issn 2077-3455

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

38’ 2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Заснований в 1997

Випуск № 38

Київ КНУБА 2015

УДК 711.11; 711.112

Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2015. – Вип. 38. – 520 с. Українською та російською мовами.

В збірнику висвітлюються актуальні проблеми досліджень у галузі архітектури та містобудування, теорії та історії архітектури, реконструкції існуючої забудови.

Розрахований на працівників науково-дослідних і проектних організацій, викладачів вищих навчальних закладів.

Современные проблемы архитектуры и градостроительство: Науч.-техн. сборник / Ответ. ред. Н.Н. Демин. – К., КНУБА, 2015. – Вып. 38. – 520 с. На украинском и русском языках.

В сборнике освещаются актуальные проблемы исследований в области архитектуры и градостроительства, теории и истории архитектуры, реконструкции существующей застройки.

Рассчитан на работников научно-исследовательских и проектных организаций, преподавателей высших учебных заведений.

Відповідальний редактор – член-кореспондент АМ України, доктор архітектури, професор М.М. Дьомін.

Редакційна колегія: доктор технічних наук, професор Габрель М.М.; кандидат технічних наук, профессор Товбич В.В. (заступник відповідального редактора); доктор технічних наук, професор Клюшниченко Є.Є.; доктор архітектури, професор Лаврик Г.І.; доктор архітектури Ф. Мііс *Бельгія*; доктор архітектури П. Нігст *Австрія*; доктор технічних наук Е. Баумгатер *Австрія;* доктор технічних наук, професор Михайленко В.Є.; доктор географічних наук, професор Нудельман В.І.; доктор архітектури, професор Панченко Т.Ф. доктор технічних наук, професор Підгорний О.Л.; доктор технічних наук, професор Плоский В.О.; доктор технічних наук, професор Самойлович В.В.; доктор технічних наук, професор Сергейчук О.В.; доктор архітектури, професор Слєпцов О.С.; доктор архітектури, професор Ковальський Л.М.; доктор архітектури, професор Куцевич В.В.; кандидат архітектури, доцент Левченко О.В. (відповідальний секретар); доктор архітектури, професор Фільваров Г.Й.; доктор архітектури, професор Тімохін В.О. (заступник відповідального редактора); доцент Чередніченко П.П. (заступник відповідального секретаря); дійсний член АМ України, доктор технічних наук, професор Яковлєв М.І.

Рекомендовано до видання вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 32 від 20 березня 2015 р.

На замовних засадах

© Київський національний університет будівництва і архітектури, 2015

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 72.013

І. В. Булах
асистент кафедри Дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури

КОНКУРСНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ АРХІТЕКТУРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація: у статті пропонується і аргументується визнання конкурсного проектування як важливого засобу фахової підготовки студентів; аналізується отриманий досвід з впровадження конкурсного проектування в учбовий процес; надаються рекомендації щодо вирішення основних проблем та складнощів, що виникають при конкурсному проектуванні з урахуванням специфіки учбового процесу на архітектурному факультеті.

Ключові слова: конкурсне проектування, учбовий процес, методологія проектування, концептуальне мислення, теорія архітектури, творчий колектив.

В сучасних умовах формування вищої освіти в Україні, її переходу до європейських норм та стандартів, потреб у нестандартних рішеннях існуючих містобудівних й архітектурних питань національного рівня виводиться питання конкурсного проектування як важливого і ефективного засобу професійної підготовки студентів архітектурних спеціальностей. Конкурсне проектування, водночас з пошуком професійної відповіді на поставлені актуальні задачі, сприяє активізації самостійної роботи студентів, підвищує ступінь індивідуалізації навчання, об'єднує студентів, аспірантів та викладачів в навчально- та науково-виробничу, практичну діяльність шляхом формування тимчасових творчих колективів для рішення складних практичних задач (Табл. 1).

Основним завданням цих задач в системі архітектурної освіти стає пошук, апробація й впровадження в учбовий процес нових форм, способів і методів самостійної творчої роботи, що сприяє не тільки пасивній передачі й засвоєнню знань на лекціях, семінарах й практичних заняттях, але і активній генерації цих знань, їх отримання в процесі архітектурного проектування. Як засвідчує практика, однією з активних і діючих форм навчання архітектурній

професії стає самостійна участь студентів, а також студентів разом з аспірантами та викладачами у конкурсах, розробка учбових курсових і дипломних проектів на конкурсній основі в учбовий період.

Конкурсне проектування сприяє наближенню учбового процесу з теорією і практикою реального проектування і, як наслідок, збільшується ефективність навчання, його творчий потенціал на тлі активізації самостійної роботи студентів, їх сумісної з викладачами зацікавленості у кінцевому результаті і індивідуальному характері інтенсивної конкурсної роботи. Зростання ефективності учбового процесу на конкурсній основі пов'язано з використанням знань основ теорії діяльності, її мотивації, орієнтовної основи дій, форм і методів осмислення процесу концептуального мислення та проектування, з умінням застосовувати ці знання на практиці.

Табл. 1

Результат конкурсного проектування

Слід зазначити, що конкурсне проектування майже завжди широко використовувалось у практиці архітектури та містобудування як в Україні, так і в інших країнах. Дуже часто активну участь у конкурсах приймали саме студенти і молоді архітектори, які допомагали створювати "конденсатори епохи". Особливістю еволюції конкурсного проектування є її коливальний характер: існують пасивні періоди розвитку і його активізації. Як правило, результатом періоду активізації неминуче ставало зародження й розвиток прогресивних архітектурних теч, рухів та стилів, таких як необруталізм, метаболізм, екистика та ін. З періодами активізації конкурсного проектування

пов'язано формування регіональних і національних архітектурних рухів, виникнення творчих колективів та пошукових груп ("Архігрем", Віденський авангард, "Супер-студіо" та ін.). Цей процес супроводжувався широким впровадженням конкурсного проектування в систему архітектурної освіти. Так, наприклад, в архітектурних школах Японії як і в інших країнах участь студентів у конкурсах є частиною обов'язкової програми навчання на правах проектної практики.

Основні проблеми та особливості конкурсного проектування, як важливого засобу професійної підготовки студентів архітектурних спеціальностей наведені у Табл. 2.

Табл. 2

Основні проблеми і особливості конкурсного проектування

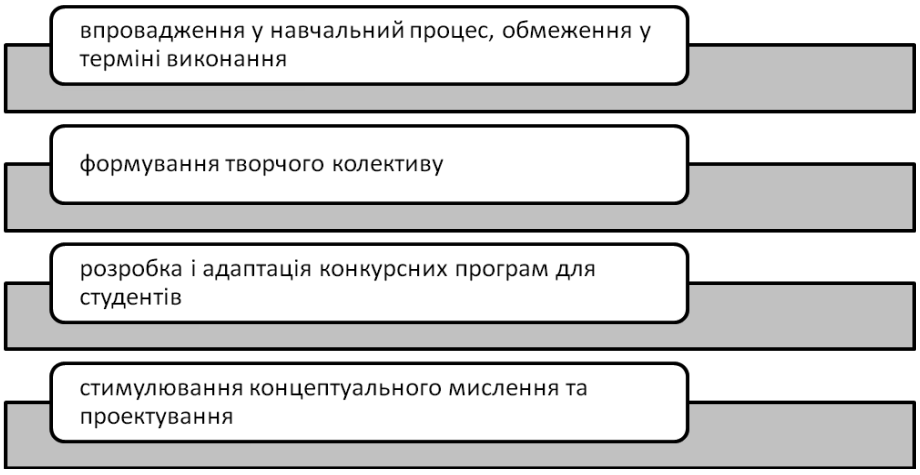

Конкурсний проект як форма навчання. Практика показує, що конкурси оголошуються у випадках, коли для рішення існуючої або прогнозованої проблемної ситуації в архітектурній і містобудівний сфері відсутні аналоги, зразки або прототипи. Іноді конкурсне змагання доцільно для отримання широкого спектра варіантних рішень для типового, стандартизованого проектного завдання, коли традиційні методи архітектурно-містобудівного проектування не забезпечують отримання пошукового рішення, коли існує потреба у нетривіальній змістовній концепції.

Отриманий досвід впровадження конкурсного проектування в учбовий процес на архітектурному факультеті КНУБА та в інших ведучих архітектурних школах нашої країни показує, що позитивний результат залежить від ряду суб'єктивних і об'єктивних факторів: інформованість о

конкурсах, збіг терміну проведення конкурсу з графіком учбового процесу, відповідність учбового завдання і конкурсної програми, можливості їх толерантного поєднання або заміни, ступеня освіченості, підготовки викладачів і студентів, знання об'єктивних основ творчої діяльності, наявності методологічних розробок та ін.

Практика використання конкурсних програм в учбовому процесі показує, що ця форма навчання також піддається частковому плануванню, яке повинно нести більш гнучкий і оперативний характер. Вихідними умовами планування слугують: наявність інформаційного центру і систематизованого каталогу конкурсів; приведення у відповідність конкурсних і учбових програм з архітектурного проектування; впровадження мотивації і заохочення для участі у конкурсах; пропаганда конкурсних форм у навчанні; створення умов для швидкої та толерантної трансформації графіку учбового процесу; більш широке долучання в проектування сумісних дисциплін, таких як філософія, теорія архітектури і містобудування, спецкурси і інформатика, інженерні дисципліни та інші шляхом створення комплексних проектів, які включають в себе реферування, елементи наукового аналізу, моделювання; формування творчих колективів із студентів, студентів разом з аспірантами та викладачами (Табл. 3).

Табл. 3

Організація проведення конкурсного проектування

Формування творчого колективу. При створенні тимчасових творчих мікроколективів і плануванню їх роботи доцільно виходити з того, що участь у конкурсній програмі повинно сприйматися студентською аудиторією як одна із форм заохочення. Це буде сприяти внутрішньо-колективному /в межах академгрупи, курсу, факультету/ відбору для участі в конкурсі, виявленню лідерів у студентському середовищі, формування демократичної атмосфери творчості і самостійності.

При відборі учасників необхідно враховувати складність завдання і рівень конкурсів. Так, участь у конкурсах прогнозо-футурологічного рівня передбачає наявність широкого кругозору і спеціальних знань, зацікавленості у рішенні прогнозованих задач і інтересу до процедур прогнозування, розвинутих професійних навичок, самодисципліни, володіння засобами презентації виконаної роботи і методом постановки проблем. Більш доцільно, до таких конкурсів долучати найкращих студентів старших курсів (дипломників) і аспірантів. Прогнозо-проектні конкурси доцільно проводити серед найкращих студентів-дипломників, які здатні самостійно вирішувати проблеми і ставити завдання на підґрунті отриманого навчального досвіду і навичок, володіння методами дослідження, проектування і моделювання. До конкурсів третього рівня може бути допущена більша частина зацікавлених студентів, що намагається підвищити свій фаховий рівень при вирішенні конкретного проектного завдання у неформальній атмосфері змагального проектування.

Табл. 4

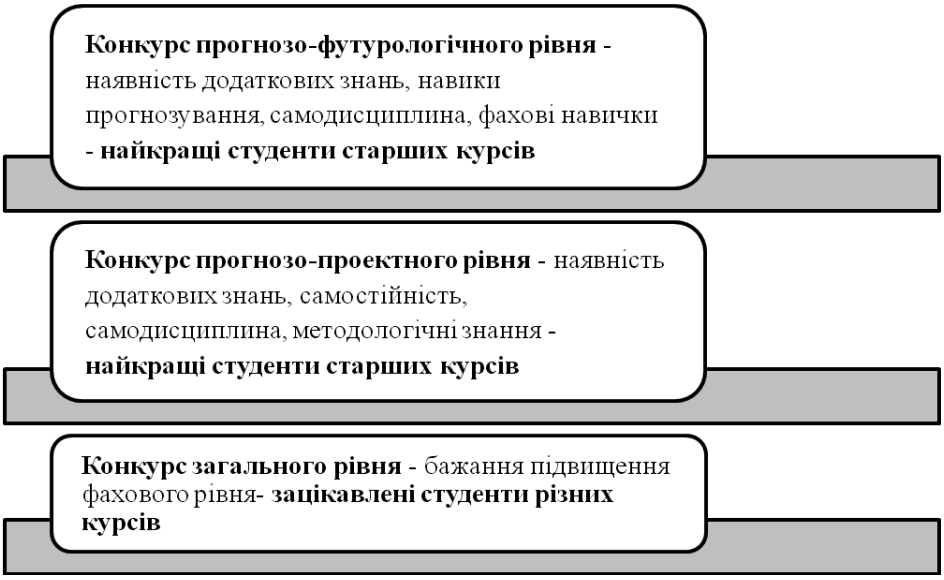

Трьохрівнева система конкурсного проектування

Таким чином, рекомендується офіційне впровадження в навчальний процес на архітектурних факультетах ієрархічної трьохрівневої системи конкурсного проектування, що відповідає характеру цільових установок (Табл. 4). Слід зазначити, що ця система не виключає класифікацію конкурсних задач за змістом, формою, мовою, організацією і характером діяльності. За своїм складом найбільш складними для учбового процесу є архітектурні, містобудівні і архітектурно-містобудівні (змішані) конкурси. В останні часи найбільш розповсюджені у вітчизняній та світовій практиці отримали змішані архітектурно-містобудівні конкурси, в яких сумісно з архітектурними задачами вирішуються питання ансамблевої забудови, транспорту, підземної урбаністики, екологічні питання, філософсько-змістовні та символічно-концептуальні та ін. За формою конкурсне проектування може бути поділено на огляд-конкурси, конкурси-рейтинги, конкурси-турніри. За організаційними ознаками виділяють зовнішні і внутрішні, відкриті і закриті, короткочасні і довготривалі (у декілька етапів) конкурси. За характером учбової діяльності конкурси підрозділяють на учбові і учбово-професійні, індивідуальні і колективні.

Аналіз складу учасників конкурсів і практики їх проведення ілюструє те, що студенти, а також студенти сумісно з викладачами та аспірантами здатні приймати участь у всіх видах і типах конкурсного проектування. Для вдалої участі і отримання максимального ефекту учбовий процес повинен бути адаптований до специфіки конкурсного проектування з точки зору його мети і організації, проведення обговорення і оцінки творчого внеску кожного з учасників. Вагомим фактором організації, планування і зниження ризиків зриву графіку учбового процесу є знання студентами і викладачами основ теорії діяльності, мотивації, орієнтації і структури з урахуванням специфіки конкурсного проектування.

Розробка і адоптація конкурсних програм для студентів. Специфіка мети, завдань і засобів конкурсного проектування виявляється при його співставленні з професійним і учбовим проектуванням. Якщо в професійній діяльності мотиви і мета досить зрозумілі, співпадають і носять діловий характер, то в учбовому проектуванні ці цілі свідомо обмежуються. Ділові мотиви відходячи на другий план, уступають місце пізнавальним мотивам учбової діяльності. В конкурсному проектуванні досить часто мета носить "розмитий" характер, слабоконструктивна і потребує пошуку, уточнення і розвитку структури. Ділові і пізнавальні мотиви поступаються змагальним мотивам і пошуку орієнтовної основи діяльності. Це дозволяє охарактеризувати конкурсне проектування як діяльність, що має евристичну орієнтацію і складну мотиваційну структуру.

Таким чином, при адоптації і підготовки конкурсного завдання для студентів архітектурних спеціальностей необхідно: максимально чітко сформулювати проектну мету, цілі і задачі, які необхідно вирішити; надати необхідну технічну інформацію у повному обсязі (генеральний план, розгортки і т.д.); наполягати на необхідності відвідування місця розташування конкурсного об'єкту з проведенням фотофіксації і натурного обстеження; проведення дослідження існуючих аналогів і прототипів, особливо закордонного походження; формування орієнтовної основи дій з моделюванням структури конкурсного об'єкта проектування, яка здатна видозмінюватись і пристосовуватись до індивідуального творчого процесу; надати необхідну теоретичну базу або список літературних джерел (методи і мови конкурсного проектування); підкреслити і пояснити значення концептуального проектування; долучити мотиваційну структуру. Впровадження цих рекомендацій у формування конкурсного завдання дозволить студентам раціонально використовувати час не витрачаючи його на збір базової інформації, дозволить максимально чітко сформулювати для себе проектну мету або напрямок її пошуку, допоможіть обрати шляхи вирішення для конкурсного завдання у встановлені терміни.

Стимулювання концептуального мислення. "Архітектура - це не професія, це образ мислення" - стверджує Ле Корбюзьє, мислення впорядкованого, послідовного і поєднаного єдиною змістовною концепцією. Для того щоб отримати кінцевий результат конкурсного проектування позитивним і результативним, необхідно стимулювати і розвивати концептуальне мислення серед студентів архітектурних спеціальностей. Концепція (лат. *conceptio* - розуміння) - це система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум, провідна думка якого-небудь твору, наукової праці тощо. Головне призначення концепції полягає в інтеграції певного масиву знання, у прагненні використовувати його для пояснення, пошуку закономірностей. Проходячи через горнило перевірки фактами, концепція уточнюється як за змістом, так і з погляду її пізнавальних меж. Саме впровадження єдиної змістовної проектної концепції, який мають відповідати всі складові елементи об'єкту що створюється, надасть можливості отримати гармонійне, художньо-естетичне, змістовне і символічне рішення для вирішення конкурсного завдання.

Підводячи підсумок, зазначимо, що специфіка конкурсного проектування, як важливого засобу професійної підготовки студентів архітектурних спеціальностей, потребує сумісного використання традиційно архітектурних, винахідницьких, новаторських та інших методів та відповідних мов, що забезпечують розробку архітектурних ідей і концепцій у найкоротший термін.

Адоптація конкурсного завдання шляхом її доповнення і пояснення теоретичних принципів і методів проектування дозволяє створити вдале впровадження конкурсного проектування у навчальний процес. Важливу роль в цьому процесі відіграють попередні схеми організації конкурсної діяльності, розвиток методів і об'єктів у вигляді сценаріїв, які у сукупності складають евристичну програму, що здатна адаптуватися до особливостей учбового процесу, до індивідуального або колективного творчого пошуку.

Досвід 2013-2014 рр. На протязі останніх років, незважаючи на складну економічну, політичну, фінансову, соціальну ситуацію в Україні, студенти, аспіранти та молоді викладачі кафедри Дизайну архітектурного середовища приймали участь у наступних архітектурних конкурсах:

1. **"Проект реконструкції центру м. Хмільника"** в якому окрім пошуку структурно-планувальної композиції забудови центру міста студентами були розроблені проекти на окремі його об'єкти: будинок побуту, культурно-розважальний центр, торгівельний центр, спортивно-розважальний центр, міський палац урочистих подій. У конкурсі прийняло участь більше 20 проектів (учасників). Проектні роботи виконані студентами під керівництвом доцентів Зінов'євої О. С., Щурової В. А., Ковальскої Г. Л., Житкової Н. Ю., Чудутової О. П., асистентів Соколовської Ю. С., Чернятевич Н. Г. Переможці конкурсу - студенти КНУБА, кафедра ДАС: 1 місце Айвазян К., Зуєва К., Терещук Д.; 2 місце – Хоха М, Шургальський А.; 3 місце – Денисенко Д., Тимофєєва А., 4 місце – Бучинська М., Сенчурова О.
2. **«Концепція реконструкції центра м. Київ як складової меморіалізації подій Революції Гідності»** оголошеного фондом ім. О. Плеханова. У конкурсі прийняло участь 12 проектів (27 учасників). Переможці конкурсу: стипендія ім. О. Плеханова - студентки КНУБА, кафедра ДАС – Дідіченко М., Городнича О.; 2 місце - асистент кафедри ДАС, КНУБА – Булах І. В.; 3 місце - студенти КНУБА, кафедра ІТА – Гусев М., Конавалюк А., Моложанов А., Шиповалова А.; 4 місце - студент КНУБА, кафедра ДАС Булавінов М.
3. **"Реконструкція дворового простору за адресою: пр. Правди, 6а, м. Київ"**, що передбачає створення сучасного, сприятливого середовища для відпочинку, спорту і розваг різних вікових груп мешканців прилеглих будинків. Конкурс триває.

Література

1. Тимохин В. А. Эвристические методы конкурсного архитектурного проектирования: Методические рекомендации для студентов I-VI курсов специальности "Архитектура". - К.: КИСИ, 1991. - 60 с.

Аннотация

В статье предлагается и аргументируется определение конкурсного проектирования как важного способа профессиональной подготовки студентов; анализируется полученный опыт по внедрению конкурсного проектирования в учебный процесс; предлагаются рекомендации для решения основных проблем и сложностей возникающих при конкурсном проектировании с учетом специфики учебного процесса на архитектурном факультете.

Ключевые слова: конкурсное проектирование, учебный процесс, методология проектирования, концептуальное мышление, теория архитектуры, творческий коллектив.

Annotation

In the article determination of the competitive planning is offered and argued as an important method of professional preparation of students; they got experience is analyzed on introduction of the competitive planning in an educational process; recommendations are offered for the decision of basic problems and complications arising up at the competitive planning taking into account the specific of educational process on an architectural faculty.

Keywords: competitive planning, educational process, planning methodology, conceptual thinking, theory of architecture, creative collective.

УДК 72.01

С. М. Данилов.
к. арх. Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова

АРХИТЕКТУРНАЯ НАУКА И ПРОБЛЕМА ДОСТОВЕРНОСТИ ИНФОРМАЦИИ

Аннотация: рассмотрена проблема достоверности архитектурно-строительной информации и предложены средства повышения ответственности за публикуемые данные.

Ключевые слова: архитектура, информация, достоверность.

Цель: выявить проблемы достоверности публикуемой информации и рассмотреть возможности преодоления этих проблем.

Постановка проблемы.

Со времен изобретения книгопечатания и письменности научный мир не менялся так сильно, как в последние 20 лет. Появление цифровых технологий преобразовали процесс научного поиска настолько, что следует утверждать о принципиальном его изменении, требующем новых подходов и принципов. [1]

Эти изменения заключаются в том, что впервые память и вычислительные способности человека получили инструмент, намного превосходящий природные возможности мозга [2]. О том, насколько эти утверждения адекватны свидетельствуют те революционные достижения в науке, которые мы наблюдаем в последнее время. Появились сверхмощные вычислительные комплексы, общественные электронные сети, многие библиотеки переведены в цифровой формат и т.д.

В результате современная наука столкнулась с уникальной ситуацией, когда вовлеченность миллионов людей в процесс обмена данными породила лавинообразный рост доступной информации что стало причиной кризиса доверия ко многим ее источникам. Проблема недобросовестной подачи информации становится причиной торможения научного процесса во многих отраслях знания.

Связь работы с научными программами, планами.

Работа выполнена как составляющая общего направления исследования 0113U004125 (тема: «Виртуальная реальность как среду апробации инновационных технологий в архитектуре») по программе кафедры дизайна архитектурной среды при Харьковском национальном университете строительства и архитектуры.

Степень разработанности проблемы.

В исследовании предлагаемой в данной статье проблемы анализировались работы А. Д. Урсула [1], Ю. Ю. Петрунина [2], Д. С. Робертсона [3], А. Ю. Хоц [4], Диксона Депоммье [5] и некоторых других. Проведенный в настоящей статье анализ указывает на проблемы недостоверности информации в околонаучных интернет-изданиях.

Результаты исследования.

В истории развития цивилизации произошло несколько информационных революций — преобразований общественных отношений из-за кардинальных изменений в сфере обработки информации. Следствием подобных преобразований являлось приобретение человеческим обществом нового качества. [3]

Первая революция связана с изобретением письменности, что привело к гигантскому качественному и количественному скачку. Появилась возможность передачи знаний от поколения к поколению.

Вторая (середина XVI в.) вызвана изобретением книгопечатания, которое радикально изменило индустриальное общество, культуру, организацию деятельности.

Третья (конец XIX в.) обусловлена изобретением электричества, благодаря которому появились телеграф, телефон, радио, позволяющие оперативно передавать и накапливать информацию в любом объеме.

Четвертая (70-е гг. XX в.) связана с изобретением микропроцессорной технологии и появлением персонального компьютера. На микропроцессорах и интегральных схемах создаются компьютеры, компьютерные сети, системы передачи данных (информационные коммуникации). Этот период характеризуют три фундаментальные инновации:

- переход от механических и электрических средств преобразования информации к электронным;
- миниатюризация всех узлов, устройств, приборов, машин;
- создание программно-управляемых устройств и процессов. [4].

Последняя информационная революция выдвигает на передний план новую отрасль — информационную индустрию, связанную с производством технических средств, методов, технологий для производства новых знаний. Важнейшая составляющая информационной индустрии — информационная технология.

Для ученых, работающих в рамках классического архитектурного знания избыточность и доступность информации в общественных и специализированных сетях является огромным подспорьем в их исследованиях. Для исследователей новых возможностей архитектуры и строительства возникла проблема достоверности информации. Анонимность и безответственность многих авторов породили целую волну статей, заметок и постов неадекватно отображающих действительность. Особенно это явление заметно в области описания инновационных достижений цивилизации.

Даже поверхностный анализ сетевых ресурсов позволяет вычленить несколько основных групп для которых истинна не является основным критерием написания сообщений. Наиболее многочисленная и активная часть авторов относится к категории подростков и молодежи до 20 лет, для которых эмоции являются основным стимулом творчества, журналисты, часто восполняющие свою некомпетентность живостью восприятия и фантазии и рекламисты, избирательно подающие свою информацию, что часто создает ложное представление о предмете.

Примером безответственной подачи информации могут служить ряд статей посвященных так называемым "Вертикальным фермам". Это концепция многоэтажных городских агрохозяйств, впервые выдвинутая и разрабатываемая профессором микробиологии и экологии Колумбийского университета

Диксоном Деспоммье (Dickson D. Despommier) [5]. О популярности Вертикальных ферм свидетельствует тот факт, что сам Деспоммье в своей лекции для TEDxWINDYCITY, прочитанной 10 октября 2010 г. указывает, что в сетевых ресурсах тема вертикальных ферм затронута на 6,7 млн. сайтов, а проекты городских агрохозяйств приведены на 1,7 млн. сайтов [6].

В 2013 году появился ряд сообщений где утверждалось, что в городе Налдвейк (Нидерланды) построена уникальная вертикальна ферма-небоскреб Hortus Celestia. Среди авторов, опубликовавших сообщения о этой ферме можно отметить следующих: псевдоним «Corwin», категория «журналисты», дата регистрации на сайте: 18 октября 2011 01:02, другие данные отсутствуют [7], псевдоним «Stroyka», данные об авторе отсутствуют [8], псевдоним «ecoturist», данные об авторе отсутствуют [9], сообщение не подписано [10], [11], [12], [13] этот список далеко не полон, всего можно обнаружить не менее 30 статей на эту тему.

Скорее всего причиной ошибки послужил сайт «agritecture.com» [14], на котором сообщается о открытии диалога об интегрированных в здания агрохозяйствах на примере созданного немецкой фирмой Except проекта "Hortus Celestia". Первый автор, сообщение которого было в дальнейшем растиражировано через интернет, скорее всего читает англоязычные статьи при помощи сетевого переводчика и фраза: "Dutch firm Except enter the Building-Integrated Agriculture dialogue with their “Hortus Celestia” была переведена им не как «открытие диалога о здании-ферме…», а как "открытие здания-фермы". Сотни анонимных авторов разнесли это сообщение по Интернету, украшая его каждый своими подробностями.

Ситуация с лавинообразным ростом ложной информации характерна для всего инфопространства планеты в целом, а не только для определенных языковых групп. Еще сложнее обстоит дело с избирательной информацией от производителей. Если в случае с “Hortus Celestia” достаточно было зайти на сайт авторов проекта: «http://except.nl» [15] и выяснить истину, то в случае избирательной информации приходится прилагать намного больше усилий для проверки данных.

Ярким примером сложности работы с инновационной информацией может служить попытка архитектора составить свое мнение о эффективности солнечных панелей в проектируемом коттедже: в институте этому не учили, в «ДБН Д.2.6-1-2000. Збірник 1. Електротехнічні пристрої» о солнечных батареях не упоминается [16], ГОСТ Р 51597-2000 "Нетрадиционная энергетика. Модули солнечные фотоэлектрические. Типы и основные параметры" состоит из 3 страниц краткого описания требований к солнечным модулям [17]. В НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання

спеціальних установок» информация отсутствует [18]. Очевидным выводом становится обращение к профессионалам, занимающимся монтажом необходимого в проекте оборудования. Поиск необходимого контакта ведется по первым страницам поисковой системы GOOGLE в Интернете. Ключевая фраза: "Проектирование зданий с альтернативными источниками энергии СНиП". Первые три ссылки адресуют нас на сайт компании «Эскада» где утверждается, что: "Проектирование альтернативных источников энергии для энергоэффективных зданий ведется в соответствии со СНиП 41-02-2003, 3.05.06-85, а также иными нормами и правилами, регулирующими проектирование и монтаж энергоэффективных инженерных систем в рамках различных типов зданий" [19]. В СНиПах на которые ссылаются специалисты компании также нет ни слова о солнечных батареях.

В результате проектировщику приходится полагаться на консультации производителей и сетевые ресурсы. Первый вопрос, который задает каждый пользователь - расчетный срок эксплуатации и окупаемости оборудования. Ключевая фраза поиска: "Средний срок окупаемости солнечных батарей". Первая ссылка приводит на сайт «http://sun-shines.ru», который информирует, что: "Окупаемость солнечных батарей при имеющемся подключении к городской сети без учёта инфляции составит 23 года. Если взять небольшой поправочный коэффициент на инфляцию и удорожание тарифов, срок окупаемости солнечной электростанции составит примерно 17 лет. Но при этом дом полностью застрахован от внезапных отключений электричества из-за аварий!". Следует особо отметить, что при определенных условиях эти данные близки к истинному положению дел. Производители иногда просто опускают часть фактов, влияющих на расчет. Встречаются сайты, на которых утверждают, что: "Средние цифры срока окупаемости для стран Южной Европы составляют 1,5-2 года, для стран Средней Европы – 2,5-3,5 года, а в России срок окупаемости равен примерно 2-5 годам. В ближайшем будущем эффективность солнечных батарей значительно увеличится, связано это с разработкой более совершенных технологий, позволяющих увеличивать КПД и снижать себестоимость панелей. А как следствие уменьшится и срок, в течение которого система энергосбережения на солнечной энергии окупит себя" [20]. Окупаемость в 2-5 лет для России не смог подтвердить ни один расчет. Таким образом мы имеем случай с недостоверной информацией. Исключением можно считать сравнение с вариантом расчета отопления буковым паркетом.

Для демонстрации расчетов, имеющихся на сайтах производителей оборудования альтернативной энергетики, следует ввести условное обозначение денежных единиц как "д.е.".

Сайт «http://sun-shines.ru» - производственной инновационной компании "Сан Шайнс", сообщает, что: "Стоимость солнечной электростанции составляет 600 000 "д.е." (без учёта стоимости генератора). Стоимость установки индивидуальна. Она зависит от типа крыши, вариантов крепления, от длины кабеля. Средняя выработка энергии солнечной электростанцией в летний период — 25 кВт*ч в сутки или 775 кВт*ч в месяц. За год солнечная электростанция вырабатывает 6530 кВт*ч. Если сеть уже подключена к участку и тариф 4 "д.е." за кВт*ч, это 26 000 "д.е.".

В качестве прототипа для расчета берется предложенный на сайте готовый комплект "Тегола-Независимость" - 784 000 "д.е.". В его состав входят:

Фотогальваническая панель Tegosolar – 30 шт.
Аккумулятор Delta GX 12-200 (GEL 200А*ч/12В) – 8 шт.
Контроллер заряда EPSolar Tracer MPPT 6415N 12/24/36/48В 60А – 1 шт.
Блок бесперебойного питания МАП SIN Энергия Pro 9 кВт – 1шт.

Характеристики системы:
Количество фотогальванических панелей – 30 шт.
Мощность системы – 2040 Вт
Напряжение постоянного тока – 48 В
Напряжение переменного тока – 220 В
Энергоэффективность системы – 10,2 кВт*ч/день
Энергетический потенциал аккумуляторных батарей – 19,2 кВт*ч
Запас энергии при 50% разряде батарей – 9,6 кВт*ч
Максимальная мощность подключаемой нагрузки – 6000 Вт
Пиковая мощность подключаемой нагрузки – 12000 Вт
Общая площадь солнечных панелей – 38 м2
Общая масса системы (включая АКБ) – 855 кг. [21].

Согласно предложенной ранее методике расчета получается: 3723 кВт*ч, что составит 14892 "д.е." в год. Разделив стоимость оборудования на стоимость годовой энергии получаем 52,6 года, введя предложенный коэффициент инфляции получаем примерно 36 лет срок окупаемости оборудования. Один из фактов, который фактически умалчивается на большинстве сайтов производителей - срок эксплуатации аккумуляторов. Согласно данным этого же сайта срок эксплуатации аккумулятора Delta GX 12-200 - 10 лет, а стоимость 29 500 "д.е.", таких аккумуляторов для системы необходимо 8 штук итого: 236 000 "д.е." [22], это добавляет нам еще 15,5 лет к сроку окупаемости, что создает бесконечно убывающую геометрическую прогрессию. Особенно

интересным этот факт становится, если учитывать средний срок эксплуатации солнечных панелей - 25 лет.

Основной проблемой работы с ложной и избирательной информацией в архитектурном научном поиске становится тот факт, что специализированная литература описывает процессы и явления языком недоступным для представителей прочих парадигм, а популярное изложение проблемы чаще всего оказывается вольной трактовкой людей, не специализирующихся на рассматриваемых проблемах. Народная мудрость гласит: "Не проклинай молоток, если попал по пальцу". Человечество, в своем развитии столкнулось с инструментом познания, уникальность которого сегодня сравнивают с изобретением колеса, стремян и лука. Мы только в начале сложного и долгого пути освоения того нового, что выведет нас на следующую грань бытия. Именно освоение средств цифровых технологий становится одной из больших задач современной науки.

Выводы.

Всю историю развития науки репутация ученого была главной ценностью и ориентиром достоверности информации. Авторитет в научных кругах зарабатывался напряженным трудом, и истина была главным критерием оценки автора. Сегодня, в условиях, когда на планете каждый год регистрируется более 2,5 млн. патентов, а количество хранимой информации удваивается каждые 18-24 месяца [23], достоверность информации становится главной проблемой работы с ней. В то же время сама система сетевой работы с данными позволяет убрать главный фактор "загрязнения" инфопространства интернета - анонимность. Система личных рейтингов и рецензирования, введение градаций оценок авторов по компетенциям, открытость и упорядоченность сетевых ресурсов могут принести ощутимые результаты. Появление личной ответственности автора заставит десятки раз перепроверить данные и только после этого публиковать статью, либо сообщение. Система ответственного рецензирования и онлайн открытость научных защит поможет либо убрать, либо снизить рейтинги у ряда ученых, которые прикрываясь регалиями пытаются тормозить развитие молодого, стремительно развивающегося поколения. А внедрение автоматических средств сличения текстовых массивов помогут избавиться от плагиата. Пришло время ответственного отношения к науке и тому, какое место в ней хочет занять автор.

Список использованной литературы

1. Урсул А. Д. Природа информации: философский очерк / А. Д. Урсул; Челяб. гос. акад. культуры и искусств; Науч.-образоват. центр «Информационное общество»; Рос. гос.

торгово-эконом. ун-т; Центр исслед. глоб. процессов и устойчивого развития. – 2-е изд. – Челябинск, 2010. – 231 с.
2. Петрунин Ю. Ю., Рязанов М. А., Савельев А. В. Философия искусственного интеллекта в концепциях нейронаук. (Научная монография). — М.: МАКС Пресс, 2010. - 236 с.
3. Робертсон Д. С. Информационная революция // Информац. революция: наука, экономика, технология. - М., 1993. - С.17-26.
4. Хоц А. Ю. Информационная революция и этнические аспекты культуры современного общества // диссертация кандидат философских наук // ВАК: 09.00.13 / 2001 - 171 с.
5. The encyclopedia of earth // User Profile: Dickson Despommier. October 11th, 2006 // http://www.eoearth.org/profile/Dickson.despommier
6. Dickson Despommier. The Vertical Farm // http://greeneatingandliving.com/homesteading/tedxwindycity-dickson-despommier-the-vertical-farm/
7. Вертикальная ферма Hortus Celestia, была открыта для посещения туристов в Нидерландах // http://www.except.nl/en/projects/241-hortus-celestia
8. http://www.vzavtra.net/eko-zdaniya/vertikalnaya-ferma-hortus-celestia-byla-otkryta-dlya-poseshheniya-v-niderlandax.html
9. http://eco-turizm.net/hortus-celestia-vertikalnaya-ferma-neboskreb-v-niderlandah.php
10. http://asbocem.ru/ekodoma006.html]
11. http://sfrim.ru/info/41/1572
12. http://globalsuntech.com/novosti/141-izyuminka-niderland
13. http://syzranstroy.ru/blogs/stroitelstvo/novosti-stroitelnogo-kompleksa-4.html
14. http://agritecture.com/post/49478342737/dutch-firm-except-enter-the-building-integrated
15. http://except.nl/en/projects/241-hortus-celestia
16. Д.2.6-1-2000. Збірник 1. Електротехнічні пристрої // http://www.info-build.com.ua/normativ/detail.php?ID=45243
17. ГОСТ Р 51597-2000 "Нетрадиционная энергетика. Модули солнечные фотоэлектрические. Типы и основные параметры" // http://andi-grupp.su/docs/2022/
18. НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок» // http://ohrantruda.com/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=966&Itemid=9
19. http://www.ingenieria.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=161
20. http://altenergiya.ru/sun/sroki-okupaemosti-solnechnyx-batarej.html#h2_2
21. http://sun-shines.ru/product/tegola-nezavisimost]
22. http://sun-shines.ru/product/delta-gx12200
23. Кондрия Антон. Системы хранения данных и серверы для предприятия любого масштаба // http://www.space-it.com.ua/img/SIT_data%20sororage%20and%20servers.pdf

Анотація

Розглянуто проблему достовірності архітектурно-будівельної інформації та запропоновано засоби підвищення відповідальності за опубліковані дані.

Abstract

An approach to the construction of predictive models of innovative sustainable architecture.

УДК 72.01

В. П. Дубинский
к. арх., доцент
Харьковский национальный университет
городского хозяйства им. А.Н. Бекетова

СЦЕНАРИИ ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО КРИЗИСА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ АРХИТЕКТУРНОЙ ПРОГНОСТИКИ

Аннотация: изложен подход, к построению прогностических моделей инновационной экологической архитектуры.

Ключевые слова: архитектура, кризис, прогноз.

Цель: выявить прогностические границы развития инновационной экологической архитектуры.

Постановка проблемы.

На современном этапе развития представлений о многообразии и сложности отношений между системами природы и цивилизации, у многих исследователей возникают законные опасения возможного обвального сокращения численности популяции Homo Sapiens. Эти опасения основываются на конкретных знаниях механизма саморегуляции природных систем в условиях различного рода кризисов [1].

Начало нового тысячелетия ознаменовалось наложением нескольких кризисов планетарного масштаба, каждый из которых способен существенным образом воздействовать на все человечество в целом. К таким кризисам относятся экологический, сельскохозяйственный, энергетический, сырьевой, экономический и т.д. Все они непосредственно связаны с необходимостью удовлетворения жизненных нужд и утилизацией отходов жизнедеятельности растущего по экспоненте населения планеты. Таким образом ключевым кризисом, определяющим формат всех прочих является демографический кризис [2]. Осознание вызовов, стоящих перед цивилизацией заставляет правительства ведущих экономик мира искать адекватные средства их

разрешения. Огромную роль, в данном процессе начинает играть архитектура как рационально организованная искусственная среда жизнедеятельности человека.

Появившиеся в последнее время в архитектуре глобальные концепции, такие как, например, «Умный город» [3] и «Вертикальное городское агрохозяйство» [4] свидетельствует о том, что ученые всего мира включились в процесс оптимизации отношений человечества и природы. Сегодня города и архитектурные объекты все чаще рассматриваются как самодостаточные, энергетически независимые образования, дружелюбные к окружающей среде.

Степень разработанности проблемы.

В исследовании предлагаемой в данной статье проблемы анализировались работы А. Д. Урсула [1], М. Мессаровича [2], А. Караглю [3], Диксон Депоммье [4], В. М. Котлякова [5], В. Г. Буданова [6], С. П. Капицы [7], А. А. Акаева [8] и некоторых других. Проведенный в настоящей статье анализ основных тенденций развития современной архитектуры в аспекте мирового экологического кризиса, неминуемо перекликается с вышеперечисленными разработками.

Результаты исследования.

В процессе рассмотрения вопроса организации архитектуры нового типа, становится очевидным, что скорость нарастания кризисных явлений и скорость изменений архитектуры разнятся, причем архитектура, в силу своей статичности и дороговизны, значительно отстает от возникающих проблем. Следовательно, в процессе создания представлений о архитектуре устойчивого развития крайне важен вопрос адекватной прогностики. Учитывая сроки эксплуатации капитальных сооружений – минимум 50 лет, эти предсказания должны давать несколько сценариев возможного развития проблемы.

Поливариантность будущего заставляет рассматривать архитектуру как сценарий, устойчиво функционирующий в широком спектре внешних у. Диапазон возможных вызовов определяется логикой развития тех кризисов, которые способны фундаментальным образом представлять угрозу благополучному существованию как архитектуры, так и человечества в целом. При этом следует особо учитывать, что статичность архитектуры существенно сужает возможности последующей ее адаптации к незапланированным изменениям исходящих условий.

Таким образом понимание механизмов влияния глобальных кризисов на развитие инновационной архитектуры позволяют вычленить некий универсальный код, способный стать основой ее успешной адаптации к

максимально широкому спектру грядущих вызовов. Под кризисом понимается такое состояние системы, когда она находится в непосредственной близости к такому изменению внешних и внутренних условий, при котором ее состояние способно качественным образом измениться. Старая организация системы разрушается. То есть физическая система обладает пороговыми состояниями, переход через которые ведет к резкому качественному изменению протекающих в ней процессов, к изменению организации. Причем переход системы в новое состояние в этой пороговой ситуации не однозначен, так же, как неоднозначен и характер ее новой организации. [5]

Когда создается архитектурный объект (квартал/район/город) как экологическая система возникает вопрос разработки сценария его функционирования. В таком случае устойчивость проекта перед грядущими испытаниями прямо зависит от способности проектировщика их предвидеть и принять контрмеры. Следовательно, необходим инструмент предсказаний, задающий параметры сценариев жизнедеятельности инновационной архитектуры. Одним из таких универсальных инструментов может служить синергетика.

В ключе рассмотрения проблемы влияния кризисов на развитие экологической архитектуры определенный интерес представляет теория ритмокаскадов, предложенная кандидатом физико-математических наук, доктором философских наук Будановым В.Г. [6].

Данная теория рассматривает проблему нелинейных резонансов в сложных развивающихся системах. Это колебания между стагнацией системы и периодами кризисов, которые выводят систему на новый уровень существования, либо прекращают ее существование. Адаптируя концепцию ритмокаскадов к процессу развития архитектуры, становится очевидной объективность предложенного метода. Наложение временных графиков кризисов, демографических циклов, накопления знаний, развития архитектурных стилей, смен социальных формаций, роста производительных сил и ряда прочих, менее важных графиков, убедительно демонстрируют некую глубокую системную их взаимосвязь.

Будановым В.Г. были предложены основные принципы существования и развития систем от кризиса к кризису. Одним из таких принципов стал «Принцип иерархической синхронизации ритмокаскадов». Согласно которому кризисы существуют и развиваются в строгой иерархической подчиненности, где главный, базовый кризис определяет циклы и колебания младших, подчиненных кризисов. То есть в момент бифуркации в некотором ритмокаскаде все параллельно развивающиеся в системе младшие ритмокаскады обрываются и стартуют вновь от точки бифуркации по

старшинству. Таким образом младшие ритмокаскады "живут" и свободно развиваются в промежутках между моментами бифуркаций старших, "рождаясь" и "умирая" в эти моменты. В предлагаемом исследовании старшим ритмокаскадом был выбран демографический фактор. Каждый количественный скачек населения в любом из регионов порождал комплекс кризисов, попытки разрешения которых и отображались на архитектуре.

Исследования истории человечества и архитектуры показывают объективность предложенной концепции ритмокаскадов. Однако, если прошлое при взгляде из настоящего выглядит линейно, то будущее, при невозможности просчитать миллионы переменных данных представляется мешаниной десятков возможных к осуществлению сценариев.

Таким образом, при построении прогностической карты ближайшего будущего, вначале был выбран условный горизонт предсказаний - граница, за которой предсказания утрачивают четкость настолько, что теряют практическую ценность. Большинство аналитиков считают, что сегодня горизонт предсказаний находится в переделах 2040-2050 гг. Стремительность развития как кризисов, так и инноваций не позволяют адекватно прогнозировать даже простейшие сценарии развития архитектуры далее границы в 30 лет – срока эксплуатации дровяного сарая.

Для вычленения некоего универсума следовало определить максимальную и минимальную возможные границы развития сценариев кризисов, инноваций и архитектуры. Границ, за которые с большой долей вероятности события не смогут выйти. Для определения разброса параметров ближайшего будущего было выбрано три демографических сценария, как базовых ритмокаскадов внутри которых будут развиваться все прочие. Было выбрано три наиболее популярных в научной среде демографических прогноза, условно названные по их авторам прогнозами: Капицы, Акаева и Смейла

Сценарий 1 по Капице - инерционно-катастрофический. [7]. Ожидается прирост населения планеты до 10 - 12 млрд. человек к 2100 г.

В рамках данного сценария происходит двукратное превышение экологически безопасного максимума населения. Основной прирост населения ожидается за счет стран Азии и Африки. Под экологически безопасным максимумом населения подразумевается такое количество людей, обеспечение потребностей которых и переработка следов их жизнедеятельности возможны в рамках регенерации природных систем. Превышение некоего числового порога населения приводит к экологической деградации окружающей среды и

созданию предпосылок к невозможности жизнеподдержания природных систем, а, следовательно, к обвальной саморегуляции угнетающего их фактора.

Требования к обеспечению 11 млрд. чел. продуктами первой необходимости и поддержание экологического баланса территорий возможны исключительно в условиях развития высоких технологий и крупных производств. Следовательно это сценарий дальнейшего усиления процесса глобализации экономик. В то же время, с учетом прогнозов развития цифровой сферы производства, сделанных Биллом Гейтсом – одного из основателей и бывшего крупнейшего держателя акций компании Microsoft, роботизация производств обеспечивает рост безработицы и развитие сферы обслуживания.

Острый дефицит энергии и сырья станут причиной роста стоимости м^2 в недвижимости, что заставит застройщиков снижать экологические стандарты в архитектуре. Также произойдет снижение экологических стандартов во всех сферах жизнедеятельности социума. Невозможность экосистемы планеты обеспечивать необходимыми для социума жизненными благами приведет к развитию технологий способных генерировать их за счет внедряемых в обиход инноваций. В данном случае во многом это будет решение вопроса количества в ущерб качеству. Все это в целом неизбежно должно привести к росту социальной напряженности.

При анализе тенденций развития архитектуры под воздействием демографического сценария Капицы становится очевидным, что существующая ситуация в КНДР весьма близка к прогнозируемой Капицей ситуации в мире в 2050 году. Следовательно, это означает рост мегаполисов и сосредоточение в них основного производственного потенциала. Развитие транспортной инфраструктуры. Более узкая специализация на выпускаемой продукции не только городов, но и целых регионов. Города будут организовываться с учетом необходимости сбора и повторной очитки дождевой и сточных вод. Большое внимание будет уделяться озеленению зданий, возможно появление вертикальных парков. Рост стоимости продуктов питания и необходимость контроля их химической чистотой создадут предпосылки для разработки и строительства вертикальных городских хозяйств. Повысится плотность населения на км^2 городских территорий.

В строительстве вырастет роль стекла, бетонов и пластиков (например углепластики) и реже будет использоваться металл. Большинство сооружений будут насыщены энергосберегающими и энергогенерирующими инновациями. Для повышения устойчивости города целесообразным представляется его организация на основе самодостаточных районов со своей инфраструктурой. Каждый такой район должен по возможности самостоятельно удовлетворять свои потребности в генерации энергии и утилизации отходов

жизнедеятельности. Будет углубляться разрыв между богатыми и бедными, в результате чего городские районы приобретут четко выраженную социальную окраску.

Сценарий 2 по Акаеву - стабилизационно-стагнационный [8]. Ожидается стабилизация населения планеты на экологически безопасном максимуме в 5 - 5,4 млрд. человек.

Сценарий предусматривает сокращение населения Европы, Америки и Австралии на 10 -18 %, в странах Азии и Африки на 42 - 54%. Сокращение потребления, связанное с изменением количества живущих на планете людей означает начало процесса деглобализации. Современная экономика ориентирована на непрерывный рост производства и жесткую конкурентную борьбу. Стабилизация производств означает изменение конкурентных условий связанных с повышением качества выпускаемой продукции. Этот процесс связан с упрочением позиций малого и среднего бизнеса, что, в свою очередь означает начало процесса реиндустриализации городов (возвращение в города инновационной промышленности) и развитие сектора “зеленого” производства. В рамках сценария реиндустриализации городов должна поменяться и концепция архитектурного планирования. Градостроительные теории периода индустриализации (например линейный город) в условиях развития цифровых производств перестают действовать.

На фоне сокращения населения ведущих экономик мира происходит социальная и экологическая стабилизация. Из вышеперечисленного следует начало перехода от экстенсивного типа хозяйствования к интенсивному. Качество жизни достигается за счет активного использования инноваций и повышения роли интеллектуального труда. Изменение требований к квалификационному уровню кадров автоматически повышает роль образования в социуме. Повышение образовательного уровня позволяет возникнуть предпосылкам изменения общественного сознания в сторону его "экологизации". Повышение экологического качества жизни.

Данный сценарий наиболее вероятен для стран Евросоюза. Развитие экологической архитектуры в скандинавских странах может служить прототипом будущего развития мировой архитектуры в рамках демографического сценария Акаева.

Сценарий 3 по Дж. Смейлу - инновационно-революционный [9]. Ожидается снижение населения планеты до экологического оптимума в 1,8 - 2,4 млрд. человек.

Данный сценарий рассматривается как наименее вероятная но возможная модель развития демографического кризиса, связанная с обвальной

саморегуляцией системы природа-человек в странах Азии, что косвенно затронет и остальной мир. Следствием развития экологического кризиса должно стать глобальное изменение общественного сознания в сторону экологизации и этического потребления.

Данный демографический сценарий означает возможность неограниченного поддержания жизнедеятельности социума за счет эксплуатации природных систем при условии неразрушающего обмена энергией и материей между человечеством и окружающей средой. Следовательно основой хозяйственной деятельности должно стать региональное природопользование и, как следствие самодостаточность не только ведущих экономик но и поселений.

Этот сценарий связан с началом развития воспроизводящих технологий, основой которых станут альтернативная энергетика и материаловедение, базирующихся на биомассовых производства. Особое распространение получит рациональное лесоведение и связанное с ним развитие архитектурных конструкций из древесины. Сокращение населения планеты до уровня стабилизации природных систем обеспечит полное решение экологических проблем, а, следовательно высокое качество жизни.

Для архитектуры данный сценарий означает дезурбанизацию, повышение сроков эксплуатации сооружений до 150-200 лет и, предположительно, возрождение синтеза искусств.

Таким образом три демографических сценария: по Капице, Акаеву и Смейлу, определили максимальную и минимальную границу области предсказания развития инновационной экологической архитектуры до горизонта прогнозов. Определив дальнюю границу горизонта прогнозов 2050 годом можно вывести следующие общие для трех сценариев закономерности:

1. Ближняя граница горизонта прогнозов для архитектуры ориентировочно попадает на 2035-2040 гг., дальняя граница - 2050 г. т.е. 20-35 лет. [10]. Расчетный срок службы солнечных батарей 25-35 лет [11], солнечных коллекторов - не менее 15 лет [12], тепловых насосов - 25 лет [13]. За последние тридцать лет в архитектуру вошло множество инноваций связанных с энергоэффективностью зданий. Часть из них активно стали разрабатываться в последние 20 лет: SMART системы, системы рекуперации тепла, бытовые когенерационные установки, бытовые теплонасосы, концепция гибридных энергоузлов, биомассовая энергетика. Сегодня выделяются многомиллионные гранты на исследования в области альтернативной энергетики и каковы будут результаты даже через десять лет предсказать практически не возможно.

Таким образом становится очевидным тот факт, что прогностика экологических инноваций не является эффективной. Попытки создания принципов инновационной архитектуры, способной адаптироваться к новым технологиям, которые могут появиться через 30 лет, скорее всего обречены на провал. Однако отказ от внедрения в проектируемые сооружения энергоэффективных технологий также невозможен в силу необходимости снижения экологического давления архитектуры на окружающую среду. Следовательно, в данном аспекте рассмотрения проблемы требования и возможности текущего момента могут превалировать над возможными требованиями будущего.

2. Нельзя смешивать глобальные и региональные прогнозы развития демографических сценариев. При сценарии Капицы на территории Азии плотность народонаселения на км^2 может достичь 140-145 человек к 2100 году против 87 человек по состоянию на 2013 г. [14]. В Европе сегодня наметились тенденции к сокращению народонаселения и только эмиграция поддерживает некоторый прирост. Учитывая тенденции европейского развития социума можно утверждать, что плотность населения незначительно сократится.

3. Развитие зеленых инноваций в производстве станут основой реорганизации городских территорий с учетом новых требований. Также как развитие информационных сетей и SMART технологий дают возможность удаленной работы для сотен тысяч инженеров и офисных работников.

Таким образом из вышеперечисленного следует, что при генерации прогностической карты развития инновационной экологической архитектуры Европы необходимо опираться на сценарий Акаева. В качестве отправной точки используя следующие направления: инновационные аспекты «экологической архитектуры» (энегопассивные и энергоактивные технологии, принципы биклиматики и т.д.); аспекты управления и организации жинедеятельности «экологической архитектуры» («Устойчивое развитие архитектуры» и «Smarttechnology»); аспекты реинтеграции архитектурной среды в природу («Зеленые стандарты»).

Эти аспекты можно рассматривать, как: физическую составляющую, принципы функционирования и принципы гармоничного сосуществования с окружающей средой инновационной «экологической архитектуры». Разработка этих трех аспектов позволит в дальнейшем создать принципы комфортного сосуществования архитектурной среды, гибко адаптивной к различного рода внешним воздействиям, что является базовым требованием концепции архитектуры устойчивого развития. Основными тезисами при этом должны стать: необходимость поддерживать гармоничное соотношение численности

населения и экономического прогресса с существующим продуктивным потенциалом биосферы; необходимость согласования с настоящими и будущими потребностями эксплуатации ресурсов, ориентации технологического прогресса и институциональных преобразований; необходимость переориентации человеческой деятельности таким образом, чтобы экологические аспекты существования цивилизации рассматривались одновременно и как экономические, энергетические, социальные и т. д.

Все это должно быть осмыслено на фоне осознания того факта, что решение проблемы устойчивости города или отдельного архитектурного объекта, так же, как и проблемы устойчивости организма человека, "встроенного" в динамическую структуру процессов самоорганизации внешней среды, связано в первую очередь с решением проблемы постоянной трансформации, обновления этой системы, прохождение ею кризисов, связанных с рождением нового.

Проведенный анализ убедительно показывает, что ядро профессии остается неизменным. Более того в условиях, когда некоторый демографический откат в Европе снижает потребность в новых строительных объектах, должна возникнуть тенденция возврата к вечным эстетическим ценностям в архитектуре. Синтезу искусств, гармонии и гуманности, которые были не забыты, а отложены на время из-за более чем жестких требований к срокам окупаемости архитектурных объектов, которые и стали причиной появления безликих деловых кварталов Токио, Ньюъ-Йорка, Чикаго, Гонконга, Лондона, Сиднея, Сиэтла и десятков прочих не отличимых друг от друга в своей безликости.

Выводы.

На современном этапе рассмотрения проблемы экологии в архитектуре следует учитывать два основных фактора: настоятельную необходимость стимулирования экологических инноваций, несмотря на их временную недостаточную эффективность и сохранение ядра профессии, как базы архитектурного творчества, прошедшей испытание тысячелетиями.

Список использованной литературы.

1. Урсул А.Д. Стратегия устойчивого развития цивилизации III тысячелетия // Глобальные проблемы биосферы (Чтения памяти академика А. Л. Яншина; Вып. 1. – М.: Наука, 2003. – С. 180.

2. Mesarovic M., Pestel E. Mankind at the Turning Point. N. Y., 1974.

3. Caragliu A, C. Del Bo, and P.Nijkamp (2011), ‘Smart Cities in Europe’, Journal of Urban Technology, 18 (2): 65-82.

4. Dickson Despommier. The Vertical Farm: Feeding the World in the 21st Century. 2010.

5. Котляков В.М. Анатомия кризисов // М.: Наука, 2000. - 237 с.

6. Буданов В.Г. Метод ритмокаскадов: о фрактальной природе времени эволюционирующих систем / Московский международный синергетический форум / http://www.synergetic.ru/science/metod-ritmokaskadov-o-fraktalnoy-prirode-vremeni-evolyucioniruyuschih-sistem.html

7. Капица С.П. "Сколько людей жило, живет и будет жить на земле. Очерк теории роста человечества". М.: - 1999. - 117 с.

8. Акаев А.А., Садовничий В.А. Глобальные демографические модели как основа для стратегического прогноза // Сборник: Проекты и риски будущего: Концепции, модели, инструменты, прогнозы // М: КРАСАНД. 2011. С. 17 - 44/

9. Smail, J. K. 2002. Confronting a surfeit of people: reducing global human numbers of sustainable levels. Environment, DevelopmentandSustainability 4: 21–50.

10. Светуньков И.С., Светуньков С.Г.Методы социально-экономического прогнозирования. Том 1. Теория и методология. — Москва: Юрайт, 2015. — 351 с.

11. Гременок В. Ф. Солнечные элементы на основе полупроводниковых материалов / В. Ф. Гременок, М. С. Тиванов, В. Б. Залесский. – Минск: Изд. Центр БГУ, 2007. – 222 с.

12. Солнечный коллектор Универсал всесезонный // электронный ресурс / http://optonimpex.com/g4774789-solnechnyj-kollektor-universal.

13. Тепловые насосы // электронный ресурс / http://vecotech.com.ua/component/content/article/12-tovari/339-teplovie-nasosi.html.

14. Population Density // http://www.nationsonline.org/oneworld/world_population.htm

Анотація

Викладено підхід, до побудови прогностичних моделей інноваційної екологічної архітектури.

Abstract

An approach to the construction of predictive models of innovative sustainable architecture.

УДК: 725.55

К. Д. Липовцева
аспірантка кафедри теорії архітектури
архітектурного факультету КНУБА

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАКЛАДІВ, ЩО ПОДІБНІ ЗА ФУНКЦІЄЮ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ БЕЗПРИТУЛЬНИХ

Анотація: в статті розглядається класифікація реабілітаційних закладів для безпритульних людей, систематизованих за композиційною складовою, виділені основні найпоширеніші типи таких закладів, на прикладі мобільних блочних модулів.

Ключові слова: реінтеграція бездомних громадян, проблеми безпритульності, мобільні блочні модулі, блочні групи, реабілітаційні центри повного циклу.

Для поглибленого вивчення та аналізу проблеми бездомності як соціального явища та формування стосовно неї науково-теоретичних засад політики, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 1402-р було затверджено « План заходів щодо реалізації Концепції соціального захисту безпритульних громадян»[1], згідно з якої поставлені завдання щодо необхідності вдосконалення моделі реінтеграції бездомних громадян, виходячи з їх потреб та приналежності до різних груп населення, з урахуванням досвіду європейських країн.

Вивчення досвіду інших країн є важливим інструментом формування політики щодо бездомних. Багато інноваційних підходів у вирішенні проблеми безпритульності існує в країнах Європи та США.

У огляді закордонного досвіду проектування та експлуатації закладів для безпритульних можна виділити три найпоширеніші композиційні типи: мобільний блочний модуль, блочні групи та реабілітаційні центри повного циклу, які поділяються за своєю функціональною складовою. Огляд подібних об’єктів систематизований за композиційною складовою (рис. 1.).

Прикладом мобільних блочних модулів є група будинків від «Mad Housers» («Божевільні будівельники»), які волонтери будують для безпритульних. Це є тимчасові будинки за спеціальними кресленнями, які можна розглянути на сайті групи. Такі притулки не безкоштовні (рис. 2.). Коли безпритульна людина знаходить постійне житло, вона передає своє тимчасове житло іншому. Перебуваючи в таборі, що складається з таких будинків, головним обов’язком кожного є прибирання території [2].

<table>
<tr><td colspan="4">КОМПОЗИЦІЙНЕ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ
ЦЕНТРІВ ДЛЯ БЕЗПРИТУЛЬНИХ</td></tr>
<tr><td></td><td>Функціональні блоки</td><td>Блочні групи</td><td>Реабілітаційні центри повного циклу</td></tr>
<tr><td>Ознака</td><td>Ситуаційне розміщення в місті та на ділянці</td><td>Функціональна структура</td><td>Архітектурна виразність</td></tr>
<tr><td rowspan="3"></td><td rowspan="2">→ <u>рельєф та характер ділянки:</u>
озеленення, наявність водоймища;
→ <u>розміщення ділянки:</u>
віддаленість від місць торгівлі, житлових районів, від промислових та ділових центрів.</td><td>→ <u>розподіл функцій між блоками:</u>
нічліжна, санітарна, харчова та ін.</td><td>→ <u>гармонійна та стильова єдність;</u>
→ <u>суспільна привабливість;</u>
→ <u>забезпечення адаптивних умов:</u>
психологічна комфортність.</td></tr>
<tr><td colspan="2">→ <u>групи приміщень, що пов’язані між собою:</u>
просторово та за рахунок рекреаційної зони.</td></tr>
<tr><td colspan="3">→ <u>доступність:</u>
розташування транспортних зупинок, вокзалів, місцезнаходження лікарні в радіусі доступності.</td></tr>
<tr><td colspan="4">Фактори, що впливають на композиційні рішення соціально-реабілітаційних центрів для безпритульних.</td></tr>
</table>

Рис.1. Композиційне формування середовища соціально-реабілітаційних центрів.

Каліфорнійський художник, Григорій Клоен (Gregory Kloehn) розпочав будівництво нетрадиційних будинків, які повністю вироблені з речей зі смітника. Це мобільні притулки для нужденних, виготовлені з дерев’яних піддонів і оснащені колесами (рис. 2.) Згодом було розроблено десять таких будинків, які захищають від непогоди і створюють умови для нічліжки. Ідея художника швидко знайшла відгук в Окленді [3].

В штаті Юта, США, Гері Пікерінг (Gery Pickering), в минулому безпритульний, будує портативні будинки для нужденних.. Це тимчасова альтернатива для людей, що живуть на вулиці. Він розробив мікро-дома (“micro-houses”), щоб допомогти безпритульним пережити зиму та важкі умови життя на вулиці. Гері Пікерінг планує передати декілька таких будинків на благодійність в общину KSL Юта (рис. 3.). Своїм прикладом він прагне заохотити інших [4].

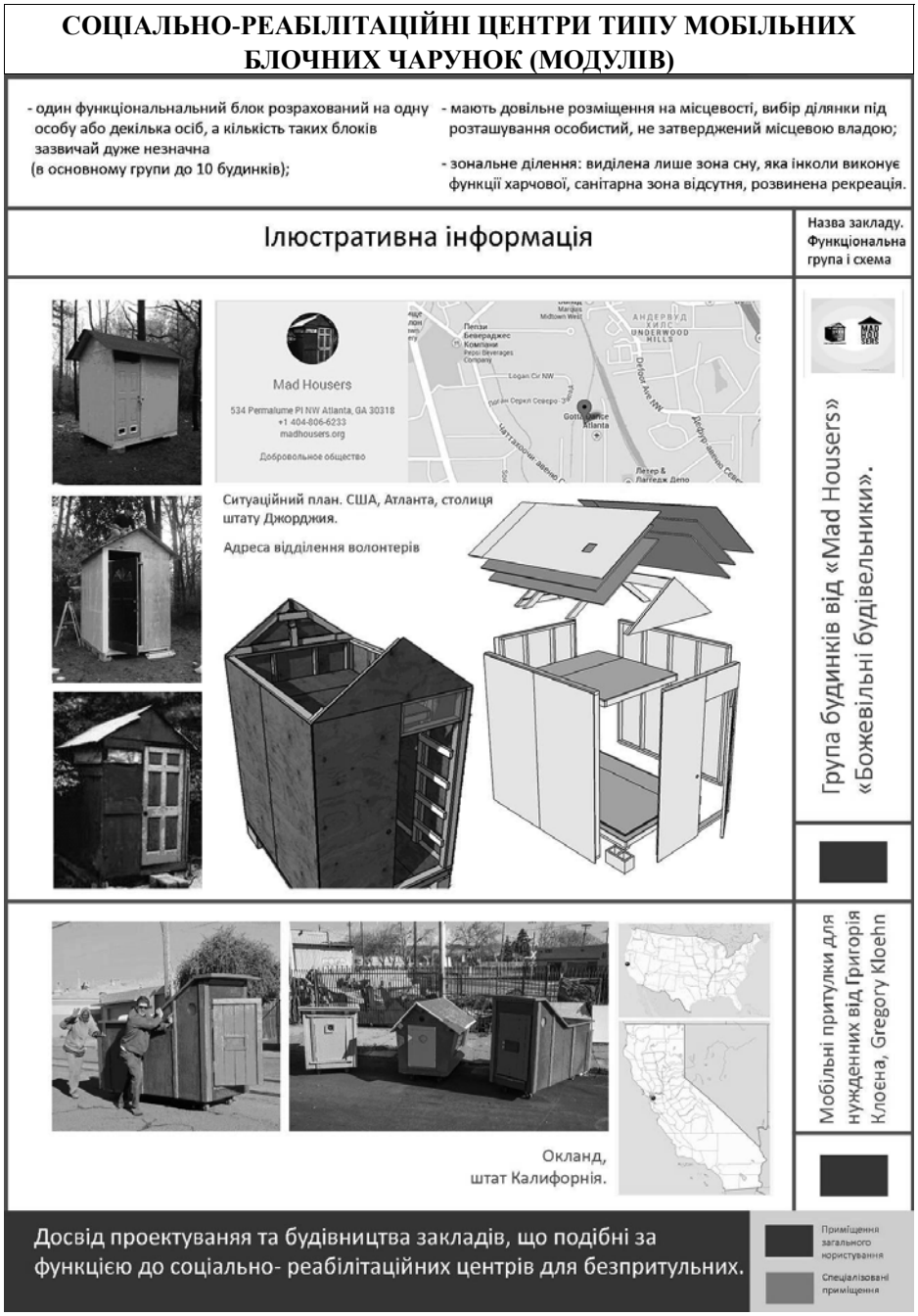

Рис. 2. Приклади соціально-реабілітаційних центрів типу мобільних блочних чарунок.

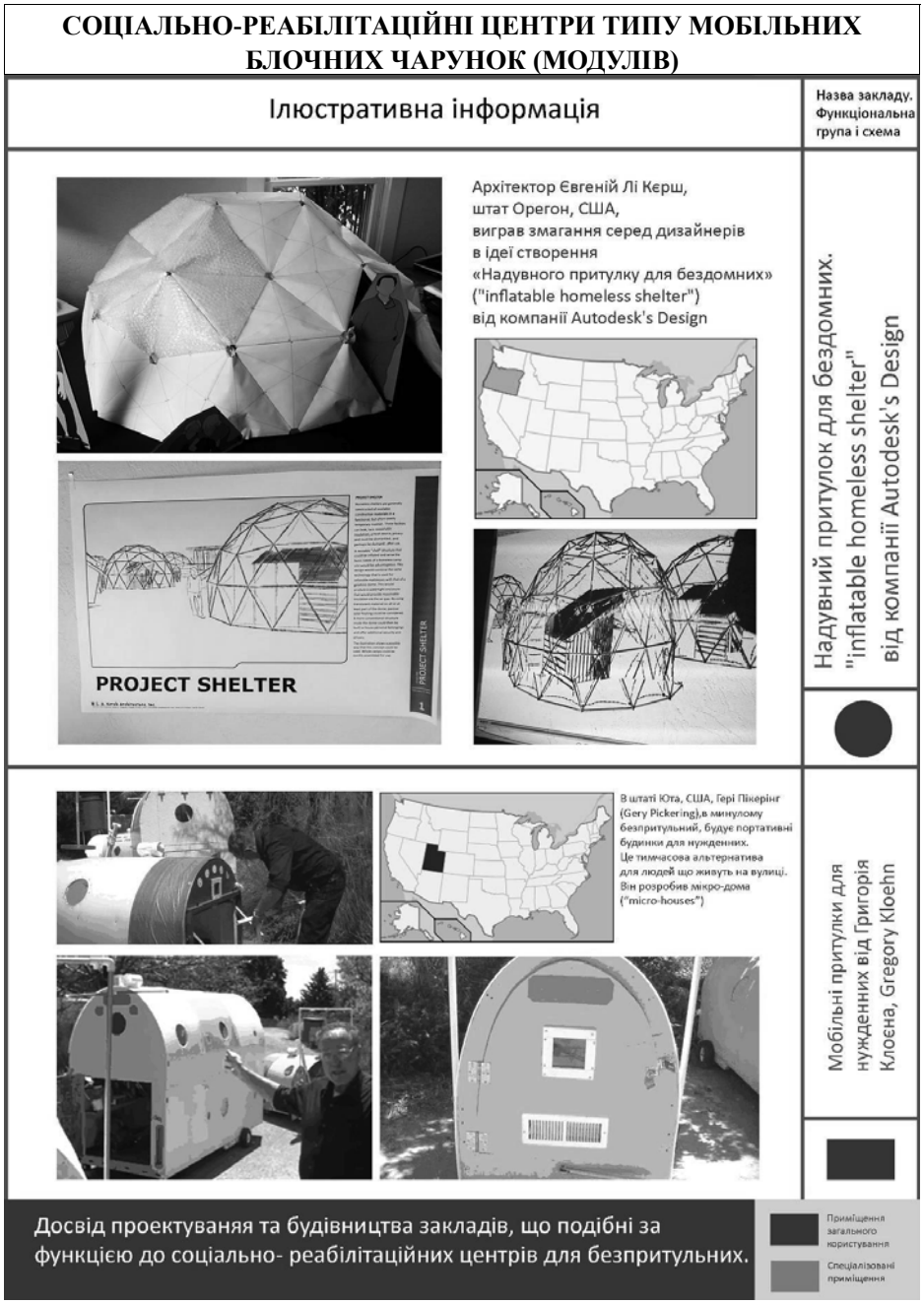

Рис. 3. Приклади соціально-реабілітаційних центрів типу мобільних блочних чарунок.

Архітектор Євгеній Лі Кєрш, штат Орегон, США, виграв змагання серед дизайнерів в ідеї створення *«Надувного притулку для бездомних» ("inflatable homeless shelter") від компанії Autodesk's Design,* яка була замовником (див. рис. 3.). Притулок має вигляд купола з власним каркасом, покритим захисною оболонкою, заввишки 2,5 м та в ширину близько 5 м. Ця мобільна споруда створена як тимчасовий притулок для людей, постраждалих від стихійного лиха [5].

Подібні заклади мають визначення - *нічліжний будинок* [6], в них закладено фундаментальну функцію від якої вже відгалужені інші, це перший і головний рівень в різних типах притулків. Заклад, такого типу, не дає змоги отримати професійної медичної допомоги або ж консультації з правових питань, в ньому відсутня можливість трудового забезпечення та сумнівною є санітарія.

Проаналізувавши інформацію стосовно мобільних блочних притулків, можна визначити певні загальні риси (рис 4.):

СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ ТИПУ МОБІЛЬНИХ БЛОЧНИХ ЧАРУНОК (МОДУЛІВ)		
↓ Один функціональний блок розрахований на одну або декілька осіб, кількість таких блоків незначна (групи до 10 будинків).	↓ Мають довільне розміщення на місцевості. Вибір ділянки під розташування особистий, незатверджений місцевою владою.	↓ Зональне ділення: виділена лише зона сну, як основна складова, вона також може виконувати харчову функцію. Відсутня санітарна зона.

Рис. 4. Загальні риси соціально-реабілітаційних центрів типу мобільних блочних чарунок.

Висновок: блочні чарунки (модулі) можуть розглядатися, як найменша складова в структурі організаційно-функціональної моделі реабілітаційних закладів для безпритульних в мережі таких закладів. В цьому випадку існування такого типу закладу, в складі блоків соціально-реабілітаційних центрів, матиме реабілітаційний вплив, як осередок першочергової допомоги для подальшої інтеграції безпритульних у суспільство. Необхідно розробити та впровадити наступні ланки для створення поступового залучення вихованців до нових функціональних зв’язків в мережі реабілітаційних закладів.

Література:

1. План заходів щодо реалізації Концепції соціального захисту бездомних громадян, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 1402-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua
2. Електронний ресурс: http://uk.wikipedia.org/wiki/Безпритульні
3. Електронний ресурс: http://www.huffingtonpost.com/2014/02/05/gregory-kloehn-homeless-shelters_n_4732442.html?utm_hp_ref=homelessness
4. Електронний ресурс: http://www.huffingtonpost.com/2013/08/01/gary-pickering-shelters-for-homeless_n_3684974.html#slide=540484
5. Електронний ресурс: http://www.kval.com/news/local/Home-sweet-dome-Eugene-architect-developing-inflatable-shelter-246405831.html
6. ДБН В.2.2-18:2007 Будинки і споруди. Заклади соціального захисту населення.

Аннотация

В статье рассматривается классификация реабилитационных учреждений для бездомных, систематизированных по композиционной составляющей, выделены основные распространенные типы таких учреждений, на примере мобильных блочных модулей.

Ключевые слова: реинтеграция бездомных граждан, проблемы бездомности, мобильные блочные модули, блочные группы, реабилитационные центры полного цикла.

Annotation

The article tells about the classification rehabilitation institutions for homeless people for systematic compositional component allocated most widespread types of institutions, on the example are mobile block modules.

Keywords: reintegration of homeless people, the problem of homelessness, mobile modules block, block groups, rehabilitation centers full cycle.

УДК 725.398(045)

І. А. Лисюк,
асистент кафедри містобудування ІАП Національного авіаційного університету
Д. М. Ільченко,
к. арх., доцент
кафедри містобудування ІАП Національного авіаційного університету

ДОСВІД ВЛАШТУВАННЯ ЗОН ВІДПОЧИНКУ В АЕРОПОРТАХ УКРАЇНИ

Анотація: у статті вивчається досвід організації дозвілля в аеропортах України, визначаються основні зони відпочинку для користувачів аеровокзалів та персоналу в залежності від пасажиропотоку та класу споруд авіатранспорту. Проаналізовано найбільші вітчизняні аеропорти щодо функціональної наповненості та особливостей влаштування їх зон відпочинку, виявлені проблеми даної організації та запропоновано рішення по їх усуненню.

Ключові слова: аеропорти України, зона відпочинку, користувачі аеровокзалу.

Постановка проблеми. Питанню безпеки в авіації приділяється чи не найбільше уваги, адже саме вона гарантує зменшення аварійності та зниження кількості виникнення надзвичайних ситуацій в аеропорту. Однією з найголовніших проблем в авіації залишається вплив людського фактору та можливість прийняття людиною помилкових чи алогічних рішень в не стандартних ситуаціях [9].

Для зменшення ризику виникнення стресових ситуацій необхідно створити відповідні комфортні умови для всіх користувачів аеропорту – персоналу (екіпажів літаків та наземних служб), а також пасажирів та відвідувачів аеровокзалів [9]. Незалежно від виду роботи персонал аеропорту потребує організованого відпочинку, за допомогою якого стає можливим знизити або ліквідувати негативні наслідки роботи з пасажирами. У свою чергу, пасажирам та відвідувачам, не залежно від тривалості перебування на аеровокзалі, також потрібно забезпечити середовище для відпочинку та розваг.

В попередніх дослідженнях у зарубіжних аеропортах були виявлені спеціалізовані зони відпочинку: лаунж зони з різним функціональним наповненням, культурно-розважальні зони, парки та зелені насадження, комірки для індивідуального відпочинку; доведено, що вони мають позитивний вплив на загальний комфорт користувачів [2]. В українських аеропортах організації дозвілля працівників приділяється мало уваги, а в деякій мірі

ігноруються складності перебування пасажирів на аеровокзалі. Саме тому варто докладно вивчити досвід влаштування спеціалізованих зон відпочинку у вітчизняних авіатранспортних спорудах, визначити проблеми існуючої організації та комплексно їх вирішити. Актуальність дослідження обумовлена постановою № 944 Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аеропортів на період до 2023 року», де передбачається «приведення інфраструктури авіаційного транспорту у відповідність з міжнародними вимогами» [7].

Мета публікації – вивчити досвід організації дозвілля в аеропортах України на прикладі найбільших з них за пасажиропотоком та на основі аналізу планувальної структури виявити особливості їх влаштування.

Стан дослідження питання. Дослідженням українських аеропортів займалася з поміж інших О.В. Семикіна [8], яка розглядала архітектуру бізнес-центрів у системі аеропорту. У своїй роботі вона виявила функціональну систему бізнес обслуговування, його функціонально-технологічну і архітектурно-планувальну організацію; розробила рекомендації щодо методики їх проектування.

Проте зони відпочинку у бізнес-центрах в системі аеропорту мають обмежений доступ користувачів (бізнес та 1 класу), і не можуть комплексно забезпечити всі потреби у дозвіллі працівників та пасажирів. Отже питання, що розглядаються в статті є не достатньо дослідженими та потребують вирішення.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день в Україні налічується понад 30 аеропортів загальнодержавного та регіонального значення. Кожен з них має певну номенклатуру приміщень для пасажирів та працівників, проте повноцінні зони відпочинку знайдені лише у найбільших з них (за пасажиропотоком) (рис. 1.1). Саме тому для виявлення спеціалізованих зон дозвілля для користувачів розглядається 5 найбільших аеропортів України.

У ***Міжнародному аеропорту «Бориспіль»*** (рис. 1.2, а) розглянуто 4 термінали: у терміналі «B» зосереджені магазини, кафе і бари, бізнес-центр, салон краси; термінал «C» призначений для обслуговування VIP-пасажирів – затишні окремі кімнати відпочинку, зали для проведення прес-конференцій, нарад і банкетів; термінал «D» включає бізнес-зали, кімната очікування підвищеного комфорту і кафе; у терміналі «F» розміщується дитяча кімната та кімнати відпочинку [1].

Аналіз планувальної структури аеропорту виявив, що тут, окрім звичних (типових) для обслуговування користувачів приміщень кафе та дитячої кімнати, виокремленні спеціальні зони для проведення дозвілля – так звані лаунж зони, які представлені бізнес-залами та кімнатами підвищеного комфорту, доступних лише певним категоріям пасажирів.

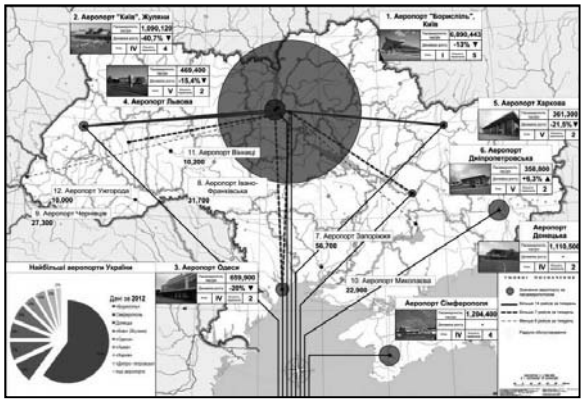

Рис. 1.1. Аналіз виявлення зон відпочинку в аеропортах України

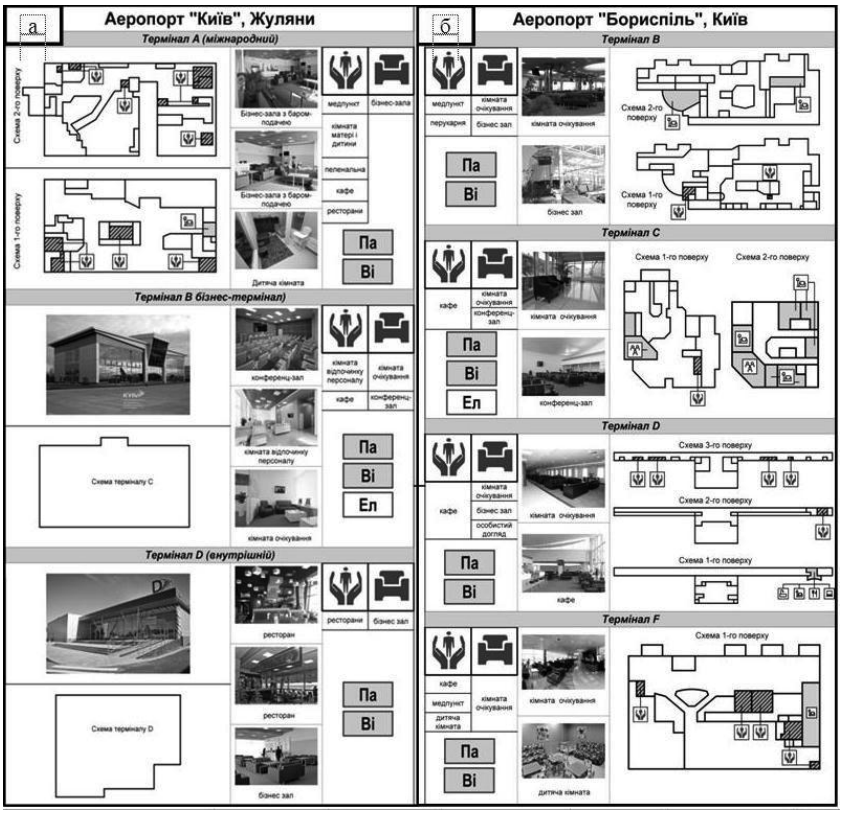

Рис. 1.2.Аналіз функціональної наповненості зон відпочинку в найбільших аеропортах України. а) «Бориспіль», б) «Київ»

Проте для повноцінного забезпечення потреби у відпочинку всіх користувачів цього не достатньо. До речі, «Бориспіль» посів п'яте місце в Топ-10 найгірших аеропортів світу для сну і відпочинку пасажирів, опублікованому міжнародним порталом «The Guide to Sleeping in Airports» у 2011 році.

У трьох діючих терміналах ***Міжнародного аеропорту «Київ» (Жуляни)*** пропонується ряд VIP-послуг [4]. Для пасажирів влаштовані кімнати відпочинку готельного типу, конференц-зали, мітинг-хол, магазини, ресторан, дитяча кімната. Для екіпажів літаків: кімната відпочинку, кімнати індивідуального відпочинку готельного типу, обладнана кухня, брифінг-зал. Так само, як і у «Борисполі» тут облаштовані лаунж зони з обмеженим доступом. Проте позитивною рисою даного аеропорту є присутність приміщень для відпочинку частини персоналу аеропорту – льотного складу.

Міжнародний аеропорт «Одеса», що призначений для обслуговування міжнародних і внутрішніх ліній, включає лише типові приміщення для обслуговування користувачів – кімнати для пасажирів з дітьми, кафе, а також магазини [5]. Саме тому зараз відбувається будівництво нового терміналу, що дозволить розширити спектр послуг, в тому числі й для забезпечення комфортного відпочинку користувачів аеровокзалу.

У ***Міжнародному аеропорту «Львів»*** окрім типових магазинів, кафе, кімнати матері та дитини, розміщені дві бізнес-зали з обмеженим доступом – для прильоту та відльоту. Проте взагалі відсутні приміщення для відпочинку персоналу аеропорту [3].

У ***Міжнародному аеропорту «Харків»*** до Чемпіонату Європи з футболу 2012 року було побудовано новий Міжнародний термінал. Стару будівлю було реконструйовано та перетворено на термінал з обслуговування VIP-пасажирів [6], в якому можна відвідати приміщення бізнес- та конференц-залів, які доступні лише VIP пасажирам, або за додаткову оплату. У терміналі А розташовані зали очікування, кімната матері та дитини, а також кафе і магазини, тобто типові приміщення для обслуговування користувачів аеровокзалу.

Висновки

У даній статті розглянуто вітчизняний досвід організації відпочинку в найбільших за пасажиропотоком аеропортах України – «Бориспіль», «Київ», «Одеса», «Львів», «Харків». На основі проведеного аналізу їх планувальної структури було визначено, що найбільшу частку в організації відпочинку складають типові приміщення для обслуговування користувачів, а саме – кафе, магазини, кімнати матері та дитини, вони зустрічаються у 100% аеропортів, проте через обмеженість функцій їх недостатньо для повноцінного задоволення потреб користувачів у дозвіллі.

Дослідженням виявлено, що функціональна складова зон відпочинку може бути розширена за рахунок сучасних лаунж зон – бізнес-залів (з кімнатами підвищеного комфорту для пасажирів та працівників), що можуть об'єднуватись з конференц-залом, салоном краси та душовими. Частка влаштування даних зон серед 5 найбільших аеропортів України складає 60%. Дані зали доступні тільки для пасажирів І та бізнес класів, лише частково задовольняють потреби у відпочинку екіпажів. Для решти користувачів аеровокзалу та персоналу аеропорту характерна обмеженість доступу до деяких приміщень для дозвілля. Також у вітчизняних аеропортах повністю відсутні культурно-розважальні, ландшафтно-рекреаційні та зони індивідуального відпочинку, що наявні в зарубіжних.

Отже, сучасний стан існуючих зон відпочинку в аеропортах України не є повноцінним та має наступні проблеми:

- не забезпечується належний рівень відпочинку персоналу для уникнення стресів та не враховується його вплив на безпеку польотів;
- доступ до більшості дозвіллєвих приміщень обмежений (або платний);
- відсутній комплексний підхід до організації зон відпочинку.

Можливе рішення зазначених проблем в аеропортах України – це створення нового функціонального елементу – центру релаксації, що вдосконалить організацію вільного часу працівників та часу очікування користувачів аеровокзалу. Таким чином буде зменшено рівень впливу людського фактору на безпеку в авіа галузі, а також підвищено рівень обслуговування, дозволить залучити більшу кількість пасажирів. Даний елемент є необхідним при реновації існуючих аеропортів та проектуванні нових.

Література

1. Київ Бориспіль. Міжнародний аеропорт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://kbp.aero/ – Назва з екрану.
2. Лисюк І.А., Ільченко Д.М. Зарубіжний досвід влаштування зон для відпочинку в аеропортах: сучасність та тенденції / І. А. Лисюк, Д. М. Ільченко // Архітектурний вісник КНУБА . - 2014. - Вип. 4. - С. 163-169.
3. Міжнародний аеропорт «Львів». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lwo.aero/. – Назва з екрану.
4. Міжнародний аеропорт «Київ». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.airport.kiev.ua/– Назва з екрану.
5. Міжнародний аеропорт «Одеса». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.odessa.aero/ua. – Назва з екрану.

6. Міжнародний аеропорт «Харків» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://hrk.aero/uk/. – Назва з екрану.
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 944 від 30 жовтня 2013 р. «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аеропортів на період до 2023 року».
8. Семыкина Е.В. Архитектура бизнес-центров в системе аэропорта (на примере объектов гражданской авиации Украины): Дис. канд. архитектуры: 18.00.02 / Киевский национальный ун-т строительства и архитектуры. – К., 2003. – 175с.: ил.
9. Циркуляр ИКАО 9806. Основные принципы учета человеческого фактора в руководстве по проведению проверок безопасности полетов. Изд-во: Международная Организация Гражданской Авиации (ICAO), Монреаль, Канада. Издание первое, 2002.

Аннотация

В статье изучается опыт организации досуга в аэропортах Украины, определяются основные зоны отдыха для пользователей аэровокзалов и персонала в зависимости от пассажиропотока и класса сооружений авиатранспорта. Проведен анализ крупнейших отечественных аэропортов по выявлению функциональной наполненности зон отдыха и особенностей устройства их зон отдыха, выявлены проблемы данной организации и предложено решение по их устранению.

Ключевые слова: аэропорты Украины, зона отдыха, пользователи аэровокзала.

Abstract

In the article the experience of leisure in Ukraine airports is considered, the main recreation area in airports and staff are identified depending on passenger traffic and aircraft structures class. Major Ukrainian airports are analyzed on functional features of fullness and placement of recreation areas, identified problems of the organization and propose of solutions to eliminate them.

Keywords: the Airports of Ukraine, recreation area, airport users, ground staff, crew, lounges.

УДК 7.032: 72.01

С. М. Лінда,
д. арх. професор кафедри
дизайну та основ архітектури
Національний університет «Львівська політехніка»

ТВОРЧІСТЬ АНТОНА ПОПЕЛЯ У КОНТЕКСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІДЕЇ «АРХІТЕКТУРИ, ЩО ГОВОРИТЬ»

Анотація: розглянуто творчість А. Попеля у контексті однієї із найважливіших архітектурних парадигм другої половини XIX ст. – «архітектури, що говорить».

Ключові слова: Антон Попель, архітектура історизму, скульптура, семантика.

Постановка проблеми. Якщо поглянути на історичний досвід, то можна зауважити, що в архітектурній думці неухильно зростає роль вербального мислення. У цьому вбачають процес «інтелектуалізації» професії, її історичної трансформації з ремесла у професію. Архітектурні форми складають одиниці такої мови: візуальної, перцептивної, феноменологічної, коли плоди творчості поколінь передаються не лише у формі індивідуального досвіду, не через тексти, а через результати професійної діяльності [1, с. 15–16]. Будівлі інформують, повідомляють, комунікують. Чи не найяскравішою ілюстрацією такої думки є ситуація в архітектурі другої половини XIX ст. – час розквіту концепції «архітектури, що говорить».

Мета статті: продемонструвати творчість видатного львівського скульптора другої половини XIX ст. у контексті ідеї «архітектури, що говорить».

Стан дослідження питання. Проблемі дослідження концепції «архітектура, що говорить» присвячено доволі багато публікацій, проте творчість А. Попеля у контексті її репрезентації аналізується вперше.

Обговорення проблеми. Осмислення феномену архітектури другої половини XIX ст., незважаючи на величезну кількість робіт, статей, монографій, – все ще проблема: занадто суперечливою була епоха. З одного боку – раціоналізм і прагматизм, поміркованість та розсудливість (шалений розвиток природничих наук і промисловості, винаходи та відкриття), а з іншого, як туга за духовними цінностями, які на очах втрачали свою вартість, – захоплення символізмом, метафізикою, наділення незвичайними властивостями звичних речей. Архітектура у силу специфіки локалізації між мистецтвом та інженерією опинилася в епіцентрі дихотомії. Її функції вийшли дуже далеко за межі утилітарності та естетизму: вона

стала повчати, повідомляти, виховувати, тобто виконувати моралізуючи місію. Архітектура стала розмовляти. Власне, «розмовляти» вона почала дуже давно, проте саме у XIX ст. її мова була чітко усвідомлена, а діалог підтриманий та розвинений.

Формування концепції «архітектури, що говорить» наприкінці XVIII ст. Концептуалізація ідеї «архітектури, що говорить» відбулося наприкінці XVIII ст. Саме тоді лідер французького класицизму Клод Перро (1613–1688) засумнівався у «цінності пропозицій Вітрувія у тому вигляді, у якому вони були сприйняті та очищені класицизмом». Замість того він запропонував свої тези про безумовну (нормативна роль стандарту і досконалості) і довільну красу (функція виразності, яку можуть потребувати особливі умови та обставини) [2, с. 23]. Ідеї К. Перро були розвинені у роботі абата Жан-Луї де Кордемуа (1651–1722) «Новий трактат про архітектуру» (1706). Замість класичної тріади Вітрувія (корисність, міцність, краса) він запропонував власну – розташування, розподіл, благопристойність. Абат Марк-Антуан Ложьє (1711–1769) – член ордену єзуїтів, історик і теоретик мистецтв, який, проте, не мав спеціальної освіти – у трактаті «Досвід архітектури» (1753) по-своєму інтерпретував ідеї де Кордемуа. Він відстоював універсальну «природну» архітектуру, елементарну геометричну форму та виступав проти формальної артикуляції [2, с. 23–24]. Своїм втіленням вищеназвані теорії у французьку академічну освіту зобов'язані Жаку Франсуа Блонделю (1705–1774 рр.), який, відкривши у 1743 р. власну архітектурну школу став наставником т.зв. «мрійливого покоління». Власні принципи Ж.–Ф. Блондель виклав у «Курсі архітектури», який публікувався з 1750 р. по 1770 р. Лейтмотивом курсу стала ідея про те, що форма і зовнішній вигляд будівлі повинні відповідати соціальному характеру та різним типам будівель [2, с. 24].

Остаточне оформлення концепція «архітектури, що говорить» набула у теоретичній та практичній спадщині представників «мрійливого покоління» – Етьєна-Луї Булле (1728–1799) та Клода-Ніколя Леду (1736–1806) – архітекторів-візіонерів, піонерів «паперової архітектури» часів Французької революції. Е.-Л. Булле присвятив своє життя створенню грандіозних проектів, з яких майже ніщо не було реалізоване. Архітектор, прагнучи до символічної метафори, не обмежувався відбором прообразів, а пов'язував історичні асоціації з раціонально сформованою геометричною символікою, не розмірковуючи про раціональність утилітарну [3].

На відміну від Е.-Л. Булле, К.-Н. Леду будував багато. Працюючи над реальними будівлями, він вже у 1770-х роках почав створювати проекти немислимі для свого часу, якими намагався довести, що архітектура повинна виховувати людей. К.-Н. Леду не лише облаштовував світ як архітектор, але і

створив його ідеальну модель, як філософ. «Архітектура, що говорить» К.-Н. Леду стала втіленням синтетичної спільності мистецтва слова і мистецтва пластики [4]. Вплив теоретичних та паперових робіт архітекторів-візіонерів на сучасний та подальший розвиток архітектури був приголомшливий. Саме від них виходила тенденція використання величезних нерозчленованих площин стін, скупо прорізаних отворами, монументальність та лапідарність об'ємів, поєднання абстрактної форми та ордерних мотивів, орієнтація на загострену виразність та символізм твору.

Розвиток ідеї «архітектури, що говорить» у другій половині XIX ст. У середині XIX ст. світогляд, проникнутий духом історизму, став домінувати у всіх сферах художньої діяльності, залучивши у це коло й архітектуру, де ідея «архітектури, що говорить» набрала нове дихання. Незважаючи на безліч завдань, які архітектури змушена була вирішувати у той час (типологічна революція, активне освоєння нових конструкцій та інженерних комунікацій, підвищення поверховості тощо), її символічний зміст залишався пріоритетним завданням, відокремленим від функціональної та конструктивної програм будівлі. Проте семантика форми підтримувалася науковою аргументацією.

Плацдармом для розвитку символічної ідейної програми став фасад – місце зосередження безлічі знаків і символів, зрозумілих сучасникам. Про «ідейне значення» будівлі, закодоване в архітектурних формах, постійно говорили і писали філософи, теоретики та практики архітектури. Звичними були вирази на кшталт: «твір архітектури мусить бути не лише гарним. Але й мати свою ідею, проявлену у всій своїй цілісності», «мета будинку – його ідея, вона потребує всіма можливостями екстер'єру», «кожний твір архітектури повинен бути продемонстрований так, щоб форма свідчила про ідею» [5]. Зокрема, Г. Фіхте писав: «Завданням архітектора є показувати людям образи світлого майбутнього, а тому діяти на людей виховуючи, щоб підготувати їх до стану ідеальної, універсальної культури».

Вербальне вираження не є властиве архітектурі по своїй природі, тому досягнення «розповідності» архітектури вимагало використання специфічних засобів. Найважливішим засобом демонстрації «архітектурної розповіді» став «стиль» будівлі. Принцип вибору другої половини XIX ст. легітимізував однакову цінність всіх історичних стилів, які використовувалися у нових для них контекстах. Проте символічний зміст форм історичних стилів не був загальновідомий, тому його постійно старанно шукали на основі асоціацій з тим часом, коли історичний стиль виник. У світлі прагматичного інтелектуалізму сформувалося переконання, що звернення до того чи іншого стилю повинно бути визначене раціональним мотивуванням, яке відходило від конкретного архітектурного завдання. Таким чином, були сформульовані

символічні засади трактування кожного відомого історичного стилю. Наприклад: семантичним полем для відродження готики стало католицьке будівництво, будівництво ратуш (як спогад про час, коли містам було надано магдебурзьке право і, відповідно, виник новий тип громадської будівлі – ратуша), будівництво університетів (як асоціації з часом, коли виникли перші вищі навчальні заклади). Барокові форми знайшли своє застосування у будівництві видовищних, розважальних закладів, а також багатих віл, особняків, палаців, тому що бароко викликало асоціації з розкішшю, витонченістю, багатством. Найширшим був діапазон використання форм архітектури Ренесансу, оскільки було сформульовано кілька версій бачення часів Відродження: як часу розвитку освіти та духовного піднесення людини (тому у формах неоренесансну будували найрізноманітніші навчальні заклади), як час вільного розвитку міст (тому ці форми були найпопулярніші у житловому будівництві), час зародження банківської справи (форми флорентійського раннього Відродження були особливо популярні при будівництві фінансових закладів) і т.п. [5].

Історичний стиль, вибраний на основі асоціацій, був важливим, проте не єдиним засобом репрезентації ідеї «архітектури, що говорить». Дуже часто занадто широке коло асоціацій, пов’язане з тим чи іншим стилем (наприклад, з італійським Ренесансом) не дозволяло чітко окреслити «мету будівлі», тобто її функцію. Тому у процес «конкретизації» залучали пластичний декор та декоративну скульптуру. Пластичний декор став ілюстрацією і пояснював «тему» (тобто «текст») архітектурного образу. З цим був пов’язаний його особливий натуралізм (ілюстрація повинна бути іконічним знаком, максимально наближеним до оригіналу, для того, щоб бути зрозумілою всім). Наприклад, натуралістичною стала орнаментація: класична гірлянда була трансформована у старанно виліплений натюрморт з овочами і фруктами. Натуралізм та конкретика підпорядкували собі декоративну скульптуру. Скульптура на фасадах будівель в цілому не була новинкою, характерною лише для другої половини XIX ст., її достатньо було й у період класицизму. Проте, на фасадах класицистичних будівель з’являлися прекрасні фігури античної міфології, їх значення апелювали до вічних та абстрактних цінностей, вони були безособові і не персоніфіковані. У другій половині XIX ст. ситуація була інакшою. Замковий камінь із символічною маскою – улюблений мотив класицизму – виявлявся портретним зображенням; скульптури на фасадах виявлялися цілком конкретними людьми або алегоріями, які мали значення лише на фасаді тієї будівлі, а поза нею ставали просто скульптурами. Для ще більшої конкретності деколи у композицію фасадів вводили тексти, які точно пояснювали хто з відомих людей виліплений і що саме означає дана алегорія.

Таким чином, пластичний декор та декоративна скульптурами допомагали «прочитати» текст, тобто виявити функціональне призначення будівлі, її значення та роль у ієрархії міста та соціуму. Виникали складні нашарування додаткових змістів, алюзій, посилань [6, с. 188–190].

Тотальна «вербалізація» архітектури була очевидна сучасникам. В. Гюго на початку 1830-х років констатував: «зодчество померло, померло безповоротно… Воно підпорядкується правилам літератури, для якої само їх колись встановлювало». Літературних асоціацій був повний і класицизм. Проте, він зберіг успадковану від епохи Просвітництва пристрасть до абстрактних значень. Культура другої половини XIX ст. ґрунтувалася на емпіричному знанні, а звідси – орієнтація передовсім на слово, вербальний образ, оповідь. Тому й підпорядкування архітектурної форми певному тексту, який мався на увазі архітектором чи замовником, ще більше поглибилося [6, с. 192].

Скульптури А. Попеля на фасадах львівських будівель як складова концепції «архітектури, що говорить». Для архітектури Львова протягом її багатовікового розвитку була властива велика увага до скульптурного декору. Будівлі міста, що належали добі Ренесансу, бароко та класицизму були щедро оздоблені різьбленими кам'яними маскаронами, зооморфними та фітоморфними зображеннями. Скульптурний декор, різний за характером (гротескно-натуралістичний ренесансовий, пишно-претензійний та динамічний бароковий, абстрактно-прекрасний класицистичний), служив здебільшого одній меті – прикрасити будівлю, зробити екстер'єр привабливішим і цікавішим. У другій половині XIX ст. він у Львові, як у всьому світі, був трансформований у важливий комунікаційний засіб.

Цікаво саме з такої позиції проінтерпретувати творчість Антона Попеля – відомого львівського скульптора межі XIX – XX ст. А. Попель (1865–1910) був вихованцем краківської та віденської художніх шкіл. Навчався він там у період розквіту архітектури історизму, де ідея «архітектури, що говорить» повстала у всій своїй масштабності та тотальності. Абстрагуватися від неї було неможливо, це була сама епоха, її квінтесенція, її суть. Безумовно, вона сформувала А. Попеля як творчу особистість та визначила його світогляд. А. Попель залишив багату спадщину у всіх видах скульптури. Зважаючи на тематику статті, слід докладніше спинитися на одному із векторів його діяльності: на декоративній скульптурі. Залишених для аналізу об'єктів не так вже й багато: можна легко порахувати кількість львівських будівель, до оздоблення фасадів яких був причетний скульптор, проте це були важливі громадські будівлі, а деякі навіть стали символами свого часу.

Серед перших реалізацій – скульптурні постаті Палацу мистецтв, який був споруджений для Крайової виставки 1894 р. у Львові (арх. Ф. Сковрон,

Г. Пежанський, М. Лужецький) [7]. Стиль будівлі ґрунтувався на формах італійського неоренесансу. Вибір прототипу був очевидним: саме епоха Ренесансу супроводжується розквітом мистецтв та архітектури. Доповнювали символічний текст дві алегоричні жіночі постаті: «Малярство» та «Скульптура». Суть умовно-демонстративного іносказання алегорій була зрозуміла сучасникам: жіноча постать «Малярство» була зображена із пензлями і палітрою, а «Скульптура» – з молотком та зубилом (рис. 1). Архітектурний текст був доповнений цитатою і тому набув цілком конкретного вербалізованого забарвлення.

Готель «Жорж» – одна із найвідоміших будівель періоду історизму у Львові. Готель був запроектований відомою віденською архітектурною спілкою «Г. Гельмер і Ф. Фельнер» у 1899–1900 рр. Це був третій готель на ділянці (перший був споруджений у 1793 р., а другий – у 1811 р., який із середини XIX ст. став називатися «Жорж» на честь власника ділянки Георга Хофмана) [8, с. 366 – 367]. Для готелів програма вибору стилів другої половини XIX ст. не визначила особливого стильового прототипу. Зрозуміло було, що це мала бути репрезентативна, багата і приваблива будівля. Для цього пасували зазвичай форми зрілого ренесансу і бароко. Із стильової точки зору готель – це доволі еклектична суміш мотивів із архітектури італійського та французького Ренесансу, поєднаних із бароковою орнаментацією. Проте нечіткість асоціацій, пов’язаних із стилевими прообразами, не давала відповіді на найважливіше завдання фасаду – ідею будівлі, її функціональне призначення. Власне у такому аморфному концептуальному полі скульптура відіграла вирішальну роль у написанні «архітектурного тексту», саме вона стала найзначнішою фразою «архітектури, що говорить». Бокові фасади готелю прикрашені екседрами, у кожній з яких розміщено жіночу скульптуру, яка зображає один із континентів: Європу, Азію, Америку, Африку (ймовірно, скульптурні постаті виконано за моделями Л. Марконі) (рис. 2). Алегоричні постаті викликають географічні асоціації із темою мандрів, подорожей, а отже, їх роль на фасаді зрозуміла: вони інформують, що будівля – це притулок для людей, які перебувають у дорозі, тобто – це готель. Кожна із скульптурних жіночих постатей супроводжується атрибутами, які конкретизують її алегорію: біля підніжжя «Африки» розташовано крокодила, «Америка» одягнута у головний убір із пір’я, освічена «Європа» тримає у руках бюст філософа, а загадкова і екзотична «Азія» зображена із кинджалами. Для ще більшого уточнення кожна із скульптур підписана. Головний фасад за давньою християнською традицією прикрашений згори рельєфом із зображенням патрона власника готелю – Св. Юра, який переборює змія і захищає всіх прибулих у готель (рис. 3). За такою схемою лежить система смислових значень, що за своїми витоками відходить до

середньовіччя, коли наділялося значенням уявлення про нерівноцінність простору або площини: «низ» асоціювався із земним, а «верх» – із небесним.

Така сама важлива роль скульптури в оздобленні фасадів будівлі, яка стала кульмінацією розвитку архітектури історизму У Львові – Міського театру (арх. З. Горголевський, 1897–1900 рр.) [8, с. 311]. Театр зайняв ключову позицію в ансамблі новоствореного проспекту міста і став головним пластичним акцентом прогулянкового бульвару, остаточно закріпивши за ним значення міського центру. Автор проекту відверто слідував типу паризької Опери, яка стала парадигмою театральної будівлі на століття. Міський театр з ярусним залом на 1100 місць, прекрасно обладнаною сценою, розвиненою системою кулуарів та фойє, є доволі великою будівлею. Неоренесансні деталі майстерно прорисовані та ефектно поєднані і свідчать про глибоке та серйозне знання класичного зодчества. З. Горголевський зумів знайти розумний компроміс між демонстративною розкішшю оперної будівлі та чіткістю композиційної схеми, приведеної до класичної ієрархії та логічної субординації значень. Фасади театру (а всі вони добре оглядаються) складно та багато артикульовані, насичені алегоричними скульптурами та фрагментами історичних асоціацій. А. Попелем було виконано алегоричну фігури «Трагедія» (рис. 4), фігури муз «Терпсіхора» і «Мельпомена», а також складне рельєфне зображення у тимпані «Радощі та страждання життя», побудоване на сюжетах з давньогрецької міфології (рис. 5). Скульптура на фасаді театру стала системою знаків, що несли соціальні та культурні змісти.

На межі XIX–XX ст. у Львові було зведено найважливішу транспортну будівлю міста – головний залізничний вокзал (арх. В. Садловський) [8, с. 455 – 457]. Об’ємно-просторова структура залізничного вокзалу була підпорядкована великому просторовому ядру – залу та дебаркадеру. На фасаді вона була закріплена масштабною аркою – «новинкою», яка стала символом цього типу громадської будівлі. Композиційно арка була завершена монументальною банею, а обабіч – розвиненою системою пілонів з напівколонами. Другий ярус цієї композиції акцентували дві алегоричні постаті – «Торгівля» і «Промисловість», виконані А. Попелем (рис. 6). Алегорія «Торгівлі» є традиційна – жіноча постать із жезлом Меркурія у руках, чоловіча постать «Промисловості» із шестірнею. На фасаді цієї будівлі найяскравіше відобразилися естетичні суперечності зламу століть – прагнення новизни та ретростпективізм. Фасади вокзалу все ще у «стильовій одежі», яка має певне культурне значення та естетичну цінність, але вже непереконливо маскує новітню металеву конструкцію. Арки на фасаді – ознаки вокзалу – виявилося недостатньо, щоб продемонструвати функцію будівлі, прагматичний розум вимагав конкретизації: на фасаді знову з’являються алегоричні постаті,

академічно трактовані, відсторонені, як і годиться алегоріям, однозначні та відділені від образу. Проте у комплексі вони формують повноцінний текст з культурно-політичним змістом: він повідомляє про успіхи та перспективи міста.

а

б

Рис. 1. **Алегоричні постаті на фасаді Палацу мистецтв на Крайовій виставці 1894 р.**
а – алегорія «Мистецтво»;
б – алегорія «Скульптура»

а

б

в

г

Рис. 2. **Алегоричні постаті на фасаді готелю «Жорж» у Львові**
а – алегорія «Європа»; б – алегорія «Азія»; в – алегорія «Америка»; г – алегорія «Африка»

Рис. 3. **Алегоричне зображення Св. Юра на фасаді готелю «Жорж» у Львові**

Рис. 4. **Алегорична постать «Трагедії» на фасаді Міського театру у Львові**

Рис. 5. **Фрагмент рельєфного зображення «Радощі та страждання життя» у тимпані Міського театру у Львові**

Рис. 6. **Алегоричні постаті «Торгівля» і «Промисловість» на фасаді головного залізничного вокзалу у Львові**

Висновки. Отже, ідея «архітектури, що говорить», сформульована у передреволюційні роки у Франції, стала однією із найважливіших ідей, які супроводжували розвиток архітектури у XIX ст. У конкретизації «архітектурного тексту» особливу роль відігравала декоративна скульптура, яка розробляла тему алегорії – зображення певної ідеї за допомогою образу. Саме у такому культурному контексті слід аналізувати творчість Антона Попеля. Безумовно, його твори володіють і самостійною мистецькою цінністю: вони відображають традиції певної художньої школи, є довершеними та гармонійними зразками декоративної скульптури. Проте, еліміновані із архітектурного контексту, втрачають своє семантичне значення, так само, як позбавляються частини символізму й будівлі. Архітектурні та образотворчі засоби служили одній меті – візуалізації змістів, культурно-соціальних та культурно-ідеологічних посилань, які продукувала епоха. Тому і розглядати їх слід у єдиній символічній площині – площині «архітектури, що говорить».

Література

1. Раппапорт А. Г. К пониманию архитектурной формы: дис…. доктора искусств.: 18.00.01 / Раппапорт Александр Гербертович. – М., 2002. – 141 с.
2. Фремптон К. Современная архитектура: Критический взгляд на историю развития / Пер. с англ. Е. А. Дубченко; под. ред. В. Л. Хайта. – М.: Стройиздат, 1990. – 535с.
3. Kaufmann E. Three Revolutionary Architects: Boullée, Ledoux, and Lequeu. – American Philosophical Society, 1952. – 131 p.
4. Смолина Н. Идеальный город Шо и античная риторическая традиция: «Говорящая архитектура» Леду / Н. Смолина // Архитектура мира. Материалы конференции «Запад – Восток: античная традиция в архитектуре». Выпуск 3. – М.: Architectura, 1994. – С. 71 – 79.
5. Krakowski P. Fasada dziewietnastowieczna // Prace z historii sztuki. Z. 16. – Warszawa – Kraków: Nakładem Universytetu Jagiellońskiego, 1981. – S. 55– 96.
6. Иконников А. В. Историзм в архитектуре / А.В. Иконников. – М.: Стройиздат, 1997. – 557 с., ил.
7. Бірюльов Ю. Архітектура і образотворче мистецтво на Загальній крайовій виставці 1894 р. у Львові / Ю. Бірюльов // Другі наукові читання Фонду Дмитра Шелеста у Львові: Тези доповідей. – Львів, 1994. – С. 40 – 44.
8. Архітектура Львова. Час і стилі: XIII – XXI ст. / Упор. і наук. ред. Ю. О. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2008. – 720 с.

Аннотация

В статье рассмотрено творчество А. Попеля в контексте репрезентацияъ одной из наиболее важных идей архитектуры второй половины XIX века – идеи «говорящей архитектуры».

Ключевые слова: Антон Попель, архитектура историзма, скульптура, семантика.

Annotation

Creative work of A. Popel in the context of one of the most important architectural paradigms of the second half of the 19th century, «speaking architecture», has been considered in the paper.

Key words: Anton Popel, historicism architecture, sculpture, semantic.

УДК 721.011.12

М. О. Макухін
аспірант кафедри теорії історії архітектури та синтезу мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОГО ВИРІШЕННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОСТОВИХ СПОРУД

Анотація: у статті розглянуто основні питання формування архітектурно-просторового вирішення багатофункціональних мостових споруд з урахуванням навколишнього середовища, функціонально планувальної організації і конструктивної схеми споруд, аспектів формування естетичного образу споруди.

Ключові слова: багатофункціональні мостові споруди, архітектурно-просторове вирішення, планувальна організація, конструктивні схеми, естетичний образ.

Постановка проблеми

Розвиток міст, особливо значніших та найзначніших, з наявністю водойм виявляє нові архітектурно-планувальні можливості вирішення виникаючих проблем, пов’язаних з розміщенням нового будівництва, браком незабудованих територій тощо. Світовий досвід підтверджує доцільність і ефективність розміщення в таких містах багатофункціональних мостових споруд (БМС).

Дослідження питань їхнього історичного формування і розвитку, а також функціонально-планувальної організації БМС свідчать про можливість і ефективність їх спорудження в теперішній час з забезпеченням функцій як мостових переходів, так і формуванням центрів обслуговування населення різного містобудівного значення, розміщуваних над поверхнею водойм.

Приймаючи до уваги значення цих споруд в структурі міста і в навколишньому середовищі, очевидно, що важливим питанням є архітектурно-просторове і естетичне їх вирішення, адже ці споруди, особливо загальноміського та районного значення, є унікальними спорудами міста, займають провідне місце в формуванні та розвитку його архітектури.

Викладення основного матеріалу

Архітектурно-просторове вирішення БМС визначають чинники, до яких слід віднести – величину міста, природні умови, параметри споруди, її функціонально-планувальну організацію, конструктивне вирішення, естетичні якості. Водночас слід ураховувати, що вирішення архітектурно-просторових і естетичних аспектів формування БМС – творчий процес і урахування рівня

впливу чинників у кожному випадку може бути різним залежно від містобудівних умов, та позицій архітектора-проектувальника.

Навколишнє середовище БМС. Воно визначається певними критеріями, до числа яких слід віднести:

– природні умови – ширина ріки, стан прирічкової території, характер рельєфу місцевості, наявність і види рослинності тощо;

– функціональне зонування прирічкової території з улаштуванням зон – ландшафтно-рекреаційної, сельбищної, виробничої;

– рівень урбанізації прирічкової території, характер її забудови – вид, обсяг, поверховість, щільність, рівень її прилягання до БМС.

Важливими природними чинниками є ширина річки та величина водної поверхні, складність рельєфу місцевості, характер наявної рослинності.

За функціональним використанням прирічкова територія зазвичай відноситься до ландшафтно-рекреаційної або сельбищної зон міста, рідше до виробничої. Вплив функціонального зонування прирічкових територій на їх архітектурно-просторовий вигляд визначається плануванням та характером забудови.

Рівень урбанізації прирічкової території в цілому можна визначити характером її забудови – величиною забудованої території, видом забудови – житлова, громадська чи виробнича, – поверховістю, щільністю, кількістю озеленення тощо. Відповідні характеристики залежать від величини міста та від місця де розташовано БМС – центральна, серединна чи периферійна зони.

Слід зазначити важливість зв'язку БМС з навколишнім середовищем, який повинен забезпечувати їх гармонійність, що становить одну з головних вимог їх вирішення (рис.1).

Ураховуючи досвід побудови БМС в різні часи, а також сучасну проектну практику їх розміщення в різних містобудівних умовах, можна визначити дві основні ситуації положення цих споруд у зв’язку з характером довколишньої забудови:

– відокремлення БМС від іншої забудови в межах навколишнього середовища;

–прилягання БМС до існуючої чи передбаченої у майбутньому забудови або розміщення її в безпосередній близькості до неї, коли ці будівлі сприймаються як єдиний комплекс чи фрагмент забудови.

Особливості зорового сприйняття архітектури людиною насамперед визначаються місцезнаходженням основних точок-місць огляду, їх висотністю та наявними природно-містобудівними умовами. На основі існуючих досліджень забудови міста [6, 7] можна констатувати, що найбільший вплив на композицію БМС і на їхнє архітектурно-просторове вирішення може мати

забудова, розташована на відстані до 200–500 м. У міру збільшення відстані від БМС до наявної або перспективної забудови її безпосередній вплив на композицію БМС буде зменшуватись.

а

б

в

г

Рис. 1. Архітектурно-просторове значення сучасних БМС в навколишньому середовищі: а, – транспортно-пішохідний рекреаційний комплекс Міракс-сад, Москва; б – пішохідна БМС, міст-бібліотека у Флоренції; в – проект БМС у Лондоні; г – проект житлового мосту в Нью-Йорку.

При розв’язанні завдань гармонійності архітектурно-просторового вирішення БМС відповідно до навколишнього середовища з урахуванням архітектурно-просторового значення самої споруди важливим є визначення таких категорій архітектури, як «масштаб і масштабність», тобто відношення габаритів об’єкту до розмірів оточуючого середовища та елементів

архітектурної форми до розмірів людини, визначених в розробках теоретиків архітектури – А. К. Бурова, Л. І. Кирилової та інших [1, 2].

До числа важливих теоретичних питань, визначаючих єдність навколишнього середовища і БМС відноситься ступень її домінування в ньому. Слід ураховувати існуючі результати досліджень [3], визначаючи архітектурні домінанти, які поділені на:

– висотні – об'єкти архітектури, що домінують за рахунок висотної переваги над об'єктами навколишньої забудови;

– стилістичні, домінування яких здійснюється за рахунок стильового контрасту між об'єктом і навколишньою забудовою;

– просторові, домінування яких виникає в зв’язку із складною просторовою організацією об'єкту, що привертає увагу глядача;

– смислові, які домінують за рахунок своїх соціально-функціональних якостей, тобто використовується в якості орієнтира на рівні свідомості, виходячи за рамки візуальних комунікацій.

Слід також ураховувати, що домінуюча функція об'єктів цього типу не об'єктивна, оскільки знаходиться в площині семіотичної значущості для певної групи людей.

Розгляд містобудівних умов розміщення БМС свідчить, що незважаючи на їх містобудівне значення – загальноміське, районне чи місцеве, – БМС може бути архітектурно-планувальною домінантою певного типу у навколишньому середовищі.

Функціонально-планувальна структура та конструктивна схема БМС. Вплив функціонально-планувальної структури БМС на їх архітектурно-просторове вирішення обумовлюється перш за все наявністю двох функцій – транспортної та додаткової (обслуговуючої). До транспортної функції відноситься зони руху автомобільного та рейкового транспорту, велосипедів і пішоходів. Кожна з цих зон має свою специфіку відображення в структурі споруди відповідно до її розміщення. Водночас необхідно враховувати деякі специфічні особливості різних зон руху транзитного та місцевого автомобільного транспорту і пішоходів, наявність зон стоянок автомобілів.

Зона транзитного руху автотранспорту та зона руху рейкового транспорту можуть бути відкритими або вирішеними у вигляді тунелю. У будь-якому разі ці зони є істотним горизонтальним композиційним елементом у складі БМС. Кожна з цих зон має ряд специфічних параметрів таких як ширина пропускної частини, допустимі кути її нахилу, інженерно-технологічна специфіка облаштування з’їздів, роз’їздів та зупинок тощо. Крім того, виведення зони руху транспорту на фасадні частини БМС надає її динамічну складову.

Важливою складовою транспортно-пішохідної інфраструктури БМС є пішохідні та велосипедні комунікації, які теж можуть впливати на архітектурно-просторове вирішення споруди. Саме від пішохідної інфраструктури залежить наявність та розташування відкритих та закритих терас, оглядових майданчиків, засклених галерей, рекреаційних зон, експлуатованих покрівель тощо Всі ці елементи впливають як на фасади БМС, так і на її загальне композиційне вирішення з урахуванням включення архітектурних акцентів, природного озеленення і внутрішніх та зовнішніх садів. У малих та середніх БМС, довжиною до 100 м, саме ця частина транспортно-пішохідної інфраструктури споруди має найбільше значення у формуванні архітектурно-просторового її вирішення.

Суттєвим чинником впливу на архітектурно-просторове вирішення БМС є додаткові (обслуговуючи) функціональні елементи, що входять до їх складу. Саме функціональне насичення споруди, її склад та організація відображаються в об'ємно-просторовому вирішенні. Кожен з функціональних елементів споруди потребує певного характеру приміщень, диктує їх габарити, знаходить своє відображення на фасаді споруди (рис. 2).

Ураховуючи сучасну світову практику відображення впливу функціонального насичення споруди на її зовнішній вигляд пропонується поділити її на три аспекти: *утилітарний*, *ергономічний* та *асоціативний*.

Утилітарний аспект впливу полягає у визначені типологічних особливостей на просторового вирішення споруди. Зазвичай під впливом цього аспекту формується загальна композиція споруди.

Ергономічний аспект полягає у раціональному взаєморозміщенні різних функціональних елементів (підрозділів) у складі споруди, виділення їх об'ємів різними архітектурними засобами (формою, кольором, текстурою), задля створення комфортного та інтуїтивно-зрозумілого простору для відвідувачів.

Асоціативний аспект впливу функціонального насичення на формування архітектурно-просторового вирішення будівлі є найбільш невизначеним оскільки залежить від творчих особливостей авторів проекту. Однак необхідно зазначити, що кожна з функцій викликає ті чи інші асоціації з формою, кольором, текстурою тощо, то ж нехтувати цим аспектом впливу функції на зовнішнє рішення не можна.

Слід зазначити, що залежно від габаритів та характеру споруди, навколишнього середовища, а також творчого бачення архітектора, один або декілька з зазначених вище аспектів можуть ставати пріоритетними, що безпосередньо визначить архітектурно-просторове вирішення споруди.

Конструктивна схема БМС є важливим чинником, яка впливає на її архітектурно-просторове вирішення. У звичайних мостах їх конструктивна

схема має вирішальну роль у формуванні просторової композиції, оскільки саме вона несе найбільше естетичне навантаження. Відомо, що основні елементи мосту мають бути конструктивно доцільними, а поліпшення зовнішнього вигляду не має бути досягнуте шляхом ускладнення конструкцій споруди. При цьому естетичні якості мосту залежать від його тектонічності, відображенні у формі конструктивного початку.

а

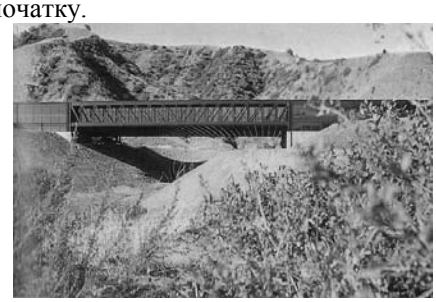

б

в

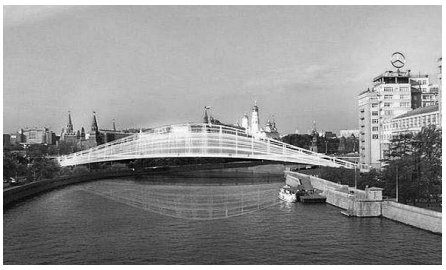

г

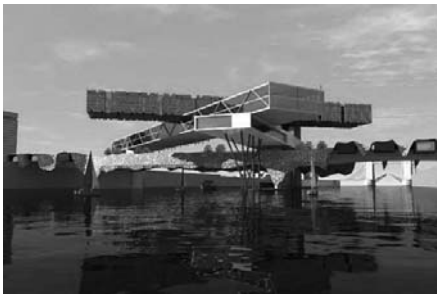

д

е

Рис. 2. Архітектурно-просторове вирішення БМС залежно від їх функціонально-планувальної структури та конструктивної схеми:
а –житловий будинок, Мар-дель-Плата, Аргентина, архіт. А. Вільямс;
б – Арт-центр, коледж дизайну у Пасадені (США), майстерня К. Елвуда;
в – проект БМС у Лондоні, архіт. А. Сінігалія; г – БМС у Москві, архіт. М. Мімрам; д – проект БМС у Лондоні, архіт. А. Сааді, К. Харбінсон;
е – проект БМС у Нью-Йорку, архіт. М. Мімрам.

У багатофункціональних мостових спорудах безпосередньо до конструкцій додається ще й об'ємно-просторова структура. Рівень впливу конструктивної

схеми БМС на її архітектурно-просторове вирішення доцільно розглянути для основних двох типів цих споруд – комбінованих та інтегрованих.

У *комбінованих* БМС архітектурно-просторове вирішення розподіляється на архітектуру мосту і архітектуру «будівлі», що знаходиться на ньому. У таких спорудах конструктивна схема мостової частини істотно впливає на її загальний вигляд. Залежно від обраної конструктивної схеми мосту можливі різні варіанти розміщення об'єму з обслуговуючими функціями у складі споруди – вони можуть бути не тільки розміщені на поверхні мосту, а й розташовані над ним чи під ним. Необхідно зазначити, що оскільки такі споруди формально складаються з двох частин – мосту та об'єму з обслуговуючими функціями – архітектурне вирішення однієї з частин може бути домінуючим у естетичному сенсі – залежно від поставлених архітектором завдань.

Інтегровані БМС – споруди, у яких об'єми з обслуговуючими функціями вбудовано у загальну архітектурну композицію, в єдину конструкцію мосту. У таких спорудах відсутня чітка диференціація мосту як комунікації і об'єму з додатковими функціональними підрозділами – вся споруда виглядає цілісно. У БМС інтегрованого типу класичні конструктивні схеми мостів видозмінюються і створюється єдина конструктивна схема для всієї споруди, але при цьому можуть залишатися їх деякі елементи. Можливі варіанти, коли певні функціональні підрозділи поєднані з елементами з конструктивних схем, наприклад, коли багатоповерхова частина БМС виконує роль пілона або існують приміщення в опорах споруди тощо. Однак, в інтегрованих БМС конструктивна схема мосту має менший вплив на архітектурно-просторове вирішення споруди і найчастіше виражається лише у загальній її конфігурації, але можливе її навмисне вираження архітектором задля досягнення певного естетичного ефекту.

Архітектурно-естетичні аспекти формування БМС. Необхідно зазначити, що досвід спорудження БМС і розроблення проектів цих споруд, особливо загальноміського значення, свідчить про унікальність їх у формуванні архітектури міста, а це визначає необхідність особливого підходу до архітектурно-просторового їх вирішення.

До числа основних вимог, які пред'являються до вирішення архітектурно-просторових завдань БМС, слід віднести перш за все естетичні, які виявляються у формі самої споруди, її величині, пластиці, колористиці, деталях, формуванні образу. Архітектурний задум формування багатофункціональної мостової

споруди повинен ураховувати просторову роль споруди у місті і навколишньому середовищі, його розташування – домінуюче чи підпорядковане в існуючій чи перспективній забудові. При цьому величина міста не може не враховуватись, тому що вона визначає, як правило, загальний масштаб забудови, її поверховість.

Архітектурний образ БМС по-різному може враховувати наявність різних функцій – пропуск необхідних потоків транспорту і пішоходів, а також додаткової функції, яка може складатися з різного набору установ і підприємств обслуговування. В основу формування архітектурного образу БМС можуть покладатися різні принципи, а саме:

– візуального розділення основних функцій – комунікаційної, мостової транспортно-пішохідної частини і розміщення додаткової функції;

– візуального об'єднання основних функцій споруди.

В той же час залежно від містобудівних і природних умов та задуму архітектора можливо формування архітектурного образу БМС з застосуванням обох принципів, наведених вище. При цьому, однією з головних вимог формування естетично повноцінного образу БМС є гармонійна єдність мостово-транспортної і обслуговуючої частин.

Декоративне освітлення БМС є також важливим елементом, що впливає на естетику архітектурно-просторового вирішення БМС. Існуючий досвід освітлення архітектурних об'єктів та його широке розповсюдження свідчать про важливість вирішення цих питань у сучасному місті. Формування освітлення об'єкту перш за все залежить від його архітектурної форми, а також від ступеня його освітлення – цілого об'єкта чи окремих його частин. До декоративного освітлення слід віднести й інформаційно-світлові медіа-технології, що активно впливають на архітектуру та на створюване середовище.

Незважаючи на творчий процес формування архітектурно-просторового вирішення БМС, доцільним залишається визначення методичного підходу до вирішення цього питання з переліком основних складових елементів. На основі дослідження складена блок-схема (схема 1), яка ілюструє чинники, що необхідно враховувати при розробленні архітектурно-просторового вирішення БМС.

Дослідження питань формування архітектурно-просторового вирішення БМС свідчить про недоцільність розробки певних методів чи конкретних рекомендацій з архітектурно-просторового та естетичного вирішення БМС. В той же час урахування основних складових елементів блок-схеми повинно ґрунтуватись на основній вимозі – споруда повинна бути красивою. Але кожен архітектор це трактує і вирішує по-своєму, відповідно до його творчого задуму, досвіду, уявлення про можливості вирішення цього питання.

Схема 1. *Блок-схема методичного підходу до архітектурно-просторового вирішення БМС*

Висновки

Основою архітектурно-просторового вирішення БМС слід вважати стан навколишнього середовища, функціонально-планувальну організацію та конструктивну схему споруди, архітектурно-естетичне її вирішення, що визначається перш за все містобудівним значенням споруди, її здатністю пропускати певні потоки транспорту і пішоходів. БМС слід віднести до унікальних споруд міста, обслуговуюча частина яких розташована над водною поверхнею, що сприяє підвищеній зацікавленості у ній як населення міста, так і туристів. Тому при вирішенні архітектурно-просторових завдань особлива увага повинна бути приділена формуванню її архітектурно-естетичного образу.

Використана література:

1. Буров, А.К. Об архитектуре /А.К. Буров. – М.: Госстройиздат, 1960. –126 с.

2. Кирилова, Л.И. Масштабность в архитектуре / Л.И Кириллова. – М.: Госстройиздат, 1961. – 189 с.

3. Лопатин Н.Е. Архитектурная доминанта: обобщения знаний и формирование теории проектирования // «Архитектон: известия вузов». М.- 2009, № 26.

4. Макухин Н.О. Градостроительные аспекты формирования многофункциональних мостовых сооружений. Сборник статей по материалам XXII международной заочной научно-практической конференции. Вип. 2 (22). М. – 2014, С.168 – 177.

5. Макухін М.О. Особливості розміщення та складу багатофункціональних мостових споруд. Сучасні проблеми архітектури та містобудування К. КНУБА 2014. С.439-448.

6. Основы формирования архитектурно-художественного облика городов. – М.: Стройиздат , 1981. – 192 с.

7. Устенко Т.В. Принципы формирования композиции застройки прибрежных жилых районов в условиях зрительного восприятия с неподвижных точек // Планировка и застройка городов. – К.: КиевНИИПград, 1975. С. 8-14.

Аннотация

В статье рассмотрены основные вопросы формирования архитектурно-пространственного решения многофункциональных мостовых сооружений с учетом внешней среды, функционально-планировочной организации и конструктивной схемы сооружения, аспектов формирования эстетического образа сооружения. Ключевые слова. Многофункциональные мостовые сооружения, архитектурно-пространственное решение, планировочная организация, конструктивные схемы, эстетический образ.

Annotation

The article discusses the main issues of formation of architectural and spatial solutions of the multifunctional bridges considering the external environment, functional planning and constructive scheme of the buildings, aesthetic aspects of the formation of the structure`s image.

Keywords. Multifunctional bridges, architectural and spatial solutions, functional planning, constructive scheme, aesthetic image.

УДК 72.01

О. В. Малійова
ас. каф. АПЦБС КНУБА

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПРОФЕСОРА АРХІТЕКТУРИ М. О. ГУСЄВА
ДО ЮВІЛЕЮ КАФЕДРИ АПЦБС КНУБА

Анотація: в статті висвітлено життєвий та творчий шлях видатного укаїнського архітектора, кандидата архітектури, професора, заслуженого архітектора УРСР, фундатора київської архітектурної школи кафедри АПЦБС при КНУБА М. О. Гусєва, визначено його основні педагогічні та творчі здобутки.

Ключові слова: професор архітектури, М.О.Гусєв, кафедра АПЦБС при КНУБА, мистецтво, наукова та педагогічна діяльність, київська архітектурна школа, педагогічні та творчі здобутки, творчість.

Постановка проблеми. Творчо-педагогічна діяльність українських архітекторів, фундаторів Київської архітектурної школи КНУБА, в т. ч. М.О. Гусєва, ще не стала предметом системного дослідження та узагальнення кращого педагогічного досвіду з метою подальшого удосконалення теоретичних засад і методичних принципів сучасної Київської архітектурної школи КНУБА.

М. О. Гусєв – видатний укаїнський архітектор, кандидат архітектури, професор, заслужений архітектор УРСР, учасник Великої вітчизняні війни, науковець і педагог [1], який більше півстоліття свого життя присвятив становленню та розвитку Київської архітектурної школи КНУБА, підготовці архітектрів в КІБІ (нині КНУБА).

Народився майбутній зодчий 27 травня 1916 року в с.Клинці Чернігівської області. Батько Миколи Олександровича працював вже після Жовтневої революції (1917р.) інженером-технологом в «Українлісі». А в 1924 році від важккої хвороби він іде з життя, залишивши сім'ю без годувальника. Мати з 1910 року працювала викладачем математики у школі. Після закінчення семирічної школи № 43 в с. Клинці (1925-1932 р.), згідно рекомендації секції Інженерів, Микола був прийнятий на рабфак при КІБІ і в 1933 році вступив до архітектурного відділення (факультету ще не було). Ще в школі він був старостою групи та головою учкому, на рабфаці-член редколегії та виконує роботу в академсекторі. Микола Олександрович приймав активну участь в житті архітектурного факультету і кафедри. Хлопець намагався отримати досвід будівельника самотужки, працюючи сезонним робочим-будівельником у Ірпенському Учкомі. В студентські роки він брав участь в

проектуванні та оформленні Будинку Обкому КП(Б)У в м. Одесі та школи ім. проф. Столярського. 20-го березня 1938 р. з невідомих причин він був заарештований. [5]

Миколу Гусєва характеризували, як серйозного, дуже вдумливого студента, який добросовістно відноситься до виконання навчальних завдань (особливо відзначився у вивченні інженерних дисциплін).

1-го грудня 1938 року розпочав роботу над дипломним проектом, а в червні 1939 року закінчив архітектурне відділення КІБІ. Після захисту диплому М. О. Гусєв вступає до аспірантури КІБІ. І вже 1 вересня 1940 р. він був прийнятий на кафедру, яка його виховала (йшов 2й рік аспірантури) в якості асистента. Але війна відклала здійснення творчих задумів на декілька років.

В тяжкі часи 1941-1945р.р. весь радянський народ піднявся на боротьбу з фашистськими загарбниками. Більше 200 викладачів, співробітників та вихованців інституту боронили Україну, серед них був і майбутній професор архітектури кафедри Архітектурного проектування М. О. Гусєв (має державні нагороди). В червні 1942 року, після демобілізації аспірант Микола Гусєв повертається в Київ і супроводжує наш навчальний заклад в евакуацію до Куйбишева, у складі команди(викладач-архітектор В. Е. Мощіль та співробітник Н. Б. Стельмашенко). [2]

6-го листопада 1943 року, після 2-х років окупації, Київ був звільнений від фашистів, а інститут з перших же днів відновлює свою роботу. 8-го лютоо 1944 року в Київському інженерно-будівельному інституті розпочинаються заняття. Згідно архівних даних, 1944 рік зафіксований, як рік відновлення молодого архітектора в аспірантурі КІБІ, а в жовтні він починає свою довгу і плідну викладацьку «путь» на кафедрі Архітектурного проектування (згідно наказу 166.28.Х.44).[3] Стрибок від асистента (1946 р.) до ст. викладача (1950 р.) був здійснений за 4 роки. Маючи досвід проектної роботи в пректних інститутах Куйбишева, після закінчення аспірантури у 1946 р. протягом 40 років він працював на кафедрі АПЦБС у КІБІ. М.О.Гусєв блискуче захищає кандидатську дисертаційну роботу на тему: “Театральні виробничі цехи” (принципи архітектурно-планувальних рішень), науковим керівником якого був не менш знаний архітектор, дійсний член Академії Архітектури, професор Олександр Матвійович Вербицький.[6] 15.09.1952 р. він отримує звання кандидата архітектури, а в 1953 році стає доцентом кафедри АПЦБС. В цей же період він виконує обов’язки декана Архітектурного факультета (1953-1957 р. р.) [2].

Микола Олександрович - високоваліфікований педагог, вмілий і талановитий вихователь. Його лекції та консультації відзначались високою педагогічною майстерністю, науковою глибиною, ідейним змістом, вмілим

використанням новітніх досягнень науки та передового архітектурно – будівельного досвіду. [5]

На протязі багатьох років йому належить лекційний курс «Архітектура громадських споруд» та вступні лекції до курсового та дипломного проектування, які він читає на високому науково-теоретичному рівні. Зодчий використовує в конспектах виступів останні досягнення вітчизняної та зарубіжної архітектури, а також результати особистих наукових та творчих робіт. Велика кількість дипломних робіт, виконаних під керівництвом професора, відзначені дипломами на Всесоюзних оглядах (8 авторів дипломних робіт, у яких був керівником М.О.Гусєв, були відзначені дипломами 1го ступеня на Республіканському огляді-крнкурсі та на виставці НТТМ-78) [4].

Йому належить авторство, вперше виданих в інституті методичних рекомендацій по керівництву архітектурним проектуванням.

З 1957-1976 р.р., на протязі 19 років М.О.Гусєв очолює кафедру архітектурного проектування. На посаду завідуючого він був обраний в 1960 році і 2-чі переобирався на цей пост (1965 р., 1970 р.).

Кандидат архітектури, доцент, а з 1978 року вже професор архітектури М.О.Гусєв поряд з науковою і педагогічною діяльністю веде велику творчу роботу з проектування і будівництва багатьох будівель і споруд. За створення багатозального спортивного комплексу КІБІ (1965-1968) (мал.1 (а,б)), на той час одного з найкращих в Україні, він нагороджений золотою медаллю ВДНГ СРСР у 1974 році; а за архітектуру та художньо-монументальне оформлення музею М.Островського в м.Шепетовка (1970-1971) (мал.2) нагороджений премією Ленінського комсомолу (1980 р.); за проект музею «Партизанська іскра» (1963-1964, с. Кримка, Миколаївська обл.) - почесною грамотою ЦК ЛКСМУ; за меморіальний комплекс на Солом'янському кладовищі -дипломом, підписаним маршалом Баграмяном. Біля нашого університету стоїть Пам'ятний знак студентам та викладачам КІБІ, що загинули в роки Великої вітчизняної війни (1985р.), який теж належить архітектору М. О. Гусєву.

У 1980 році, в республіканському конкурсі на побудову нового корпусу архітектурного факультету КНУБА, другу премію отримав творчий колектив під кер. проф. М. О. Гусєва, членом якого був вчорашній випускник КІБІ, а сьогодні – зав.кафедрою Основ архітектури та архітектурного проектування, доктор архітектури, професор, член Національної спілки архітекторів України, Заслужений архітектор України, лауреат Державної премії України в галузі архітектури, дійсний член Української академії архітектури, професор Міжнародної академії архітектури в Москві, іноземний член Російської академії архітектури і будівельних наук - О. С. Слєпцов. [3]

мал.1а Спорткомплекс КІБІ.

мал.1б Спорткомплекс КІБІ.

мал.2 Музей М.Островського в м.Шепетовка (1970 - 1971)

Професор М.О.Гусєв веде велику громадську роботу, обіймаючи посаду члена Президії Науково-Технічної ради з архітектурної і будівельної освіти Мінвузу СРСР, члена Містобудівної Ради при Київському Міськвиконкомі,

члена Ради при Залізничному райвиконкомі, комісії по комплексному благоустрою інституту та у ряді інших рад і комісій.

«Він зробив великий внесок у справу виховання молодих спеціалістів кафедри» (проф. Г.І.Лаврик, 1978 р.) [3].

«М. О. Гусєв провдить велику роботу у ВУЗах Української РСР»

(доц. О. О. Сідоренко, 1978 р.) [3].

«На протязі багаторічної роботи М. О. Гусєва члени кафедри завжди відчували його допомогу, як прекрасного педагога, методиста та науковця» (канд. арх. В.В.Колесніков, 1978 р.) [3].

«М. О.Гусєв крім своєї великої педагогічної діяльності, він весь час працював, як вчений - архітектор і відомий в інших містах, як спеціаліст в царині спортивних споруд та вищих навчальних закладів» (доц. П. І. Приходько, 1978 р.) [3].

«М. О. Гусєв багато приділяв уваги передачі свого педагогічного досвіду молдим спеціалістам нашої кафедри. Він прекрасний вихователь і методист» (ст. викл. Є. Н. Бавикін, Виписка з протоколу №9 засід. Кафедри від 12.04.1982 р.) [3].

Наукова та видавнича діяльність проф. М. О. Гусєва спрямована на підвищення якості підготовки архітекторів та удосконалення методики викладання, наукової організації навчального процесу. Зодчий-науковець приділяє велику увагу роботі з педагогами (архітекторами-викладачами). Йому належить більше 25 наукових праць. Він автор розділу «Перспектива» навчального посібника; відповідальний редактор фундаментального навчального посібника «Історія архітектури»; автор розділу СНиП «Высшие учебные заведения» та ін.

Як науковий керівник, проф. М. О. Гусєв підготував 10-тьох кандидатів архітектури (серед них і В.З.Ткаленко – зав. кафедри АПЦБС з 1986 по 2013 р.р.).[5]

Професор М.О.Гусєв веде велику громадську роботу, обіймаючи посаду члена Президії Науково-Технічної ради з архітектурної і будівельної освіти Мінвузу СРСР, члена Містобудівної Ради при Київському Міськвиконкомі, члена Ради при Залізничному райвиконкомі, комісії по комплексному благоустрою інституту та у ряді інших рад і комісій.

Загалом М.О.Гусєв залишив по собі вагому творчу, теретично-дослідницьку і науково-методичну спадщину, цінний педагогічний досвід, який повинен бути уважно вивчений, проаналізований та належно використаний у сучасній творчій та педагогічній практиці.

Творчо-педагогічна діяльність українських архітекторів, фундаторів Київської архітектурної школи КНУБА, (в т. ч. М. О. Гусєва) ще не стала

предметом системного дослідження та узагальнення кращого педагогічного досвіду з метою подальшого удосконалення теоретичних засад і методичних принципів сучасної Київської архітектурної школи КНУБА.

За видатні досягнення в розвитку вищої та середньої спеціальної освіти і успіхи в розвитку наукових досліджень заслужений архітектор УРСР, проф. М. О. Гусєв нагороджений орденом «Знак Пошани», і має 6 державних нагород.

Висновки: висвітлено життєвий та творчий шлях видатного укаїнського архітектора, кандидата архітектури, професора, заслуженого архітектора УРСР, фундатора київської архітектурної школи кафедри АПЦБС при КНУБА М. О. Гусєва та визначено його основні педагогічні та творчі здобутки.

Література

1. «Архітектура і будівництво» - 2006. -27 травня.
2. Киевский ордена Трудового Красного Знамени инженерно-строительный институт: Истоический очерк / КИСИ; С. З. Заремба, В. А. Молостов, В. Ф. Панибудьласка; Редкол. А. М. Тугай и др.-К.: Будівельник, 1991. - 104 с.
3. Архітектурний вісник КНУБА, Архітектурно-будівельна концепція розвитку київського національного університету будівництва і архітектури, Доктор архітектури, професор О. С. Слєпцов, с. 321-378.
4. Архів КНУБА, Особова справа № 655 за 1939 р.
5. Архів КНУБА, Особова справа № 24 за 1987 р.
6. Архів КНУБА, Особова справа № 66 за 1946 р.

Аннотация

Освещен жизненный и творческий путь выдающегося прфессора архитектуры, одного из основоположников Киевской архитектурной школы кафедры АПГЗС КНУСА и определены его педагогические и творческие достижения. Ключевые слова: профессор архитектуры, Н. А. Гусев, кафедра АПЦБС при КНУСА, творчество, научная и педагогическая деятельность, Киевская архитектурная школа, педагогические и творческие достижения, творческая деятельность.

Annotation

Illuminated the life and career of the outstanding professor of architecture, one of the founders of the Kievs school of architecture of the Department APCBC at KNUCA and determined his pedagogical and creative achievements.

Keywords: professor of architecture, N.O.Gusev, Department APCBC at KNUCA, creativity, research and teaching activities, Kievs school of architecture, pedagogical and creative achievements, creative activity.

УДК 728.930 “17/19”

В. Я. Маланюк
кандидат архітектури, доцент з наказу кафедри дизайну середовища Київського національного університету культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВОГО АНСАМБЛЮ У КОРСУНІ

Анотація: у статті досліджено історію створення та сучасний стан палацово-паркового ансамблю у м. Корсунь-Шевченківський.

Ключові слова: палацово-парковий ансамбль, садибно-паркове утворення, резиденція, композиція.

Постановка проблеми. Палацово-паркові ансамблі Київщини (у межах даного дослідження – це територія Київської губернії (1797-1925 рр.) й одноіменної області) кінця XVIII – початку XX століть – невід’ємна складова історико-архітектурної спадщини України. Палацово-парковий ансамбль у м. Корсунь (колишньої Київської губернії, нині – це територія Черкаської області) – унікальна пам’ятка резиденційного зодчества, що являє собою цінність і як взірець архітектури, і як витвір садово-паркового мистецтва, і як історичний об’єкт, пов’язаний із життям відомих людей.

Мета статті. Основною метою статті є докладне висвітлення еволюційного розвитку й особливостей формування унікальної князівської резиденції племінника останнього польського короля князя Станіслава Понятовського.

Аналіз літератури з проблеми дослідження. Архітектурна спадщина Київщини, представлена палацово-парковими ансамблями, привертала до себе увагу краєзнавців і науковців протягом XIX-XX століть. Ними було здійснено дослідження історіографічного й архітектурознавчого плану. Іконографічні матеріали, присвячені резиденції у Корсуні, представлено роботами Ж.-А. Мюнтца, Г. Ванічека, Дюпрессі, Я.-Д. Ліндсея, Е. Фабіянського. Описово-статистичну інформацію про Корсунь містить праця Л. Похілевича (1864). Серед сучасних дослідників різних аспектів історії створення та сучасного стану корсунського палацово-паркового ансамблю варто назвати польського науковця Р. Афтаназі (1993), О. Родічкіну й І. Родічкіна (1991), І. Косаревського (1977), Г. Давиденко (1998-1999), Т. Полякову (1995, 1999).

Актуальність дослідження. Актуальність даного дослідження обумовлена необхідністю: поглиблення історико-архітектурних знань у зв’язку з потребами сьогодення; проектування нових комплексів з урахуванням досвіду зодчества минулих часів; введення у науковий обіг нового фактологічного й

іконографічного матеріалу, виявленого у процесі дослідження; сприяння підтримці державою пам’яток історико-культурної спадщини, які ще збереглися; вирішення питань регенерації, реконструкції збережених палацових будівель і паркових територій, їх адекватного сучасного використання. Органічне, гармонійне включення об’єктів історичної забудови у сучасну планувальну структуру населених пунктів сприятиме збереженню їх оригінальності та своєрідності.

Основна частина. Містечко Корсунь, що на Черкащині, вважається одним із найдавніших міст України. Засноване князем Ярославом Мудрим у 1032 році місто-фортеця Корсунь стало могутнім форпостом на шляху кочівників, а ріка Рось – природною перешкодою. За переказами, назву місту дали священники київської Десятинної церкви, котрі були вихідцями з кримського Корсуня (Херсонесу). У XI–XII ст. Корсунь був надзвичайно важливим оборонним центром, про що зокрема свідчать і знайдені у цій місцевості залишки оборонних земляних валів та п’яти фортець. Сучасну назву місто отримало у 1944 році на честь Тараса Шевченка, що народився у селі Моринці, розташованому на відстані 34 км від Корсуня.

12 травня 1780 року старостинське право на Корсунь купує племінник останнього польського короля князь Станіслав Понятовський (1754 – 1833 рр.). Вже у десятирічному віці (1764 р.) він був присутній як офіційна особа на коронації Станіслава-Августа та відрекомендований польському сейму як майбутній спадкоємець польської корони.

Згідно з бажанням дядька юний Понятовський отримав блискучу освіту. Спеціально для нього було створено пансіонат, де викладали італійські монахи. У 1766–1769 рр. юний принц навчався у школі лицарів, а з 1769 р. додатково вивчав військові науки. У цьому ж році п'ятнадцятирічний князь здійснює свою першу подорож країнами Європи, зокрема відвідує Відень, Париж, Лондон, де долучається до збирання предметів старовини, етнографічних раритетів і творів мистецтва, зав'язує знайомства з видатними вченими-природознавцями, географами, археологами та відомими мандрівниками. Перебуваючи у Англії, князь Понятовський вирішує провести сім місяців у Кембриджському університеті замість світської зими у Лондоні. Гнітюча звістка про перший розподіл Польщі 1772 р. примушує його відірватись від навчання та повернутись додому. Зиму 1775–1776 рр. Понятовський проводить в Італії, а після повернення отримує почесне місце у щойно створеній Едукаційній (Просвітній) комісії, бере участь у роботі Сейму як діяльний парламентарій і автор економічних і соціальних реформ. Юний князь стає одним із найбагатших землевласників Європи. Король Станіслав-Август подарував йому

два найбагатших староства Наддніпрянської Польщі – Богуславське і Канівське, що за своїми розмірами перевищували не одне князівство Європи.

Незважаючи на багатство та всі свої достоїнства, зокрема ораторське мистецтво та розумні реформи, визнання на батьківщині він так і не знаходить. Розчарований нерозумінням князь відходить від політичного життя та діяльності реформатора, їде у свої українські староства з наміром оселитися там.

Свою діяльність на Україні Понятовський розпочав з розширення своїх володінь. Агенти князя скуповують на Правобережній Україні величезні ділянки занедбаних земель, зокрема і Корсунь. Відтепер містечко Корсунь стає центром економічних і соціальних реформ нового й енергійного власника, саме тут князь вирішує спорудити свою літню позаміську резиденцію. Помічником у реалізації його ідей щодо господарчої активізації просторих українських земель був французький художник, мандрівник і мемуарист XVIII ст. Жан-Анрі Мюнц (1727–1798). Останній на замовлення князя в 1870-і роки створив більше двохсот іконографічно важливих рисунків з видами українських, білоруських і молдавських земель. Захопившись готичною архітектурою, Мюнц був одним із перших, хто застосував її форми у проектуванні не лише культових, але й громадських споруд. За його проектом 1781 р. на одному із островів ріки Рось почалось будівництво панського будинку. На малюнку із зображенням частини майбутнього маєтку занотовано: «Немає нічого більш цікавого і чарівного, ніж це місце зі стежками через острови, мостами, скелями, каскадами, лебедями й вітряками, розташованими серед скель та працюючими і взимку і влітку». Саме в цьому мальовничому місці під керівництвом Ж.-А. Мюнца було закладено парк і споруджено кілька будівель. Авторський підпис на рисунку, на якому видно частину панського будинку, свідчить: «Тут, зліва за скелями, знаходиться панський будинок, збудований мною з дерева у 1782 році й заселений у 1783. Він стоїть у чудовому місці, на острові, утвореному двома головними річищами Росі. Серед скель, де буяли зарості ожини, я посадив виноградники...».

У 1785 році, під час подорожі з Понятовським до Італії, Мюнц постраждав у дорожній аварії, що стало причиною припинення служби у князя. Художник оселяється у Касселі, де залишається до останніх днів свого життя.

Наступний етап формування ансамблю – будівництво кам'яного двоповерхового палацу та завершення парку – пов'язаний ім'ям відомого польського архітектора Яна Дісіора Ліндсея (1759–1822). Він походив із осілої в Польщі шотландської сім'ї, вивчав на батьківські кошти живопис і архітектуру в Римі, а з поверненням до Польщі будував для Станіслава Понятовського костьоли, палаци і військові споруди.

1789 р. будівництво маєтку було закінчено, про що зокрема свідчить люстрація Корсунського староства. До резиденційного ансамблю входили: ордерна галерея з 18 пар колон, три цегляні флігелі та дві стайні. «...На найбільшому острові споруджено кам'яний палац на два поверхи, у ньому 26 кімнат із залою; зала заввишки у два поверхи». Палац був одним із перших на землях Речі Посполитої, зведений у формах неоготики. В основі композиції палацу (прямокутного у плані на рівні першого поверху та Н-подібного – на рівні другого) – планувально-просторова і конструктивна структура раннього класицизму. Внутрішнє розпланування приміщень палацу – анфіладне по периметру центрально розташованої двосвітньої зали, з двох сторін якої влаштовано хори для музикантів. Своєрідність архітектурі палацу надає поєднання палладіанського інтер'єру зали та готичних елементів декору фасадів.

Літня резиденція Станіслава Понятовського у Корсуні вважалась одним із найрозкішніших магнатських маєтків на Україні. Майже з самого початку свого існування корсунський палац став місцем зосередження надзвичайних колекцій чудових творів мистецтва, адже великі фінансові можливості їх власника ставили його поза конкуренцією серед інших колекціонерів. Весною 1787 р. у Корсуні перебували польський король Станіслав-Август і австрійський імператор Йосиф II, який подорожував під ім'ям «графа Фалькенштейна».

Після останнього розподілу Польщі у 1795 р. Понятовський починає розпродаж своїх українських маєтностей і колекцій з них. Офіційно маєток був проданий в 1797 р. Дізнавшись про надзвичайну мальовничість і оригінальність корсунського маєтку, імператор Павло I купив його для сенатора найяснішого князя Петра Васильовича Лопухіна. Син сенатора Павло Петрович, закінчивши військову кар'єру, з 1835 року постійно жив у Корсуні. У садибі почалися великі роботи - відбудовується палац із зміцненням його готичних і мавританських елементів, будуються парадні в'їзні ворота, каплиця, винні льохи, дерев'яне шале, розширюється оранжерея, надбудовується до трьох поверхів великий флігель. На правому березі ріки формується новий пейзажний парк. На жаль, ім'я архітектора, який здійснював це будівництво, поки що невідоме, але якість архітектурно-художніх вирішень дозволяє зробити висновок про його високий професіоналізм.

На даний час ансамбль резиденції складається з палацу, триповерхового флігеля, в'їзної брами, швейцарського будиночка, колишніх приміщень стайні й каретної, манежу, господарської добудови до в'їзної брами, лазні, будинку головної контори та двох православних капличок. Не збереглися будівлі

перехідної ордерної галереї (зруйнована у 30–40-х рр. XIX ст.), лютеранської каплички (зруйнована 1942 р.) та оранжереї (зруйнована 1947 р.).

Палацово-парковий ансамбль у Корсуні характеризувався тривалим часом формування, наслідком чого було використання різних стильових напрямків, що відбивали нашарування різних історичних епох. Проте, незважаючи на співіснування споруд різного стилю і композиції корсунська садиба відзначається гармонійною цілісністю.

Корсунський парк був улюбленим місцем для Тараса Григоровича Шевченка. Гостюючи влітку 1859 р. у родині свого троюрідного брата і свояка Варфоломія Григоровича Шевченка, славетний Кобзар любив тут відпочивати, малювати, співати, спілкуватися з корсунцями. Наслідком відвідин художником і поетом мальовничого парку стали малюнки: «У Корсуні», «Понад Россю», «Дерева», «Узлісся», «Лопухи та інші начерки», «Дуб», що увійшли до його Корсунського альбому (1858–1859). У Корсуні Тарас Григорович не полишав і поетичної творчості – він написав тут кілька віршів, котрі за свідченням І. С. Нечуя-Левицького поширювалися в рукописах по навколишніх селах.

З 1994 р. палацово-парковий ансамбль входить до складу Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника, а ландшафтний парк відноситься до пам'яток садово-паркового мистецтва XVIII – XIX ст. і включений до переліку пам'яток національного значення. Указом Президента № 437/2008 від 14.05.08 р. Корсунь-Шевченківському державному історико-культурному заповіднику надано статус національного.

У будівлі колишнього палацу нині функціонує музей історії Корсунь-Шевченківської битви, приміщення флігеля займає художня галерея, а в правій одноповерховій добудові до башти в'їзних воріт знаходиться історико-краєзнавчий музей. Слід зауважити, що розташування перед палацом збройного майданчика викликає певний дисонанс з його витонченою архітектурою. Залишає бажати кращого й сучасний стан унікальної паркової споруди архітектури романтизму, так званого, «Швейцарського будиночка» (зараз – житловий будинок). Потребують реставрації і споруди служб.

Висновки. Підсумовуючи еволюційний шлях корсунського палацово-паркового ансамблю слід зауважити, що протягом всього періоду свого становлення та розвитку він посідав значне місце у житті не лише колишньої Київської губернії, але й Речі Посполитої та Російської імперії. Будемо сподіватись, що дана публікація сприятиме підтримці державою пам'ятки, архітектурно-художня й історико-культурна цінність якої становить потужний туристичний потенціал, зокрема й для розвитку так званого сентиментального туризму.

Література

1. *Давиденко Г.* Жива окраса Корсуня / Г. Давиденко // Корсунський часопис. – 1998. – № 7–8. – С. 34–37.
2. *Давиденко Г.* Жива окраса Корсуня / Г. Давиденко // Корсунський часопис. – 1999. – № 9–10. – С. 39–42.
3. *Мицик Ю.* Жан-Анрі Мюнц та його опис Правобережної Наддніпрянщини XVIII ст. / Ю. Мицик // Корсунський часопис. – 1999. – № 9–10. – С. 5–14.
4. *Косаревский И.* Искусство паркового пейзажа / И. Косаревский. – М.: Стройиздат, 1977. – 248 с.
5. *Полякова Т.* Станіслав Понятовський / Т. Полякова // Корсунський часопис. – 1995. – № 2. – С. 23–28.
6. *Полякова Т.* Доля колекцій творів мистецтва та бібліотеки Корсунського палацу / Т. Полякова // Корсунський часопис. – 1999. – № 9–10. – С. 43–49.
7. *Родичкіна О.* Корсунь понад річкою Рось / О. Родичкіна, І. Родичкін // Архітектура України. – 1991. – № 3. – С. 2 – 7.

Аннотация

В статье исследуется история создания и современное состояние дворцово-паркового ансамбля в г. Корсунь-Шевченковский.

Ключевые слова: дворцово-парковый ансамбль, усадебно-парковое образование, резиденция, композиция.

Annotation

In the article the history of creation and contemporary state of the palace and park ensemble in Korsun-Shevchenkivsky are researched.

Keywords: palace and park ensemble, estate and park formation, residence, composition.

УДК 725.34 (477-25)

О. М. Набок
аспірантка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИПОРТОВОЇ ТЕРИТОРІЇ МІСТА КИЄВА

Анотація: у статті розглядається стан вивченості питання реформування припортової території міста Києва. Проведена класифікація досліджень припортових територій.

Ключові слова: реформування, припортові території, реновація, промислові території, прибережна зона.

Вступ. Постановка проблеми. Промислова забудова є невід'ємною складовою міського ландшафту. Вона формує своєрідний образ багатьох історичних промислових міст України таких як Київ, Одеса, Миколаїв та ін. Проте, зміни, що відбуваються на етапі постіндустріальних перебудов, надають цим територіям зовсім іншого статусу. Більшість із них розміщувались вздовж водних артерій на окраїнах міст,але згодом опинившись в центрі, втратили своє містоутворююче значення.

В місті Києві однією з таких територій є Рибальський півострів та набережна Дніпра. Промислова зона, позбавлена повноцінного функціонування, вимагає особливої уваги, потребує дослідження для подальшого розвитку. Варто зазначити, що на сьогоднішній день проблема промислової припортової території залишається не вирішеною, в тому числі, через недостатність наукових досліджень. За новим генеральним планом Києва ця територія призначена для розвитку жилих і громадсько-ділових функцій, із перебазуванням промисловості і створенням нової забудови. Переведення промислової зони із рангу окраїни в статус престижного району є складною містобудівною задачею, що потребує науково-методичних розробок із врахуванням закордонного досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день питання реформування припортової території міста Києва комплексно не розглядалося.

Виявивши та систематизувавши літературні, архівні та електронні джерела, варто зазначити, що існує певна теоретична база у вигляді наукових праць, що розглядає проблеми дотичні до реформування припортових територій. Такими є дослідження та публікації Л. І. Рубан, Н. М. Яременко, Ю. О. Супрунович, А. С. Костянтинова, А. А. Яковлєва та ін.

Виклад основного матеріалу. Наукові праці та літературні джерела, що являються теоретичною базою для розгляду питання щодо реформування припортової території міста Києва, дають можливість провести їх класифікацію та визначити актуальні аспекти дослідження (рис.1).

Історичні аспекти розглянуті у таких публікаціях як «Архітектура Києва передвоєнної доби. Соціалістичний Київ» С. О. Гілярова, «Вулицями старого Києва» О. Друг, «Подол место историческое» М. Б. Кальницького, «Пам'ятки індустріального розвитку Києва кінця XIX – першої третини XX століття» В. П. Ієвлевої.

Містобудівні аспекти розглядають такі автори як С. П. Цигичко, Л. І. Рубан, Н. М. Яременко та ін.

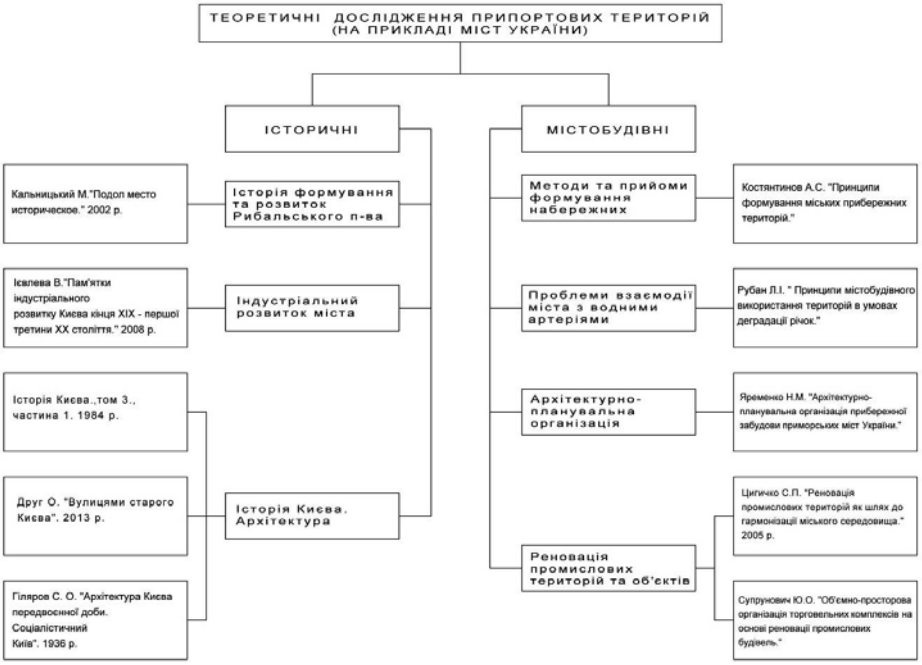

Рис. 1. Теоретичні дослідження припортових територій (на прикладі міст України).

Методи та прийоми формування набережних висвітлено у працях О. С. Расторгуєва, М. Ф. Денисова.

У напрямку, пов’язаному з проектуванням річкових набережних, проводили дослідження: А. О. Абрамова, М. Ф. Денисов, В. І. Єжов, О. В. Лєсков, Т. О. Смолицька, Т. В. Устенко.

Проблеми взаємодії міста з водними артеріями розглянуті у праці Л. І. Рубан. Автором розроблені принципи та методичні положення щодо комплексного містобудівного використання та планування прирічкових територій в умовах їх деградації. Також проведена класифікація містобудівних методів оцінки прирічкових територій, що виділяє чотири групи функціонально-планувальну, архітектурно-естетичну, ландшафтно-екологічну та економічно-математичну [5].

Архітектурно-планувальну організацію прибережної забудови розглядає Н. М. Яременко на прикладі міста Одеса. У роботі розглянуто питання планування та зонування узбережжя, проведено дослідження основних типів об'єктів, які розташовуються у прибережній зоні, висвітлено проблемні питання

реконструкції прибережної зони історичних міст, композиційні особливості силуетності прибережної забудови, систематизовано об’ємно-прострову класифікацію забудови узбережжя, викладено основи методики організації проектування об'єктів у прибережній зоні, наведено принципи формування забудови прибережної зони приморських міст.

За результатами аналізу досвіду забудови прибережних територій визначено класифікацію прибережної забудови залежно від поверховості, щільності забудови, візуального сприйняття [8].

Принципи перебудови промислових будівель під торговельні комплекси відображено у праці Ю. О. Супрунович. Автором виявлені принципи архітектурного формування торговельних комплексів на основі реновації промислових об’єктів і розроблено науково обґрунтовані рекомендації по їх архітектурно-просторовій організації [7].

Методологію дослідження промислової архітектури та її еволюцію розглядає О. Б. Морозова. У роботі виділені групи критеріїв, які дають можливості якісно охарактеризувати промисловий об'єкт. Таким чином виділені такі їх групи як архітектурна, містобудівна, історична та хронологічна [4].

Принципи формування міських прибережних територій розглядає А. С. Костянтинов. Автор виділяє основні принципи формування прибережних зон, а саме принцип гуманізації просторового середовища, архітеркутрно-планувальне рішення «виходу міста до води», створення єдиного водно-зеленого каркасу (градоекологічного каркасу міста), принцип інвестиційної привабливості та естетичної гармонізації [3].

Приклади реновації промислових об'єктів у закордонній практиці розглянуті у публікаціях Л. Бержерона, Р. Бруттомессо, Д. Мазотті, Е. Андерсона, М. Страттона, Р. Пікко, Ф. Манкузо, Ф. Лауро та ін.

Різноманітні аспекти індустріального розвитку та виробничої забудови Києва ілюструє робота В. Ієвлевої «Пам'ятки індустріального розвитку Києва». Автором зазначено різноманітні аспекти індустріального розвитку та виробничої забудови міста на зламі XIX та XX століть, проаналізовано архітектурні форми, стилістичні напрямки, конструкції та будівельні матеріали, що використовувались у промисловій архітектурі даного періоду [2].

Питання Рибальського півострова та набережної Дніпра піднімається у публікаціях В. Абизова, М. Кальницького, І. Александровича, Р. Кухаренка, Г. Духовичного.

Так, наприклад, В. Абизов розглядає проблему ефективного освоєння існуючих промислових територій та будівель, розміщених на воді, а також закордонний досвід реформування прибережних промислових зон [1].

М. Кальницький описує історію формування та розвиток Рибальського півострова, відмічає ключові події та дати.

Історичні відомості з розвитку припортової території приведені у працях М. І. Максимовича, який вивчав гідрографічні проблеми Дніпра. Публікації газет «Киевский вестник», «Киевлянин» та «Киевское слово» за 1887 рік та з1897 по 1899 рр. дають змогу прослідкувати еволюцію формування території Рибальського півострова та набережної Дніпра. Так у публікаціях за 1897 р. газети «Киевлянин» «О Киевской гавани» йдеться про закладку гавані імператора Миколи II. Також статті, що стосуються набережної Дніпра та Подільської Гавані дають можливість встановити функціональне навантаження даної території тих років.

Існують різноманітні проекти, що пропонують концепції перетворення Рибальського півострова. У 2005 році був проведений конкурс на містобудівну ідею реконструкції Рибальського півострова. Проект під керівництвом В. Книша пропонував створити на Рибальському півострові київський «Сіті-центр». В основу концепції лягли такі принципи як цілісність території, функціональне і просторове зонування, єдиний багатоповерховий стилобат-подіум, єдиний мультитранспортний вузол, транзитна територія міського значення. Що стосується функціонального зонування, то тут перевага надавалась бізнесу, не виключаючи спорт, житло та культуру.

Подібні задачі ставила перед собою і група архітекторів під керівництвом С. Юнакова, додавши до бізнесу розвинену рекреаційну функцію.

Проект А. Ігнащенка передбачав максимальне звільнення території від тиску забудови, включав у себе багаторівневе кільце, що піднімалось над землею, в якому передбачені транспортні, інженерні комунікації та бізнес-центр.

Пропозиції з розвитку Рибальського півострова також були розроблені В. Горбоносом, В. Кірєєвим, О. Свистуновим та ін. Проекти пропонують різні концепції розвитку промислової території від бізнесу і спорту до житла, але жоден так і не став реалізованим.

Провівши класифікацію використаних джерел інформації, варто виділити два критерії, на які вони поділяються, – хронологічні та типологічні.
Хронологічні у свою чергу поділяються на дореволюційні, радянські та новітні. Щодо типологічних, які за типом носія бувають друковані та електронні, то вони поділяються на літературні, картографічні та проектні. Літературні джерела можна розділити на періодичні видання, а саме газети та журнали, монографії та дисертації.

Висновки. Проблема «промзони» – проблема ефективного реосвоєння існуючих промислових територій і споруд, непридатних для експлуатації,

набирає нині особливої актуальності для Києва та великих міст України загалом. Особливої уваги потребують ділянки історичної міської забудови, що розміщені в акваторії Дніпра.

Рибальський півострів та набережна потребують невідкладного втручання в їх життєдіяльність, які поки що залишаються автономними та не використовуються у повній мірі. Місто потребує більш дбайливого відношення до своїх територій, особливо тих, що мають вигідне розташування і безпосередньо контактують із історичним центром.

Провівши класифікацію джерел, встановлено їх типи, та виявлено актуальні аспекти досліджень припортової території.

Аналіз публікацій, спеціальної літератури та наукових праць показав, що проблеми реформування припортової території міста Києва в цих роботах комплексно не розглядалися, враховуючи її історичні, містобудівні, соціальні, економічні, планувально-функціональні особливості. Недостатньо досліджено еволюцію формування території Рибальського півострова та набережної Дніпра, не проведена структуризація території за функціонально-планувальними ознаками, не встановлені умови, чинники та тенденції реформування Рибальського півострова та Дніпровської набережної.

Актуальність теми ґрунтується на недостатній вивченості питання реформування припортової території міста Києва.

Література

1. Абизов В. А. Промзона на воде: позитив на негатив / Вадим Адільєвич Абизов. // А.С.С. – 2001. – №7. – С. 70–73.
2. Ієвлева В. П. Пам’ятки індустріального розвитку Києва кінця XIX – першої третини XX століття / Валерія Павлівна Ієвлева. – Київ, 2008. – 242 с.
3. Костянтинов А. С. Принципи формування міських прибережних територій.
4. Морозова О. Б. Промышленная архитектура как объект архитектурного наследия: методология исследования // Методичні проблеми пам’яткоохоронних досліджень: міжнародна наукова конференція, 2010 р.: тези доп. – К., 2010. – С.
5. Рубан Л. І. Принципи містобудівного використання територій в умовах деградації річок : дис. канд. арх. наук: 18.00.04 / Рубан Людмила Іванівна – Київ, 2000.
6. Савченко О. Мечты о Рыбальском / Олена Савченко // А.С.С. – 2005. – С. 16-18.
7. Супрунович Ю. О. Об’ємно-просторова організація торгівельних комплексів на основі реновації промислових будівель.: дис. канд. арх. наук : 18.00.02 / Супрунович Юлія Олександрівна – Київ, 2007.

8. Яременко Н. М. Архітектурно-планувальна організація прибережної забудови приморських міст України на прикладі м. Одеса: дис. канд. арх. наук: 18.00.01 / Яременко Наталія Михайлівна – Київ, 2007.

Аннотация

В статье рассматривается состояние изученности вопроса реформирования припортовой территории города Киева. Проведена классификация исследований припортовых территорий.

Ключевые слова: реформирование, припортовые территории, реновация, промышленые территории, прибрежная зона.

Annotation

This article deals with the state of knowledge concerning the issue of reforming Kyiv city dockside districts. Classification of the studies on dockside districts was conducted.

Key words: reforming, dockside, districts, renovation, brownfield, riverbank.

УДК 72.03

О. Л. Нешта
Провідний архітектор
відділу історичних досліджень
Національного заповідника «Софія Київська»

ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕДЕННЯ ЗРУБУ ТРАДИЦІЙНИХ ДЕРЕВ'ЯНИХ ХРАМІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Анотація: в статті розглянутий процес зведення зрубу традиційних дерев'яних церков західних регіонів України. Простежені особливості формоутворення конструктивного остова дерев'яного храму.

Ключові слова: дерев'яне храмобудування, зруб, майстри-будівничі, будівельні традиції.

Основа формоутворення традиційного українського храму це процес зведення його конструктивного остова. Найпоширеніша конструктивна система зведення традиційних церков зрубна. Три зруби, складені на осі схід–захід, з яких центральний вищий та ширший за бічні, утворюють класичний тип традиційної тризрубної церкви. Прибудовані два зруби з південного й північного боків від центрального утворюють п'ятизрубний або хрещатий храм.

На формування традицій вплинули християнські канони, місцеві умови та досвід майстрів-будівничих. Видатний дослідник дерев'яної народної архітектури М. Драґан зауважує: *«Народні будівничі, хоч би і підпадали під вплив форм нового стилю, завсіди виходять зо становища старих традицій, особливо ж у техніці.»* [1, т.1 с. 13]. Крім того, значний вплив на майстрів-будівничих мала церковна ідеологія. За спостереженнями П. Юрченка: *«Були обов'язкові освячені церквою канони, які тримали творчу думку митців в певних рамках…»*[2, с. 73].

В далеких карпатських селах досить довго зберігалась давня самобутня традиція дерев'яного храмобудування. Наприклад, серед гуцулів були сім'ї, що займались виключно будівництвом церков, при цьому практичні знання передавались від батька до сина протягом цілого ряду поколінь. [3, т.II.с. 365] Відомі організації теслярів, які працювали на Поділлі та Галичині у XIII–XV ст. [4]. У XV–XVI ст. у Львові уже діяло понад п'ятдесят теслярських майстерень. Навчання в цеху тривало три роки [5]. Цехові об'єднання та будівничі артілі багато в чому нагадували ремісничі об'єднання Середньої Європи, які традиційно зберігали професійні секрети та мали певні статути.

Будівельний процес важливо розглядати комплексно, враховуючи інструментарій, матеріали, конструктивні прийоми, рівень знань майстрів та відомості про будівельні традиції, відтворюючи послідовність зведення споруди. Безумовно, народні майстри володіли дуже розвиненою творчою уявою. Хоча існувало багато різних будівельних артілей, імен майстрів-будівничих наразі відомо дуже мало. Майстри-будівничі не користувались кресленнями та мали невелику кількість будівельних інструментів. Вони створювали цілісну форму споруди, не маючи попередніх детальних креслеників, безпосередньо на будівельному майданчику. Визначення розмірів майбутнього храму та його конструктивних елементів для зведення стійкої споруди потребувало професійних навичок та великого досвіду.

Починаючи із розпланування храму на місцевості, об'ємно-просторова структура формується зсередини. Побудова храму, передусім, полягає у зведенні конструктивного остова споруди, адже майстри не будували зовнішню форму. За спостереженнями П. Юрченка: *«Наскільки бойківська церква оригінальна, приваблива і багата своїми формами зовні, настільки вона проста всередині…»* [2, с. 74].

Першим етапом у будівництві традиційного храму є розмітка майбутньої споруди на будівельному майданчику. Визначившись із напрямом головної осі на схід сонця, майстер-будівничий обирав на ній центр майбутньої споруди. Центральний кілок ставав ключовим елементом як у розмітці планувальної

структури храму, так і для висотної побудови центральної нави. Таким чином зведення конструктивного остова відбувається зсередини споруди.

Підготовка до зведення зрубу передбачала зрівняння площі та вкладення наріжних каменів по кутах плану та іноді по середині стіни між кутами. Але така технологія з часом виявилася не ефективною, адже каміння під вагою споруди просідало в землю разом із підвалинами, які згодом від цього загнивали. Це змушувало робити спеціальні реставраційні заходи, а саме – церкву «підважували», замінювали зіпсовані підвалини на нові, про що робився запис на одвірках дверей церкви. Прикладом може слугувати вирізьблений напис в церкві св. Юра в м. Дрогобичі: *«Сей дом Бжій підваженій півтора лъкте новъ стандеръ каменнъ фуляри наоуглахъ майстрове иоанъ илечко и стефанъ лунъвъ. За ринскихъ сръблъ лв. За превъзоров иоанъ лободич и егнатий дупак за старанїемъ цълого брацтва, року б.* ***аѡкє*** (1825) *мца юлія дня а»* [1, 24 с.]

Зведення зрубу починається із укладання підвалин. Фундаменти під традиційними дерев'яними церквами відсутні. Насамперед це пов'язано з тим, що остов будівлі являє собою еластичну коробку переважно невеликих розмірів, під якою усадки ґрунтів не відбуваються, незначні осадки по кутах компенсується непомітними зсувами вінців зрубу. Підвалини зазвичай витесані у формі чотиригранника з міцного дерева, найчастіше з дубу шириною більшою за стіни зрубу. Першими вкладають поперечні, які визначають довжини споруди по осі схід–захід. На них зверху кладуть південні та північні, що визначають ширину споруди.

Стіни зрубу зводились вінцем одночасно по всьому периметру споруди. Від кількості вінців залежить висота зрубу. Зрубини по кутах зв'язують врубками різних конструкцій. Варіанти цих з'єднань постійно вдосконалювались. Найпоширеніший варіант з'єднання «в руські вугли», який складається із трьох способів виконання: «в обло», «в охлоп», та «в охряпку». Цей простий спосіб наріжних з'єднань зрубин був відомий ще у 1 тис. н.е. на всій території лісової смуги Східної Європи. Найглибше це питання дослідив І. Могитич, він наводить 14 варіантів наріжних з'єднань зрубів з одностороннім вирізом та 17 варіантів з двостороннім. [6,.с.90–93].Це свідчить про розвиток теслярської майстерності та постійний пошук майстрами вдосконалення відомих їм прийомів. На рідкісному фото, зробленому на початку XX ст. можна побачити зрубний остов церкви в селі Гребенів в процесі його зведення (Рис.1).

Конструкція верхів виходить із планувальної форми зрубу – квадрата чи восьмерика. Основною планувальною одиницею традиційної дерев'яної церкви є квадратний, прямокутний чи восьмигранний зруб. Традиційний самобутній спосіб перекриття квадрата – створення пірамідального шатра. За цією

конструкцією даху на зрубі стін вкладаються щоразу коротші балки одна на одну зі зсувом до середини. Чотиригранні верхи церкви із пірамідальним накриттям переважають серед архаїчного типу церков Бойківщини. Наступним етапом у розвитку пірамідальних завершень зрубу є винахід майстрів-будівничих з Бойківщини. А саме, застосування залому чотиригранного зрубу та зведення над ним меншого, що перекривався пірамідою. Згодом такий прийом набув поширення у багаторазовому заломленні верхів. Для дерев'яних храмів Опілля та Гуцульщини характерний перехід від центрального квадрата до восьмерика, що перекривається наметовим верхом.

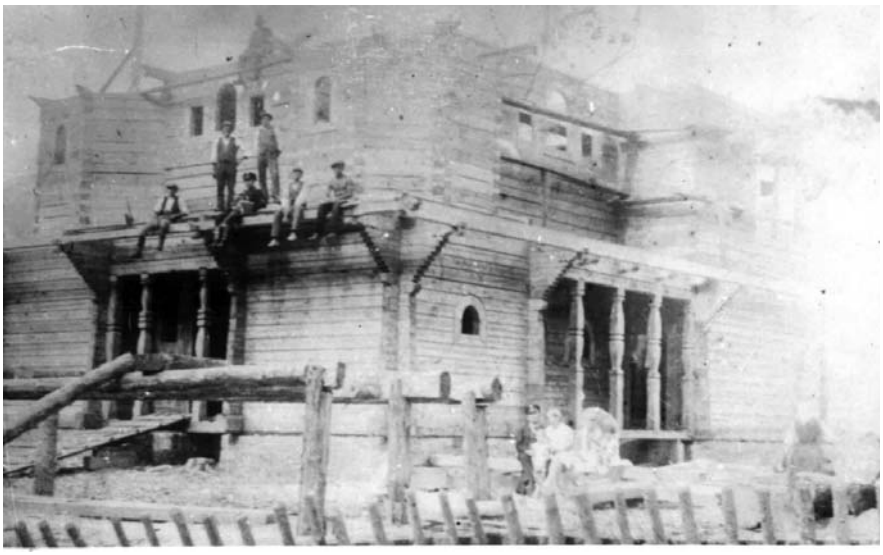

Рис.1 Будівництво церкви в селі Гребенів

Під час натурних обстежень встановлено, що стіни зрубу традиційної церкви трохи звужується доверху, на 1 метр висоти стіни відхилення становить 2–5 см. Стіни зрубу та багатоярусного покриття для стійкості зводили із нахилом до середини приміщення. Телескопічна форма багатоярусного покриття, що складається із однакових щораз менших елементів зрізів піраміди та восьмериків підсилює ілюзорне враження більшої глибини за рахунок перспективного зменшення форм.

З'єднання кількох зрубів відбувається по осі симетрії для тризрубних чи по двох перпендикулярних осях для хрещатих. Об'єднуючим елементом виступає центральний зруб, який зазвичай є більшим та ширшим за інші.

Отже, в майстрів-будівничих, представників різних етнічних груп, формувався власний напрацьований будівельний досвід та теслярські навички.

Однак, зрубна конструктивна система побудови остова храму характерна для всіх шкіл народного храмобудування. Особливості зведення конструктивного остова в бойківській та опільській школах народного храмобудування полягає передусім у вирішенні верхів храму. Для традиційних дерев'яних церков характерне розкриття внутрішнього простору вверх. Церкви бойківської школи вирізняються особливо розвиненим каскадом заломів високих верхів. Дерев'яний храм гуцульської школи відрізняється від бойківської та опільської, передусім, планувальною структурою. Конструктивний остов гуцульської церкви складається із п'яти зрубів, що нанизані на двох перпендикулярних осях, з головною навою в центрі. Загалом для всіх шкіл народного храмобудування характерним є зведення остова з позиції формування внутрішнього простору.

Література:

1 Драган М. Д. Українські деревляні церкви. Генеза і розвій форм: в двох частинах / Михайло Драган; передм. В. С. Александрович; прим. В. С. Александрович. В. М. Слободян ; предм.-геогр. Покажч., терм. Словник В. М. Слободян; упоряд. О. О. Савчук. – Харків: Видавець Савчук О. О., 2014. – 450 с.

2 Юрченко П. Майстер Лука Снігур з Погара / Петро Юрченко // Пам'ятки України. – 2007. – №3. – С. 66 – 95.

3 Грабарь И. Э. Исторія Архитектуры. Томъ II. До-петровская эпоха (Москва и Украина) / Игорь Эммануилович Грабарь // Исторія русскаго искусства / Игорь Эммануилович Грабарь. – Москва: I.Кнебель, 1911 – с. 361 – 376.

4 Sičynśkyj V. Dřevěné stavby v karpatské oblasti / Vladimír Sičynśkyj. – Praha: Slovanský ústav v Praze, 1940. – 216 s.

5 Кісь Я. П. Промисловість Львова у період феодалізму (XIII–XIX ст.) / Ярослав Павлович Кісь. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1968. – 223 с.

6 Народна архітектура Українських Карпат XV – XX ст. / Ю. Г. Гошко, Т. П. Кіщук, І. Р. Могитич, П. М. Федака. – Київ: Наукова думка, 1987. – 271 с.

Аннотация

В статье рассмотрен процесс возведения сруба традиционных деревянных церквей западных регионов Украины. Прослежены особенности формообразования конструктивного остова деревянного храма.

Ключевые слова: деревянное храмостроение, сруб, мастера-строители, строительные традиции.

Abstract

The article deals with the process of construction of traditional wooden churches in Western Ukraine. Technical features traced in terms of formation structural carcass of wooden church.

Keywords: wooden church construction, framework, master builders, building traditions.

УДК 72.013

Г. А. Негай,
кандидат архітектури, доцент,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

СПІВРОЗМІРНІСТЬ СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКОГО СОБОРУ У ПЕПЕСЛАВЛІ-ЗАЛІССЬКОМУ (РОСІЯ)

Анотація: розглянуто інформаційний аналіз співрозмірності одного з найбільш довершених храмів Київської Русі, виявлена система співвідношень, яка забезпечує йому гармонійність структури та високий емоційний потенціал.

Ключові слова: розмірна структура, інформаційний крок, інформаційний модуль, відношення толерантності.

Спасо-Преображенський собор у Переславлі-Заліссському є найбільш загадковою, з точки зору емоційної дії на глядача, пам'яткою архітектури періоду Київської Русі. Коли видатного американського архітектора Луїса Кана, який відвідав Радянський Союз на початку 70-х років минулого століття, провезли по Золотому кільцю Росії і в кінці цієї подорожі задали питання: «Що на Вас справило найбільше враження?» – він відповів: «Спасо-Преображенський собор». Така відповідь наводить на роздуми: що є у цьому соборі, що так схвалювало Луїса Кана? Він простий, позбавлений багатого декорування, характерного соборам періоду князювання Андрія Боголюбського та Всеволода, і, разом із тим, сподобався своєю білокам'яною спокійною величчю такого тонкого цінителя краси, майстра світла і тіні в архітектурній формі і просторі, – Луїса Кана.

Побудову архітектурної форми Спасо-Преображенського собору ще в минулому столітті досліджував К.Н. Афанасьєв [1]. Він обмежився дослідженням розмірної структури на рівні цілого. Рівень елементів і деталей із прив'язкою до конкретної пропорційної системи, а саме, співрозмірності квадрата, яку застосував дослідник, залишився поза увагою дослідження. А саме співрозмірність елементів рівня цілого та частин архітектурної форми забезпечує відчуття гармонії, яка супроводжує споглядання цієї унікальної пам'ятки архітектури.

Спробуємо розібратися, чим характерна співрозмірність Спасо-Преображенського собору, щоб так сильно діяти на емоційну сферу людини. Для цього проведемо інформаційне дослідження його розмірної структури, від цілого до елементів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проведено на трьох структурних рівнях:

– рівнях цілого: висота храму до основи куполу, ширина південного фасаду (без апсиди);

– рівень частин цілого: висота середнього прясла до верху закомари, ширина фасаду, зовнішній діаметр барабана, висота барабана;
– рівень елементів: висота і ширина вікон, простінки між вікнами, включаючи ступінчасті пілястри, надвіконні простори до верху закомар.

Прийнятий у якості висотного розміру рівня цілого розмір від основи храму до низу купола обґрунтовано тим, що якраз білокам'яна маса є вертикальною домінантною, що візуально сприймається, і це добре видно на рис. 1. Темний купол на тлі синього (або сірого) неба формує своє поле толерантності. На цьому тлі домінує білокам'яна маса храму. Апсиди не включені у ширину храму у зв'язку з їх іншою пластичною характеристикою.

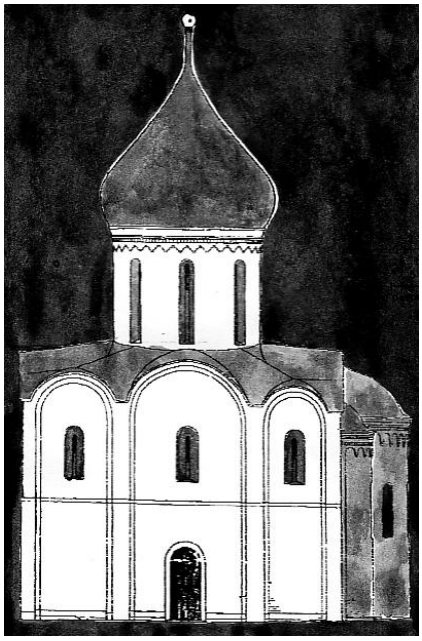

Рис. 1. Південний фасад Спасо-Преображенського собору

Розміри між вікнами, включно зі ступінчастими пілястрами, сприймаються як єдине поле толерантності рівня елементів. У той же час, такі елементи, як простінки між вікнами та ступінчастими пілястрами сприймаються як самостійні зони толерантності по відношенню до розчленованих пілястрів. Тому у білокам'яному просторі між вікнами виділена розмірна структура «простінки – ступінчасті пілястри – простінки».

Звернемось до інформаційних кроків рівнів цілого і частин цілого (рис. 2):

$$\frac{\text{висота собору до купола}}{\text{ширина південного фасаду}} \equiv 6\ (7)\ \text{елер};$$

$$\frac{\text{ширина фасаду}}{\text{висота середнього прясла}} \equiv 7\ (6)\ \text{елер},$$

– інформаційний модуль μ = 6 елер; сила інформаційного зв'язку (сила співрозмірності):

$$C_c = \frac{2\mu}{U_i + U_j} = 1 \qquad [3]$$

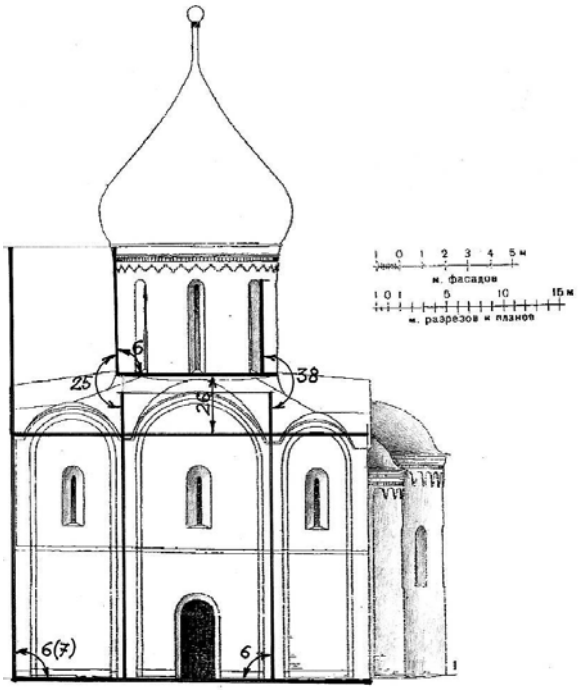

Рис. 2. Інформаційне поле фасаду рівнів цілого та частин цілого

Примітка: на інформаційному полі у дужках наведена величина інформаційних кроків з урахуванням п'ятипроцентної поправки на вертикальність.

$$\frac{\text{ширина барабана}}{\text{висота барабана}} \equiv 6\ \text{елер};$$

$$\frac{\text{висота середнього прясля}}{\text{висота барабана}} \equiv 25\ \text{елер},$$

– інформаційний модуль μ = 6 елер; сила інформаційного зв'язку C_C = 0,4.

$$\frac{\text{ширина фасаду}}{\text{діаметр барабану}} \equiv 26 \text{ елер};$$

$$\frac{\text{висота середнього прясла}}{\text{висота вікон барабана}} \equiv 38 \text{ елер},$$

– інформаційний модуль μ = 13 елер; сила інформаційного зв’язку C_C = 0,4.

Інформаційні модулі 6 та 13 елер перебувають у відношенні толерантності та мають сильний інформаційний зв'язок: C_C = 0,67.

Тепер звернемось до інформаційного поля рівня елементів (рис. 3):

Рис. 3. Інформаційне поле фасаду рівня елементів

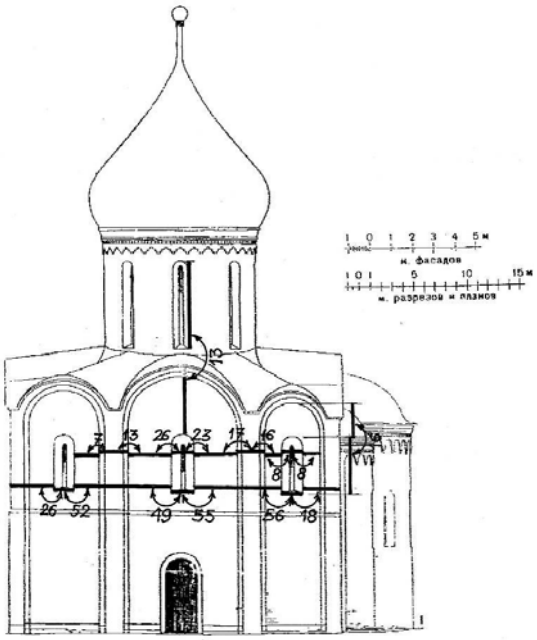

$$\frac{\text{Простінок від лівого рогу фасаду}}{\text{ширина вікна лівого прясла}} \equiv 26 \text{ елер};$$

$$\frac{\text{простінок між вікнами лівого і середнього прясла}}{\text{ширина вікна лівого прясла}} \equiv 52 \text{ елера},$$

– інформаційний модуль μ = 26 елер (13 × 2); сила інформаційного зв’язку C_C = 0,67.

$$\frac{\text{Простінок між середнім і правим вікном}}{\text{ширина середнього вікна}} \equiv 55 \text{ елер};$$

$$\frac{\text{простінок між середнім і правим вікном}}{\text{ширина правого вікна}} \equiv 56 \text{ елер},$$

– інформаційний модуль μ = 55 елер; сила інформаційного зв’язку C_C = 1.0.

Слід звернути увагу читача на останні дві інформаційні кроки 55 та 56 елер. Вони, здавалось би, істотно відрізняються від попереднього відношення 52 елера. Але якщо врахувати, що при збільшенні відмінностей порівнюваних елементів, чутливість зорової системи до сприйняття відмінностей знижується, можна припустити, що відношення 52 елера та 55 і 56 елерів знаходяться у відношенні толерантності. Тому можна прийняти, що загальним інформаційним модулем для них буде μ = 26 елер, який у свою чергу, з інформаційними кроками 26 та 38 елер має спільний інформаційний модуль 13 елер. Цей модуль знаходиться у відношенні толерантності з інформаційним кроком 25 елер (абсолютна співмодульність складає 26 елер).

У свою чергу інформаційні кроки 6 (7) елер та 7 (6) елер мають сильний інформаційний зв'язок з модулем 13 елер, не зважаючи на не повне співпадання з модульністю в 6,5 елер (0,5 елер завжди округляється до найближчого цілого). Таким чином, усі вище наведені інформаційні кроки мають сильний інформаційний зв'язок на основі інформаційного модуля 13 елер.

Важливо відзначити, що цей інформаційний модуль забезпечує незвичайний емоційний стан сприймаючого суб’єкта. У своїх дослідженнях відомий російський нейрофізіолог академік П.М. Сімонов [2] виявив, що у різних емоційних станах відношення екстремальних показників енцефалограми головного мозку мають характерні для них показники. Так у стані «естетичного сприйняття» це відношення складає 1,62, тобто воно відповідає «золотому перерізу» (1,618). А от відношення 1,48 характерне для стану творчого акту. Якраз це відношення в інформаційній інтерпретації відповідає 13 елерам.

При інформаційному дослідженні південного фасаду Спасо-Преображенського собору був виявлений ще один характерний ланцюжок відношень рівня елементів. На інформаційному полі фасаду вони знаходяться з правої сторони. Це інформаційні кроки 17, 16, 17, 16 елер, які з урахуванням толерантності відповідають «золотому перерізу». Інформаційні кроки 8 та 23 елера (інформаційний модуль 8 елер) інформаційно пов’язані з «золотим перерізом» модулем 8 елер. Інформаційні кроки, кратні 16 та 8 елерам

формують у сприймаючого суб'єкта, за результатами досліджень П.М. Сімонова, емоційний стан естетичного сприйняття. В той же час інформаційні кроки, кратні інформаційному модулю 13 елер формують стан творчого акту. І якщо до відношень естетичного сприйняття, за висновками П.М. Сімонова, відбувається адаптація, звикання, і зниження сили емоційної дії, то відношення, пов'язані інформаційним модулем 13 елер (25, 26, 38, 52 елера), які формують емоційний стан творчого акту, такого звикання не викликають. Ось чому Спасо-Преображенський собор справив на Луїса Кана таке сильне враження. Він одночасно відчував естетичне переживання і стан творчого акту, який такому майстру архітектури, яким був Луїс Кан, було добре відоме.

Висновки. Інформаційне дослідження розмірної структури Спасо-Преображенського собору у Переславлі-Залісському продемонструвало ефективність інформаційного методу. Але він може бути не менш ефективним і для коригування розмірної структури для досягнення максимально можливої сили інформаційних зв'язків співвідношень елементів розмірної структури, для гармонізації архітектурної форми.

Список використаних джерел

1. Афанасьев К.Н. Построение архитектурной формы древнерусскими зодчими / К. Н. Афанасьев. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 271 с.

2. Симонов П.В. Эмоциональный мозг /П.В. Симонов. – М. : Наука, 1981. – 215 с.

3. Негай Г.А. Основні положення інформаційної теорії спів розмірності / Г. А. Негай. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Науково-технічний збірник. Вип. 7. – К. : КНУБА, 2000. – С. 19.

Аннотация

Рассмотрен информационный анализ соразмерности одного из наиболее совершенных храмов Киевской Руси, выявлена система соотношений, обеспечивающая ему гармоничность размерной структуры и высокий эмоциональный потенциал.

Ключевые слова: размерная структура, информационный шаг, информационный модуль, отношения толерантности.

Annotation

The article considered information proportionality analysis of one of the most accomplished temples of Kievan Rus, revealed a system of relations, which provides the harmony of size structure and high emotional potential.

Keywords: size structure, an information step, an information module, the ratio of tolerance.

УДК.72.01:711.168

Ю. С. Соколовська,
аспірант кафедри ДАС
Київського національного університету будівництва і архітектури

МЕТОДИ РЕНОВАЦІЇ МАСОВОЇ ЗАБУДОВИ

Анотація: у статті розглянута «ідеальна» модель реновації масової забудови. Наглядно продемонстровано, що найчастіше не використовуються всі можливості оновлення об'єктів на кожному окремому рівні. Описані відмінності реновації житлових утворень та архітектурно-містобудівного середовища.

Ключові слова: реновація, «ідеальна» модель, методи, масова забудова.

Сьогодні актуальною проблемою України є не тільки збереження та поліпшення стану житлового фонду, але і забезпечення енергоефективності забудови в цілому. В першу чергу, оновлення потребує масова забудова минулого століття, яка має не лише проблеми, що виникли під час довготривалої експлуатації, але і нові, викликані сучасним втручанням в існуюче середовище новобудовами. Подібні проблеми можна вирішити проведенням реновації, одного із процесів оновлення середовища, який передбачає не тільки зміну функціонального призначення елементів середовища, але й більш складні трансформації середовища.

Значну увагу цим та іншим питанням розвитку та оновлення міського житлового середовища і його окремих фрагментів, таких як масова забудова, приділяли увагу у своїх дослідженнях багато науковців, серед яких Бачинська Л. Г., Плешкановська А. М., Биваліні М. В., Кравчуновська Т. С., Тімохін В. О., Гнесь І. П. та інші.

Задачі реновації міського середовища вирішуються певними методами, на базі яких у подальшому формуються принципи архітектурно-середовищної реновації районів масової забудови крупних і крупніших міст України. Ці методи пропонується систематизувати відповідно до рівнів та об'єктів реновації. При цьому їх максимальна кількість становить чотири групи, які обмежуються провідним принципом, якому вони відповідають. Слідуючи логіці побудови відповідності між елементами і рівнями процесу реновації середовища, пропонується «ідеальна» модель, у котрій задіяна максимальна кількість методів, що можуть знайти використання в оновленні міського середовища в цілому (табл.1). На кожному рівні ці методи утворюють чотири групи, кожна з яких підпорядкована певній меті та має власні специфічні шляхи

і прийоми її досягнення. Групи методів визначені на основі загальних архітектурно-містобудівних принципів та заходів реновації.

Таблиця 1.

Ідеальна модель реновації

ОБ'ЄКТИ РЕНОВАЦІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ			Будинки і споруди	Благоустрій та малі архітектурні форми	Житлові групи, комплекси, мікрорайони та райони	Архітектурно-містобудівне середовище
РІВНІ ТА ГРУПИ МЕТОДІВ РЕНОВАЦІЇ	ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ	краса форми				
		довершеність організації				
		корисність структури				
		міцність конструкцій				
	МІСТОБУДІВНИЙ	краса форми				
		довершеність організації				
		корисність структури				
		міцність конструкцій				
	ЛАНДШАФТНО-ДИЗАЙНЕРСЬКИЙ	краса форми				
		довершеність організації				
		корисність структури				
		міцність конструкцій				
	ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИЙ	краса форми				
		довершеність організації				
		корисність структури				
		міцність конструкцій				

- можливість проведення реновації

Місце методів у матричній моделі визначається їх відповідність своїй групі, рівню та об'єкту реновації. Наприклад, реноваційними методами оновлення будівель і споруд можна вважати тільки ті, що знаходяться на об'ємно-планувальному та художньо-естетичному рівнях у відповідних групах.

Реновація будівель і споруд може проходити на двох рівнях, таких як об'ємно-планувальний та художньо-естетичний. На прикладі гуртожитку можна побачити, що у даному випадку використані не всі можливості по реновації будівлі (табл. 2). Також, варто звернути увагу, на пов'язаність методів оновлення групи «краса форми» на об'ємно-планувальному рівні з методами груп «міцність конструкцій» та «корисність структури» на художньо-естетичному рівні, які доповнюють один одного та впливають на зовнішній вигляд об'єкту в цілому (рис.1). Гуртожиток частково був перетворений на квартири та готельні номери, що потягло за собою зміни в організації будівлі.

Таблиця 2.

Реновація гуртожитку під житловий будинок

ОБ'ЄКТ РЕНОВАЦІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ			ГУРТОЖИТОК, реновація під житловий будинок та готель просп. Відрадний 32, м. Київ
РІВНІ ТА ГРУПИ МЕТОДІВ РЕНОВАЦІЇ	ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ	краса форми	
		довершеність організації	
		корисність структури	стилізація та колористичне рішення зовнішнього вигляду будівлі шляхом утеплення фасадів
		міцність конструкцій	влаштування та стилізація фронтонів та карнизів
	ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИЙ	краса форми	влаштування скатного даху та балконів
		довершеність організації	посекційна зміна планування відповідно до нових функцій
		корисність структури	перепланування кімнат гуртожитку під квартири та готельні номери
		міцність конструкцій	

Оновлення благоустрою та малих архітектурних форм у районах масової забудови може відбуватися на ландшафтно-дизайнерському та художньо-естетичному рівнях. На прикладі трансформації Севастопольської площі у м. Києві можна побачити взаємодію благоустрою та міського ландшафту, шляхом влаштування багаторівневого рішення простору – підземні автомобільні шляхи та торгівельний павільйон над ними. Застосовані методи художньо-естетичного рівня підкреслюють вісь площі та її форму (рис.2). Нові функції з'являлись поступово протягом тривалого часу і наразі площа стала багатофункціональною (табл.3).

Таблиця 3.

Реновація благоустрою площі

ОБ'ЄКТИ РЕНОВАЦІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ			СЕВАСТОПОЛЬСЬКА ПЛОЩА, Солом'янський район, м. Київ
РІВНІ ТА ГРУПИ МЕТОДІВ РЕНОВАЦІЇ	ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ	краса форми	
		довершеність організації	багатофункціональність середовища та використання типових сучасних матеріалів та форм новобудов
		корисність структури	підкреслення композиційної вісі площі, відповідність форми та зовнішнього вигляду надземної форми «куполу» розв'язці
		міцність конструкцій	
	ЛАНДШАФТНО-ДИЗАЙНЕРСЬКИЙ	краса форми	влаштування «куполу» над підземними автомобільними шляхами
		довершеність організації	влаштування підземних автомобільних шляхів та торгових приміщень, зміна форми розв'язки
		корисність структури	утворення нових функціональних зон та їх наповнення
		міцність конструкцій	

Реновація житлових груп, комплексів, мікрорайонів та районів відбувається на таких рівнях реновації, як містобудівний та художньо-естетичний, але зустрічаються випадки, коли проект реновації передбачає оновлення більш дрібних елементів, таких як благоустрій та будівлі і споруди (табл. 4). В даному випадку, як і у оновленні Севастопольської площі, результат трансформації був отриманий шляхом довготривалої незапланованої реновації. У даному кварталі зміни відбувались і продовжують відбуватись епізодично. Найчастіше, спостерігалось будівництво житлових комплексів на місці автостоянок, старого диспансеру та промислових територій (рис. 3). Але єдиного проекту реновації кварталу не існує. Щільність забудови збільшується, а розміри простору для життя та паркування автомобілів зменшується, що знижує комфортність середовища. У подальшому, якщо з'явиться проект реновації даного кварталу, то насамперед, його задачею повинно стати виправлення ситуації, що створена незапланованими епізодичними втручаннями в існуючу забудову.

Оновлення архітектурно-містобудівного середовища масової забудови може відбуватись на всіх рівнях середовища та включати в себе всі об'єкти реновації. Подібна реновація передбачає активне використання методи архітектурного проектування та проведення значних змін у існуючій ситуації. До методи архітектурного проектування, використання яких очевидно у всіх

проектах реновації архітектурно-містобудівного середовища можна віднести методи архітектурної композиції, колористики та стилізації. Реновація даного об'єкту в деяких аспектах дуже схожа на оновлення окремих житлових груп, комплексів, мікрорайонів та районів у склад яких також входить реновація благоустрою та будівель зі спорудами. Але є суттєва різниця – наявність оновлення середовища в цілому, що можна побачити не озброєним оком на проекті реновації житлового кварталу «Сандей» у м. Санкт-Петербурзі (рис. 4), де оновлювалась забудова переважно 1940-1960-х рр. будівництва (табл. 5).

Таблиця 4.

Реновація житлових кварталів

ОБ'ЄКТИ РЕНОВАЦІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ			Дитячий садок	Благоустрій та малі архітектурні форми	Житлові квартали
РІВНІ ТА ГРУПИ МЕТОДІВ РЕНОВАЦІЇ	ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ	краса форми			викор.колор. існ.середовищ.
		довершеність організації			інд. стиліз.ЖК,
		корисність структури			
		міцність конструкцій			
	МІСТОБУДІВНИЙ	краса форми			
		довершеність організації			
		корисність структури			зміна функц. призн. територ.
		міцність конструкцій			ущільн.структ., розшир. інфрастр.
	ЛАНДШАФТНО-ДИЗАЙНЕРСЬКИЙ	краса форми			
		довершеність організації			
		корисність структури		знищ. функтц. різноманіття	
		міцність конструкцій		влашт. одноманіт. благоустрою	
	ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИЙ	краса форми			
		довершеність організації			
		корисність структури	зміна функції на офіси		
		міцність конструкцій			

а б

Рис.1. Гуртожиток по просп. Відрадному, 32, м. Київ:
а – до проведення реновації [1] б – після реновації [2]

а б

Рис.2. Севастопольська площа, Солом'янський район, м. Київ:
а – до реновації б – після реновації [2]

а б

Рис.3. Житловий квартал у Солом'янському районі м. Київ:
а – до реновації; б – після епізодичної реновації [2]

Таблиця 5.

Реновація архітектурно-містобудівного середовища

ОБ'ЄКТИ РЕНОВАЦІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ			Будинок творчості	Благоустрій та малі архітектурні форми	Житлові групи, комплекси, мікрорайони та райони	Архітектурно-містобудівне середовище		
РІВНІ ТА ГРУПИ МЕТОДІВ РЕНОВАЦІЇ	ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ	краса форми			використ. еклектика			+
		довершеність організації						
		корисність структури	стиліз. буд.під нове оточ.			+		
		міцність конструкцій						+
	МІСТОБУДІВНИЙ	краса форми						
		довершеність організації						
		корисність структури						
		міцність конструкцій			доп. інфрастр. ново буд.			+
	ЛАНДШАФТНО-ДИЗАЙНЕРСЬКИЙ	краса форми						
		довершеність організації						
		корисність структури						
		міцність конструкцій						
	ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИЙ	краса форми						
		довершеність організації						
		корисність структури	зміна функт. під дитсадок			+		
		міцність конструкцій						

Рис.4. Квартал «Сандей», Красносільський район, м. Санкт-Петербург, Росія [3]

Реновація архітектурно-містобудівного середовища найскладніший рівень реновації та найефективніший випадок оновлення міського середовища, який передбачає окрему розробку проекту реновації, як при новому будівництві мікрорайонів та районів. У подальших дослідженнях подібний аналіз епізодичної та запланованої реновації дозволить не тільки вивести основні принципи архітектурно-середовищної реновації районів масової забудови, але і врахувати не використані можливості оновлення, що у свою чергу покращить якість проектних рішень.

Список літератури

1. Практика сучасного будівництва // Реконструкція житла: Збірник наукових праць. Державний науково-дослідний та проектно-вишукувальний інститут «НДІпроектреконструкція» / гол. редактор - Г.І. Онищук – К.,"Поліграф-експрес", 2008. - Вип.8, - С. 408-409.
2. Яндекс карти [Електронний ресурс]: електроні карти міст світу. - Режим доступу: https://maps.yandex.ua
3. Строительная компания «СПб Реновация» [Электронный ресурс] : застройщик жилых кварталов в г.Санкт-Петербурге. – Режим доступу к сайту: http://www.spbren.ru/

Аннотация

В статье рассмотрена "идеальная" модель реновации массовой застройки. Наглядно продемонстрировано, что чаще всего не используются все возможности обновления объектов на каждом отдельном уровне. Описаны отличия реновации жилых образований и архитектурно-градостроительной среды.

Ключевые слова: реновация, «идеальная» модель, методы, массовая застройка.

Abstract

The article describes "ideal" model of renovation of mass housing. It was demonstrated that usually don't used all opportunity to renew the object on each levels. Were described differences between renovation of residential structures and the architecture environment.

Keywords: renovation, "ideal" model, methods, mass housing.

УДК 658.512.23

О. В. Кардаш,
д.т.н., проф.
Національний авіаційний університет, Київ, Україна
А. В. Куруленко,
магістр
О. А. Ярема,
магістр

ДОСЛІДЖЕННЯ УМОВ ДИЗАЙН-ПРОЕКТУВАННЯ ДЕМОНСТРАЦІЙНИХ ПРИМІЩЕНЬ ЗА ОЗНАКАМИ «ШОУ-РУМА»

Анотація: розглянуто вимоги щодо організації демонстраційних залів. Вказано на відсутність відповідності ергономічних вимог щодо зорового спостереження. Обгрунтовано умови дизайн-проектування демонстраційних залів з невеликою площею – шоу-румів. Запропоновано визначення відстані до об'єкту спостереження за його висотою та кутом зору спостерігача.

Ключові слова: шоу-рум, ергономіка, дизайн-проектування, кут зору, комфортне спостереження, розрахунок, відстань до об'єкту.

Постановка проблеми. У сучасному розвитку презентаційного бізнесу намітився демонстраційний напрямок з метою презентацій, фешн-демонстрацій (fashion) модельних розробок, наприклад, одягу, що важливо для потенційного збуту і що вплинуло на прогрес у плануванні залів для презентації, які забезпечуються необхідним обладнанням. Але ці зали за існуючими уявленнями вимагають великої площі і, відповідно, розраховуються на велику кількість людей з метою окупності і отримання певного зиску. Слід зауважити, що серед загальної кількості глядачів є тільки невеличка група потенційних покупців або ж спонсорів [1]. В таких аудиторіях не враховуються ергономічні характеристики щодо зорового спостереження і тому не завжди вдається визначити особливості, характерні для певного дизайн-продукту. Крім того, відсутнє методичне забезпечення проектування цих аудиторій із врахуванням дизайн-ергономічних вимог. Тому цілком слушним є розробка «бюджетних» демонстраційних залів з невеликою площею. Такий напрямок існує у світовій практиці і має назву «шоу-рум». По цій причині, а також, відповідно до неодмінної характеристики показу - обмеження у площі щодо розташування об'єкту показу і розміщення аудиторії для зорового сприйняття, виникла необхідність аналізу умов дизайн-проектування такого типу аудиторій. Необхідно передбачити принципове зонування, визначення необхідного обладнання, умов демонстрування дизайн-об'єктів, що у цілому вимагає певних вдосконалень.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду дизайну демонстраційних закладів свідчить про його історичний розвиток. Визначенню проблем візуального мерчандайзингу присвячено працю [1], де надаються рекомендації щодо композиційного рішення та колірного оформлення шоу-румів. У праці [2] розглянуто проблеми будівництва демонстративних приміщень та надано рекомендації щодо архітектурно-планувальних та конструкційних рішень. У праці [3] надано інформацію щодо багатоваріантного планування виставок, викладено рекомендації щодо оздоблення інтер'єру. Авторами [4] серед інших розглянуто питання ергономіки в дизайні середовища, характеристики та якості зорового сприйняття з точки зору інженерної психології. Слід зауважити, що цими авторами найбільш повно визначено умови сприйняття людиною певної інформації, але ці умови мають узагальнений характер і тому є необхідність їх опрацювання щодо певних обставин спостереження.

Постановка завдання. Метою досліджень є визначення особливостей дизайну інтер`єру демонстраційних закладів за ознаками шоу-рума і на цій основі виконати комплексну розробку таких закладів із врахуванням ергономічних вимог. Об`єкт дослідження – процес формування інтер'єрів демонстраційних закладів. Предмет дослідження – засоби дизайну інтер'єру демонстраційних закладів за ознаками «шоу-рума».

Виклад основного матеріалу Головним у дизайн-проектуванні шоу-руму з місцем показу експонатів у вигляді презентаційного подіуму є забезпечення вимог щодо зорового сприйняття та спостереження, що є завданням ергодизайну. Парадигма сучасного дизайн–проектування: образно – художня та інноваційна розробка дизайнерського об'єкту. Тому при проектуванні необхідно звернути увагу на такі напрямки: організаційна структура демонстраційного об'єкту; загальна та естетична організація середовища об'єктів демонстраційного показу шоу-руму. Інноваційною складовою у плануванні шоу-руму є врахування основних вимог щодо зорового сприйняття, ергономічного визначення кута зору, від якого залежить відстань до об'єкту спостереження, яка безпосередньо впливає на площе шоу-рума. Відповідно до властивостей зорового сприйняття (до складних форм сприйняття відносяться сприйняття простору, сприйняття часу, сприйняття руху) виокремлено: предметність та цілісність (сприйняття предмета можливе лише за умови виділення предмета з навколишнього середовища - фону, на якому він знаходиться – властивість - вибірковості); константність - сприйняття повинно зберігати за певними предметами їх розміри незалежно

від того, з якої відстані і під яким кутом на них дивитися; осмисленість - вказує на зв'язок сприйняття з мисленням, з розумінням сутності предметів; апперцепція сприйняття - вказує на зв'язок сприйняття з особистістю, усім минулим досвідом людини з його «Я». Керуючими принципами, що лежать в основі проектування демонстраційних закладів, є: побудова на основі наукової концепції - включення в себе поняття історизму; предметність - відвідувач отримує можливість безпосереднього ознайомлення з предметами, які виступають у якості експонатів; побудова експозиції як засобу масової комунікації - дохідливість і універсальність, тобто врахування особливостей різних груп відвідувачів. Щодо зорового сприйняття експонату (товару) слід врахувати такі постулати: «фігури та фону» - яскраве виділення одного об'єкта на тлі інших - людина виділяє, « вихоплює » з оточення один об'єкт, при цьому інші навколишні об'єкти на якийсь час стають фоном; «рівня очей» - у зоні найбільшої концентрації уваги людини необхідно розміщувати предмети, розташовані на рівні очей, точніше, в зоні ± 20 см від рівня очей дорослої людини середнього зросту; « мертвої зони » - все, що бачить навколо себе людина, що нерухомо стоїть - зорове поле, а предмети, що потрапили в нижню частину зорового поля, часто залишаються без уваги, при цьому лівий нижній кут є найбільш невдалим - там погляд людини зупиняється найрідше. (в таких місцях повинні експонуватись товари цілеспрямованого попиту); «перемикання уваги» - людина потребує у перемиканні уваги, тобто в пошукові наступної фігури на фоні, тому не можна розташовувати однотипний товар в довгу смугу без зорових акцентів; «групування» - врахування особливостей сприйняття людини і особливостей її мислення - людині легше сприймати інформацію, якщо вона згрупована; «7 ± 2» - обсяг сприйняття людини обмежений - в один момент часу вона може « схопити» і запам'ятати лише п'ять - сім, максимум дев'ять предметів, а у демонстраційних закладах це число зменшується до 3-5 - тому кількість експонатів товарів в одному ряду, на одній вітрині не повинна перевищувати п'яти. Якість сприйняття інформації обумовлена, в першу чергу, характеристиками зорового апарату людини, граничними та іншими значеннями відчуттів (формою поля зору, видимим спектром, роздільною здатністю тощо), а також кутовим розмірам елементів інформації, їх формою і розташуванням у просторі, рухом (статичні сигнали, динамічні, дискретні та безперервні). Поле зору щодо бінокулярного зору обмежене розмірами кутів та граничною відстанню від ока до предмету, який спостерігають, при нормальному освітленні останнього. Точність сприйняття експонату залежить від того, під яким кутом він розглядається. При розгляданні предмету збоку допустимий огляд не повинен перевищувати 45° до нормалі, тобто, при великих кутах предмет значно спотворюється. Видимі

розміри об’єктів, в тому числі знаків, визначаються в кутових та лінійних величинах. Розглянемо умови комфортного спостереження об’єкту на подіумі. Як відомо [4], поле зору очима обмежене кутовими розмірами та межовими відстанями від очей до об’єкту спостереження при нормальній освітленості останнього. Це поле забезпечує оглядовість без напруження для очей при їх крайніх положеннях, або фіксованому положенні очей та корпусу спостерігача. Для випадку концентрованої уваги кут у горизонтальній та вертикальній площинах складає 30 градусів. При цьому, кут миттєвого зору у робочій зоні – 18 градусів, кут ефективного бачення у робочій зоні – 30 градусів, при розгляді зображення збоку допустимий кут розгляду складає 45 градусів до нормалі об’єкту спостереження. При цьому, також існує поняття кута найкращого зору, при якому ясно розрізняється предмет – 23 градуси. Однак, наприклад, розміри виставкового стенду завжди більше експонованих на ньому об’єктів, кут зору для нього приймається рівним 28-30 градусів. Звідси витікає, що найбільший розмір стенду (ширина чи висота) повинен бути приблизно вдвічі меншим відстані від нього до точки зору. Орієнтовно, ця відстань дорівнює півтора-двом діагоналям прямокутника, який обмежує композицію з експонатів. Тому, цікавим є визначення відстані до об’єкту спостереження у шоу-румі за формулою 1, за якою результати розрахунку можуть мати більш об’єктивні показники, які подано у таблиці 1.

$$\mathbf{L} = H \Big/ 2\left(\frac{tg\alpha}{2}\right), \qquad (1)$$

де L – відстань від спостерігача до об’єкту спостереження вздовж лінії зору;

Н – висота (лінійний розмір) об’єкту спостереження;

б - кут зору спостерігача.

Таблиця 1

Визначені показники спостереження

№	α^0	**Н, м**	**L, м**
1	30	1,6	2,99
2	30	1,7	3,17
3	30	1,8	3,36
4	45	1,6	1,89
5	45	1,7	2,0
6	45	1,8	2,12

Аналіз табличних даних вказує на таке. Для висоти об’єкту спостереження 1,7 м (середній зріст людини) відстань до об’єкту

спостереження дорівнює 3,17 м, а ширина розміщення місць першого ряду може мати 1,7 м. У той же час, ширина об'єкту спостереження, або ж, величина ділянки переміщення об'єкту спостереження буде дорівнювати також 1,7 м для надання комфортного спостереження об'єкту на подіумі. Ось чому класичний подіум, власне, має подовжену основу вздовж лінії розміщення спостерігачів (глядачів), надаючи, таким чином, можливість поздовжнього переміщення об'єкту спостереження і задоволення більшої кількості глядачів першого ряду. Для приміщень з обмеженою площею, наприклад, типу шоу-руму величина подіуму може бути обмежена в залежності від висоти об'єкту спостереження. Спостереження бажано проводити при однорядному розміщенні місць, оскільки для того ж кута зору при збільшенні відстані спостереження, наприклад, у 1,5 рази, висота об'єкту спостереження повинна відповідно збільшитися до 2.55 м, але ж і другий ряд може мати ширину 2,55 м. Ось чому глядачам вже другого ряду для комфортного спостерігання необхідне використання певних збільшуючих зображення оптичних пристроїв. Для вказаних параметрів (висоти об'єкту спостереження 1,7 м, відстань до об'єкту спостереження -3,17 м) на межовій боковій точці кут спостереження лежить у межах 28-29 градусів, що задовольняє комфортному спостереженню. Якщо цей кут дорівнював би 45-ти градусам (показники 4,5,6 у таблиці 1), то це у 1,6 рази погіршувало б комфортність спостереження, бо вимагало б на таку величину зменшення відстані до об'єкту спостереження. Це обґрунтовує необхідність розміщувати глядачів за дугою, яка в кращому варіанті відповідає кривій лінії, наприклад, частини кола. Або ж, для задоволення потреб глядачів можливим є використання екранів моніторів. Також, для зменшення розмірів моніторів можливим є фіксація уваги глядачів на фрагментах об'єктів спостереження, які у моніторах можуть бути збільшеними до величини комфортного спостерігання.

Таким чином, доведено необхідність попереднього проведення розрахунків щодо визначення умов розміщення предметів інтер'єру у демонстраційних залах щодо, по-перше, оптимального визначення площі, що експлуатується, а по-друге - надання комфортного спостерігання глядачам та їх розміщення.

Для наочного представлення результатів було проведено експеримент з комп'ютерною реалізацією отриманих даних. На рис. 1 подано варіант зображення шоу-руму з подіумом за визначеними показниками (таблиця 1, пункт 2).

Рис. 1 Варіант зображення шоу-руму з подіумом за визначеними показниками.

Висновки та перспективи. Виконано аналітичний розгляд умов дизайн-проектування демонстраційних закладів. Розглянуто історичний та сучасний світовий досвід щодо інтер'єрів таких закладів. Визначено особливості інтер'єрів шоу-румів. Досліджено та визначено принципи та методи щодо дизайн-проектування інтер'єрів типу шоу-рума, ергономічні показники, які впливають на візуальну оцінку об'єктів спостереження. Визначено та використано положення ергодизайну щодо визначення комфортних умов спостереження дизайн-об'єктів одягу у приміщеннях типу шоу-рума. Виконано розрахунки відповідно до залежності: кут зору спостереження – розміри об'єкту спостереження – відстань до об'єкту спостереження. Отримані результати надають можливість об'єктивного дизайн-проектування, в якому враховано комфортні умови спостереження дизайн-об'єктів в шоу-румі.

Література

1. Р. Колборн «Мерчандайзинг: Принципы успешной торговли». М.: Финансы, 2004. – 243с.

2. Дежнев В.Е. Устройство и планировка торговых помещений. В.: ВГУ, 2004. - 117с.

3.Экономика и организация деятельности торгового предприятия: Учебник (под ред. Соломатина А.Н.) Изд. 2-е, перераб., доп. М: ИНФРА-М 2003.-292с.

4. В.Ф.Рунге, В.П. Манусевич. Эргономика в дизайне среды.- М.: Архитектура С.- 2005.- 327с.

Аннотация

Рассмотрены требования относительно организации демонстрационных залов. Указано на отсутствие соответствия эргономическим требованиям при зрительном наблюдении. Обоснованы условия дизайн-проектирования демонстрационных залов с небольшой площадью – шоу-румов. Предложено определение расстояния от наблюдателя к объекту наблюдения с учетом его высоты и угла зрения наблюдателя.

Ключевые слова: шоу-рум, эргономика, дизайн-проектирование, угол зрения, комфортное наблюдение, расчет, расстояние до объекта.

Abstract

Considered requirement in relation to organization of halls. It is indicated on absence of conforming to the ergonometric requirements at a visual supervision. The terms of design-planning of halls are grounded with a small area – shou-rumov. A distance-finding is offered from an observer to the object of supervision taking into account his height and point of view of observer.

Keywords: shou-rum, ergonomics, dizayn-planning, point of view, comfort supervision, calculation, distance to the object.

УДК 72.03

В. Є. Сисков
аспірант кафедри основ архітектури і архітектурного проектування Київського Національного Університету Будівництва і Архітектури

СУЧАСНІ ПОТРЕБИ ГЛЯДАЦЬКОЇ АУДИТОРІЇ ЯК ПОКАЗНИК НЕОБХІДНОСТІ РЕНОВАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

Анотація: в статті проаналізовано сучасні потреби української глядацької аудиторії, з’ясовані шляхом соціологічного опитування. Виявлено, що їх специфіка останнім часом істотно змінилася, що підтверджує нагальну необхідність реновації, модернізації і технічного переоснащення старих театральних і видовищних будівель.

Ключові слова: театральна будівля, глядацька аудиторія, сучасні потреби, реновація, модернізація,технічне переоснащення.

Вступ: Про розвиток культурних установ в Україні прийнято говорити в іронічних тонах. Багато в чому така ситуація обумовлена позицією держави по

відношенню до культурних об'єктів, що виражається як практично в повній відсутності фінансування, так і в нездатності виробити стратегію культурного розвитку країни. Проте проблеми установ культури та українського театру полягають не лише у фінансах. На сьогоднішній день фактично немає лабораторних або експериментальних центрів для молодих режисерів, в навчальних закладах, що пов'язані з вихованням молодих спеціалістів театральних спеціальностей спостерігається слабкий кадровий потенціал, а функціонуючі театри, як столичні, так і провінційні, відчувають нестачу молодих талантів, і як наслідок – брак нового репертуару. В той же час потреба в цікавих сценічних подіях сьогодні в суспільстві є, нехай і не в тому вигляді, в якому ми до цього звикли.

Спираючись на соціологічні дослідження, хочеться виявити саме ті напрямки і потреби суспільства різного віку, в яких потрібно розвивати видовищний напрямок мистецтва. При тому не тільки саме театральне мистецтво, а ще й музичне, ораторське, танцювальне та інші. Для країни важливого значення набуває завдання формування потреби культурного дозвілля, що підтверджують і дані опитувань, які проводить компанія Research&Branding Group. Так, за результатами всеукраїнського Омнібуса, проведеного в березні 2011 р. (вибірка склала 2094 респонденти), було виявлено, що за останні півроку близько 85% мешканців України жадного разу не відвідали кінотеатр або театр. Один раз за цей період побували на кіносеансі усього лише 5,8% жителів України, відвідали театр - 7,6%. Двічі за півроку в театрі і кінотеатрі були дещо більше 4% громадян. Завзятими театралами і кіноманами є лише 1% населення України. Ці люди відвідують культурно-розважальні заклади 1 раз на місяць і частіше (Див.: Графік 1, Графік 2).

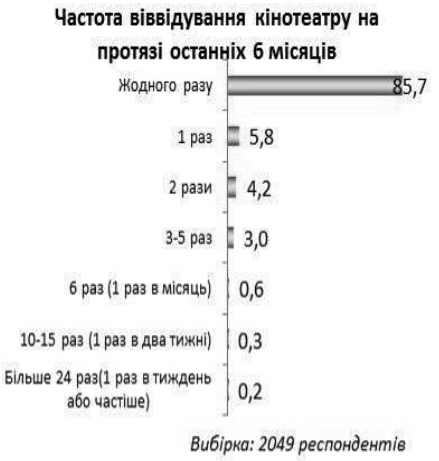

Сьогодні в театрі можна зустріти не лише самих юних українців, які складають основну аудиторію культурно-розважальних установ. Хоч би один раз за останні півроку побували на спектаклі 12,6% 30-39-річних громадян. Але активними театралами все ж є люди молодшої вікової групи від 18 до 29 років: вони відвідували театр від двох до п'яти разів за останні півроку. Доросла і старша вікові групи в театр ходять не часто, а ті, кому за 55, і зовсім не були в театрі. Цікаво, що частіше відвідування театру характерне для тих, хто не пов'язаний узами Гіменея, ніж для тих, хто проживає в зареєстрованому шлюбі. Помітно частіше в театрі можна зустріти людей з вищою або незакінченою вищою освітою. Багато серед любителів спектаклів студентів і тих, хто вчиться і працює, таких 23,7%. Менше всього тих, хто займається домашнім господарством. Цікаво, що 17,6% з тих, хто один раз ходив дивитися спектакль за останні півроку, військові, держслужбовці, або працівники служби охорони правопорядку. І менше всього в театрі можна зустріти зайнятих у сфері промисловості, будівництва, транспорту і зв'язку. Найбільше любителі театральних постановок проживають у великих містах центральної і південно-східної частини України, власне там, де зосереджені театри. На жаль, 95% жителів Чернівецької області, 94,5% Черкаської і 91,5% Хмельницької в театрі за останні півроку не були жодного разу. Хоч би один раз за півроку в театрі побували 16,8% жителів Харківської області, в Києві двічі відвідали театр 12%, а ось постійних глядачів театральних спектаклів, що відвідують театр 3-5 разів за 6 місяців, найчастіше можна зустріти в Закарпатській області.

Говорячи про соціально-демографічний портрет відвідувача кінотеатру, слід зазначити, що в кінотеатрі частіше за інших бувають люди молодого віку – від 18 до 39 років. При цьому 18-29-річні є найбільш активними відвідувачами, і єдиними, хто відвідував кінотеатр один раз в тиждень і частіше останніх півроку. Найнижча відвідуваність кінотеатрів у людей старших вікових груп : від 55 і старше. Кінотеатр частіше відвідують або ті, хто ніколи не перебував у шлюбі, або ті, хто перебуває в цивільному, незареєстрованому шлюбі. Рідко можна зустріти на кіносеансі сім'ю, в якій двоє і більше дітей. В той же час сім'я з однією дитиною молодше 18 років хоч би раз за півроку ходила в кінотеатр помітно частіше за інших. Також в кінотеатр ходять ті, чиї сім'ї складаються з дорослих, наприклад, батьки і дорослі діти. Сьогоднішній відвідувач кінотеатру – це або людина з вищою освітою, або студент вищого учбового закладу. 16,3% відвідуючих один раз за півроку, ще продовжують навчання, 14,3% – працюють і навчаються. Саме серед студентів і працюючих студентів зустрічаються найактивніші любителі кінотеатрів (відвідування понад 3-5 разів за півроку). Закономірно, що в основному любителі кінотеатрів живуть у великих містах. Найбільше любителів проводити своє дозвілля в

кінотеатрі серед жителів Києва – 16,5% відвідували кінотеатр хоч би один раз за останні півроку. Приблизно по 10% дивилися фільм на великому екрані в Дніпропетровській, Чернігівській і Житомирській областях. А ось найнижча відвідуваність характерна для жителів Сумської, Херсонської і Волинської областей. 11,2% жителів Харківської області побували в кінотеатрі двічі за півроку [1].

Є ще один цікавий аспект, який впливає на відвідування видовищних споруд – це технічне оснащення залів. Цей аспект ми можемо спостерігати на прикладі розвитку сегмента 3D кінотеатрів в Україні. На сьогодні устаткування для демонстрації фільмів в 3D-форматі встановлене лише в третині кінозалів країни – близько в 100 з 370. Досить повільні темпи переобладнання залів пов'язані з високою вартістю установки – устаткування одного залу зазвичай обходиться в суму від 130 тис. доларів. В результаті вітчизняні кінотеатри, особливо в регіонах країни, поставлені перед дилемою: придбання дорогого устаткування тягне за собою пов'язане з витратами на його установку збільшення вартості квитків. Втім, тенденція зйомки великої кількості рейтингових фільмів в 3D-форматі, рано чи пізно змусить компанії до установки нового устаткування. До того ж, не дивлячись на високу вартість квитків, відвідування 3D сеансів набагато популярніше.

Схожий аспект також проглядається і у відвідуванні театральних постановок. У зв'язку з безперервним розвитком технологій, останнім часом все меншій кількості людей цікаво спостерігати театральні постановки у "класичному" вигляді. У зв'язку з викликаною сучасним стрімким розвитком медійного прогресу зміною свідомості, людина потребує все більш захоплюючого і видовищного шоу, для якого потрібно зовсім інше технічне оснащення залу. В тому ж, спостерігаємо і соціальні передумови, що викликають необхідність зміни (або ж розширення) функції залу. Замість традиційних вузькоспеціалізованих залів, кількість програм якого зазвичай не забезпечує річний цикл функціонування видовищної споруди, шляхом технічного оснащення можливо було б отримати багатоцільовий зал, не втрачаючи при цьому його зорових чи акустичних якостей. До того ж, це дозволило б в одному спектаклі комбінувати різні види режисерських прийомів для створення більш цікавого і захоплюючого видовища.

На сьогоднішній день ми можемо спостерігати ще один цікавий напрямок розвитку театру – це так звані "малі театральні форми", або ж самодіяльні театри, які в умовах сучасної соціально-культурної політики вимушені перебиватися випадковими, непристосованими приміщеннями, включаючи також і підвали. Хоч цей напрямок і не є новим, але зазнавши ряд змін він останнім часом отримав значної популярності, і вимагає для себе набагато

ліпших сценічних умов, які цілком реально було б створити на базі великих театральних будівель. До цього ж типу можна віднести і репетиційні приміщення для молодих музичних груп, дитячих колективів, тощо.

Висновок: Виходячи з результатів соцопитувань, в Україні є потреба в сценічному мистецтві, і є вона в основному у молодого покоління, що може сприяти популяризації театрального та сценічного мистецтва у майбутньому. Важливо тільки зрозуміти потреби суспільства і трансформувати театральне і сценічне мистецтво в ті форми, які будуть найбільш цікаві сучасним поколінням, щоб це мистецтво не вмерло з часом, а притягувало до себе все більше людей. І звичайно всі ці зміни безпосередньо пов'язані з архітектурою театру: зі створенням нових об’ємів в існуючих будівлях, з реорганізацією і трансформацією існуючих залів, з розширенням їх функцій. Тому розробка та впровадження нових підходів у реновації театральних будівель є особливо актуальною у наш час.

Література

1. http://rb.com.ua/ukr/ R&B group – соціальні дослідження.
2. Рекомендации по проектированию концертных залов / Разработаны: ГУП МНИИП «Моспроект-4» и ЗАО ЦНИИЭП им. Б.С. Мезенцева, - М., 2004.

Аннотация

В статье проанализированы выявленные путем социологического опроса современные потребности украинской зрительской аудитории. Отмечено, что их специфика последнее время существенно изменилась, что подтверждает насущную необходимость реновации, модернизации и технического переоснащения старых театральных и зрелищных зданий.

Ключевые слова: театральное здание, зрительская аудитория, современные потребности, реновация, модернизация, техническое переоснащение.

Abstract

The article analyzing the needs of modern Ukrainian audience in the theater and entertainment facilities, based on of sociological surveys. It is noticed that they have greatly changed recently that leads us to the understanding of renovation and technical modernization indispensability of old theaters and concert halls.

Key words: theater, the audience, modern needs, renovation, technical modernization.

УДК 72.012.183

Г. М. Хавхун
канд.арх., доцент кафедри теорії архітектури КНУБА

ГРАФІКА В ІНТЕР'ЄРІ

Анотація: надається визначення поняття «графіка в інтер'єрі»; проведений структурний аналіз графіки як засобу формування інтер'єру; виявлені принципи розміщення графічних зображень в просторі інтер'єру.

Ключові слова: графіка, інтер'єр, функція, принцип розміщення.

Слово " графіка " веде свій початок від грецького grapho - пишу, малюю. Мова графіки базується, головним чином, на виразних можливостях лінії, штриха, плями (іноді колірної), фону основи (білий або тонований), з яким зображення утворює контрастне або нюансне співвідношення. Графіка тяжіє до монохромності, або поєднання двох кольорів: білого (або іншого відтінку основи) і чорного (або якого-небудь іншого кольору фарбувального пігменту).

Інтер'єр (фр. intérieur — внутрішня частина, середина; від лат. interior — ближчий до середини) – архітектурно-художня організація внутрішнього простору приміщення, що забезпечує його функціональне призначення і комфортне перебування людини. Поняття інтер'єру включає наступні компоненти: просторову форму-оболонку, огороджуючі поверхні, предметне наповнення [1].

Поняття «графіка в інтер'єрі» не обмежується графічним розписом стін і має дещо ширший зміст. Так, наприклад, конструктивні елементи інтер'єру, посилені кольором у взаємодії з нейтральним фоном, можуть активно виявляти структуру простору, фіксувати увагу на структурних елементах, які формують інтер'єр; для направлення зорового руху членувати поверхні, підкреслювати ритм і масштаб. Вузькі, але яскраво забарвлені виступи дверних коробок, які обрамляють полотна дверей в коридорах, підкреслюють ритм їх розміщення. Віконні решітки з анодованого чорного металу або дерев'яні рами створюють графічний малюнок на площині скла. Відкриті сходи в об'ємі холу чи вестибюлю з їх об'ємно-просторовим ритмічним характером, зубчастою або уступчастою лінією торців маршу, віялоподібним розворотом сходинок і спіраллю поручнів, акцентованих контрастним до оточення насиченим кольором створюють динамічну просторову графічну композицію.

Тобто, поняття «графіка в інтер'єрі» включає:

- графічний малюнок (декоративно-композиційний елемент), виконаний в різних техніках на огороджуючих поверхнях;

- графічний малюнок опорядження: шпалер, плитки, підвісної стелі; рельєф тинькування;
- графіку віконних рам і вітражів;
- малюнок текстилю;
- графіку меблів, світильників, обладнання;
- графіку конструктивних елементів (колон, балок перекриття, перегородок, огородження галерей, сходів, тощо).

Метою дослідження є розширення можливостей використання графіки в процесі дизайн-проектування інтер'єрів житлових і громадських будинків з метою підвищення їх естетичної виразності і функціональної відповідності.

Історичний огляд свідчить про те, що розписи, орнаменти, мозаїки та інші декоративно-прикладні і монументальні види мистецтва супроводжували життя і побут людини із глибини тисячоліть існування людської спільноти. У різні часи теми, прийоми і правила зображення, техніка виконання і матеріали вдосконалювались, видозмінювались, появлялись нові. За критерієм «графічності інтер'єру» можна виділити періоди: стародавнього Єгипту, готики і модерну.

У стародавньому Єгипті графічність створювали монументальні форми колон, лінійний орнамент зображень і ієрогліфів, які покривати всю площу стін і колон, але при цьому були підпорядковані площині, а не руйнували її (Рис. 1 а). Для цього періоду характерний синтез конструкцій, рельєфу і розпису.

В епоху готики графічності інтер'єру надавали конструкції опор та склепінь, підкреслені кольором чи випуклим рельєфом лінії нервюр, малюнок вітражів та підлоги (Рис. 1 б). Таку графіку можна назвати просторово-конструктивною [2].

В період модерну лінія стала основним формотворчим елементом інтер'єру. Декоративні зображення на стінах, меблі, світильники, дверні прорізи, перекриття – всі ці елементи чітко промальовувались і виділялись, а їх контури створювали суцільний об'ємно-просторовий графічний малюнок (Рис. 1 в). Для модерну характерний синтез всіх видів мистецтв, дизайну і архітектури.

Графіка є активним засобом формування інтер'єру. Проведений структурний аналіз виявив, що графічні зображення можуть бути розміщені на огороджуючих поверхнях: стіни, перегородки, підлога, стеля; в просторі інтер'єру: декоративні перегородки, світильники, меблі, конструктивні елементи, що акцентовані контрастним до оточення кольором. За технікою виконання: художній розпис; фреска; рельєф; різьблення; мозаїка; вітраж;

шпалери; керамічна плитка; текстиль; декоративне тинькування. За темою зображення: орнамент; абстракція; панорама; сюжет; текст.

а б в

Рис. 1 Просторово-конструктивна графіка історичного інтер'єру:
а - Стародавній Єгипет. Храм Амона.XV-XVIIIст. до н.е.; б - Склепіння собору у Вінчестері; в - Інтер'єр школи монастиря св.Терези (арх.А.Гауді)

Найбільш поширеним функціональним навантаженням графіки в інтер'єрі є її декоративна функція. Але крім декоративної, графіка може виконувати ще низку функцій: задавати композиційний ритм – ритм вертикальних конструктивних елементів, рам вікон тощо; бути декоративно-композиційним акцентом; виявляти структуру простору – як правило це здійснюється шляхом виявлення контрастним кольором контурів перегородок, балок перекриття, огородження галерей, конструктивних ліній сходів тощо; акцентувати структурні елементи інтер'єру кольором, фактурою, матеріалом; відображати функцію приміщення через тематику зображення (дитячу, морську, спортивну, етнічну тощо); доповнювати загальне стильове рішення інтер'єру; створювати ефект ілюзії з метою розширення простору (малюнок-перспектива), імітації рельєфу (гризайль), або просто дизайнерської оригінальності; створювати психологічний настрій шляхом поєднання певних кольорів, тематики зображення тощо; корегувати простір – ілюзорно збільшувати або зменшувати реальні розміри.

Виявлені наступні основні принципи розміщення графічних зображень в просторі інтер'єру: лінійний; площинний; об'ємний; просторово-конструктивний.

Лінійний – чітко виявлена лінія як засіб формування інтер'єру. Лінійні форми відрізняються переважаючою довжиною над шириною і товщиною. Лінія (світлова, графічна) як направляюча руху – поширений дизайнерський прийом для приміщень горизонтальних комунікацій в житлових і громадських

будівлях (Рис.2а). Лінійна графіка може бути прямолінійною і криволінійною. Розташовуватись на площині, в просторі інтер'єру, об'єднуватись в об'ємну форму. Лінією або накладною рейкою може підкреслюватись сполучення огороджуючих поверхонь або межа різних за фактурою, текстурою або кольором площин. Такий прийом застосовується для з'єднання окремих частин планувальної структури і є активним засобом просторової композиції.

Площинний – графічне зображення розміщене на площині стіни, стелі, підлоги, вікон і займає всю поверхню – площинно-килимове розміщення (Рис.2б), або невелику її частину - фрагмент на площині. Площинно-килимову графіку створює рисунок шпалер, рельєф декоративної штукатурки, вітраж, рисунок швів плитки, наливної підлоги, підвісної стелі тощо. Візерунок килимової графіки може бути геометричним, рослинним чи абстрактним. Для членування кольору може використовуватися тонка колірна або чорна лінія. Чорний контур добре підкреслює обрис колірних плям, підвищує їх яскравість і чистоту, відокремлює один колір від іншого при їх стиканні і одночасно полегшує їх гармонізацію; в ролі контурної сітки надає композиції площинний характер; допускає будь-які поєднання кольорів подібно вітражу. Досить часто малюнок опорядження використовується для корегування сприйняття простору або є фоном для композиційно декоративних елементів та меблів. Поєднання різних малюнків або різних матеріалів використовується для візуального зонування простору.

Площинно-фрагментарно може вирішуватись рисунок-фреска або постер на стіні, невеликі вітражні вставки, вироби декоративно-прикладного мистецтва, які створюють композиційно-декоративний акцент, сприяють індивідуалізації та емоційній цілісності інтер'єру.

Останнім часом особливою популярністю користується текстова графіка: цитати, фрази і слогани в інтер'єрі. Вони можуть бути оформлені в рамку чи написані просто на стіни або меблях. Зміст виразів, зазвичай, передбачає емоційно-психологічний вплив. В громадських приміщеннях досить часто текст є носієм інформації про фірму і її статус, носить презентаційну функцію, вказує напрям руху, є піктограмою.

Об'ємний - графічний дизайн предметного наповнення інтер'єру (меблі, світильники, вироби декоративно-ужиткового мистецтва) підкреслений контрастним до оточення кольором (Рис. 2в).

Просторово-конструктивний – конструктивні елементи (сходи, перегородки, балки перекриття, колони, підвісна стеля, галереї тощо), підкреслені контрастним до оточення кольором, формують просторову композицію інтер'єру (Рис. 2г).

Досить часто принцип розміщення графіки в інтер'єрі поєднує кілька напрямків або є проміжним між ними: площинно-лінійний; об'ємно-лінійний; лінійно-просторовий тощо.

а

б

в

г

Рис. 2 Принципи розміщення графіки в інтер'єрі (приклади): а – лінійний [4]; б-площинний; в – об'ємний [5]; г- просторово-конструктивний

Вибір принципової моделі «графічного» інтер'єру залежить від низки факторів: функція приміщення; аудиторія, на яку розраховане приміщення; об'єм приміщення; загальне стильове рішення; творчий потенціал дизайнера.

Сьогодення вимагає пошуку нових засобів і прийомів включення графічних зображень в простір інтер'єру, які мають базуватись на нових просторових та фактурних рішеннях, бути частиною кольоро-пластичної побудови простору. Вибір художніх прийомів і технологічних засобів дизайну інтер'єру залежить від специфіки простору і має враховувати аспекти його психологічного впливу на людину, принципи структурної та композиційної організації та особливості життєвих процесів.

Застосування графіки при формуванні інтер'єрів житлових і громадських будівель допомагає організувати архітектурний простір, конкретизувати ідею оформлення, створити і підсилити певну емоційну ідею і є одним із ефективних засобів створення індивідуального характеру та художнього образу інтер'єру.

Рис. 3 Приклади «графічного» інтер'єру

Література

1. Ефимов А.В. Архитектурно-дизайнерское проектирование: Учебное пособие/А.В.Ефимов, М.В.Лазарева, В.Т.Шимко.-М.: «Архитектура-С», 2008.-136с.

2. Искусство Средних веков. Искусство готики — электронный альбом на CD, электронное издательство «Директмедиа», М., 2008

3. Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни та поняття / Академія мистецтв України; Інститут проблем сучасного мистецтва. — К.: Видавництво Інституту проблем сучасного мистецтва, 2002. - 472 с.
4. Architecture Images of Inspiring Womensclothingstore Byelevationworkshop Photos. [Електронний ресурс] –Режим доступу: http://www.mutram.com/asian-creativity-at-its-best-the-songmax-clothing-store-for-women
5. Google office by Scott Brownrigg. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dezeen.com/2011/01/28/google-office-by-scott-brownrigg/

Аннотация

Дается определение понятия «графика в интерьере»; проведен структурный анализ графики как средства формирования интерьера; выявлены принципы размещения графических изображений в пространстве интерьера.

Ключевые слова: графика, интерьер, функция, принцип размещения.

Annotation

The definition of "graphics in the interior" is given; structural analysis of graphics as a mean of interior is performed; principles of graphics placement in spacious interior are defined.

Key words: graphics, interior, function, allocation principle.

УДК 72.01:711/338.439.5

Л. В. Шлапко,
аспірант,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ОПТОВО-РОЗДРІБНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКОВИХ КОМПЛЕКСІВ НА РІВНІ РАЙОННОГО ПЛАНУВАННЯ

Анотація: розглянуто проблему формування мережі оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів на рівні районного планування. Досліджено стан оптово-роздрібної продовольчої торгівлі в районах Полтавської області. На базі проаналізованого матеріалу було визначено необхідну кількість та місць розташування оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів в Полтавській області.

Ключові слова: оптовий ринок, оптово-роздрібний ринок, продовольчий ринок, ринковий комплекс, мережа ринків, ринкова інфраструктура, торговельний процес.

Постанова проблеми. Розвиток торгівлі в районах області, нерозривно пов'язаний з проблемами функціонування споживчої кооперації. На початку 90-х років налагоджений механізм споживчої кооперації в Полтавській області і в країні в цілому, став занепадати. Припинили свою діяльність велика частина складів, баз, овочесховищ. Практично повністю була втрачена матеріально-технічна база споживчих кооперативів, різко скоротилася кількість надаваних ними послуг. Існуючі в Україні підприємства споживкооперації повсюдно втратили свою основну первісну функцію – закупівлю і перерозподіл сільгосппродукції.

Для вирішення цієї проблеми в червні 2000 р. Президент України видав Указ «Про першочергові заходи щодо формування і функціонування аграрного ринку». В Указі було визначено два основні завдання: створення ринкової інфраструктури, форм і механізмів організованої оптової торгівлі та спрямування товаропотоків сільськогосподарської продукції через прозорі процедури аграрного ринку [2].

Ще декілька законодавчих актів, які регулюють діяльність оптових ринків. Це Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» № 1561-VI від 25 червня 2009 року й Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової Програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції» № 562 від 3 червня 2009 року [1]. Вони створюють сприятливе правове середовище для розвитку оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів України й забезпечують розуміння того, що це є стратегічним курсом країни, а не ініціативою окремих інвесторів.

У зв'язку з цим особливого значення набуває формування мережі оптово-роздрібної продовольчої торгівлі на рівні районного планування та розробка принципів архітектурного рішення основних елементів її просторової структури. До найбільш важливих з цих елементів віднесені оптово-роздрібні продовольчі ринкові комплекси районних центрів області, які є базисними для організації обслуговування у сільській місцевості.

Виклад основного матеріалу. Торгівля в Україні стійко й динамічно розвивається, нарощуючи обсяги, розширюючи і поглиблюючи асортимент продукції, що продається. Щорічно збільшується кількість торговельних підприємств і чисельність працівників даної галузі. Однак на рівні районів області оптово-роздрібна продовольча торгівля перебуває в занедбаному стані і досить часто носить стихійний характер. Практично відсутня державна підтримка продажу сільськогосподарської продукції в сільській місцевості.

Першочергового значення набуває створення мережі організованих оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів, що потребує таких заходів із боку держави, як виділення земельних ділянок під їх розміщення, фінансової підтримки з державного бюджету України, розвиток відповідної інфраструктури. Якщо не буде чіткої і жорсткої довгострокової програми з відповідно розробленою проектною документацією, ця проблема може загостритися і сприяти поряд з іншими причинами триваючоій міграції жителів сіл у міста.

В обласному центрі (м. Полтава) і в районних центрах обсяг оптово-роздрібної продовольчої торгівлі з кожним роком збільшується. Постає гостра необхідність в створенні умов комфортної та вигідної реалізації надлишкової продукції індивідуальним господарствам сільського населення, а в наслідок що стимулює до розвитку товарного виробництва і повинно призвести до зниження цін на продовольчі товари, а також покращення якості товару, який потрапляє до кінцевого споживача.

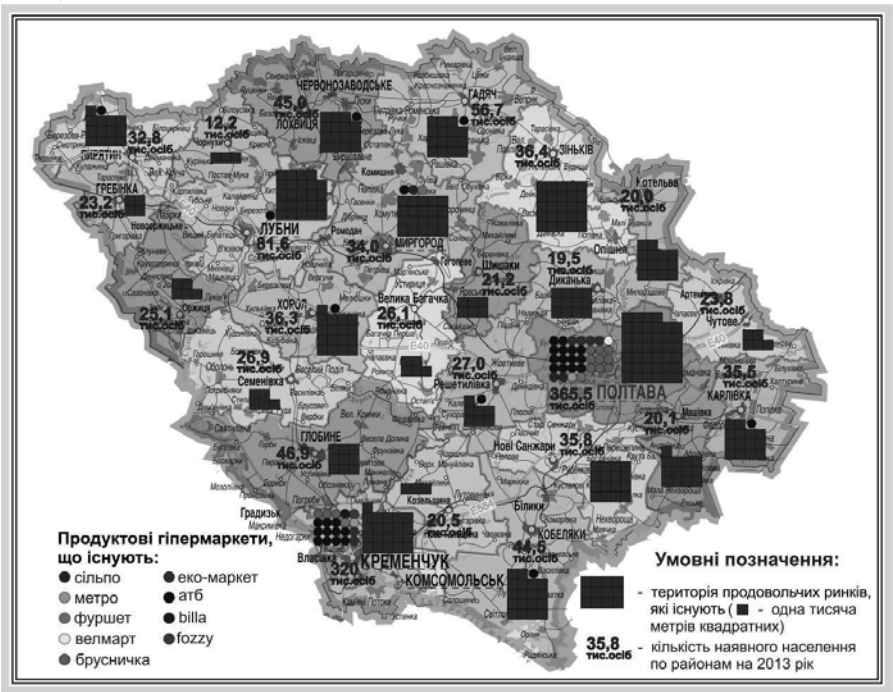

Рис.1. Розташування гіпермаркетів та продовольчих ринків в Полтавській області.

В даний час в більшості населених пунктів Полтавської області, навіть у досить великих, населення, яких становить більше п'яти тисяч жителів, взагалі

відсутня сучасно обладнана оптово-роздрібна торгівля, розвинена інфраструктура продовольчих ринкових комплексів, чітке функціональне зонування, відсутня функція зберігання, фасування та підготовки товарів до продажу (рис1.). Така ситуація виникає внаслідок: – порушення порядку взаємовідносин між покупцями, продавцями, постачальниками, виробниками товарів; – хаотичності і стихійності організації торгівлі; – порушення територіальних норм розміщення торгових об'єктів у сільській місцевості; – в слабкості існуючої системи оптово-роздрібної торгівлі; – недостатньої кількості сучасно технічно обладнаних спеціалізованих сховищ плодоовочевої продукції для довгострокового збереження їх обсягів та якості; – високої вартості відповідних послуг.

Аналіз кількості існуючих супермаркетів, розмірів та функціональних характеристик ринків дасть змогу визначити економічну доцільність формування оптово-роздрібної мережі продовольчих ринкових комплексів в Полтавській області.

Полтавська область характеризується територіальним різноманіттям розміщення видів та високим розвитком сільського господарства. Більшість сільськогосподарських підприємств має спеціалізацію, як в рослинництві так і в тваринництві. Навколо міст створені підприємства зі спеціалізацією по вирощуванню овочів та виробництву молока тощо. У сільському господарстві у Полтавської області зайнято 117,5 тисяч осіб, що складає 7,61% зайнятого населення в Україні у сільському господарстві.

Рішення проблеми торгівлі в сільській місцевості можливо шляхом побудови потужної централізованої мережі, яка взяла б на себе виконання багатьох організаційних і комерційних задач. При організації мережі оптово-роздрібної продовольчої торгівлі на рівні районного планування необхідно враховувати всі особливості області, в якій вона буде розміщена: значення міст в системі розселення та їх взаємозв'язок з іншими населеними пунктами, характер містоутворюючої бази, кількість населення по районам області природно-ресурсний потенціал, соціально-економічний розвиток, системи міського та зовнішнього транспорту.

Державним підприємством Українським державним науково-дослідницьким інститутом проектування міст «Діпромісто» імені Ю.М. Білоконя у 2012 році було проаналізовано окремі складові природно-ресурсного потенціалу, складові комплексної характеристики рівня розвитку та складові комплексної характеристики за показником потенціалу Полтавської області [3].

Взяті за основу окремі складові та аналіз схеми Полтавської області з нанесеними на неї даними про розташування гіпермаркетів та кількості і

розмірів ринків по районам (Рис. 1) дають змогу зробити висновок, що найбільша кількість показників – п’ять з восьми: природно-ресурсний потенціал, рівня розвитку району та найбільш розвинена транспортна мережа в Гадяцькому та Полтавському районі (Табл.1). Найбільша кількість мешканців в Полтавському, Кременчуцькому та Лубенському районах області.

Аналіз даного матеріалу виявив, що в Полтавській області раціонально було б розмістити чотири оптово-роздрібних продовольчі ринкові комплекси у Полтавському, Кременчуцькому, Лубенському та Гадяцькому районах.

Дослідження стану оптово-роздрібної продовольчої торгівлі в районах Полтавської області дозволяє зробити ряд основних висновків:

– порушення раціональності в товарорусі продуктів харчування і зниження результатів праці жителів сільської місцевості в рамках особистих підсобних господарств;
– руйнування механізму діяльності існуючих раніше заготівельних контор;
– недостатня кількість установ оптово-роздрібної торгівлі, а звідси, низький якісний рівень обслуговування сільського населення;
– відсутність тісних зв'язків між споживчими товариствами-покупцями різних районів області призводить до накопичення надлишків окремих видів продовольства в одних районах області та їх відсутності в інших;
– розміщення цілої низки торгівельних закладів без урахування радіусів доступності до них;
– відсутність комплексного підходу до побудови мереж торгівельного обслуговування сільського населення.

Виконання сукупності функцій з надання комплексу послуг сільським товаровиробникам на оптових продовольчих ринках дозволить: забезпечити цілорічне постачання населення якісними продуктами харчування, а сільським товаровиробникам – доступ до ринків збуту, де на єдиному облаштованому місці здійснюватимуться угоди з купівлі-продажу; своєчасно інформувати товаровиробників про зміни в кон'юнктурі продовольчого ринку на основі надання маркетингових послуг; забезпечити контроль за якістю продукції; спростити та убезпечити фінансові розрахунки; легалізувати товаропотоки і збільшити надходження до бюджету фінансових коштів.

Таблиця 1.

Окремі складові потенціалу Полтавської області.

№ п/п	Найменування району Полтавської області	Окремі складові природно-ресурсного потенціалу Полтавської області				Складові комплексної характеристики рівня розвитку			Складові комплексної характеристики за показником потенціалу	Всього
		мінеральні ресурси	земельні ресурси	лісові ресурси	водні ресурси	економічний розвиток	стан навколишнього середовища	соціальний розвиток	транспортна мережа	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Великобагачанський		▪	▪			▪			3
2	Гадяцький			▪	▪	▪	▪		▪	5
3	Глобинський						▪			1
4	Гребінківський		▪		▪		▪		▪	4
5	Диканський		▪				▪			2
6	Зіньківський		▪	▪	▪		▪			4
7	Карлівський		▪				▪		▪	3
8	Кобеляцький						▪			1
9	Козельщинський	▪					▪			2
10	Котелевський			▪			▪			2
11	Кременчуцький	▪				▪		▪	▪	4
12	Лохвицький		▪		▪					2
13	Лубенський						▪	▪	▪	3
14	Машівський		▪			▪	▪		▪	4
15	Миргородський		▪				▪	▪	▪	4
16	Новосанжарський						▪			1
17	Оржицький		▪				▪			2
18	Пирятинський		▪		▪		▪			3
19	Полтавський			▪		▪	▪	▪	▪	5
20	Решетилівський						▪			1
21	Семенівський						▪			1
22	Хорольський		▪				▪			2
23	Чорнухінський			▪			▪			2
24	Чутівський		▪				▪		▪	3
25	Шишацький		▪	▪		▪			▪	4

Висновок. В цілому можна констатувати, що розвиток оптово-роздрібної торгівлі на продовольчому ринку країни, особливо в сільській місцевості проходить стихійно, без аналізу і прогнозу наслідків цього процесу з боку держави, при слабкому використанні ним правових, організаційних та економічних важелів регулювання, з низьким розвитком інфраструктури.

Відсутність належних заходів, що регулюють порядок оптово-роздрібної торгівлі, недостатній досвід організації роботи оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів, слабка підтримка держави можуть призвести до витіснення вітчизняної оптової торгівлі, котра ще не сформувалась, і українських товаровиробників з власного продовольчого ринку.

Подальше вивчення становлення, формування мережі та інфраструктури оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринків допоможе не тільки виявити проблеми розвитку, але й намітити заходи щодо запобігання причинам їхнього утворення, що й становить перспективу подальших досліджень.

Література

1. Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» № 1561-VI від 25 червня 2009 року.

2. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» від 6 червня 2000 р. № 767 // Уряд. кур'єр. – 2000. –8 черв. (№ 103). – С. 7 – 12.

3. Державне підприємство Український державний науково-дослідницький інститут проектування міст «Діпромісто» імені Ю.М. Білоконя «Схема планування території: Полтавська область» – Київ, 2012 – 18с.

Аннотация

Рассмотрена проблема формирования сети оптовых и оптово-розничных продовольственных рыночных комплексов на уровне районной планировки. Исследовано состояние оптово-розничной продовольственной торговли в районах Полтавской области. На базе проанализированного материала было определено необходимое количество и места размещения оптово-розничных продовольственных рыночных комплексов в Полтавской области. Ключевые слова: оптовый рынок, оптово-розничный рынок, продовольственный рынок, рыночный комплекс, сеть рынков, рыночная инфраструктура, торговый процесс.

Annotation

The problem of forming a network of wholesale and retail food market complexes at the level of regional planning was considered. The condition of wholesale and retail food trade in the districts of Poltava region was analyzed. On the basis of the analyzed material the required number and location of wholesale and retail food market complexes in the Poltava region was determined.

Keywords: wholesale market, wholesale and retail market, food market, market complex, regional market, distribution network, infrastructure element, trading process.

УДК 72.03

Г.В.Шевцова,
доктор архітектури, професор
Київський національний університет будівництва і архітектури

ЯПОНСЬКА АРХІТЕКТУРА СИНТО ПЕРІОДІВ НАРА-ХЕЙАН: БУДДІЙСЬКИ ВПЛИВИ ТА САМОБУТНІСТЬ

Анотація: в статті розглянуто розвиток японської архітектури синто періодів Нара-Хейан, висвітлено проблеми збереження самобутності і умовах впливу буддійської традиції.

Ключові слова: архітектура синто, вплив буддійської традиції, самобутність.

В період Нара (VII-VIII ст.) в зв'язку з появою буддизму стаються зміни в архітектурі синто – вона набуває деяких рис буддійської архітектури. Дахи святилищ починають вигинатися так само, як в буддійських храмах (раніше всі лінії були прямі), в багатьох випадках деревину починають прикрашати кованими металічними орнаментами. Окрім того, наприкінці періоду Нара, по аналогії з буддійськими храмами, що слугували також містом зібрання віруючих, в святилищах синто формується *хайден* – спеціальне приміщення для молитов та служб. Його або встановлювали у вигляді окремого легкого павільйону перед головним святилищем *хонден*, де зберігалася священна реліквія *шінтай*. Таким чином богослужіння, що раніше в храмах синто проходило просто неба, перейшло в середину храму. Поступово в складі святилищ синто з'явилися й інші споруди, такі наприклад, як перманентна сцена для ритуальних танців *кагура*, тощо. Таким чином, вже наприкінці періоду Нара склалася типова схема святилища синто, що включало в себе розташовані на одній повздовжній вісі браму *торії*, *хайден* та *хонден*. До святилищ звичаєм вели дороги обсаджені криптомеріями та уставлені кам'яними ліхтарями.

Загалом, святилища синто можна розподілити на декілька різночасових типів. Первинний тип – це священні території без споруди головного павільйону, де об'єктом поклоніння виступають елементи природного ландшафту чи обгороджені мотузками *сіменава*, вкриті білими камінцями рівні площадки *сікі*, що вважалися священними теренами божеств [1].

До другого типу належать святилища VI-VII ст. з вже сформованим головним павільйоном *хонден*, такі як святилища в Ісе (тип *шінмей-дзукурі*), в Ідзумо (тип *тайшя-дзукурі*), та Сумійоші (тип *сумійоші-дзукурі*) [2].

Святилища третьої групи були сформовані наприкінці періоду Нара – початку періоду Хейан. До таких належать святилища з 4 основними типами

головних павільйонів *хонден*. Найдавніший з них – *касуга-дзукурі* отримав назву з великого нарського святилища синто Касуга. Його основною ознакою є двоскатна покрівля і вхід з боку фронтону, який отримав окремий дашок, що прикриває ганок від дощу. Павільйони цього типу як правило невеликі й квадратні – збудовані всього на чотирьох стовпах, пофарбовані в червоний колір, на вкритих корою кипарису дахах наявні статусні рудименти конструкції – фронтонні ріжки *чігі* та вивантажувачі сволоку *кацуогі* [2, 3]. Через невеликі розміри в святилищах храмів, такі павільйони часто встановлюють декілька в ряд. Павільйони цієї конструкції складають близько 19 відсотків всіх святилищ синто в Японії [3]. Храм Касуга, що дав назву цьому стилю, існує щонайменше з VIII ст., і спершу не мав постійного павільйону, він з'явився пізніше. Споруди храму раніше перебудовували кожні 12 років (остання перебудова сталася 1863 р.), тобто ж відносно новими, але зберігають риси архітектури VIII ст. Давні павільйони *хонден* з храму Касуга, які мають назви Касуга-до та Хакусан-до, сьогодні можна побачити в іншому нарському храмі – буддійському Енджьо-джі, куди вони були перенесені у XII ст. під час чергової перебудови Касуга. Ці павільйони є найстарішими збереженими спорудами стилю *касуга-дзукурі*.

Другий тип *хонден*, т.з. *нагаре-дзукурі* був сформований приблизно в ці ж часи. Святилища цього типу складають близько 67 відсотків всіх храмів синто. Основною ознакою *нагаре-дзукурі* є вхід з повздовжньої сторони павільйону, ганок прикритий від дощів подовженням скату двоскатної покрівлі, його підтримують два стовпчики, це створює при вході своєрідний "портик". Споруди цього типу більші за павільйони *касуга-дзукурі*, вони як правило оточені верандою, на мають *чігі* та *кацуогі*, зроблені з нефарбованої деревини і вкриті корою кипарису. Найстаріший збережений храм цього типу – павільйон храму Уджігамі в містечку Уджі поблизу Кіото, що належить до кінця XI ст., і є найстарішою автентичною спорудою синто в Японії [4, 5].

Відомими представниками цього типу є також павільйони храмів Камігамо та Шімогамо в Кіото, що існують з кінця VIII ст., але також перебудовувалися кожні 21 рік – остання перебудова сталася у 1863 р. Кожний храм має по два такі павільйони-святилища, розташовані на одній осі схід-захід.

В період Хейан (VIII – поч. XII ст.) взаємовпливи традицій буддійської і синтоїстської архітектури ще більше посилилися. В ці часи японські теологи визнали божества синто перевтіленнями буддійських, чимось на зразок їх земних іпостасей [1]. Немаловажну роль в цьому зіграли труди буддійського вчителя Кукая (Кобо-дайші), що побудував доктрину *рьобу-синто* – тобто "синто двох аспектів", яка спиралася на буддійське твердження про те, що єдиний Всесвіт має дві іпостасі: одна з них це наш реальний світ, який можна

пізнати за допомогою п'яти відчуттів, а інша, більш втаємничена, неявна, може бути пізнана лише за допомогою містичного досвіду. Виходячи з цієї теорії, *рьобу-синто* стверджувало, що боги синто і буддійські божества є суть одне й те саме, лише в нашій реальності вони виступають як боги синто (бо конкретно відповідають за якійсь природні явища і території), а у втаємниченій реальності є буддійськими божествами, природу яких пізнати набагато складніше [1]. Таким чином, виникла складна релігійно-синкретична система, що поєднувала в собі елементи буддійського культу та синто.

Тож в багатьох святилищах синто заявляються архітектурні споруди характерні для буддизму – галереї навкруги ділянок, двоповерхові вхідні ворота *ромон*. В багатьох випадках деревина храмів синто за зразками буддійських споруд фарбується у червоний колір. Але вплив буддійської архітектури на синто не був однобічним – буддійська архітектура також істотно змінювалася згідно з традиціями та естетикою архітектури синто: буддійські храми стали простішими, більшість з них відмовилася від китайських традицій яскравого фарбування і надала перевагу простій нефарбованій деревині: будівничі почали пристосовуватися до природного оточення так само, як це робилося в архітектурі синто [6]. До того ж, в кожному буддійському храмі з'явилися традиції побудови маленьких святилищ синто, аби місцеві божества захистили храм Будди на цій території, а в кожному святилищі синто – будували маленький буддійський храм – аби Будда вказав божествам синто шлях до спасіння [1, 4, 5].

Яскравим прикладом подібного синкретизму є історія синтоїстського божества війни Хачіман: в *рьобу-синто* його інтерпретували як втілення Будди Аміда [2]. Храми бога Хачіман є широко розповсюдженими на території Японії. Їх тип, т.з. *хачіман-дзукурі* було сформовано досить рано – на межі періодів Нара та Хейан, але такий спосіб побудови є не дуже розповсюдженим. Принаймні, зустрічається він рідше, аніж представлені вище типи *касуга-дзукурі* та *нагаре-дзукурі* – тобто, не кожне святилище божества Хачіман обов'язково є збудованим у стилі *хачіман-дзукурі* [4, 5]. В конструктивному плані тип *хачіман-дзукурі* близький до *нагаре-дзукурі* – це досить великий павільйон з входом, прикритим подовженням скату покрівлі, але на відміну від *нагаре-дзукурі*, цей тип має два бокові фронтони (а відповідно, і подвійну двоскатну покрівлю). Конструктивно така споруда є досить наближеною до буддійського павільйону типу *содо* (дослівно – «близнюки»), звідки вочевидь її й було запозичено. Основний представник цього стилю – древній храм Уса з провінції Оїта на острові Кюшю, де в ряд стоять цілих три павільйони такої конструкції. Об'ємно-просторова структура павільйонів дійшла до нас з давнини (певний час визначити важко, але ймовірно, що храм було засновано

на межі періодів Нара та Хейан), але самі споруди востаннє були перебудовані нещодавно: між 1855 та 1861 рр. [4].

Тип *хіє-дзукурі* також має дуже відчутний вплив буддійської архітектури. Він виник на основі *нагаре-дзукурі* – тобто має прикритий подовженням даху ганок. Проте тут бачимо досить ускладнену конструкцію – навкруги обмеженої стовпами центральної частини павільйону з трьох боків (окрім заднього) примикають допоміжні вузькі поміщення, а вся конструкція ще й оточена терасою, та перекрита складною єдиною причілковою покрівлею (т.з. ірімоя). Основний представник цього типу – храм Хіє з містечка Оцу в префектурі Сіга. Святилище було засновано у IX ст., остання перебудова сталася у 1586 р [4].

Особливої уваги потребують також святилища синто, в архітектурі яких змішення рис синто та буддизму відчувається настільки сильно, що мова може йти навіть вже про перевагу останніх. А саме – наприкінці періоду Хейан в архітектурі деяких храмів синто з'являється тенденція до поєднання павільйонів *хонден* (центральне святилище) і *хайден* (молитовний павільйон) у єдиний об'єм. Перша споруда, де помітні такі процеси – павільйон святилища Ясака в Кіото. Храм було збудовано між 859 і 876 рр., спершу у вигляді двох окремих павільйонів. Але у 1070 р., після пожежі, храм було перебудовано, а споруди *хонден* і *хайден* поєднали єдиним, вкритим корою кипарису причілковим дахом *ірімоя* [3]. Споруда вийшла прямокутною в плані, розміром 7х6 інтерколумнієв. Глибокі виноси даху захищають від дощу ганок та навкружні веранди. Розподілений на багато невеликих кімнат інтер'єр скоріше нагадує буддійський храм.

До цього з часу відноситься і ще одна унікальна будова синто. Мова йде про храм Іцукушіма, розташований у внутрішньому морі Сето на острові Міяджіма поблизу Хірошіма. Святилище збудовано на кромці приливно-відливної зони. В плані воно являє собою складний комплекс будов: головне святилище *хонден* розташоване ближче до берега, а молитовний павільйон винесений далеко вперед. До складу комплексу входить також багато інших споруд, поєднаних галереями. Вся структура стоїть на дерев'яних палях. Під час високого приливу під палі молитовного павільйону заходять морські хвилі, а у величні, винесені далеко вперед у море, ворота *торії* може проплисти невеликий корабель. Храм Іцукусіма існує з періоду Хейан, проте сучасні споруди збудовано значно пізніше – після пожежі 1241 р. [5]. Рання історія храму ховає багато таємниць. Ймовірно, що в період Хейан він складався лише із збудованого на суходолі святилища, а молитовний павільйон та галереї, що їх з середини XIII ст. регулярно два рази на добу затоплюють морські хвилі, були прибудовані пізніше [5].

Таким чином, бачимо, що вплив буддійської архітектури на формування святилищ синто згаданого періоду був доволі відчутним. Проте, архітектурно-образна і конструктивно-будівельна традиція синто спромоглася не лише зберегти свою самобутність, але й помітно вплинула на архітектуру буддійських храмів Японії.

Література

1. Накорчевский А. А. Синто / Накорчевский А. А. – СПб.: Азбука-классика – Петербургское Востоковедение, 2003. – 448 с.

2. Шевцова Г.В. Прадавні японські святилища синто: сенсографія, форма, конструкція / Г.В. Шевцова // Архітектурний вісник КНУБА. – К.: КНУБА, 2015. – Вип. 5.

3. Yong D., Kimura M. Introduction to Japanese Architecture. – Singapore: PERIPLUS, 2004. – 128 p.

4. 藤田まさや・ 古賀秀策「日本建築史」—京都：昭和堂、1999年 – 236 p. (Фуджіта М., Кога Ш. Історія японської архітектури. – Кіото: Шьовадо, 1999. – 236 с.)

5. 日本建築史」佐藤政次の発行者下—東京：オーム社、2003. - 265 p. (Історія японської архітектури / [за ред. С. Масаджі]. – Токіо: Охмшя, 2003. – 265 с.)

6. Шевцова Г.В. Взаимовлияние и слияние архитектурных традиций синто и буддизма в культовой архитектуре Японии / Г.В. Шевцова // Деревянное зодчество. Вып. II. Новые материалы и открытия: [сборник научных статей / Рос. акад. архитектуры и строит. наук, НИИ теории истории архитектуры и градостроительства]. – М; Спб: Коло, 2011. – С. 7-36.

Abstract

Article analyses the development of Japanese Shinto architecture of Nara-Heian periods. Special attention is paid to the problems of its initial originality preserving nevertheless of strong Buddhist traditions influence.

Key words: Shinto architecture, Buddhist traditions influence, originality.

Аннотация

В статье рассмотрено развитие японской архитектуры синто периодов Нара-Хэйан, высветлены проблемы сохранения самобытности в условиях влияния буддийской традиции.

Ключевые слова: архитектура синто, влияние буддийской традиции, самобытность.

УДК 72:711

А. С. Шевельова
аспірантка кафедри містобудування
Київського національного університету будівництва та архітектури

ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТОБУДІВНИХ АСПЕКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ МІСТЕЧОК УКРАЇНИ

Анотація: у статті висвітлюється актуальність вивчення шляхів модернізації та осучаснення військових містечок України.

Ключові слова: військові містечка, модернізація, архітектурно-планувальна структура, функціональне зонування, військові територіальні об'єкти, обороноздатність.

Питання безпеки країн відноситься до числа давніх, в той же час, завжди актуальних проблем. Накопичення оборонного потенціалу виконує важливу функцію стратегічного стримування. В наш час проблема цілісності та національної безпеки стоїть, як ніколи гостро. Зважаючи на останні події в геополітичному просторі України, існує потреба сучасного реформування та підтримки Збройних Сил України, модернізації та осучаснення військових територіальних об'єктів, зокрема військових містечок [7].

Метою дослідження є аналіз закордонного та вітчизняного досвіду розвитку військових територіальних об'єктів. У відповідності до *державної цільової програми розвитку Збройних Сил України* [7].

На різних етапах розвитку людства видатні архітектори та інженери займалися військовою справою, плануванням, дослідженням та будівництвом оборонних споруд та військових територіальних об'єктів. В античний період над військовим плануванням працювали: *Марк Вітрувій Полліон, Денократ з Македонії, Арістобул з Касандрії, Аполодор з Дамаска.* З розвитком артилерійської зброї змінилася тактика ведення бою. Виникла необхідність створення укріплених кріпосних оборонних споруд. Відбулася своєрідна трансформація мобільних античних таборів (каструмів) в стаціонарні фортеці. Найбільший розвиток фортифікація набула на території європейських держав. Саме в період середньовіччя розробкою оборонних споруд в Європі займалися: *Альбрехт Дюрер, Мікеланджелло Буанарроті, Йокуб Бретфус, Паган Блез Франсуа, Себест'єн ле Претер де Вобан, Менно Кугорн.* Значним фактором, який впливає на форми й види фортифікаційних споруд, є природно-кліматичні умови. Так, в залежності від рельєфу місцевості, фортифікація поділяється на кріпосну та польову. Широкий розвиток польова фортифікація набула на території Росії. Значний вклад в розвиток фортифікаційних оборонних споруд

внесли такі російські інженери: *А. З. Теляковский, Ф. Ф. Ласковський, М. В. Болдирєв, Ц. А. Кюи. К. І. Величко, В. В. Яковлєв, С. О. Хмельков, О. І. Пангксен, В. Ф. Шперк, Б. О. Оліветський, В. О. Огородніков, С. Є. Гербановський, Б. О. Олісов, О. П. Платонов* [1].

На території України теж розвивалася фортифікація, особливо в західній частині. Військові оборонні об'єкти досліджували такі українські історики та архітектори, як: *В. Вечерський, К. Липа, В. Пірко, В. Мороз, С. Кравцов, С. Іванов, В. Вуйцик, І. Данілов, В. Шевченко* [3].

З часом фортифікація стала менш ефективною, оскільки виникли більш досконалі види зброї. Це слугувало певним поштовхом для створення сучасних військових територіальних об'єктів. Науковці, що розглядали та досліджували територіальну організацію військових поселень, гарнізонів та військових містечок кінця XIX- поч. XXI ст.: *М. А. Бунін, В. І. Мухін, Ю.В. Затикін, С. А. Кулєв, А.А. Журавльов, Н.І. Хомченко, Т.Д. Липовськая, А.В. Кириченко, С.Г. Кліманов, Т.Н. Кандаурова, О.В. Матвєєв* [2]. Однак дослідженню військових містечок України не приділено достатньої уваги, тому існують передумови для більш детального вивчення даного питання.

Україна, на 2013 рік, витрачає на покинуті військові містечка 200 млн гривень в рік. Тільки в одеській області 429 повністю звільнених військових містечок, вартість яких складає 9 млрд грн. Всього за станом на 1 вересня 2010 року на обліку у Міністерства Оборони знаходиться 1875 військових містечок загальною площею 531.3 тисячі гектарів, кількість яких зменшилася в два рази [15].

Розглядаючи проблематику модернізації військових містечок України, необхідно розглянути питання конверсії військових об'єктів та територій. Конверсія військових об'єктів – (від лат. conversio – перетворення) комплекс організаційних і практичних заходів щодо відчуження військових об'єктів, шляхом переведення їх у цивільне використання з дотриманням законних прав та інтересів звільнених з військової служби військовослужбовців та членів їх сімей, які залишились проживати в колишніх військових містечках [6].

Програма конверсії військових територій спрямована на забезпечення ефективного та раціонального використання військових об'єктів, які вилучаються зі Збройних Сил та інших військових формувань, розв'язання соціально-економічних проблем звільнених з військової служби військовослужбовців та членів їх сімей. Основними завданнями Програми є: створення державної системи ефективного використання колишніх військових об'єктів, у тому числі військових містечок, в яких залишаються проживати звільнені з військової служби військовослужбовці та члени їх сімей, а також

системи державної підтримки розв'язання соціально-економічних проблем у цих містечках [6].

Зважаючи на швидкий ріст міст, території, які належать Міністерству Оборони України, виявляються розміщені в центральних районах. Тому в деяких випадках конверсія може бути доцільною, однак існує необхідність переходу від кількісних до якісних показників в формуванні військових територіальних об’єктів. Вирішення завдань осучаснення військових містечок та створення соціально-адаптованого простору для військовослужбовців стає актуальним.

Законодавча база, що є основою для дослідження проблематики осучаснення військових містечок: закон України «Про оборону України», закон України «Про основи національної безпеки України», закон України «Про державні цільові програми», закон України «Про організацію оборонного планування».

Після проголошення Україною незалежності постало питання про подальшу долю потужного ядерного арсеналу, який знаходився на її території. Цей аспект був одним з ключових для подальшого розвитку молодої української держави, оскільки США та Росія, однозначно, бажали бачити Україну без'ядерною державою, а відмова від такого сценарію самою Україною могла б загрожувати міжнародною ізоляцією та навіть збройним конфліктом. Україна приймала активну участь в ядерному роззброєнні. 5 грудня 1994 року був підписаний Будапештський меморандум за підсумками саміту ОБСЄ. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї був підписаний лідерами України, США, Росії і Великобританії [10]. Два інших учасники Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що володіли на момент підписання ядерним арсеналом, Франція і Китай, висловилися про аналогічні гарантії у формі відповідних заяв, не підписавшись під меморандумом [11].

Згідно з Меморандумом США, РФ і Велика Британія зобов'язалися:

- поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України;
- утримуватися від загрози силою та використання її проти територіальної цілісності, політичної незалежності України; ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти неї, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом ООН;
- утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав;
- домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні, якщо вона стане жертвою акту агресії чи об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї;

- не застосовувати ядерну зброю проти України, крім випадку нападу на них самих, їхні та підопічні території, збройні сили, їхніх союзників;
- проводити консультації у випадку виникнення ситуації, внаслідок якої постає питання стосовно цих зобов'язань [11].

На відміну від роззброєння України, деякі країни світу розвиваються, дещо, іншим шляхом, а саме: накопиченням збройного потенціалу, та значним фінансуванням на державному рівні, такі дані підтверджує Стокгольмський інститут дослідження проблеми миру [16].

Таблиця 1

Список країн за військовими витратами за 2013 рік за даними SIPRI (Стокгольмський інститут дослідження проблеми миру» [16]

№	Прапор	Країна	Фінансування мільярдів доларів	Частина від ВВП, %
1		США	640	3,8
2		КНР	188	2
3		Росія	87,8	4,1
4		Саудівська Аравія	67	9,3
5		Франція	61	2,2
6		Великобританія	57	2,3
7		Німеччина	48,8	1,4
8		Японія	48,6	1
9		Індія	47,4	2,5
10		Республіка Корея	33,9	2,8
11		Італія	32,7	1,6
12		Бразилія	31,5	1,4
13		Австралія	24,0	1,6
14		Туреччина	19,1	2,3
15		ОАЕ	19	4,7

У Державному бюджеті України на 2013 рік видатки для Міністерства оборони передбачено у загальній сумі 15,3 млрд. грн. (загальний фонд – 14,3 млрд. грн., спеціальний фонд – 1,0 млрд. гривень). При цьому видатки

загального фонду відповідають прогнозним показникам видатків Міноборони на 2013 рік, затвердженим постановою Уряду від 07.07.2010 № 568.

В той же час, в деяких пострадянських країнах на 2013 рік розроблений і реалізується план облаштування військових містечок на 2013-2014 роки і на перспективу до 2017 року. При цьому основний напрям розвитку зроблений на створення комфортабельних умов несення військової служби, в першу чергу в віддалених гарнізонах. Також планується створити мобільні військові містечка. Набір проектів типових будівель затверджено. Для реалізації намічається збудувати біля 15 заводів, де будуть виготовлятися деталі майбутніх споруд. До 2017 року можуть бути модернізовані біля 495 військових містечок [4].

Також на противагу «військовим гігантам» існують незалежні країни, в яких немає збройних сил. У той же час, зазвичай в таких країнах є поліцейські чи інші сили, які виконують частину функцій армії. Майже завжди у них є домовленість з іншою країною про свою оборону. Так, наприклад, Японія повністю відмовилася від власної армії в обмін на заступництво, протекторат і захист армії та уряду США. Замість армії в Японії існують Сили самооборони Японії. В Ісландії та Монако немає армії в класичному розумінні, проте діють особливі неполіцейські структури. До списку країн, що не мають збройних сил відносяться: Андорра, Ватикан, Гаїті, Ісландія, Коста-Ріка, Ліхтенштейн, Монако, Панама, Японія та ін. [14].

Проаналізувавши сучасні тенденції розвитку військового комплексу країн світу, існує необхідність дослідження містобудівних аспектів формування вітчизняних військових містечок. Перспективи розвитку військових об’єктів можуть йти в напрямку впровадження новітніх технологій. Використання модульних конструкцій для створення мобільних об’єктів дозволить швидко та якісно створювати нові та оновлювати існуючі військові містечка. Втілення сучасних поглядів в формуванні функціональної та архітектурно-планувальної структури матиме значення для раціональної організації території військових об’єктів. Вивчення даних питань є актуальним, а розробка теоретичних та методичних принципів формування матиме практичне значення для удосконалення та модернізації військових об’єктів.

Список літератури:

1. Буйницкий Н. Современное состояние долговременной и временной фортификации / Н. Буйницкий, Ф. Голенкин, В. Яковлев. – М.: 1913. –365 с.
2. Бунин М.А. Архитектурно-планировочная организация военной інфраструктурі региона оперативно-стратегического командования на примере ЛВО / М. А. Бунин, Ю. В. Затыкин, В. И. Мухин. – СПб., 2003. –95с.
3. Вечерський В.В. Фортеці й замки України. –К.: 2011. –664 с.: 619 іл.

4. Газета ru. [Электронный ресурс]: http://www.gazeta.ru/social/news/2014/10/22/n_6583109.shtml
5. Державне управління сектором безпеки і оборони. Теорія, практика, стратегія / І. В. Романов [та ін.]; Національний науково-дослідний центр оборонних технологій і воєнної безпеки України. – К.: [б.в.], 2007. – 218 с. – Бібліогр.: с. 217.
6. Закон України: «Про затвердження програми конверсії колишніх військових об'єктів на період реформування Збройних Сил та інших військових формувань».
7. Закон України: «Про оборону України» // Відомості Верховної Ради України . – 1992.- № 9, с. 321.
8. Закон України: «Про основи національної безпеки України». // Відомості Верховної Ради України.- 2003.-№39. С 351.
9. Закон України «Про приєднання до Договору про не розповсюдження ядерної зброї.»
10. Кузьмук О.І. Від Воєнної організації до Сектора безпеки і оборони України // Наука і оборона. – 2012. –№ 4. – С. 21.
11. Меморандум: « Про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї».
12. Рекомендації Парламентських слухань: «Про стан та перспективи розвитку Воєнної організації та сектору безпеки України» / Схвалені Постановою Верховної Ради України 5 липня 2012 року №5086 – VI.
13. Стратегічний оборонний бюлетень України / Схвалений Рішенням РНБО України від 29.12.12 // Указ Президента України від 29.12.12 № 771/2012.
14. Barbey, C. La non-militarisation et les pays sans armée : une réalité. – Швейцария: APRED, 2001.
15. LB.ua. вибране для всіх [Електронний ресурс]: http://economics.lb.ua/finances/2013/12/26/250130_ukraina_tratit_broshennie_voennie.html
16. SIPRI Fact Sheet, 14 April 2014

Аннотация

В статье освещается актуальность изучения путей модернизации и обновления военных городков Украины.

Ключевые слова: военные городки, модернизация, архитектурно-планировочная структура, функциональное зонирование, военные территориальные объекты, обороноспособность.

Annotation

The article highlights the relevance of studying the ways of modernization and reconstruction of military towns of Ukraine.

Keywords: cantonments, modernization, architectural structure, functional zoning, territorial military installations, defense.

УДК 728.51(477-25) “193”

Т. В. Ширяєв
старший викладач
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ГОТЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО КИЄВА В 30-Х РОКАХ XX СТ. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. в статті систематизовано комплекс заходів, які планувалося здійснити для покращення негативних тенденцій в готельному господарстві Києва на початку 30-х років XX ст. На основі архівних матеріалів та публікацій в дослідженні наведено приклади початку формування нового етапу в розвитку готельного господарства міста та виявлені його загальні особливості.

Ключові слова: Київ, готель, розвиток, реконструкція, міське зонування, капіталовкладення, будівельний майданчик, принципи формування.

Постановка проблеми. На початку XXI ст. Київ зіткнувся з проблемою нестачі готелів з належним рівнем комфорту. Особливо відчутним це стало після рішення УЄФА (18 квітня 2007 р.) віддати Україні і Польщі – Євро 2012, коли аналіз стану готельного ринку столиці засвідчив катастрофічне його становище.

Аналогічною була ситуація в столиці України у далеких 30-х роках XX ст. Тоді, отримавши після 1917 року майже 120 готельних підприємств, Радянська влада за неповні п'ятнадцять років майже знищила все готельне господарство міста. В статті досліджуються принципи перегрупування готельного господарства Києва у 30-х роках, заради відновлення нормального функціонування готелів та структурного переформатування стратегії розвитку усього готельного господарства міста.

Актуальність дослідження полягає у висвітлені теми, яка раніше ніколи не була предметом детального аналізу у наукових працях та публікаціях. Досліджуваний історичний проміжок (20–30-ті роки XX ст.) залишався невивченою ланкою у ланцюгу еволюційного розвитку готельного господарства Києва. Тому проведене дослідження повинно слугувати поштовхом для поглибленого аналізу даного періоду київської архітектурної історії.

Мета дослідження. Дослідити досі маловивчений історичний період київської архітектури, встановити та систематизувати головні чинники розвитку готельного господарства Києва, прослідкувати шляхи вирішення системної кризи у цій галузі міського господарства, які були запропоновані владою й архітекторами в середині 30-х років XX ст.

Виклад основного матеріалу. Київське готельне господарство зустріло 30-ті роки XX ст., не в найкращому стані. Майже зруйнована готельна інфраструктура, яка дісталася Києву з дореволюційних часів, повне обмеження в фінансуванні експлуатаційних витрат та капіталовкладень на нове будівництво, суттєве зменшення чисельності туристів та нецільове використання матеріальної бази наявних київських готелів. Всі ці фактори негативно вплинули на формування готельного господарства міста в нових геополітичних реаліях.

Процес стагнації затягнувся на довгі п'ятнадцять років (1917–1931 рр.), за цей час загальна кількість підприємств готельного господарства міста скоротилася майже в 9,5 разів (на 89%) – із 113 до 12.

Не зважаючи на не досить оптимістичний стан речей, вже починаючи з 1932 року ситуація почала потроху змінюватись. Головним чином це відбулося завдяки суттєвому збільшенню державних асигнувань в готельне господарство Києва. Так, тільки за перші два роки (1932, 1933) у відновлення готелів було вкладено 1280000 крб., що майже в три рази більше ніж за 1928–1932 роки (456000 крб.). На 1934 рік для капітального ремонту та вдосконалення ще п’яти готелів міста було заплановано виділити ще близько 600 000 крб. [1].

Вагомим каталізатором поступового розвитку готельного господарства та зростання капіталовкладень стало збільшення в рази потоку іноземних туристів, особливо, коли радянську туристичну організацію – державне акціонерне товариство «Інтурист» (засноване 12 квітня 1929 року) було визнано на міжнародному рівні і підписано нові угоди з найбільшими світовими туристичними, кредитними та страховими фірмами («American Express», «Thomas Cook», «Середньо-європейське бюро подорожей» та іншими; всього 70 угод). Пік інтенсивності іноземного туризму припадає на 1934–1937 рр., коли їхній загальний обсяг досягнув 70 000 осіб (35000 тільки за 1934 рік), а Київ посів третє місце в СРСР (після Москви та Ленінграда) щодо кількості відвідувань іноземними туристами [2].

Такі суттєві зміни в кількості подорожуючих відразу виявили головну проблему – брак у Києві сучасних, комфортабельних готелів. На 1931 рік у місті існувало 9 готелів: 5 належало Готельному тресту («Континенталь», «Марсель», «Палас», «Нова Росія» та «Червоний Київ»), готель у теперішньому Лаврському заповіднику (один з колишніх корпусів старого готельного комплексу для прочан), готель «Укртуре» (біля вокзалу) та 2 колгосп-будинки на 188 кімнат [3].

Особливо гостро нестачу готельних місць Київ відчув у 1934 році, коли столицю Радянської України було перенесено з м. Харкова. Суттєве збільшення кількості адміністративних та громадських установ, спричинило «наплив»

держслужбовців та людей, які приїздили до Києва для вирішення різних питань у цих організаціях.

До того ж у зв'язку з цим «адміністративним переміщенням» загальна кількість київських готелів значно зменшилася. На 1935 рік готельний трест нараховував лише 6 готелів (на 453 номери) і в порівнянні з 1931 роком, їхня кількість зменшилася ще на три (на 30%). До цього призвело вилучення готелів з системи готельного тресту та передання в орендне користування саме під заселення новоприбулих організацій, Народних комісаріатів та центральних установ першої черги.

Так, скажімо, для потреб центрального комітету комуністичної партії, а саме для Облпрофради та обласних спілок звільнили будинок, в якому розташовувався готель «Будинок Колективіста», за адресою вул. Короленка (нині вул. Володимирська), 31/33. Готель «Будинок Колективіста» мав переміститися в приміщення готелю «Червоний партизан» (вул. Комінтерну, 25 (колишня вул. Безаківська, сьогодні – Симона Петлюри)), а той, у свою чергу, взагалі ліквідовувався.

Інші ж готелі повинні були надати частину свого номерного фонду для розміщення співробітників установ, які було переведено з Харкова, що суттєво зменшувало й так невелику загальну кількість місць у київських готелях. Наприклад, у 1931 році, за рішенням комунальної секції міськради, «Укрліспромові» за орендним договором в готелі «Марсель» на п'ять років було надано 30 номерів, що становило рівно третину від загального номерного фонду готелю [3].

Такий перебіг подій не влаштовував місцеву владу, тому було прийнято рішення підійти до розв'язання цієї проблеми системно, маючи чіткий план дій. Наприкінці 1934 року готельний трест підготував план-розвиток готельного господарства Києва на наступні п'ять років (1935–1939 рр.) та вирахував збільшення наявної кількості номерів у київських готелях до позначки – 2160, з кошторисом капіталовкладень на загальну суму у 46682,4 тис. крб. [4]. Програма складалася з трьох нагальних пунктів:

- капітальна реконструкція існуючих готелів;
- введення в експлуатацію дореволюційних готелів;
- проектування та будівництво нових готелів.

Звісно, київські готелі в режимі експлуатації продовжували стикатися з тими ж проблемами, які були характерні для 20-х років XX ст.: проживання «постійних» пожильців, проблеми з постачанням білизни та витратних матеріалів, недостатньою кількістю виділених грошей на поточні ремонти тощо. Однак, суттєве збільшення потоку іноземних туристів та покращення фінансування для ремонту старих і проектування нових готелів, дали поштовх

до побудови загальної стратегії розвитку готельного господарства Києва до 1940 року.

Капітальна реконструкція наявних готелів. Дуже важливим кроком у здійсненні цього пункту програми, стала, виконана у 1933 році відомим українським архітектором П.Ф. Альошиним, реконструкція готелю «Континенталь». Це був перший випадок в історії післяреволюційного Києва, коли готель не тільки був капітально відремонтований, а майже повністю змінив свою внутрішню структуру. «Недоторканими» лишилися тільки фасади, загальна поверховість та деякі громадські приміщення готелю (вестибюль, парадні сходи, зала ресторану, кабінети тощо).

Планувальна структура номерів (Іл. 1), деяких громадських приміщень першого і напівпідвального поверхів та повністю усе устаткування – зазнали кардинальних змін. У 1934 році «Континенталь» постав оновленим готелем, зберігши «старий» фасад.

а)

б)

Іл. 1. Номери другого поверху готелю «Континенталь».

а) до реконструкції (1897 – 1933) б) після реконструкції (1934 - 1941)

На початок 1938 року інші шість готелів тресту також потребували капітального ремонту. Зокрема у них планувалося змінити усе сантехнічне обладнання, відремонтувати ліфти, системи опалення та вентиляції. Першими в цій черзі на перетворення значилися: «Палас Готель», «Червоний Київ» (Іл. 2), «III Інтернаціонал» та «Червоний шлях», чиє вдосконалення потребувало значних витрат.

Однак, не зважаючи на виділені кошти, робота просувалася доволі мляво. Кошти, які були асигновані на ремонт, використані не повністю (з 285000 крб. лише 142000 крб.). Друга будівельна дільниця міськвиконкому, яка й займалася цими ремонтами, не лише не виконувала роботу вчасно (постійно зриваючи та переносячи терміни здачі), а й якість та об’єми цих запланованих робіт не відповідали поставленим завданням [5].

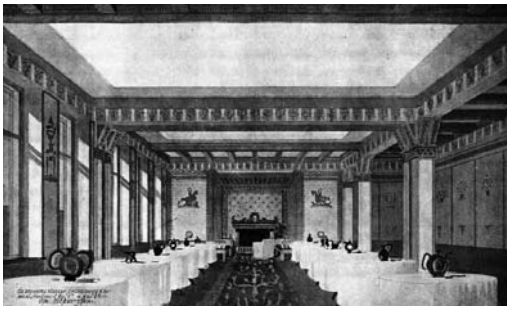

Іл. 2. Проект реконструкції ресторану готелю «Червоний Київ». 1936 р. Арх. П. Г. Юрченко.

Можна впевнено твердити, що на початок 1940 року жоден з вищеназваних готелів даної групи (окрім готелю «Континенталь») не був відремонтований повністю, згідно з означеними планами та не відповідав сучасним вимогам за рівнем комфорту й устаткування, що суттєво впливало на кількість комфортного номерного фонду та належне обслуговування приїжджих.

Введення в експлуатацію дореволюційних готелів. У Києві залишилося чимало будинків колишніх готелів, які після революції були віддані під заселення різним установам та приватним пожильцям. Хоча в умовах жорсткого дефіциту коштів і часу, саме вони повинні були розглядатися як першочергові в планах на відновлення та збільшення загальної кількості номерного фонду міста. Тому готельний трест запропонував повернути до експлуатації тимчасово вилучені для потреб центральних органів влади та різних установ три колишні готелі, а також поновити та відремонтувати ще декілька.

До списку найбільш пристосованих для такої реорганізації, на початку 1932 року входили: «Гранд-Готель», «Савой-Готель», «Ермітаж», «Імперіал» та «Франсуа». Цегляні багатоповерхові будинки з ліфтами, коридорною системою, приміщеннями, де раніше розташовувалися ресторани та всі необхідні господарські і підсобні приміщення.

За орієнтовними підрахунками готельного тресту, на відновлення та повну реконструкцію цих готелів (з встановленням нового обладнання та устаткування) необхідно було витратити близько 1,5 млн. крб., що давало змогу додатково долучити до загальної кількості номерного фонду Києва ще 350 номерів [4].

Так, окрему позицію серед інших займав «Гранд-Готель» – один з найбільших та комфортабельних в дореволюційному Києві. У 1934 році його звільнили від установ, які тут перебували та капітально відремонтували, а в 1936 році – передали на баланс «Інтуристові» для прийому радянських високопосадовців та іноземних туристів і делегацій. Всього на масштабні перетворення (надбудова двох поверхів, збільшення місткості до 145 номерів та повне внутрішнє перепланування) було витрачено 2500000 крб. [6]. Цікаво, що

а)

б)

Іл. 3. «Гранд Готель»

а) до реконструкції (1873 – 1917 рр.) б) після реконструкції (1936 – 1941 рр.)

головним архітектором реконструкції, так само, як і в готелі «Континенталь», спочатку був П. Ф. Альошин, однак в результаті конфлікту в архітектурно-художніх майстернях міськради завершував роботу вже інший відомий архітектор, харків'янин О. В. Лінецький [7] (Іл. 3).

Варто зазначити, що й інші два готелі з цього списку – «Франсуа» і «Ермітаж» (які за радянських часів змінили назви на «Театральний» та «Інтурист» відповідно), були в подальшому введені в експлуатацію за своїм первісним призначенням, однак, це вже сталося у повоєнний час.

Проектування нових готелів. В середині 30-х років Київ зіткнувся з проблемою недостатньої кількості готелів, які б мали відповідний рівень комфорту для прийому поважної публіки.

Капітально відремонтованих готелів («Континенталь» та «Гранд-Готель») вже було замало для зростаючого потоку туристів. Новітні архітектурні ідеї та напрацювання, запроваджені при їхній реконструкції, поступово втілилися в новітнє бачення, яким повинен бути сучасний радянський готель.

Тому, починаючи з 1934 року, місцевою владою перед архітекторами було поставлено завдання: запроектувати у Києві декілька нових готелів на 500 номерів кожен. Для вирішення проблеми нестачі комфортабельних готелів, за п'ять років (1934–1939 рр.) було заплановано освоїти декілька ділянок у різних районах Києва:

1934 рік – дві ділянки. Перша – на бул. Шевченка (Бібіковський бул.), навпроти вул. Комінтерну (вул. Безаківська), на місці, де зараз знаходиться готель «Експрес» (арх. В. Б. Жежерін, 1978–1985 рр.). Друга – в районі нового урядового центру, на початку вул. Короленка (вул. Володимирська), чи по вул. Жертв Революції (вул. Трьохсвятительська) біля знесеного Михайлівського Золотоверхого монастиря.

Іл. 4. Проект готелю. Реконструкція Присутствених місць. 1938 р. Арх. В.Г. Заболотний, Г.О. Миронович, Н.Б. Чмутіна, та Г.І. Граужис

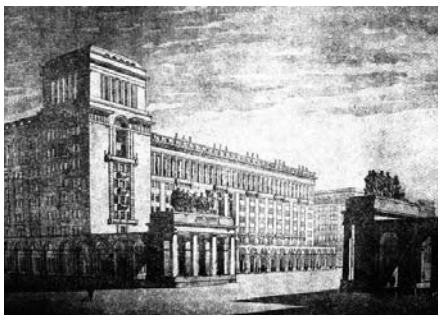

Іл. 5. Перша премія всесоюзного конкурсу на проект готелю в Урядовому кварталі. 1939 р. Арх. М.О. Шехонін, О.Г. Недопака

1937 рік – на вулиці Січневого повстання (вул. Микільська), на місці сучасного готелю «Салют» (арх. А. М. Мілецький,1982–1984 рр.).

1938 рік – проект готелю, в контексті реконструкції Присутствених місць (вул. Володимирська 13–15). Архітектори: В. Г. Заболотний, Г. О. Миронович, Н. Б. Чмутіна, Г. І. Граужіс та В. М. Бєляков (Іл. 4).

1939 рік – оголошено всесоюзний конкурс на готель, розташований в Урядовому центрі, навпроти будинку урядових установ, на місці, де зараз готель «Hyatt Regency» (арх. Я. Я. Віг, 2007 р.) (Іл. 5).1940 рік – готель навпроти будинку урядових установ. Архітектори: Г. О. Благодатний, А. В. Добровольський, О. М. Смик, М. В. Холостенко та проф. М. О. Шехонін (Іл. 6).

Ще однією цікавою інновацією по збільшенню місткості готельного господарства упродовж 1936–1940 рр., слід вважати заплановане на 1939 рік будівництво готелю на 100 місць на лівому березі Дніпра, а також замовлення на будівництво нових міських готелів коштами транспортних відомств республіки.

Так, Державне управління річкового транспорту на київському річковому вокзалі мало наміри збудувати готель на 100 місць, а Управління Південно-Західної залізниці, на додачу до готелю для транзитних пасажирів, який знаходився у приміщенні київського вокзалу, планувало спорудити новий, на 200 місць. Також місцеве відділення «Аерофлоту» збиралося побудувати готель при київському аеродромі [4].

Головним містобудівним чинником таких змін став пошук ділянок, який передбачав залучення додаткових міських районів для спорудження нових готелів. Таким чином, в період між 1936 та 1940 роками, відбулося поступове переформатування готельної інфраструктури, та отримане нове за якістю архітектурно-планувальне зонування території центру міста, що дозволило би розосередити наявне скупчення готелів у кварталах вулиць: Воровського, Леніна, Короленка та бульвару Шевченка.

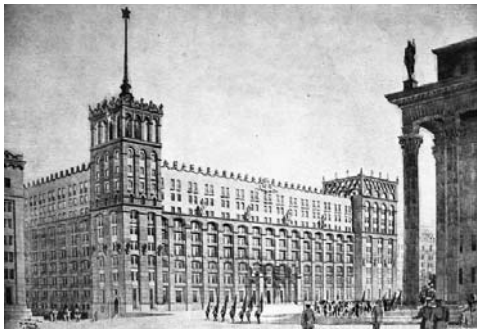

Іл. 6. Проект готелю на 500 місць.1940 р. Арх. Г.О. Благодатний, А.В. Добровольський, М.В. Холостенко, О.М. Смик та проф. М.О. Шехонін

Попри те, що запропонований київськими архітекторами стратегічний план розвитку готельного господарства міста був повністю зірваний (за сім років не збудовано жодного готелю), головна заслуга цього періоду київської історії полягала в тому, що вперше було запропоновано структурний підхід для вирішення кризових явищ, які превалювали в готельному господарстві у 20-х роках XX ст.

Незважаючи на наявність багатьох негативних соціально-економічних чинників та несприятливу геополітичну ситуацію, що не дозволило сповна розкрити увесь потенціал, закладений у структурі дореволюційного готельного господарства міста, цей період в історії архітектури Києва буде назавжди відзначений як приклад еволюційного та системного розвитку і переформатування готелів під новітні стандарти стилістичного та функціонально-планувального характеру.

Список використаних джерел:

1. Фрумін Г. Новому Києву – зразкові готелі / Г. Фрумін. // Соціалістичний Київ. – 1934. – № 5. – С. 44.
2. Бліх М. Київ – центр чужоземного туризму / М. Бліх // Соціалістичний Київ. – 1934. – № 7. – С. 32.
3. Лашков. Київське готельне господарство прийшло до великого занепаду / Лашков, Осипович // За індустріалізацію і колективізацію. – 1931. – № 18. – С. 43 – 45.
4. Бліх М. Готелі / М. Бліх // Більшовик. – 1935. – № 278. – С. 3.

5. Канюка Л. Про київські готелі / Л. Канюка // Радянський Київ. – 1938. № 18. – С. 20.
6. Геркін Я. Києву – зразкові готелі / Я. Геркін // Радянський Київ. – 1940. – № 2. – С. 18.
7. Мокроусова О. Олександр Лінецький vs Павла Альошина: конфлікт на тлі доби / Олена Мокроусова // Пам'ятки України. – Київ, 2013. – № 11. – С. 60 – 61.

Аннотация

В статье изложена детальная систематизация комплекса мер, которые планировалось использовать для улучшения ситуации, что сложилась в гостиничном хозяйстве Киева в начале 30-х годов XX в. и изменить ее негативные тенденции.

На основе архивных материалов и публикаций, в исследовании приведены примеры, начала формирования нового этапа развития гостиничного хозяйства города и выявлены его особенности.

Ключевые слова: Киев, гостиница, развитие, реконструкція, городское зонирование, капиталовложения, строительная площадка, принципы формирования.

Annotation

The article provides the detailed systematization of actions planned to be taken for eliminating the negative trends the Kyiv hotel industry had in in the early 30’s of the XX century. Based on the archive materials and publications, the study highlights the examples of early formation of a new development phase for the city hotel industry, and finds its common features.

Keywords: Kyiv, hotel, development, reconstruction, city zoning, capital investment, building site, principles of formation.

УДК 7.026.94(477-25):930.2

О. Р. Горбик,
кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну, інженерно-технологічний інститут, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
О. Є. Творонович,
головний спеціаліст Національної Спілки архітекторів України.
І. О. Творонович,
студент 2-го курсу, архітектурного факультету КНУБА

НОВА ВЕРСІЯ ТЛУМАЧЕННЯ ІМЕНІ ЩЕК, ОДНОГО З БРАТІВ-ЗАСНОВНИКІВ КИЄВА ТА ТЕКСТОВІ МОДЕЛІ ЙОГО ЗБРОЇ-СИМВОЛУ В АСПЕКТІ РЕТРОСПЕКТИВНОГО ПРОТОДИЗАЙНУ

Анотація: в статті подаються нові версії гіпотези тлумачення давньослов'янського імені Щек (Чек), середнього з братів-засновників Києва, від виду його улюбленої персональної зброї «чекана» та бойової спеціалізації «чекання у засідках». Розглядається можливість діалектичних відмінностей у слов'янських племінних говірках при вимовлені цього імені з урахуванням лінгвістичної комбінаторики. Наводяться варіанти текстових моделей князівських чеканів з позиції ретроспективного протодизайну з метою подальшого графічного та реального відтворення.

Ключові слова: археологічна знахідка, варіант, версія, гіпотеза, град, Київ-місто, Кий, князь, легенда, літопис, зброя, засновник, історія, модель, неоліт, праслав'яни, ретроспективний протодизайн, Чек, чекан, Щек, тотальний дизайн.

Вступ. Вихідні передумови. Оповідь про заснування міста Києва братами Києм, Щеком, Хоривом, сестрою Либідь, та назва міста Києва на честь старшого брата [2, 8], широко відома. Проте, багато хто не вважає її історично доведеною, оскільки:

- Нестор Літописець не вказав, коли це було;
- невідомо, ким був Кий, князем, чи перевізником на переправі через Дніпро;
- незрозумілі імена братів, а тому не ясно, до якого народу вони належали;

- вся історія нагадує вигадану казкову легенду, тощо.

Прибічники достовірної літописної версії заснування столиці України наводять навіть такі підтвердження:

- зрозумілість імені сестри;
- наявність в назві міста співзвучності з іменами засновників: гір Києвиці, Щековиці, Хоревиці, річки Либідь;
- існування у вірменських текстах [7] та нормандських сагах подібних оповідей і.т.д.

Проводячи в Студентському науково-навчальному виробничому підрозділі (СННВП) «Майстерня», що діє на кафедрі дизайну інженерно-технологічного інституту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», дослідження по спеціальності «графічний дизайн» на тему «Ретроспективний протодизайн родових символів князів Кийовичів» і, прийнявши позицію сприйняття, достовірною історію заснування столиці, ми прийшли до нових гіпотез, щодо тлумачення імен перших князів. Принагідно вкажемо, що першими роботами в напрямі урбаністичного ретроспективного дизайну були:

- карта-план О.Д. Зоріна, О.І. Кутового, В.А. Розенберга «Київ X–XII ст.»[6];
- макет-реконструкція стародавнього Києва Ю.С. Асєєва, Г. Маюкевич у Національному музеї історії України.

Автори вищезгаданих робіт, виконаних у далекому 1973 р., не підозрювали, що їх твори можуть відкрити цей новий напрям у багатоликому дизайні.

В попередніх статтях [3, 4] висловлено гіпотезу, що ім’я Кий та найменування града Києва походять від назви найважливішого, первинного знаряддя праці, зброї, символу бойової слави, палиці, посоху – кия – «з давньослов’янської мови». Князь Кий міг отримати таке бойове прізвисько з однієї, або з кількох причин:

– він змолоду був інвалідом, шкутильгав, опираючись на кий через поранення ноги у героїчній битві;

– князь провів слов’янські племена довгим шляхом, у поважному віці, ідучи тільки з києм-посохом;

– Кий-палиця була символом його влади, якою, окрім усього могли карати злочинців.

Будучи весь час з києм, він і отримав своє прізвисько (Кий), а стольний град – назву(Київ).

Формулювання мети статті(постановка завдання): стисле дослідження має мету, що виражена у вигляді завдання:

– на основі запропонованих нових версій гіпотези походження і значення імені середнього брата, засновника поселення н горі Щекавиці в Києві – Щека, розробити текстові моделі варіантів ретроспективного протодизайну його улюбленої зброї – чекана, для наступного детального графічного і матеріального відображення.

Виклад методики та результатів дослідження: Якщо ім'я старшого брата, засновника сучасної столиці України, походить від старослов'янського слова «кий», то беремо на себе сміливість стверджувати, що ім'я середнього брата Щека такого ж походження.

Щек – це діалектично видозмінений «Чек», тобто той, що чекав у засідці на здобич, або ворогів з чеканом у руках. Можливо Щек був ватажком мисливців, що полювали, або воїнів, що мали специфічну тактику ведення бою.

Корінь слова Чек(Щек) давнього походження. Він існував та досі існує у багатьох індоєвропейських мовах. Зокрема у ряді сучасних мов таких як українська, польська, англійська.

Чекан – це старовинна, компактна зброя, пристосована для нападу після тривалого чекання зі схованки; інша назва – «келеп».

Чеканути – означало вдарити чеканом по голові, а чек (щек) - це воїн, який був озброєний чеканом. Тобто ім'я середнього брата, засновника поселення на горі Щекавиці, можливо, так само походить від виду його улюбленої зброї.

Чеканний – це чіткий, виразний, ретельно-опрацьований, тобто, як варіант, ім'я Чек(Щек) може означати скорочення і від цього значення.

В нашому випадку, можна, гіпотетично стверджувати, що Щек(Чек), середній з трьох братів, влаштовував засідки, приймав участь в оточенні здобичі або ворогів. Це означає, що він був дуже шанованим у ті часи.

Описавши в попередніх статтях [3, 4] гіпотезу пояснення виникнення бойового призвиська-імені – Кий, старшого із братів-засновників стольного града Києва від одного з найдавнішніх знарядь праці, виду персональної зброї – палиці або кийка (кия), ми не вказали на також один з найстаріших трудових засобів та найпершої зброї в руках первісних людей – каміння, краще – камінця. Говорячи про тлумачення походження імені середнього брата – Щека (Чека) від його улюбленої зброї, де застосовувалось каміння, обійтися без нього було неможливо. Дійсно – камінці почали використовувати первісні люди в багатьох трудових та бойових процесах: камінням розбивали горіхи та кості, впольовували тварин. Удар рукою озброєного каменюкою швидше

досягав найвищого ефекту. Кинувши камінь, можна було поранити або вбити звіра, птаха, рибку, суперника, тощо.

Поєднання двох елементів для праці, полювання та воєн, прив'язання каміння до одного кінця – дерев'яного кийка – держака, було одним з найкращих значних відкриттів, зроблених стародавніми людьми, які дозволили отримати нову, дуже небезпечну зброю та засіб праці – чекан (щекан), схожий на сучасну сокиру, або великий молот. Такий інструмент дозволив значно збільшити ефективність первісних штучних знаряддів (кия та каменя), що раніше використовувались окремо:

– у багато разів посилився кінцевий удар;
– на 1.0 – 1.5 м збільшилось поле досягнення (при триманні чекана у руці);
– виросла дальність та сила удару при киданні чекана на відстань і.т.д.

При веденні бою на відкритій місцевості (у степу чи на полі) – чекан поступався видовженому, твердому кию-спису, тому що був коротший. Ним було важче розмахувати і фехтувати. Але при раптовому нападі у обмеженому просторі, наприклад,після чекання із засідки – це була інша нищівна зброя, якою били, в основному по голові звіра або ворога. Такий удар був або смертельним, або наносив тяжке поранення, після якого супротивник ставав «чекану тим», або «щеканутим» – тобто ставав несповна розумом.

В ранньому або пізньому «кам'яному» віці, коли за нашою гіпотезою, праслов'янські, праукраїнські етноси прийшли в основні місця сучасного розселення, чекан (щекан), був однією з найважливіших видів зброї, яким міг орудувати тільки дуже фізично сильний воїн-лідер. З тих найдавнішніх часів давні слов'яни мешкали на території сучасної України але відомі нам під різними назвами: скіфи,саки, сармати, кіммерійці, поляни, древляни…[12]. Трипільська культура є однією з основних давньоземлеробських культур мідного віку. Трипільські племена займали простори Східної Європи від Дніпра до Карпат, від Полісся до Чорного моря і Балканського півострова. Розвивалася ця культура в IV–III тис. до н. е. (протягом 1500–2000 років) і пройшла в своєму розвитку три етапи — ранній, середній та пізній. В Україні виявлено понад тисячу пам'яток трипільської культури. Вони згруповані у трьох районах: найбільше в Середній Наддністрянщині та Надпрутті й Надбужжі, менше у Наддніпрянщині. Вірогідно, за густотою розселення об'єднання племен.

Академічні історики та археологи, знайшовши речі, виконані за зміненими, порівняно з попередніми технологіями, прикрашеними не таким, як раніше зустрічалися орнаментом, поспішали заявити про нову культуру етносу. Цим самим, несвідомо принижувалися творчі можливості наших пращурів. Уявіть собі, виявляється, люди тих часів повинні були виробляти одні і ті самі речі,

без змін та новацій на протязі століть, тисячоліть, інакше майбутні вчені заявляють, що їхні прогресивні вироби робили якісь інші майстри.

Тільки новий підхід до історії, з позиції ретроспективного протодизайну дозволяє зрозуміти помилковість таких теорій. Дизайнери, як люди творчої мистецької професії, заявляють, що навіть один і той же майстер, на протязі життя може неодноразово змінювали манеру виконання виробів, їх форму, орнамент, колір, технології. Ще змінюються в одних і тих же поселеннях стилі, моди на предмети, що заставляє творців поповнювати вид виробів, не змінюючи національність і мову. Тобто зміни характеру артефактів, не одночасно означає, що вони відносяться до якихось других культур, можливо просто майстрам набридло робити одне і те за застарілим фасоном і вони почали робити для тодішнього ринку щось нове.

Якщо ім'я Щек (Чек), так само, як і Кий та назва столиці Київ походять від найменувань старіших видів знарядь праці та озброєння (дерев'яного кия, кам'яного з держаком чекана), то це до певної міри підтверджують нашу гіпотезу про заснування просто-міста Києва в перші часи заселення Європи, як першого великого поселення саме праукраїнськими, давньослов'янські племенами.

Зупинимося на вимові та написанні першого звуку і літери у слові Щек. Звуки «щ» та «ч» дуже подібні, «щ» походить від «ч» з добавкою попереду «с», тобто «щ» дорівнює «с» з додаванням «ч». Київ, у літописі, лежав у землях полян, але у стольному граді були і представники інших етносів – наприклад, сіверян. У цих та інших етнічних говірках «ч» легко могло переходити у «щ», тобто ім'я середнього брата з князів-засновників града Києва могло одночасно вимовлятися тоді, або «щек», або «чек», чи «чех». Записане автором «Повісті минулих літ» [8] з усних переказів особи, що говорили не по полянському, древлянському, сіверському або іншому етнічному діалекті, через значний відрізок часу від існування самого князя, перекладена на сучасні мови, як Щек, цілком могло первісно звучати як Чек, або Чех.

Окрім першого звуку в імені князя діалектично відмінюватися могла і остання, а саме «к» переходило у деяких говірках на «х». Застосовуючи методи лінгвістичної комбінаторики можна створити комбінацію з 4 елементів – (версії вимовляння імені середнього брата-засновника): 1) Щек; 2) Чек; 3) Щех; 4) Чех.

Ясно, що не всі варіанти могли використовуватися у старослов'янских етнічних говірках. До сучасних мов дійшли лише підкреслені у різних значеннях. Нам видається, що саме Щек (Чек, Чех) повів свої народи на захід [2], де і залишилися чехи, поляки, словаки, серби і.т.д.

Улюблене озброєння князя-чекан, з позиції ретроспективного протодизайну, могло бути у кількох варіантах, що залежали від довжини дерев'яного держака, форми та розмірів каменя і, особливо, від способу поєднання основних елементів цієї зброї. Нагадуємо – що ні клеїв, ні цвяхів у ті часи не було. Тому з'єднання каменю з деревом могло бути виконане за допомогою шкіряних ремінців, жил, кишок тварин, скручених мотузків з рослин та волосся і.т.д.

Нами розроблені два текстові варіанти моделі чекана – простіші і складніші. Перший може мати такі основні габарити: держак до 900мм – довжиною, товщиною 30-50мм; камінь довжиною до 300-350мм, товщиною – 50-70мм. Каміння вставляється в розгалуження гілок і міцно прив'язується до держака.

Другий варіант передбачає: видовжений держак (до 1500мм), камінь (до 450мм). У камені зроблений отвір у який вставляється держак. Товщина держака – 50-70мм, чекана нагадує сучасний молоток або сокиру, камінь та держак міцно зв'язується.

Висновки з дослідження, перспективи подальших розвідок. Проаналізувавши наукові дослідження, щодо заснування Києва трьома братами – Києм, Щеком, Хоривим з сестрою Либідь, ми не знайшли пояснення походження та значення імен. Гіпотетично вважаємо, що усі імена праукраїнського старослов'янського походження від назв наймогутніших в давнішні часи зброї:

- палиці кия, який дав бойове призвисько Кий;
- чекана (щекана), бойового молота або сокири, від якого походить ім'я-кличка середнього брата Щек, діалектично видозмінене Чек, Чех.

Постільки ця зброя була в епоху палеоліта і неоліта, то пропонуємо віднести заселення слов'янами теренів України на ті часи і тоді Київ, можливо, був одним з найдавнішніх міст Європи.

Запропоновані текстові варіанти двох моделей ретроспективного протодизайну символу зброї чекана, який за нашою думкою надав ім'я середньому брату – Щеку (Чеку), що напевно полюбляв нападати зі своєю дружиною після чекання у засідках. В подальшому, в розвідках на цю тему, мали намір відтворити графічні та матеріальні моделі князівського символу - чекана. Переведення наших гіпотез у достовірні теорії можливе при підтверджені їх іншими дослідженнями. найліпше було б віднайти поховання Кия і Щека (останнє можливо на горі Щекавиці, або в Чехії, Моравії) з озброєнням – києм у старшого і чеканом у середнього брата.

Список літературних та електронних джерел:

1.Бебек В.М. Тисячолітня Україна: доісторичні цивілізації та глобальні релігійно-політичні доктрини [навчально-методичний посібник]. – Київ-Ужгород – 2012. – 280с.

2.Велесова книга –К.:ПП. «Поранабок»,2006, - 60с.
3.Горбик О.Р., Дутчак Р.О. Текстова модель протодизайну родового знаку князів Кийовичів (нова гіпотеза походження назви столиці України). – Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації: конвенції ООН про права інвалідів. Зб. тез доповідей 14 міжнародної науково-практичної конференції – К.: Університет «Україна», 2014. – с.420-422.
4.Горбик О.Р., Ломовський А.І., Нікуліна Г.Ф., Саркісян М.С. Можливі варіанти текстових моделей протодизайну родового символу князів Кийовичів (до нових версій гіпотези походження назви столиці України). – Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Наук. - техн. зб. Вип. 37 – К.: КНУБА, 2014. – с.158-168.
5.Закревский Н. Описание Киева (в 2т.). – М.: В.Грачёв и Ко, 1868.- 950с.
6.Зорін О.Д., Кутовой О.І., Розенберг В.А. – Київ X-XII століть. План-реконструкція. – Київ: Мистецтво, 1973.
7.Котляр М.Ф. Історія України в особах. Давньо-руська держава. К.:Україна, 1996.-259с.
8.Нестор. Повість минулих літ. – К.:1983.
9.Толочко П. Древний Киев – К.: 1983.
10. Хвойко В.В. Киево-Кириловская неолитическая стоянка и культура эпохи мадлен. – Археологическая летопись.
11. Хвойка В.В. Городища среднего Приднепровья, их значение, древность и народность. – Труды XII археологического съезда, т.1. –М.: 1905
12. historical-clab. org. ua

Аннотация

В статье предлагается новая версия гипотезы трактования древнеславянского имени Щек (Чех), среднего из братьев-основателей Киева от вида его любимого персонального орудия «чекана» и боевой специализации. Рассматриваются возможности диалектных различий в славянских племенных говорах при произношении этого имени с учетом лингвистической комбинаторики. Приводятся варианты текстовых моделей чекана с позиций ретроспективного протодизайна с целью дальнейшего графического и реального формирования.

Ключевые слова: археология, версия, гипотеза, град, город, Киев, Кий, князь, легенда, летопись, модель, неолит, праславяне, ретроспективный протодизайн, тотальный, дизайн, Чех, чекан, Щек.

Summary

The new versions of the origin of the Slavonic name Scheck (Check), the middle brother-founder of Kyiv from the title of the eldest type of his personal favorite weapon- “checkun” (axe or big hammer in English) are explained in the article. The dialection versions of the Kings name in differing Slavonic tribes are examine. The models of the Kings “checkun” in the trend of the retrospective protodesign are offered.

Key words: archeology, capital, chronic, city, “grad”, check, hypothesis, Kyiv.

УДК 7.032: 72.01

Ю. В. Крумеліс,
к.т.н., професор професор кафедри міського господарства
Київського національного університету будівництва і архітектури

ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ПАМ'ЯТОК СВІТОВОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ СОФІЇВСЬКОГО СОБОРУ В М. КИЄВІ)

Анотація: наведено реалізований на приктиці методичний підхід по визначенню грошової вартості пам'яток світового і національного значення, який спирається на положення як відчизняних нормативних документів, так і на розробки вітчизняних вчених в галузі оцінки культурних цінностей. При цьому враховані також трактовки понять, які надає Міжнародна рада з охорони пам'яток. та історичних місць (ІКОМОС). На підставі поєднання вибраних підходів визначена грошова вартість будівлі Софійського собору та вартість творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які пов'язані з цією будівлею.

Ключові слова: оцінка, собор, пам'ятка, аналіз, кошторисна вартість, твори мистецтва.

Одним з кроків до збереження пам'яток історії, архітектури та містобудування в нашій країні є процедура визначення їх вартості, яка дозволяє суспільству усвідомити реальну цінність цих об'єктів не тільки в культурному, але і в грошовому вимірі. В той же час визначення вартості пам'яток залишається досить складною, і не до кінця відпрацьованою процедурою, що потребує аналізу накопиченого досвіду в цій сфері з метою розробки загально узгодженої методології виконання таких робіт

Стаття 19 Закону України «Про охорону культурної спадщини» обумовлює, що кожна пам'ятка має майнову цінність, що обчислюється у грошовій одиниці України. Пам'ятки підлягають грошовій оцінці за нормативами і методиками, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Згідно «Методики грошової оцінки пам'яток», що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2002 р. N 1447 [3] грошова оцінка пам'яток виконується в таких випадках:

- відчуження;
- передачі у володіння, користування, управління;
- передачі в оренду:
- переоцінки основних фондів для цілей бухгалтерського обліку;
- передачі в заставу;

- передачі до статутного фонду господарського товариства;
- страхування;
- інші випадки, передбачені законодавством.

Визначення вартості Софійського собору проводилося для цілей бухгалтерського обліку з метою відображення в бухгалтерських документах реальної вартості цієї пам'ятки світового значення.

Роботи по визначенню вартості Софійського собору були виконані в 2009 році (дата оцінки - 1 січня 2009 року).

Колектив, який виконував цю роботу під керівництвом спеціалістів КНУБА, включав проектантів, будівельників, архітекторів, художників, реставраторів. Були також залучені спеціалісти таких інститутів, як «УкрНДІпроектреставрація», КДП «Київ геоінформатика», «Укрзахідпроектреставрація». Консультативна підтримка цієї роботи здійснювалася співробітниками Національного заповідника «Софія Київська».

Софійський собор виник у період розквіту Київської Русі - могутньої східнослов'янської держави, історичної попередниці України. Він знаменував тріумф християнства на Русі, введеного у 988/989 рр. князем Володимиром Святославичем (978-1015р.) і утвердженого його сином Ярославом Мудрим (1019-1054р.). У літописах закладення собору пов'язується з будівничою діяльністю Ярослава і датується як 1017, так і 1037 рр., що спричинило наукову дискусію щодо часу виникнення пам'ятки. Інші джерела першої половини XI ст. («Слово про Закон і Благодать» Київського митрополита Іларіона. «Хроніка» Тітмара Мерзебурзького) свідчать про причетність до створення Св. Софії князя Володимира: Іларіон стверджує, що в цій справі Ярослав завершив починання свого батька, а Тітмар згадує діючий Софійський кафедрал у Києві під час 1017-1018 рр. Датовані написи-графіті на стінах собору 1022, 1033 і 1036 рр., а також комплекс графіті «групи Олисави», що датуються 1018/19 рр., зіставлення дат освячення храму, які збереглися в Святцях (недільні дні 4 листопада і 11 травня) з історичною ситуацією другого десятиріччя XI ст. дозволило Н. М. Нікітенко датувати виникнення Софії 4 листопада 1011 р. (закладення) - 11 травня 1018 р. (освячення) [10]. В той же час дата виникнення Софійського Собору продовжує залишатися дискусійною.

Собор був величезним п'ятинавовим, п'ятиапсидним храмом, оточеним з півночі, заходу й півдня подвійними відкритими галереями: внутрішньою - двоярусною і зовнішньою - одноярусною. Над одноярусною галереєю проходив відкритий балкон - гульбище. По кутах із західного фасаду височіли дві сходові вежі, що вели на хори –«податі». Увінчувала собор ступінчаста композиція з тринадцяти бань, які в поєднанні з відкритими галереями надавали храму

виразної пірамідальності. Безпосередньо на кам'яні склепіння і бані укладали свинцеві листи, що служили покрівельним матеріалом.

Фасади собору не тинькували, тому їх мурування залишалося відкритим. Стіни викладали з великих природних каменів - граніту й червоного кварциту, що чергувалися з рядами плиткоподібної цегли - плінфи, яка через ряд затоплювалась у товщину стіни. Основний формат цегли 3,5×27×37 см. Арки та склепіння складено з цегли без застосування каменів. Для покриття бань використовували лекальну плінфу. Мурування виконували на рожевому вапняно-цем'янковому розчині, що наближався своїм відтінком до оранжево-рожевої плінфи.

Собор у плані має зовнішні розміри 55×43 м; розміри основного ядра храму, його ширина і довжина та висота центральної бані 29 м; діаметр центральної бані, а відповідно й ширина головних нави та трансепта - 7,7 м. Площа основного ядра - близько 600 м^2 , площа хор майже 260 м^2. Стрічкові фундаменти собору під зовнішніми стінами вимуровано з ретельно підігнаного бутового каменю на вапняно-цем'янковому розчині. Оскільки собор зведено на нетривких льосовидних грунтах, дно фундаментних ровів ущільнено дерев'яними субструкціями - системою кілків, поздовжніх і поперечних брусів. Фундаменти під внутрішні стіни виконано насухо й залито глиняним розчином.

Належачи до візантійської архітектурної школи, Софія Київська є цілком оригінальною спорудою. ЇЇ автор був геніальним зодчим, котрий, на думку вчених, виконав сміливе новаторське замовлення. Всю будівлю зведено одночасно, без істотних перерв у будівництві.

Софійський собор зберіг до наших часів найбільш повний в світі комплекс оригінальних мозаїк і фресок першої половини XI сторіччя – 260 кв.м. мозаїк і 3000 кв.м. фресок. Також в соборі є живопис XVII – XIX віків.

Згідно діючої нормативної бази [1, 2, 3] для проведення грошової оцінки вартості пам'яток застосовуються витратний, дохідний та порівняльний методичні підходи.

Вибір методичних підходів до оцінки пам'ятки здійснюється з урахуванням мети оцінки, категорії, виду вартості пам'ятки, наявності, обсягу та достовірності інформації, необхідної для проведення оцінки.

Для пам'яток рівня Софійського собору (світового та національного значення) згідно п. 31 «Методики грошової оцінки пам'яток» [3] визначається виключно вартість відтворення поліпшень земельної ділянки пам'ятки, яка дорівнює кошторисній вартості створення в сучасних умовах нового об'єкта, що є точною копією поліпшень земельної ділянки оцінюваної пам'ятки за конструктивними ознаками.

Вартість відтворення (заміщення) поліпшень земельної ділянки пам'ятки, яка визначається шляхом застосування методів витратного підходу, розраховується як вартість відтворення (заміщення) будівельного об'єкта з урахуванням його історико-культурної цінності.

Залишкова вартість відтворення пам'ятки (Вз) визначається за такою формулою:

$В_з = В_в$ х $(1-З_{фіз}/100)$ х $(1-З_{функ}/100)$ х $(1-З_{ек}/100)$ х $(К_с/100$ х $К_ц + (1-К_с/100))$ $+В_м + В_{зем}$,

де $В_в$ - вартість відтворення (заміщення) поліпшень земельної ділянки пам'ятки, гривень;

$К_ц$ - інтегральний коефіцієнт, що враховує цінність пам'ятки як об'єкта культурної спадщини;

$З_{фіз}$ - фізичний знос, відсотків;

$З_{функ}$ - функціональний знос, відсотків;

$З_{ек}$ - економічний знос, відсотків;

$К_с$ - показник схоронності, відсотків;

$В_{зем}$ - вартість прав, пов'язаних із земельною ділянкою, гривень (зважаючи на мету оцінки вартість прав, пов'язаних із земельною ділянкою, не визначалася).

$В_м$ - вартість творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які не можна відокремити від пам'ятки без завдання їй шкоди, гривень.

Визначення вартості будівлі собору.

Враховуючи значні методичні ускладнення, які виникають при спробі визначення дійсної вартості відтворення будівлі Софійського собору (з врахуванням реально використаних при його спорудженні матеріалів і технологій), в процес визначення його вартості були внесені деякі спрощення, які стосувалися орієнтації в розрахунках на сучасні технології спорудження будівель відповідного призначення.

Вартість відтворення Софійського собору ($В_в$) визначалась за формулою:

$$В_в = В_к,$$

$В_к$ - кошторисна вартість створення в сучасних умовах нового об'єкта нерухомості, який є точною копією поліпшень земельної ділянки оцінюваної пам'ятки за архітектурними та конструктивними ознаками.

Для визначення кошторисної вартості об'єкта, який є точною копією поліпшень земельної ділянки оцінюваної пам'ятки за архітектурними та конструктивними ознаками, були використані «Правила визначення вартості будівництва» (ДБН Д.1.1-1-2000) [4], тому що «Ресурсні елементні кошторисні норми на реставраційно-відновлювальні роботи» (ДБН Д.2.5-2001) призначені

зовсім для інших цілей (для визначення вартості реставрації та відновлення частини конструкції або елементу, які обов'язково включають в себе підготовчі роботи по розбиранню або демонтажу частини елементу з можливим тимчасовим кріпленням або іншими тимчасовими витратами для відтворення ідентичності елементу).

Значною проблемою при визначенні кошторисної вартості таких складних споруд, як Софійський собор, є отримання достовірної інформації його точних геометричних розмірів, що дозволяє використовувати в розрахунках не приблизні, в точні дані про об'єми і площі окремих частин і приміщень споруди.

В даній роботі в якості вихідних даних були використані результати роботи з визначення просторових параметрів собору і його окремих приміщень, які були виконані КДП «Київгеоінформатика». Вихідними даними для цих робіт послужили просторові моделі собору, які були створені за результатами лазерного сканування фасадів і інтер'єрів собору.

Враховуючи що за багатовікову історію існування собору його будівля пережила багато руйнацій, відновлень та добудов, була визначена періодизація виникнення будівлі собору в його сучасному вигляді.

В літературі наведено багато даних про чисельні пошкодження та руйнування будівлі собору під час воєн та пожеж, про багаторазові ремонтні роботи і перебудови. Але наявна інформація не дає змогу визначитись досить точно в більшості тих змін (особливо по об'ємах), що відбулися в вирішеннях будівлі собору за час його існування.

Тому з врахуванням необхідної точності визначення вартості будівлі собору, для розрахунків були використані найбільш суттєві зміни в конструктивному вирішенні будівлі. Зміни, що пов'язані з виникненням чи закладанням старих прорізів, ліквідацією наслідків пожеж, обстрілів, незначних перебудов, не були враховані.

Таблиця 1

Дані, які використані в розрахунку вартості будівлі Собору

Етапи	**Об'єми і елементи відповідних етапів будівництва, що дійшли до нашого часу**
1	2
1011 - 1018 рр.	Спорудження Собору
Кінець XVII – початок XVIII ст.	Собор повністю відбудовано (перебудована західна частина, зведено 6 нових бань, над одноярусними відкритими галереями були надбудовані другі поверхи, а галереї перетворено на закриті приміщення, де розмістилися бічні вівтарі)
Кінець XVIII ст.	Підлога храма вкрита великими гладенькими чавунними плитами грубої відливки (частково збереглася)
1843-1853 рр.	Реставраційні роботи під керівництвом академіка Ф. Солнцева. Стіни від пізніших нашарувань тиньку й живопису очищалися

	примітивними методами, відкриті фрески промальовувалися олійними фарбами. Було виконано й інші роботи всередині храму: головну баню, склепіння центральної нави, а також тло поміж зображень святих визолотили. Аби відкрити вид на вівтарну мозаїку, зняли верхній ярус іконостаса XVIII ст. Сам іконостас позолотили наново, підлогу храму виклали чавунними рельєфними плитами
1882 р.	Для оснащення собору повітряно-калориферним опаленням до західного фасаду прибудували нартекс, під яким влаштували теплову камеру. Тоді ж було перебудовано бароковий фронтон над західним фасадом, якому надали модної псевдовізантійської форми

Проведена оцінка кількісних характеристик, що пов'язані зі зміною конструктивних вирішень будівлі собору.

Таблиця 2

В якості вихідних даних використані результати обмірів, які були виконані в соборі спеціалістами КДП «Київгеоінформатика»

Об'єкт	**Об'єм об'єкту ($м^3$)**	**Питома вага по відношенню до об'єму будівлі собору**
Будівля Собору	35159,769	1,0
Об'єм Собору, що пов'язаний з етапом будівництва (1011 – 1018 роки)	26684,5971	0,759
Новозбудовані бані		
Баня №1	437,8036	
Баня №2	473,3234	
Баня №3	434,221	
Баня №4	447,58	
Баня №5	409,645	
Баня №6	559,33	
Всього	2761,903	0,0786
Надбудовані галереї		
Південна галерея (2 поверх)	2391,82	
Північна галерея (2 поверх)	2057,55	
Всього	4449,37 м3	0,1265
Нартекс	1263,8989 м3	0,0359

Визначаючи складові вартості відтворення Софійського собору ($В_в$) слід зазначити, що розрахунок кошторисної вартості будівлі Собору з використанням укрупнених показників не врахував двох суттєвих елементів, які не характерні для сучасних вирішень будівель соборів – це синтрон і

часткове вирішення підлоги з використанням чавунних плит. Тому при розрахунку вартості будівлі Собору враховані такі елементи:

- об’єм Собору, що пов’язаний з етапом будівництва;
- об’єми Собору, що виникли на більш пізніх стадіях його існування (добудовані галереї, бані, нартекс);
- синтрон;
- підлога з чавунних плит.

Визначення історичної, архітектурної, художньої, наукової, іншої культурної цінності пам'ятки здійснювалося шляхом аналізу зазначених характеристик пам'ятки. Кожному виду цінності відповідає сукупність показників, значення яких наведено в додатку 6 до Методики [3].

Коефіцієнт, що враховує цінність пам'ятки ($К_ц$), визначається згідно з додатком 6 до [3] за такою формулою:

$$\mathbf{К_ц = 1+К_і+К_м+К_к+К_е+К_{ін}+К_у,}$$

де $К_і$ - коефіцієнт, що враховує історичну цінність;

$К_м$ - коефіцієнт, що враховує містобудівну цінність;

$К_к$ - коефіцієнт, що враховує унікальність загального композиційного рішення;

$К_е$ - коефіцієнт, що враховує виразність екстер'єру;

$К_{ін}$ - коефіцієнт, що враховує виразність інтер'єру;

$К_у$ - коефіцієнт, що враховує утилітарну цінність.

На підставі аналізу конкретних характеристик об’єкту оцінки були визначені величини коефіцієнтів, що враховують культурну цінність пам’ятки архітектури (табл. 3,4). Визначення кожного коефіцієнта виконувалось на підставі опитування фахівців, що мають відповідну кваліфікацію та досвід.

Таблиця 3

Коефіцієнт, що враховує історичну цінність ($К_і$)

Етапи спорудження	Об’єми будівлі і їх елементи, що відповідають етапам спорудження	Коефіцієнт, що враховує історичну цінність
1	2	3
1011 – 1018 рр.	Споруджено Софійський собор (в т.ч. синтрон)	2,5
Кінець XVII – початок XVIII ст.	Споруджено 6 бань	1,7
Кінець XVII – початок XVIII ст.	Над одноярусними відкритими галереями були надбудовані другі поверхи, а галереї перетворено на закриті приміщення	1,7
Кінець XVIII ст.; 1846 р.	Підлогу храму виклали чавунними плитами	1,6 – 1,1 (приймаємо 1,25)
1882 р.	До західного фасаду прибудували нартекс	0,8

Таблиця 4

Коефіцієнти, що враховують культурну цінність

Показники	Зміст показника	Значення коефіцієнтів
Містобудівна цінність (Км)	роль місця розташування у системі забудови або природного середовища: підвищення містобудівної цінності місця розташування пам'ятки	0,1-0,5 Приймаємо 0,5
Естетична цінність: унікальність загального композиційного рішення (Кк)	належність пам'ятки до творчої спадщини певного автора, місце пам'ятки в культурі, раритетність пам'ятки: наявність незначної кількості подібних об'єктів	0,6-0,8 Приймаємо 0,8
Виразність екстер'єру (фасадів) (Ке)	висока середня низька	0,6-0,7 0,4-0,5 0,1-0,3 Приймаємо 0,6
Виразність інтер'єру (внутрішнього простору) (Кін)	висока середня низька	0,5-0,6 0,3-0,4 0,1-0,2 Приймаємо 0,6
Утилітарна цінність (Ку)	доцільність вирішення типологічних завдань і ступінь оригінальності архітектурно-конструктивного рішення: унікальне рішення рідкісне рішення поширене (традиційне) рішення	0,5-0,6 0,3-0,4 0,1-0,2 Приймаємо 0,3

Таблиця 5

Таким чином, коефіцієнти, що враховують культурну цінність (без коефіцієнта Кі), склали:

Показники	Коефіцієнт
Містобудівна цінність ($К_м$)	0,5
Естетична цінність ($К_к$)	0,8
Виразність екстер'єру (фасадів) ($К_е$)	0,6
Виразність інтер'єру (внутрішнього простору) ($К_{ін}$)	0,6
Утилітарна цінність ($К_у$)	0,3
Всього	**2,8**

Фізичний знос будівлі Собору визначався на підставі даних оцінки технічного стану Об’єкту, який кожного року виконується співробітниками Софійського заповідника (акт обстеження технічного стану конструкцій собору від 30 січня 2008 р.). і результатів додаткового обстеження, яке було виконано під час оцінки собору.

Виявлено, що технічний стан будівлі Софійського собору задовільний. Відсутні деформації та нові пошкодження, які знижують несучу здатність

конструкцій. Цілісність будівлі на даний час забезпечена. Але мають місце дефекти і пошкодження, які зменшують довговічність конструкцій.

Під час загального огляду обстежено будівлю в цілому, фасади, окремі конструкції: стіни, стовпи, перекриття, склепіння, арки та інтер'єри собору. Тріщини в елементах конструкцій та огороджуючих конструкціях утворились від нерівномірного осідання основ та фундаментів і напруг, що виникали в конструктивній системі на протязі віків. На стародавній кладці зафіксовані тріщини з розкриттям до 15-20 см. Значні деформації проходять в напрямку від північно-східного до південно-західного кута собору, які розділяють будівлю на окремі частини.

Виявлена значна кількість тріщин на зовнішніх та внутрішніх стінах: від волосяних до тріщин з розкриттям до 2 мм і більше, що перетинають до 4-х рядів кладки довжиною від 15 до 70 см. Кількість тріщин на 1 м ширини стіни, стовпа, простінка, віконного прорізу складає не більше 2-3.

Виявлені в окремих місцях пошкодження цегли, відшарування. Вертикальних тріщин на підкупольних вітрилах та опірних кільцях, по кінцях опор центрально завантаженних стовпів, викладених з цегли, арок, перемичок не зафіксовано.

Враховуючи, що технічний стан всіх частин будівлі Собору є майже однаковим, показник фізичного зносу приймається однаковим для всієї будівлі.

Аналіз даних по технічному стані різних елементів будівлі Собору показує, що фізичний знос будівлі собору($З_{фіз}$) може бути прийнятий на рівні 30%.

Функціональний знос ($З_{функ}$), і економічний знос ($З_{ек}$) будівлі собору відсутні.

Беручи до уваги той факт, що всі частини об’єкту оцінюються з урахуванням реального часу їх створення і що з часу їх створення ніяких суттєвих змін не відбулося, вважаємо, що коефіцієнт схоронності дорівнює 100.

Був виконаний підрахунок кошторисної вартості створення в сучасних умовах нового об'єкта нерухомості, який є точною копією оцінюваної пам'ятки за архітектурними та конструктивними ознаками.

Кошторисна вартість будівництва точної копії будівлі, яка підрахована з використанням укрупнених показників, склала в цінах на 01.01.09р. – 16990552 грн.

Об'єм будівлі собору підрахований спеціалістами КДП «Київгеоінформатика» склав величину 35159,769 $м^3$.

Таблиця 6

На підставі отриманих даних про кошторисну вартість будівлі собору визначимо вартість одиниці будівельного об'єму

Показник	Величина
Об’єм будівлі собору	35159,769 $м^3$
Кошторисна вартість будівництва Собору (в цінах на 01.01.09р.)	16990552 грн
Кошторисна вартість одиниці будівельного об'єму (в цінах на 01.01.09р.)	483,24 грн.

З врахуванням розподілу об’ємів будівлі на різні терміни їх виникнення підрахуємо відновну вартість кожного з об’ємів (табл. 7):

- об’єм Собору, що пов’язаний з етапом будівництва;
- об’єми Собору, що виникли на більш пізніх стадіях його існування (добудовані галереї, бані, нартекс);

Таблиця 7

Відновна вартість кожного з об’ємів

Перелік об’ємів	Величина (куб.м.)	Вартість грн./куб.м.	Вартість об’єму з округленням (грн.)
Об’єм Собору, що пов’язаний з етапом будівництва	26684,5971	483,24	12895060
Новозбудовані бані	2761,903	483,24	1334660
Надбудовані галереї	4449,37	483,24	2150110
Нартекс	1263,8989	483,24	610760

Розраховуємо вартість синтрону і підлоги з чавунних плит. Синтрон розглядаємо як частину вівтаря, тобто як складову будівельного вирішення собору.

Над синтроном розташований пояс полілітії, складений з великих прямокутних плит проконеського мармуру, що чергуються зі смугами мозаїчного орнаментального набору.

У центрі синтрона розташовано митрополичий трон, мармурова спинка та шиферні поруччя якого інкрустовані різнобарвною смальтою.

Вартість заміщення синтрону (за виключенням шиферних поручнів мітрополічого крісла) визначена на підставі кошторисного розрахунку і складає 61140 грн.

Визначення базової вартості шиферних поручнів виконано з використанням об’єктів-аналогів і їх вартості на світовому ринку. Загальна

вартість двох поручнів склала 1095 грн. Таким чином, загальна відновна вартість конструкції синтрону складає 62235 грн.

Підлогу з квадратних чавунних рельєфних плит розмірами 50х50 см, які нині вкривають більшу частину храму, настелено в 1846 р. під час великих за обсягом реставраційних робіт 1843-1853 рр. під керівництвом Ф. Г. Солнцева. До того часу підлогу було вкрито великими гладенькими чавунними плитами грубої відливки кінця XVIII ст., що донині збереглася в нартексі, хрещальні і при виході зі сходових веж на хори. Ці великі чавунні плити лежали в храмі до середини XIXст.

Згідно даних КДП «Київгеоінформатика» площа підлоги першого поверху Собору складає 1431,832 кв.м., другого – 781,227 кв.м. Загальна площа підлог Собору складає 2213,059 кв.м. Орієнтовно площа підлоги, яка зайнята чавунними плитами, складає 70% від загальної площі підлог, тобто 1549 кв.м.

Вартість улаштування покриття з чавунних плит, що можуть розглядатися як аналог плит підлоги Софійського собору, згідно кошторисних розрахунків складає 848 грн за кв.м.

Тоді вартість відновлення підлоги з чавунних плит на дату оцінки Собору буде складати:

$$В_{чп} = 848 \text{ х } 1549 = 1\ 313\ 552 \text{ грн.}$$

З використанням отриманих даних розраховуємо вартість будівлі Собору. Враховуючи особливості змін вирішення будівлі, що пов’язано з її відбудовою, а також з додаванням нових об’ємів і елементів в часі, розрахуємо відновну вартість кожного з елементів об’єкту, що оцінюється, з врахуванням коефіцієнтів (табл.3,5), що враховують культурну цінність пам’ятки архітектури (табл. 8).

Таблиця 8

Розрахунок відновної вартості кожного з елементів об’єкту, що оцінюється

Перелік елементів об’єкту, що оцінюється	Відновна вартість (грн.)	Формула	Вартість (грн.)
1	2	3	4
Об’єм Собору, що пов’язаний з етапом будівництва	12895060	12895060х[100/100х(1+2,5+2,8) + (1-100/100)]	81238878
Синтрон	62235	62235х[100/100х(1+2,5+2,8) + (1-100/100)]	392080
Об’єм новозбудованих бань	1334660	1334660х[100/100х(1+1,7+2,8) + (1-100/100)]	7340630
Об’єм надбудованих галерей	2150110	2150110х[100/100х(1+1,7+2,8) + (1-100/100)]	11825605
Чавунна підлога	1313552	1313552х[100/100х(1+1,25+2,8) + (1-100/100)]	66334438
Об’єм нартексу	610760	610760х[100/100х(1+0,8+2,8) + (1-100/100)]	2809496
		ВСЬОГО	169 941 127

Залишкова вартість відтворення будівлі Собору складає:

$$Вз = 169\ 941\ 127 \times (1\text{-}30 / 100) \text{ x } 1 \times 1 = 118\ 958\ 789 \text{ грн.}$$

Визначення вартості творів монументального, декоративного і образотворчого мистецтва.

Для визначення вартості творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які не можна відокремити від пам'ятки без завдання їй шкоди (складова формули для визначення грошової оцінки пам'яток - $В_м$), на сьогоднішній момент в Україні не існує нормативної методики.

Тому для виконання цієї оцінки була використана методика визначення оціночної вартості культурних цінностей, що запропонована спеціалістами Державного гемологічного центру України при Міністерстві фінансів України і рекомендована для повсякденного використання у роботі працівниками митних служб і уповноваженими посадовими особами міністерства культури і туризму України [7].

Документація, що підготовлена відповідно до цієї методики, може бути врахованою уповноваженими органами як підстава для видачі "Свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України" згідно з формою, визначеною у постанові Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 року № 984.

Ця методика ідентифікації, атрибуції і класифікації культурних цінностей, а також розрахунку їх оціночної вартості визначає послідовність дій експертів, уповноважених виконувати оціночні операції згідно з чинним законодавством України з метою збору інформації про культурні цінності, укладання уніфікованого Протоколу їх експертного вивчення, встановлення рівня їх культурного значення і прогнозної вартості.

При визначенні оціночної вартості пам'яток базову вартість перемножують на прямі й контраверсійні коефіцієнти, які враховують історію побутування пам'ятки, вік пам'ятки, рівень визнання пам'ятки, тиражованість пам'ятки, рівень визнання автора пам'ятки, причетність пам'ятки до культурних традицій, причетність пам'ятки до історичних подій, художня цінність пам'ятки, наукова значимість пам'ятки, соціокультурна функція пам'ятки, стан збереження пам'ятки і т.і. (всього більше 20 критеріїв).

Базова вартість творів мистецтва, по аналогії з оцінкою будівель - пам'яток архітектури [3], визначалася на підставі кошторисних розрахунків вартості відтворення об'єктів, що оцінювалися.

При визначенні величини $В_м$ - вартості творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які не можна відокремити від пам'ятки без завдання їй шкоди, була врахована трактовка терміну «пам'ятка», який наведений в «Статуті Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних

місць (ІКОМОС)» [5], де сказано, що *пам'ятка* – «це будь-яка споруда (з прилеглою територією та нерухомим за природою або за призначенням майном, а також із пов'язаним з нею рухомим майном), що є інтересною з погляду історії, архітектури, мистецтва, науки або етнології. Цим визначенням охоплено твори монументальної скульптури чи монументального малярства, елементи і структури археологічного характеру, написи, печерні житла та сукупності з вищезазначених елементів».

Тобто в роботі використано підхід, який розглядає формулювання про твори мистецтва, які не можна відокремити від пам'ятки без завдання їй шкоди, не в плані фізичної можливості їх відокремлення від споруди пам'ятки, а в плані пов'язаності цього твору з цією спорудою. Таким чином, розглядаючи такі твори монументального мистецтва як іконостас, кіоти і т.п. ми вважаємо, що вони є невід'ємною функціональною частиною Собору (хоча їх можна демонтувати і винеси з будівлі Собору не пошкоджуючи саму будівлю) і вони повинні бути враховані в розрахунках вартості Софійського собору.

В той же час, безумовно не враховуються ті елементи майна, що зберігаються в Соборі і становлять частину музейних колекцій (див. розділ ІІ, стаття 3 [5]).

Проведений аналіз творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які не можна відокремити від Софійського собору показує, що в якості об’єктів оцінки в межах цього розділу підлягають оцінці:

- твори монументального малярства у окремих техніках (мозаїки, фрески, темперного, клеєвого та олійного малярства);
- пірофілітові плити парапетів хорів;
- мідні вхідні ворота;
- надгробки митрополита Київського та Галицького Євгенія Болховітінова і митрополита Платона Городецького та дерев’яні кіоти;
- графіті;
- іконостас.

Визначення вартості творів монументального малярства.

Враховуючи кількість творів монументального малярства, що підлягали оцінці, при визначенні їх вартості були використані елементи масової оцінки об’єктів нерухомості, що передбачає уніфікацію процедури оцінки та об’єднання, при можливості, окремих об’єктів в групи, які мають споріднені характеристики. В цілому, в межах оцінки творів монументального малярства оцінено 408 об’єктів або груп об’єктів.

Згідно загальної класифікації пам’яток стінопису за індексом їх соціокультурної цінності у Софії Київській наявні пам’ятки монументального малярства світового та національного рівня значимості третього – першого

порядків. Для найбільш видатних мозаїчних творів і фресок розрахунковий показник соціокультурної цінності пам’ятки складав 16384 і 32768. Максимальне значення цього показника характеризує фреску «Княжий родинний портрет» - 131072.

Для визначення прогнозної вартості стінопису за індексом соціокультурної цінності пам’яток, базову вартість творів (тобто вартість відтворення ідентичного твору на час проведення оцінки) перемножувалося на прямі та контраверсійні коефіцієнти, що відображають значущість даних пам’яток у суспільстві, величина яких встановлювалася з використанням існуючих рекомендацій [7].

Базова вартість відтворення 1 кв. м творів монументального малярства у окремих техніках (мозаїки, фрески, темперного, клеєвого та олійного малярства) визначалґся на підставі кошторисних розрахунків.

Слід зазначити, що у базовій вартості стінопису окремо враховувалось також виконання ескізів до композицій у залежності від їхньої складності. Дані кошторисних розрахунків по фресці, олійному, темперному та клейовому малярстві були надані таким чином, що в більшості випадків у розрахунковій таблиці вартість виконання ескізу виводиться у окремій графі та додається до вартості підготовки основи стінопису та виконання малярства, розрахованих на 1 кв. м. За базову вартість тиньку із залишками фрески приймався середній показник для однофігурних, багатофігурних та орнаментальних фрескових композицій. В подальшому розрахунку його вартість зменшувалася за рахунок стану збереження, прийнятого на рівні 6,25%.

Оскільки на більшість композицій були відсутні дані про їх розмір, необхідні для розрахунків дані були отримані на підставі досліджень КДП «Київгеоінформатика».

Відповідні процедури, які виконувалися при визначенні розмірів творів монументального мистецтва, описані в прив'язці до фресок, але для творів, які виконані в інших техніках, процедура була аналогічною.

Технологія підрахунку площ фресок собору складалася з таких етапів:

1) отримання габаритних розмірів стін і архітектурних елементів з результатів лазерного сканування або безпосередніми вимірами рулеткою;
2) побудова плоских розгорток стін і склепінь по отриманим розмірам в AutoCad;
3) підбір фотографій фресок, переважно тих, на яких зображена стіна повністю;
4) трансформування фотографії по габаритних розмірах в середовищі Autodesk RasterDesign;

5) оцифрування контурів фресок полігонами;
6) обчислення площі полігонів, які відповідають площам відповідних фресок.

Точність підрахунку площ фресок:

- фрески, що зображені на вертикальних плоских стінах, обчислюються з точністю до 0,05 кв.м.;
- фрески, що зображені на вертикальних, але не плоских стінах, обчислюються з точністю до 0,1 кв.м.;
- фрески, що зображені на криволінійних стінах та склепіннях, обчислюються з точністю до 0,3 кв.м.

Всі дані, що стосувалися окремих творів, вносилися до таблиці, де здійснювалися обчислення з використанням Exsel.

Загальна вартість творів монументального малярства у окремих техніках (мозаїки, фрески, темперного, клеєвого та олійного малярства) склала 147 6723 06 693 грн.

Визначення вартості пірофілітових плит парапетів хорів

Різьблені парапети з пірофіллітового сланцю вмонтовані в просвітах аркад Софійського собору. Число плит парапетів хорів (12) має концептуальне значення у планувально-просторовій структурі споруди, слугуючи пропагованій ідеї Небесного Єрусалиму. З дванадцяти плит збережені одинадцять.

Базову вартість об’єту оцінки розраховували за вартістю матеріалу на світовому ринку [7].

Для визначення прогнозної вартості плит парапету хорів Софії Київської за індексом соціокультурної цінності пам’яток, базову вартість творів перемножувалося на прямі та контраверсійні коефіцієнти, що відображають суспільно-культурну значущість даних пам’яток. Сумарна величина цих коефіцієнтів складає 4096.

Загальна вартість плит парапету склала 6 370 766 грн.

Визначення вартості мідних вхідних дверей.

Мідні вхідні двері Софійського собору являють видатний зразок українського бароко [11].

Двері виконані з міді, золочені, карбовані. Конструкція двохстулкова, кріплення цвяхами, шрубами та прогоничами до залізної основи. Висота дверей становить 3, 63 м., ширина – 2,045 м.

При розрахунку вартості мідних дверей виходимо з таких вікових критеріїв:

Дата встановлення дверей – на зламі XVII – XVIII ст. Дата реконструкції (доробка 2-х нижніх фільонок) – 1882 – 1883 р.р.

Виходячи з цих даних вік пам'ятки визначаємо (згідно Методики [3]) – до 300 років.

Виходячи з характеристики об'єкту оцінки розраховуємо показник його соціокультурної цінності, який дорівнює 16.

Базова вартість цих дверей, яка визначена на підставі кошторисних розрахунків, складає на дату оцінки 975 916 грн.

Таким чином, вартість мідних вхідних воріт дорівнює:

$$975916 \times 16 = 15\ 614\ 656 \text{ грн.}$$

Оцінка вартості граффіті.

На стінах Софійського собору в різних місцях збереглися середньовічні написи - граффіті. Це цінні пам'ятки древньоруської писемності, важливі історичні документи, з яких ми черпаємо цікаві відомості про різні сторони життя Стародавньої Русі [6].

Найцікавіші з них ті, що розповідають про політичні події минулого, згадують імена історичних осіб, відомих з літописів. З-поміж останніх - князь Ярослав Мудрий, його сини Всеволод і Святослав, онуки Святополк і Володимир Мономах, єпископ Лука Білгородський, воєвода Ставр Городятинич та інші. Поряд з написами серед графіті багато всіляких малюнків.

Дослідження граффіті дозволяють значно розширити об’єм наших знань про історію Київської Русі і про будівництво Собору зокрема.

Загалом у Софії, як прогнозують дослідники, буде виявлено від 3 до 5 тис. графіті.

На сьогоднішній день досліджено майже 2000 граффіті. Враховуючи, що процес виявлення нових граффіті весь час продовжується, ця цифра - 2000 була використана при виконанні розрахунку вартості граффіті на дату оцінки.

Враховуючи особливості інформації про вже дослідженні граффіті (недостатню достовірність датування створення кожного граффіто, невизначеність загальної кількості досліджених граффіті, неоднозначність трактування змісту значної кількості граффіті і т.п.) використовуємо при оцінці підхід, який передбачає узагальнення інформації про окремі об’єкти оцінки.

Враховуючи це, для оцінки використовуємо такі узагальнені критерії:

- площа, яку займає окремий граффіто;
- вартість ділянки площі вертикальної поверхні стін і колон Собору, на якій нанесено граффіто;
- розподіл окремих граффіто по групах, які враховують їх різну історичну цінність;
- оціночні критерії для кожної з груп виявлених граффіто.

Враховуючи, що граффіті нанесені на поверхні фрескового розпису за базову вартість приймаємо вартість нанесення фону, тому що вартість фрескового розпису вже врахована при оцінці монументального живопису.

Узагальнена середньоарифметична величина площі поверхні стіни (колони), яку займає окремий граффіто, по проведених обмірах (використано результати 50 обмірів) склала 0,072 кв.м.

Враховуючи, що вартість фону, який виконаний олійними фарбами (переважаючий у Соборі вид фону), складає 75 грн. за кв.м., то базова вартість основи для нанесення граффіті складе 0,072 × 75 = 5,4 грн.

На підставі консультацій з ведучими науковими співробітниками заповідника «Софія Київська» було визначено, що орієнтовно всі граффіті поділяються на дві групи:

- перша група - це граффіті, які мають велику цінность в зв’язку з тим, що вони містять дуже важливі історичні дані. Таких граффіті налічується біля 320 штук;
- друга група - це граффіті, які також є цінними як джерела по культурі Київської Русі, але їх важливість з точки зору історичної інформації є незначна. Таких граффіті налічується біля 1680 штук.

Спираючись на рекомендації Методики ідентифікації, атрибуції і класифікації культурних цінностей [7] визначаємо коефіцієнти, які враховують вплив оціночних критеріїв на вартість об'єкта:

Загальний коефіцієнт для першої групи склав 1024, для другої - 256.

Вартість першої групи граффіті склала - 5,4 грн. х 1024 × 320 = 1 769 472 грн.

Вартість другої групи граффіті: склала - 5,4 грн. х 256 × 1680 = 2 322 432 грн.

Загальна вартість граффіті, що на момент оцінки виявлені в Софійському соборі, складає:

$$В_{граф} = 1\ 769\ 472 + 2\ 322\ 432 = 4\ 091\ 904 \text{ грн.}$$

Оцінка вартості надгробків і кіотів.

В соборі є надгробки (надгробок митрополита Київського та Галицького Євгенія Болховітінова та надгробок митрополита Платона Городецького) і дерев’яні кіоти:

Відновна вартість нагробків і кіотів, яка визначена кошторисним розрахунком, складає:

1. Надгробок митрополита Київського та Галицького Євгенія Болховітінова – 408 287 грн.
2. Надгробок митрополита Платона Городецького – 453 032 грн.
3. Кіот розміром 324×228 см. – 294 103 грн.
4. Кіот розміром 367×242 см. – 353 591 грн.

Коефіцієнт соціокультурної цінності для надгробків складає 2. Коефіцієнт соціокультурної цінності для кіотів складає 0,5.

Оціночна вартість надгробків і кіотів дорівнює: 861 319 × 2 + 647 694 × 0,5 = 2 046 485 грн.

Оцінка вартості іконостасу.

Іконостас Софії Київської – прекрасна пам'ятка іконопису та різьби по дереву XVIII ст.[11]. Збережений частково.

Іконостас дерев'яний, різьблений, золочений складається з трьох частин:

- центральна, має розмір: 480 ×1200 см.
- бокові (2 шт), розмір 370 × 250 см.

Центральна частина іконостасу включає 4 ікони розміром 160×100 см., 4 ікони розміром 35×48 см., 1 ікону розміром 60х90 см. Кожна з бокових частин включає 2 ікони розміром 125×63см. і одну ікону розміром 33×50см.

По центру іконостасу розташовані царські врата.

На підставі проведених кошторисних розрахунків визначена відновна вартість всіх складових іконостасу, яка на дату оцінки склала 18 163 561 грн. Розрахунковий показник соціокультурної цінності пам'ятки дорівнює 16. Оціночна вартість іконостасу – 18 163 561 × 16 = 290 616 976 грн.

Загальна оцінка вартості творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які не можна відокремити від Софійського собору.

На підставі проведених досліджень можна підрахувати складову формули вартості відтворення $\mathbf{B_м}$ (вартість творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва) – табл. 9.

Таблиця 9

Визначення вартості творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва

Складові елементи творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які не можна відокремити від Софійського собору.	**Вартість (грн.)**
Вартість творів монументального малярства у окремих техніках (мозаїки, фрески, темперного, клеєвого та олійного малярства)	147672306693
Вартість пірофілітових плит парапетів хорів	6370766
Вартість мідних вхідних дверей	15614656
Вартість граффіті.	4091904
Вартість надгробків і кіотів	2046485
Вартість іконостасу	290616976
Всього	**147 991 047 480**

Оцінка загальної вартості Софійського Собору.

Вартість Софійського собору визначається як залишкова вартість відтворення, яка включає вартість будівлі і вартість творів монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, які не можна відокремити від Софійського собору.

Таким чином, загальна вартість Софійського Собору на дату оцінки складала:

В = 118 958 789 + 147 991 047 480 = 148 110 006 269 грн.

Підсумовуючи результати проведеної грошової оцінки Софійського собору слід зазначити, що вартість таких об'єктів досить динамічно змінюється в часі. По-перше, це пов'язано зі зміною вартості відтворення окремих елементів об'єкту оцінки за рахунок зміни вартості будівельних робіт в часі. Але більш суттєво на вартість об'єкту можуть впливати результати науково-дослідницьких і реставраційних робіт, які постійно ведуться в Софійському соборі і на подібних пам'ятках і які призводять або до появи додаткових об'єктів оцінки або до зміни уявлень про вже існуючи, що також впливає на їх вартість. Тому процедура переоцінки вартості пам'яток повинна носити регулярний характер, що дозволить забезпечувати відображення в бухгалтерській звітності реальної вартості таких об'єктів.

Література

1. "Методика оцінки майна", затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1891 від 10.12.03 р.
2. Національний стандарт №1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав", затверджений постановою Кабінету міністрів України від 10 вересня 2003р. № 1440.
3. Методика грошової оцінки пам'яток. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2002 р. N 1447.
4. ДБН Д.1.1-1-2000. Державні будівельні норми «Правила визначення вартості будівництва».
5. Статут Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС)
6. Висоцький С.О. Про що розповіли давні стіни / С. О. Висоцький – К.: Наукова думка, 1978. – 144 с.
7. Оцінка культурних цінностей (Індутний В. В., Чернявська Е. В., Шкляр С.М. та ін.) Керівник проекту: Індутний В.В. – К. 2006.
8. Лазарев В.Н. Мозаики Софии Киевской / В.Н. Лазарев – М.: Искусство, 1960. – 213 с.
9. Лазарев В.Н. Фрески Софии Киевской. Византийское и древнерусское искусство: Статьи и материалы. – М.: Наука, 1978. – С. 65 – 115.
10. Никитенко Н. Н. Святая София Киевская / Н. Н. Никитенко. – К.: Горобец, 2008. – 384 с., ил.
11. Нікітенко Н.М. Головний іконостас Софії Київської як історико-культурний феномен. Пам'ятки України: історія та культура. – 2007. – №1. – С. 22 – 46.

12. Нікітенко Н.М. Красні ворота Софії Київської. Пам’ятки України: історія та культура. – 2006. – № 3. – С. 90 – 95.

Аннотация

В статье приведен реализованный на практике методический подход по определению денежной стоимости памятников мирового и национального значения, который базируется на положениях как отечественных нормативных документов, так и на разработках отечественных ученых в области оценки культурных ценностей. При этом также были учтены трактовки понятий, которые дает Международный совет по сохранению памятников и достопримечательных мест (ІКОМОС). На основании объединения выбранных подходов определена денежная стоимость здания Софийского собора и стоимость произведений монументального, декоративного и изобразительного искусства, которые являются составляющими этого памятника культурного наследия. Ключевые слова: оценка, собор, памятник, анализ, сметная стоимость, произведения искусства.

Annotation

The article describes methodical approach that was implemented in practice on determination of monetary value of the monuments of world and national significance. Specified method is based on the provisions of national normative documents as well as on the elaborations of national scientists in the field of assessment of cultural values including interpretations of the concepts which are provided by The International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). The monetary values of the building of St. Sophia Cathedral, monumental, decorative and fine art works related to this building were determined on the basis of combination of selected approaches.

Keywords: cathedral, monument, analysis, valuation, estimated cost, works of art.

УДК 72.012.6

Б. Б. Слажнєв
Аспірант кафедри теорії історії архітектури та синтезу мистецтв.
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, м.Київ.

КОМПОЗИЦІЯ СУЧАСНОГО БАГАТОПОВЕРХОВОГО ЖИТЛА

Анотація: стаття присвячена розгляду композиційних принципів, вирішенню зовнішнього вигляду сучасного багатоповерхового житла України, у порівняні зі світовим досвідом. Виділені основні тенденції, критично проаналізовані сучасні приклади багатоповерхового житла. Ревізовані засоби композиції пластичного вирішення житла відповідно до сучасних тенденцій.

Ключові слова: об'ємно-просторова композиція, протиставлення, розділення, принцип переходу.

На сьогоднішній день композиція висотної житлової архітектури досить різноманітна. Глобалізація, розвиток технології будівництва, різноманітність опоряджувальних конструкцій, диференційованість архітектурних ідей, все це сприяє появі нових композиційних засобів, які втілюються у пластиці багатоповерхового житла. За останні роки композиція деяких багатоповерхових житлових будинків України набула якісно нових властивостей, що відповідають загальносвітовим тенденціям. Але існує й протилежна спрямованість, коли композиція пластики набуває еклектичного характеру, спостерігається невідповідність композиції загальної зовнішньої форми та окремих архітектурних елементів внутрішній функціонально-конструктивній структурі будівлі, що набуває все більшого поширення, зокрема у м. Києві.

Діалектичність підходу до вирішення зовнішнього вигляду житлової забудови обумовлює потребу ревізування сучасних засобів композиції пластики висотного житла України у порівнянні зі світовим досвідом.

Загалом немає цілісного дослідження композиції сучасної багатоповерхової житлової архітектури, що дало б змогу критично проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід.

Дослідженням об'ємно-просторової композиції загалом займались: М. Яковлєв, В. Стєпанов, В. Малигін, К. Кудряшов, Д. Мелодинський, А. Нестеренко, В. Орлов, І. Сапілевська, О. Тіц.

Композицію пластики типового багатоповерхового житла досліджував Г. Сомов, але його робота з плином часу дещо втратила свою актуальність.

Загалом питаннями зовнішнього вигляду житла займались: Г. Сомов, Н. Кордо, І. Жолтовський, В. Кацин, Б. Мержанов, Н. Козлова, І. Конторович, Н. Трубникова, О. Іванова, В. Король.

Окреслені роботи дають розуміння законів композиції, але не розкривають в достатній мірі сучасні тенденції. Дана стаття окреслює основні композиційні принципи сучасної багатоповерхової житлової архітектури.

Взагалі, багатоповерхова житлова архітектура України, як і світовий досвід житлового будівництва, характеризуються великою кількістю різноманітних композиційних тенденцій. Серед цього різноманіття можемо виділити основні тенденції, що за характерними композиційними закономірностями об'єднаємо загальними принципами. Виділимо три основні принципи: принцип розділення, протиставлення та принцип переходу.

Принцип розділення

1.Тенденція. Створюється пластинчаста структура, в основу якої покладений композиційний прийом – зміщення. Здебільшого зміщується один поверх стосовно іншого (рис.1), але існують приклади, коли об'єднуються два, три поверхи і вже ці узагальнені об'єми зміщуються один стосовно одного (рис.2). У вітчизняній сучасній багатоповерховій житловій архітектурі такий прийом не зустрічається.

2. Тенденція. В основу покладений прийом розділення на окремі блоки з яких формується композиція. На відміну від зміщення поверхів один стосовно одного, де блоки мали форму розвинуту по горизонталі, цей прийом оперує різними за формою об'ємами, в тому числі розвинутими і по вертикалі. Також треба зазначити, що об'єми можуть значно відрізнятися один від одного за розміром, може використовуватися не тільки прийом зміщення, а й інші композиційні прийоми.

Характерним є композиція з окремих об'ємів, що мають просту узагальнену форму (рис.3). Тенденція знаходить своє втілення у вітчизняній багатоповерховій житловій архітектурі.

3. Тенденція. Розрізання загальної композиції вертикальною структурою (рис.4). Новітня тенденція, що не зустрічалася раніше у багатоповерховій житловій архітектурі. У вітчизняній практиці такий прийом не використовується.

Загалом композиційний принцип розділення не притаманний вітчизняній багатоповерховій житловій архітектурі. Композиція сучасного українського багатоповерхового житла спрямована на узагальнення об'ємів створення лаконічної форми, естетична виразність якої досягається за рахунок використання в композиції балконів, лоджій, віконних прорізів.

Рис.1. Житловий комплекс. Париж.

Рис. 2. Житловий будинок. Словенія.

Рис. 3. Atlantic Yards, Бруклін, Нью-Йорк.

Рис. 4. Marina Lofts. Форт Лаундердейл, США.

Принцип протиставлення

1. Тенденція. Протиставлення хаотичної структури віконних прорізів та пластичного вирішення фасаду, статичній структурі загального об'єму (рис.5). Використовується у вітчизняній практиці.

2. Тенденція. Поєднання контрастних об'ємів, що протиставляються ритмічно-метричній, статично-динамічній композиційній системі (рис.6). Використовується у вітчизняній практиці.

3. Тенденція. Динамічні композиції загальних об'ємів, що протиставляються ритмічній та метричній композиції віконних пройм, балконів, лоджій (рис.7). Такий композиційний прийом не характерний для вітчизняної житлової архітектури.

Принцип протиставлення притаманний для вітчизняної архітектури. Будучи характерним для сучасної архітектури, загалом він наближає житлову архітектуру до сучасних естетичних вподобань, роблячи її більш актуальною.

Використання цього принципу дає можливість чітко позиціонувати будівлю стилістично, надавати їй вигляду, що відповідає загальносвітовим архітектурним тенденціям.

Рис. 5. Magma Towers. Монтерей, Мексика.

Рис.6. Житловий будинок. Берлін.

Рис. 7. The Iceberg. Данія

Принцип переходу

1. Тенденція. Композиція пластики набуває динамічного характеру. З'являються складні хвилясті площини, які структурно ускладнюють композицію поверхні будинку (рис. 8.). Такий прийом не використовується у вітчизняній практиці.

2. Тенденція. Перехід від статичної об'ємної композиції до більш динамічної, по вертикалі або горизонталі (рис. 9). Такий композиційний підхід притаманний для вітчизняної житлової архітектури, але втілюється не в загальній об’ємно-просторовій композиції, а в пластиці поверхні.

3. Тенденція. Створення композиційного поєднання об'ємів іншою або подібною структурою (рис. 10). Використовується у вітчизняній практиці.

Як бачимо, тенденції: 2, 3 використовуються у вітчизняній практиці. Загалом, такі прийоми в Україні існують, як одиничні приклади, а загальна будівельна тенденція спрямована на узагальнення об’ємів з акцентом на композицію опорядження.

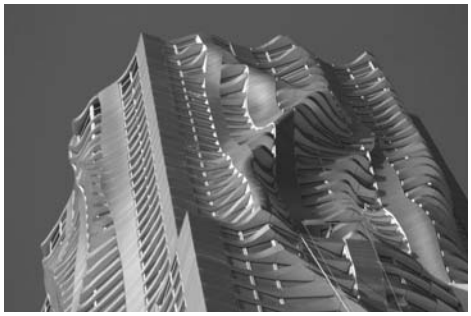

Рис. 8. Beekman tower. Нью-Йорк. Френк Гери.

Рис. 9. 56 Leonard Street. Нью-Йорк.

Рис. 10. Cross # Towers. Сеул, Південна Корея.

Особливу увагу треба приділити ще двом композиційним прийомам, які є найбільш зрозумілими та легко розпізнаваними, ці прийоми є яскравою ознакою сучасної актуальної архітектури.

Характерним для сучасної багатоповерхової житлової архітектури є її знаковість. Композиція пластики житла втрачає свою типологічну однотипність, сучасне висотне житло може бути знаковим на рівні з іншими типами будівель. Найбільш характерними прийомами, які дали можливість висотним житловим будинкам стати візитними картками того чи іншого міста, стали: спіралеподібна композиція та принцип незавершеності.

На сьогоднішній день найвищий житловий будинок має спіралеподібну композицію (рис. 11). У вітчизняній практиці такий прийом не використовується.

Принцип незавершеності композиції став яскравим засобом сучасної архітектури. Найбільш виразно втілився у проекті London Bridge Tower (The Sharp) Лондон, архітектор Ренцо Піано (рис. 12). У вітчизняній практиці такий прийом використовується, але він втілюється у вигляді металевих конструкцій, що увінчують будівлю, створюється ефект ніби ця конструкція має бути опоряджена, але це вже завершений архітектурний елемент.

Окремим пунктом виділимо ще одну тенденцію, характерну для української багатоповерхової житлової архітектури. Вітчизняна житлова архітектура повертається до тричасності загальної композиції об'єму. Складається зі стилобату, основної частини будівлі та завершення (рис. 13). Для актуальної житлової зарубіжної архітектури не характерна тенденція.

Рис. 11. Cayan Tower (Infinity Tower), ОАЕ.

Рис.12.

Рис. 13. Riverstone м. Київ. Дніпровська набережна, 14

Отже, підіб’ємо підсумок, у композиції сучасної багатоповерхової архітектури можемо виділити три основні принципи: принцип розділення, протиставлення та переходу. Кожен принцип об’єднує в собі групу тенденцій, що мають схожі композиційні прийоми.

Найбільш знакові сучасні композиційні засоби – спіралеподібна композиція та принцип незавершеності композиції. Спіралеподібна композиція об’єму не використовується в українській житловій архітектурі, натомість принцип незавершеності знаходить своє втілення, здебільшого в металевих конструкціях, що увінчують висотні житлові будівлі та створюють ефект незавершеного об’єму за рахунок відкритої конструкції.

Характерним композиційним прийомом у вітчизняній практиці є повернення до тричасної композиції, умовно можемо розділити загальний

об'єм на стилобат, основну частину (остов) та завершення. Цей прийом не характерний для сучасної знакової, актуальної, багатоповерхової житлової архітектури.

Також треба зазначити, що композиція пластики висотного житла втрачає свою типологічну однотипність, сучасне висотне житло може бути знаковим на рівні з іншими типами будівель.

Композиція пластики сучасного житла характеризується динамікою, протиставленнями, спрямованістю до узагальнення.

Використана література:

1. Специальность «архитектура» Объемно-пространственная композиция. – Москва: Архитектура-С, 2007.
2. Кринский В., Ламцов И., Туркус М. Элементы архитектурно-пространственной композиции. – М., 1968.
3. Сомов Г. Ю. Пластика архитектурных форм в массовом строительстве. – 1986.

Abstract

This article is devoted to the principles of composition of modern multi-storey housing of Ukraine, compared with international experience. The basic trends of modeling housing.

Keywords: contrast, separation, transition principle.

УДК 721

Ю. О. Ковтун
Аспірант кафедра архітектурного проектування
Національний університет «Львівська політехніка»

ТРИРІВНЕВА СТРУКТУРА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЛЮДИНИ ТА АРХІТЕКТУРНОГО ПРОСТОРУ (ЗА ПРИНЦИПОМ МАНДАЛИ)

Анотація: в статті проводиться аналіз різних теорій взаємозв'язку людини та архітектурного простору. За принципом мандали вони поділені на три рівні: зовнішній, внутрішній та прихований, що відповідає шкалі потреб людини: фізичний, соціальний/енергетичний та рівень самоактуалізації.

Ключові слова: принцип мандали, мандала архітектури, потреби особистості, простір, «Дух місця», цілісність.

В період будівництва орієнтованого на масового споживача в 60-х роках починається період дослідження психологічнії взаємодії між людиною та середовищем (В. Гропіус, Р. Вентурі, П. Портогезі, К. Лінч, К. Норберг-Шульц, Дж. Саймондс). Архітектурно-психологічні та семіотичні дослідження показують можливість цілеспрямованого формування емоційної палітри середовища (Г. Б. Забельпенский, Г. Б. Минервин, А. Г. Раппапорт, Г. Ю. Сомов, І. А. Страусманіс, П. Сміт, Е. Холл). Роботи присвячені сприйняттю та організації архітектурного середовища (Р. Арнхейм, Жолтковський, А. Барабанова, Е. Бєляєва, В. Л. Глазичев, А. В. Іконніков, В. Т. Шимко). Дослідженням поняття «Дух місця» займались К. Дей та К. Норберг-Шульц. Сучасні наукові дослідження а даній сфері провели: А. Тітов, Ю. Жиліна, А. Бурмистрова, А. Чернецкая. Роботи по використаянню принципу мандали в мистецтві та архітектурі (Х. Аргуэлес, М. Аргуэлес, А. Курасвамі, Дж. Лессер, Г. ван дер Лейо).

Зараз, в час коли змінюється система цінностей з матеріальної на духовну, культура індивідуальності змінюється на індивідуально-колективну культуру, а споживацькі тенденції на компенсуючі та відновлюючі, можна сказати, що епоха гонитви за реалізацією матеріальних потреб вижила себе і на зміну їй приходить орієнтація на внутрішнє щастя та взаємозв'язки між явищами, а не самі явища. Розгляд властивостей архітектури у відповідності до повного спектру потреб користувача – це цілісний підхід орієнтований на гармонізацію життя людини та середовища.

«Життя потребує простору - Крістіан Норберг-Шульц, - Життя має місце»[1]. Процеси тотожні просторам, в яких відбуваються. Місце уособлює наслідок та спосіб життя своїх мешканців. Різноплановість життєвих функцій

відображається в якостях простору, що задовольняє ці функції. Одночасно простір, що оточує людину, існує в кількох аспектах, нашаровує на себе проявлення властивостей, які відповідатимуть різноманіттю потреб користувачів.

Крістіан Норберг-Шульц в описах «екзистенційного простору» говорить, що архітектурний простір не може сприйматись лише в геометричному ракурсі чи лише в якості об'єкта візуального сприйняття. Життєвий простір, на його думку, формується, як сукупність різних аспектів, зокрема це: прагматичний (з0адоволення найнижчих потреб), чуттєвий, архетипний, культурний, абстрактний простір логіки, експресивний простір мистецтва та інші [2].

До архітектури людина шукала такі простори в природі, пізніше почала створювати їх сама. Архітектура, в даному випадку, виступає не лише протиставленням природі, вона також є тим, що зв'язує наші потреби з певним місцем [3].

Спочатку людина формує простір, потім простір формує людину. За законом відповідності наше оточення відображає нас самих, нехай то людське оточення чи предметне. Так середовище творить нас, передаючи свої настрої, виказуючи своє ставлення. За допомогою дзеркальних нейронів людина сприймає відношення до неї з боку середовища, таким чином будь-які події в оточенні вона трактує, так наче це відбувається з нею. А ставлення інших людей до середовища проектує на себе саму. Тому середовище є одним з вагомих чинників настрою та психологічного стану людини.

Мандала людини. Будучи на чомусь зосередженим ми ототожнюємось з цим [4]. Наші цінності там, де перебуває увага. Захоплення уваги буде визначати напрям сприйняття та пріоритети в рішеннях. Цінності, що спонукають людину до певних дій – потреби, мають чітку градацію сфер існування людини, в яких вона реалізується. За цією градацією людина розглядається як тіло, як особистість і як душа, що відповідає фізичному, соціальному та рівню самоактуалізації по шкалі потреб Маслоу. Це поділ за основними аспектами і може подрібнюватись.

Загалом, керуючись різними системами поділу потреб, до фундаментальних, первинних потреб можна віднести фізичні необхідності, не виконання, яких веде до загибелі організму, це – потреба повітря, їжі, води, сну. До вищого рівня: потребу в любові/причетності до групи (відповідності своїх цінностей до цінностей групи), визнання, комфорту первинних потреб, потреби в знаннях, спілкуванні (регулюванні діяльності в залежності від інших людей) та змінах. До найвищого, рівня самоактуалізації відносяться: потреби в творчості (самовираження), рефлексії, усвідомленого ризику (самоствердження).

Актуальність потреби говорить про вимушене прийняття рішення в її користь. Самі по собі потреби є безрозмірними, а їх задоволення, без переходу на якісніший рівень безкінечне. Виходом є не намагання задовольнити потребу якомога більше, а навпаки, знизити її обсяг. Реалізація потреби одного рівня на 75% дає можливість перейти на вищій рівень. Цей шлях закінчується на рефлексії і творчості, де вимушені рішення змінюються на усвідомлене ставлення до речей. Цей шлях – це рух від матерії до душі, від периферії до центру людського буття.

Мандала архітектури. В східних традиціях процес руху від зовнішнього до внутрішнього називається принципом мандали, згідно з якою, всі речі та явища існують в трьох рівнях проявлення: зовнішньому, внутрішньому, прихованому. Це три аспекти людини - тіло, енергія (особстість), розум - які одночасно присутні. Це – стіни, внутрішнє наповнення та простір в архітектурі. Ландшафт + оболонка архітектури, історія + людина + геометрія архітектури + функція та настрій (після-смак), що формують «дух місця». Добре опрацьовані аспекти мандали архітектури задовольняють відповідні аспекти мандали людини в сфері середовищних потреб. Архітектура та середовище не може дати 100% гарантію реалізації тих чи інших потреб, проте вона може створити умови у спектрі своїх повноважень.

Кожна річ та явище мають свою мандалу. Складовими її є: центр, полярність, що від нього розширюється, кардинальні точки, симетричні одна одній та цілісність. Центр та полярність – це шлях через зовнішні аспекти, які вловлюються на перший погляд та внутрішні аспекти, його наповнення, причину по якій це явище існує до центру, справжньої суті, що можна скоріше відчути ніж побачити і який пізнається не одразу. Лао Дзи про внутрішню природу речей висловлюється так: «Глечик має стіни та форму, але саме його порожнеча має значення, будинок має стіни та форму, але саме його порожнеча – те, що ми цінуємо». Кардинальні точки – це поєднання протилежностей, прийняття кожного елементу, як вагомого чинника, що впливає на інші елементи та на систему в цілому. В східних системах геомантії напрямки світу символічно наділені значеннями. Важливим є не лише сам факт появи того чи іншого предмету, але також його якість – з якого напрямку він прийшов. «Кожна частина міста має чотири сторони. І кожен мешканець також. І кожен глечик, і ємність, і одяг. І кожен дім - чотирьохстінний» Вільям Блейк. Цілісність – це розкриття змісту центру. Інтуїтивно відчуваючи цілісність і прагнучи її досягнути, людина використовує це у всіх своїх заняттях. В житлі культур доіндустріального світу є особливе місце, вівтар, вогонь, камінь, які слугують центром не лише дому, але ї космосу [4].

Символічно мандала слугує вираженням космічного ритму, відповідності між мікрокосмом та макрокосмом, великим та малим, що показано в її радіальній структурі, яка розширюється. Це відповідає герметичному вислову: «Бог – сфера розуму, центр якої всюди, а окружність - ніде». Мандала – це схема космосу накладена на людину, зразок взаємодії природного та людського, що презентують круг та квадрат в класичному виконанні.

Розглядаючи людину в 3-х основних аспектах зовнішньому, внутрішньому та прихованому, тобто, як тіло, особистість (его) та душу, можна визначити основні потреби людини, виходячи з них - середовищні потреби та властивості простору, які вони потребують.

Відповідність мандали людини до шкали потреб

	Зовнішній	Внутрішній	Прихований
Мандала людини	Тіло	Особистість /енергія	Душа
Рівні потреб за А. Маслоу	Нищий/ фізичний	Вищий/соціальний	Найвищий/рівень самоактуалізації
Ієрархія потреб особитості за А. Маслоу	Фізіологічні потреби Потреба захисту	- Потреба любові/причетності до групи - Визнання - орієнтація - пізнання	- Творчість - Духовність - Рефлексія
Види потреб за І. В. Бестужев-Лада	Фізичні потреби	- Комфорт фізичних потреб - Соціальні потреби/спілкування - Інтелектуальна потреба в розвитку	- Інтелектуальна потреба в творчості/ самовираження, самоствердження, самореалізація
Фундаменталь-ні потреби та похідні від них середовищні потреби, за Ю. М. Жилі-ною	Фізична потреба – психо-фізична середовищ-на потреба	- Потреба в пізнанні – соціально психологічна - Соціально-орієнтаційна (потреба відповідності особистості суспільним цінностям) – середовищна ідентифікація - Комунікативна (регулювання власних дій в залежності від інших людей) – середовищна потреба в орієнтації -Перетворювальна (потреба в зміні середовища)	- Естетичні творчі потреби – естетичні середовищні потреби

Аспекти діяльності людини за Е. Холом	Використа-ння, як наслідок концепцій комфорту	Орієнтація: часова (поділ часу, цикли), просторова (просторові взаємини, особистий простір, кодони) Вираження: Визначення (defense): системи вірувань (суперприродні, здоровя), індивідуальні переконання, воєнний поділ. Ігри Навчання (виховання, споглядання, освіта) Взаємодія (мова, жести, тон) Серцевина: асоціації (класова структура), subsistence(зайнятість – професія), бісексуальність (місце чоловіка і жінки в робочій сфері)	Системи вірувань
Спільні потреби	**-Психо-фізичні потреби**: Фізичні потреби Потреба в захисті Орієнтація в просторі	**-Соціальні потреби:** потреба в любові/причетності визнання, комунікативна Соціальна орієнтація **-Потреба в пізнанні:** Потреба в інтелектуальному розвитку, Потреба у змінах Потреба в набутті навичок **-Чуттєва/енергетична потреба**	**-Само-актуалізація:** Творчість – самореалізація, самовираження, Естетична потреба Рефлексія-самоствердження, розуміння місця в житті Усвідомлений ризик

Якості середовища, що відповідають середовищним потребам людини

	Зовнішній	Внутрішній	Прихований
«Екзистен-ційний простір» за К. Норбергом-Шульцом	-Прагматичний простір	- Чуттєвий простір - Архетипічний, - Культурний - Простір логіки	Простір мистецтва Загальнолюд ські архетипи

Якості середовища за Жиліною Ю. М.	-Безпека (фізична та психологічна на матеріальному та інформаційному рівнях) -Корисність – суміш властивостей, що дають відчуття комфорту, затишку, задоволення -Організованість	-Соціальний статус – оцінка соціально-економічного стану середовища, щоб порівняти зі своїм. -Змістовий потенціал (функціональний, культурний) -Співмасштабність Єдність та складність, тобто, організованість та «зміни» (функціональна та морфологічна насиченість) -Оригінальність – ступінь новизни та незвичності, для підтримки інтересу. -Архетипічність, як культурний та біологічний спадки	-Змістовий потенціал (настрій, «дух місця») -Архетипіч-ність, як загальнолюд-ський спадок -«Приємність» - поєднання попередніх факторів.
Загальні екологічні принципи простору за В.І. Іовлєвим	-Ресурсність -Комфортність -Безпека	-Циклічність (синхронізація природного, соціального (людського) та архітектурного) -Еніологічність -Контекстуальність (доцільність планувальна, соціально-психологічна, функціональна, знаково-символічна) -Адаптаційність -Стійкість -Олюднення -Щільність	-Архетипіч-ність (природне винекнення) -Олюднення
Функції простору за В. Іовлєвим	-Освоєння	-Орієнтація -Ідентифікація	-Сакралізація
Розвиток просторо-вих уявлень за В. І. Іовлєвим	Форма: -Реальний простір (планувальний) -	Поле: -Перцептивний простір -Концептуальний (художньо-виразний) -Ментальний (соціально-психологічний)	Сітка: -Віртуальний простір

7 якостей містобудівних форм за К. Лінчем	-Життєпридатність – «здоровя»: життєзабезпечення, безпека, співзвучність (біологічним потребам), забезпечення здоровя (економічне благополуччя), стабільність екосистеми -Відповідність: уникання очевидних труднощів, підтримування «відчуття місця» і поширення інформації про його стан -Маніпулятивність	-Осмилення: ідентифікація, впізнаваність, орієнтація -Доступність фізична, фінансова, соціальна, психологічна -Контроль	-Ефектив-ність і справедли-вість – співвідно-шення досягнень та втрат

Мандала архітектури

	Зовнішній	Внутрішній	Прихований
Мандала архітектури	- Стіни - Екстер'єр	- Внутрішнє наповнення - Інтер'єр	-Простір (зовнішній, внутрвшній) -Настрій
«Дух місця» за К. Норбергом -Шульцом та К. Деєм	-Ландшафт -Архітектура, як оболонка	- Історія місця (К. Дей) - Люди (К. Н.-Ш) - Геометрія архітектури - Функція (К. Н.-Ш)/ діяльність (К. Дей) + К. Н.-Ш: «міський пульс», місця зустрічі	«Дух місця», як наслідок взаємодії попередніх чинників
Розвиток просторових уявлень за В. І Іовлєвим	Форма: -плануваль-ний простір	Поле: -Перцептивний простір -Художньо-виразний -Соціально-психологічний	Сітка: -Віртуальний простір

Рівні «Прайвасі» житла	Спільний простір: - Двір - Під'їзд - Сходова клітка – легкий рівень доступу	Індивідуальний простір: - Власний двір, хол, коридор, гостьова кімната – невеликий рівень довіри - Вітальня, кухня(іноді) – середній рівень довіри	Інтимний: - Спальня - Санвузол - Кабінет - Кімната спорту, медитації - Ліжко - Робочий стіл – високий рівень довіри.
Типи споруд та простори	- Громадські споруди, суспільний, соціальний простори	-Житло, індивідуальний простір	Сакральна архітектура, будинки для усамітнення, творчі майстерні – духовний, творчий простори

Нижчий/фізіологічний рівень - те чому первісна людина оселилась в печері. Печера давала простір відокремлений від загального, захист від стихій природи, захист процесів, коли людина більш вразлива – сон, їжа, статевий акт, виховування дітей, а також запас їжі. В сучасному проектуванні цьому рівню відповідає наука ергономіка. Її завданням є збереження часу, фізичної та психічної енергії при виконанні тілесних процесів. Сюди відноситься та частина комфорту, що є життєвою необхідністю. «Біологічне виживання слугує фундаментом для всієї системи цінностей»[5].

Внутрішній/вищій рівень, що ділиться на соціальні, пізнавальні і енергетичні потреби. Це сфера, де людина реалізується, як особистість через спілкування, взаємини в групі, відчуття свого місця в соціумі та світі, накопичення та проявлення внутрішньої сили та енергії. Де пізнає себе через інших людей та середовище.

На соціальному рівні дві основні потреби: причетності до групи (вона ж – потреба в любові) і визнання. Потреба причетності має функції: відповідність особистості суспільним цінностям – середовищна ідентифікація (розуміння свого місця в соціумі) і регулювання власних дій в залежності від інших людей – середовищна орієнтація (комунікативна функція). В межах архітектурного середовища вирішується за допомогою атрибутів – речей наділених символічними смисловими значеннями, що відображають сфери цінностей і за допомогою яких людина ідентифікує себе з простором. Атрибути показують загально-національні цінності (пам'ятники, історичні місця, площі),

культурні (витвори містецтва), сімейні (родовий герб, фотографії), а також можуть виражати релігійні, музичні, політичні інтереси, причетність до цих соціальних груп та місце в них.

Потреба визнання стає актуальною на основі прийнятості. На зміну бажанню просто мати місце в групі приходить бажання мати краще місце. Людина наділена вищим статусом претендує на більшу і кращу територію, тяжіє більше до центру, ніж периферії, що є більш захищеним місцем та дає краще поле видимості. Історично склалось, що політично, релігійно важливі споруди, розташовуються в центрі міста, на підвищенні, на площі, самі вони вищі, це все для збільшення безпеки та контролю. Розуміння: я – кращий, отже я – інший, викликає бажання відділитися та віддалитися від основної групи суспільства. В архітектурі це проявляється у візуально захищених просторах з високими заборами, великою територією, вибором житла за межами основного поселення. «Чим я кращий, тим більше мене любитимуть» - таке сприйняття створює архітектуру велику за розмірами, з великою кількістю декору, що показує кількість вкладених праці, часу, енергії, а отже любові. Кількість вкладеної любові можна побачити в деталізованості, продуманості та акуратності виконаних робіт. Соціальний статус також проявляється в кольорі. Монохромна гама з перевагою до темних тонів – говорить про високий статус, і навпаки, кольорова насиченість та різноманіття висловлюють простоту.

Потреба пізнання виражена в необхідності інтелектуального розвитку, змінах та набуттю нових навичок. Пізнавальна потреба полягає у необхідності отримувати інформацію з зовнішнього світу для того, щоб орієнтуватися в оточуючому просторі та для втамування сенсорного голоду - інформаційний контакт. Він потребує візуального та смислового різноманіття. Перше полягає у відмінностях елементів: характер, пластика, колір, поверховість, стиль. Смислове різноманіття - це функціонально-типологічне різноманіття, його кількість та розміщення [6, с. 87].

Орієнтація буває фізіологічна, психологічна, соціальна і, як наслідок саморефлексія. Перша – це орієнтація в середовищі, уявлення про напрямки руху, взаєморозміщення споруд, розміри територій. Психологічна пов'язана зі організацією комфортних умов для певного виду робіт. Середовище виступає тут, як система значень і символів. Соціальний рівень орієнтації людини - це ступінь чіткості розуміння людиною її місця в суспільстві, світі та природі (останні два – рівень рефлексії). [7. с. 28].

Чуттєва/енергетична потреба відповідає одному з екологічних принципів – енергоінформаційному балансу, еніологічності. Це баланс фізичної і психологічної рівноваги людини і оточення, це єдність через взаємодію - обмін інформацією і енергією між людиною та простором. «Енергія, як «універсальна

валюта всесвіту», є в цьому випадку прихованим індикатором, еквівалентом якості простору» [8].

Прихований рівень. Навіть, якщо б зникли всі релігії, архітектура все рівно б виконувала духовну функцію[9]. Сукупний настрій зовнішніх та внутрішніх факторів, протиріччя, що вони поєднують в собі, веде до розуміння простору, як єдиного цілого, з центром, де перебуває «дух місця». Ми не тільки спостерігаємо архітектурний простір, ми дихаємо ним. Прихований рівень архітектури – це її повітря, лікувальні або руйнівні властивості, якими вона здатна збагатити або збіднити наше життя [10].

«Дух місця» є наслідком взаємодії ландшафту, історії місця, людини, архітектури та функції. Природне середовище, ландшафт дає зрозуміти людині її місце в природі. Наприклад, за словами К.Н.-Ш. людина себе відчуває інтегрованою, вдумливою, здатною до рефлексії більше у природних піввідтінках північного клімату, а південний, з насиченими кольорами, контрастний клімат говорить про індивідуальність життя кожного, сприяє вираженню себе наче на сцені. Місце запам'ятовує яскраві події так само як і регулярні. Обтерті від багаторазових дотиків перила та дверні ручки передають відчуття обжитості, що переадресовується наступним користувачам також. Кожне місце переповідає свою історію. Людина своїми якостями та вчинками наповнює місце. Воно розвивається разом з духовною діяльністю людини і передає свій розвиток людям, що з ним контактують. За Вернадським Біосфера перетворюється в Ноосферу завдяки людському досвіду. Ми невіддільно прив'язані до оточення і перебуваємо у взаємному доповненні з ним.

Підсиленню процесу творчості та рефлексії помагає високий рівень «прайвасі» - можливість усамітнення та регулювання бажаних зустрічей. Архітектура розділюючи простори виконує одну з людських необхідностей – залишитись на самоті. Різноманітні внутрішні переживання і різних традиціях супроводжуються відходом від звичного побутового та соціального життя. В індіанських племенах, на приклад, окрім індивідуального (сімейного) та соціального просторів було місце для роздумів, де людина могла побути на самоті з собою. Японські вельможі епохи Момояма та Едо мали традицію кожних кілька місяців залишати звої багаті маєтки, щоб пожити в самотності в скромних хатинках. Тому що вважали, що життя без надмірностей та в контакті з собою допоможе їм краще керувати державою [11].

Відкриття центру, транслювання внутрішнього «Я» на зовні, підпорядковування 2-х перших рівнів потреб правилам рівня самоактуалізації – це шлях розвитку цілісності людини. Архітектура ж стає цілісною, коли основним критерієм якості виступає орієнтація на «дух місця», що є наслідком співпраці зовнішнього та внутрішнього змістового наповнення.

Інтегрованість в природу, творчість у співпраці з нею говорить про цілісне сприйняття людиною її оточення, відповідальність перед природою та простором загалом, а не лише за їх частину. «Люди разом з їхніми містами не менше природні явища, ніж дерева, струмки, пташині гнізда та оленячі стежки. Принципово важливо бачити самих себе інтегральною частиною всього живого світу»[5]. В архітектурі це проявляється, як шанобливе ставлення до оточення, розуміння його потреб, властивостей та контексту. Також бережне використання природних ресурсів, екологічність споруди при будівництві та ліквідації.

В системі всі елементи протиставляються, доповнюють та врівноважують один одного. За Юнгом, віддаляючись від центру в одну сторону ми тим самим віддаляємось в іншу сторону, вирощуючи одну якість ми також вирощуємо її опонента. Тому не однобічний розвиток, а звуження протилежностей, рух до центру веде до гармонійного розвитку [12]. Такий підхід налаштовує на усвідомлення, що не буває дій без наслідків і, що одній ситуації багато граней, за змінами в кожній з яких потрібно слідкувати.

Висновок. Принцип мандали – це розуміння різноплановості ракурсів сприйняття тих чи інших явищ, в тому числі архітектури та людини. Скільки аспектів має людина – в стількох сферах вона розвивається і, відповідно, має потреби, і стільки просторів потребує. Аспекти взаємозв'язку людини та архітектури можна поділити на фізичний, соціальний та духовний рівні. Їх якісна співпраця – це свідчення цілісності, та гармонійності оточення. Це також розуміння взаємопричини та взаємовинекнення явищ, бачення світу, як великої екологічної системи, кожен елемент, якої є важливим. Своїми якостями оточення та його користувачі взаємопов'язані та можуть впливати один на одного. Розуміння цього – це розширення відповідальності перед архітектурним та природним середовищами.

Література

1. Норберг – Шульц К. Жизнь имеет место / К. Норберг-Шульц /Архитектон: известия вузов. – 2012. – № 39. Режим доступу: http://archvuz.ru/2012_33/16

2. Кияненко К. О феномене, структуре и духе места у К.Норберг-Шульца. Режим доступу: http://archvestnik.ru/ru/magazine/av-3-102-2008/o-fenomene-strukture-i-dukhe-mesta-u-knorberg-shultsa

3. Аврамченко О.А. «Дух места» в малих уральських городах. Режим доступу:http://book.uraic.ru/project/conf/txt/005/archvuz14_pril/31/template_article-ar=K41-60-k43.htm

4. Аргуэлес Х. Мандала / Х. Аргуэлес М. Аргуэлес. – М.: Благовест, 1993. – 128 с.

5. Лінч. К. Совершенная форма в градостроительстве / Кевін Лінч. – М.: Стройиздат, 1981. – 265 с.

6. Архитектура и эмоциональный мир человека / Г. Б. Забельшанский, Г.Б. Минервин, А. Г. Раппапорт, Г. Ю. Сомов. – М.: Стройиздат, 1985.- 208с.

7. Жилина Ю. М. Влияние потребностей человека на организацию архитектурной среды: дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: 18.00.01/ Жиліна Юлія Миколаївна. – К., 2003. – 207с

8. В. І. Іовлєв. Экологическая топология в архитектуре. Режим доступу: http://archvuz.ru/node/2114

9. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма / Ч. Дженкс. — М.: Стройиздат, 1985. – 136 с.

10. Дей. К. Места, где обитает душа / К. Дей. – М.: Ладья, 2000. -280 с.

11. Ален де Боттон, Архитектура счастья: как обустроить жизненное пространство. – М.: Классика-XXI, 2013. – 240с.

12. К. Г. Юнг. Тайна золотого цветка. Режим доступу: http://www.zyq108.com/book/content/6610

Аннотация

В статье приводится анализ различных теорий взаимосвязи человека и архитектурного пространства. За принципом мандалы они разделены на три уровня: внешний, внутренний и скрытый, что соответствует градации потребностей человека: физический, социальный/энергетический и уровень самоактуализации.

Ключевые олова: принцип мандалы, мандала архитектуры, потребности личности, пространство, «Дух места», целостность.

Abstract

In article analysis of different theories of mutual connection between a person and an architectural space is performed in the article. On Mandala`s principle they are divided into three levels: outer, inner and hidden, that relates to the human needs scale: physical, social, energy and self actualization level.

Key words: mandala principle, mandala of architecture, individual’s needs, space, “Spirit of place”, the integrity.

МІСТОБУДУВАННЯ

УДК 332.832.22-058.6 (045)

М. С. Авдєєва,
к. арх., доцент НАУ,
А. Б. Капліна,
студент4-го курсу
Інституту аеропортів, НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТЛА ДЛЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ЗОНИ АТО

Анотація: розглянуто досвід швидкого реагування (після Чорнобильської катастрофи) - проведення проектування та будівництва житла для переселенців з метою впровадження його в існуючих умовах а також використання сучасних модульних будинків.

Ключові слова: модульне житло, переселенці, Чорнобильська програма, архітектурно-планувальні рішення.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні спостерігається соціальна трагедія, яка вибухнула в нашій країна на Донбасі та порушує багато проблем. Це зростання масштабів вимушеної зміни місця проживання, що призводить до міграції автентичного населення місцевості сходу. Зараз чисельність тимчасово переміщених осіб перевищує мільйон, близько 50% з них - це діти, пенсіонери та інваліди. Водночас, на неконтрольованих Україною територіях Донбасу продовжує залишатися близько 2,2 млн. населення, для якого, в зв'язку з руйнуванням житла та інфраструктури через бойові дії, зростають ризики відсутності засобів та умов для нормального існування. В свою чергу це утворює передумови для подальшої міграції населення до різних регіонів країни. Разом з тим, мають місце так звані «реверсні потоки» – частина людей повертається до місця постійного проживання, які теж потребує умов для комфортного існування та життєдіяльності.

Воєнні дії, соціальні катастрофи сьогодні призводять до глобальних руйнувань житлового фонду. Тому унікальний досвід, набутий у перші місяці та роки після Чорнобильської аварії, необхідно пам'ятати, використовувати та впроваджувати [1, 3]. Слід відзначити новітній досвід проектування мобільного житла, який теж потребує пильної уваги [4].

Огляд літератури. Досвід житлової забудови для переселенців, що стала проектним та будівельним експериментом після Чорнобильської катастрофи розглянутий у дослідженнях [1, 3]. Формування мобільного житла для переселенців також досліджено [4].

Мета роботи. Метою статті є синтез унікального досвіду, отриманого при переселенні людей у наслідок аварії на Чорнобильській АЕС та вибору сучасних раціональних методів утворення архітектурного середовища з точки зору швидкого реагування.

Основна частина. Потік людей із зони військових дій на Україні зростає. До них приєднуються воїни - герої АТО , які потребують розселення у новому житловому фонді. Вже зараз виникають труднощі розміщення переселенців та героїв АТО з мінімальними зручностями. Питання комфортного розселення людей не можна вирішувати ні польовими таборами, ні житлом у рекреаційних зонах. Більше того, знову дах над головою не вирішує всіх задач біженців, відірваних від звичних зв'язків. Зрештою, проблема переселенців загрожує набором соціальних хвороб, від вирішення яких залежатиме контроль над ситуацією.

Одним із ключів до вирішення проблеми розселення має стати не просто комфортне, але і житло, яке швидко будується. Це дозволить людям після короткого періоду адаптації знайти зручне місце проживання, а потім за бажанням змінити місце розселення і повернутися до звичного життя додому. Соціальні дослідження показують, що практично всі переселенці хотіли б поміняти або змінити житло.

Для вирішення проблеми розселення переселенців з зони АТО, а також героїв АТО необхідно використовувати фаховий підхід до архітектурного проектування, що вимагає теоретичного осмислення та практичного втілення досліджень, проведених науковцями. Прикладом може бути досвід, набутий при переселенні громадян за Чорнобильською будівельною програмою [1, 3]. Уточнення різних факторів щодо евакуації та розселення людей з постраждалих від аварії територій доцільно раціонально вивчати та використовувати на території України. Важливим досягненням стала титанічна праця архітекторів та будівельників щодо надання переселеному населенню нового місця проживання. У зв'язку з цим вирішено проаналізувати існуючий досвід а також варіанти його використання у ситуаціях швидкого реагування.

Треба зазначити, що селища для евакуйованих з чорнобильської зони проектувалися, як правило, на землях неперспективних господарств. При розміщенні житлового виробництва та об'єктів обслуговування були обрані ділянки, які: не потребують значних робіт на підготовку території; відносилися до малопродуктивних сільськогосподарських земель; безпосередньо прилягали

до існуючої селищної забудови або автошляхів.

Значним було те, що на розробку, погодження та передачу архітектурно-планувальних рішень, типових проектів відводився тижневий термін, на передачу комплектної проектно-кошторисної документації на будівництво-місяць. Архітекторами на місці перероблялись фасади, покрівлі, здійснювався авторський нагляд за будівництвом. Ці обсяги проектних робіт, незважаючи на неймовірність термінів, були виконані.

Одним з досягнень була комплексна забудова поселень. Так одночасно з житловою забудовою велося будівництво громадських споруд, особливо для первинного обслуговування населення. Це стосувалось організації швидкого проектного та будівельного процесу в умовах посилення вимог щодо забудови:

- суттєвої зміни звичайного процесу створення проектно- кошторисної документації;
- вибору раціональних методів та прийомів проектування селищ;
- зменшення до мінімального рівня кількості вихідних відомостей для проектування;
- скорочення обсягів проектних матеріалів;
- обмеження часу від початку проектування до здачі в експлуатацію готових осель;
- мінімізації об'єму необхідних узгоджень проектної документації;
- узгодженості дій між службами замовників [3].

Треба зазначити, що необхідність економії часу на зведення будівель для переселенців може бути пов'язана не тільки з техногенними катастрофами, а виявляється актуальною у сучасних умовах. Потреба у забезпеченні населення житлом вплине на формоутворення будівель міської забудови з впровадженням новітніх технологій, пов'язаних з використанням мобільних конструкцій, металу, скла, плівкових елементів.

Дослідження показали, що потрібно розглянути ще один індустріальний підхід до створення сучасного житла для переселенців (мобільний).

Вперше в Україні модульні будинки з’явилися в 70-х роках минулого століття. Тоді Радянський уряд поставив перед конструкторами завдання.

В результаті була розроблена система, що отримала назву «Модуль», яка в найкоротші терміни дозволяла зводити цілі селища. Можна розглянути ідею модульного житла на прикладі будівлі гуртожитку (ЛенЗДНЕП(рис. 1)) та та у модульному контейнерному будинку Крейга Мацкевича (рис. 2).

Переваги методики:

- будівництво модульних будинків здійснюється з готових заводських блок - модулів, що значно скорочує час будівництва до 8-10 днів;

- при зведенні індивідуальних будівель припускається заливання серйозних

фундаментів. Така технологія передбачає можливість установлення швидко монтованих модульних будівель на будь-яку тверду поверхню без зведення дорогих фундаментів. Відомо, що чим більше маса будівлі, тим більш масивний фундамент потребується. При здійсненні будівництва котеджів, будинків з піноблоків, цегли, витрати на зведення фундаменту складають близько 20-30%;

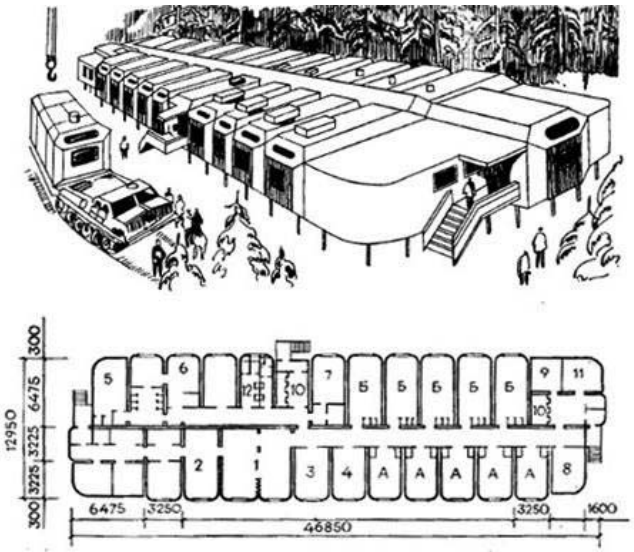

Рис.1: Гуртожиток на 25 чоловік в районі інтенсивного освоєння

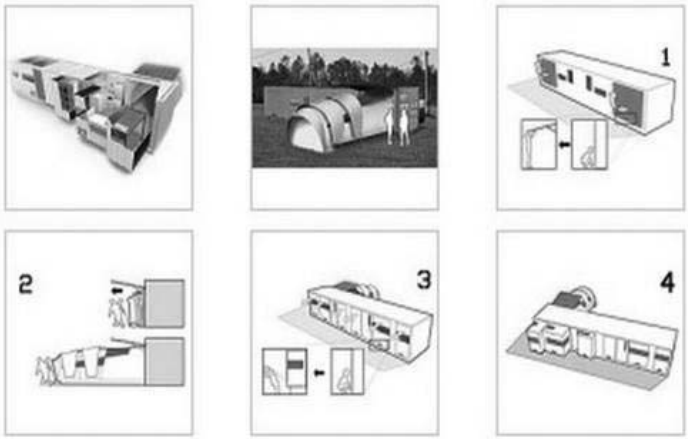

Рис.2: Модульний контейнерний будинок. Крейг Мацкевич

Сьогодення потребує індустріального підходу до створення сучасного мобільного житла. Необхідна детальна розробка типових мобільних житлових блоків. Такі блоки - трансформери можуть функціонувати в двох режимах - стаціонарному і транспортному. Їх трансформація в придатне для життя, відбувається за годину при налагодженому виробництві. Якщо необхідність такого об'єкта вичерпується, його можливо скласти в транспортне положення і перемістити в будь-яке місце або поставити на зберігання [4].

Відомо, що вся система розселення із застосуванням мобільного житла на всьому етапі свого історичного розвитку може бути представлена у вигляді структури, заснованої на посиленні принципів мінливості - стабільності [4]. Мобільне житло можна представити, в основному, як три позиції. При цьому дані позиції чітко структуровані:

- 1-й (зовнішній) рівень - це індивідуальне переносне мінімальне житло - житло, мінімальних експлуатаційних габаритів, забезпечує необхідний оптимальний рівень зручностей. У особливо екстремальних умовах - це максимально мінімізований житловий осередок;
- 2-й рівень - «мобільне житло», що здатне до переміщення та є основою для подальшого розвитку поселень;
- 3-й рівень - такий тип мобільного житла, як збірно - розбірні будинки.

Даний тип житла можна використовувати для вимушених переселенців зони АТО, тому що крім швидкого монтажу експлуатації на місці, будинки поєднують в собі мобільність, як можливість демонтажу і дислокації на нову територію. Будинки поєднують також ознаки капітальності, що дає можливість тривалої експлуатації на одному місці, при якій ніяких подальших переміщень даного житла вже не відбувається.

Всі сучасні модульні будівлі мають різну конфігурацію і необмежену площу [4]. Єдиним обмеженням при зведенні таких будинків є висота - сучасні технології дозволяють будувати модульні будівлі не вище трьох поверхів. Модуль - це «об’ємний елемент повної заводської готовності», він може бути замкнутим, незамкнутим і трансформується. В основі модуля знаходиться металокаркас, що обшивається сендвіч-панелями. Зовнішні поверхні покриваються оцинкованим листовим залізом, які потім можна покрити фарбою.

Основною властивістю каркасу є несуча здатність. В даному випадку особливе значення має конфігурація і площа перерізу заготівель, товщина сталі, якість виконання зварних швів, а також обробка металу захисними засобами, що запобігають корозії.

У якості утеплювача для створення всередині приміщення необхідних мікрокліматичних умов можуть використовуватися різні матеріали, наприклад:

пінополістирол, піноізол, мінеральні теплоізоляційні матеріали і ін. Залежно регіону розташування будівлі товщина утеплювача може становити від 50 до 200 мм.

Стіни в модульних будинках бувають різні - готові панелі або збірні. На перший погляд різниця не велика, однак, насправді вона колосальна.

Готові панелі виготовляються на заводі на спеціальних верстатах. Вони мають міцний шар металу з кожної сторони, всередині знаходиться спеціальний утеплювач, який може бути спеціально оброблений захисним складом, що перешкоджає горіння.

Набірний сендвіч може нагадувати гіпсокартонні перегородки, тільки виготовлятися з трохи інших матеріалів. Така панель формується постачальником модульних будівель вже в процесі складання самого будинку.

Для внутрішньої обробки модульних будівель підходять стандартні і звичні всім матеріали: вагонка, ДСП, ДВП, оцинковане листове залізо. Вибір матеріалу обумовлюється призначенням будівлі та умовами його експлуатації.

Складання будинку може здійснюватися двома методами:

- монтаж типових модулів шляхом демонтажу непотрібних (зайвих) стін;
- монтаж готових модулів, виготовлених заздалегідь за складеним проектом.

Після складання модульний будинок обладнується необхідними системами: сантехнікою, вентиляцією, електроустаткуванням. Якщо окремі модулі будуть використовуватися як готовий будинок, то всі роботи з прокладання інженерних комунікацій можна провести при виробництві модуля безпосередньо на заводі-виготовлювача.

Висновки. Забудова для переселенців після Чорнобильської катастрофи стала своєрідним проектним та будівельним експериментом, а набутий досвід архітекторів у формуванні та реалізації архітектурно - планувальних рішень у надзвичайно короткі терміни потрібно розглядати як найцінніший.

Україна зіштовхується з проблематикою переселенців неодноразово, тому необхідно використовувати методи ефективного розселення переселенців із швидким реагуванням шляхом проектування та будівництва не тільки стаціонарного капітального житла, але і модульних тимчасових будівель з застосуванням різноманітних архітектурно - планувальних прийомів забудови, які враховують наступне:

- мобільність житла перетворює його в універсальний, гнучкий інструмент вирішення демографічних проблем в руках держави або іншого власника. Можливості трансформації дозволяють вписати його в будь-яку територію, запропоновану для будівництва;

- модульне мобільне житло має велику перевагу перед типовими капітальними будівлями в тому, що такі будинки не вимагають спорудження

масивних, громіздких фундаментів, структурні елементи виробляються в заводських умовах, транспортувати комплект виробів не представляє ніяких складнощів та збираються безпосередньо на будівельному майданчику;

- сутність будівельної технології лежить в тому, що на досить недорогому і компактному устаткуванні для майбутньої збірки будинку виготовляються модульні панелі, які відрізняються достатніми енергозберігаючими характеристиками, міцністю, легкістю у виготовленні і монтажі (усього кілька робітників за декілька днів на готовому фундаменті, можуть побудувати коробку будинку);

- модульні будинки різноманітні в плані, екологічно безпечні, і що найголовніше, не затратні, порівняно із зведенням будинків іншими способами. При порівнянні вартості з нерухомим житлом воно є на порядок ліквідним.

- зібрані будинки такого типу повністю відповідають всім нормативним документам України.

Модульне мобільно житло можна вважати одним із оптимальних методів вирішення проблем переселенців із зони АТО, воно дає багато можливостей людям у складній ситуації знайти собі власне житло у відносно невеликий проміжок часу. Але не треба забувати величезний досвід, набутий під час переселення після Чорнобильської катастрофи. Його необхідно використовувати під конкретні нові умови країни (а особливо для будівництва капітального житла воїнам АТО, що залишились без нижніх кінцівок) з вивченням і врахуванням всіх досягнень і недоліків, набутих при архітектурному проектуванні і будівництві для евакуйованих та переселених людей.

Список використаних джерел

1. Тут сіли лелеки. Огляд будівництва для компактного переселення за Чорнобильською будівельною програмою / В. Я. Пінчук., М. С. Авдєєва, Т.А.Доценко та ін.; під. ред. В.Я Пінчука. – К.: Чорнобильінтерінформ, 1997. – 227с. (Міністерство України у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС, КиївЗНДІЕП).
2. Авдєєва Н. Ю. Принципи формування житлових будинків у комплексі з об’єктами обслуговування (на територіях, наближених до аеропортів): автореферат дис… на здобуття наук. ступеня к. арх.: спец. 18.00.02 «Архітектура будівель та споруд» / Н. Ю. Авдєєва. – Одеса, 2011.– 20 с.
3. Авдєєва М. С. Узагальнення досвіду формування нового житлового середовища в сільській місцевості під час переселення постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи / М. С. Авдєєва, // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник / Відпов. ред.

М. М. Дьомін. – К., КНУБА, 2012. – Вип. 29. - С.204-209.
4. Панфілов А.В. Особливості формування мобільної оселі для тимчасового перебування (кінець XX - початок XXI століття)): автореферат дис… на здобуття наук. ступеня к. арх.: спец. 05.23.21 «Архітектура будівель і споруд. Творчі концепції архітектурної діяльності». – Москва, 2013.– 26 с.

Аннотация

Рассмотрен опыт быстрого реагирования (после Чернобыльской катастрофы) - проведение проектирования и строительства жилья для переселенцев с целью внедрения его в существующих условиях, а также опыт использования современных модульных домов.

Ключевые слова: модульное жилье, переселенцы, Чернобыльская катастрофа, архитектурно-планировочные решения.

Annotation

The experience of rapid response (after the Chernobyl disaster) - Carrying out the design and construction of housing for persons with a view to introducing it into the existing conditions, as well as experience in the use of modern modular homes.

Keywords: modular housing, immigrants, the Chernobyl disaster, architectural and planning solutions.

УДК 728.1(1-21)(045)

Н. Ю. Авдєєва,
к.арх., доцент НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ КИЄВА В МЕЖАХ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНІЦІАТИВИ «ДНІПРОВСЬКА ПЕРЛИНА»

Анотація: розглянуто ініціативу підвищення фахової освіти архітекторів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» Інституту аеропортів на базі реального проектування у конкретних містобудівних умовах розвитку території Києва в межах Стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина».

Ключові слова: стратегічна ініціатива «Дніпровська перлина», архітектурне середовище, концепція.

Постановка проблеми. Ініціатива підвищення фахової освіти архітекторів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» на базі реального проектування у

конкретних містобудівних умовах була реалізована при використанні професійного потенціалу кафедр архітектури, містобудування та основ архітектури та дизайну Інституту аеропортів. Для впровадження ідей Інституту аеропортів представники проектної групи Адміністративного офісу стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина» запропонували участь студентів у формуванні концепції, практичних та теоретичних пропозицій розвитку території Києва в межах Стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина». Досвід організації праці молодих архітекторів, які будуть приймати участь у реальному проектуванні, необхідно буде стимулювати та впроваджувати у подальшому процесі фахової освіти.

Огляд літератури. Досвід проектування територіальних одиниць Києва розглядається у дослідженні територій міста, проводиться огляд практичних та теоретичних підходів до формування території Києва в межах Стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина» [1, 2].

Мета роботи. Метою статті є з'ясування підходу до вибору раціональних методів проектування, організації архітектурного процесу за участю студентів, які працюють у реальних конкретних умовах при реалізації Стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина».

Основна частина. «Дніпровська перлина» – це каскад островів (всього 37) у руслі річки Дніпро, а також прибережні до неї території, Дніпровські схили, заплави. Численні парки та інші зелені насадження прославили Київ як одне з найбільш зелених і мальовничих міст. Величезну роль відіграє річка Дніпро з численними притоками, затоками та островами у межах міста, а також значний рельєф правобережної частини Києва. Рельєф і зелені насадження – органічна частина міста, без урахування і охорони якої неможливе формування пропозицій щодо концепції «Дніпровської перлини». Унікальність місця передбачала вирішення студентами задач, які поставали при формуванні проектних пропозицій:

- збереження унікальних природних комплексів акваторії р. Дніпро в м. Києві при відповідальному ставленні до екологічного стану існуючого природно-ландшафтного комплексу;
- екологічний розвиток територіально-функціональних одиниць (поблизу Затоки Верблюд, територій озер та заток у житлових районах м. Києва, Національного парку «Україна», островів Труханів, Муромець, промислового утворення Нижня Теличка, території в межах селища міського типу Козин);
- збереження пам`яток культурної спадщини на території;
- створення пропозицій благоустрою та озеленення території при врахуванні побажань киян щодо рекреаційного, екологічного та спортивно-розважального використання територій;

- врахування розвитку транспортної інфраструктури (в тому числі водного транспорту).

З метою ефективного опрацювання концепції розвитку території «Дніпровська перлина» було виділено наступні 6 територіально-функціональних одиниць:

- територія поблизу Затоки Верблюд;
- територія поблизу озер та заток у житлових районах м. Києва;
- територія Труханового острова та острова Муромець;
- територія в межах «Алеї Соборності»;
- територія в межах промислового утворення «Нижня Теличка»;
- територія селища міського типу Козин.

Проведена студентами фотофіксація окремих територій довела те, що важливу роль у збереженні біорізномаіття міста відіграє Дніпро з його затоками, притоками, островами (рис. 1).

Вивчаючи сучасний стан використання територій в заплаві р. Дніпро, студентами були проаналізовані та виявлені багато не всі проблеми:

- забрудненість територій та низький екологічний стан;
- заболоченість територій та висихання озер;
- хімічне та бактеріологічне забруднення водойм, непридатність територій для відпочинку;
- незадовільний стан транспортної інфраструктури, недостатня пропускна здатність;
- відсутність зручних туристичних маршрутів;
- відсутність мережі туристичних закладів обслуговування на рекреаційних територіях.

Рис. 1. Фотофіксація території.

Таким чином сучасний стан використання територій в заплаві р. Дніпро характеризується економічними та екологічними порушеннями співвідношень площ територій, що використовуються для господарського призначення і територій природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого характеру. Спостерігається масова забудова заплавних ділянок, яка всюди здійснюється

руйнівним шляхом для ландшафтних комплексів, що використовуються під забудову, так і прилеглих до них. Сучасна широкомасштабна забудова без належного відведення побутових стоків (каналізації) призводить до різкого погіршення санітарного стану берегової зони та мілководь.

З метою ефективного опрацювання концепції формування «Дніпровської перлини» був проведений аналіз вихідних даних: фізико-географічних; екологічного стану території; кліматичних та мікрокліматичних умов. Для реалізації проектних пропозицій були сформульовані вимоги, які включають:

- містобудівні вимоги (проектування необхідно було вести відповідно до чинних Державних будівельних норм, отримати проектно-планувальні документи місцевості проектування, складати генеральні плани по можливості на реальній топографічній зйомці, використовувати існуючі пропозиції щодо раціоналізації транспортно-пішохідної схеми кожної ділянки проектування, враховувати межі історико-культурних заповідників і зон охорони пам'яток історії та культури м. Києва);
- екологічні вимоги (враховувати дані про забрудненість та низький екологічний стан прибережної території, заболоченість, хімічне та бактеріологічне забруднення водойм);
- вимоги до благоустрою, озеленення територій (раціональне використання елементів озеленення, малих архітектурних форм, обережне використання елементів зовнішньої реклами, вибір матеріалів, які відповідають стилю пам'яток);
- об'ємно-планувальні вимоги (збереження масштабних та стильових особливостей споруд, що проектуються, взаємозв'язок з архітектурою існуючої забудови);
- вимоги до врахування потреб інвалідів та інших мало мобільних груп населення;
- протипожежні вимоги.

Для кожної територіальної одиниці, яку обирали студенти для формування концепції, були запропоновані конкретні проектні пропозиції: «Центр відпочинку та оздоровлення», «Центр дитячої та юнацької творчості», «Готель», «Дитячій центр мистецтв», «Молодіжний центр», «Культурно-дозвіллєвий центр», «Школа мистецтв», «Центр дозвілля молоді», «Фестивальне містечко», «Центр спортивного розвитку для дітей дошкільного віку», «Центр громадського обслуговування на мостовому переході (біля м. Патона), «Архітектурно-ландшафтна організація рекреаційної зони міста Києва в межах стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина», «Медіа-центр» та інші (рис. 2, 3).

При цьому студентські проектні пропозиції враховували всі завдання:

- провести аналіз містобудівного та культурного значення території, транспортного обслуговування, благоустрою території;
- зберегти наявну екосистему території;
- провести функціональне зонування території;
- ефективно використати природно-рекреаційний потенціал території та озер, що знаходяться на цій території;
- провести благоустрій та озеленення території;
- запропонувати утворити загальноміські зони відпочинку та спорту цілорічного функціонування;
- запропонувати утворити загальноміські освітні зони для юнацтва та молоді.

Рис. 2. Концептуальні пропозиції архітектурно-планувальної організації Громадського центру Нижня Теличка. Офісний центр (студент Оксана Ляхович).

Рис.3. Концептуальні пропозиції архітектурно-планувальної організації Громадського центру Нижня Теличка. Детальний план території (студент Беата Бордаш)

Висновки. Розвиток території пропонується здійснювати за наступними концептуальними напрямками: 1) Екологічна концепція; 2) Концепція планувальної організації та функціонального зонування території; 3) Концепція інженерно-транспортного забезпечення.

Сформовані студентами проектні пропозиції та концептуальні ідеї можуть здійснюватись у таких напрямках:

- утворення унікальних природних комплексів акваторії р. Дніпро в м. Києві при відповідальному ставленні до екологічного стану існуючого природно-ландшафтного комплексу;
- сприяння поліпшенню екологічного стану атмосферного повітря, водного басейну, земельних ресурсів, зелених насаджень шляхом проведення функціонального зонування території в межах «Дніпровської перлини»;
- визначення меж сельбищних територій, зон житлової забудови, громадських центрів, рекреаційних установ, об’єктів інженерної інфраструктури у відповідності з нормативними вимогами;
- визначення та перетворення існуючих виробничих утворень для нового ефективного використання;
- збереження ландшафту з забороною будівництва висотних споруд;
- розроблення підходу до організації відпочинку населення на території, організації туристичної діяльності, екскурсій, оздоровлення;
- утворення паркових зон, зон рекреації, водоохоронних зон;
- збереження наявної екосистеми озер;
- збереження флори та фауни;
- проведення оновлення насаджень дерев на територіях зарослих чагарниками;
- резервування території для створення нових мостових переходів;
- організація зручного транспортного обслуговування відвідувачів різними видами транспорту (доступність об’єктів до транспортних вузлів Києва, що може досягатися не тільки автомобільним транспортом, але й водним шляхом, малою авіацією та будівництвом вертолітних майданчиків);
- використання дизайну, який впроваджує національні характеристики, що одночасно підкреслює особливості української культури та історії;
- створення образотворчого архітектурного оформлення основних підходів і в’їздів з боку станцій метро та набережних;
- захищення від атмосферних впливів суспільних зон, що об’єднують основні об'єкти громадських комплексів (засклення пішохідних зон створюють комфортні умови в літню жару й захист людей від атмосферних впливів у зимовий період).

У проектні пропозиції розвитку території в межах Стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина» закладені наступні ідеї:

- додання Києву нових функцій, які будуть сприяти високому економічному росту й створенню навколишнього середовища високої якості;
- використання краси рельєфу території і звивистого берега річки,

об'єднання в такий спосіб об’єктів, площ, зелених просторів, води й сонця;

- використання в повному обсязі пейзажу р. Дніпро й водних ресурсів;
- створення принципово нового фасаду міста;
- втілення в архітектурі об’єктів «Дніпровської перлини» духу міста, культури й традицій України.

Список використаних джерел:

1. Історико-містобудівні дослідження Києва / За ред. Вечерського В. В.; Відп. за вип. Сердюк О. М. – К.:, 2012. С. 147 іл. – Бібліогр.: с. – (Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень).

2. «Дніпровська перлина» Стратегічна ініціатива [Електронний ресурс] Режим доступу: http://kga.gov.ua/dp.kga.gov.ua/uk/strategichna-initsiativa-dniprovska-perlina

Аннотация

Рассмотрена инициатива повышения уровня специального образования архитекторов образовательно-квалифакационного уровня «Бакалавр» Института аэропортов на базе реального проектирования в конкретных градостроительных условиях развития территории Киева в границах Стратегической инициативы «Жемчужина Днепра».

Ключевые слова: стратегическая инициатива «Жемчужина Днепра», архитектура среды, концепция.

Annotation

The iniciative of encreesing the student educational level «Bacalor» in the Institute of Airports in real design of Kyiv urban areas megering the iniciative «Dnipro Pearl» is considered.

Key words: strategic iniciative «Dnipro Pearl», architectural environment, concept.

УДК 711

Ю. Л. Богданова
старший викладач кафедри
Дизайну архітектурного середовища
М. А. Висоцька
студентка четвертого курсу кафедри
Дизайну архітектурного середовища
Національного Університету «Львівська політехніка»

РОЗВИТОК КУРОРТНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРИКАРПАТСЬКА

Анотація: стаття присвячена вивченню поняття реабілітаційних центрів Розглядається необхідність та можливість розвитку сучасної реабілітації в Західній Україні. Подано історію виникнення та сучасні передумови економічного становлення Прикарпатська.

Ключові слова: Дрогобицька область, регіоналізація, «Галицька асамблея», Прикарпатськ, промисловість, реабілітаційний центр.

Стан проблеми.

У статті порушено ряд проблем, які потребують нагального вирішення:

- Побудова реабілітаційних центрів для вирішення проблем пов’язаних із фізичним та психологічним травматизмом населення, яке повернулося із зони АТО.
- Економічний розвиток регіонів України в цілому і Прикарпатська зокрема.

Актуальність і новизна.

Підняті у статті питання регіоналізації, наслідків проведення АТО, необхідності створення реабілітаційних центрів часто висвітлюються на телебаченні, шпальтах газет, навколо них ведуться дискусії в інтернет-публікаціях. Проте не було подано чітких рекомендацій про локалізацію реабілітаційних об’єктів та пов’язане з цим економічне відродження регіону Західної України.

Особистий вклад авторів у дослідження.

На кафедрі Дизайну архітектурного середовища Національного Університету «Львівська політехніка» викладачами та студентами, під керівництвом професора Проскурякова В.І., було розроблено ряд проектів, які мали на меті відродження Прикарпатська. До цих науково-практичних реалізацій було залучено ряд закордонних партнерів, з якими опрацьовувалися як спільні, так і індивідуальні проектні рішення. Становлення та розвиток

реабілітаційних центрів на цій території – це ще один варіант в рамках більшого за масштабом проекту.

Виклад основного матеріалу.

Сьогодні у владних структурах часто порушується питання регіоналізації України, яке досі залишається відкритим. У США, Німеччині, інших країнах існує регіональний устрій. І це позитивно впливає на їхній розвиток. У нас збільшення чи зменшення територій областей відбувається досить штучно, бо автори цієї ідеї переконані, що в результаті адміністративного перерозподілу вдасться поділити економічні та соціальні показники окремих регіонів. І якби дійсно визначальними в цьому процесі були лише економічні фактори, можна було б сподіватися на позитивний результат від втілення цієї ідеї в життя.

Однак, економіка в наших умовах не має самодостатнього значення, бо в сферу її діяльності втручається політика — і тоді хороші ідеї нівелюються повністю [1]. Так у 1991 р., за ініціативи В'ячеслава Чорновола, була створена «Галицька асамблея», до якої увійшли Івано- Франківська, Львівська та Тернопільська області. На її сесіях було затверджено угоду про основні принципи співпраці між обласними радами цих областей у політичній, економічній, торгівельній, науково-технічній, гуманітарній і культурній сферах для піднесення життєвого рівня населення в умовах наростання економічної кризи у радянському суспільстві. Під час роботи «Галицької асамблеї» була прийнята ухвала «Про єдність українських земель», яка стверджувала, що основою для возз'єднання українських земель у кордонах однієї держави є Акт злуки УНР та ЗУНР від 21 січня 1919 р., і засудила будь-які намагання порушити територіальну цілісність України [2]. Через те, що визначальними виявилися не економічні, а політичні й ідеологічні засади «Галицька асамблея» не діє.

Сьогодні дедалі частіше постає питання неспроможності центру у повній мірі вирішувати проблеми регіонів. Виникає нагальна потреба делегувати регіонам більше повноважень за умови проведення економічних реформ. Усі ці «за і проти» повинні знайти своє відображення в проекті закону про регіональну соціально-економічну політику, над яким працюють декілька груп учених, депутатів, представників уряду.

Так, нещодавно, на сесії Львівської обласної ради прозвучало звернення групи депутатів з пропозицією відновлення Дрогобицької області, яка була створена 60 років тому. За час її існування Трускавець набув статусу бальнеологічного курорту, стали до ладу такі потужні гіганти як Стебницький калійний, Роздольский сірчаний, Жидачівський картонно-паперовий комбінати, Миколаївський цементний завод.

Найчастіше про існування Дрогобицької області згадують львів'яни. Її було утворено 4 грудня 1939 р. у результаті приєднання до УРСР західноукраїнських земель. Станом на лютий 1940 р. область поділялася на 30 районів. Межі області кілька разів змінювалися. У березні 1945-го до Польщі, згідно з радянсько-польським договором, відійшли Бірчанський і Ліськівський райони, а також західна частина Перемишлянського району з містом Перемишль. У травні 1948 року до Польщі відійшли Медиківський район, а в 1951-му – Нижньо-Устрицький район. На момент скасування область складалася з 20 районів і чотирьох міст обласного підпорядкування (Дрогобич, Борислав, Самбір, Стрий). Ця територія відзначалася високим рівнем урбанізації: 1956-го у Дрогобичі проживало 37 тис. мешканців, у Стрию – 36 тис., у Бориславі – 30 тис., порівняно великими були також Самбір, Трускавець, Моршин. Близькість трьох міст – Дрогобича, Борислава, Трускавця – та бурхливий повоєнний розвиток спричинили у 1960-1970-х р.р. чутки про проект їх об'єднання у єдине місто Прикарпатське, дорогами якого мав ходити тролейбус. Проект тоді так і не реалізували, але про нього згадують дотепер.

Хоча сьогодні прийнято швидше негативно згадувати про радянський період, але заперечити економічний розквіт Дрогобицько-Бориславського промислового району (з потужними нафтовидобувною і нафтопереробною галузями) у повоєнні роки неможливо. Під час війни промисловість області була практично зруйнованою (нафтопереробні підприємства розбомбили німці ще 10 вересня 1939 р., газові свердловини у Дашаві і Угерському палали, були зруйновані газопровідні станції і газопроводи, мости через річки Стрий та Дністер). Американська авіація 25 червня 1944 р. скинула 140 тонн бомб на Дрогобиччину. Тоді повністю згоріла рафінерія.

Після війни відбудову господарства області провели в дуже короткі терміни, що свідчить про ентузіазм та самопожертву людей. Дашавський газ пустили на потреби Києва та Москви. У 1956 р. Стрийський газопромисел, Опарське та Угерське родовища давали 13,5 млн. куб. м. газу. Опарське газове родовище, оснащене новою технікою, постачало газ Дрогобичу, Самбору, Бориславу, Трускавцю, а також у сусідню Польщу. Виробництво цементу на Миколаївському цементному заводі, що тоді входив до Дрогобицької області, збільшилося удвічі. На базі старих лісопильних заводів у Дрогобичі, Самборі, Стрию, Добромилі, Сколему було створено великі деревообробні комбінати. Уведено в дію картонно-паперовий комбінат у Жидачеві. Найбільшим підприємством харчової промисловості на території області був Ходорівський цукровий завод. У 1956 р. запрацював великий цукровий завод у Самборі.

Швидко розвивалась і галузь освіти. Окрім 776 загальноосвітніх шкіл було відкрито і серію спеціалізованих закладів: Технікум механізації сільського

господарства у Стрию, Зоотехнікум у Бережниці, Електромеханічний та Нафтовий технікуми у Дрогобичі, Торгівельний технікум у Самборі. У 1940-му р. було відкрито перший вищий навчальний заклад регіону – Дрогобицький учительський інститут, що тоді мав три факультети: фізико-математичний, мовно-літературний та історичний.

Дрогобицьку область ліквідували та включили до складу Львівської 21 травня 1959 р. Сьогодні Дрогобицький район охоплює 113 населених пунктів, серед яких три міста обласного підпорядкування: Дрогобич, Борислав, Трускавець [3].

Основною причиною ліквідації Дрогобицької області послужив суб'єктивний, не обґрунтований на економічних розрахунках волюнтаристський підхід тодішнього керівництва СРСР та УРСР до проблем розвитку регіону. Хоча відповідно до радянських норм місто Дрогобич досі має необхідні атрибути обласного центру – ВНЗ та театр (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І.Франка та Львівський академічний обласний музично-драматичний театр ім. Ю. Дрогобича).

Що сьогодні може дати регіону відновлення Дрогобицької області?

З огляду на економічну кризу та існуюче безробіття (в Дрогобичі закрилося останнє велике підприємство – 2-ий нафтопереробний завод), зубожілість населення, масову міграцію населення за кордон у пошуках «кращої долі» спогади про економічний розквіт Прикарпатська видаються подібними на казку. На фоні надзвичайно поганої економічної ситуації у Самборі та Бориславі курорти Трускавець, Моршин та Східниця все ж розвиваються.

Можливо вже тепер необхідно думати про створення на їх базі рекреаційно-курортної Дрогобицької області на зразок Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей, не чекаючи прийняття Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій в Україні». Відновлення Дрогобицької області в її історичних кордонах дало би потужний поштовх для бурхливого економічного та соціального розвитку даного регіону. Господарники не просто хочуть у своїх регіонах залишити кошти, які віддаються у центр, а хочуть довести, що можуть на місцях господарювати набагато ефективніше.

Можливо сьогодні, у зв’язку з тим, що курорти Прикарпатська розвинені на достатньо високому рівні необхідно почати економічне піднесення регіону саме з вдосконалення цієї галузі. Адже стихійність забудови Трускавця та Моршина просто вражають. До того ж революційні та військові події у нашій державі призвели до великої кількості поранених, що потребують фізичного та

психологічного відновлення. Тому на базі бальнеологічних курортів можна створити реабілітаційні центри, які є надзвичайно актуальними сьогодні.

Реабілітаційний центр - це організація, де займаються фізичним, соціальним і психологічним відновленням людей, які перенесли хвороби нервової системи, опорно-рухового апарату, органів чуттів, а також наявних психічних відхилень, які можуть супроводжуватися відхиленнями у поведінці. За профілем реабілітаційні центри поділяються на ортопедичні, неврологічні, кардіологічні, військово-реабілітаційні, центри реабілітації залежних.

В реабілітаційних центрах провадиться комплекс медичних, психологічних, педагогічних, професійних та юридичних заходів з відновлення автономності, працездатності та здоров'я осіб з обмеженими фізичними та психічними можливостями в результаті перенесених або вроджених захворювань, а також в результаті отриманих травм. Слід відмітити, що термін «Реабілітація» у медицині стосується переважно фізичного відновлення людей з набутими захворюваннями. Відповідно, реабілітаційні центри для відновлення неврологічних, ревматологічних та травматологічних хворих являють собою медичні, санаторно-курортні заклади.

В реабілітаційній практиці виділяють два напрямки відновлюваної реабілітації:

1).оздоровлююча профілактика захворювань в практично здорових людей з підвищеним ризиком розвитку хвороб і ослаблених в результаті негативного впливу факторів навколишнього середовища;

2).медицинська реабілітація та профілактика ускладнень.

Успішний досвід створення реабілітаційних центрів показав, що ці два напрямки можна об'єднувати в межах одного закладу, створюючи функціональні зони для інвалідів та здорових людей. Об'єднання здорових людей та інвалідів сприяє соціальній адаптації останніх та їх інтеграції в суспільстві [4].

Існує три основні фактори, які істотно впливають на розміщення реабілітаційних центрів, як закордоном, так і в Україні:

1.Екосфера. Головна перевага будь-якого заміського об'єкту. Наявність рекреаційних ресурсів (вода, ландшафт, ліс, клімат) надзвичайно важлива для реабілітаційних закладів і необхідна для санаторіїв та курортів.

2.Соціум. Громадське, культурне та історичне середовище, інформаційний та психологічний фон.

3.Інфраструктура.Наявність транспортних зв'язків. Відсутність доріг та інженерного забезпечення робить створення нового реабілітаційного центру невигідним, а сам центр - важкодоступним.

У країнах з високим рівнем економіки реабілітація приймає системний характер і представлена профільними установами. Найбільшу популярність здобули реабілітаційні центри Німеччини, США та Ізраїлю.

Реабілітаційні клініки Німеччини містять елементи курортного лікування, часто розташовуються за містом і зручні для проживання. Найбільш відомими є кардіологічні та ортопедичні клініки.

Американські центри реабілітації входять до складу науково-медичних об'єднань. Вони оснащені передовим обладнанням, а відновні центри для хворих з ушкодженнями мозку визнані одними з кращих в світі.

Ізраїльські реабілітаційні центри грунтуються на базі великих профільних клінік, щоб пацієнт, після закінчення гострого періоду хвороби, міг отримати необхідне відновлення.

За останні роки в Україні стає відчутною тенденція до виникнення попиту на психологічну реабілітацію та різкого зростання попиту на фізичну реабілітацію, що додатково зумовлено, в даний час, проведенням антитерористичної операції (АТО) і збільшенням внаслідок цього людей, що потребують як фізичної, так і психологічної реабілітації.

Сьогодні послугами психологічної реабілітації в Україні, як одній з пострадянських країн, користуватися не прийнято. Хоча широкий доступ до закордонного медіаресурсу поступово сприяє зацікавленню та розвитку саме цього виду послуг.

Створення нових реабілітаційних центрів в Західній Україні має ряд переваг, серед яких можна виділити:

- невелика кількість конкурентів на даному ринку послуг (в Україні на даний момент існує лише один відповідний центр в Євпаторії, доступ до якої на даний час є утрудненим);
- необхідність надання даного виду послуг для осіб залучених до АТО з високим відсотком фінансування витрат державою (що дасть можливість економічного піднесення регіону);
- прогнозується зростання попиту на такі послуги завдяки впровадженню в Україні європейських стандартів життя;
- територіальна віддаленість регіону від зони бойових дій.

Провідною ідеєю створення реабілітаційних центрів в Україні є серйозна потреба у відповідних закладах, що опосередковано доводиться досвідом економічно-розвинутих країн Європи та Америки, де відповідні центри успішно функціонують протягом тривалого часу (понад 100 років) на засадах самоокупності, заповнюючи відповідну нішу і дозволяючи покращити як фізичне, так і психологічне здоров'я жителів відповідного регіону. За умови сьогоднішньої складної ситуації, пов’язаної з веденням військових дій на

території нашої країни розв'язання потреби реабілітаційних центрів є вже не просто актуальним, а й гостро необхідним. До того ж в умовах слабкої економіки розвиток реабілітаційних центрів дозволить вирішити одночасно і економічні проблеми регіону, ставши першим етапом ідеї відновлення Прикарпатська, і вирішить соціальні проблеми населення країни.

Список використаних джерел

1. Власюк Анатолій. Дрогобицька область на карті України. http://www.day.kiev.ua/uk/article/poshta-dnya/drogobicka-oblast-na-karti-ukrayini
2. http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/perebudova-akt-progoloshennya-nezalezhnost-deklarats-ya-pro-derzhavniy-suveren-tet-ukra-ni-/galitska-asambleya/
3. Тимошенко Леонід. Дрогобицька область. http://www.gazeta.lviv.ua/article/12905
4. https://ru.wikipedia.org/wiki /Реабилитационный_центр

Аннотация

Статья посвящена изучению понятия реабилитационных центров. Рассмотрена необходимость и возможность развития современной реабилитации на территории Западной Украины. Подана история возникновения и современные предпосылки экономического формирования Прикарпатска.

Annotation

The paper studies the concept of rehabilitation centers. The necessity and possibility of the development of modern rehabilitation in western Ukraine. Filed history of the origin and formation of modern economic background of Prykarpatsk.

УДК 711.25

М. М. Бородич,
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СИСТЕМИ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ РАЙОННОГО РІВНЮ (на прикладі Бахчисарайського району АР Крим)

Визначені принципи формування функціонально-планувальної організації зон відпочинку та туризму рівня адміністративного району, які є найбільш

доцільними для використання при формуванні системи рекреації та туризму Бахчисарайського району АР Крим.

Вступ. Система рекреації та туризму районного рівня є відкритою та саморегулюючою із складною та динамічною внутрішньою структурою, тому її побудова є складним завданням для архітектора. Процес синтезу системи або системного об'єкту завжди асоціювався як найбільш складна з методологічної точки зору задача. За допомогою детального аналізу можна розкласти будь-який об'єкт на складові частини, проте це не значить, що на основі здобутих за допомогою аналізу даних можливо створити необхідну цілісну структуру, найбільш придатну для вирішення поставленої задачі. Оскільки, як зазначає Лаврик Г.І., необхідно знати ще один важливий, якщо не найважливіший, критерій: це ті принципи, в залежності від яких об'єднання різнопланових на перший погляд елементів приймає особливу якість – цілісність і упорядкованість, що є притаманні всім саморегулюючим системам. Таким чином, визначення загальних принципів функціонування і розвитку являється однією з першочергових задач архітектурно-містобудівної методології [1].

О. М. Сичивиця в своїх працях виділяє, що під загальним принципом розуміється необхідний і суттєвий взаємозв'язок предметів і явищ об'єктивної дійсності; загальні принципи діють на рівні законів, проте вони не є самими законами; ці принципи – прояв загальних законів в містобудівних системах. [2]. С. І. Вавілов, торкаючись наукових методів у фізиці, зазначав, що в основі теорії лежать принципи, що є безпосереднім узагальненням дослідних даних, а питання щодо внутрішнього механізму розглядуваних явищ не ставиться. Принципи можуть узагальнюватися, певним чином видозмінюватися, доповнюватися, проте порушуватися повність вони не можуть, оскільки вони є вираженням прямого досвіду [3]. Всі без виключення принципи володіють спільними рисами: вони можуть бути сформульовані математично; вони не точні в тому сенсі, що завжди присутні розходження між прогнозуванням основаним на принцип і реальною дійсністю; вони прості і їх просто недвозначно сформулювати, проте, вони прості за формою та своєю ідеєю але в природі діють складним чином; вони універсальні і є застосованими до великої кількості об'єктів, різних за своєю природою і рівнем складності; вони володіють високим рівнем дедуктивності висновку [4]. Дія таких принципів має якість відтворення, багаторазової повторюваності по бажанню дослідника, тобто вона є потенційно формалізуємою, а самі принципи являються, по своїй суті, основою для розробки математичної моделі системи рекреації та туризму районного рівня, як і містобудівних систем в цілому.

Основний зміст.

В системі рекреації та туризму, в плані спільності і належності до систем кібернетичного типу, діють практично всі загальносистемні принципи – оборотного зв'язку, цілісності, ієрархічності структури, інваріантності та ін. Проте, загальні принципи, взяті окремо, самі пособі, ні до яких конкретних результатів або висновків привести не можуть, проте при застосуванні їх до рішення конкретної задачі, вони дозволяють розробити ефективні системні методи та моделі для дослідження архітектурних об'єктів.

Визначення принципів формування функціонально-планувальної організації зон відпочинку і туризму адміністративного району відбувається з врахуванням проведених досліджень, на основі моделювання та застосування основних принципів системного підходу.

Принцип варіативності відпочинку передбачає формування найбільш максимальної кількості видів відпочинку, що є доцільними для розвитку на досліджуваній території. Основуючись на існуючий досвід функціонування систем рекреації та туризму, можна зробити висновок про те, що чим більше видів відпочинку та туризму функціонує на території району тим він стає більш привабливим для більшої кількісті цільових груп рекреантів, а отже зростає туристична привабливість цього району в цілому.

Принцип варіативності відпочинку має перспективні умови для свого втілення на території Бахчисарайського району в зв'язку з різноманітними природними ареалами, розміщеними на території району, що дає можливості для розвитку багатьох видів туризму: культурного, пізнавального, оздоровчого, рекреаційного, екологічного, зеленого, сільського.

Таким чином, принцип варіативності відпочинку для формування функціонально-планувальної організації зон відпочинку і туризму адміністративного району буде сформульованим наступним чином: *«при формуванні функціонально-планувальної організації зон відпочинку і туризму адміністративного району необхідним є розміщення максимальної кількості видів відпочинку та туризму, які є доцільними для розвитку»*.

Принцип функціональної підпорядкованості є визначальним у формуванні функціональної структури зон рекреації та туризму району. Кожен з елементів нижчого порядку повинен підпорядковуватися вищому, тобто або відповідати функціональному спрямуванню цього вищого елемента, або працювати задля здійснення своєї функції вищим елементом.

Для більш чіткого представлення суті дії принципу функціональної підпорядкованості розглянемо елементи системи рекреації та туризму районного рівня (об'єкти рекреації та туризму) та вищий за ієрархією рівень підсистем III порядку (комплекси рекреації та туризму). Для більшої наочності

приведено структурну модель ієрархії системи рекреації та туризму рівня району (рис 1). Комплекси рекреації та туризму можуть відповідно до свого спрямування забезпечувати здійснення певних видів відпочинку та туризму, тобто бути різними за своєю функціональною направленістю (гірського, морського, оздоровчого спрямування та ін.), а отже, відповідно до принципу функціональної підпорядкованості об'єкти рекреації та туризму повинні бути або відповідними за функцією до комплексу що їх містить або забезпечувати функціонування цього комплексу. Так, якщо туристичний комплекс за своїм функціональним спрямуванням належить до оздоровчого туризму то його складові елементи (об'єкти) повинні виконувати або оздоровчу функцію, або забезпечити її виконання цим комплексом в цілому (забезпечити проживання, обслуговування та ін. рекреантів).

Ґрунтуючись на вищезазначеному, принцип функціональної підпорядкованості для формування функціонально-планувальної організації зон відпочинку і туризму адміністративного району можна сформувати так: *«при формуванні функціонально-планувальної організації зон відпочинку і туризму адміністративного району елементи нижчого порядку повинні бути функціонально відповідними до елементу вищого порядку або забезпечувати здійснення своєї функції вищим елементом»*.

Принцип цілісності елементів системи є характерним для більшості містобудівних систем, і полягає здебільшого в тому що сама система є цілісною, вона складається с певної кількості елементів, що тісно пов'язані між собою та перебувають у постійній взаємодії.

На перший погляд, стосовно системи рекреації та туризму рівня району може здатися, що принцип цілісності елементів та принцип варіативності є дещо протиставні між собою, проте це хибне враження, оскільки вони переслідують зовсім різні за характером цілі. Так, принцип варіативності відпочинку передбачає функціональну різноманітність елементів системи, то принцип цілісності елементів системи – безперешкодній зв'язок між усією множиною елементів та забезпечення їхнього сумісного функціонування, тобто функціонування самої системи. Отже, в системи рекреації та туризму рівня адміністративного району принцип цілісності елементів системи буде виражатися в основному в комунікаційних зв'язках між всією множиною туристичних об'єктів різних рівнів цієї системи, що призвані забезпечити будь-який із всієї множини зав'язків цієї системи.

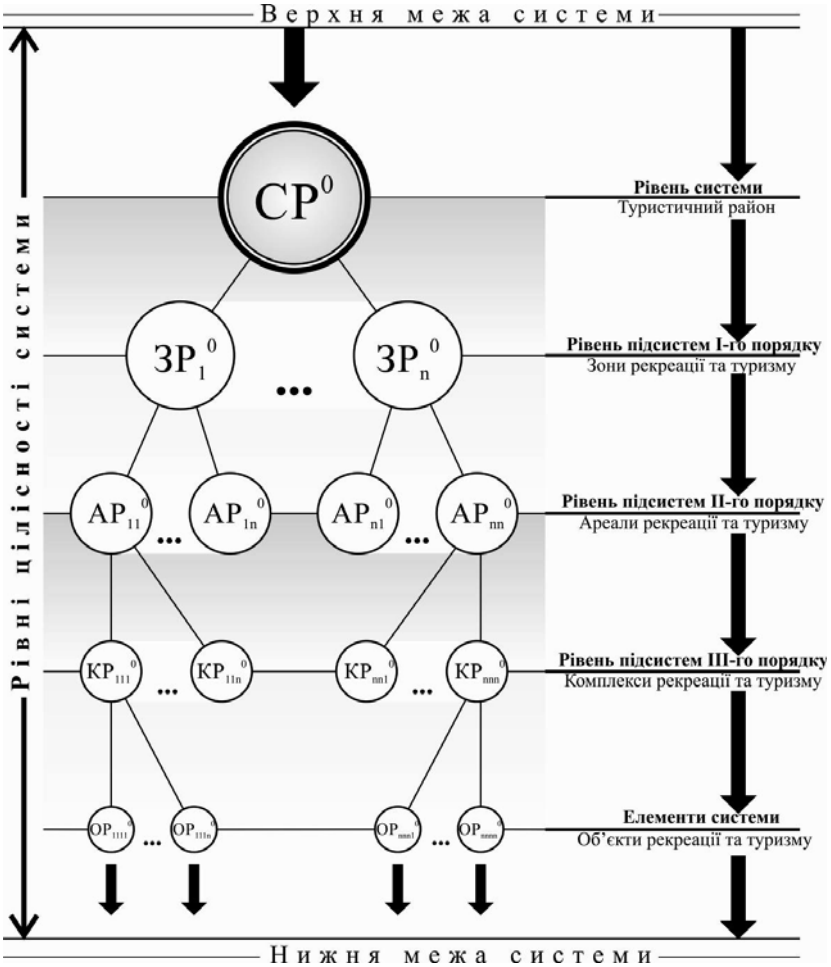

Рис. 1. Структурна модель ієрархії системи рекреації та туризму рівня району.

Таким чином, принцип цілісності елементів системи для формування функціонально-планувальної організації зон відпочинку і туризму адміністративного району буде наступним: *«при формуванні зон відпочинку та туризму рівня адміністративного району необхідно забезпечити безперешкодній зв'язок між усією множиною елементів та їхнє сумісне функціонування, тобто функціонування самої системи»*.

Висновок.

Відпрацювання прийомів на основі визначених вище принципів формування функціонально-планувальної організації зон відпочинку і туризму адміністративного району дозволить визначити варіанти можливого розташування цих зон в територіальній структурі системи рекреації та туризму району та сформувати їх перспективну структурну організацію.

Системне застосування вищенаведених принципів до вирішення подібних задач, та їхнє впровадження за допомогою відповідних кожному з принципів прийомів дозволить розробити власну методику та визначити рекомендації до її застосування.

Література

1. Лаврик Г. И. Методологические основы районной планировки. Введение в демоэкологию / Г.И. Лаврик // Учебник для вузов. – Белгород, БГТУ им. В. Г. Шухова, 2006. – 116 с;

2. Сичивица О. М., Методы и формы научного познания / О. М. Сичивица. - М., «Высшая школа», 1972. - с. 76-77;

3. Вавилов С. И. Собрание соч., т. III /С. И. Вавилов. – М., Изд-во АН СССР, 1956. – с. 156;

4. Фейнман Р. Характер Физических законов / Р. Фейнман. - М., «Мир», 1968. - с. 34.

Аннотация

В статье приведены принципы формирования функционально-планировочной организации зон отдыха и туризма уровня административного района, которые являются наиболее целесообразными для применения при создании системы рекреации и туризма Бахчисарайского района АР Крым.

Annotation

In this article was identified the principles of functional and planning organization of recreation and tourism areas of the level of administrative district, which are the most appropriate for use in the creation of the system of recreation and tourism of Bakhchisaray region of Crimea.

УДК 711.11

Р. П. Гончарик
Івано-Франківський університет права
ім. короля Данила Галицького

ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ В АРХТЕКТУРІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА 1944-1955 РОКІВ

В останні десятиліття постає вимога в переосмисленні архітектури попередніх років в тому числі радянського періоду. В даній статті розглядається післявоєнний період в архітектурі міста Івано-Франківська. Період коли відбулися значні зміни як в розплануванні міста так і в архітектурі.

Ключові слова: післявоєнний період, зміни в просторі, ґенеза.

Постановка проблеми. В сьогоднішніх умовах постає вимога в обґрунтуванні та в удосконалення шляхів розвитку архітектурно просторової структури міста. Шляхи розвитку мають узгоджуватися з ґенезою структури населених пунктів міського типу .

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість праць, які стосуються проблем історії архітектури, присвячена проблемам архітектури міст. Зокрема, аналізуються сучасні проблеми, перспективи розвитку рекреації міста та регіону.

Проте малодослідженою залишається проблематика морфологічних змін у містах радянського період 1939-1989 рр., коли ці міста зазнали найбільших змін у просторовій організації. Досить багато процесів та змін мали негативний вплив на образ міст, але були й позитивні моменти. Прикарпатського регіону і мають бути усунені в нових умовах їхнього функціонування.

Постановка завдання. Метою даної статті є з'ясування та оцінка архітектурно-просторових змін в Івано-Франківську у перші роки радянського періоду. Прикарпаття, і саме місто Івано-Франківськ є надзвичайно цікавими для дослідження морфологічної структури міст у радянський період, оскільки тут стійко зберігались народні традиції в архітектурі та створенні простору.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Зміни в управлінні архітектурно-містобудівельними процесам та проектуванні.

У працях архітекторів повоєнного періоду відчутні пошуки творчої інтерпретації своєрідних рис функціоналізму 1919-1939 років. На долю випускників Львівської архітектурної школи випало завдання формувати сучасне архітектурне обличчя міст і сіл західного регіону. Вони складали

проекти забудови і реконструкції зруйнованого воєнними діями житлового фонду.

Першу проектну установу в Станіславській області було організовано в 1946 році, під назвою «Проектно-кошторисне бюро у справах сільського і колгоспного будівництва». У січні 1947 року на базі цього бюро організували обласну проектну організацію «Облпроект», яку пізніше перейменували на обласну проектну організацію «Станіславський облпроект» [2, с. 47].

У 1951-1957 роках проектні бюро і профільні проектні організації (станіславські «Облсільпроект», «Облремпроект», «Облкомунпроект», Юблдорремпроект») часто змінювали назви і місцезнаходження.

На базі всіх проектних установ у травні 1955 р. було створено проектну організацію «Облміськсільпроект», яка 21 вересня 1957-го дістала назву Станіславський «Облпроект». У 1963 році цей Облпроект» ввійшов у систему Київського державного проектного інституту «Діпроміст» на правах філії. Центральний інститут тоді мав дев'ять філій у великих обласних центрах України, що дало новий якісний поштовх до подальшого розвитку традиційних та нових напрямів проектної діяльності. Одночасно Станіславський «Облпроект» було перейменовано на Івано-Франківську філію «Діпроміст» з огляду на перейменування Станіслава на Івано-Франківськ у 1962 році.[1, с.10]

2. Зміни в просторі Івано-Франківська.

У радянському містобудуванні того часу загальними є спроби підпорядкувати розвиток міст замкнутим і архаїзованим планувальним схемам. У центрах міст формуються переважно симетричні осьові композиції, що складаються з великих площ і вулиць-бульварів.

Одним з головних завдань післявоєнних генеральних планів міста було створення виразного міського центру, скверів і бульварів.

Хаотична забудова та вузькі вулички старого Станіслава стали основним аргументом для соціалістичної перебудови радянського міста. Проект реконструкції 1946 р. передбачав нівелювання цих «недоліків». У статті до газети «Прикарпатська правда» начальник обласного відділу в справах архітектури В.Клочко аргументував потребу реконструкції Станіслава саме тим, що він «побудований за невдалим принципом будівництва, хаотично»[3].

«Незважаючи на те, що радіально-кільцева система, за принципом якої побудований Станіслав, є однією з кращих систем будування, вулична сітка створює враження чогось стихійного, безпланового, – зазначував у газетній статті чиновник-архітектор. – Впадає в око відсутність єдиної системи – в місті немає виразних майданів, будинки часто не гармоніюють один з другим. Місто не має певного центру. Пасажирський і товарний залізничні вузли, а головне, паровозоремонтний завод, вклинилися в центральний район міста, розрізали

його й припинили розвиток міста в східному напрямку. Відсутність головних та кільцевих магістралей створює таке становище, що автогужовий транспорт заповнює єдину пов'язуючу магістраль – одну з центральних вулиць міста – Радянську (тепер Незалежності – Б.С.). Проїзд по більшості вулиць ускладнюється їх надзвичайною вузькістю. Завданням реконструкції міста є, перш за все, створення його центру. Ряд факторів, адміністративних та побутових, показали, що він має бути створений в районі колишньої ратушної площі, міського ринку та найближчих кварталів. Проектом передбачається спорудження в центрі міста будівель для міської Ради, музею, оперного театру, монументів Леніна, Сталіна, героїв Великої Вітчизняної війни, а також побудова постійної трибуни. На привокзальній площі намічається будівництво закладів для обслуговування приїжджих: готелю, ресторанів, будинку колгоспника та інших. За парком імені Шевченка заплановано створити фізкультурний центр міста. Там будуть влаштовані спортивні майданчики, стадіони, купальні, а також побудований палац фізкультурників. Станіслав має всі дані і можливості стати красивим, зеленим, чистим містом»[3].

Проектом цієї реконструкції також було передбачено створення двох промислових зон – Хриплинського вузла та дільниці легкої індустрії в районі шкірзаводу. Житлові райони умовно поділили на три територіальні групи: багатоповерхової, малоповерхової й індивідуальної забудови. Старі будинки в історичній частині міста, на думку проектантів, слід було капітально відремонтувати.

3. Зміни в архітектурі міста.

В 1940–1950-х роках перед архітекторами постало складне завдання реконструкції міста, створення нових архітектурних ансамблів, площ, кварталів, вулиць, парків. Основна увага була приділена відновленню зруйнованих будинків міста та функціональному переосвоєнню існуючих будинків і споруд.

Багатоповерхова одноманітна забудова центру знівелювала характерні особливості природного простору центру міста і сформувала його загалом невиразний образ. Намагання «вільно», тобто без належного поєднання з оточенням розташувати у просторі центру Івано-Франківська за розмірами нові громадські будівлі (за дещо переробленими типовими проектами), а також багатоповерхові житлові будинки створило випадкові зіставлення окремих будівель чи їх груп, позбавлених цілісного ансамблевого задуму. Слід також зауважити, що механічне збільшення поверховості забудови при одночасній схематизації і спрощеності її архітектурного образу мало у центрах міст загалом негативний композиційний ефект, призводячи до «багатоповерхової» одноманітності.

(м. Івано-Франківськ, вулиця Бельведерська 1945р.)

Як зауважив начальник відділу охорони культурної спадщини Івано-Франківського міськвиконкому архітектор-реставратор Ігор Панчишин, нові містобудівні концепції, які прийшли в місто наприкінці 1940-х років, були продиктовані прагненням радянської влади перетворити обласний центр Прикарпаття на індустріальне місто, в якому мають жити і працювати будівники комунізму. І насправді мало кого обходило, що внаслідок такого втручання історична тканина міста руйнувалася. Вулиці, які розходилися від центру Івано-Франківська, швидко та планомірно забудовували стандартними та якнайпростішими цегляними кількаповерховими будинками – «хрущовками». Згодом на далеких околицях з'явилися спальні мікрорайони, забудовані панельними будинками. Система забезпечувала житлом нових колоністів, які розбудовували свій новий світ на крихких залишках старого міста [4].

В Івано-Франківську забудова «хрущовками» почалася з вулиці Бельведерської, де виросли квартали «станіславських Чєрьомушек», названих так за аналогією з мікрорайоном Москви, де вперше почали практикувати таку архітектурну стилістику. Згодом, щоб підкреслити наслідування «найкращих» радянських зразків житлового будівництва, вулицю з «хрущовками» навіть перейменували на Московську.

Однотипні «хрущовки» стрімко заповнювали колишні станіславські передмістя, виструнчуючись по вулиці Дадугіна (тепер – Коновальця), Галицькій (тут будували насамперед житло для залізничників), Жукова (тепер – Пулюя).

Ця забудова, а також подальше спорудження спальних районів із панельних будинків, на перший погляд не принесла місту великої шкоди. Ці споруди часто будувалися на чистому полі, вони нічого не руйнували, але самі по собі вони були потворними.

Швидкі темпи забудови пояснювалися простим матеріалом та примітивним плануванням. Але навіть таке недолуге житло тоді вважали благом. Вперше за радянських часів замість «комуналок» (однокімнатних помешкань, об’єднаних спільним коридором і кухнею) почали будувати багатоповерхівки з окремими квартирами[5].

Висновки. Таким чином, радянська архітектура в останні десятиліття розвитку штучно стає вторинною відносно світового архітектурного процесу, а її досягнення, не знаходячи виходу в дуже обмежену професійну практику, залишаються зразком концептуального («паперового») «зодчества».

Внаслідок зазначених особливостей останній період розвитку радянської архітектури дає зразки переважно негативних рішень. До позитивних рішень можна віднести те, що відбулися важливі містобудівні зміни: формуються нові й об'єднуються старі частини міст; забудовуються, впорядковуються і набувають новий вигляд вулиці та площі; з'являються певні спроби ввести регулюючі правила; в ряді випадків створюються проектні генплани міст та окремих районів. Використання деяких містобудівних ідей того часу має практичне значення і для сучасних передпроектних досліджень в містах України.

Разом з тим, хаотична і безсистемна забудова характерна для міст західних областей України (в тому числі й Івано-Франківська). Вона у значній мірі зменшує цінність окремих прекрасних зразків архітектури минулого і не створює того, що є основним у практиці забудови соціалістичних міст – архітектурних ансамблів. У місті передбачалося формування головної площі для багатолюдних мітингів і демонстрацій у дні державних свят, тому забудові площі намагалися надати монументальних рис.

Слід також зауважити, що механічне збільшення поверховості забудови при одночасній схематизації і спрощеності її архітектурного образу мало у центрах міста загалом негативний композиційний ефект, призводячи до «багатоповерхової» одноманітності.

Список використаних джерел:

1. Соколовський З. Архітектори радянського Івано-Франківська/ З.Соколовський. – Івано-Франківськ, 2014. – 108 с.
2. Заварихин С. П. Советская архитектура (1917 середина 1950-х гг.): Учеб. Пособие / С. П. Заварихин. – Л., 1984. 96 с.
3. Дві карти міста/ Русих П./газета Прикарпатська правда/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ifportal.net/articles/full/43915.
4. Майбутнє Станіславова / Горшеньов К. / газета Прикарпатська правда / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zbruc.eu/node/11991.
5. Чи збереже Івано-Франківськ своє історичне обличчя? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://versii.if.ua/novunu/chi-zberezhe-ivano-frankivsk-svoye-istorichne-oblichchya/

Аннотация

В последние десятилетия возникает требование в переосмыслении архитектуры предыдущих лет в том числе советского периода . В данной статье рассматривается послевоенный период в архитектуре города Ивано-Франковска. Период, когда произошли значительные изменения как в планировку города так и в архитектуре.

Ключевые слова: послевоенный период, изменения в пространстве, генеза.

Annotation

In recent decades, there is a requirement in rethinking architecture of previous years including the Soviet period. This paper deals with the post-war period in the architecture of Ivano- Frankivsk. Period when a significant change in plan of the city and architecture.

Keywords: postwar period , changes in space, origins.

УДК 721.02

В. В. Деревянко,
Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры

ПРИМЕНЕНИЕ НЕЧЕТКИХ И ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ПЕРЕМЕННЫХ ПРИ ОЦЕНКЕ КАЧЕСТВА АРХИТЕКТУРНЫХ ПРОЕКТОВ

Аннотация: рассмотрено возможности создания логико-лингвистических моделей на основе нечетких и лингвистических переменных для оценки качества архитектурных проектов.

Ключевые слова: проект архитектурный, методы оценки, моделирование системное, подход комплексный.

Введение. Одним из важнейших свойств человеческого интеллекта является способность давать оценку и принимать решения в условиях неполной и нечеткой информации. По своей природе оценка является приближением. Во многих случаях она является приближенной характеристикой набора данных, поскольку в большинстве задач, решаемых человеком, не требуется высокая точность, или нет достаточно полной количественной информации.

Возможность, а во многих случаях, и необходимость использования нечеткого подхода при оценке и анализе проектных решений вызвана тем, что объект проектирования, как правило, является сложной системой с большим числом специализированных информативных понятий.

Постановка проблемы. Вопросы перевода приближенных размышлений на математическую основу, построения соответствующих управляющих алгоритмов и моделей и их использование являются предметом, называемой нечёткой логикой (fuzzylogic) [13]. Такая система анализа базируется на теории нечетких множеств, по сути являющихся значениями лингвистической переменной. Использование средств нечёткой логики – логических операций над нечёткими множествами позволило бы переводить неоднозначные жизненные утверждения в язык чётких, формальных математических формул и проводить оценку качества архитектурных проектов в короткие сроки на любом этапе, а также принимать на их основе более обоснованные суждения и решения [7].

Анализ публикаций. На сегодняшний день принципы нечеткой логики нашли применение в многочисленных областях человеческой жизнедеятельности. Диапазон их применения, вне всякого сомнения, огромен и, что не менее важно, имеет большой потенциал для дальнейшего развития и углубления. Вот только некоторые области применения: управление в промышленности, планирование, управление движением и перевозками, оценка кредитоспособности, обнаружение подделок, распознавание образов, геология, строительство, химия.

Что касается непосредственно проектно-строительных работ, наибольшее распространение нечеткая логика получила в управлении проектами, создании строительных материалов и конструкций, технологии организации строительных работ и т.д. Однако несмотря на это непосредственно в проектировании и оценке проектных решений применение нечеткой математики пока не получило серьезных результатов, как в других областях человеческой жизнедеятельности. Хотя элементы этого аппарата очень часто используются специалистами. Например, когда эксперт анализирует проектное решение путем сравнения его с теоретическим эталоном, он по тем или иным параметрам оценивает его по степени приближения к желаемому, выставляя

проектному решению коэффициент обладания этими свойствами [1]. Тем самым он использует нечеткие множества. Или, например, кода специалист использует вербальные характеристики, не имеющие точных значений, или являющиеся качественными понятиями.

Цель статьи. Рассмотрение возможности разработки методики оценки архитектурных проектов с использованием аппарата нечеткой математики.

Изложение материала. «Инструменты», используемые в нечетких методах для упрощения понимая можно условно разделить на три уровня [9]:

1) использование нечетких и лингвистических переменных;
2) использование простых отношений между переменными, которые описываются нечеткими высказываниями;
3) описание сложных отношений нечеткими алгоритмами.

Так первый уровень используется в оценке проектных решений достаточно часто благодаря распространенности экспертной оценки. Второй является существенно менее распространенным, так как требует «базы данных» на основе которой строятся эти отношения. Третий уровень практически не применяется в силу того, что к существующим проблемам на предыдущем уровне добавляется необходимость обладания серьезным уровнем знаний в области нечеткой логики. Эти факторы ведут за собой существенное увеличение временных затрат, как следствие, в рамках одного проекта рассматриваются большинством девелоперов как неоправданные.

Предпосылками применения нечеткой логики является, прежде всего, недостаток информации. Ведь одна из наиболее сложных сторон проектирования заключается в том, что основополагающие решения закладываются на ранних стадиях, в то время, когда количество нечетких и неизвестных факторов максимально. Однако существует и целый ряд других аспектов для применения аппарата нечеткой логики [14]: уникальность; отсутствие формализуемой понятийной и целевой базы, определяющей качество; отсутствие оптимальности; динамичность; неполнота описания; наличие свободы воли.

Понятие нечеткого множества – попытка математической формализации нечеткой информации для построения математических моделей. В основе этого понятия лежит представление о том, что составляющие данное множество элементы, обладающие общим свойством, могут обладать этим свойством в различной степени и, следовательно, принадлежать к данному множеству с различной степенью. При таком подходе высказывания типа “такой-то элемент принадлежит данному множеству” теряют смысл, поскольку необходимо указать “насколько сильно” или с какой степенью конкретный элемент удовлетворяет свойствам данного множества [5].

При описании объектов и явлений с помощью нечетких множеств используется понятие *нечеткой* и *лингвистической переменных*. С помощью таких переменных «можно приближенно описывать явления, которые настолько: сложны или плохо определены, что не поддаются описанию в общепринятых количественных терминах» [3]. Так эксперт, оценивая проектное решение, очень часто делает заключение типа «плохое функциональное зонирование», «компактная планировка» или «хорошая инсоляция» и т.д., это и есть использование таких переменных.

Нечеткая переменная характеризуется тройкой <a, X, A>, где a – имя переменной, X – универсальное множество (область определения – a), A – нечеткое множество на X, описывающее ограничение (то есть mA(x)) на значение нечеткой переменной a.

Лингвистической переменной называется набор <b, T, X,G,M>, где b – имя лингвистической переменной; T – множество его значений (терм-множество), представляющие имена нечетких переменных, областью определения, которых является множество X. Множество T называется базовым терм-множеством лингвистической переменной; G – синтаксическая процедура, позволяющая оперировать элементами терм-множества T, в частности, генерировать новые термы (значения). Множество TИG(T), где G(T) – множество сгенерированных термов, называется расширенным терм-множеством лингвистической переменной; M – семантическая процедура, позволяющая преобразовать новое значение лингвистической переменной, образованной процедурой G, в нечеткую переменную, то есть сформировать соответствующее нечеткое множество.

Примерами лингвистических переменных могут служить такие понятие как технологичность, компактность, изолированность и т.д. Условно говоря, фактически любая характеристика, которую может дать эксперт при оценке проектных решений и является лингвистической переменной.

Лингвистическая переменная отличается от числовой переменной тем, что ее значениями являются не числа, а слова или предложения в естественном или формальном языке. Поскольку слова, в общем, менее точны, чем числа, понятие лингвистической переменной дает возможность приближенно описывать явления, которые настолько сложны, что не поддаются описанию в общепринятых количественных терминах. В частности, нечеткое множество, которое представляет собой ограничение, связанное со значениями лингвистической переменной, можно рассматривать как совокупную характеристику различных подклассов элементов универсального множества. В этом смысле роль нечетких множеств аналогична той роли, которую играют слова и предложения в естественном языке. Например, прилагательное

«КРАСИВЫЙ» отражает комплекс характеристик внешних данных. Это прилагательное можно также рассматривать как название нечеткого множества, которое является ограничением, обусловленным нечеткой переменной «КРАСИВЫЙ». Термины «ОЧЕНЬ КРАСИВЫЙ», «НЕКРАСИВЫЙ», «ЧРЕЗВЫЧАЙНО КРАСИВЫЙ», «ВПОЛНЕ КРАСИВЫЙ» и т.п. Это названия нечетких множеств, образованных путем действия модификаторов. «ОЧЕНЬ, НЕ, ЧРЕЗВЫЧАЙНО, ВПОЛНЕ» и т.п. на нечеткое множество «КРАСИВЫЙ». В сущности, эти нечеткие множества вместе с нечетким множеством «КРАСИВЫЙ» играют роль значений лингвистической переменной «внешний вид» [8].

Важный аспект понятия лингвистической переменной состоит в том, что эта переменная более высокого порядка, чем нечеткая переменная, в том смысле, что значениями лингвистической переменной являются нечеткие переменные [6]. Например, значениями лингвистической переменной «освещенность» могут быть: низкая, ниже средней, средняя, выше средней, высокая и т.п. Каждое из этих значений является названием нечеткой переменной.

Нечеткое множество (НМ) – подмножество элементов А из Е, такое, что каждому элементу сопоставлена степень принадлежности этого элемента множеству Е. НМ полностью определяется заданием функции принадлежности (x) A μ: ее область определения – Е, область значений – отрезок [0, 1]. Чем выше значение (x) A μ, тем выше оценивается степень принадлежности элемента x из Е нечеткому множеству А.

Различают два метода построения функции принадлежности: прямой и косвенный [2, 12, 4, 10, 11]. *Прямым* методом эксперт задает для каждого x из U значение $\mu_A(x)$, либо определяет функцию принадлежности аналитически. Как правило, такой способ задания применяется для измеряемых понятий типа «длина», «ширина». Например, именно этот метод используется при анализе проектных решений методом транзитных площадей. Так же этот метод задания функции принадлежности может использоваться, когда имеются полярные значения, например, крайне-допустимые значения площади или объема помещения. При этом во многих случая нижняя граница будет задаваться нормативными документами, а верхняя может быть установлена по результатам исследований или заданием на проектирование.

Косвенный метод применяют, когда нет «элементарных измеримых свойств, через которые определяется нечеткое множество. Например, понятие «пропорциональность», которое, в отличие от понятий «площадь» или «высота» – сложное и трудно формализуемое. В таких случаях используются

ранговые измерения при попарном сравнении объектов, когда устанавливаются предпочтения объектов при сравнении всех возможных пар.

В косвенных методах значения функции принадлежности выбираются таким образом, чтобы удовлетворять заранее сформулированным условиям. Экспертная информация является только исходными данными для дальнейшей обработки.

Преимущества нечетких систем:

– возможность оперировать нечеткими входными данными: например, непрерывно изменяющиеся во времени значения (динамические задачи), значения, которые невозможно задать однозначно (результаты статистических опросов, рекламные компании и т.д.);

– возможность нечеткой формализации критериев оценки и сравнения: оперирование критериями «большинство», «возможно», преимущественно» и т.д.;

– возможность проведения качественных оценок, как входных данных, так и выходных результатов: оперируют не только значениями данных, но и их степенью достоверности (здесь важно не путать с вероятностью) и ее распределением;

– возможность проведения быстрого моделирования сложных динамических систем и их сравнительный анализ с заданной степенью точности: оперируя принципами поведения системы, описанными fuzzy-методами, во-первых, не тратится много времени на выяснение точных значений переменных и составление описывающих уравнений, во-вторых, можно оценить разные варианты выходных значений.

Необходимость использования нечеткой логики при оценке качества проектных решений вызвана еще тем, что объект проектирования является сложной системой с большим числом специализированных информативных понятий. А с ростом сложности системы постепенно падает способность человека делать точные и в то же время значащие утверждения относительно ее поведения, пока не будет достигнут порог, за которым точность и значимость становятся взаимоисключающими характеристиками.

Выводы. На основе нечеткой логики и понятиях нечеткого множества и лингвистической переменной в теории искусственного интеллекта разрабатываются логико-лингвистические модели. В отличие от математических логико-лингвистические модели имеют семантический характер и отображают конкретность данной ситуации, данного объекта проектирования, конкретные знания проектировщиков, разработчиков, исследователей. Субъективная конкретность обычно представляется в описательной (вербальной) форме и оценивается (также субъективно) с

помощью понятия нечеткого отношения принадлежности. Применение методов анализа на основе нечетких и лингвистических переменных позволит проводить оценку качества архитектурных проектов на каждом этапе проектирования и строительства и при изменении параметров, влияющих на конечную оценку.

Литература

1. Азгальдов Г. Г. Квалиметрия в архитектурно-строительном проектировании. - М.: Стройиздат, 1989.- 273 с.
2. Батыршин И. З. Основыне операции нечеткой логики и их обобщения / И. З. Батыршин. - Казань: Отечество, 2001. – 201 с.
3. Беллам Р. Э. Вопросы анализа и процедуры принятия решений / Р. Э. Беллам, Л. А. Заде // Сборник переводов / Р. Э. Беллам, Л. А. Заде. – Москва: Мир, 1976.-С. 173-215.
4. Блюмин С. Л. Модели и методы принятия решений в условиях неопределенности / С. Л. Блюмин, И. А. Шуйкова. - Липецк: ЛЭГИ, 2001.-138 с.
5. Заде Л. А. Понятие лингвистической переменной и ее применение к принятию приближенных решений. - М.: Мир, 1976. -165 с.
6. Заде Л. А. Понятие лингвистической переменной и его применение к принятию приближенных решений. / Л. Заде.; [пер. с англ. Н. И. Ринго].- М.: Мир, 1976.- 169 с.
7. Клиффорд Ф. Грей Управление проектами: Практическое руководство / Ф. Грей Клиффорд, Эрик У. Ларсон; [пер. с англ.] – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2003. – 528 с.
8. Макеев А. В. Основы нечеткой логики / А. В. Макеев. - Нижний Новгород: ВГИПУ, 2009. – 59 с.
9. Меркушов В.Т. Методология технико-экономической оценки проектов термореноваций эксплуатируемых жилых зданий: дис. канд. техн. наук: 05.13.22 / В. Т. Меркушов. – Днепропетровск, 2000. – 148 с.
10. Пеньковский Г. Ф. Основы информационных технологий и автоматизированного проектирования в строительстве / Г. Ф. Пеньковский. - Санкт-Пебербург: СПбГАСУ, 2008. – 150 с.
11. Поспелов Д.А. Ситуационное управление. Теория и практика. - М.: Наука, 1986. 284 с.
12. Серебрянная О. Л. Инструменты нечеткой логики в ArcGIS 10 [Електронний ресурс] / О. Л. Серебрянная, компания Esri CIS, К. С. Глебова. - 2011. - Режим доступу до ресурсу: http://www.dataplus.ru/news/arcreview/detail.php?ID=4886&SECTIONID

=194.

13. Тріфонов І. В. Кількісна оцінка компетенції членів команді проекту на основі методу нечітких множин / І. В. Тріфонов, В. Г. Расчубкін, А. О. Сулім-Тимовті // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури: Збірник наукових праць.- № 8 – Дніпропетровськ, 2009. – С. 8 - 13.
14. Шевченко И. А. Системное моделирование жилой среды для оценки ее качества: дис. канд. арх. наук: 18.00.01 / Шевченко Ирина Александровна.

Анотація

Розглянуто можливості створення логіко-лінгвістичних моделей на основі нечітких та лінгвістичних змінних для оцінки якості архітектурних проектів.

Ключові слова: проект архітектурний, методи оцінки, моделювання, нечітка логіка, лінгвістичні зміні.

Annotation

The possibilities of the logical-linguistic models' creation, which is based on fuzzy and linguistic variables, for evaluation of the architectural projects' quality, was considered.

Key words: architectural project, technique of estimation, systemic modeling, integrated approach.

УДК 711

М. М. Дьомин,
док. арх., профессор
А. И. Сингаевськая,
д.т.н, доцент
П. П. Чередниченко,
доцент
кафедра городского строительства
Киевского национального университета строительства и архитектуры

НЕСПРАВЕДЛИВОСТЬ ПРОСТРАНСТВА

Аннотация: понятие «несправедливость пространства» выражает стремление общества к смягчению диспропорций в уровнях социально-экономического и комплексного градостроительного развития территорий.

Ключевые слова: градостроительная деятельность, непрерывный процесс проектирования, планомерное развитие территорий.

Градостроительство (градостроительная деятельность) – это целенаправленная деятельность государственных органов, органов местного управления, предприятий, учреждений, организаций, граждан, объединение граждан по созданию и поддержанию полноценной жизненной среды, которая включает прогнозирование развития населенных пунктов и территорий, планировку, застройку и иное использование территорий, проектирование, строительство объектов градостроительства, сооружение иных объектов, реконструкцию исторических населенных мест при сохранении традиционного характера среды, реставрацию и реабилитацию объектов культурного наследия, создание инженерной и транспортной инфраструктуры. Такое исчерпывающее, по своей сути определение градостроительству дал Закон Украины «Об основах градостроительства» (1992 г.). В Законе четко определены:

- объект и предмет (основные направления) градостроительной деятельности, роль места градостроительной документации, компетенции органов государственной власти, областных и районных советов, сельских, поселковых и городских советов, местных государственных администраций в сфере градостроительства;
- земельные отношения в градостроительстве, градостроительный кадастр населенных пунктов;
- государственный контроль. Ответственность за нарушение градостроительного законодательства;
- международные отношения в сфере градостроительства [1].

В развитие Закона «Об основах градостроительства» разработаны необходимые для его реализации Законы [2, 3], Государственные строительные нормы, Указы Президента, Постановления Правительства, методические указания и пр.

Существуют (пока еще существуют) проектные и научно-исследовательские организации градостроительного профиля, работают вузы. Вроде бы все нормально. Так нет же. Государством (Минрегионстрой) нарушен фундаментальный принцип градостроительной деятельности, градостроительного проектирования – принцип целостности.

Территория Украины рассматривается градостроительной наукой как системная целостность [2]. Ответственность за территорию Украины, ее оборону, развитие производительных сил, государственную градостроительную политику, разработку и реализацию градостроительных решений Законом определено Государство. И это правильно. Правительство предусматривает планомерное, пропорциональное развитее территорий, их экономической базы, социальной, инженерной и транспортной инфраструктур.

Опыт последних десятилетий показывает, что передача ответственности за разработку и финансирование градостроительной документации на местный уровень привела к разбалансированию создававшейся десятилетиями системы управления процессами градостроительного развития территорий.

В результате, как показывает статистика, наметилась тенденция к углублению территориальных различий в уровнях социально-экономического развития отдельных территорий. Половина всего объема жилищного строительства страны сосредоточена в столице. Это в значительной мере объясняется сверхприбылями от реализации жилья, рыночная стоимость которого в Киеве существенно превышает показатели по остальным, даже крупнейшим городам.

Это подтверждается и наблюдениями профессора Нудельмана, который отмечает, что «В Украине всегда отсутствовала действенная региональная политика, о чем свидетельствует нарастание территориальных различий в уровнях социально-экономического развития и в условиях жизни людей. Это создает угрозы возникновения социальных конфликтов, разрушительная сила которых в соответствии с материалами Давосского форума, на 15% больше чем наводнений и цунами» [6, с. 177].

«Цель генерального плана – разработка долгосрочной стратегии эффективного использования территории как важнейшего ресурса развития общины-ареала своеобразного взаимодействия природы, производства и человека» [6, с. 177]. Именно человекоцентричность определяет приоритеты генерального плана города - «Человек мера всех вещей», здесь не лозунг, а

руководство к действию. Злоупотребляя властью местные администрации и председатели сельсоветов, давая задание проектировщикам, направляют их в русло не общественной пользы, а в сторону удовлетворения своих личных амбиций и финансовых выгод от реализации находящихся в их юрисдикции земель. С удивлением и ужасом приходилось видеть, представленные на согласование (и согласованные) проекты, где вся территория не только села, но и всего сельсовета! Была еще до выдачи задания на проектирование механически (под прямым углом), не считаясь с особенностями природного ландшафта, тупо поделена землеустроителями на участки по 10 соток.

Аналогичные явления, к сожалению, стали характерными для практики управления градостроительными процессами. Грубейшее нарушение не только моральных норм, но и Законов Украины, кстати, предусматривающих уголовную ответственность за нарушение правил и норм планировки и застройки населенных мест. В связи с этим нельзя не присоединиться к утверждению профессора Нудельмана сожалеющему, что «интересами киевлян в последние годы уже мало кто по-настоящему болеет. В приоритете – интересы большого бизнеса и олигархов» [6, с. 116].

Города, культурные ценности разрушаются в результате религиозного (идейного) экстремизма, вследствие алчности граждан, соревнующихся из-за банальных выгод любой ценой, а также вследствие безразличия, невежества властей и безответственности населения.

Казалось, после бесчинства афганских талибов по уничтожению статуи Будды, трудно будет чем-нибудь подобным удивить человечество. Но недавно всех потрясло бессмысленное ничем не оправданное преступление наших современников. Дур Шаррукин – ассирийский город построенный царем Саргоном II в 713-707 гг. до н. э. [4, с. 487] с регулярной планировкой с восемью воротами, украшен огромными скульптурами крылатых быков с человеческими головами, знаменитым зиккурантом, дворцовыми и храмовыми комплексами, после раскопок 40-х годов XIX столетия и 30-х голов XX столетия, вошедший в сокровищницу мировой культуры с великолепными рельефами, поражавшими воображение современников, изображавшими героев Гильгамеша, спустя почти 3 тысячи лет «славные» потомки, вооружившись современной тяжелой техникой, уничтожили город, превратив в щебень уникальные произведения материальной и духовной культуры великого народа.

К сожалению, аналогичные примеры варварского поведения имеют место и в наших городах, где их жители, может быть сами того не подозревая, своими действиями по устройству собственного быта – различными пристройками, остеклением лоджий и балконов, беспорядочным размещением кондиционеров и телевизионных антенн «убивают» фасады жилых зданий и тем самым

уродуют город. Иначе чем правовым нигилизмом нельзя назвать действия городских жителей и городских властей, которые безнаказанно нарушают ими же установленные регламенты и уничтожают городскую среду, делая ее эстетически непригодной. Безбожно разрушаются памятники истории и архитектуры. Тысячи объектов памятников архитектуры навсегда исчезли и продолжают исчезать вследствие безответственного отношения со стороны общества. Моральная несостоятельность населения, наряду с безнравственной властью, которая является плоть от плоти все того же населения неизбежно ведет к падению и материального благосостояния людей. По подсчетам В. И. Нудельмана средний уровень зарплаты в Украине – «3 тыс. грн., с учетом вычетов –примерно 2,5 тыс. грн., а по калькуляции Киевского зоопарка на пропитание мартышки необходимо 100 грн. ежедневно» [6, с. 136].

Ресурсы городского развития относятся к числу исчерпаемых, поэтому нельзя не согласиться с профессором Нудельманом, что устойчивое развитие городов означает равенство всех поколений (ушедших – имеют право на память потомков) и будущих, в потреблении ограниченных ресурсов развития. «Мы не можем сегодня забрать все ресурсы, принадлежащие и будущим поколениям» [6, с. 145].

«К сожалению, целевые установки власти не учитывают пространственных факторов развития, естественной человекоцентричности, социально-экономического прогнозирования» [6, с. 117].

За последние десять-двенадцать лет живущее поколение так «преобразовало» среду Киева, что он во многом утратил свою эстетическую и историко-культурную привлекательность. Навсегда исчезли исторические панорамы, «виды» города, зафиксированные в рисунках мастеров, почтовых открытках. «Некоторые здания воспринимаются не иначе как упрек пространству, времени, людям, руководителям…» [6, с. 101].

«Несправедливость пространства» можно осмыслить и ввести в конструктивное русло по смягчению диспропорций в уровнях социально-экономического развития территорий исключительно средствами разработки градостроительной документации. Отработанная на протяжении последнего столетия теория и методология комплекса проектно-планировочных работ, многократно апробированная на многочисленных объектах в Украине и других странах на всех континентах, позволяет, с достаточной степенью достоверности, моделировать различные сценарии развития населенных мест и регионов и, что особенно важно, прогнозировать последствия принимаемых (или не принимаемых) решений по развитию и размещению производительных сил населенных мест, объектов городской и региональной инфраструктуры.

Учитывая особую государственную важность сбалансированного развития городов (особенно крупнейших), а также регионального планирования, необходимо градостроительное проектирование вернуть в сферу компетенции государственной власти, бюджетного финансирования, согласования и мониторинга процессов реализации принципиальных решений. И в случае необходимости, своевременного внесения корректив в процессы регулируемого развития городов и регионов в градостроительную документацию.

Только непрерывный процесс проектирования, строительства (реконструкции) и контроля (мониторинга) реализации, градостроительные решения позволят избежать роковых ошибок и обеспечат планомерное развитие городов и систем расселения (градостроительных систем) [5, с. 126]. Нельзя допустить отход от идеологии комплекса проектно-планировочных работ, переход на несвязанное постадийное проектирование, как это происходит сейчас на практике. Генеральный план должен разрабатываться исключительно с учетом решений схем и проектов районной планировки. Детальные планы территории – на основе утвержденного генплана. Планы зонирования территории (зонинги) могут рассматриваться только на базе детального плана территории. Особую важность при этом приобретает разработка и рассмотрение заказчиком (городские, областные, государственные администрации, органы местного самоуправления) предложений по опорному плану, на котом фиксируются только те объекты (территории, сооружения), которые не меняя своего функционального назначения и параметров предлагается проектом для дальнейшей эксплуатации. Остальные объекты, подлежащие сносу в период расчетного срока рассматриваются как бы несуществующими т.е. не показываются на чертеже опорного плана.

Поскольку снос, изменение функционального использования территории, может затрагивать интересы государственных, коммунальных и частных интересов, опорный план должен быть в обязательном порядке не только рассмотрен, но и согласован (утвержден) специально уполномоченными органами власти) и в качестве «исходных данных» официально передан заказчиком проектной организации для продолжения работы над основным чертежом и последующими разделами градостроительной документации.

Результатом реализации градостроительной документации и критерием успешности проводимых на ее основе реформ экономического и социального развития, коммунального хозяйства должен стать «рост стоимости рабочей силы, земли и другой недвижимости, позитивная динамика миграции» [6, с. 137] и, как следствие, улучшение демографических показателей, показателей уровня жизни населения.

Понятие «несправедливости» пространства на самом деле метафора, отражающая неравномерность пространственного распределения ресурсов жизнедеятельности населения, представляющего собой важный ресурс городского и регионального развития. В разное историческое время на первый план выходила потребность в металлах, энергетическом сырье – углеводородах. Снова, как и прежде в разных регионах становятся дефицитными доступные водные, территориальные ресурсы. Важнейшим ресурсом экономической и социальной жизнедеятельности является благоприятный климат, но едва ли не наиболее ценным и актуальным является ресурс нравственности постоянно растущего населения. Именно моральных и нравственных качеств людей способных к мирному сосуществованию, к совместному проживанию особенно на территориях с высокой плотностью населения, т.е. в крупнейших городах. И, как говорит цитирующий Далай-Ламу В. И. Нудельман: «Большой город - это умение жить вместе» [6, с. 148]. Искусство жить «вместе» поддерживается высоким правовым сознанием граждан не «населения», а именно граждан (горожан).

Правовое, нравственное сознание формируется обществом посредством институтов семьи, церкви и школы. Важнейшую роль при этом призвана сыграть высшая школа. Учитель должен не только учить, но и воспитывать - личным примером. Поэтому пребывание студента в стенах учебного заведения, постоянное личное общение с профессорско-преподавательским составом трудно возместить заочным образованием, не говоря уже о системе дистанционного обучения. Этим определяются высокие требования к личности школьного учителя, преподавателя ВУЗа. К таким мыслям приводит книга «Несправедливое пространство», подготовленная Л. Мудрак и профессором В. Нудельманом к его 85-летию [6]. Профессор кафедры городского строительства Киевского национального университета строительства и архитектуры, доктор географических наук, профессор, действительный член Украинской академии архитектуры, Заслуженный деятель науки и техники Украины, дважды лауреат государственной премии по архитектуре, известный своими трудами в нашей стране и за ее пределами, неизменный член специализированного совета по «Градостроительству и территориальному планированию» при КНУБА.

Опытнейший специалист-градостроитель, сформировавшийся на практической работе в крупнейшем градостроительном институте – «Гипроград», вошел в плеяду выдающихся планировщиков современности и успешно передает свои знания молодому поколению.

Помимо уникальных знаний, являясь примером поведения, изысканными манерами, элегантностью, великолепным чувством юмора и неподдельной

добротой, Владимир Ильич щедро делится с коллегами по кафедре, в Градостроительном совете ГлавАПУ, в многочисленных правительственных комиссиях, рабочих группах, советах, совещаниях, семинарах, своими, по истине, энциклопедическими знаниями, обаянием и мудростью.

Книга, в которой нашли отражение профессиональный опыт, жизненные наблюдения и «мудрые мысли» нашего выдающегося современника и коллеги, принесет несомненную пользу в деле профессионального становления, образования и воспитания соотечественников.

Література

1. Україна. Закони «Про основи містобудування» [Електрон. ресурс]: за станом на 18.11.2012: Закон України від 16.11. 1992 № 2780 - XII // ВР України.
2. Україна. Закони. «Про Генеральну схему планування території України» [Електрон. ресурс]: за станом на 18.11.2012: Закон України від 7. 02. 2002 № 3059 - XIII // ВР України.
3. Україна. Закони. «Про регулювання містобудівної діяльності» [Електрон. ресурс]: за станом на 05.07.2013: Закон України від 17. 02. 2011 №3038 -XI // ВР України.
4. Украинская советская энциклопедия. Т.3. Гл.ред. УСЭ К.: 1980. - 554 с.
5. Демин Н. М. Управление развитием градострительных систем. - К.: Будивэльнык, 1991. – 184 с.
6. Мудрак Л. Несправедливость пространства. Владимир Нудельман. Биография Владимира Нудельмана в разговорах с Ларисой Мудрак. К.: «Huss» 2015. -158 с.

Анотація

Поняття «несправедливість простору» висловлює прагнення суспільства до пом’якшення диспропорцій у рівнях соціально-економічного і комплексного містобудівного розвитку територій.

Ключові слова: містобудівна діяльність, безперервний процес проектування, планомірний розвиток територій.

Abstract

The concept of “spatial injustice” expresses societies desire to mitigate disproportions in the levels of socio-economic and integrated urban development of an area.

Key words: urban development, continuous design process, planned urban development and settlement systems.

УДК 745/749.331

О.В.Кардаш,
д.т.н., проф.
Національний авіаційний університет, Київ, Україна
А. Л. Рубцов,
старший науковий співробітник
Українсього НДІ дизайну та ергономіки
В. О. Свірко,
к.п.н.
директор Українсього НДІ дизайну та ергономіки

ВПОРЯДКУВАННЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ БЛАГОУСТРОЮ

Анотація: у статті всебічно розглянута проблематика формування сучасного середовища життєдіяльності людини у мегаполісі на основі дизайнерського проектування міського середовища із застосуванням системи елементів благоустрою.

Ключові слова: міське середовище, елементи благоустрою, принципи і заходи дизайн-проектування міського середовища.

Постановка проблеми. Найбільш загрозливою в розвитку сучасних міст тенденцією є поширення екологічних проблем, пов'язаних з надмірною концентрацією в містах населення, промислових підприємств і транспорту і, як наслідок, забруднення навколишнього середовища, нищення рекреаційних (зелених) зон та утворення нових антропогенних зон, що давно вже порушило таку необхідну для життєзабезпечення городян екологічну рівновагу. Це призводить також до порушення мікрокліматичних, санітарно-гігієнічних та естетичних вимог, погіршення зовнішнього вигляду громадських місць і у цілому – до дискомфортних умов проживання у наших містах і селищах. Такий стан справ вимагає застосування комплексу заходів, у тому числі, пов’язаних з дизайн-ергономічним забезпеченням благоустрою міст – однієї з найактуальніших проблем у процесах сучасного містобудування та експлуатації існуючих міських структур [1,3,8]. Сучасний розвиток суспільства вимагає як над завдання - створення загалом екологічно чистих міст, облаштування і охорони пам'яток історичної та культурної спадщини народу, які як його історична пам'ять сприяють національній тотожності, розвитку змістотворчих напрямків в естетичній організації міст та естетичному формотворенню предметних складових благоустрою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В основі наукового ставлення до благоустрою міст лежать теорія В.І. Вернадського, заснована на принципі гармонійного розвитку людини і біосфери, композиційна теорія Г. Ганса, що розглядає життєдіяльність людини як у межах мікрокосму (мікрорайон, вулиця), так і макрокосму (країна, планета) [2]. Загальне визначення міського благоустрою та розвиток концептуальних підходів викладено в роботах Л.А. Велихова, В.Н. Денисова, А.С. Степанівської та ін. Багатьма авторами було розвинуто теоретичні підходи щодо організації благоустрою, а також, наприклад, благоустрою засобами озеленення (А. В. Занадворова, В. Б. Зотов, Ю. Л. Хотунцев та ін.), а М. Н. Петров, П. В. Ситін і З. Х. Френкель вдосконалювали певні поняття благоустрою на муніципальному рівні; при цьому останній виклав таке формулювання: «До загального міського благоустрою належать усі ті сторони устрою міста, вся та частина його матеріальної культури, яка призначенням своїм має перетворити місто в загальне житло – здорове, безпечне, по можливості довговічне, міцне, *красиве і* затишне» [3]. Ось це «по можливості» вже не відповідає сучасним вимогам і рівню, а поняття краси не розкрите ні з допомогою категорій композиційного утворення, а ні з застосуванням інших категорій дизайну. Таким чином, можна констатувати, що існуючі дослідження в основі своїй стосуються організаційного боку благоустрою. Слід також вказати на відсутність виважених рекомендацій щодо дизайн-проектування в межах системи міського благоустрою, хоча, у багатьох дослідників наголошується на необхідності системного розв’язання проблеми благоустрою та озеленення міст і селищ.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є систематизація складових, інших вихідних даних, які підпадають під поняття благоустрою міського середовища, визначення системоутворюючих елементів об'єктів благоустрою та напрямків впорядкування міського середовища з їх застосуванням.

Виклад основного матеріалу. Благоустрій як с*истема* має відповідну нормативно-правову базу і ґрунтується на комплексі програм і планів, складові частини яких повинні мати між собою тісні зв'язки. В той же час структурно система включає і забезпечується такими основними напрямками благоустрою: *комплексним благоустроєм* – як складовою розроблення і реалізації сукупності заходів, які спрямовані на створення і розвиток естетично, соціально та екологічно організованого міського середовища; *міським благоустроєм* як сукупністю створюваних міським господарством умов щодо задоволення колективних потреб міського населення (планування, муніципальне будівництво, житлові і земельні питання, зелені насадження, догляд за вулицями, вуличний транспорт, муніципальний зв'язок, міське освітлення,

опалення тощо); *зовнішнім благоустроєм*, узагальнене завдання якого – підвищення різноманітності і художньої виразності забудов і відкритих озеленених просторів із використанням *малих архітектурних форм*. [3]. Більш конкретизований виклад поняття комплексного благоустрою щодо міста Києва подано у [4]. Згідно з цим частково вже застарілим документом комплексним благоустроєм міста вважається проведення на визначеній території міста (мікрорайон, квартал, парк, бульвар, вулиця, провулок, узвіз тощо) робіт з улаштування (відновлення) твердого покриття доріг і тротуарів, обладнання пристроями безпеки руху, озеленення, забезпечення зовнішнього освітлення та зовнішньої реклами, розміщення тимчасових споруд та малих архітектурних форм, садово-паркових меблів, здійснення інших заходів, спрямованих на поліпшення технічного і санітарного стану території, покращення комфортності мешкання жителів та гостей міста Києва. *Загальним принципом* формування *житлових територій* є забезпечення максимальних зручностей населення в задоволенні соціально-культурних і побутових потреб при раціональному використанні ресурсів і міських земель. Цей принцип реалізується формуванням житлових комплексів різного територіального рівня з урахуванням житлових груп. При цьому *комплексний благоустрій* визначається проектами детального планування житлових територій, а конкретні рішення, обсяги, вартості – в проектах забудови окремих житлових комплексів. А кожна житлова група повинна включати певні планувальні елементи благоустрою зі спеціальним обладнанням [5], наприклад, майданчики для відпочинку (короткочасного, тихого відпочинку, для настільних ігор); дитячі ігрові майданчики (для дітей різного віку: до 3 років, 4-6 років, 7-12 років); комплексні суспільні елементи багатофункційного призначення (для всіх вікових груп населення) формуються за наявності території і залежно від конкретних умов ділянки; майданчики господарського призначення (для сушіння білизни, чищення одягу і килимів, для накопичувачів сміття); майданчики для вигулу собак; стоянки для автомашин; стоянки для велосипедів.

Таким чином, під системні структурні поняття також підпадають *житлові території, житлові комплекси різного територіального рівня* та відповідні *житлові групи*. Відповідно до чинного законодавства [6], яке у дослідженні прийнято базовим, розрізняють: систему благоустрою населених пунктів; суб’єкти та об'єкти благоустрою населених пунктів, окремо – об'єкти комплексного благоустрою; елементи (частини) об’єктів благоустрою. Серед завдань благоустрою як системи є визначення як правових відносин, так і теоретичних і прагматичних підходів щодо якісного забезпечення життєдіяльності населення: управління у сфері благоустрою населених пунктів;

визначення суб'єктів та об'єктів у сфері благоустрою населених пунктів; організацію благоустрою населених пунктів; типізацію, стандартизацію і нормування у сфері благоустрою населених пунктів тощо.

До *об'єктів благоустрою* населених пунктів належать [6]: території загального користування; прибудинкові території; території будівель та споруд інженерного захисту територій; території підприємств, установ, організацій та закріплені за ними території на умовах договору; інші території в межах населеного пункту. Слід зауважити, що кожен з цих об’єктів характеризується певною специфікою і тому вимагає відповідного дослідження щодо характеру заходів відповідно до їх благоустрою. Також слід зауважити, що визначення об'єктів у сфері благоустрою населених пунктів повинно було б передбачити більш поглиблені структурні характеристики, що надало б можливості їх детального обстеження. Особливо це стосується такого непевного визначення як «інші території в межах населеного пункту». При цьому «проектування, будівництво та реконструкція об'єктів *комплексного благоустрою* здійснюються на основі генерального плану населеного пункту, комплексних транспортних схем та схем організації дорожнього руху, детальних планів територій, планів червоних ліній з урахуванням природно-кліматичних умов тощо», що вказує на глобальний характер цих дій, але рішення дизайну, які можуть бути придатні до об'єктів благоустрою населених пунктів, можуть бути застосовані і в цьому випадку.

Можна констатувати, що метою благоустрою населених пунктів є не тільки забезпечення життєдіяльності населення, але й надання умов «затишку» – комфортного перебування в цих населених пунктах, завдяки об’єктам благоустрою. Відповідно до заходів з благоустрою населених пунктів, наприклад, «робіт щодо відновлення, належного утримання та раціонального використання територій, охорони та організації упорядкування об'єктів благоустрою з урахуванням особливостей їх використання» можна також зробити припущення, що певні вирішення дизайн-проектування, які будуть придатні до реалізації на таких об'єктах благоустрою, як території загального користування, можуть бути використані і на інших територіях. Тому необхідним є їх більш ретельний розгляд. До територій загального користування належать: а) парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури та відпочинку, парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва, спортивні, дитячі, історичні, національні, меморіальні та інші), рекреаційні зони, сади, сквери та майданчики; б) пам'ятки культурної та історичної спадщини; в) майдани, площі, бульвари, проспекти; г) вулиці, дороги, провулки, узвози, проїзди, пішохідні та велосипедні доріжки; ґ) пляжі; д) кладовища, колумбарії; е) інші території загального користування, до яких

можна віднести: заміські ландшафтно-рекреаційні території; виробничі території; набережні; території шкіл, дитячих садків, лікувально-оздоровчі установи; безбар'єрні середовища для фізично ослаблених осіб. Мабуть, слід звернути увагу на окремо виділені рекреаційні зони, та на необхідність розгляду їх функціонування з відповідним обладнанням. Попередній розгляд цих об’єктів вказує на можливість визначення окремих напрямків їх дизайн-ергономічного забезпечення, при цьому, для більшості вказаних об’єктів можуть бути придатні варіативні рішення на основі типізації, стандартизації, нормування та комбінаторного аналізу. Для більшої деталізації об’єктів благоустрою розглянемо їхні елементи (частини): 1) покриття площ, вулиць, доріг, проїздів, алей, бульварів, тротуарів, пішохідних зон і доріжок відповідно до діючих норм і стандартів; 2) зелені насадження (у тому числі снігозахисні та протиерозійні) уздовж вулиць і доріг, в парках, скверах, на алеях, бульварах, в садах, інших об'єктах благоустрою загального користування, санітарно-захисних зонах на прибудинкових територіях; 3) будівлі та споруди системи збирання і вивезення відходів; 4) засоби та обладнання зовнішнього освітлення та зовнішньої реклами; 5) технічні засоби регулювання дорожнього руху; 6) будівлі та споруди системи інженерного захисту території; 7) комплекси та об'єкти монументального мистецтва, декоративні фонтани і басейни, штучні паркові водоспади; 8) обладнання (елементи) дитячих, спортивних та інших майданчиків; 9) малі архітектурні форми, де мала архітектурна форма – це елемент декоративного чи іншого оснащення об’єкта благоустрою); 10) інші елементи благоустрою, визначені нормативно-правовими актами. Надамо загальні характеристики елементів, що потребують деталізації.

Території стоянок індивідуального транспорту. Автостоянка – це спеціально обладнане місце для стоянки автотранспорту, позначене дорожніми знаками згідно з Правилами дорожнього руху (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306), що має тверде покриття, може мати огорожу, в тому числі тимчасову. У свою чергу, *тимчасова споруда* – це споруда функційного призначення, зокрема – для здійснення підприємницької діяльності, а також декоративно-технологічна, в тому числі мала архітектурна форма, яка виготовляється з полегшених збірних конструкцій та встановлюється без улаштування заглибленого фундаменту тощо.

Території зупинок міського транспорту, як правило, вміщують посадочну площадку і елементи транспортної інфраструктури. *Зупинка громадського транспорту* – це спеціально обладнаний пункт для очікування наземного пасажирського транспорту, посадки і висадки пасажирів (формулювання згідно з рішенням Київської міської ради від 29.11.2012 р. № 488/8772). *Посадочна площадка* – майданчик для очікування наземного пасажирського транспорту,

посадки і висадки пасажирів. До *елементів транспортної інфраструктури* зупинок громадського транспорту відносять покажчики зупинок, лави для сидіння, павільйони очікування, кіоски з продажу проїзних документів, засобів електронної оплати за проїзд та їх поповнення, електронні інформаційні табло відліку часу прибуття громадського транспорту, диспетчерські пункти – вони можуть бути обладнані рекламними засобами.

Території вбиралень та, власне, будівлі вбиралень переважно не відповідають елементарним вимогам споживачів внаслідок невпорядкованості і відсутності комплексних дизайн-ергономічних розробок. До речі, про вбиральні, які можна назвати необхідним аксесуаром обличчя європейського міста, згадується тільки в пункті 5 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» [6]: «Утримання об'єктів благоустрою: відповідно до законодавства, забезпечується встановлення на об’єкті благоустрою громадських вбиралень з відповідними тарифами на послуги з користування громадськими вбиральнями, які встановлюються органами місцевого самоврядування; необхідність експлуатації з урахуванням вимог правил благоустрою території населених пунктів, інших вимог, передбачених законодавством».

Проведений аналіз вказує на обов’язкову присутність в облаштуванні територій *малих архітектурних форм*. Існуючий поділ малих архітектурних форм на житлових територіях вміщує такі види [7]: *утилітарного* призначення масового використання – урни, лавки, огорожі, покажчики, номерні знаки будинків, сходи, підпірні стінки і т. п.; *декоративного* призначення – декоративні стінки, трельяжі, фонтани, альтанки, вази для квітів, скульптури; *ігрового і фізкультурного* призначення, ігрові елементи дитячих майданчиків – гойдалки, каруселі, буми, пісочниці, стінки для лазіння, катальні гірки тощо; *на майданчиках відпочинку для дорослих* – перголи, питні фонтанчики, столи та ін.*; обладнання спортивних майданчиків* – сітки зі стовпами, баскетбольні щити, ворота для хокею, столики для настільного тенісу та ін.; *обладнання місць відпочинку* на озерах, водосховищах і річках та ін.; *тимчасові* споруди – наприклад, тимчасовий ринок тощо. Слід зауважити, що у цьому поділі не враховано частину попередньо розглянутих елементів об’єктів благоустрою. Дизайн-ергономічний зміст малих архітектурних форм повинен враховувати їх експлуатаційні характеристики і базуватися на вимогах типізації, стандартизації, уніфікації і нормування [8]. Багато елементів благоустрою носять масовий характер і можуть бути типовими, наприклад, лавки, урни, огорожі, інформаційні покажчики, устаткування, підпірні стінки [7]. Враховуючи те, що до цього часу відсутні науково обґрунтовані методичні матеріали стосовно дизайн-проектування елементів благоустрою, є необхідним визначити основні напрямки їх дизайн-ергономічного проектування, у тому

числі – малих архітектурних форм (малих ландшафтно-архітектурних форм) із врахуванням вищезазначених вимог. Вважається, що проектування цих об'єктів спрямоване на удосконалення архітектурно-ландшафтного середовища з урахуванням забезпечення естетичних, соціальних і функціональних потреб населення. Важливими характеристиками є їхня композиційна узгодженість з навколишньою забудовою, ландшафтом, їх масштабність. До засобів гармонізації взаємозв'язків і візуальних співвідношень елементів формованої просторової композиції додаються модульні і пропорційні членування просторових форм, їх зручність, доступність, відповідність прийомів озеленення та квіткового оформлення. Враховуючи актуальність для великих міст, зокрема для столиці України м. Києва, проблеми створення комфортного гармонійного середовища життєдіяльності людини, фахівцями Українського НДІ дизайну та ергономіки на замовлення Департаменту містобудування та архітектури КМДА розроблено Концепцію впорядкування міського середовища із застосуванням сучасних елементів благоустрою, яка базується на викладених вище положеннях і визначає наступне.

1. Основні принципи формування системи елементів благоустрою:

- пріоритет ергономічності, функціональності, естетичності;
- врахування архітектури оточуючих забудов та збереження цілісності сприйняття архітектурних ансамблів;
- дотримання гармонійної просторової взаємодії елементів благоустрою і оточуючого міського середовища;
- врахування при розміщенні елементів благоустрою у середовищі міста Києва наступних чинників: природно-географічних; історично-культурних; адміністративно-планувальних; специфіки і різноманітності зон рекреації; наявності туристично-привабливих зон; необхідності забезпечення столичних функцій;
- додержання модульності, оптимальної варіантності та вандалозахищеності конструктивних вирішень елементів благоустрою;
- додержання норм чинного законодавства України та відповідної нормативної бази. Ці принципи є базовими і повинні бути реалізовані як під час розроблення дизайнерських вирішень елементів середовища, так і розробленні схем їх розміщення у конкретних зонах, кожна з яких має свою специфіку та особливості розташування.

2. Основні зони розміщення елементів благоустрою у міському середовищі.

З метою врахування в дизайні та конструктивному вирішенні елементів благоустрою специфіки архітектурного, історичного, ландшафтного оточення, досягнення найбільшої ефективності розміщення елементів благоустрою в

м. Києві запропоновано дотримуватись поділу міської території на 6 зон: історико-адміністративний центр міста; центральна частина міста та центри його районів; об’єкти культурної спадщини та культових споруд; парки і сквери; відпочинку та рекреаційні території; міське середовище в межах зон магістральних вулиць.

3. Склад елементів благоустрою, заходи з розробки та контролю за їх розміщенням, подано на рис. 1.

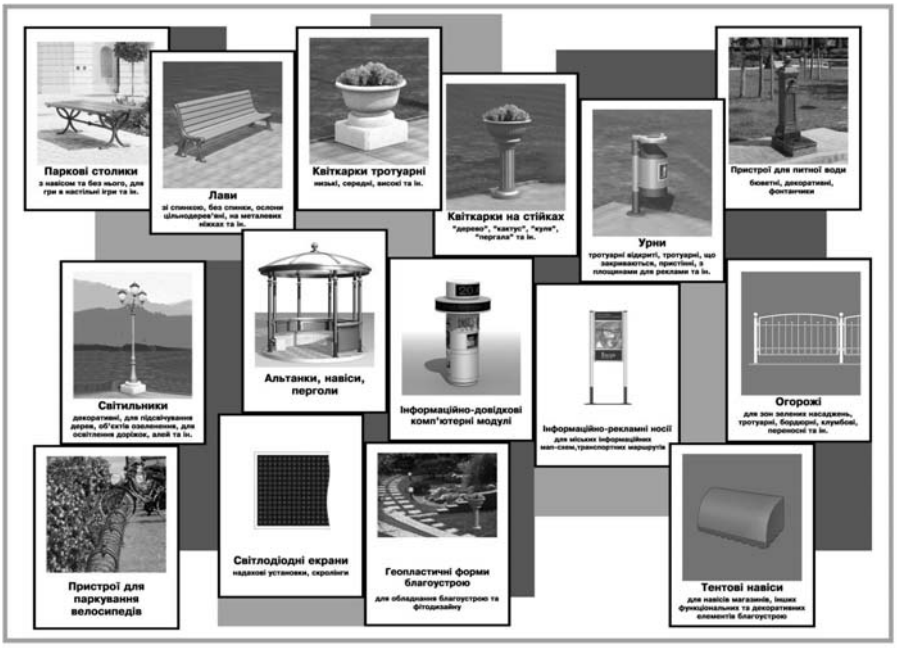

Рис. 1 – Номенклатура основних елементів благоустрою

Концепція також містить: типологію колористичних вирішень та принципи уніфікації захисних покриттів; колористичне вирішення елементів благоустрою на основі уніфікованих декоративно-захисних покриттів (приклади); розмірно-модульна система для побудови типажу конструктивів елементів благоустрою; формоутворююче та композиційне моделювання конструктивів елементів благоустрою на розмірно-модульній сітці розміром 600х600мм (приклад); принципи композиційної та стилістичної гармонізації елементів благоустрою на основі уніфікації їх конструктивних складових; організаційні заходи з відновлення елементів благоустрою і розширення зон їх розміщення; заходи з впровадження елементів благоустрою у міському середовищі.

Висновки та перспективи. Основним результатом впровадження заходів, викладених у статті, зокрема, реалізації Концепції впорядкування міського середовища має стати формування комфортного естетично повноцінного, гармонійного середовища міста Києва, що відповідає вимогам дизайну та ергономіки, забезпечує потреби мешканців та гостей міста Києва в сучасних комфортних елементах благоустрою та формування якісно вищого рівня гуманізації території міста, що, як наслідок, сприятиме суттєвому підвищенню авторитету міської влади.

Література

1. Николаевская И.А. Благоустройство территорий – М.: Академия, 2006. – 272 с.

2. Занадворов В.С. Экономика города. Вводный курс: учебное пособие / В.С. Занадворнов. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2003. – 435 с.

3. Велихов Л.А. Основы городского хозяйства. – М.: Наука, 1996. – 470 с.

4. О Правилах благоустройства города Киева / Киевский городской совет Правила, Решение от 25.12.2008 № 1051/1051 редакция действует с 25.12.2012.

5. Бобылев С.Н. Экономика природопользования: учебное пособие / С.Н. Бобылев, А.Ш. Ходжаев. – М.: ТЕИС, 1997. – 272 с.

6. Закон України «Про благоустрій населених пунктів».

7. Праектування та створення малых ландшафтна-архітектурных форм (комплексау): пасобник праектувальника / Пад заг. рэд. Г. А. Патаева. – Мінск.: Мінскгіпрапроект, 2006. – 256 с., іл.

8. Грашин А.А. Методология дизайн-проектирования элементов предметной среды. Дизайн унифицированных объектов – М.: «Архитектура-С», 2004.– 232 с., ил.

Аннотация

В статье всесторонне рассмотренна проблематика формирования современной среды жизнедеятельности человека в мегаполисе на основе дизайнерского проектирования городской среды с применением системы элементов благоустройства. Ключевые слова: городская среда, элементы благоустройства, принципы и мероприятия, дизайн-проектирование городской среды.

Ключевые слова: городская среда, элементы благоустройства, принципы и средства дизайн-проектирования городской среды.

Abstract

Arrangement city skoy of environment with the use of elements of equipping with modern amenities.We consider carefully the issues building the modern environment of human life in megalopolis from the designer design of the urban environment with the use of landscaping elements.

Keywords: urban environment, landscaping elements, principles and measures design of the urban environment.

УДК 725.38

С. С. Кисіль
аспірантка КиївЗНДІЕП

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БАГАТОПОВЕРХОВИХ ПЕРЕХОПЛЮЮЧИХ АВТОСТОЯНОК У НАЙЗНАЧНІШИХ МІСТАХ

Анотація: у статті представлені результати аналізу існуючих систем перехоплюючих багатоповерхових автостоянок у найзначніших містах, який дозволив виділити ряд особливостей їх формування і функціонування.

Ключові слова: будівля перехоплююча автостоянка, найзначніше місто, транспортна система, пасажирський транспорт.

Постановка проблеми.

Сьогодні одним із найбільш важливих і значущих напрямків дослідження в галузі містобудування є пошук альтернативних рішень транспортних проблем, у першу чергу найзначніших міст (далі – НМ). Саме цим і обумовлений інтерес до так званих перехоплюючих багатоповерхових автостоянок (далі – ПАБ), як можливому способу зниження завантаженості вулично-дорожньої мережі міст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження організації альтернативних багатоповерхових автостоянок для зберігання ЛА, розміщених у зоні в’їзду до НМ розроблялись у роботах російських дослідників – Е. М. Хевельова, Л. М. Давидовича, О. М. Ваннікової, В. В. Шештокаса, О. О. Ковальова та ін. [1, 2, 3, 4, 5].

Метою статті є аналіз формування системи багатоповерхових перехоплюючи автостоянок у найзначніших містах.

Виклад основного матеріалу.

ПАБ є частиною транспортних систем багатьох НМ світу. Більше того, аналіз стоянок даного типу, їх розташування відносно одна одної та інших споруд транспортної інфраструктури, дозволяє зробити висновок про те, що вони складають цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, тим самим створюючи окрему підсистему, що вимагає ретельного дослідження.

ПАБ являє собою точку, в якій автовласник робить вибір, яким способом продовжувати свою поїздку. Метою кожної ПАБ є забезпечення умов для вибору на користь систем громадського транспорту [6]. Саме ця дія і визначає основні функції стоянок даного типу.

Система ПАБ складається з окремих об'єктів, які в сукупності створюють синергетичний ефект.

Дослідження показують, що робота окремої стоянки не може активно вплинути на транспортну ситуацію, в той час, як їх сукупність результативна, і транспортний ефект щодо зниження завантаження вулично-дорожньої мережі у зоні впливу системи ПАБ може становити 5 – 15% [7].

ПАБ не є панацеєю при вирішенні транспортної проблеми, але вони можуть внести істотний внесок, як частина концепції розвитку транспортної системи.

Системи ПАБ у найзначніших містах являють собою сукупність великої кількості об'єктів: мінімальне число автостоянок, що складають систему, зафіксовано у м. Оттава – 24 стоянки, тоді як система ПАБ паризької агломерації налічує понад 500 багатоповерхових автостоянок.

Система ПАБ складається з двох частин. *Перша* частина розташована на території ядра НМ і працює в інтеграції з міськими видами транспорту, як наземного (автобуси, тролейбуси, трамваї), так і позавуличного (традиційний і легкий метрополітен). Частка міських БА становить 5 – 67 %, в середньому близько 40 – 50 % від загальної кількості. *Друга* частина системи покриває територію приміської і периферійної зон НМ. Такі ПАБ розташовані у зонах зосередження житлових утворень і тяжіють до рейкових видів транспорту.

Мета міських ПАБ *першої частини* системи полягає у перехопленні автомобілів по шляху проходження до центральної планувальної зони і, відповідно, рішення його транспортних проблем. Забезпечення привабливості громадського транспорту – комфорту, зручності, економічної вигоди направлено на створення мотивації для його використання. Основною метою *другої частини* системи є забезпечення нормативного часу на здійснення трудових поїздок для жителів НМ. Саме інтеграція ПАБ зі швидкісними видами транспорту, які забезпечують переміщення пасажирів з високою швидкістю по найкоротших відстанях і при цьому без залежності від транспортної ситуації на дорогах, робить можливим розвиток території НМ, зміцненню трудових, культурно-побутових, економічних зв'язків, що визначають межі агломерації.

ПАБ класифікують за *розміщенням у структурі міста* – вони можуть бути (рис. 1)*:* допоміжними, приміськими і віддаленими.

Допоміжна перехоплююча автостоянка – розташована на межі центральної зони міста, призначена для користування тих, хто прямує до центральних і прилеглих районів. *Приміська* – розміщується на межі міста або у передмісті і обслуговує щоденні поїздки на роботу з передмістя до центральної частини міста. *Віддалена* – виноситься упритул до громадського центру поселення-супутника і має швидкісне сполучення з віддаленим центром агломерації. Зазвичай вартість паркування у таких БА нижча, ніж у центрі. До того ж вони обслуговуються загальноміським транспортом [8, 9].

За *об'ємно-просторовим рішенням* перехоплюючі автостоянки поділяють на: *надземні, підземні* і *підземно-надземні*.

Система перехоплюючих автостоянок складається з поясів (рис. 2):

- перехоплюючі автостоянки *внутрішнього поясу – допоміжні*, розміщені на межі центральних районів НМ, де територія центральних районів пов'язана лініями автобусів з пріоритетом руху громадського транспорту;
- перехоплюючі автостоянки *середнього поясу – приміські*, розміщені у вузлах, де діють станції метрополітену чи планується їх будівництво;
- перехоплюючі автостоянки *зовнішнього поясу* – віддалені, розміщені поряд з залізничними станціями, тощо – у периферійній частині міста.

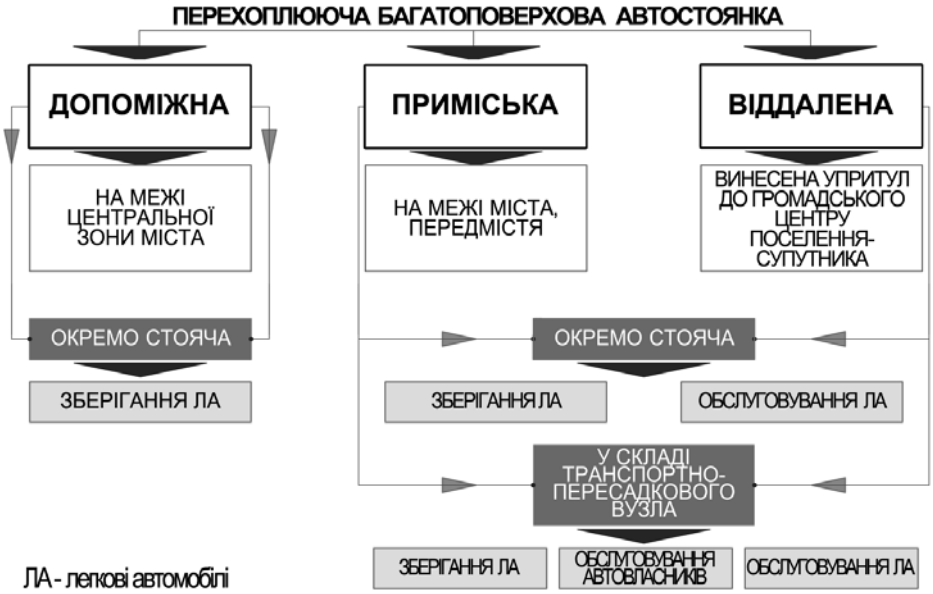

Рис. 1. Класифікація перехоплюючих автостоянок за розміщенням у структурі міста

Висновок. На підставі проведених досліджень вже існуючого міжнародного досвіду та отриманих результатів були сформульовані практичні рекомендації з розміщення ПАБ в транспортно-пересадочних вузлах НМ з радіально-кільцевим плануванням.

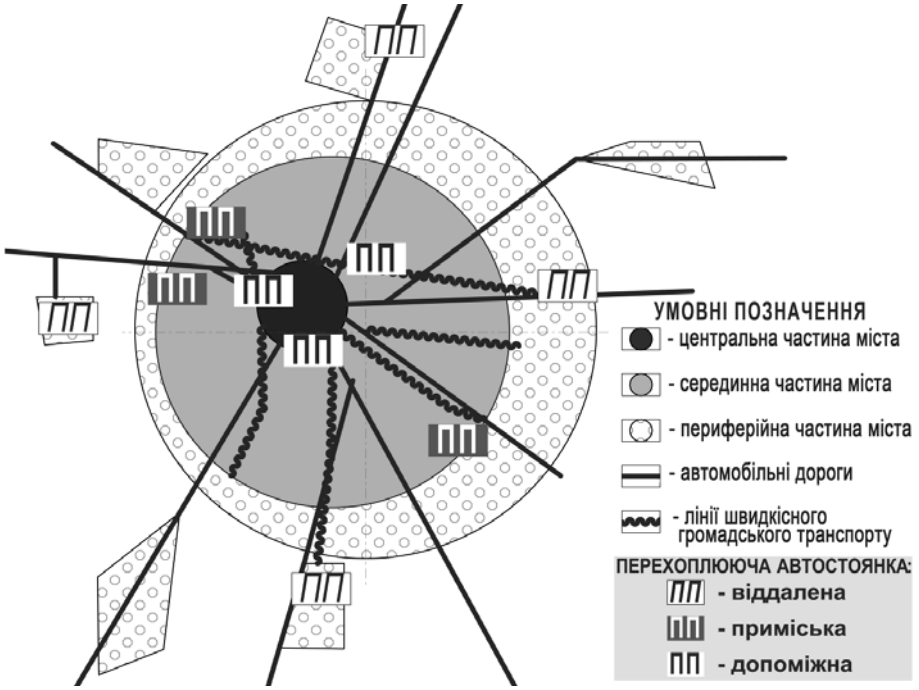

Рис. 2. Система перехоплюючих автостоянок у структурі міста

Транспортна інфраструктура НМ, для яких характерні години «пік», потребує створення системи ПАБ і найдоцільніше, їх розміщення – в транспортно-пересадочних вузлах біля станцій швидкісного позавуличного транспорту. Для забезпечення найбільш сприятливих умов функціонування стоянки необхідно її якісне інтегрування в транспортно-пересадочний вузол. При цьому найбільшою трудністю стає визначення місця розташування ПАБ в умовах гострого дефіциту вільних площ у вже сформованих транспортно-пересадочних вузлах.

Рішень даної проблеми може бути декілька:

• розміщення ПАБ у складі транспортно-пересадочного комплексу;

• позавуличного розміщення ПАБ у червоних лініях вулично-дорожньої мережі;

• організація спільного використання приоб'єктних ПАБ вже існуючої забудови;

• заміна площинних стоянок багатоповерховими з використанням новітніх технологій механізованих стоянок.

Література:

1. Хевелев Э. М. Проектирование городских гаражей: [учеб. пособие] / Хевелёв Эммануил Маркович. – М.: Гос. изд-во лит. по стр-ву, архитектуре и строит. материалам, 1961. – 183 с.: ил., табл.
2. Давидович Л. Н. Проектирование предприятий автомобильного транспорта / Л. Н. Давидович. – М. : Транспорт, 1975. – 392 с.
3. Ванникова Е. М. Многоэтажные наземные и подземные гаражи-стоянки [Текст] / Е.М. Ванникова, Д. Ф. Ильин. – М.: Госстрой СССР, Центральный институт научной информации по строительству и архитектуре, 1978. – 73с.
4. Шештокас В. В. Гаражи и стоянки [Текст]: учеб. пособие для вузов / Шештокас В.В., Адомавичюс В. П., Юшкявичюс П. В.; под общ. ред. В. В. Шештокаса. – М.: Стройиздат, 1984. – 214 с., ил.
5. Ковалев А. О. Проектирование многоэтажных автостоянок. Курсовое и дипломное проектирование : учеб. пособие для вузов / А. О. Ковалев [и др.]. – М.: АСВ, 2003. – 215 с. – Библиогр.: с. 182 – 183. – **ISBN** 5-93093-208-5.
6. Данилина Н. В., Власов Д. Н. Система транспортно-пересадочных узлов и перехватывающие стоянки. Saarbrucken: Lap Lambert Academic Publshing, 2013. 82 с.
7. Данилина Н. В. Научно-методические основы формирования системы перехватывающих стоянок в крупнейших городах (на примере города Москвы): дис… канд. техн. наук. М.: МГСУ, 2012. 187 с.
8. Автостоянки і гаражі для легкових автомобілів: ДБН В.2.3-15:2007. – К.: Держбуд України, 2007. – 37 с. – (Державні будівельні норми України).
9. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень: ДБН 360-92**. – К.: Держбуд України, 2002. – 107 с. – (Державні будівельні норми України).

Аннотация

В статье рассмотрены основные предпосылки проектирования и приоритеты строительства зданий многоэтажных автостоянок в наикрупнейших городах Украины.

Ключевые слова: перехватывающая автостоянка, крупнейший город, транспортная система, пасажирський транспорт.

Abstract

The article describes the results of Park-and-ride system examination which allowed to identify a number of features in the process of their formation and functioning.

Key words: park-and-ride, the big city, transport system, public transport.

УДК 177.1

Н. В. Кутрик,
Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького

НОРМАТИВНО - ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДНОРОДИННОГО БУДІВНИЦТВА В МІСТАХ

Анотація: розглядаються основні нормативно-методичні та правові документи, а також функції державних установ в забезпеченні проектування та будівництва однородинних житлових будинків в населених пунктах.

Ключові слова: нормативно-правова база, будівельне законодавство, будівельні норми, нормативні документи.

Вступ.

Постановка проблеми. На основі постійного збільшення однородинної житлової забудови потрібно виявити структуру регулюючих установ та їх нормативно-методичні і правові документи, що забезпечують проектування та будівництво такої забудови у населених пунктах.

Метою даної статті є виявлення структури регулюючих установ та їх нормативно-методичні і правові документи, що забезпечують проектування та будівництво однородинного житлового будівництва в містах.

Об'єктом дослідження в даній статті є функції державних установ в ділянці нормативно-методичного і правового забезпечення однородинного будівництва.

1. Виклад матеріалу.

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (далі – Мінрегіонбуд) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної регіональної політики і політики у сфері будівництва, архітектури та містобудування України. Правовий статус Мінрегіонбуду регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. N 197 «Про затвердження Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України» [1].

Мінрегіонбуд України є спеціально уповноваженим органом з питань будівництва, містобудування та архітектури. У своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а також згаданим вище Положенням. У межах своїх повноважень організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією. Узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції

щодо вдосконалення цього законодавства та вносить їх у встановленому порядку на розгляд Президентові України і Кабінету Міністрів України. Мінрегіонбуд України створює та видає нормативні документи, що формує нормативно-правову базу для забезпечення житлового проектування та будівництва в населених пунктах.

Основними завданнями нормативно-правової бази є:

- забезпечення надійності та безпеки об'єктів будівництва;
- встановлення вимог, що забезпечують здорові і безпечні умови праці та побуту;
- забезпечення належного науково-технічного рівня та якості будівництва;
- раціональне використання земель, природних ресурсів та охорона навколишнього середовища;
- економія матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів;
- удосконалення організації проектування та інженерних вишукувань, кошторисної справи, будівництва і виробництва будівельних конструкцій, виробів та матеріалів.

Для ефективного користування нормативної бази потрібно вивчити структуру нормативно-правових документів України в галузі будівництва; ознайомитись з основними положеннями найважливіших нормативних документів (НД); навчитися підбирати і використовувати необхідні НД під час проектування конкретного об’єкту. Оскільки різноманітних нормативних та правових документів, законів, настанов, положень, посібників є безліч, потрібно розібратися у структурі та термінах будівельного законодавства у загальному.

Будівельне законодавство - це система нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо організації та безпосереднього здійснення капітального будівництва [2].

Система нормативно-правових актів:

Будівельні норми (НД) - по нормуванню, в яких встановлені загальні принципи, правила, норми, характеристики, що стосуються визначених об'єктів нормування в галузі будівництва.

Нормативні документи поділяються на такі види:

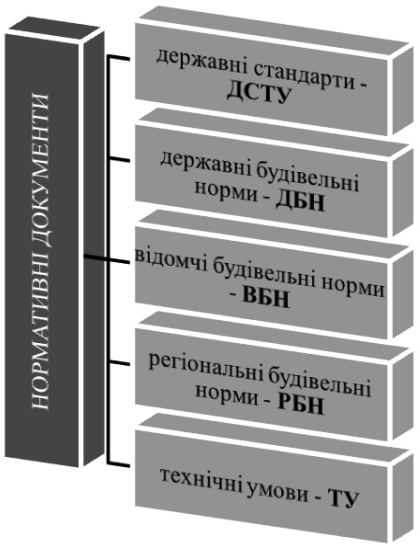

ДСТУ - встановлюють організаційно-методичні та загально-технічні вимоги до об'єктів будівництва і промислової продукції будівельного призначення. ДБН - розробляються на продукцію, процеси та послуги в галузі містобудування /вишукування, проектування, територіальна діяльність, зведення, реконструкція і реставрація об'єктів будівництва, планування і забудова населених пунктів і територій, а також в галузі організації, технології, управління і економіки будівництва. ВБН - розробляються при відсутності ДБН або при необхідності встановлення вимог, що перевищують / доповнюють вимоги ДБН. РБН - містять регіональні правила забудови населених пунктів і територій [4].

НД у галузі будівництва класифікуються наступним чином:

А. Організаційно-методичні норми, правила і стандарти;

Б. Містобудування;

В. Технічні норми, правила і стандарти;

Г. Рекомендовані норми, правила і стандарти, довідково-інформаційні матеріали.

Крім того, НД бувають обов'язковими (підлягають безумовному дотриманню) та рекомендованими. Найважливішими в нашому випадку є вимоги ДБН - державних будівельних норм.

- А. Організаційно-методичні норми, правила і стандарти
- А.2.2. Проектування
- ДБН А.2.2-3-2004. Склад, порядок розроблення, погодження проектної документації.
- А.2.4. СПДБ (система проектної документації для будівництва)
- Б. Містобудування
- Розділ Б.2. Планування та забудова населених пунктів і територій
- ДБН 360-92** Містобудування. Планування і забудова міських та сільських поселень.
- В. Технічні норми, правила і стандарти
- В.1. Загальнотехнічні вимоги до життєвого середовища та продукції будівельного призначення;
- ДБН В.1.1-7-2002. Захист від пожежі. Пожежна безпека;
- ДБН В.1.1-12:2006 Будівництво у сейсмічних районах України;
- ДБН В.1.2 (1-12. СНББ) Основні вимоги до будівель і споруд (СНББ - Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів);
- ДСТУ-Н Б В.1.2-13~2008 (EN 1990~2002, IDN). СНББ. Настанова. Основи проектування конструкцій (СНиП 2.01.01-82 Строительная климатология и геофізика);
- В.2.1. Основи та фундамени будинків і споруд;
- ДБН В.2.1-10-2009. Основи та фундаменти споруд. Основні положення проектування ;
- В.2.2. Будинки і споруди;
- ДБН В.2.2-15-2005. Будинки і споруди. Житлові будинки;
- ДБН В.2.3-5-2001 Вулиці та дороги населених пунктів;
- ДБН В.2.3-15~2007. Споруди транспорту. Автостоянки і гаражі для легкових автомобілів;
- В.2.4. Інженерне обладнання будинків і споруд;
- ДБН В.2.5-28-2006. Природне і штучне освітлення;
- ДБН В.2.5-2001 Інженерне обладнання будинків і споруд. Зовнішні мережі та споруди (СНиП 2.04.05-91 Отопление, вентиляция и кондиционирование);
- ДБН В.2.6 Конструкції будинків і споруд [2].

Крім того слід ознайомитись з такими документами:

I. Кодекси

Господарський кодекс України: гл. 33 "Капітальне будівництво" (статті 317-323 присвячені договору підряду на капітальне будівництво; Цивільний кодекс України: глава 61 "Підряд", глава62 "Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт"; Кодекс законів про адміністративні правопорушення: гл. 8 - щодо відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері будівництва, гл. 13 - адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції; Земельний кодекс, зокрема положення щодо використання земельних ділянок під забудову та ін.

II. Закони України

"Про інвестиційну діяльність", який визначає правові й економічні основи капітального будівництва в Україні; "Про основи містобудування", який визначає основні засади містобудування як складної (комплексної) діяльності; "Про наукову і науково-технічну діяльність", відповідно до якого виконання проектних та вишукувальних робіт належить до науково-технічної діяльності (ст. 1); "Про відповідальність підприємств, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування"; "Про наукову і науково-технічну експертизу", визначає основні засади проведення науково-технічної експертизи, включаючи й експертизу інвестиційних програм і проектів будівництва; "Про архітектурну діяльність", відповідно до якого об'єкти будівництва повинні відповідати встановленим архітектурним вимогам, при виборі виконавців можуть організовуватися конкурси, здійснення контролю за дотриманням встановлених архітектурних вимог та інвестиційного проекту може здійснюватися за участю архітектора як розробника проекту та ін.; "Про планування і забудову територій", встановлює вимоги до будівельного майданчика, інвестиційного проекту будівництва щодо відповідності його затвердженому плану забудови відповідного населеного пункту, обов'язок забудовника (інвестора чи уповноваженої ним особи) отримати необхідний для проектування дозвіл на будівництво об'єктів містобудування відповідно до встановленого порядку (ст. 24), а також дозвіл на виконання будівельних робіт, що засвідчує право забудовника та підрядника на виконання будівельних робіт, підключення об'єкта будівництва до інженерних мереж і споруд (ст. 29); [3].

IV. Постанови Кабінету Міністрів України

"Про затвердження Порядку проведення архітектурних та містобудівних конкурсів"; "Про Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів"; "Про затвердження Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію"

V. Відомчі нормативно-правові акти

"Про затвердження Ліцензійних умов провадження будівельної діяльності".

2. Нормативні вимоги для індивідуальної однородинної забудови

Основний документ, що визначає права та обов'язки власників землі, - Земельний кодекс України (далі - Кодекс). Згідно зі ст. 79 Кодексу, земельною ділянкою називають частину земної поверхні, що володіє певним місцем розташування, кордонами і встановленими правами на неї. Власник може розпоряджатися володінням на свій розсуд (це передбачено Цивільним кодексом України), але зобов'язаний дотримуватися цільового призначення ділянки. У нього є право зведення житлової будови і цілого ряду господарських споруд, але немає можливості побудови приміщень комерційного призначення. У цьому зв'язку Цивільним кодексом передбачено поняття «садиба», яке включає в себе житлові та господарсько-побутові споруди, наземні і підземні комунікації та мережі, а також багаторічні зелені насадження (дерева та кущі). Перш ніж починати проектування, слід провести передпроектний аналіз ділянки. Більше того, бажано ще до покупки наділа оцінити, чи можливо в його межах розміщення всіх бажаних споруд. Пізніше, починаючи планування, слід провести поділ території на функціональні зони, в межах яких будуть розміщені відповідні споруди. Загальні правила будівництва нових і реконструкції старих садиб регламентує Закон України «Про забудову і планування територій». Крім того, місцеві ради розробляють власні правила забудови. У них встановлюються вимоги до граничних розмірів житлових будинків, загальною площею забудови, висоті огорожі ділянки, благоустрою території і т. д.

Архітектурно-будівельні нормативи, що стосуються мінімально допустимих відстаней між будинками та іншими спорудами на ділянці, а також окремими об'єктами інфраструктури населеного пункту, встановлені в державних будівельних нормах ДБН 360-92 ** «Містобудування, планування і забудова міських і сільських поселень». Основні архітектурні, санітарні та протипожежні вимоги, що стосуються будівництва житлових будинків висотою до трьох поверхів і розміщення господарських та побутових споруд на ділянці, також наведені в ДБН 79-92 «Житлові будинки для індивідуальних забудовників України».

Головні відстані

Найважливішим питанням є розташування будинку на ділянці. Законодавчо встановлених вимог з будівництва житлового будинку в тій чи іншій частині ділянки немає, але існує рекомендація, згідно з якою найкраще зводити його по можливості ближче до огорожі з вуличною боку. Це дозволить якісно виконати територію для відпочинку на задньому дворі і скоротить

відстань при пересуванні людини від хвіртки до вхідних дверей. Важливо при цьому врахувати прив'язку до *червоної лінії*, тобто встановленої кордоні існуючої або запроектованої вулиці. Згідно з вимогами ДБН 360-92 **, житловий будинок повинен бути розміщений з відступом від червоної лінії магістралей та основних вулиць не менше ніж на 6 м, від другорядних вулиць і провулків не менше ніж на 3 м. Також відстань від межі ділянки до будинку має становити не менше 3 м. Однак фахівці рекомендують додати до даної віддалі ще 2-3 м. Якщо бажання або можливості «відсунути» будинок немає, то ганок краще зробити з боку двору. Крім того, між огорожею і житловим будинком бажано висадити зелені насадження. Вони значною мірою захистять оселю від вуличного пилу і шуму. Регламентується і ширина будинку по фронту вулиці (тобто вздовж основного паркану). Спільних для всієї країни вимог на цей рахунок немає - все залежить від планувальної структури конкретного міста чи району. Дізнатися нормативи можна в місцевому управлінні архітектури.

Ще одне найважливіше правило - дотримання необхідних відстаней між житловими будівлями на сусідніх ділянках. Тут основну роль грають протипожежні вимоги. В ДБН 79-92 всі будівлі класифіковані за ступенем вогнестійкості в залежності від матеріалу, що застосовується для зведення несучих та огороджуючих конструкцій. Так, котеджі з цегли, різних кам'яних і пінобетонних блоків, а також залізобетону відносять до I та II категорій. Якщо ж у таких будинках застосовані дерев'яні конструкції (наприклад як перекриття або крокви), то їх відносять до III категорії. Дерев'яні та каркасні будови - це IV категорія. Відстань між будинками перших двох категорій повинна становити не менше 6 м. Для третьої категорії це значення становить 8 м, а для четвертої - 15 м. В розрахунок приймається більше значення. Наприклад, якщо нове будівництво планується з цегли, але по сусідству розташований дерев'яний будинок, відступити доведеться як мінімум 15 м. Стільки ж знадобиться відміряти і в тому випадку, якщо будівлі будь-якої категорії вогнестійкості мають більше одного поверху і хоча б один з них повернутий до іншого своєю довгою стороною. Цього вимагають норми ДБН 360-92 **. Слід також пам'ятати про те, що якщо по сусідству будинків немає, то власний будинок повинен в будь-якому випадку знаходитися як мінімум в 1 м від межі. При цьому ніякі його конструкції не повинні виступати за кордон ділянки. Також потрібно врахувати, що в розрахунок приймаються відстані між зовнішніми стінами будівель, але за наявності виступаючих більш ніж на 1 м конструкцій - відстані між ними.

Господарські будівлі

Розташовувати споруди господарського та побутового призначення можна за своїм розсудом. Є тільки одне обмеження - не допускається їх

зведення по лінії забудови. Краще спланувати їх розміщення на віддалі від паркану. Такі будівлі, як лазні або сараї, зазвичай розташовують у глибині ділянки. Вони можуть або окремо стояти, або бути зблокованими з будинком. Раціональним можна вважати таке розташування цих будов, що буде оберігати будинок від поривів вітрів. Відстані між даними господарськими будівлями у межах однієї ділянки законодавчо не нормуються. Немає і вимог щодо наявності між ними протипожежних розривів. Проте в даному випадку в дію вступають санітарні норми. Згідно з ДБН 79-92, відстань від вікон житлового будинку до вуличного напів-вкопаного погребу має становити не менше 7 м, а до приміщень, призначених для утримання домашніх тварин (великої рогатої худоби, птиці і т. д.), - не менше 15 м. Однак, забезпечити виконання даної вимоги найчастіше в межах обмеженій площі ділянки складно або неможливо. Тому допускається зведення даних будов площею до 50 м2 прибудованими до одно-і двоповерховим будинкам. При цьому житлові кімнати і кухні обов'язково повинні бути ізольовані від них як мінімум трьома підсобними або загальними приміщеннями.

В'їзди і під'їзди

Формуючи власну ділянку, багато дотримуються необхідних вимог тільки в межах своєї огорожі і засаджують смугу вздовж паркану деревами і чагарником. Для цієї території є певні вимоги, основне з яких полягає в тому, що ширина проїжджої частини, що проходить уздовж ділянки, повинна складати як мінімум 3,5 м для доріг з однією смугою руху і 7 м - з двома. Дані ліміти не допускається зменшувати за рахунок будь-яких споруд і насаджень. Важливо це як для безпеки дорожнього руху, так і для забезпечення проїзду спеціальних служб (пожежної машини, швидкої, аварійної та т. п.) Також потрібно враховувати вимоги і при проектуванні в'їзду на ділянку. Слід забезпечити можливість проїзду пожежних машин до будинку і доступ пожежників з автодрабин і автопідйомників у будь-яке приміщення. У цьому зв'язку ДБН 360-92 ** вимагає, щоб мінімальна ширина проїзду до будинку становила 3,4 м. У цій зоні ділянки не допускається розташування огорож, повітряних електромереж і посадок дерев. Ніщо не повинно перешкоджати проїзду.

Згідно з ДБН 79-92, гараж можна розташовувати по лінії забудови ділянки (врівень як з будинком, так і з огорожею). Більше того, все частіше гараж вбудовують в перший поверх житлового будинку. Важливо тільки, щоб відкриті гаражні ворота не заважали вільному проходу пішоходів і руху транспорту по вулиці. При плануванні слід враховувати наступну вимогу: відстань від входу в гараж до вікон житлових будинків, розташованих по сусідству, має становити як мінімум 10 м. Важливо також, щоб проїзд до

гаража не перетинався з пішохідною доріжкою від хвіртки до дверей будинку. Пішохідні доріжки на ділянці повинні забезпечувати вільний доступ до всіх будівлей, причому в будь-яку погоду, і не затримувати на поверхні велику кількість вологи (це необхідно для забезпечення безпеки пересування по них).

Таким чином, аналіз нормативно-правових документів, які торкаються однородинного житлового, зокрема індивідуального будівництва в містах вказує на детальне розроблення цих документів та їх системи, які покликані регламентувати і регулювати будівельну галузь, визначаючи порядок застосування певних будматеріалів, норми методів будівництва, а також планування ділянок забудови, сіл, міст і в цілому всієї країни. Проте, ці документи: земельні, містобудівні, архітектурні і будівельні не узгоджуються в окремих місцях. Виникають неузгодженості між ними та органами місцевої влади, іноді не мають юридичного статусу.

Висновки.

1. **Організація процесу проектування та будівництва житлових однородинних будинків та взаємовідносини архітектора і замовника регламентується державними нормами і правилами.**
2. **Основним завданням Мінрегіонбуду України є забезпечення усією необхідною нормативно-правовою базою для проектування та будівництва житла.**
3. **Проект повинен гарантувати відповідність індивідуального житлового будинку нормам і правилам та експлуатаційну надійність та безпечність спроектованих об’єктів.**
4. **Дотримання всіх норм і правил при плануванні будівництва є не тільки обов'язковим з точки зору закону, але і є запорукою комфортного і спокійного проживання в майбутньому.**

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. N 197 «Про затвердження Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України»;
2. http://buklib.net/books/33369/;
3. Закон України «Про будівельні норми» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 5, ст.41;
4. https://sites.google.com/site/bimteamprogect/home/rubriki/proektuvannj/normativnidokumentivgaluzibudivnictva.

Аннотация

В статье рассматриваются основные нормативно-методические и правовые документы, а также государственные учреждения, обеспечивающие проектирование и строительство односемейных жилых домов в населенных пунктах.

Ключевые слова: нормативно-правовая база, строительное законодательство, строительные нормы, нормативные документы.

Annotation

The article reviews the main regulatory guidance and legal documents, and government agencies that provide design and construction of single-family houses in towns.

Keywords: legal framework, building laws, building codes, regulations.

УДК 711

Н. Р. Мисак,
аспірантка НУ «Львівська політехніка»

ПОХОДЖЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИНЦИПІВ МІКРОРАЙОНУВАННЯ

Анотація: стаття розглядає концепцію мікрорайону як проміжну ланку континууму містобудівних теорій XX ст. Радянська міська планувальна одиниця поставлена у ширший контекст пошуків та споріднених концепцій. Також підняте питання теоретичного і практичного значення трансформації мікрорайону для розвитку нових планувальних принципів.

Ключові слова: район, мікрорайон, містобудівний комплекс, ступенева система обслуговування, місто-сад, сусідство, одиниця сусідства, трансформація.

Постановка проблеми. Концепцію мікрорайонування часто розглядають окремо від загальносвітових урбаністичних процесів XX ст., надаючи їй головним чином політичного забарвлення. Дослідженню як теоретичної концепції мікрорайону, так і трансформаціям фізичної структури, які сьогодні відбуваються у реалізованих житлових комплексах, особливо у пострадянському просторі, не приділено достатньої уваги та значення. Проте комплексні містобудівні утворення, збудовані у Радянському Союзі, які через ряд причин так і не стали цілісними структурними одиницями міста, продовжують існувати в сучасних містах, змінюючись відповідно до нового середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Часто дослідження комплексних житлових утворень відбуваються в межах суміжних галузей та із застосуванням міждисциплінарного підходу. Одними з перших намагались проаналізувати їх під новим кутом Дж. Джекобс (J. Jacobs), К. Бауер (C. Bauer), Г. Ґанс (H. Gans), А. Лефевр (H. Lefebvre), Я. Гейл (J. Gehl), В. Глазичев. Окрім теоретичних досліджень останнім часом започатковані також і міжнародні

програми, які мають за мету модернізацію колишніх соціалістичних районів, як наприклад, ReNewTown чи INTERREG IIIA. В Україні ці питання тільки починають порушувати, а те, що було здійснене переважно залишається у площині практичного низового урбанізму.

Виклад основного матеріалу. Містобудування XX століття породило два іконічних типи планових житлових поселень: з індивідуальною житловою забудовою та багатоквартирними будинками. Якщо перший тип здебільшого асоціюється з містобудуванням Великобританії та США, то другий, незважаючи на те, що став поширеним на всіх п'яти континентах, зазвичай пов'язують із країнами колишнього Східного блоку. Відповідно, ключовими поняттями можна вважати сусідство (англ. neighbothood), яке більшою мірою окреслює західну концепцію та мікрорайон, введене містобудівною теорією Радянського Союзу. Згідно з початковими концепціями цих типів утворень, вони позиціонувались як комплексні містобудівні одиниці, ядро яких формує школа або громадський центр. За допомогою застосування цих моделей розселення ідеологи та візіонери у багатьох країнах хотіли досягнути одного результату – спричинити соціальні зміни [7,62].

Сьогодні майже в усіх містах України, як і в решті пострадянських країн, існують містобудівні утворення з багатоповерховою житловою забудовою, що викликають конкретні конотації з політичними програмами Радянського Союзу, і які через ряд причин так і не стали цілісними планувальними одиницями міст. Рідко коли реалізовані в повному обсязі, вони не набули властивостей комплексності та пристосовуються до нових умов та контекстів.

Архітектор А. Заера-Поло зазначає, що розуміти архітектуру лише як соціальний конструкт і оцінювати політичними категоріями – хибно, оскільки вона є такою ж мірою репрезентацією політики, наскільки і є результатом «підпорядкування законам фізики, економіки, будівельного виробництва, кліматології та ергономіки» [15]. Французький соціолог А. Лефевр, який визначає нові архітектурні комплекси XX століття як «крайнощі аналітичної думки», також стверджує, що не слід приписувати створення нового житлового середовища якомусь конкретному політичному режиму, ідеології чи суспільству і вважає, що вони є «необхідним етапом пізнання» [17, 20]. Нові планувальні одиниці міста виникали у різноманітних контекстах, сформовані під впливом багатьох факторів, і головним чином були відповіддю на нагальну потребу у житлі. Протиставлені історичній забудові міст, нові комплекси часто були критиковані як штучні утворення, які так і не почали функціонувати як «єдиний організм», як це передбачали їхні винахідники та ідеологи.

Містобудівні пошуки у Радянському Союзі до введення мікрорайонування. Центральним поняттям радянського містобудування часто

вважають мікрорайон, який, як відомо, не був винаходом лише радянських науковців, а акумулював у собі напрацювання багатьох містобудівних теорій XIX - початку XX ст.. Загалом у радянському містобудуванні можна виділити три ключові періоди: 1920-30 рр., які асоціюють з першими утопічними розробками конструктивістів; II пол. 1930-их рр. – I пол. 1950 рр. – період сталінської архітектури; кінець 1950 рр. – до розпаду Радянського Союзу – період впровадження та утвердження масового будівництва, коли, власне, і набула поширення концепція мікрорайонування.

Впродовж першого періоду було створено чимало утопічних концепцій та ідей планувальних одиниць міста, які мали дуже сильну соціальну складову. Ключовим аспектом концепції розселення та містотвірним фактором в цей період вважали розміщення нових промислових підприємств. Місто передбачало нові соціалістичні умови життя, максимальний контроль держави та штучне прикріплення до місця праці. Було виокремлено три головні процеси, необхідні для функціонування поселень: праця, побут, відпочинок [19].

Незважаючи на те, що в 1920-30 рр. радянські архітектори та планувальники будували свої концепції на спільному ідеологічному підґрунті, усе ж вони розділились на дві групи – урбаністів та дезурбаністів [19]. Характерним є те, що урбаністи, подібно до Ле Корбюзьє, пропагували розвиток компактного міста з високою щільністю населення, натомість дезурбаністів можна вважати певною мірою послідовниками Е. Говарда та його ідеї формування системи окремих міст-садів. Мікрорайон згодом успадкує риси обох ідеологічно контрастних концепцій. Крім того, представники двох груп робили акцент на спростуванні капіталістичного розвитку міст. І хоч вони намагалися слідувати політиці країни, влада не прийняла жодної з позицій через брак ресурсів [19].

Наступний період є поворотним як для стилістичних, так і планувальних вирішень житлової забудови. Зважаючи на вартість та нові вимоги сталінської архітектури, об’єми спорудження житла довелось різко скоротити. Індустріалізація і надалі залишалась пріоритетним напрямком, а фінансування житлового будівництва становило мізерну частку від фінансування промислових об’єктів [8,81]. Кардинальні зміни житлової політики стали можливими лише після завершення сталінської епохи. Передвісником змін стала промова М. Хрущова на Всесоюзній нараді будівельників 1954 року, яку потім назвуть одним із найвпливовіших маніфестів сучасної архітектури [18]. М. Хрущов різко розкритикував сталінську архітектуру, а його відповідь на соціальне замовлення полягала у впровадженні принципів типового будівництва, яке треба було розвивати на основі збірних елементів, великих бетонних панелей [11, 66], [18].

Разом із переведенням домобудування на індустріальну основу 1950-ті рр. були переламними і для містобудівної теорії. Остаточно відмовившись від класичного кварталу, радянські архітектори активно розвивали ідеї «вільного планування». У цей період переосмислюючи утопічні проекти конструктивістів та вивчаючи праці західних теоретиків, радянські архітектори працювали над розробкою концепції нової планувальної одиниці – мікрорайону. Варто зазначити, що перші розробки містобудівних одиниць, які були наближеними до мікрорайону увійшли у проект для міста Ігарки, що був розроблений у 1935 р. Гіпрогором. Тоді ідея не викристалізувалась остаточно, а її головним недоліком було застосування лише стрічкової забудови, що не давало можливості забезпечити необхідну просторову організацію закладів обслуговування [16, 40].

Споріднені планувальні концепції. Радянський теоретик архітектури А. Іконніков визначає мікрорайон як «структурну одиницю житлової території, що містить систему культурно-побутових закладів, які повністю задовольняють щоденні потреби населення»; а його просторова композиція залежить від організації системи обслуговування. А. Іконніков зазначає, що «частина концепції мікрорайону, пов'язана з організацією транспорту, походить із досвіду американських планувальників («суперблоки» поселення Редберн, 1928 р.), в той час, як головна ідея, яка має соціальне значення – закономірна організація обслуговування населення, - народилась у радянському містобудуванні початку 30 рр.» [16, 23].

Проте, одночасно з тим, як К. Стайн (C. Stein) та Г. Райт (H. Wright) розробили планувальну концепцію для Редберну (Radburn) у Нью-Джерсі, оприлюднено було концепцію одиниці сусідства (neighbourhood unit), яку теоретизував американський планувальник та соціолог К. Перрі (C. Perry). Остання має чимало схожих рис з мікрорайоном, які стосуються просторової організації, але має якісно іншу соціальну підоснову та ідейний стрижень.

Згодом планувальні принципи К. Стайна, Г. Райта та К. Перрі мали багато послідовників та загалом вплинули на розвиток містобудівної теорії. Зокрема, працю К. Перрі «The Neighborhood Unit» було опубліковано в 1929 році, а вже в 1960-х роках її адаптували не менше, ніж 18 професійних та держаних організації, зокрема CIAM та Конгрес нового урбанізму [1,1].

Варто зазначити, що ключовою працею для багатьох західних планувальників, а також і для частини конструктивістів є праця англійського соціолога Е. Говарда (E. Howard) «Міста-сади майбутнього» («Garden Cities of To-morrow»), яка була опублікована у 1898 році і невдовзі набула поширення у багатьох країнах. К. Стайн визнав, що їхній з Г. Райтом проект є продовженням

праці Е. Говарда, проте відмінною та характерною рисою Редберну було те, що він був «реалістично спроектований для ери автомобілізації» [4, 22].

Редберн був спроектований як самодостатнє сусідство. Його планувальна структура була ієрархічною та містила 4 рівні: житлова група, блок, суперблок та сусідство. Первинним компонентом була житлова група, яка складалась із приблизно 20 житлових будинків, до яких вела одна тупикова вулиця. Три чи більше житлові групи, розділені між собою пішохідними проходами, формували блок. Своєю чергою, чотири блоки, розташовані навколо центрального парку, формували суперблок. Від чотирьох до шести суперблоків утворювали сусідство, яке було обмежене автошляхами або природнім ландшафтом. Автомобільні дороги у сусідстві також підпорядковуються загальній структурі: головні автошляхи, які повинні прилягати до межі кожного сусідства, розподільні дороги для обслуговування кожного суперблоку та тупикові заїзди для забезпечення доступу до кожного будинку [4].

В той час, як центральною ідеєю концепції Редберну було забезпечення умов для використання автомобілів, ідея К. Перрі ставила на перше місце умови для пішоходів. Крім того, головною метою пошуків К. Перрі було віднайти модель структурної одиниці міста, яка могла б забезпечити організацію комфортного сімейного життя у спільноті та впорядкувати житлове середовище [3, 81]. Разом з тим, подібно до Редберну концепція одиниці сусідства також передбачала ієрархію простору: автор стверджував, що житлові комплекси, які задовольняють універсальні потреби сімейного життя «складаються з подібних частин, які виконують подібні функції» [5, 34]. Основоположним принципом формування одиниць сусідства є те, що вони мають бути частиною більшого цілого та одночасно – самостійною цілісною одиницею [5, 35]. К. Перрі визначив кілька планувальних принципів для одиниці сусідства, які головним чином полягали у визначенні розміру одиниці сусідства та встановленні чітких просторових меж; розташуванні центру рівновіддалено від якомога більшої кількості житлових будівель; наявності у центрі одиниці сусідства різноманітних громадських закладів, включно зі школою, та центрального зеленого простору; розташуванні торгових закладів ближче до зовнішньої межі сусідства; розташуванні окремих невеликих парків по всьому сусідстві; проектуванні дорожньої системи таким чином, щоб вона знеохочувала наскрізний транспортний потік [4, 24].

Логіка обчислень, ієрархічність простору, будівництво житла разом із закладами обслуговування, організація раціональної системи транспортних магістралей та озеленення, розміщення громадських центрів та позиціонування містопланувальної одиниці як цілісної роблять принципи згаданих концептів

сусідства вкрай спорідненими із принципами формування радянського мікрорайону [12, 5].

Однак є чимало і відмінних рис. Зокрема, однією з них є характер забудови житлових утворень. Оскільки пошук головних принців комплексного підходу в радянському містобудуванні збігся з періодом «активної боротьби за сучасну архітектуру», архітектори намагалися впровадити ідеї масової архітектури, та шукали ефективне застосування принципів типізації та індустріалізації будівництва [12, 8]. З огляду на це, малоповерхова забудова сусідств у мікрорайонах замінювалася спочатку будівлями середньої поверховості, а згодом – багатоповерховими та підвищеної поверховості, виготовленими з префабрикованих елементів.

Як К. Перрі, так і К. Стайн і Г. Райт звертали увагу на те, що необхідно, щоб планувальна одиниця була достатньо малою, щоб кожен мешканець міг взяти участь у суспільному житті сусідства. К. Стайн та Г. Райт визначили, що оптимальною кількістю є 5 тисяч мешканців; відповідно до концепції К. Перрі, ця кількість була в межах від 3 до 9 тисяч мешканців [4, 29]. У радянському містобудуванні залежно від категорій міста та масштабу мікрорайону були передбачені 3 інваріанти житлових комплексів (з яких складались мікрорайони): на 2-3 тисячі, на 5-7 тисяч та 10-12 тисяч мешканців [20].

Стрижнем радянського містобудування була ідея повного підпорядкування планувальних одиниць загальній організації міста. Тому мікрорайон повинен був стати цілісною, проте не відокремленою планувальною одиницею, якою, на думку радянських теоретиків, було сусідство у капіталістичних країнах. А. Іконніков критикує останні за те, що «розміщення закладів, пов’язаних з соціальними функціями житлового комплексу, не підпорядковуються єдиному розрахунку, єдиній міській системі мережевого обслуговування». Він наголошує, що у зв’язку з цим, допускалась довільна композиція, а в центрі утворення домінували комерційні заклади. Архітектори, проектуючи житлові комплекси у більшості капіталістичних країн, намагались слідувати головному принципу: забезпечити комфортне середовище для розвитку сусідських зв'язків та формування локальної спільноти. Радянськими теоретиками це було інтерпретовано як формування відокремлених утворень, відчужених від загальних зв’язків організації міста «комплексів-островів», а також вони скептично ставились до можливості рівності і формування міцних соціальних зв’язків у капіталістичному суспільстві[16, 23]. У багатьох країнах Західної і Центральної Європи вже у 1960 рр., зважаючи на соціальні проблеми та низький рівень комфорту префабрикованого житла, почали відмовлятись від проектування районів масової житлової забудови та шукали альтернативи. Натомість, містобудівна політика Радянського Союзу в цей час посилювала

принципи стандартизації, індустріалізації та укрупнювала масштаби житлових комплексів. Зміну курсу капіталістичних країн радянські ідеологи пояснювали нестабільністю та непослідовністю капіталістичного устрою, неможливістю формування рівності у суспільстві [16, 29].

Формування та трансформація концепції мікрорайону в час пізнього соціалізму. Головною характерною рисою радянського планування міста, яка походить з перших розробок архітекторів-конструктивістів, є наявність чіткої структури системи обслуговування. Зважаючи на централізований спосіб організації діяльності людини, задоволення її комунально-побутових потреб та використання громадського транспорту, було прийнято єдину систему ступеневого розташування культурно-побутових закладів [14,11]. Згідно з цією системою місто поділялося на кілька масштабів, кожному з яких відповідали ієрархічні групи закладів обслуговування, сформованих залежно від частоти використання. Найнижчим рівнем ієрархії соціальної організації житлової забудови було прийнято мікрорайон. На цьому рівні заклади обслуговування щоденного користування, розташовані біля будинку чи групи будинків, назвали закладами «первинного» обслуговування, зокрема це школи, дитячі садки, продуктові магазини та заклади комунального обслуговування [14,11]. Наступний рівень формує житловий район, який об'єднує декілька мікрорайонів на основі комплексу культурно-побутових закладів періодичного використання, таких як кінотеатри, ресторани, поліклініки та промтоварні магазини [14,11]. Третім, найвищим рівнем, прийнято масштаб міста. Йому відповідають заклади, що використовуються нерегулярно або випадково: театри, зоопарки, виставкові зали і т. ін. [2,27].

Система розподілу закладів обслуговування в поєднанні із системою озеленення слугували планувальною основою архітектурно-просторової композиції житлової забудови [14,15]. Типи та модифікації громадських будинків добирали з номенклатури житлових районів та мікрорайонів [14,35]. Структура мережі магістральних вулиць підпорядковувалася значною мірою вимогам обслуговування мешканців громадським транспортом [14,40]. Поряд з індивідуальним, громадському транспорту надавали пріоритетного значення, він був важливою частиною комплексного вирішення міського простору. У мікрорайонах переважно не передбачали місця для зберігання приватних автомобілів.

Незважаючи на детальне опрацювання Ступеневої системи обслуговування, комплексний механізм функціонування житлових утворень так і не запрацював. Головна проблема полягала у відставанні будівництва об’єктів соціального й культурно-побутового обслуговування від будівництва житлових будинків [20]. Окрім того, заклади культури районного значення з часом

втратили своїх відвідувачів, оскільки мешканці мікрорайонів надавали перевагу проводити своє дозвілля у власних помешканнях, оснащених теле- та радіоапаратурою, різноманітних студіях або громадських центрах міського значення. Такі тенденції радянські соціологи пов’язували із зростанням матеріального добробуту мешканців, їх культурних запитів, а також автомобілізація та підвищення мобільності [9, 57].

Як наслідок, така планувальна система не змогла забезпечити активних соціальних зв'язків. Теоретики почали шукати можливості формування соціальних контактів на рівні житлової групи, надаючи житловому двору значення «акумулятора соціальних контактів» [9,57]. Проте двір став оптимальним середовищем для спілкування лише дітей та пенсіонерів. З часом, через недостатнє обслуговування комунальними службами та неактивне використання, двори перетворювалися на пустирі або забудовувалися [9, 57].

Незважаючи на трансформації Системи ступеневого обслуговування, які відбувались з метою покращити її функціонування, позитивних результатів не вдалося досягнути. Неуспішність містобудівної практики проявилась в трьох основних аспектах мікрорайонування: соціальному, функційному та планувальному, поставивши під сумнів перспективність підходу загалом. У цей час було повторно переглянуто створені у 1920 рр. функційні схеми формування житлових поселень, які не містили елементів ієрархічного структурування середовища [12, 34].

Стало зрозуміло, що єдина система не може бути однаково успішною для різних ситуацій, а кожне окреме вирішення залежить від конкретних умов [9, 56]. За таких обставин інтерес до формування універсальних теоретичних моделей, які б сприяли формуванню соціальних зв'язків територіальних громад, поступово зник, пріоритетним стало забезпечення ефективного побутового обслуговування мешканців мікрорайонів. У цей час відбулася концептуальна зміна функціонування планувальної одиниці: з соціальних аспектів фокус уваги перейшов на функційні, а роль первинної структурної одиниці, яка належала мікрорайону, здрібнилася до масштабу міжмагістральної території – містобудівного комплексу, який визначався як «група житлових будинків, установ та підприємств, пов’язаних із обслуговуванням населення, і територія, на якій вони розташовані[...]» [20]. Тепер містобудівний комплекс став початком відліку в містобудівному структуруванні. Тепер відповідно до параметрів міжмагістральної території розраховували необхідний набір та кількість закладів обслуговування [9,62]. Метою членування мікрорайону було також забезпечення одномоментного комплексного будівництва цілої планувальної одиниці. Іноді виділяли ще масштаб житлової групи, яка містила декілька житлових будинків, об’єднаних загальним відокремленим дворовим

простором і деякими видами щоденного обслуговування. Одна чи декілька таких житлових груп формували містобудівний комплекс. Після невдалих спроб нав'язати мешканцям мікрорайонів щоденний сценарій життя, концептуальний вектор містобудування був кардинально змінений [9, 63].

Новий контекст житлових районів та мікрорайонів. Після розпаду Радянського Союзу «капіталізм усунув утопію рівності», суттєво зріс рівень злочинності, спільне майно перестало бути захищеним [18, 2]. У цих умовах відповідальність за функціонування міста окрім органів міської влади лягла й на нових приватних підприємців [8, 82]. Фізичний простір мікрорайонів став «лакмусовим папірцем» змін у суспільстві. З метою підвищити рівень безпеки мешканці мікрорайонів встановлювали ґрати, металеві двері, кодові замки, тимчасові гаражі. Новий устрій докорінно змінив щоденне життя мешканців «спальних» районів, спроектованих з розрахунку на централізоване впорядкування. Житлові райони здебільшого були розташовані поряд із місцем праці мешканців – промисловими підприємствами. Оскільки промисловість, яка поступово деградувала в час пізнього соціалізму, фактично повністю була зруйнована за нових економічних умов, мешканці районів змушені були долати значні відстані до нових місць праці. У зв’язку з недостатньою кількістю громадського транспорту, суттєво збільшилась кількість приватних автомобілів. Це, своєю чергою, негативно вплинуло на простір мікрорайонів: двори переповнилися автомобілями та тимчасовими гаражами.

Зі зміною економічного устрою у громадському просторі мікрорайонів стала з’являтися велика кількість спонтанних ринків. З часом перші поверхи житлових будинків були переобладнані в заклади торгівлі та обслуговування. Головні вулиці мікрорайонів перетворилися на так звані комерційні смуги. Наступним етапом стала поява нових невід’ємних атрибутів радянських мікрорайонів – великих супермаркетів, які розташовували біля важливих транспортних вузлів.

Школа втратила своє значення ядра мікрорайону. Крім того, навчальні заклади почали набувати певних спеціалізацій, а учні переважно обирали місце навчання залежно від спрямування шкіл.

Можна ствердити, що новий контекст зробив простір чітко спланованих мікрорайонів та процеси, які відбуваються в їхніх межах, вкрай непередбачуваними [2, 18].

Сусідство і мікрорайон. Аналізуючи концепти планувальних одиниць міста, втілених у XX столітті, можна стверджувати, що майбутній вектор розвитку будь-якого житлового утворення визначає його ідейний стрижень. На перший погляд більш конкретне поняття мікрорайон та сукупне і широке поняття сусідство – дуже подібні структурно, проте якісно різні, і на

концептуальному рівні просторові «формули» цих утворень є протилежними [11, 140]. Під час формування сусідства, як початкових концептів, так і їх трансформованих інваріантів, за основу приймають потреби сім'ї та формування сусідських взаємин. Натомість мікрорайони позиціонують як додаток до промислових об'єктів, простір для нової радянської людини, яка у новій системі координат мікрорайону стане контрольованою *(Рис. 1)*. Радянські планувальники та ідеологи, безсумнівно, теж ставили за мету формування територіальної громади, до якої за ідеальних обставин мали входити працівники одного підприємства. Крім того, організація мікрорайону переслідувала мету «прикріпити певний контингент населення до побутових закладів», які мали обслуговувати його за місцем проживання, проте «інтереси більшості людей виходили за межі мікрорайону [...]» [9, 60]. Л. Мамфорд ще у 1930 рр. наголошував, що «соціальні фактори у формуванні концепцій міст повинні бути первинними, а фізична організація, промисловість і ринки, лінії комунікацій і руху транспорту повинні підпорядковуватися соціальним потребам міста» [8, 11].

Рис. 1. Концептуальні підоснови сусідства і мікрорайону: первинні та похідні аспекти формування містобудівних одиниць

А. Лефевр критикує штучно створені нові комплекси XX ст., до яких належить і мікрорайон, і сусідство. Він наголошує на тому, що краще надати перевагу модернізації чи реконструкції історичного середовища, аніж формуванню нового ex nihilo. Історичні міста формувались спонтанно впродовж тривалого часу, натомість, будуючи нові комплекси, містопланувальники намагались раціонально відтворити соціальне життя. Для цього вони розклали історично сформоване середовище міста на окремі процеси та функції, щоб потім знову їх зібрати у нових утвореннях. Як наслідок, зазначає А. Лефевр, нові архітектурні комплекси є максимально розшарованими «на рівні помешкання, будинку, сусідської спільноти, кварталу, міста в цілому – функції, які зовсім по-іншому виглядали в спонтанному

міському організмі, виявились диференційованими та виокремленими. Це – функції обміну, обігу, праці, культури, дозвілля і т.д.»[17, 21]. А. Лефевр переконаний, що ці утворення можуть бути відкоректовані лише з часом.

Більшість очікувань щодо функціонування нових житлових комплексів не справдились, більше того, ефект часто був протилежним. Теоретиками було закладено, що «в соціалістичному місті мікрорайон – вже не кількісна категорія, не «просторова множинність» житлових будинків, як житловий квартал, типовий для початку століття. Це – організм, який передбачає розвиток широких внутрішніх зв'язків» [16, 44]. Проте замість формування «цілісного організму», функції житлового утворення ставали максимально невзаємопов'язаними; замість формування міцних спільнот, зв'язки між сусідами стали майже відсутніми, спілкування між мешканцями в інших просторах також мінімізувалось; замість досягнення рівності, відбулась суттєва соціальна сегрегація за багатьма показниками і т.д.

Крім того, мікрорайон має відносно жорстку схему, яка може функціонувати лише за певних обставин. Натомість початкова концепція сусідства розрахована на постійний розвиток та трансформацію відповідно до потреб мешканців. Як зазначає В. Глазичев, для сусідства ключовими факторами є самоорганізація мешканців і те, навколо чого формується їхня взаємодія, а просторова організація житлового утворення є похідною [11, 141]. Можна стверджувати, що часто занедбаний простір мікрорайонів та неактивність більшості мешканців сьогодні є наслідком житлової культури, закладеної раніше.

Ще одним важливим наслідком домінування соціального аспекту над функційним є формування виразної ідентичності житлового утворення. К. Перрі наголошує, що кожен мешканець може зробити свій внесок у розвиток сусідства, яке є результатом спільних зусиль [5, 34]. На противагу ідея мікрорайонування ґрунтувалася на ідеї рівності мешканців та однаковості їхніх потреб і не залишала їм можливості впливати на формування ідентичності житлового утворення.

У новому контексті житлові райони та мікрорайони трансформуються за різними сценаріями, стаючи новими об'єктами для досліджень та своєрідними індикаторами соціальних процесів. Сьогодні мікрорайон – це умовне означення колишнього комплексного утворення, у якому часто продовжує функціонувати лиш одна ланка – житло. Проте у процесі переважно хаотичної трансформації ці утворення поступово доповнюються необхідними громадськими закладами. Так, результатом еволюції соціалістичного мікрорайону в нових умовах стало виникнення прототипу – капіталістичного мікрорайону XXI століття [2, 16]. Варто зазначити, що формування нового концептуального підґрунтя цього

прототипу є ключовим для його життєздатності й можливості існування в майбутньому. Л. Мамфорд розглядає сусідство як природне явище, яке виникає, коли група людей живе в межах певної території і спільно її використовує. Зважаючи на новий контекст, можна припустити, що еволюція соціалістичного мікрорайону не зупиниться на його капіталістичному інваріанті й набере ознак сусідства. Для цього насамперед треба перевести фокус уваги на формування спільноти, яка б могла змінити організаційний устрій мікрорайону й безпосередньо впливати на процеси, що у ньому відбуваються на усіх рівнях.

Штучно створені нові житлові комплекси, на думку А. Лефевра, мають виняткове значення, оскільки, досліджуючи процеси, які там відбуваються, архітектори та урбаністи мають можливість виявити помилки і встановити потреби сьогодення, і на основі цього досвіду формувати нові утворення. Варто зазначити, що в останні десятиліття було сформовано велику кількість нових моделей та принципів формування міського середовища, які, очевидно, є продовженням еволюції містобудівних одиниць XX ст., в тому числі соціалістичних житлових комплексів. Зокрема, це компактне місто (the compact city), розумний розвиток та розумні міста (smart grows or smart cities), стале місто (the sustainable city), стійке місто (the resilient city), повільне місто (cittaslow), новий урбанізм та багато інших [6].

Висновки. Мікрорайон як проміжна ланка континууму трансформацій містобудівних принципів XX ст. утвердився у кінці 1950 рр.-1960 рр., увібравши у себе напрацювання радянських конструктивістів та ідеї концепції сусідства, адаптовані до соціо-економічного по політичного контекстів.

Структура мікрорайону має чимало схожих рис із просторовою організацією сусідства, сформованого на основі концепції «одиниці сусідства» К. Перрі та планувальних принципів Редберну. Подібними для обох концепцій є логіка обчислень, ієрархічність простору, будівництво житла разом із закладами обслуговування, організація системи транспортних магістралей та озеленення, розміщення громадських центрів.

Не зважаючи на велику кількість схожих рис, мікрорайон якісно відрізняється від сусідства. Головною відмінністю є наявність у концепції мікрорайонування чіткої Системи ступеневого обслуговування, що робить її цілісним утворенням, і в той же час частиною загальноміської структури, оскільки ідейним стрижнем радянського містобудування була ідея централізації функціонування міста.

Оскільки вектор розвитку будь-якого житлового утворення визначає первинний підхід до його формування, за цією ознакою можна виділити два підходи формування комплексних планувальних одиниць: один із них за основу має соціальний аспект, який лежить в основі концепції сусідства, інший – функційний, який більше притаманний для концепції мікрорайонування. Під час формування сусідства потреби

сім'ї та спільноти визначають фізичний вимір житлового утворення. Натомість мікрорайони часто позиціонувались як додаток до промислових об'єктів, і закладена наперед фізична структура повинна була стати інструментом соціальної інженерії.

Зважаючи на місце спільноти у процесі формування сусідства, його образ є результатом спільних зусиль. На противагу ідея мікрорайонування ґрунтувалася на ідеї рівності мешканців та однаковості їхніх потреб і відповідно – уніфікованості житлового простору. Визначальними аспектами успішного функціонування сусідства за початковою концепцією є здатність до трансформацій та самоорганізація мешканців, натомість умовами повноцінного функціонування мікрорайону є централізована організація та жорстка система мережі обслуговування. Зважаючи на це, концепція мікрорайону виявилась також вкрай вразливою до зміни державного устрою у 1990 рр.

Будь-який штучно створений міський простір потребує часу, щоб трансформуватися відповідно до потреб та змін контексту. Фактично єдиною ланкою мікрорайонів, що продовжує функціонувати у повному обсязі, є житлова забудова, яка доповнюються необхідними громадськими закладами.

На сьогодні важливо віднайти нове концептуальне підґрунтя соціалістичних житлових утворень, яке б змогло дати поштовх для створення комфортного середовища для життя. Такі зміни можуть сприяти тому, що мікрорайон в нових умовах набере якісних ознак концепції сусідства.

У сучасному контексті житлові райони та мікрорайони є важливим об'єктом для подальших досліджень, оскільки не лише вказують на актуальні процеси у суспільстві, а і є своєрідними урбаністичними директивами для пошуку нових містопланувальних принципів.

Література

1. Brody J. Constructing Professional Knowledge: the Neighborhood Unit Concept in the Community Builders Handbook *[Електронний ресурс]: [Dissertation] /* J. BRODY. // University of Illinois at Urbana-Champaign. – 2009. – p. 197. – Режим доступу: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/14704/_Brody_Jason.pdf?sequence=2. – Назва з екрана.
2. Mass Housing 2009. Guide // Volume The Block. – 2009. – #3. – 161 p.
3. Meenakshi Neighborhood Unit and its Conceptualization in the Contemporary Urban Context / Meenakshi // Institute of Town Planners India Journal 8 – 3. – 2011. – July – September. – P. 81 – 87.
4. Patricios N. Urban design principles of the original neighborhood concepts / Nicholas N. Patricios. // Urban Morphology. – 2002. – №6. – С. 21–32.
5. Perry C. The Neighborhood Unit // Neighborhood and Community Planning / C. Perry // Monograph One. – New York: Arno Press. – 1974. – Vol. VII. – P. 34-43.
6. ReNewTown project - Transnational Development Strategy for post-socialist cities of Central Europe [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу:

http://www.renewtown.eu/renewtown-news/items/the-brochure-on-transnational-development-strategy-is-now-available-to-download.html.

7. Scott S. Ideal Soviet Suburb. Social Change through Urban design / S. Stephen // Panorama. – 2009. – P. 58-62.
8. Анатомія міста: Київ. Урбаністичні студії: збірка статей, інтерв'ю, досліджень з урбаністичних студій, присвячена проблемам сучасного Києва. – К: «Смолоскип», 2012. – 195 с.
9. Андрущенко Н.П. Комплексная застройка жилых районов. Поиск, эксперимент в зодчестве Украины / Н.П. Андрущенко. – К: «Будівельник». – 1989. – 64 с.
10. Глазычев В. Урбанистика: часть 1: *в 3 ч.* / В. Глазычев. – М: Европа. – 2008. – с.418.
11. Глазычев В. Урбанистика: часть 2: *в 3 ч.* / В. Глазычев. – М: Европа. – 2008. – с.218.
12. Гонзик К. По пути к социалистической архитектуре / Карел Гонзик*;* [пер. с чеської]. – М. : Стройиздат, 1967. – 368 с.
13. Гутнов А. Э. Будущее города / А. Э. Гутнов, И. Г. Лежава – М.: Стройиздат. – 1977. – с. 126.
14. Жилой район и микрорайон. Пособие по планировке и застройке / [Конторович И. Я., Берюшев К. Г., Бурлаков Н. Я. и др.]*; под ред. В. А. Шквариков.* – М: Строийздат, 1971. – с. 192.
15. Заера-Поло А. Политика оболочки. Политическая критика материализма / Алехандро Заера-Поло. // Project Russia. – 2011. – №59. – С. 151–168.
16. Иконников А. Эстетические проблемы массового жилищного строительства / Андрей Иконников. – Москва: Стройиздат, 1966. – 160 с.
17. Лефевр А. Идеи для концепции нового урбанизма / Анри Лефевр. // Социологическое обозрение. – 2002. – С. 19 – 26.
18. Мартин А. Идея прекрасного будущого / Андрей Мартин // Проект Россия. – 2002. - №3. – Сант-Петербург: «4 рентгена» – С. 7 - 8.
19. Меерович М. Соцгород. Концепция социалистического расселения / М. Меерович. – Режим доступу: http://alyoshin.ru/Files/publika/meerovich/ meerovich_sots.html. – Назва з екрана.
20. Писковский Ю.И. Эталоны наших городов / Ю.И. Писковский // Строительство и архітектура. – 1987. – *№5. – С. 9.*

Аннотация

Статья рассматривает концепцию микрорайона как промежуточное звено континууму трансформаций градостроительных принципов XX века. Советская городская планировочная единица помещена в более широкий контекст поисков и сродных концепций. Также поднят вопрос теоретического и практического значения микрорайона для развития новых планировочных принципов.

Ключевые слова: район, микрорайон, ступенчатая система обслуживания, город-сад, соседство, единица соседства, трансформация.

Abstract

The concept of the microdistrict is examined in the article as a part of the continuum of city planning principles of the 20th century. Soviet city planning unit is disposed in the wider context of the antecedent cognate conceptions. Issue of theoretical and practical meaning of microdistrict in search of new planning principles is raised.

Key words: district, microdistrict, city planning complex, stepped system of services, garden city, neighborhood, neighborhood unit, transformation.

УДК 72.03

О. О. Михайлик,
Головний спеціаліст ДП «НДПІ містобудування»

ЗАПЛАВА Р. ДНІПРО: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ

Анотація: розглянуто проблеми акваторій заплави р. Дніпро: спорудження Канівського водосховища, хаотична щільна забудова, скидання у річку неочищених стоків та ін. Визначено заходи для відновлення екологічної рівноваги, які потрібно впроваджувати комплексно.

Ключеві слова: затоплення заплави, межень, Канівське водосховище, дамби, забудова, водоохоронна зона, прибережна захисна смуга.

Акваторії заплави р. Дніпро сьогодні знаходяться у незадовільному стані і мають безліч проблем, що потребують невідкладного вирішення. Сучасна заплавна тераса добре виділена в долині р. Дніпро та його притоків у хвостовій частині Канівського водосховища та на лівому березі. На правобережжі від м. Українка до гідровузла в м. Канів заплава спостерігається тільки в долині притоків р. Дніпро. Затоплення заплави р. Дніпро відбувається під час підйому рівнів води на 2.5 – 3.0 м над меженним рівнем (межень – період, не менше 10 днів, протягом якого в річці спостерігаються найменші рівні й витрати води; в цей час річки живляться, переважно, ґрунтовими водами). Характерною рисою режиму рівнів р. Дніпро була і залишається наявність вираженого щорічного піку весняної повені, після якої спостерігаються низькі рівні межені з нечисленними піками під час злив. Тривалість затоплення заплави на різних ділянках є неоднаковою й залежить від висоти повені. В середньому заплава затоплюється на 2-3 тижні, а під час високих повеней (1917, 1939, 1970 рр.) – до 1,5 місяця. Під час пропуску повені 1970 року (повінь 1%-ї забезпеченості) підняття рівні води протягом короткого проміжку часу (менше тижня) призвело

до значного затоплення та підтоплення прибережних територій (майже 30 тис. га приміських земель).

Сучасний рівневий режим водних об’єктів Київщини тісно пов'язаний з рівневим режимом Канівського водосховища і знаходиться у прямій залежності від режиму робіт гідротехнічних споруд масиву Конча – Заспа. У зимовий період, до початку весняної повені, рівень води в усіх водних об’єктах підтримується насосною станцією «Конча – Заспа», що розташована біля Будинку відпочинку «Жовтень», на відмітках 90,70 – 91,00 мБс. На протязі лютого – березня з метою попередження задухи риби за угодою з органами рибоохорони відмітка рівня води в ставках підвищується до 91,50 мБс.

В умовах Канівського водосховища період затоплення заплави збільшився, заплава затоплюється щорічно. Канівське водосховище, останнє в Дніпровському каскаді водосховищ, працює на частково зарегульованих Київським водосховищем витратах води та незарегульованому припливі р. Десни [1]. Канівське водосховище не розраховане на регулювання високого водопілля. Робоча ємкість водосховища між НПР - нормальним підпірним рівнем - і рівнем мертвого об’єму становить 0,3 км ^{3} та може бути швидко заповнена в будь-яке водопілля. Використання цієї ємкості для зрізання високого водопілля практично не зменшує скидних витрат через гідровузол. Невелике зрізання максимальних витрат високого водопілля можлива за рахунок ємкості форсування над НПР.

Сьогодні заплави забудовуються, що призводить до порушення екологічної рівноваги. Сучасна хаотична масова забудова заплави р. Дніпро. супроводжується підвищенням існуючого рівня території способом гідронамивів до позначок, близьких до рівнів повені малої забезпеченістю – 95,0–99,0 м. Це призводить до зменшення пропускної здатності заплави р. Дніпро. На сьогодні, навіть без додаткових гідронамивів, під час пропуску повеней 1%-ї забезпеченості на ділянках звуження русла р. Дніпро в районах островів Великий, Ольжин, Дикий, Княжий, Покал, між високими захисними дамбами Конча-Заспа –Плюти та Проців – Кийлів є загроза підпору води та затоплення приміської зони м. Києва та сіл Бортничі, Гнідин, Вишеньки, Плюти та Козин, між с. Плюти та м. Українка. З перекриттям старого русла р. Дніпро в районі сьомого кілометра захисної дамби Конча-Заспа–Плюти потужним земснарядом, русло перетворилось на затоку із застійною водою. У недалекому майбутньому це призведе до незворотних змін природних флори та фауни в регіоні та утворення півострова замість острова «Безіменний» (площею близько 40 га).

Захисні споруди на водосховищі, до яких відноситься також переливна та непереливна дамби масиву Конча-Заспа–Плюти, зменшили площу затоплення

прибережних земель на 25 тис. га. При подальшій забудові звужень між високими дамбами може виникнути загроза руйнації стійкості дамб та порушення режиму їх експлуатації.

Здавна акваторії заплави р. Дніпра використовувалися для судноплавства, рибальства та у рекреаційних цілях. На сьогодні характерною особливістю цієї місцевості є велика частка урбанізованих територій, що тягне за собою скорочення відкритих просторів. Зони щільної забудови нівелюють найцінніші прибережні території. Саме тому в планувальній організації прибережної території необхідно намагатися зберегти достатні за розміром відкриті простори. Забудовані території та відкриті простори повинні бути єдиною функціонально-планувальною прибережною територією. Рівень благоустрою прибережних територій повинен відповідати величині рекреаційних навантажень на природні комплекси, перешкоджаючи їх деградації.

Сучасний стан використання території в заплаві р. Дніпро характеризується економічно та екологічно порушеннями співплощ: переважає індивідуальна забудова садибного та котеджного типу і майже зовсім відсутні об’єкти лікувально-оздоровчого та спортивного призначення; значно нижчою від нормативної є забезпеченість закладами соціального та культурно-побутового, розважального напрямку, майже повністю не функціонують бази відпочинку та дитячі табори, здійснюється неконтрольоване їх використання одночасно зі зміною цільового призначення.

Масова забудова заплавних ділянок і прилеглих до них територій, повсюди здійснюється шляхом, що є руйнівним для ландшафтних комплексів. Ніде не спостерігається намагання вписати будівлі в природний ландшафт. Місця нового проживання на забудованих територіях заплави відгороджуються парканами. Все це призводить до знищення тих нечисленних територій заплави р. Дніпро, що залишилися після створення каскаду дніпровських водосховищ. Втрата цих ландшафтних комплексів є безповоротними втратами біорізноманіття й призводить до дестабілізації прибережних екологічних систем.

Прилеглі до суходолу ділянки Канівського водосховища є, як правило, затоками та міжострівними мілководдями з ускладненим водообміном. Ступінь їхнього заростання, яке носить поясний характер, – 40-70%, домінуючі рослинні угруповання – ценози з домінуванням глечиків жовтих, латаття білого, водяного горіха плаваючого, очерету звичайного, рогозів вузьколистого та широколистого. На більш відкритих ділянках, що зазнають впливу вітро-хвильового водообміну, розвиваються угруповання широколистих рдесників. Тут зафіксована рослинність з плаваючими листками (глечики жовті, стрілолист), повітряно-водна рослинність (очерет звичайний, рогіз

вузьколистий). На острові «Безіменний» переважають верба біла, тополя чорна, сосна, кущ аморфи.

На екологічний стан цієї акваторії значний вплив мають території у водозборі верхів'я Канівського водосховища, а саме: басейни річок Віта, Либідь, Нивка, Дарниця тощо. Заплава р. Віта – це зона інтенсивного хімічного забруднення, яке обов'язково потрапляє до Дніпра. У басейні р. Віта розташовано міські звалища сміття (полігони 1 та 5). Протягом багатьох років до полігону 1 (глибокий яр біля вул. Любомирської) скидали метали, ртутні лампи, хімічні та медичні препарати. Зараз звалище сміття є законсервованим, але, фактично, це є хімічним реактором, де зосереджено майже всю «таблицю Менделєєва». На сьогодні в колодязях с. Чапаєвка вода є непридатною для споживання – вміст свинцю та цинку перевищує гранично допустимі норми у десятки разів. Другий забруднювач басейну р. Віта – міське звалище сміття у яру між селами Креничі та Підгірці (полігон 5).

Значне забруднення водних ресурсів Канівського водосховища відбувається внаслідок скидів недостатньо очищених стічних вод, що надходять з Бортницької станції аерації (БСА) та неочищених стічних вод з приток Дніпра у межах м. Києва (річки Либідь, Нивка, Дарниця тощо), звідки надходять зливові стоки та їх інгредієнти, а саме: зливовий стік дощових і снігових вод, твердий стік у ньому, нафтопродукти, плаваюче сміття розноситься вітром вздовж берегів, нафтопродукти погіршують якість води. При неефективній роботі очисних споруд м. Києва кількість забруднюючих речовин в об'ємі недостатньо очищених зворотних вод збільшується. Сучасна широкомасштабна забудова без належного відведення побутових стоків (каналізації) призводить до різкого погіршення санітарного стану берегової зони та мілководь. На сьогодні робота БСА вже відпрацювала свій експлуатаційний термін і потребує негайної реконструкції. Відкладання її на невизначений термін може призвести до негативних незворотних екологічних наслідків.

Для вирішення існуючих та упередження потенційно екологічних проблем, для відновлення порушених комплексів річкових долин необхідно встановити та відвести межі водоохоронних зон (ВЗ) та прибережних захисних смуг (ПЗС), особливо біля котеджних містечок, виконати заходи з їх інженерного та біотехнічного упорядкування. При цьому необхідно дотримуватись вимог нормативно-правових та методичних розробок з врахуванням специфіки об'єкту, сучасного екологічного стану водного об'єкту, що межує з ділянкою забудови.

Згідно Водного кодексу України водоохоронні зони встановлюються для створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх

забруднення, засмічення та вичерпання, знищення навколо водних рослин і тварин, а також зменшення коливань об'ємів стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ та інших водойм [2].

Водоохоронна зона є природоохоронною територією регульованої господарської діяльності. Встановлення водоохоронних зон не призводить до вилучення земель у власників та користувачів, а також зміни форм власності на землю, за винятком земель прибережних захисних смуг. Землі прибережних захисних смуг, крім земель, віднесених до лісового фонду, належать до земель Водного фонду і є власністю держави й надаються лише в користування – постійне або тимчасове (оренду) [3].

Межі водоохоронної зони встановлюються з урахуванням рельєфу місцевості, поширення процесів затоплення та підтоплення земель, інтенсивності руйнування берегів та розвитку ерозійної активності, конструкції берегозахисних споруд, цільового призначення земель на території водоохоронної зони [8].

Якщо зовнішня межа водоохоронної зони (ВЗ) співпадає з межею ділянки забудови, зовнішні межі водоохоронної зони на території забудови доцільно закріпити насадженням кущів та дерев. Структуру, породи дерев та кущів необхідно підбирати з урахуванням ґрунту, рівня ґрунтових вод, довговічності, естетичності та ландшафтного дизайну. Прибережні захисні смуги (ПЗС) встановлюються в межах водоохоронних зон навколо водойм уздовж урізу води з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення та засмічення, збереження їх водності [2]. ПЗС бажано закріпляти деревами та чагарниками з урахуванням ландшафтних особливостей території, ефективного використання насадженнями водоохоронних функцій, а також можливостей рекреаційного використання та естетичності створених насаджень [4].

Від стану ВЗ та ПЗС залежить екологічний стан та якість водного об'єкту на території забудови. При належному інженерно-біотехнічному упорядкуванні ВЗ та ПЗС будуть утворені бар'єри на шляху повеневого стоку забруднених вод. Інженерні заходи виконуються згідно з вимогами благоустрою та захисту від затоплення, підтоплення, руйнування берегів.

Таким чином, пропонуються наступні основні інженерно-архітектурні заходи для захисту заплавних територій:

- організаційні заходи щодо загальних планувальних рішень і закріплення в натурі зовнішніх меж ВЗ та ПЗС;
- створення пішохідних доріжок вздовж узбережжя внутрішньої акваторії;
- інженерні заходи:

• захист території від затоплення та підтоплення повеневими водами 1% забезпеченості стоку;

• розчищення внутрішньої акваторії;

• влаштування очисних споруд зливової та господарсько-побутової каналізації згідно архітектурно-будівельних рішень;

- біологічні заходи:

• залуження та заліснення укосів берегів і територій, прилеглих до водного об'єкту на території ПЗС;

• насадження дерев та кущів згідно загального дендрологічного плану.

Заходи із захисту та реабілітації заплавних територій необхідно вирішувати комплексно, разом з формуванням на цих територіях ВЗ та ПЗС та відповідної ландшафтної структури. У разі дотримання необхідних санітарно-гігієнічних норм та обмежень господарської діяльності територію ПЗС можна використовувати для рекреаційної зони [4].

Експлуатація водного об'єкту та його ПЗС і смуги відведення за проектом виконується спеціальною службою, що створюється забудовником. Режим експлуатації території, залуження та заліснення з урахуванням їх водоохоронного призначення повинен передбачати постійний догляд за станом рослинності: рубки догляду, викошування, боротьба з бур'янами тощо [8]. Також доцільно виконувати моніторинг екологічного стану акваторії.

Виходячи з містобудівної, рекреаційної привабливості територій приміської зони м. Києва, потреби в нових ділянках для розміщення всіх видів будівництва, необхідності удосконалення архітектурно-планувальної структури, забезпечення комплектності нової забудови, поліпшення архітектурно-просторової якості середовища, визначено необхідні для їх реалізації потреби в територіях різного призначення та зміни в структурі землекористування у встановленому порядку. З урахуванням містобудівних особливостей території, зручних транспортних зв'язків потрібно переглянути функціональне використання земель для збільшення ефективності їх розвитку.

Одним із головних конституційних принципів є такий, що в Україні гарантовано право на безпечне для життя та здоров'я довкілля [9]. Тому, у разі виділення та надання у власність чи орендне користування земельних ділянок, у тому числі на намивних територіях, потрібно забезпечити вільний прохід усіх громадян до водної акваторії та їх необмежене пересування у 100–метровій прибережній смузі. У районах розташування населених пунктів потрібно забезпечити потреби місцевого населення у випасанні худоби та у сінокосах, для чого потрібно передбачити збереження необхідних площ заплавних луків.

Необхідно призупинити будь-яке господарське освоєння островів та заплавних земель, територія яких вже є техногенно зміненою. Додаткові потреби в територіях для житлової забудови можуть бути забезпечені за рахунок підвищення ефективності використання існуючих земель населених

пунктів, використання земель дачних та садових товариств під житлову забудову за умови забезпечення їх всіма видами інженерних комунікацій. Задоволення інших додаткових потреб передбачається за рахунок скорочення площі сільськогосподарських угідь та виробничих територій, перш за все внаслідок їх економічної збитковості.

Окрім того, на наше переконання, всі острови на ділянці від гирла р. Десни до гирла р. Стугни, які на сьогодні не забудовані й не мають розвиненої рекреаційної інфраструктури, потрібно віднести до територій природно-заповідного фонду із забезпеченням відповідного охоронного статусу.

Література

1. Яцик А.В. та ін. Правила експлуатації водосховищ Дніпровського каскаду / Яцик А. В. та ін. - Київ: УНДІВЕП, «Генеза», 2003. – С. 13.

2. Водний кодекс України. – С. 47-51.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996р. №486. зі змінами та доповненнями, внесеними Постановою КМ України від 24.01.2002 р. №72 «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них».

4. ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій». – Київ, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2012. – С. 33-36.

5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок використання земель водного фонду від 13 травня 1996 р.

7. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06 1992 р. №2456-XII.

8 Яцик А.В. та ін. Методика упорядкування водоохоронних зон річок України / Яцик А.В. та ін. – Київ: УНДІВЕП, «Оріяни», 2004. – С. 9.

9. Стаття 50 Конституції України.

Abstract The study is devoted to issues of the river Dnieper water area bottomland: construction of Kanev storage reservoir, irregular dense site development, discharge of sewage, etc. Measures have been worked out to establish ecological balance based on integrated approach. Key words: inundation of bottomland, seasonal low water, Kanev storage reservoir, dams, site development, sanitary protection zone, riverside strip.

Аннотация Рассматриваются проблемы акваторий поймы р. Днепр: строительство Каневского водохранилища, бессистемная плотная застройка, сброс в реку неочищенных стоков и т.д. Определены мероприятия по восстановлению экологического равновесия, которые необходимо осуществлять комплексно. Ключевые слова: затопление поймы, межень, Каневское водохранилище, дамбы, застройка, водоохранная зона, прибережная защитная полоса.

УДК 711.4-163

О. Б. Обідний
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ВИКОРИСТАННЯМ ПРИЙОМІВ МОБІЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ ЯК ЗАСІБ ДИНАМІЧНОГО ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ОБ'ЄКТІВ ШКІЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Анотація: дослідження присвячене питанням розвитку мережі шкільних об'єктів в сільських адміністративних районах. Визначені можливість використання прийомів мобільної архітектури як засіб врегулювання екстремальних демографічних сплесків.

Ключові слова: мережа, установи середньої освіти, демографічна ситуація, мобільні засоби, збірно-розбірні системи.

1. Вступ.

Мережа існуючих учбових закладів сільських адміністративних районів Полтавської та Харківської областей носить статичний характер і повною мірою не реагує на демографічні сплески [1]. Гостро стає питання не тільки оптимізації мережі об'єктів шкільної мережі адміністративного району а й створення такої мережі, яка б динамічно реагувала на такі сплески.

Аналіз контингенту великого числа сільських шкіл Ново-Санжарского та Лозовського районів показав, що не в одній школі немає сто відсоткової нормативної наповнюваності усіх класів. Водночас при загальній тенденції зменшення контингенту школярів, в останній час спостерігається підвищення школярів початкової школи. Іншими словами, жодна типова місткість сільської школи не відповідає фактичній динаміці чисельності контингенту, що навчається в селі. Між тим точний розрахунок наповнюваності класів та наявність кваліфікованих вчителів дуже важливо.

2. Основна частина.

Як засіб динамічного реагування на демографічні сплески при формуванні мережі об'єктів шкільного обслуговування може виступити використання мобільних збірно-розбірних систем для швидкої перебудови мережі шкільних комплексів.

Переваги використання мобільних конструкцій.

У сучасному повсякденному житті ми все частіше використовуємо термін «мобільність». По різному трактують поняття «мобільності»: в одному випадку - це пересувний будинок на колесах, в іншому це збірно-розбірна конструкція, в третіх це залізобетонний будинок з малою площею забудови. У 50-60 р.р.

XX століття з'явилися перші прояви мобільної архітектури в світі. Дана концепція зводилася до того, що виконувало функцію пересувного житла, для тимчасового проживання на одному місці, але поступово це переросло в більш індивідуальний характер. Легкі будинки, пересувні або у вигляді готельних номерів не потребують значних матеріальних витрат, а також часу на проведення монтажних робіт, тому вони економічно вигідні.

Характерним для мобільної архітектури є «внутрішня мобільність». Мається на увазі пристосування об'єкта до нових умов: соціальний або економічний статус, зміна функціонального наповнення без зміни загальних об'ємно-конструктивних параметрів, шляхом трансформації внутрішнього простору об'єкта. І саме ці параметри характеризують мобільну архітектуру.

Яскравим представником розвитку мобільного архітектури є Японія. Одними з тих, що привертають увагу, є архітектори Атсуши і Маюмі Кавамото з архітектурного бюро «mA-style». Їхній приклад мобільної архітектури називається «Riverbank House», має форму рівнобедреного трикутника і стоїть на крихітній ділянці поблизу річки.

Зазвичай мобільний будинок економічний, легкий в монтажі, практичний, займає невелику площу. Ці будинки повністю функціональні, де все має своє призначення. Вони мають своє джерело електроенергії (сонячні батареї), деякі збирають дощову воду, але в основному обов'язкове підключення до каналізації і водопостачання. Мобільні будинки можна запроектувати та звести будь-де.

Мобільна архітектура – це яскравий приклад сучасного будинку. На сьогоднішній день вже існує безліч проектів мобільних будинків. Найбільш незвичайними проектами є будинки голландського архітектора Кааса Остеруйса, «переносні» будинки, будинки-«ембріони», що розвиваються із заданого центру. Більшість з цих проектів поки залишаються концепцією, але деякі почали реалізовуватися. Можна відзначити токійський будинок Origami House від архітектора Yasuhiro Yamashita's.

Для багатьох архітекторів на сьогоднішній день головним пріоритетом є економічність і екологічність, тому зараз все більше створюються проекти, що дозволяють людині існувати в гармонії з природою, не завдаючи їй шкоди. І незважаючи на сучасні технології та інноваційні будівельні матеріали, все більше людей повертаються до природи, до гармонії з нею.

Прийоми трансформації збірно-розбірних систем.

Скорочення тривалості будівництва різних об'єктів, розвиток прогресивних форм організації будівельного виробництва реалізується за рахунок різкої інтенсифікації виробництва, росту масштабів використання досягнень науки й техніки як у будівництві, так і в будівельній індустрії. Мобільність будівництва залежить переважно від технічного рівня і якості

мобільних будинків, їх об'ємно-планувальних і конструктивних рішень, ступені точності розрахунків потреби, організації раціональної їхньої експлуатації.

Для мобільних конструкцій істотним є не тільки тривалість розгортання мобільних комплексів, окремих мобільних будинків, але й розміри безповоротних втрат при їхньому використанні по призначенню, демонтажі, передислокації, зберіганні й наступному монтажі.

Трансформативність в архітектурі - широке поняття, що припускає можливість розвитку в часі й просторі (зміна якісних і кількісних характеристик за допомогою рухливих елементів з можливістю оборотності) [2 с. 13]. Ґрунтуючись на дослідженнях А. А. Гайдучені, де виходячи з аналізу й узагальнення практики проектування й будівництва приводяться рекомендації з використання принципів, методів і засобів трансформативності об'єктів розглянутих на рівні будинків і споруджень, у даній роботі розглянуті елементи і їх складові - конструкції й способи їх трансформації.

Розробка принципів трансформації для об'єктів враховуючих різні періоди експлуатації має ряд специфічних особливостей: від забезпечення періодичності експлуатації до розвитку в пікові періоди й прийняття компактної структури під час мінімальної напруги системи при переміщенні.

Характерною відмінністю трансформативної архітектури є регулярне або періодична зміна й перетворення внутрішнього об’єму, з метою приведення його в необхідний стан.

Практика проектування й використання конструкції даного виду свідчить, що найбільш широким спектром можливостей мають конструкції з різними видами трансформації як окремих елементів так і всієї системи в цілому. Конструктивні особливості визначають властивості й можливості систем, що трансформуються.

Зміна форм і обсягу організованого простору може розглядатися на трьох рівнях: окремого приміщення, будинку, містобудівного утворення.

Рівні трансформації діляться на місто-утворюючі (у складі системи комплексів і комплексу конструкцій), формотворний (з конструкцій і її елементів) і внутрішній (інтер'єри будинків і споруджень).

Трансформація систем комплексів відбувається по лінійному, мережному, спіральному, радіальному, гіперболічному (розвиток підлеглий математичної залежності вираженої аналітично описаними кривими), вертикальному, місцевому й комбінованому прийомами.

Розвиток на рівні містобудівного утворення здійснюється в результаті трансформації групи систем або груп будинків, а також її структури на основі перерахованих вище прийомів.

Формоутворення за рахунок трансформації конструкції і її елемента

проводиться аналогічно місто-утворюючим об'єктам. Особливістю є просторовий характер і більш висока динаміка процесу. При складних рішенням - відбувається послідовна або одночасна трансформація всіх складових, у цьому випадку різні функціональні вимоги доцільно вирішувати в умовах відповідних закономірностей.

Здатність розвиватися в часі й просторі необхідно закладати як в елементи комплексу так і системі розселення. Значний інтерес представляє дослідження можливостей зміни архітектурних об'єктів за рахунок зовнішньої й внутрішньої трансформації на рівні формоутворення.

Конструкції архітектурних споруджень діляться на об'єкти, що володіють незначної, малої, середньої, підвищеної, високої й повної ступенями трансформації, розглянуті з погляду можливої зміни їх структури.

Малу трансформативність мають конструкції збірних щитових будинків із площинних конструктивних елементів.

Підвищеним ступенем мають конструкції, що трансформуються, частини яких зв'язано один з одним і створюють компактний обсяг у транспортному стані. Високий ступінь трансформативності властива збірно-розбірним конструкціям із застосуванням, що трансформуються або гнучких елементів, що збираються в компактний пакет, який легко транспортується, але порівняно висока трудомісткість складання.

Повна трансформація характерна для конструкцій із гнучкі елементів, із практично необмеженими можливостями формоутворення. Зовнішня трансформація забезпечується застосуванні пневматичних конструкцій, що мають пневмокаркасну або пневмоопорну структуру, а із гнучких елементів твердий каркас або без каркасні [3].

Конструктивно-планувальний модуль багатофункціонального використання.

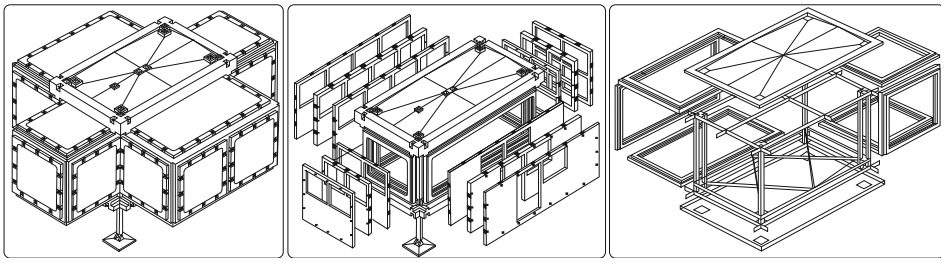

Рис. 1. Загальний вигляд конструктивно-планувального модуля.

Конструктивно-планувальний модуль, що трансформується, контейнерного типу розроблений з метою розширення області застосування за

рахунок багато варіантності об'ємно-планувальних можливостей і збільшення ступені трансформації.

Досягається це за рахунок несучого каркаса й універсального набору, що обгороджують панелей, що трансформуються, бічних відсіків. Конструктивна система має багатоцільове призначення й розрахована на круглогодичную експлуатацію. Основні габаритні розміри конструкції 3 х 5.5 метра з висотою 3 метра. Сітка для блокування конструктивно-планувальних модулів між собою з метою створення багатоцільових будинків і споруджень по осях 2.5 х 2.5. Загальний вид, конструктивна схема й основні конструктивні елементи представлені на рис. 1.

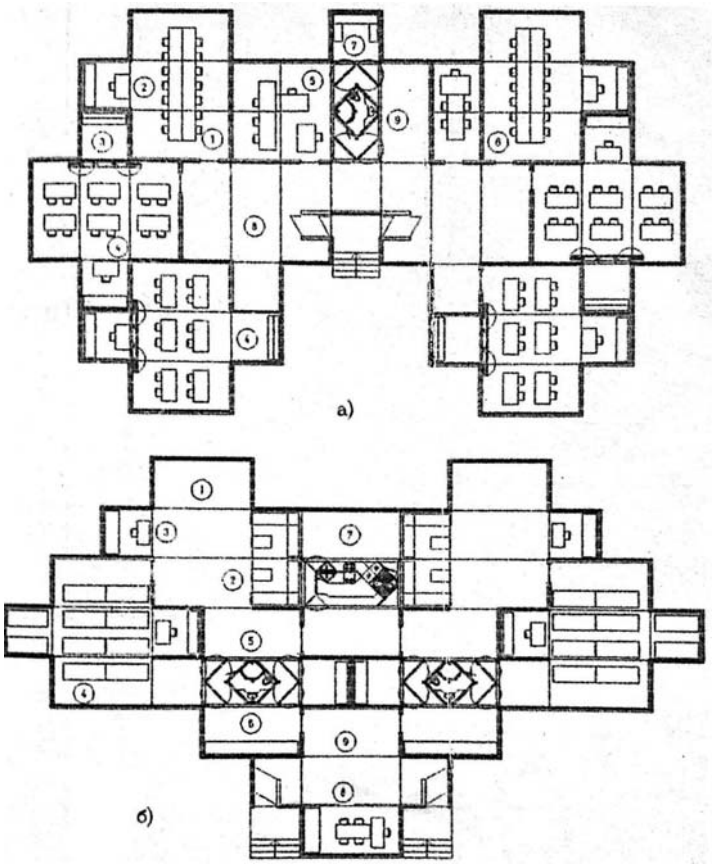

Рис. 2. Приклади планування будівель малокомплектної школи (а) та дитячого садка (б) з використанням конструктивно-планувального модуля.

Модуль, що трансформується, містить у собі твердий просторово-незмінний центральний блок, що дозволяє: розміщати в ньому технологічне й інженерне встаткування, меблі, що забезпечує компактне укладання панелей, що трансформуються відсіків і як наслідок, схоронність конструктивних вузлів при складанні, розбиранні, транспортуванні. Розташовані із чотирьох сторін основного блоку складні відсіки, що збільшують при перекладі в експлуатаційне положення внутрішній простір і корисну площу конструктивно-планувального модуля від 1 до 5 раз залежно від призначення й умов експлуатації. Використовуючи дану систему мобільної будівлі можливо дінамічно утворювати необхідні об'єми об'єктів мережі шкільного то дошкільного обслуговування (рис. 2).

Висновки:

1. **Виявлено, що засобом регулювання екстремальних демографічнихз всплесків може бути використання прийомів мобільної архітектури а саме конструктивно-планувального модуля.**
2. **Поняття трансформації повинно розглядатися на трьох рівнях: окремого приміщення, будинку, містобудівного утворення.**
3. **Визначений загальний процес трансформації як конструкцій архітектурних споруджень, будинків та містобудівельних утворень, що володіють незначної, малої, середньої, підвищеної, високої й повної ступенями трансформації.**

Література:

1. Обідний О.Б. Аналіз динаміки розвитку мережі об'єктів шкільного обслуговування Ново-санжарського району // Містобудування та територіальне планування: Наук.техн. Збірник / Відп.ред. М.М. Осетрін. – К. КНУБА, 2013. – Вип.50. – С. 445 - 451.
2. Гайдученя А. А. Динамическая архитектура: Основные направления развития, принципы, методы / Киев: Будівельник, 1983.— 96 с.
3. Саркисов С.К. Принципы проектирования и оптимизации сети школьных зданий: Учеб. пособие / С. К. Саркисов. – К.: УМК ВО, 1990. – 128 с.

Аннотация

Исследование посвящено вопросам развития сети школьных объектов в сельских административных районах. Определена возможность использования приемов мобильной архитектуры как средства урегулирования экстремальных демографических всплесков.

Ключевые слова: сеть, заведения среднего образования, демографичная ситуация, мобильные средства, сборно-розборные системы.

Annotation

Study on the development of a network of school facilities in rural districts. The possibility of using the techniques of mobile architecture as a means to resolve the extreme population surge.

Keywords: network of institutions of secondary education, demographics, mobile equipment, demountable system.

УДК711, 455; 711,558

І. П. Смадич
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПОШУКУ РАДІАЛЬНОГО ОСЕРЕДКУ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ВИДІВ РЕКРЕАЦІЇ НА ПРИКАРПАТТІ

Анотація: розглянуто авторський медок пошуку радіального осередку, сформовано алгоритм роботи даного методу. На прикладі просторового розташування мегалітичних святилищ Прикарпаття, як нового виду рекреації. Сформовано алгоритм застосування даного методу та описано можливості розвитку інфраструктури в регіоні. Розроблено практичні рекомендації та схеми розвитку рекреації в ареалі доступності мегалітичних святилищ Прикарпаття.

Ключові слова: мегалітичні святилища Прикарпаття, метод пошуку радіального осередку, нові види рекреації.

Вступ.

Актуальність роботи:

При розвинутій сфері відпочинку наявність рекреаційних комплексів має забезпечувати потреби рекреантів на всіх вузлах концентрації рекреаційних ресурсів. Проте, першочерговим завданням в архітектурно-просторовій організації нових видів рекреації є саме створення першоджерела-комплексу, розвиток якого продемонструє рентабельність інвестицій, вирішення завдань та розв’язання проблем сфери відпочинку. Тому вибір місця реалізації рекреаційного об’єкту нового типу є першочерговим завданням на шляху втілення всього проекту. Даний метод доцільно застосовувати при ресурсному потенціалі, що має концентроване розміщення (духовні, культові місця, джерела соляних розчинів, мінеральних вод тощо).

Для забезпечення функціонування нових видів рекреації при відсутності сформованих комплексів даного типу, слід сформулювати метод, що дозволить з «чистого листка» забезпечити якісно новий вид рекреації з новим типом архітектурно-містобудівної організації простору.

Виклад матеріалу.

В світовій рекреаційній галузі практично у всіх регіонах, які мають багату історичну, а відповідно і архітектурну спадщину, обов`язковим елементом індустрії відпочинку є туристичні маршрути-тури до історичних місць. Розглянувши загальну схему формування відпочинку на основних векторах

відпочинкових турів (Єгипет, Індія, Греція, Болгарія) можемо розглянути наступну вертикаль запропонованого відпочинку для відвідувачів курортів.

Первинна інфраструктура відпочинку - це місце поселення рекреанта після приїзду в країну. В основному даним місцем є готелі на базах відпочинку чи курортах, що розташовані в межі пішохідної доступності до природно-кліматичної домінанти притягання (море, гори). (рис. 1)

Рис. 1. Узагальнена моделі функціонування туристичного району (пропозиція автора)

При наявності історично-культурної складової, інфраструктура відпочинку формується саме біля неї (сувенірний продаж, тематичні музеї, кафе з панорамою на історичну пам`ятку, послуги гіда тощо).

При виборі місця відпочинку по загальній статистиці більшість рекреантів надають перевагу природно-кліматичній домінанті, отже і зв`язка первинна інфраструктура-інфраструктура п-к домінанти працюють досить тісно. Історично-культурна домінанта відходить на другий план.

Третьою складовою при виборі регіону відпочинку є історично-архітектурна домінанта з своєю інфраструктурою. Наявність в регіоні історико-

архітектурної пам`ятки та розвинута інфраструктура обслуговування є важливим фактором при виборі регіону відпочинку.

Аналіз структури рекреаційних турів згідно з пропозиціями туроператорів підтверджує важливість вибору місця первинної інфраструктури (проживання) в загальній моделі рекреації.

Алгоритм застосування методу пошуку радіального осередку має чотири-етапну структуру (Рис. 2).

Рис. 2. Алгоритм застосування методу пошуку радіального осередку

На першому етапі в ході досліджень з 2006-2011 року М. Когутяком, Л. М. Держипільським, В. Кіфішином [1, 2] було виявлено близько 15 мегалітичних святилищ на території Косівського та Верховинського районів. Після картографічного аналізу даних знахідок методом накладання основних азимутів, календарних дат рівнодення (рис. 5.8), чітко видно співставлення азимутів схід-захід з календарними екваторами та лініями сонцестояння. М. Кугутяком було висунуто твердження, що дані знахідки утворюють систему астрономічно-календарних святилищ. Також завдяки даному аналізу намічено можливі вектори розташування інших святилищ на території досліджуваного регіону (Рис. 3)

На другому етапі досліджень ми виділили географічний центр ареалу досліджень, що знаходиться в зоні г. Лисина. Проте характер дослідження, що передбачає архітектурно-просторову концепцію подальшого розвитку слід формувати відносно існуючих інфраструктурних ресурсів (автодоріг, населених пунктів). Тому центр створення комплексу слід формувати в межах с. Акрешори, Снідавка, Космач, Прокурава.

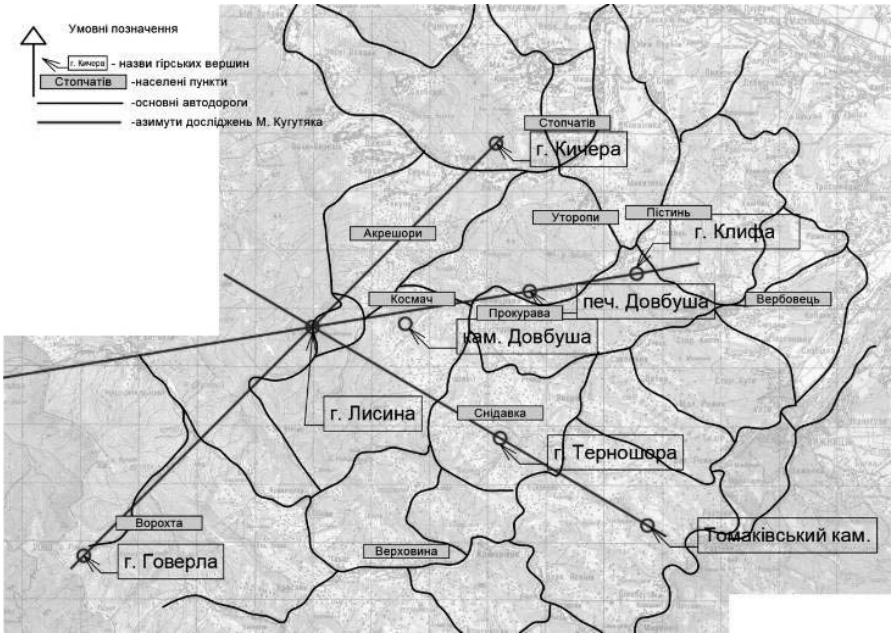

Рис. 3. Схема транспортної доступності основних мегалітичних святилищ на території Косівського та Верховинського районів (розробка автора)

Місце розташування туристичного комплексу (бази відпочинку) не є умовним і має відповідати містобудівним вимогам (ДБН 360-92** [3] тощо). З них виділимо:

- потреба в створенні туристичної інфраструктури враховуючи рекреаційну ємність регіону;
- відстань від транспортних вузлів ділянки проектування до 1 км;
- умовні межі санітарної зони селищ +2.5 км. до діючих меж житлової забудови. (дана відстань береться в розрахунку на розвиток населеного пункту на 20 років);
- відстань від мегалітичних святилищ до 2.5 км. (для подальшого створення дитячих і пізнавальних маршрутів тематичного спрямування);
- прилягання до визначних місць або населених пунктів з вже створеними видами атракції (дана умова обов’язкова для поліатрактивності проектованого туристичного комплексу).

Даний перелік можна представити візуальному вигляді (Рис. 4)

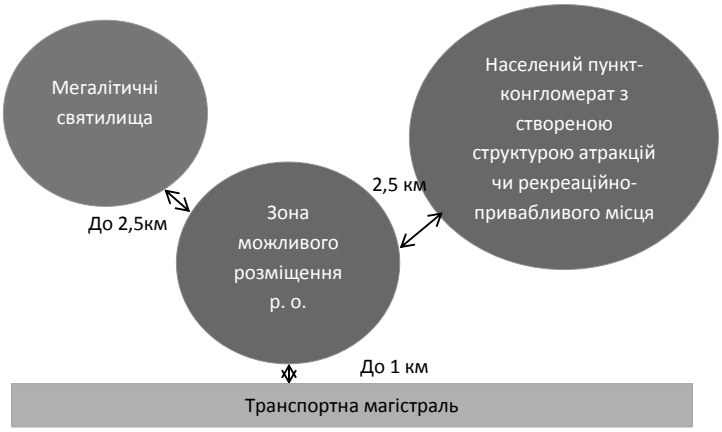

Рис. 4. Зведена модель розташування рекреаційного об'єкту (розроблено автором)

З даної моделі такими населеними пунктами з рекреаційною привабливостю є Верховина, Криворівня, Розтоки, Косів, Шешори, Космач, Микуличин, Микуличин, Яблуниця, Ясиня, Татарів, Яремче, Ворохта (дані взято з статистики відвідуваності туристами населених пунктів регіону). Саме коригування зони розміщення комплексу відносно містобудівних вимог відбувається на третьому етапі досліджень.

Наклавши дану схему на карту регіону отримаємо наступні результати. (Рис. 5)

Згідно з розробленою схемою ми виділили 7 зон розміщення рекреаційних об'єктів які можна об'єднати в 3 райони:

- західний – с. Космач Косівського району;
- центральний – між селами Шешори та Космач Косівського району;
- східний – між селами Пістинь та Шешори.

Розміщення рекреаційних об'єктів в цих зонах дозволить безпосередньо задіяти в рекреаційній діяльності регіону 4 з 10 мегалітичних знахідок, та шляхом створення різноманітних туристичних маршрутів вищої складності включити і решту досліджуваного матеріалу в функціонування в рекреаційний процес.

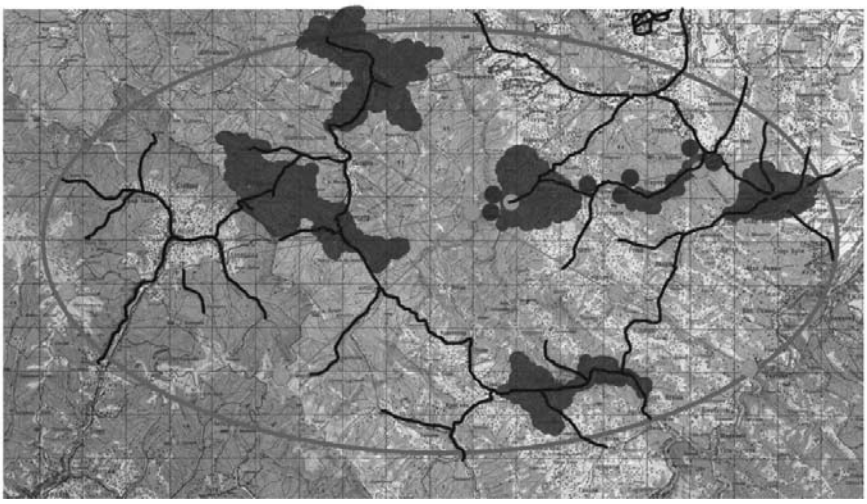

Умовні позначення

територія населених пунктів конгломератів

автомобільні магістралі

мегалітичні святилища

зона можливого розташування рекреаційних об'єктів.

Рис. 5. Схема розміщення рекреаційних об'єктів в ареалі розміщення мегалітичних святилищ

На 4-му етапі використання методу радіальних осередків слід створити модель подальшого розвитку даного комплексу. Найпростішим методом розширення території рекреаційного освоєння є створення туристичних маршрутів в подальшим розвитком інфраструктури.

На думку М. Б. Біржакова [4], туристичиний маршрут визначають, як заздалегідь спланований маршрут пересування туристів протягом певного періоду часу з метою отримання передбачених програмою обслуговування і додаткових туристично - екскурсійних послуг. В загальній класифікації туристичні маршрути ототожнені з видами відпочинку. Саме туристичні маршрути - один з основних видів обслуговування, що надаються туристам.

Розглянувши загальну структуру туристичних маршрутів ми визначимо категорії, що будуть задіяні в проектованих маршрутах руху рекреантів (рис 1.6) З схеми робимо висновок, що рекреаційна зона скупчення мегалітичних святилищ, буде використовуватись як рекреаційний, пізнавальний, спортивний та науковий вектор подорожі рекреантів, основними видами пересування будуть пішохідні, кінні, велосипедні, частково

мотоциклетні та автомобільні. Частку останніх видів транспорту ми зменшуємо, тому що територія знаходиться в Карпатському природному заповіднику і систематичне використання авто-мото транспорту негативно вплине на екосистему досліджуваної території. Тому рух цих видів транспорту можливий на проляганні маршруту по території вже влаштованих автомобільних доріг.

Умовні позначення

• ***Рекреаційні-*** можливість створення даної категорії маршруту;

• *Автомобільні-* часткова можливість створення маршруту даної категорії.

Рис. 6. Модифікована структура туристичних маршрутів

Одним з пріоритетних завдань даного дослідження є продемонструвати можливість розміщення всіх форм туристичних маршрутів на цій території.

При розробці всіх маршрутів бралися до уваги основні характеристики використання даних маршрутів:

- віддаленість від автомобільних доріг до 8 км;
- всі маршрути доповнюють один одного і мають точки перетину, де будуть влаштовані туристичні табори тимчасового перебування;
- комбіновані маршрути створені з урахуванням розміщенням культових та туристично-привабливих місць. Це збільшить атрактивність функціонування рекреаційних об’єктів;
- лінійні та радіальні маршрути є відстанню до 3 км. є І рівня складності і можуть використовуватися, як для піших, так і для кінних вело-мото пізнавальних турів.

Для створення туристичних маршрутів ми використали картографічний метод (топографічні карти регіону М 1:200000, туристичні карти Косівського та

Верховинського районів) та метод комп'ютерного моделювання ГІС (Геоінформаційні системи). В даному випадку це Google Earts 11.2.1. (Рис. 7)

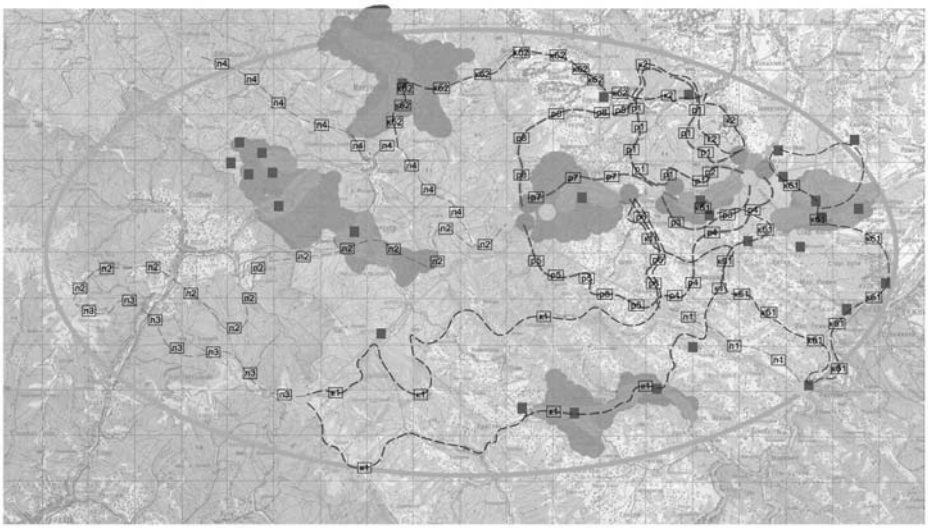

умовні позначення

(К1) – кільцевий маршрут;

(Л1) – лінійний маршрут;

(Р1) – лінійний маршрут;

(Кб1) – комбінований маршрут;

– рекреаційні домінанти притягання;

Рис.7. Схема створення туристичних маршрутів орієнтованих на пізнавальні тури до мегалітичних святилищ в межах Косівського та Верховинського районів

З картограми створених туристичних маршрутів бачимо, що найбільша інтенсивність маршрутів зорієнтована в межах центрального та східного ареалів розміщення рекреаційних об'єктів. Це пов'язано з наступними факторами:

- більш рівнинний рельєф;
- розвинута транспортна мережа;
- скупченість пам'яток архітектури та рекреаційних домінант притягання.

Висновки

Використавши метод радіальних осередків на основі загального переліку рекреаційних ресурсів локального розміщення ми виявили, як вузлові пункти

розвитку інфраструктури, так і упорядкували їх за поступовістю залучення до створення інфраструктури на основі нових видів рекреації.

Бібліографія:

1. Кугутяк М. Старожитності Гуцульщини.- Львів: «Манускрипт», 2011, т. 1. - 447 с.
2. Держипільський Л.М. Античне астрономічно-календарне святилище // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку території: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю НПП «Гуцульщина» (м. Косів, Івано-Франківська область 18-19 травня 2012 року), с. 265-271.
3. ДБН 360-02**. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень.
4. Біржаков М.Б. Введение в туризм. СПб.: Издательский дом «Герда», 2000. - 56 с.

Аннотация

В статье рассмотрены авторский медок поиска радиального организации, сформирован алгоритм работы данного метода. На примере пространственного расположения мегалитических святилищ Прикарпатья, как нового вида рекреации. Сформирован алгоритм применения данного метода и описаны возможности развития инфраструктуры в регионе. Разработаны практические рекомендации и схемы развития рекреации в ареале доступности мегалитических святилищ Прикарпатья.

Abstract

In the article the author search Medoc radial cell formed algorithm of this method. For example, the spatial arrangement of megalithic sanctuaries Carpathians, as a new type of recreation. Formed algorithm of this method is described and infrastructure development opportunities in the region. Practical recommendations and schemes of recreation in the area of accessibility megalithic sanctuaries Carpathians.

УДК 711

В. А. Смілка
кандидат технічних наук,
Департамент містобудування та архітектури, м. Київ

СТРУКТУРА МІСТОБУДІВНОГО МОНІТОРИНГУ

Анотація: в статті наведено структуру містобудівного моніторингу, запропоновану на основі аналізу законодавчих, нормативних документів та науково-методичної літератури в сфері містобудування та архітектури.

Ключові слова: містобудівний моніторинг, структура.

Згідно з Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» створюється система містобудівного моніторингу, як одна з функцій містобудування та містобудівного кадастру. Мінрегіоном України прийнятий порядок проведення містобудівного моніторингу, який зводиться до спостереження та аналізу реалізації містобудівної документації.

З метою виявлення функцій містобудівного моніторингу та побудови його структури проведено понятійний аналіз законодавчих й нормативних документів та науково-методичної літератури в сфері містобудування та архітектури. Структурованість предметної галузі означає впорядкованість складових елементів за визначеними критеріями та закономірностями. Дане дослідження ґрунтується на застосуванні принципу функціональності для побудови структури містобудівного моніторингу. В українському законодавстві наводяться поняття «моніторинг забудови і іншого використання території», «моніторинг реалізації Генеральної схеми планування території України», «моніторинг забудови», «моніторинг стану розроблення та реалізації містобудівної документації». В нормативних документах зустрічаються поняття «містобудівний моніторинг об'єктів», «моніторинг стану розроблення генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій (зонінгів) та детальних планів території», «моніторинг об'єктів», «моніторинг динамічних процесів у складі, стані і характеристиці об'єктів», «містобудівний моніторинг». В науково-методичній літературі досліджуються проблеми «архітектурного моніторингу», «містобудівного моніторингу» та «міського моніторингу».

Шляхом об’єднання подібних за змістом та внутрішньою суттю понять пропонуємо сформувати наступну структуру містобудівного моніторингу, наведену на рисунку 1.

1. Моніторинг реалізації містобудівної документації. Моніторинг реалізації містобудівної документації – це система обліку, аналізу та оцінки фактичних змін характеристик об'єктів містобудування і соціально-

економічного стану території, в порівняні з проектними показниками, які затверджені містобудівною документацією і спрямовані на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням державних і громадських інтересів.

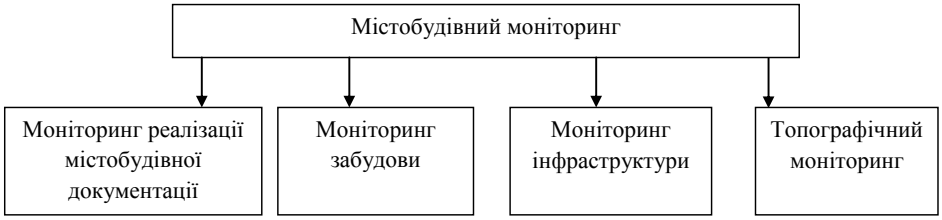

Рис. 1. Структура містобудівного моніторингу.

Місцевий рівень містобудівного моніторингу, як містобудівного кадастру, так і рівень планування території є найбільш складний, детальний, точний, оскільки на цьому рівні обробляють первинні документи, результати вишукувань, містобудівну та проектну документацію, формується первинна статистична звітність, не агреговані елементи парцеляції та проводяться на місцевості спеціальні дослідження, спостереження і вимірювання. Неточності на цьому рівні призводять до спотворення даних на вищих рівнях системи.

Моніторинг реалізації містобудівної документації здійснюється за наступними напрямками:

1) Контроль відповідності земельних ділянок, що відводяться, та об'єктів, що будуються, функціональному зонуванню території.

2) Контроль відповідності техніко-економічних показників проектного та фактичного станів.

3) Контроль строків розроблення містобудівної документації та фінансування.

4) Контроль внесення змін до містобудівної документації.

5) Періодичний збір інформації про соціально-економічний стан території, в межах якої розроблена містобудівна документація.

2. Моніторинг забудови. За принципом від загального до часткового для здійснення аналізу зміни параметрів містобудівної документації необхідно обліковувати зміну параметрів конкретних об’єктів будівництва або груп таких об’єктів. Множина об’єктів будівництва утворює забудову. Разом з тим моніторинг забудови може стосуватись об’єктів, параметри яких не затверджені містобудівною документацією. Поняття «забудова» можна розглядати як процес і як предмет. В даному дослідженні поняття «забудова» розуміємо, як предмет, що означає капітальну будівлю (групу будівель) різного

функціонального призначення, споруджену, або таку, що будується на земельній ділянці для задоволення потреб людини.

Моніторинг забудови забезпечує спостереження за об'єктами будівництва та включає фіксацію змін їх техніко-економічних показників, аналіз і оцінку технічного стану об’єкта будівництва та періодичний контроль всіх характеристик. Контроль техніко-економічних показників об'єктів будівництва починається від стадії проектування і завершується етапом визначення фактичних метричних показників введених в експлуатацію завершених будівництвом об’єктів будівництва та аналізом і оцінкою технічного стану об’єкта в ході його експлуатації.

Орієнтовні геометричні параметри та попередні техніко-економічні показники перспективних об'єктів будівництва, або тих існуючих об'єктів, що підлягають реконструкції, затверджуються детальним планом території. Для існуючих об'єктів, що розташовані в межах розробки детального плану території, на етапі збору вихідних даних уточнюються техніко-економічні показники та технічний стан будівлі.

Моніторинг забудови для об'єктів будівництва, параметри яких не затверджені містобудівною документацією, первинні (контрольні) техніко-економічні показники визначаються на рівні отримання вихідних даних або проектної документації.

3. Моніторинг інфраструктури населеного пункту (території). В законодавчих актах та науково-методичній літературі прямого згадування про такий вид моніторингу немає, але, на нашу думку, його необхідно виділити окремо в складі містобудівного моніторингу. Поняття «інфраструктура» в цьому дослідженні розуміємо, як комунікативну мережу різнотипових основних та допоміжних елементів, що забезпечують потреби населення в ресурсах, обміні інформацією, свободі пересування.

Звичайно, що забудова та інфраструктура перетинаються між собою в частині об'єктів, що є елементами інфраструктури, наземними (наземно-підземними) об’єктами будівництва і класифікуються, як забудова. Інфраструктура має розгалужену мережу і може мати свої елементи за межами населених пунктів та забудованих території. Наприклад транспортна, енергетична інфраструктура. У науковій літературі виділяють окремі види моніторингу інфраструктури, як «транспортно-екологічний моніторинг» та «моніторинг інженерних комунікацій».

Метою моніторингу інфраструктури є виявлення, збір, аналіз і систематизація інформації по реалізації комплексного розвитку систем інфраструктури населених пунктів та територій відповідно до містобудівної документації та проектної документації, а також аналіз і оцінка заходів,

передбачених програмою комплексного розвитку. Предметною областю моніторингу інфраструктури є об’єкти будівництва (реконструкції) систем электро-, газо-, тепло-, водопостачання і водовідведення, зв’язку, залізничного, автомобільного, в тому числі громадського, транспорту, зовнішнього транспорту, вулично-дорожньої мережі.

Основними завданнями здійснення моніторингу інфраструктури є:

- створення ефективного механізму контролю за вкладеними коштами бюджетів (усіх рівнів) в інфраструктуру, розвиток якої запроектований виключно містобудівною документацією, що забезпечує комплектний розвиток забудови та комунальної інфраструктури;
- створення на базі містобудівної документації інформаційної бази існуючого стану і перспективи розвитку інфраструктури населених пунктів та територій.

Ведення моніторингу інфраструктури базується на контролі проектних параметрів об’єктів інфраструктури та проведенні вибіркових реальних обстежень об'єктів, визначенні реальних навантажень на мережі з використанням приладів та інструментів. Параметри цих об'єктів є вузькопрофільними і неповторюваними для інших видів інфраструктури.

4. Топографічний моніторинг. Передбачає підтримку в актуальному стані топографічної основи (підземної і наземної частини) території в межах проведення дослідження. Пов'язаний з усіма видами містобудівного моніторингу, як інструмент просторового відображення елементів дослідження. Достатньо науково та методично опрацьований.

Топографічний моніторинг традиційно розглядається в контексті завдань створення та оновлення топографічних карт. Враховуючи міжгалузеве та багатоцільове призначення топографічних даних, а також зростання вимог до їх якості й актуальності в умовах широкого застосування ГІС у різних сферах, нагальним є завдання запровадження чіткої системи топографічного моніторингу. Головною метою і завданням топографічного моніторингу є здійснення постійних спостережень за змінами на місцевості, оперативна актуалізація баз топографічних даних, зменшення строків доведення актуальної геопросторової інформації до користувачів та забезпечення доступу до геоінформаційних систем різного призначення.

Об’єктно-орієнтований підхід до ведення топографічного моніторингу забезпечує пооб’єктне оновлення баз топографічних даних, яке, як правило, має здійснюватися за результатами обов’язкових виконавчих знімань нових об’єктів будівництва або по завершенню реконструкції чи ліквідації старих. Такий підхід є ефективним для штучних (антропогенних) об’єктів, і при цьому не потрібно виконувати знімання всієї території в процесі оновлення

топографічних карт. Але дані про природні об'єкти і явища мають оновлюватися в основному за результатами дистанційного зондування Землі за принципом площинного оновлення, оскільки ці об'єкти часто мають велику протяжність і локальне їх знімання не забезпечить повного оновлення стану місцевості в базі топографічних даних.

Структура містобудівного моніторингу відіграє важливе значення у дослідженні проблем пов'язаних з обліком містобудівної та проектної документації, збалансуванні державних потреб, приватних запитів та громадської думки в процесі містобудівного проектування.

Використана література

1. Шубович С.А. Введение в архитектурный мониторинг городской среды: монография / С.А. Шубович, О.С. Соловьева, Л. П. Панова // Харк. нац. акад. город. хоз-ва ім. О. М. Бекетова – Х: ХНАГХ, 2009. – 67 с.

2. Гнатченко Є. Ю. Конспект лекцій з дисципліни «Міський моніторинг» / Є.Ю. Гнатченко // ХНУМГ ім. О.М. Бекетова – Х., 2013. – 68 с.

3. Степанчук О.В. Методи створення і ведення транспортно-екологічного моніторингу в крупних і найкрупніших містах (на прикладі м.Києва): Автореф. дис... канд. техн. наук: 05.23.20 / О. В. Степанчук; КНУБА. – К., 2004. – 16 с.

4. Бувака О.В. Опис та моніторинг інженерних мереж вільно поширюваними засобами обробки картографічних даних / О. В. Бувака, Н. Г. Кеберле // Системи обробки інформації. – 2014. – Вип. 2. – С. 5-9.

5. Карпінський Ю.О. Концептуальні засади створення системи державного топографічного моніторингу місцевості / Ю. О. Карпінський, А. А. Лященко, Т. М. Квартич // Вісник геодезії та картографії. – 2011. – № 3. – С. 27-31.

Аннотация

В статье приводится структура градостроительного мониторинга, предложенная на основе анализа законодательных, нормативных документов и научно-методической литературы в сфере градостроительства и архитектуры.

Ключевые слова: градостроительный мониторинг, структура.

Annotation

The article presents the structure of urban monitoring proposed based on the analysis of legislation and regulations, scientific and methodological literature in the field of urban planning and architecture.

Key words: urban monitoring, structure.

УДК 711.+727.1

І. О. Мерилова
аспірант кафедри архітектурного проектування і дизайна
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ

Анотація: проаналізовано історичні етапи становлення системи позашкільної освіти Дніпропетровщини та виявлено основні типи будівель позашкільних навчальних закладів.

Ключові слова: позашкільна освіта, заклад позашкільної освіти, система позашкільної освіти, типи будівель позашкільних закладів.

Постановка проблеми. Серед соціальних інститутів виховання й розвитку підростаючих поколінь особлива роль належить позашкільній освіті. У сучасному розумінні позашкільна освіта — це науково обґрунтована в логічній єдності, наступності та послідовності система додаткових знань, умінь та навичок, що здобувають діти і молодь у позашкільних навчальних закладах в позаурочний і позанавчальний час.

Позашкільна освіта є невід'ємною частиною мікросередовища (соціуму), яке сприяє реалізації індивідуальних психофізичних і соціальних потреб особистості, що розвивається, розкриттю її творчого потенціалу, формуванню соціально значущих якостей. Заклади системи позашкільної освіти відіграють важливу роль у системі безперервної освіти учнівської молоді.

Найбільш вагомий внесок у розробку теоретичної бази позашкільної та позакласної виховної роботи внесли наукові праці Балясної Л. К., Вінниченка І. А., Вовк Л. П., Киричука О. В., Кобзаря Б. С., Коваля М. Б., Костяшкіна Е. Г., Крупської Н. К., Алексюк А. М., Біляєва О. М., Гончаренка С. У., Грищенка М. М., Демкатного К. Г., Макаренка А. С., Сухомлинського В. О., та інших.

Сучасні дослідження проблем позашкільної освіти дозволили систематизувати результати наукових досягнень та педагогічної практики і викликали необхідність аналізу особливостей розвитку позашкільних закладів, залежності змісту їх роботи від соціально-економічних умов, виявлення реального стану навчально-виховної діяльності, визначення основних напрямів її взаємодії зі школами [2].

Аналіз публікацій, архівних матеріалів історико-педагогічної літератури показали, що розвиток системи позашкільної освіти і виховання на Дніпропетровщині визначався конкретними умовами життя країни,

соціальними потребами в суспільстві та змінами в системі освіти і виховання в цілому. Аналіз історичних та соціально-педагогічних умов дає підстави зробити висновок, що партійні і державні органи здійснювали певний контроль за створенням і функціонуванням різних типів позашкільних закладів, зміцненням їх матеріальної бази, залученням до роботи з дітьми кваліфікованих кадрів тощо. Звернення до опублікованих нормативних актів загальнодержавного значення (Законів Української РСР, Указів Президії Верховної Ради УРСР, постанов уряду тощо) підтверджує, що на практиці лише іноді окремі питання діяльності позашкільних закладів ставали предметом нормативного регулювання [2].

Мета статті. Виявити та систематизувати основні історичні етапи розвитку будівель позашкільної освіти на Дніпропетровщині, скласти характеристику будівлям учбових закладів певних історичних періодів.

Основна частина. Говорячи про історичні етапи розвитку позашкільної освіти, не можна відокремлювати саме поняття позашкільної освіти від процесу навчання у школі. Як зараз це два тісно пов'язаних процеси, так і раніше це було майже єдине дійство, причина котрого крилася в малограмотності основного населення, і у школах поряд з читанням та письмом викладались такі предмети, як народні танці та спів, відкривались театральні гуртки та гуртки рукоділля.

Дореволюційний період. Зародження позашкільної освіти на Дніпропетровщині за часів Російської імперії відбулося завдяки діяльності визначного історика, письменника та громадянського діяча Дмитра Івановича Яворницького, котрий у той час був головою Катеринославської «Просвіти».

Першим позашкільним навчальним закладом на території нині Дніпропетровської області був невеликий клубний будинок в Амур-Нижньодніпровську. Будинок був збудований на кошти місцевих робітників та селян за підтримки Д. І. Яворницького *(мал. 1)*.

Другою подібною установою стає будинок "Просвіти" у приміському селі Мануйлівка *(мал. 2)*. Проект був розроблений другом історика І. М. Трубою у стилі модерн та став прикладом одного з перших подібних невеликих громадських будинків. Будинок включав залу для вистав і зборів зі сценою, передпокоєм, читальнею та кооперативною крамницею [6].

За період з 1905 до 1910 років філії «Просвіти» відкрилися і діяли у Верхньодніпровському, Катеринославському, Новомосковському, Олександрівському та ін. повітах; у селах Аули, Богодарівка, Дмухайлівка, Комісарівка, Лихівка, Лоцманська-Кам’янка, Мануйлівка, Перещепино, Підгородне, Романково, Саксагань, Успенське та ін. *(Мал. 3)*.

Починаючи з 1911 р., було відкрито ще 10 філій у селах Катеринославщини [1].

Мал. 1. Проект будинку товариства «Просвіта» поблизу Катеринослава, 1900-ті рр., інж. І. М. Труба. Головний фасад

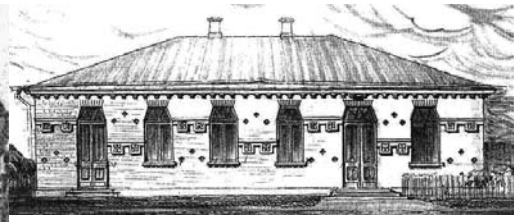

Мал. 2. Будинок клубу товариства «Просвіта» в с. Мануйлівка поблизу Катеринослава 1909 р. інж. І. М. Труба. Головний фасад

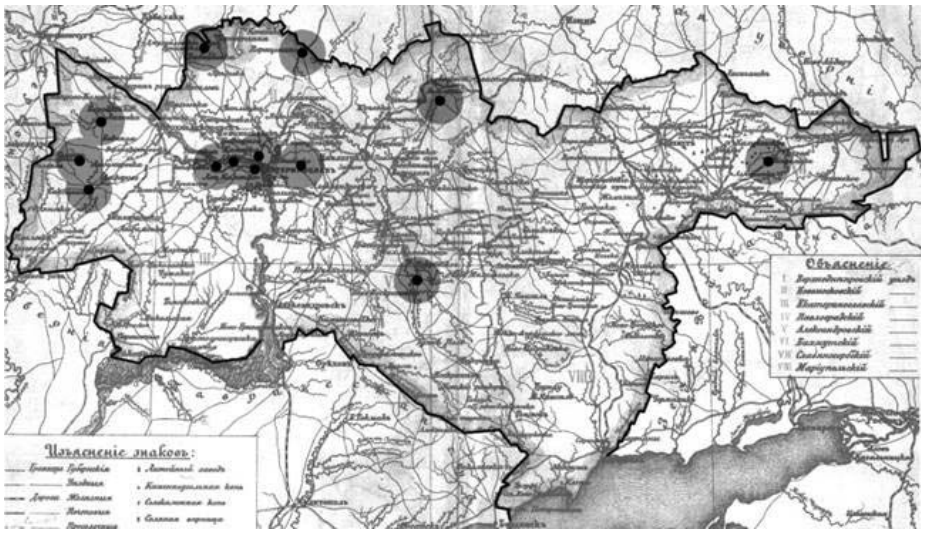

Мал. 3. Мережа шкіл та філій товариства «Просвіта» на Катеринославщині (1910 рр.)

Радянський період. За радянські часи процес позашкільної освіти був систематизований, а позашкільні освітні заклади складали єдину мережу.

Незабаром після революції комуністична партія запровадила доктрину по боротьбі з безграмотністю: всюди, а найбільше у селах, масово відкривались школи, професійні технічні училища та бурси. Як складова цього процесу було становлення клубної позашкільної творчості на селі. З 1934 року радянською

владою почали масово створюватися позашкільні заклади нового типу – палаци піонерів та жовтенят.

Головним позашкільним навчальним закладом у Дніпропетровську стає міський Палац піонерів. У період з 1934 по 1983 він був розташований у колишньому губернаторському маєтку *(мал. 4)*.

Мал. 4. У 1934-1983 рр. міський Палац піонерів (колишній маєток губернатора)

Мал. 5. З 1990 р. міський Палац піонерів (нині міський Палац дітей та юнацтва)

Другим за значенням позашкільним навчальнім закладом у Дніпропетровську, що був збудований у радянські часи, слід вважати Палац культури ім. Ілліча при заводі ім. Петровського *(мал. 6, 7)*. Автором проекту був О. Л. Красносєльський. Палац був відкритий у 1932 році та реконструйований у 1935 р. У будівлі розташовувались численні студії, кружки, бібліотека, театр та кінотеатр, капела бандуристів та філармонія [3].

Будівлі був присвоєний статус пам’ятки архітектури національного значення, та нажаль з 2000 року Палац культури ім. Ілліча закритий. Зараз він перебуває у занедбаному стані і потребує екстреної реконструкції.

Новітній етап. Радянська система позашкільної освіти заклала стабільний фундамент для подальшого розвитку мережі позашкільних освітніх закладів. Зараз у Дніпропетровську діє 21 підзвітний Міністерству освіти і науки України позашкільний навчальний заклад та ціла група гуртків, кружків та студій приватної форми власності *(мал. 8)* [4]. Менш ніж 15% відсотків від загальної кількості закладів знаходяться під державним керівництвом.

Мал. 6. Палац культури ім. Ілліча при заводі ім. Петровського - головний фасад

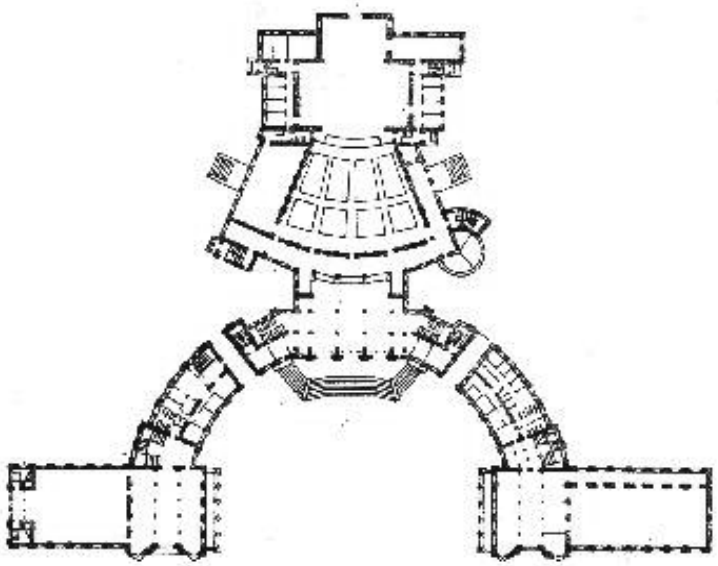

Мал. 7. Палац культури ім. Ілліча при заводі ім. Петровського - план

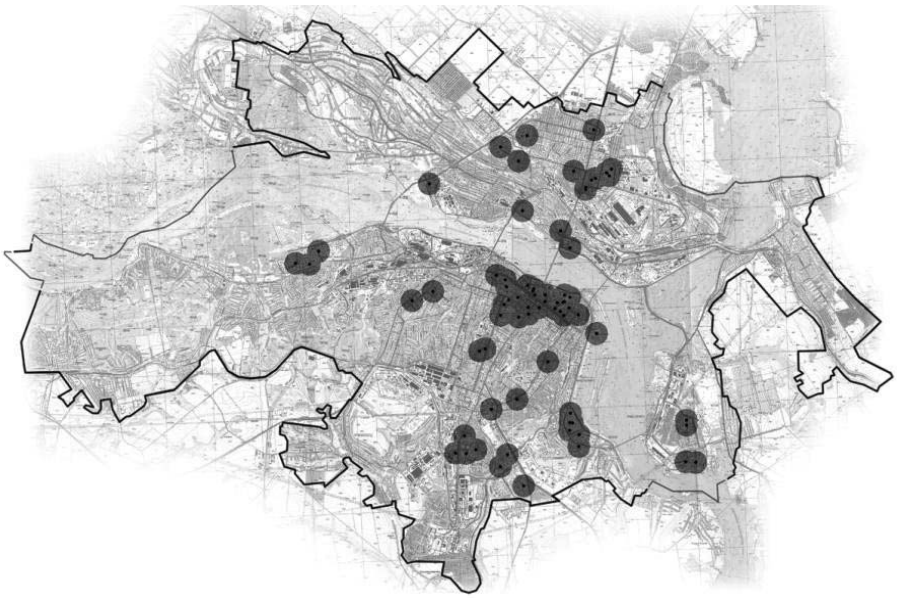

Мал. 8. Реальна, на даний момент, мережа позашкільних навчальних закладів у Дніпропетровську (інформація з досліджень)

Нажаль, фінансування позашкільної освіти задля розширення мережі державних навчальних закладів недостатнє. Що можна казати, якщо за останні 20 років у місті не було збудовано жодного нового позашкільного навчального заклада? І це незважаючи на те, що у всьому світі однією з передових та найважливіших соціальних галузей є система освіти, що Україна прийняла європейські стандарти у навчанні, що повсякчасно формуються нові типи будівель позашкільних закладів, що банально амортизація будівель у нинішній державній ситуації мінімальна та заклади просто «старіють» і перестають відповідати новим вимогам!

Ми можемо спостерігати поступову деградацию та стале заміщення державних закладів приватними або комунальними, де кваліфікація викладачів не завжди має професійний ступінь, а приміщення майже не відповідає технічним нормам.

Висновки. Необхідно відновити, модернізувати та задати напрямки розвитку державної мережі позашкільних навчальних закладів на основі існуючої після радянської системи. Реформи повинні носити комплексний характер. Має бути упроваджена урядова програма розвитку позашкільної діяльності в Україні. За підтримки уряду повинна бути сформована Міністерством освіти і науки України мережа регіональних центрів позашкільної освіти, які будуть містити у своїх руках адміністративну владу у своєму регіоні та розподіляти свої обов'язки поміж районними центрами. Цим районним центрам, у свою чергу, були б адміністративно і нормативно підзвітні дрібніші державні установи позашкільної освіти та заклади приватної форми власності вже конкретного району *(мал. 9)*.

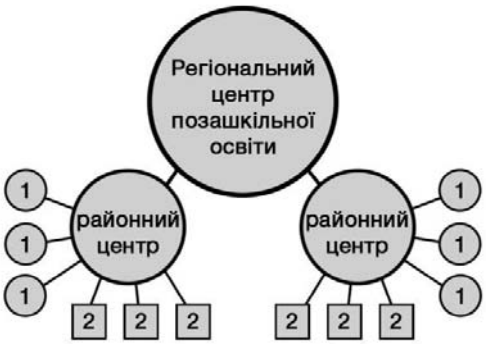

Мал. 9. Условна схема запропонованої моделі мережі позашкільних закладів.
1 – дрібний районний державний заклад;
2 – приватний або комунальний навчальний заклад

Таким чином, було б сформовано дерево нормативної бази, а адміністративна робота передана на місця, що спростило б процес створення нових приватних навчальних закладів на вимогу ринку. По суті, я пропоную наділити існуючі районні центри позашкільних робіт (або палаци культури) певним ступенем адміністративної влади. Загальний же адміністративний контроль відбувався б представниками регіонального центру.

На основі запропонованої моделі системи позашкільних навчальних закладів можна сформувати міцні підвалини з державних навчальних закладів та розширити і конкретизувати різноманітні культурні напрямки доповненням системи приватними закладами.

Як результат, ми маємо необхідність, як мінімум, в двох нових типологічних схемах будівель позашкільної освіти: *адміністративно-експозиційній схемі* регіонального центру, де паралельно з головним процесом контролю за мережею регіону може бути зблокована виставкова функція, та *адміністративно-клубній схемі* районного центру, де з меншим ступенем зберігається адміністративна функція та додається функція навчальна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абросимова С., Журба О. Історії суспільного життя Катеринослава на початку ХХ ст. // Дослідження з історії Придніпров'я. – Дніпропетровськ, 1991. – С. 63–67.
2. Берека В.Є. Упровадження інноваційних технологій у систему підготовки менеджерів освіти. Педагогічні науки. Збірник наукових праць. – Суми. СДПУ. 2008. - 513 с. с.293-301.
3. Бывший дворец культуры им. Ильича [Електрон. ресурс] / Режим доступу: http://wikimapia.org/6784472/ru/Бывший-дворец-культуры-им-Ильича.
4. Заклади освіти [Електрон. ресурс] / Режим доступу: http://dniprorada.gov.ua/zakladiosviti.
5. Історія Міського палацу дітей та юнацтва [Електрон. ресурс] / Режим доступу: http://palace.dp.ua/index.php/pro-palats/istoriya-palatsu.
6. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн. / Упорядник З. В. Мойсеєнко-Чепелик. — К.: КНУБА, 2000. — 378 с.

Аннотация

Проанализированы исторические этапы становления системы внешкольного образования Днепропетровской области и выявлены основные типы зданий внешкольных учебных заведений. Ключевые слова: внешкольное образование, заведение внешкольного образования, система внешкольного образования, типы зданий внешкольных заведений.

Summary

The historical stages of out-of-school educational system's formation in Dnipropetrovs'k were analyzed and the main types of out-of-school educational establishments' buildings were identified.

Key words: out-of-school education, out-of-school educational establishment, out-of-school educational system, types of out-of-school educational establishments' buildings.

УДК 721.012:721.5

В. А. Ніколаєнко,
д. арх., професор,
К. В Чирва.
магістр,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

ОРГАНІЗАЦІЯ АРХІТЕКТУРНОГО ОСВІТЛЕННЯ РІЧКОВИХ ВОКЗАЛІВ

Анотація: у статті розглядаються прийоми та проблеми організації архітектурного освітлення річкових вокзалів та способи їх вирішення. Основним напрямом дослідження є виявити особливості формування композиції архітектурного освітлення не тільки фасаду річкового вокзалу, але й у комплексі з нічним освітленням прилеглої території.

Ключові слова: нічне освітлення, архітектурне освітлення ,освітлювальний прилад, ліхтар.

Постановка проблеми. У наш час архітектурному освітленню приділяють мало уваги. Надмірно яскраве рекламна підсвітка заважає сприймати архітектурні об»єкти вцілому та руйнують містобудівну композицію. Досить часто через некоректне вирішення нічного освітлення будівлі втрачається вся краса образного вирішення, архітектурна ідея. Та навпаки, грамотно, вирішене освітлення може стати візитною карткою об»єкту та привернути більше уваги до нього. В нашій країні нормативні документи що містять інформацію щодо правильного та грамотного архітектурного освітлення, вирахування коефіцієнта освітленості залишилися ще з часів Радянського союзу. Але ж час не стоїть на місці, збільшення кількості реклами, загрожують місту втратою цілісності архітектурної композиції, отже необхідним є встановити межі та норми нічного освітлення міста та будівель.

У зв'язку з цим постає питання необхідності встановлення правил та прийомів архітектурного освітлення будівель річкового вокзалу та міста в цілому.

Виклад основного матеріалу. Світло застосовується в нічному оформленні давно. Але законодавства в галузі освітлення будівель немає донині. Зате є норми архітектурного освітлення фасадів, які регламентують рівень освітленості. Також розроблено посібник з проектування архітектурного освітлення, де викладені вимоги і методика вирішення світло- композиційних

завдань. Головними критеріями для відбору правильного типу освітленими є містобудівна та історико- архітектурна роль будь-якої будівлі.

У першу чергу в системі міста повинні бути освітлені пам'ятки архітектури та об'єкти історичної забудови міста, потім - пам'ятки архітектури та містобудівного значення, аж тоді вже об'єкти на всій території міста. Слід враховувати, що архітектурне освітлення класичних та сучасних будівель, значно відрізняються один від одного, отже в першу черги при вирішення нічного освітлення необхідно враховувати архітектурний стиль споруди. У зв'язку з цим постає питання необхідності реконструкції ряду існуючих й побудову нових річкових портів, пунктів зупинки, набережних, причалів. Аналізуючи світовий та вітчизняний досвід архітектурного освітлення, можна дійти до висновку, що в західний країнах більше уваги приділяють яскравому та привабливому освітленню вокзалів. Головною причиною є приваблення населення.

За загальноприйнятою думкою, крім естетичного фактору нічне освітлення забезпечує додаткові маркетингові переваги, що впливає на вартість об'єкта. До того ж цікаве світлове рішення може привернути додаткову увагу як до самої будівлі, так і до функціональних зон, що наповнюють будівлю та забезпечують отпримання прибутку.

Фахівці вважають, що в комерційній нерухомості вдалий світловий дизайн - це один із секретів успішної здачі в оренду бізнес -центру: після грамотно виконаних робіт по світловому оформленню вартість оренди може зрости на 20-30%. Крім того, зовнішнє освітлення може досить помітно підвищити безпеку входів в будівлю і парковку. Основні проблеми архітектурного вирішення освітлення вокзалів та способи їх вирішення наведені нижче у таблиці. і тим самим збільшити ринкову привабливість будівлі.

Таблиця 1 «Проблеми архітектурного освітлення вокзалів та метди їх вирішення»

Проблема	Запропоноване рішення проблеми
Застарілі прийоми архітектурного освітлення , що призводять до необгрунтованого «вихватування» з освітлення фасада окремих фрагментів	Визначити відношення світлотехнічних параметрів архітектурного й утилітарного освітлення
Прожектори архітектурного освітлення встановлені на опорах зовнішнього освітлення з прокладанням електричних дротів по небу.	Демонтувати на території привокзальної площі застарілі опори зовнішнього освітлення й прожектори архітектурного освітлення, розтшовані на них, а також електричні дроти, прокладені по небу
Відсутнє зовнішнє архітектурне освітлення бокових фасадів, завершень веж і куполів	Примінити на прилеглій території різновисотнє освітлювальне обладнання єдиного стилю для використаня в різних функціональних зонах та гармонізації світлокольорового середовища
Засоби стереотипного освітлення не замінювались протягом 5 останніх років	Використовувати кольорові та динамічні джерела освітлення в місцях , що не впливають на безпеку життедіяльності
Незадовільні умови експлуатації обладнання зовншнього освітленняпризвели до зміни колірності ламп в процесі їх використання	Передбачити для створення безпечного комфортного середовища функіональне та сигнальне освітлення , вмонтовані в підпірні стінки ,марші сходів, опори, парапети, малі архітектурні форми, мощення
Відсутнє ландшафтне освітлення	Ув»язати ландшафтне освітлення з комплексним благоустроєм
Недостатній асортимент декаративних вінчаючих світильників на прилеглій території	Замінити дизайн зовнишнього вигляду освітлювальних пристроїв для досягнення єдиного стильового ансамблюз архітектурою та історичним образом будівлі.

Результат

Схема електрозабезпечення є економічно вигідною

Для зменшення втрат в контактних з»єднаннях вся мережа електроустановки об»єкта виповнена з найменшою кількістю контактних з»єднань та використанням однорідних матеріалів (мідь-мідь)

Для зниження електровтрат в електропровідниках приміняються кабеля з мідними жилами вказаних перерізів

Основні правила архітектурного освітлення фасадів:

А) За містобудівним принципом:

1) Вибірковість. Треба висвітлювати найбільш яскраві архітектурні об'єкти, яких на периферії міста мало. У центрі міста більше " кольорової" архітектури (фасади будівель різноманітніше за колірним рішенням), тому для освітлення будівель тут досить білого світла, а на периферії, де панують сірі панельні будинки, слід застосовувати кольорове нічне освітлення.

Б) *За архітектурно-стилістичними особливостями будівлі:*

1)В класичних будівлях часто висвітлюють колони або зону за колонами, щоб підкреслити об'єм. Під склепінням освітлення більш яскраве, святло направлене вниз.

2) Прийнято виділяти тектоніку (конструкції будівлі), для класичних будівель це колони, пілястри, карнизи, а для сучасних - конструктивні системи.

3) Якщо будинок має скляний фасад, висвітлювати його зовні прожекторним світлом неефективно, тому що скло або пропускає світло в приміщення, або відображає його в небо. Тому використовуються інші системи освітлення. Зокрема, найбільш доцільною є система зовнішнього освітлення, змонтованого всередині будівлі на підвісній стелі, над вітражами або на підвіконнях.

4) Необхідно подбати про те, щоб підсвічений об’єкт візуально не розпався на безліч підсвічених точок. Для цього необхідне загальне освітлення, що створює фон. Потім важливо промальовувати силует будівлі, зазвичай при цьому підсвічують верхні елементи.

5) Архітектурна підсвітка повинна строго відповідати установі, яка розташовується в освітлюваному будівлі. Виходячи з цього правила, підсвічування адміністративних будівель робиться суворої і класичної. У більшості випадків для них найкраще підходить заливає світло. Галогенові прожектори, розташовані на газонах, створюють спрямоване або розсіяне освітлення фасадів будівель.

6) Неонове світло застосовується там, де створюються найхимерніші і оригінальні форми, що підсилюють враження від архітектурних особливостей будови.

Висновки: Розглядаючи сучасний досвід нічного освітлення річкових вокзалів вокзалів як вітчизняний так і закордонний можна дійти до висновку, що необхідно дотримуватися правил гармонійного нічного освітлення та враховувати специфіку архітектури та стильові особливості будівлі.

Література

1. Хілер Р. Я. Архітектура річкових вокзалів та павільйонів / Р. Я. Хілер – Санкт-Петербург: видавництво «Астрель» , 2005. – 275 с.
2. Модорова А. Ф. Архітектура річкових пасажирських будівель / А. Ф. Модорова - Санкт-Петербург: видавництво академія архітектури України, 1965.- 155 с.
3. Єленський М. С., Архітектура річкових та пасажирських будівель / М. С. Єленський – К.: Академія архітектури української РСР, 1954. – 157с.
4. Чеботарєв, М. Н. Річковий транспорт 1 1946-1985 роках/ М. Н. Чеботарєв. – М.: Транспорт, 1987. – 299 с.
5. Журнал "Ландшафтна архітектура,дизайн" 06 випуск / М.: НС СРО "ГиПли"

Аннотация

В статье рассматриваются приемы и проблемы организации архитектурного освещения речных вокзалов и способы их решения. Основным направлением исследования является выявить особенности формирования композиции архитектурного освещения не только фасада речного вокзала, но и в комплексе с ночным освещением прилегающей территории.

Ключевые слова: ночное освещение, архитектурное освещение, светильник, фонарь.

Abstract

In this article are discussed techniques and problems of the organization of architectural lighting of river stations and their solutions. The main focus of this study is to identify the features of the formation of lighting composition for not only the architectural facade of the river station, but also in combination with night lighting surrounding area.

Keywords: night lighting, architektural lighting, fixtures, lantern.

УДК 711.25

О. С. Логвиненко,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

КЛАСТЕР – ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНИМИ СИСТЕМАМИ МАЛИХ МІСТ

Анотація: обґрунтовано доцільність використання кластеру як система управління рекреаційними системами малих міст.

Ключові слова: кластер, рекреація, система управління.

Вступ. Успішний розвиток рекреаційних центрів значною мірою залежить від факторів, що безпосередньо не пов'язані з внутрішньою економічною діяльністю туристичних підприємств. Інноваційною формою організації рекреаційно-туристичної діяльності регіонів, що покликана істотно поліпшити умови формування та функціонування туристичних центрів, є кластерна модель. Рекреаційно-туристичний кластер - це система інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств, постачальників базових та додаткових послуг з приводу створення "основного продукту" кластера - туристичного продукту [1]. До туристичних кластерів відносяться групи підприємств, сконцентрованих географічно в межах регіонів, які спільно використовують спеціалізовану туристичну інфраструктуру, локальні ринки праці та інші функціональні структури господарства.

Основна частина. Кластер (англ. Cluster – скупчення) – об’єднання кількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця, що володіє первинними властивостями. З англійської мови слово «cluster» перекладається як гроно, букет, щітка, або як група, скупчення (наприклад, людей, предметів), або як бджолиний рій. Тобто слово «кластер» має багато тлумачень в українській мові, але характерною ознакою його сутності є об'єднання окремих елементів, складових частин в єдине ціле для виконання певної функції або реалізації певної мети.

Поняття «кластер» може використовуватися як з метою аналізу, так і з метою практичної діяльності. У першому випадку кластер являє собою альтернативний окремому підприємству або галузі об’єкт вивчення і, зокрема, прогнозування. У другому кластер є об’єктом підтримки в рамках стратегій регіонального розвитку, розробники яких нерідко передбачають заходи з формування кластерів, розраховуючи на те, що кластери підвищують продуктивність, інноваційність, конкурентоспроможність, прибутковість та зайнятість в фірмах малих міст.

Діяльність рекреаційних кластерів малих міст спрямована на забезпечення стійкого розвитку, адаптивності туристичних центрів до швидкої зміни умов на світовому ринку туристичних послуг, здійснення взаємної діагностики підприємств кластера, максимальне використання досягнень інформаційних та комунікаційних технологій, підвищення рівня кваліфікації та інтелектуального потенціалу працівників.

За своєю сутністю кластер це територіально-господарське взаємообумовлене структурно-функціональне поєднання базових, суміжних, допоміжних і обслуговуючих підприємств. Внаслідок науково обґрунтованого підбору і поєднання підприємств, організацій та установ відповідно до

природних і соціально-економічних умов регіону з його транспортним, економіко-географічним положенням досягається певний економічний ефект [2]. Знання структури кластера як системи - це знання закону, за яким утворюються елементи системи і взаємозв'язки між ними. Явище вважається вивченим, якщо знайдена його структура, виявлені найбільш суттєві прямі і зворотні зв'язки.

Структура є інваріантним аспектом системи будь-якої природи, вона відбиває її внутрішню будову. Будову кластерів у сфері туризму визначають залежно від складу елементів і сукупності зв'язків. Кожний зв'язок розкривається своєю назвою і переліком елементів, що його формують. Тому багато дослідників називають структурою мережу зв'язків між елементами системи, тим самим конкретизуючи поняття внутрішньої будови.

Широке розуміння структури дає більш конструктивне уявлення про всю сукупність зв'язків (відношень) елементів у системі. У системній інтерпретації структури закладені більші інформаційні можливості. Кожне кластерне утворення сфери рекреації малих міст може дати єдину інтегративну багатокомпонентну структуру. Її основними складовими є територіальна, функціональна, компонентна та організаційно-управлінська структури. Кластери утворюють унікальне підґрунтя для розвитку рекреаційної діяльності малих міст, підвищення продуктивності й рентабельності сектору малих та середніх підприємств.

Проблемами конкурентного кластерного регіонального розвитку займалися: М. Войнаренко, С. Соколенко, М. Малий, М. Портер, Т. Андерсон, Л. Марков, Н. Булатова, О. Д'якова, О. Длугопольський, Г. Хасаєв, Ю. Міхєєв та інші вчені. В наукових працях цих вчених відображаються теоретико-методологічні засади конкурентного кластерного регіонального розвитку: визначення та характерні риси, складові структурні елементи, висвітлюються проблеми та накреслюються шляхи їх вирішення. Невирішеними залишається низка теоретико-методологічних питань щодо особливостей механізму регіонального розвитку на основі кластерного підходу, його ролі у розвитку регіонів України, недостатньо відпрацьовані резерви підвищення ефективності у даній сфері.

Методологічною основою розвитку теорії кластерів стала ціла група теорій. Доцільно їх розділити на два блоки. У перший блок входять теорії, що досліджують кластероутворення з точки зору традиційного регіонального підходу до економіки малих міст. Другий блок теорій представлений групою теорій, що досліджують "внутрішні" чинники розвитку кластерів, тобто загальні переваги міст агломерації, що отримуються від розвитку кластерів на територіях присутності. Це економічні теорії урбанізації. Слід зазначити, що

кожна з теорій інтегрує основи інших економічних дисциплін і регіональної економіки, доводячи тим самим міждисциплінарний теоретико-методологический підхід до регіонального кластероутворення.

Таким чином, в якості найбільш значимих характеристик кластерів можна вказати на наступні:

1. Наявність групи компаній. У їх структурі виділяється одно або декілька великих підприємств-лідерів, що утворюють центр і визначають довготривалу стратегію кластера.

2. Географічна локалізація. Масштаби кластера можуть варіюватися від одного міста або регіону до країни або декількох країн, що є сусідами.

3. Кооперація підприємств кластера.

Кластер характеризується стійкістю господарських зв'язків і домінуючим значенням цих зв'язків для більшості його учасників.

4. Наявність конкуренції в середині кластера.

Збереження конкурентної боротьби між учасниками кластера є ключовим елементом концепції кластерів.

5.Інноваційна спрямованість кластера.

Важливою з методичної точки зору є також вказівка на необхідність інтеграції параметрів оцінки ефективності функціонування кластера і показників розвитку регіону, закладених в довгострокових планах і економічного розвитку малих міст.

Основними завданнями «кластера» є: популяризація сільського зеленого туризму як важливої ланки туристичної індустрії малих міст; сприяння розвитку сільської інфраструктури; збереження культурного та історичного надбань нашого народу; залучення громадян до раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем, організація оздоровлення населення.

Використовуючи позитивний досвід, рішенням учасників круглого столу регіонального семінару-тренінгу, який проходив за підтримки Головного управління економіки облдержадміністрації з проблеми “Нові виробничі системи – основи підвищення конкурентноздатності економіки Полтавської області” (05. 12. 03 р.), створено кластер сільського зеленого туризму, координаційна рада якого працює на базі та за підтримки громадської організації - Полтавського регіонального відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Почали формуватись місцеві осередки – районні та селищні кластери, серед яких найбільш активними можна визнати Диканський, Миргородський, Пирятинський та Великобагачанський район та осередки малих міст. Тобто

формування рекреаційних систем на рівні малого міста можливо досліджувати з впровадженням кластерної моделі, як системи управління.

Рухливість постійного й тимчасового населення усередині рекреаційної системи малого міста й за її межами складає сумарний рекреаційний потік, величина якого впливає на структуру рекреаційного утворення та на його управління.

Управління рекреаційними впливами на природні комплекси передбачає удосконалення програм відпочинку рекреантів та розробку циклів рекреаційної діяльності в напрямку зростання їх екологічної ефективності (розвиток активних видів туризму, природничих екскурсій, екологічне виховання туристів та залучення їх до природоохоронних заходів під час відпочинку), рекреаційний благоустрій території, проведення функціонального зонування територій, вдосконалення організаційного, правового та економічного регулювання поведінки рекреантів. Управління виробничими впливами на природні комплекси й рекреаційні ресурси передбачає удосконалення та впровадження сучасних безвідходних технологій, оцінка та охорона природних рекреаційних ресурсів, раціональне територіальне планування. Цілеспрямована організація простору рекреаційного заміського середовища малого міста з урахуванням різних видів і форм рекреаційної діяльності сприяє можливості формування рекреаційних систем міжсельбищної території малого міста. Система управління рекреаційних систем заміських територій малих міст Полтавської області в дисертації представлена з допомогою реалізації кластерної моделі.

Модель містобудівної системи «населення - діяльність – середовище» та модель процесів людської життєдіяльності можуть бути прийняті за основу для побудови моделі рекреаційної системи малого міста і яка, в свою чергу, є підсистемою загальної містобудівної системи. У якості основних структурних елементів системи рекреаційного обслуговування населення об'єкта районного планування варто розглядати рекреаційні райони оздоровчого профілю, зони короткочасного й тривалого відпочинку, рекреаційні центри й окремі комплекси установ відпочинку.

Як показали дослідження, всі процеси на рівні малих міст та районних рекреаційних систем мають бути керованими. Для рекреаційних систем малого міста поняття «керованість» має свої відмінності. При розгляді трьох складових елементів рекреаційної системи «населення – діяльність – середовище» випливають особливості: підготовка кадрів для рекреаційної індустрії, економіко-правове забезпечення діяльності в сфері рекреації в нових економіко-правових умовах, оптимальна територіально-просторова організація середовища, яка забезпечить задоволення рекреаційних потреб, не порушуючи

екологічної рівноваги в заміському рекреаційному середовищі малого міста. Саме такі елементи мають забезпечити управління формування і функціонування рекреаційних систем малого міста. При цьому економічну частину сприяння процесу становлення та розвитку рекреаційної індустрії повинна складати спеціально розроблену програму – рекреаційний кластер.

Вище вказане підтверджує, що процес подальшого розвитку рекреаційних систем малого міста в Полтавській області, зорієнтованих на експорт вражень, потребує наукових досліджень і обґрунтувань з точок зору багатьох фахівців, особливо тих, що представляють організаційно-правові, економічні, екологічні та архітектурно-містобудівні напрямки. На сьогодні організація рекреаційної діяльності та використання рекреації малого міста є новизною в науковій сфері. При утворенні рекреаційно-кластерної моделі окрім підприємств у рекреаційний кластер включається соціум територіального утворення, створює додаткові взаємовигідні взаємини між підприємствами й населенням. Крім цього рекреаційний кластер має сіткову структуру, пронизану горизонтальними й вертикальними взаємозв'язками між підприємствами основної галузі й обслуговуючими виробництвами, інфраструктурними послугами. Це значно відрізняється від вітчизняних уявлень про територіально-галузеві комплекси, які, як правило, монолітні й не інтегрують обслуговуючі виробництва.

Висновки. У результаті вивчення досвіду створення кластерів у багатьох країнах світу можна прийти до висновку, що кластерами варто вважати регіональну групу взаємозалежних компаній та асоційованих інститутів у певній сфері, які пов'язані спільними цілями і доповнюють один одного та розглядати як систему управління рекреацією малих міст.

Література:

1. Портер М. Э. Конкуренция: Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2006. – 608 с.
2. Портер М. Международная конкуренция. М.: Международные отношения, 1993. - 1602 с.

Аннотация

В статье обоснованно целесообразность использования кластеру как система управления рекреационными системами малых городов.

Ключевые слова: кластер, рекреация, система управления.

Summary

In the article grounded expedience of the use a cluster as control system by the rekreacionnymi systems of small cities.

УДК 711.4-168

А. М. Плешкановська,
д.т.н., профессор кафедри міського господарства
Київського національного університету будівництва та архітектури

ПЛАНУВАННЯ РЕКОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ МІСТ

Анотація: розглядаються проблемні питання вибору оптимального проектного рішення при розробленні містобудівних програм і плануванні реконструктивних заходів з метою забезпечення сталого розвитку населених пунктів.

Ключові слова: реконструктивна діяльність, реконструктивні заходи, містобудівні програми,сталий розвиток, населений пункт.

За часів планової економіки на базі великої кількості досліджень, проведених за державний рахунок, були розроблені ґрунтовні методики управляння соціально-економічним розвитком міст. Основна увага приділялась власне розвитку міст, а не його реконструкції. Хоча перші кроки радянського містобудування були зорієнтовані на так звану «соціалістичну» реконструкцію міст в контексті завдань поліпшення, перебудови та тотальної індустріалізації. В умовах ринкової економіки деякі загальні закономірності розвитку міст, що витікають із сутності міста як феномена світових урбанізаційних процесів, зберегли своє значення і донині. Практичне знайомство з проблемами управління розвитком, а також з більш-менш обмеженою кількістю досліджень в цій галузі дозволяє виділити те коло конкретних питань, які мають утворити зміст та напрямки сьогоднішньої реконструктивної діяльності.

Аналіз комплексу факторів, що обумовлюють сучасні диспропорції в структурі міст та вимагають реконструктивних заходів, являє собою складну задачу, яка потребує спеціального економічного, соціологічного, політологічного дослідження. Слід виділити деякі основні аспекти, що лежать у сфері практичного управління реконструктивною діяльністю, та повністю корелюють з методологією модельованого управління містом.

Моделювання просторово-часової структури економіки та соціального розвитку в містах є зараз найменш розробленою частиною загальної проблеми моделювання територіальних структур. Це зумовлено недостатньою завершеністю розробки практичних і методологічних питань порівняння економічних і соціальних аспектів розвитку міст.

Специфікою міст, як складних соціально-економічних систем, є та обставина, що, хоча вони й піддаються соціальному управлінню, причинно-

наслідкова обумовленість їх розвитку не залежить цілком від проектувальника. Реальне функціонування міста як керованої системи далеко не адекватне закладеній проектувальником цільовій установці. З одного боку, проектувальник і, в його собі, керуюча система виходять із власних уявлень про цілі, властиві розвитку міста як цілісності, орієнтуючись на деякий стереотип економічної і соціальної поведінки городян, дуже спрощений характер сприйняття та оцінки населенням навколишнього середовища.

З другого боку, недостатнє врахування динамічних процесів самоорганізації міської системи приводить, в свою чергу, до поширення в практиці містобудування способу моделювання тільки на основі нормативного підходу. Надмірно жорстко детерміновані схеми функціонування міста, не узгоджені з іманентною природою процесів, що складаються в результаті підсумовування маси індивідуальних рішень, часом призводять до нереалістичних проектних пропозицій, до яких не можуть адаптуватися окремі елементи системи.

Традиційний підхід до оптимізації передбачає конструювання найкращого варіанту при незмінних початкових умовах, тобто, вважається, що початкові умови і обмеження не залежать від рішення. Однак, міста ускладнюються, і одного разу знайдене вдале рішення зазвичай недовговічне. (Так, в силу процесів самоорганізації найбільш вдалий центр тяжіння ризикує стати настільки популярним, що в ньому виникне надмірне скупчення людей і супутніх точок тяжіння, які, в свою чергу, можуть незворотнім чином порушити оптимальність рішення, досягнутого спочатку.)

Крім того, при сучасних темпах реконструктивного перетворення міст і складності структур їх просторової і непросторової – соціальної, економічної, технологічної – організації, невраховані наслідки реалізації раніше прийнятих рішень починають позначатися в часі, оскільки «запізнювання» (в системному сенсі) ефекту будь-якого планувального рішення менше часу його реалізації. Це в корені міняє характер всього процесу, породжуючи в ньому потужні зворотні зв’язки, які не вкладаються в традиційну схему проектування, де ніякі зворотні зв’язки не діють і послідовність проектних рішень вибудовується в простий ланцюжок. Ця проста послідовність охоплює не тільки порядок у часі, а й ієрархію територіальних рівнів проектування.

Сьогодні цей принцип є домінуючим. Найважливішим елементом у системі заходів щодо його здійснення є єдина структура організації проектного процесу, система стадійності містобудівного проектування з існуючими рівнями і масштабами територій, охоплених проектами. Мається на увазі, що ця система забезпечує зв’язок між проектними рішеннями, прийнятими для різних територіальних одиниць в рамках більш великих об’єднуючих територіальних

структур, а також перехід від тривалих термінів реалізації великомасштабних проектних розробок до більш коротких термінів реалізації відносно менших програм і локальних рішень, аж до рівня одиничних об'єктів.

У сформованій схемі розробки містобудівних програм передбачається, що якщо на кожному етапі реалізації передбачати тільки такі види і обсяги будівництва і тільки таке їх розміщення, які в принципі не суперечать остаточним рішенням містобудівних проектів, то тим самим автоматично забезпечується їх реалізація. Але практика поетапної реалізації довгострокових рішень переконливо показала, що перспективні рішення не можна розглядати як просту сукупність етапів реалізації, що підсумовуються за обсягами будівництва.

Причина цього явища криється у тому, що містобудівна програма будь-якого територіального рівня в традиційній інтерпретації являє собою просторову організацію складного поєднання соціальних, господарських, технічних функцій, що втілюються у відповідній матеріальній інфраструктурі, збалансованої на певний момент часу, іменований як розрахунковий термін. У той же час при розробці чергового етапу і міська адміністрація, і особи, які представляють власні інтереси, прагнуть збалансувати цю організацію тільки на осяжний термін, наприклад, на три- або п'ятирічку, що, як з'ясувалося, не вдається поєднати з балансуванням на розрахунковий термін. Якщо відмовитися від такого прагнення, то якась група інтересів на тому чи іншому операційному етапі повинна бути принесена в жертву іншим – це може стосуватися умов розселення, розміщення нових місць праці, реконструкції та розвитку систем транспорту, інженерного забезпечення, культурно-побутового обслуговування і т. ін. Сюди відноситься також і економічний аспект – прагнення отримати певний ефект при мінімумі витрат.

Накопичений за останні десятиліття досвід реалізації різних містобудівних програм, в першу чергу, проектів планування та забудови міст на різних територіально-планувальних рівнях їх організації та спроб їх реконструкції, та аналіз досягнутих результатів дозволив також позначити деякі організаційні та методологічні проблеми в системі містобудівного проектування, які раніше не відчувалися.

Перша група проблем склалася в результаті того, що загальна тривалість проектування при строго послідовному переході від стадії до стадії з урахуванням часу, необхідного для погоджень, експертизи та затвердження, виявляється сумірною з терміном дії проектних рішень. Практичним виходом із цього становища є суміщення в часі проектних робіт на різних стадіях, яке, однак, не отримало відповідного організаційного оформлення і, мабуть, вимагає певних змін в офіційній структурі проектного процесу. При цьому

передбачається зустрічна взаємоув'язка – «вгору» і «вниз» по стадіях і рівнях територіального планування і проектування. Це знайшло своє відображення в конкретній поведінці інвесторів, особливо при реалізації реконструктивних заходів.

Друга група проблем пов'язана із стійкістю в часі проектних рішень, що залежить, в першу чергу, від обмежень розвитку по ресурсно-територіальним, інвестиційним та матеріально-технічним факторам, що зумовлюють капіталовкладення в будівництво, масштаби реконструкції та знесення, освоєння нових територій. Уповільнена реалізація інвестиційного задуму в умовах досить активної зміни економічних і соціальних потреб призводить до реконструкції вже збудованих локальних та територіальних об'єктів.

Необхідно також брати до уваги, що керуючі дії впливу на проблемну ситуацію, які позбавлені необхідної ясності щодо засобів реалізації цих дій, а також не підкріплені відповідними ресурсами, можуть не тільки не дати необхідного ефекту, але й посилити в довгостроковій перспективі проблемну ситуацію. Подібний результат досить імовірний в силу відомої «контрінтуітивної» поведінки систем, що розвиваються. Щоб уникнути цього, прийняття керуючих впливів не повинно базуватися лише на стандартних моделях нормативного типу, які диктують «як мало б бути». Необхідно вивчення ланцюгів зворотних зав'язків у реально функціонуючій містобудівній системі, побудова її функціональних моделей або, як мінімум, розробка гіпотез про можливі наслідки прийнятих рішень.

З усього викладеного випливає, що для розробки практичних шляхів пом'якшення або зведення до мінімуму диспропорцій, що складаються в розвитку великих міст, а також для можливостей ефективного управління необхідно:

а) об'єктивне врахування ступеня стійкості сформульованих тенденцій розвитку соціальної та економічної бази об'єкту і залежно від загальної політичної та економічної стратегії розвитку країни;

б) оцінка реальних можливостей впливу на перебіг будівельної діяльності. Сучасне місто являє собою складний господарський комплекс, всі елементи якого тісно пов'язані кооперованими поставками, спільністю технологічної спеціалізації, енергетичного забезпечення, наукового обслуговування і т.п. з широким колом інших міст країни;

в) правильна постановка і обґрунтованість цілей з урахуванням їх фактичної досяжності в конкретних соціально-економічних умовах, обмеженості ресурсів і необхідності їх найсуворішої економії;

г) оцінка можливих основних і вторинних наслідків прийнятих проектних рішень, в першу чергу, за масштабами, функціональною структурою,

пов'язаних з проблемою розвитку та реконструкцією транспортної схеми, а також функціональних навантажень на територію.

Тільки при дотриманні цих умов стає можливим намітити реальну програму удосконалення функціональної структури і планувальної організації міста, забезпечити збалансований розвиток і оптимальну його територіальну організацію.

Третя група проблем випливає з того положення, що для управління будь-яким процесом, спрямованим на досягнення якої-небудь конкретної кінцевої мети, необхідно безперервно отримувати відповідь на питання – в якій мірі виконано поставлене завдання. Іншими словами, якщо кінцева мета ще не досягнута, то яка ступінь зручності життя, якості функціонування міських систем відповідає здійсненим обсягам будівництва, понесених витрат, та чи не з'явилися в цьому сенсі підстави для якої-небудь ревізії існуючих програм.

Інакше кажучи, необхідно знати, які співвідношення між чотирма сторонами функціонування міського організму: 1 – фізичними обсягами об'єктів, що формують матеріальну інфраструктуру міста; 2 – їх просторовим взаємо розміщенням; 3 – соціальною ефективністю ситуації, що складається, яка відбиває задоволеність населення умовами життя, що формуються; 4 – економічною ефективністю функціонування соціальних інфраструктур.

Очевидно, для управління забудовою міста, освоєнням нових територій, реконструкцією сформованих районів, розвитком транспорту та ін. необхідно вміти відповідати на ці питання в кількісній формі, інакше неможлива постановка питання про поступову реалізації довгострокових рішень.

Таким чином, четверта група проблем пов'язана з описом ситуації, що складається, і цілей містобудівних програм в термінах корисності та соціальної ефективності, в корені відмінних від традиційної форми представлення економічної ефективності у вартісному вираженні.

Неможливість забезпечення балансування всіх підсистем міста на будь-який довільний термін (період) через незалежність їх власних закономірностей розвитку висуває ще одну проблему – проблему ієрархії цілей, оскільки власні цілі розвитку окремих підсистем міста та його інфраструктур не можуть досягатися одночасно або в рівній мірі. Строго кажучи, ієрархія цілей – є однією з конкретизацій загальної проблеми вимірювання корисності.

При цьому слід враховувати, що, утворюючи більш-менш складну ієрархію, всі цілі планування мають певне, незамінне значення для системи. Ситуація, коли досягнення тієї чи іншої мети, прийнятої в даній ситуації як головна, йде за рахунок засобів реалізації підлеглих цілей і на шкоду іншим підсистемам, повинна розглядатися як тимчасова. Кожна мета повинна бути реалізована таким чином, щоб забезпечувалося функціонування системи в

цілому і не порушувалося функціонування її окремих підсистем. Якщо цілі будь-яких одних підсистем систематично приносяться в жертву цілям інших, то система, як спільнота, рано чи пізно буде приведена до критичної ситуації і перестане функціонувати.

Неправильно також оцінювати результати деякої локальної або першочергової програми, розглядаючи лише самі об'єкти або ту територію, яка охоплюється програмою. Перш за все тому, що будь-які локальні зміни змінюють містобудівну ситуацію і реакцію населення на значно більшій території. Ця реакція, у свою чергу, впливає на функціонування загальноміських систем, що не розглядалися в локальній програмі. Наслідком цього може бути, і, як правило, виникає, непередбачена потреба в коригуванні інших паралельно діючих програм.

Тому, щоб отримати представницьку оцінку результатів тієї чи іншої програми, необхідно:

а) спочатку врахувати ефект взаємовпливу змін, що відбуваються, що може бути досягнуто спеціальними методами оцінки;

б) коригувати цілі в міру реалізації довгострокової програми.

Однак, проводячи корекцію цілей, ми приходимо до того, що жодна довгострокова програма реконструкції не може бути реалізована в сенсі власних цілей, так як вони будуть безупинно змінюватися. Мабуть, з цим неминучим висновком необхідно рахуватися і відповідно до цього:

а) сформулювати кінцеві цілі довгострокових програм реконструкції, в спеціальній формі досить гнучкого концептуального опису, що допускає варіювання вихідних результатів без порушення загальної моделі і структури цілепокладання;

б) підпорядковувати локальні цілі загальній системі цілей, встановлюваних в довгострокових великомасштабних проектах.

Принцип урахування поведінкової реакції населення залишається при цьому найважливішим принципом, для використання якого повинні бути розроблені спеціальні методи і методики кваліметрії міського середовища. Як показує досвід, використовувані в цих цілях методи факторної екології та аналізу прихованих структур надзвичайно трудомісткі і дорогі, що дозволяє застосовувати їх у виняткових випадках. Вони можуть бути ефективно використані в діагностичному, і вкрай слабо в прогностичному апараті містобудівного проектування, який, в першу чергу, необхідний для моделювання містобудівних систем.

Пильне вивчення реальних феноменів планувального перетворення сучасних міст призводить до думки, що традиційні уявлення про те, що є благо в кожній конкретній містобудівній ситуації, нерідко викликає серйозні сумніви.

Багато таких явищ, що об'єктивно спостерігаються, та які вже зараз можна сміливо розглядати як прояв просторової самоорганізації міських систем, традиційно відносять до несприятливих, що входять в протиріччя з поставленими цілями.

З усього цього випливає п'ята група проблем, пов'язаних з вибором рішень, оптимальних з точки зору пропонованих результатів. Один з аспектів цієї групи проблем полягає в тому, що якщо відома оцінка ситуації, що склалася, яка характеризується рядом ознак і параметрів, то з цього необхідно обов'язково встановити, чи слід змінити цю ситуацію, щоб довести до максимуму її ефективність і максимальну корисність.

Список використаної літератури:

1. Работы по теории информации и кібернетике / К. Шеннон. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1963. – 830 с.
2. И. Пригожин, И. Стенгерс. «Порядок из хаоса» – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 312 с.
3. Р. Шен нон. Имитационное моделирование систем – искусство и наука / Шеннон Р. – М.: Издательство "Мир", 1978. – 422 с.
4. Плешкановська А.М. Методи оцінки ефективності деяких видів реконструкції / А. М. Плешкановська // Містобудування та територіальне планування. – Київ. КНУБА, 2013. – Вип. 50. – С. 560 - 567.
5. Плешкановська А.М. Функціонально-планувальна оптимізація використан-ня міських територій / Плешкановська А.М. – К.: Вид. Логос, 2005. – 190 с.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемные вопросы выбора оптимального проектного решения при разработке градостроительных программ и планировании реконструктивных мероприятий в целях обеспечения устойчивого развития населенных пунктов.

Ключевые слова: реконструктивная деятельность, реконструктивные мероприятия, градостроительные мероприятия, устоявшееся развитие, населенный пункт.

Annotation

The article deals with the problematic issue of choosing the optimal design decisions when developing programs and urban planning reconstructive measures to ensure the sustainable development of human settlements.

УДК: 727.113

О. П. Тишкевич,
канд. арх. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ БУДІВЕЛЬ СІЛЬСЬКИХ ШКІЛ

Анотація: розглянуто передумови формування будівель сільських загальноосвітніх навчальних закладів. Визначено особливості функціонально-планувальної структури багатофункціональних будівель сільських шкіл.

Ключові слова: сільська школа, функціонально-планувальна структура.

Постановка проблеми. Створення сучасної матеріально – технічної бази навчальних закладів є пріоритетним напрямом державної політики у сфері освіти [1]. В умовах кризового стану соціальної сфери в сільській місцевості школи залишаються єдиними інституціями, що на протязі років достатньо стабільно функціонують. Окрім вирішення освітніх завдань, загальноосвітній навчальний заклад спрямований на виконання ролі соціокультурного центру села, збереження і розвиток національних традицій та цінностей, унікального потенціалу вітчизняної культури. Функціонування школи як соціокультурного центру покращить соціально-культурне обслуговування сільської місцевості, населені пункти якої не мають відповідних закладів і надасть можливість додаткового фінансування шкільної установи [2]. Такі заходи потребують вивчення питання передумов формування багатофункціональних шкільних будівель і визначення особливостей їх функціонально-планувальної структури.

Аналіз досліджень та останніх публікацій. Проблемам формування будівель сільських загальноосвітніх навчальних закладів в різні роки були присвячені дослідження Ковальського Л. М. [3], Степанова В. І. [4], Світка В. А. [5], Антошкіна В. Ф. [6], Решетнікової Н. В. [7] та інших. У той же час питання функціонально – планувальної організації шкільних будівель у сучасних умовах функціонування освітньої системи сільських регіонів є недостатньо дослідженими.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Тематика статті пов'язана з державними документами, серед яких Укази Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», від 20 березня 2008 року № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 2 червня 1998 р. N 580 «Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти», від 25 червня 2013 року № 344/2013«Про Національну стратегію

розвитку освіти України на період до 2021 року», Постанови Верховної Ради України від 9 січня 2007 року № 536 «Про стан і перспективи розвитку загальної середньої освіти в Україні».

Мета статті. Визначення особливостей функціонально-планувальної структури будівель сільських шкіл.

Виклад основного матеріалу. Економічна криза в країні призвела до значних змін у мережі установ і підприємств соціально-культурної сфери. Загальне забезпечення сільських населених пунктів закладами культури, лікарняними закладами, спортивними спорудами з року в рік зменшується. За таких умов в сільській місцевості школа водночас виконує не тільки освітню, але й соціально-культурну функцію і часто залишається єдиною дієздатною установою.

Функціональні процеси, що відбуваються у загальноосвітньому навчальному закладі, обґрунтовують функціональну структуру та функціональні групи приміщень будівлі сільської школи. (рис.1) Основними функціями сільських загальноосвітніх навчальних закладів в нових соціально-економічних умовах є:

- сприяння зростанню освітнього й культурного рівня населення, створення умов для отримання дітьми та молоддю дошкільної, загальної середньої освіти, допрофесійної та початкової професійної підготовки;
- підсилення виховного потенціалу сімей, відродження сімейної педагогіки;
- організація дозвілля дітей і дорослого населення села;
- пропаганда здорового способу життя, розвиток масової культури і спорту;
- загальнокорисна праця і природоохоронна діяльність[2].

Близько половини сільських населених пунктів не мають культурно-просвітницьких закладів[8]. Це спонукає загальноосвітній навчальний заклад до активізації культурного потенціалу всієї спільноти, залучення до співпраці доросле населення села. Напрямки діяльності загальноосвітнього навчального закладу у цій сфері такі:

- психолого-педагогічна просвіта і консультування батьків (школа майбутніх мам і молодих батьків, лекторії, сімейний клубу, консультації різного профілю, інформаційні конференції);
- керівництво батьками та іншими представниками сільського соціуму дитячими об’єднаннями за інтересами;
- проведення соціально значимих акцій (Свято сім’ї, День матері, День батька, сімейні конкурси, ярмарки);

Рис.1 Види діяльності сільського загальноосвітнього навчального закладу

- підтримка і розвиток сімейних традицій (вивчення і розвиток навичок оформлення інтер'єру житла, секретів народної кулінарії, медицини, проведення сімейних конкурсів, створення сімейних музеїв, окремих тематичних експозицій);

- створення театрів, ансамблів, гуртків за інтересами, музеїв, студій [2].

Значний обсяг культурно-просвітницької роботи обумовлює наявність в структурі шкільної будівлі досить розвиненого блоку приміщень культурно-масового і клубного призначення, до якого можуть входити приміщення актової зали, музею, приміщення технічної творчості, дослідницької діяльності, естетичного виховання. (рис.2) Обов'язковим структурним підрозділом навчального закладу є бібліотека, яка здійснює бібліотечно-інформаційне, культурно-просвітницьке забезпечення навчально-виховного процесу. Бібліотека сільської школи додатково розраховується на обслуговування мешканців села.

Менше третини сільських населених пунктів України мають спортивні зали, тому приміщення для фізкультурно-спортивної роботи повинні бути доступними учнів школи та мешканців села [8]. Включення до будівлі сільського загальноосвітнього закладу спортивного комплексу сприятиме розширенню мережі спортивних закладів, охопленню сільського населення спортивною та спортивно-оздоровчою роботою, забезпеченню відповідною матеріально-технічною базою для виконання загальноосвітньої програми з фізичного виховання. Спортивний комплекс, що включає спортивну залу, плавальний басейн з допоміжними приміщеннями, можуть відвідувати, як школярі, так і доросле населення села.

Розвинені культурно-просвітницькі та спортивні приміщення будівлі сільського загальноосвітнього закладу нададуть можливість функціонувати системі позашкільної освіти, особливістю якої є те, що в сільській місцевості у цій галузі працюють переважно вчителі.

Тільки третина сільських населених пунктів забезпечені дитячими садками [8]. Включення до структури шкільної будівлі в сільських регіонах дитячих групових осередків дозволить збільшити кількість дітей, що охоплені дошкільною освітою, забезпечить сприятливе середовище для навчання дітей різного віку, формування повноцінного різновікового колективу, створення єдиного педагогічного простору впливу на дитину.

Важливим напрямом діяльності сільської школи є сприяння здоровому способу життя та збереження здоров'я населення. Тому медичний пункт будівель сільських загальноосвітніх навчальних закладів призначений для обслуговування всіх жителів сільського населеного пункту. До приміщення

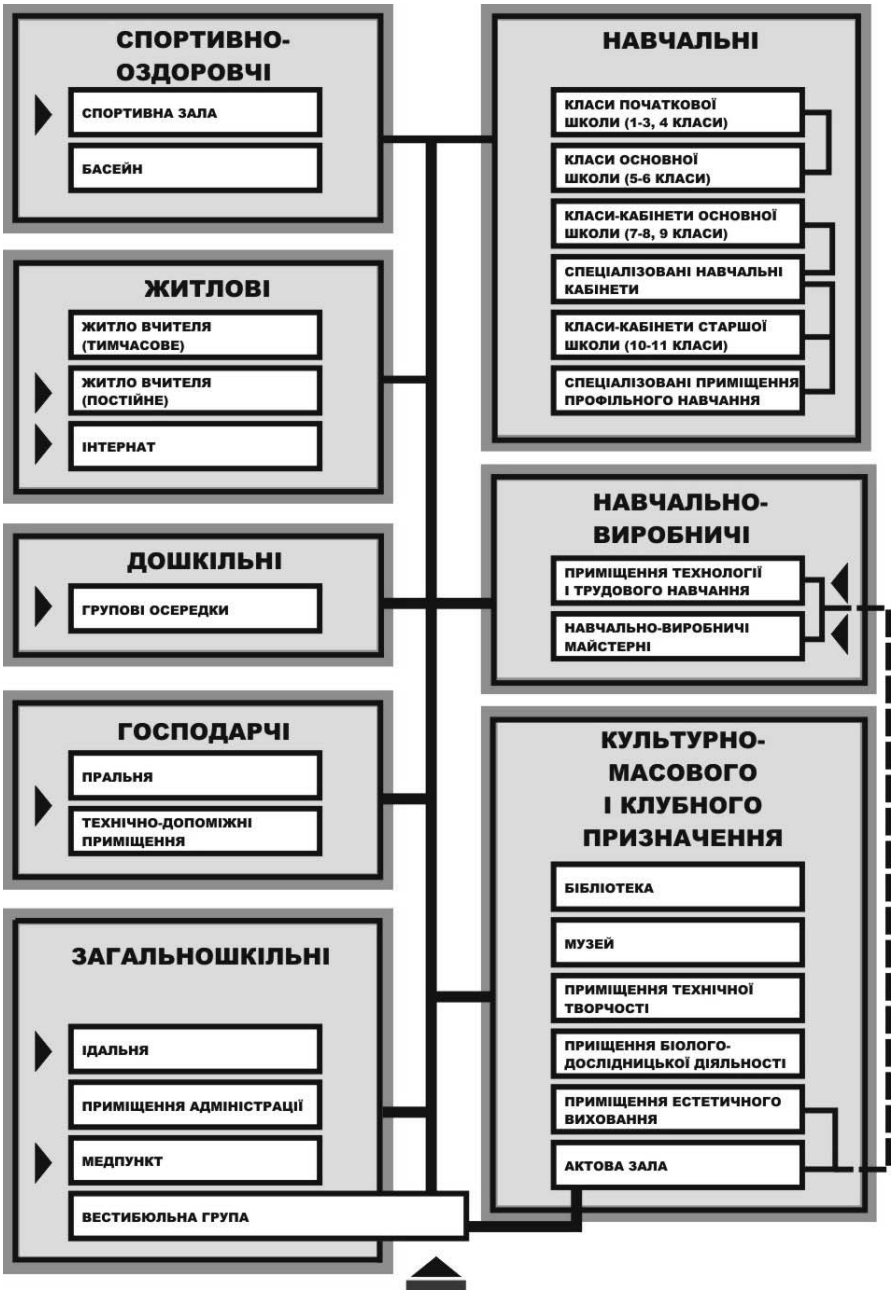

Рис.2 Схема функціональної структури будівель сільських шкіл та взаємозв’язків функціональних груп приміщень

медичного пункту необхідно улаштування окремого входу та вестибюльну групу.

Особливе значення в сільській місцевості має розміщення квартир для вчителів. Окрім скорочення витрат на будівництво і експлуатацію, ефективність об'єднання школи з житлом обумовлюється можливістю використання вчителем резерву часу між роботою в загальноосвітньому закладі для роботи на ділянці, в домі, істотній економії часу, що витрачається на шлях до місця роботи [2].

В сільській місцевості початкова школа, що інтегрується з будинком вчителя, в позаурочний час може виконувати функції центру дозвілля, філіалу сільської бібліотеки. В вечірній час в шкільній будівлі можуть працювати об'єднання за інтересами для різних груп населення, керівництво якими здійснює вчитель. Виконання вчителем функцій керівника бібліотеки, центру дозвілля дозволить покращити його матеріальний стан за рахунок відповідних доплат, повністю використати його потенціал, а також матеріально-технічну базу загальноосвітнього навчального закладу. Надання вчителю комфортного житла сприятиме закріпленню висококваліфікованих педагогічних кадрів в сільській малокомплектній школі, що вирішить одну з головних проблем системи шкільного обслуговування в сільській місцевості [9, 10].

Висновки. В сучасних соціально-економічних умовах сільська школа, окрім загальноосвітніх, додатково виконує важливі для сільських жителів соціокультурні функції. Діяльність сільських загальноосвітніх навчальних закладів обумовлює ускладнення функціонально-планувальної структури їх будівель - розширення складу та збільшення площ культурно-просвітницьких, спортивних, медичних, навчально-виробничих приміщень, включення дитячих групових осередків і житла. Ці заходи сприятимуть покращенню соціально-культурного обслуговування мешканців сільських регіонів України.

Список літератури

1. Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року: Указ Президента України [від 25 червня 2013 року № 344/2013] // режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013
2. Гурьянова М. П. Резервы модернизации сельской малочисленной школы России: Метод. Пособие / Гурьянова М. П..- М.: ИПСР РАО., 2003.-198 с.
3. Ковальский Л. Н. Архитектура учебно-воспитательных зданий / Ковальський Л. М. - К.: Будівельник, 1988.-144 с.
4. Степанов В. И. Школьные здания/ Степанов В.И. – М.: Стройиздат, 1975. – 239 с.

5. Свитко В. А., Капак Н. Н. Здания сельских школ и дошкольных учреждений / Свитко В. А., Капак Н. Н. – К.: Урожай, 1988. – 192 с.
6. Антошкин В.Ф. Сеть и типы средних общеобразовательных школ для сельской местности (для II-III климатических районов РСФСР): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений» / В. Ф. Антошкин. – М., 1982. – 24 с.
7. Решетникова Н.В. Формирование сети и типов зданий сельских школ с уменьшенной наполняемостью класса (на примере Нечерноземной зоны РСФСР): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ Н.В. Решетникова. – М., 1989 – 25 с.
8. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України: Стат. збірник/ Державний комітет статистики України. – К.: Державний комітет статистики України, 2006. – 194 с.
9. Гурьянова М.П. Реструктуризация сети общеобразовательных учреждений села / М. П. Гурьянова, В. Б. Орлов. – М.: Изд-во ИПСР РАО, 2003.-93 с.
10. Сельская школа: Ресурсы развития. Методическое пособие по разработке проектов развития сельской школы / Под ред. Лебедева О. Е. - М.: РОССПЭН, 2003. – 134 с.

Аннотация

В статье рассмотрены предпосылки формирования сельских общеобразовательных учреждений. Выявлены особенности функционально-планировочной структуры многофункциональных зданий сельских школ.

Ключевые слова: сельская школа, функционально-планировочная структура.

Summary

Prerequisites having impact on formation of the rural school building are revealed in the abstract. Features of the functional and planning structure of multifunctional rural school buildings are defined.

Key words: rural school, functional and planning structure.

УДК 727. 7

В. Г. Топорков,
к. арх., доцент
О. І. Башкірцева,
Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ОБРАЗНОГО ВИРІШЕННЯ МУЗЕЇВ АВІАЦІЇ ТА КОСМОНАВТИКИ

Анотація: проведено аналіз архітектурно-образного вирішення музеїв авіації та космонавтики; розглянуто закордонну та вітчизняну практику проектування та будівництва, обґрунтовано необхідність узагальнення прийомів формування архітектурно-образних характеристик музеїв авіації та космонавтики.

Ключові слова: музей, авіація, космонавтика, образно-стильове вирішення, композиція.

Постановка проблеми. Історія освоєння повітряного простору та космосу – одна з найбільш значущих досягнень людства. Авіація і космонавтика є складовою науково-технічної революції, яка розпочала свій відлік у минулому столітті. Розвиток космічної та авіаційної діяльності веде за собою істотні соціальні наслідки, що є складовою різних сфер життя людини та включає в себе як матеріальне, так і духовне життя. Музеї, зберігають спадщину технічних досягнень, репрезентують суспільству нові перспективи розвитку техніки, сприяють розвитку інтересу до них у суспільстві. В повній мірі це стосується авіації та космонавтики. В наш час різноманітність технологій, пристроїв, зразків техніки досягла великої кількості. Ознайомлення людей з цією галуззю техніки є важливим для суспільства, освіти, науки. Створення закладів музеїв авіації та космонавтики є важливим та актуальним.

Зв’язок роботи з науковими програмами, темами. Проведене дослідження є складовою частиною плану науково-дослідних робіт кафедри дизайну архітектурного середовища ПолтНТУ з наукового напряму „Проблеми гуманізації архітектурно-містобудівного середовища”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нечисленність досліджень багато в чому пов'язана з відносною молодістю космічної галузі і самих музеїв космонавтики, більшість з яких було створено після початку космічної ери, тобто у другій половині XX століття. Тему збереження культурної та науково–технічної спадщини можна простежити в роботах: Садим В. А. [2], Т. Г. Кіселевой, А. П. Маркова, JI. В. Петрова, Ю. Д. Красільнікова, В. А. Віноградовой, И. К. Кучмаевой, Э. А. Шулеповой та ін.

Мета статті – виявлення основних прийомів архітектурно-образного вирішення музеїв авіації та космонавтики.

Виклад основного матеріалу. Музей – постійна некомерційна установа, покликана служити суспільству і сприяти його розвитку, доступна широкій публіці, займається придбанням, зберіганням, популяризацією та експонуванням музейних предметів з метою задоволення духовних потреб населення.

Музеї які виникли у XV - XVI ст., поділяються на типи: науково-просвітницькі, дослідницькі, навчальні (за профілем - історичні, технічні, сільськогосподарські, природно-наукові, мистецькі, літературні), меморіальні, комплексні, краєзнавчі й ін. Також створюють музеї з окремих розділів науки (геології, палеонтології, зоології, океанографії) та техніки (космонавтики, планеризму, авіації, судно- та автомобілебудування тощо) [1]. У XVII-XVIII ст. формуються чисельні приватні колекції які створили основу державних національних музеїв IXX ст. В повній мірі цей процес продовжився у XX ст. та на початку XXI століття.

Профіль музеїв визначається основним змістом його фондів і зв'язком з тією чи іншою галуззю науки, мистецтва або виробництва. Дедалі більша кількість музеїв сучасності еволюціонує у категорію "Комплексні музеї". Комплексні музеї – це музеї, що поєднують ознаки двох і більше профілів.

Музеї авіації та космонавтики відносяться до науково-технічних музеїв.

Науково-технічні музеї це різноаспектна група музеїв технократичного профілю, що збирають, зберігають, вивчають, експонують та популяризують досягнення в галузі науки та техніки. Як правило вони пов'язані з історією і практикою розвитку техніки та технологій, а також – із життям і творчим генієм визначних експериментаторів, винахідників і вчених [3].

Науково-технічні музеї за обсягом охоплення галузей науки і техніки поділяються на такі підтипи:

а) багатопрофільні – музеї, що документують історію науки і техніки в цілому;

б) галузеві – музеї, присвячені окремим галузям науки, техніки і технології промислового виробництва.

Існують три основні групи науково-технічних музеїв:

камеральні колекційні – експонують моделі та інженерно-технічні досягнення (машини, механізми, устаткування, прилади, зброю, технологічні лінії тощо);

просто неба – це музеї що представляють спадщину визначних взірців галузевої техніки та устаткування;

меморіальні – пов'язані із життям і творчим генієм визначних учених і винахідників.

Музеї тісно пов'язані з історією та життям свого краю, його історією. Створення музеїв техніки і зокрема авіації та космонавтики є доцільним в Україні [4].

У сучасній світовій музейній мережі пов'язаній з технікою є кілька типів музейних установ: це музеї космонавтики, музеї авіації і космонавтики, космічні центри, меморіальні музеї, планетарії, науково-технічні центри, а також численні музеї різних профілів, які мають експозиції з історії космонавтики.

Одним із достатньо відомих науково-технічних музеїв України є Державний музей космонавтики ім. С. П. Корольова в м. Житомир. Це найбільший український музей космонавтики, що поєднує риси камерального колекційного та меморіального науково-технічних музеїв. Він складається з двох частин: меморіального будинку-музею С. П. Корольова та павільйону космічної техніки "Космос". У фондах музею розміщено понад 7 тис. експонатів, з них 1,5 тис. унікальні (не мають аналогів).

В світі спостерігається значне зростання уваги до будівництва музеїв авіації та космонавтики. Що підкреслює їх значення в просвітницькій діяльності та популяризації технічного прогресу. Розвинені країни для демонстрації своїх досягнень в техніці вважають обов'язковим мати націо+нальні та регіональні музеї даного профілю. Окремі приклади таких будівель, та їх образно – стилістичного вирішення розглянуто нижче (рис. 1).

1. Проектна пропозиція Пекінського музею авіації. Його планується розташувати на території університету авіації та космонавтики. Площа будівлі 9700 м2 розподілена на виставку в приміщенні і під відкритим небом. Внутрішній простір складається з західної та східної зали які займають прощу 600 м2. Фасади будівлі стримані, та мають натяк на класичну архітектуру. Головний фасад є симетричним відносно центральної вісі, на якій розташований вхід до музею. Портал з аркою закріплює центральну вісь. Перший поверх рустований і відділений міжповерховим карнизом. Головною темою фасаду є вертикальні пілястри, які чергуються з подовженими віконними отворами. Будинок має розвинений карниз. Образ будується на монументальності та статичності.

2. Проект – пропозиція польського музею авіації своїм образним вирішенням нагадує «паперовий літак», що створює пряму асоціацію із літальним апаратом. В проекті використовується суцільне засклення, що дозволяє проглянути внутрішній простір із зовні і тим самим запрощуючи

відвідувачів до виставки. Образ динамічний, експресивний, чому сприяє і складна конструктивна схема.

№	Країна, рік	Назва	Зображення
1	Китай (Проект)	Пекінскій музей авиації	
2	Польша (Проект)	Музей авіації	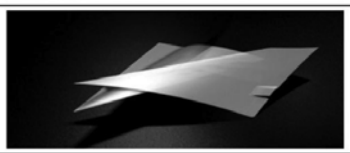
3	Китай (Проект)	Авіаційний клуб	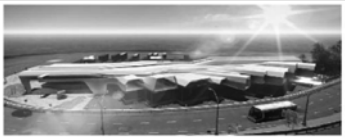
4	США. 1976р.	Вашенктонський музей авіації і космонавтики	
5	Китай (Проект) 2010р.	Конгресно-виставковий центр	
6	Россия (Проект)	Центр космічного туризму «Циолковский»	

Рис.1 Приклади проектування та будівництва музеїв авіації і космонавтики

3. Гонконгський авіаційний клуб складається з центрального коридору – виставкової зали. Виставка-коридор розгалужується в середині, де планується виставляти літаки. Дах підкреслює внутрішній простір та розгалуженість внутрішнього простору будівлі музею. З північного фасаду розташовані ворота, що дозволяють переміщувати літаки з зовні у середину. Складний образ побудовано на ритмічному повторенні однотипних елементів в стилі хай-тек.

4. Вашингтонський музей був заснований Смітсинівським університетом на Національній алеї. Автор проекту – Гио Обата. По зовнішньому вигляду будівля перегукується з сусідніми будівлями та є достатньо стриманою. За основу композиційного рішення було взято куби з'єднані скляними вставками. Стіни облицьовані рожевим мармуром зі штату Теннеси, західна стіна є повністю засклена. В архітектурно-образному рішенні домінує монументальність і статичність, що обумовлено статичністю кубічних об’ємів експозиційних залів.

5. Проект розроблено для Китаю у 2010р. Будівля музею з конгрес–центром призначена для проведення міжнародних конференцій і симпозіумів з залученням спеціалістів у сфері космонавтики. Її образно-стилістичне вирішення нагадує інопланетний корабель, що приземлився в живописній місцевості. Об’єм включає в себе декілька блоків що сполучаються між собою коридорами і які проходять вище рівня землі, а це дозволяє безперешкодне пересування відвідувачів. Бокові стіни з перфорацією вікон мають підкреслено технічний, індустріальний характер.

Консольне розташування об’єкту теж сприяє створенню динамічного виразного образу.

6. Одним із характерних прикладів є конкурсний проект центру космічного туризму, що розташований в Росії в районі Архангельску. Будівля являє собою багатофункціональний комплекс. В основу художнього образа покладено образ птаха, що летить. З верху можна побачити, що будівлі розташовані між собою у формі віял, що створює відчуття мерехтіння пір’я. Фасади - прозорі оболонки. На 6 корпусах розташовані сонячні батареї, які забезпечують комплекс електроенергією. 45-метровий пілон - образ ракети, а ванти підкреслюють рух.

Розглянуті приклади вказують на те, що об’ємно просторове вирішення об’єктів даного типу, є різноманітним. Також можна відзначити, що в ході вирішення проблем архітектури автори спиралися на планувальні рішення які відштовхуються від виду та типу експозиції, її кількості.

Всі об’єкти за своєю поверховістю відносно однакові, що також залежить від роду та габаритів представлених експонатів. В кожному із розглянутих музеїв є значний отвір (ворота) для транспортування великої техніки, її

безперешкодного переміщення у зали. В даних об'єктах широко використовується скло, що додає сучасності і вказує на новітню галузь техніки, який присвячено музей. Скло дозволяє бачити виставкові експонати із зовні, а це сприяє зацікавленню людей музейною експозицією. Естетичні якості несучих конструкцій (консолей, вант) теж залучаються до формування динамічного образу будівлі.

Певний вплив на творчій пошук у створенні виразного образного рішення має територіальне розташування об'єкту. Будівлі які розташовані у щільному міському середовищі вирішуються більш стримано, з урахуванням характеру оточуючої забудови. Об'єкти, що розташовані на вільних ділянках зростають у своїх габаритах та динамічності форм.

Висновок. До особливостей музеїв авіації та космонавтики можна віднести наявність великого внутрішнього простору значної висоти, що безумовно пов'язано із бажанням розмістити певну кількість експонатів в натуральну величину (літаки, ракети, двигуни), які мають відповідні розміри. Як правило такі музеї мають і відкритий майданчик для експонатів, де демонструються зразки техніки, що не псуються на відкритому повітрі. Аналіз архітектурно-образного вирішення музеїв авіації та космонавтики дозволяє зробити висновок, що сталого підходу до вирішення композиції даного типу будівель на сьогодні не сформовано. Мають місце, як статичні монументальні рішення, так і динамічні експресивні варіанти. Можливо такий сталий підхід ніколи і не з'явиться, що в цілому можна було б пояснити унікальністю самої сфери діяльності людей по вивченню космічного простору, що постійно вимагає і унікальних архітектурно-образних рішень будівель відповідного профілю.

Перспективу подальших досліджень становить вивчення еволюції образно-композиційних рішень музеїв авіації та космонавтики.

Література

1. Типологія громадських будівель і споруд: посібник (для студ. вищ. навч. зал.) / Л. М. Ковальський, В. М. Лях, А. Ю. Дмитренко, та ін. – К.: Основа, 2012 – 272с.: іл.

2. Садим В. А. Историко-культурное наследие космонавтики в отечественных и зарубежных музеях: проблемы трансляции: автореф. дис. канд. культур.: 24.00.03 / Садим В.А., - К, 2005.- 192 с.

3. Кожина Л. М. Разработка научных основ музейного дела в области истории техники: автореф. дис. канд. тех. наук: 07.00.10/ Кожина Л. М., 1997.

4. Буренина О.Д. Абсурд і мотив повітроплавання в літературі та візуальних мистецтв 1900-1930-х років / Новини російського державного педагогічного університету ім. А.І. Герцена. – 2005 - № 11 / том 5.

5. [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: http://pidruchniki.ws/12281128/kulturologiya/ naukovo-tehnichni

Аннотация

Статья посвящена изучению архитектурно-образного решения музеев, а именно были рассмотрены зарубежную и отечественную практику проектирования и строительства, обоснована необходимость обобщения приемов формирования композиционно выразительных музеев авиации и космонавтики.

Ключевые слова: музей, авиация, космонавтика, образно-стилевое решение, композиция.

Annotation

An article is devoted to study architectural and imaginative solutions of museums. The foreign and domestic practices of design and construction were considered in the work. The necessity of generalization of methods of formation of expressive composition Air and Space Museum was substantiated.

Keywords: museum, aviation, space, image-style solution composition.

УДК 711.459.6 711. 122

З. В. Лукомська,
канд. архітектури, доцент
кафедра реставрації архітектурної і мистецької спадщини
національного університету "Львівська політехніка"

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИКО - МІСТОБУДІВНОГО РОЗВИТКУ МІСТА СТРИЯ

Анотація: розкрито проблему розвитку історичного міста Стрия, що знаходиться у Львівської області. Досліджено цінні елементи містобудівної спадщини, які походять з періоду закладення міста (XV ст.) та котрі були знівельовані від часів приходу австрійської влади і до тепер. На основі проведеного аналізу історичних джерел зроблені висновки стосовно історико - містобудівного розвитку міста та вперше представлені в літературі передмету.

Ключові слова: історико-містобудівний розвиток, історичне місто, цінний історичний об'єкт.

Дослідження присвячене проблемі майбутнього історичних міст в контексті охорони їх цінної історичної субстанції. Яким є шанс їх розвитку та модернізації після багаторічного цивілізаційного застою, після десятків років існування в умовах ринкової економіки.

Вивчення особливостей розвитку, оцінка архітектурно-містобудівної вартості та пропозиції щодо збереження історичних центрів міст є актуальними сьогодні, коли маємо збільшення уваги у суспільстві до охорони містобудівної спадщини. Елементи цінної історично сформованої об'ємно-розпланувальної структури міста, які вціліли після значних змін, руйнуються та нищаться в теперішній час, в процесі перебудов та реконструкцій. У багатьох випадках це зумовлено тим, що відсутня інформація про цінність того чи іншого історичного об'єкту чи містобудівної структури в цілому.

Як приклад розглянемо місто Стрий Львівської області, яке в останні роки переживає як і більшість історичних міст України спонтанний процес ревалоризації і розвитку.

1. Особливості історико-містобудівного розвитку міста.

Перша письмова згадка про місто Стрий датується 1385 роком. В той час він вже був центром волості [1]. Розвинулось місто на лівому березі ріки Стрий. Назва міста походить очевидно від назви ріки Стрий (звукосполучення "стр" на індо-європейських мовах далекого минулого означало воду, яка тече) [2] (рис.1, 2).

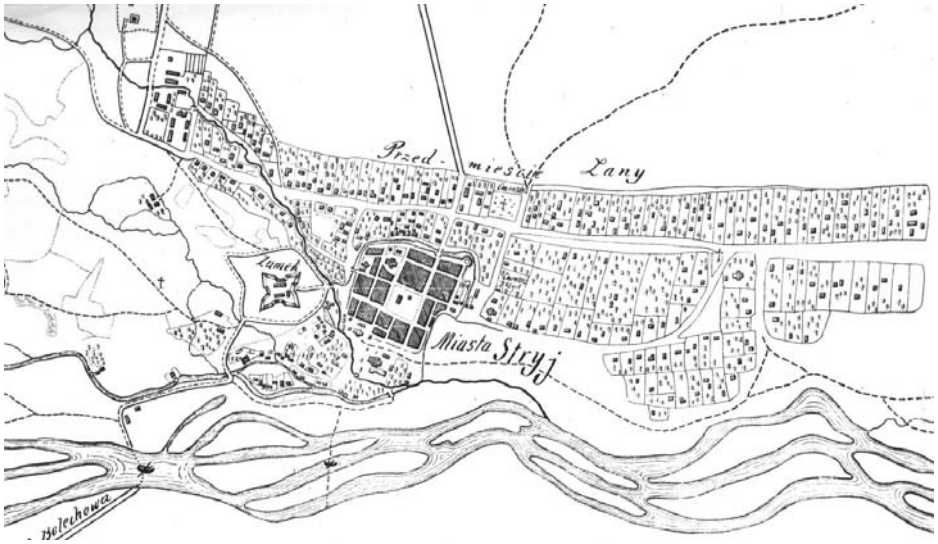

Рис. 1. План міста Стрия 1788 року. Фрагмент.

Рис. 2. Місто Стрий на карті Ф. фон Міга (1779-1782 рр.).

Серед вагомих відомостей про життя міста на первісних етапах розвитку важливими є дані про те, що перед 1397 роком в місті існував костел, про що довідуємось із описаної суперечки між галицьким архієпископом та перемишльським архієпископом про приналежність стрийської парафії. Також із історичних джерел відомо, що на початку XV ст. польський король Владислав Ягайло передав Стрий з повітом своєму брату князю литовському Свидригайлу, який у свою чергу передав ці землі Федору Любартовичу. Відома також версія про те, що між князем Свидригайлом та князем Федором Любартовичем відбувалась боротьба в ході якої місто було знищене [3].

У 1431 році на прохання старости стрийського Закліки Тарла з Щекажовиць король дозволив наново заснувати місто на німецькому праві та дав дозвіл на заснування крамниць і цирульні, дозволив утримувати під ратушею пивницю [4]. Утворений міський магістрат складався з ради на чолі з бургомістром та судівської лави, яку очолював війт. До 1434 року на території міських грунтів виникає шляхетський фільварок Заплатин, пізніше включений до складу міста як одна з дільниць його передмість.

На період XVI ст. Стрий вважався “дерев’яним містом” [5]. Дерев’яні споруди центральної частини були оточені валом та частоколом. Тільки ця частина локації і мала юридичний статус міста. Правами городян користувались тільки ті хто володів нерухомістю в межах валів. Більшість жителів міста займались ремеслом. Майстри об’єднувались в цехи. У XVI ст. виникли цехи кушнірський, шевський, гончарний, ткацький, кравецький, об'єднаний цех ковалів, слюсарів, мечників і золотарів, пізніше — бондарський [6]. Розвивався мучний промисел – на ріці Стрий і її притоках працювали сім млинів. Значного розвитку досягла торгівля. Стрийські купці підтримували торгівельні зв’язки з містами Прикарпаття, Закарпаття, Буковини,

Молдавії і Придністров'я. Більшість міщан та передміщан займались сільським господарством.

Більшість населення Стрия складали українці. В 1662 році в місті проживало 1050 сімей українців і 328 – поляків. Багаті купці, які захопили в свої руки управління містом складали дуже малу частинку від всього населення. Українське населення активно протистояло насадженню католицизму [7]. У 1650 році король Ян Казимир підтверджує права п'яти стрийських церков.

В кінці XVI ст. в місті Стрию виникли чотири братства, котрі об'єднували широкі верстви українського населення міста і передмість. При братствах були створені школи, які стали центрами розповсюдження рукописної та друкованої книги.

Впродовж XVII ст. в стрийських братських школах викладали вчителі з різних міст Галичини, Поділля, Наддніпрянщини. Братські школи давали непогану підготовку для подальшої освіти, а тож деякі стрияни продовжували навчання у київській академії.

Негативним чинником у розвитку міста були численні пожежі та спустошливі татарські набіги у XVI – XVII ст., в результаті яких становище жителів міста погіршувалось. Колосальних збитків також завдавали місту грабежі польсько-шляхетського війська, які повторювались з року в рік.

На основі приведених історичних даних можемо роботи висновок про те що у період XV – XVII ст. місто було розвиненим культурно-торговим центром регіону, що вплинуло на формування його містобудівного образу, збережені елементи якого необхідно берегти адаптувавши до сучасних вимог суспільства.

2. Цінні розпланувальні елементи містобудівної структури Стрия.

Відома на сьогоднішній день історична інформація про місто, яка стосується первісних етапів його розвитку нажаль є не достатньою для створення повної картини історичного розвитку Стрия. В цій ситуації доповнити відомості можливо за допомогою археологічних досліджень, які нажаль також не проводились жодного разу на території історичного ядра міста. Тому сукупністю джерел, на які можемо опиратись при створенні історико-містобудівного портрету міста виступають історичні плани, карти, описи.

Проаналізувавши картографічні матеріали можемо робити висновок, що місто розвинулось вздовж ріки Стрий, яка із південної сторони одночасно була природнім захистом для його середмістя. На ріці було закладено кілька млинів. Первісно розпланувальна структура міста складалась із розвиненого середмістя, яке було обнесене укріпленнями, і чотирикутного замку, який був відділений від середмістя фосою наповненою водою та поєднувався з містом вузьким

перешийком. Існували у місті також дві в'їзні брами із мостами. Навколо укріпленої частини середмістя розвинулись передмістя: Лани Долішні і Горішні, Підзамче, Шумлянщина, Війтівство [8].

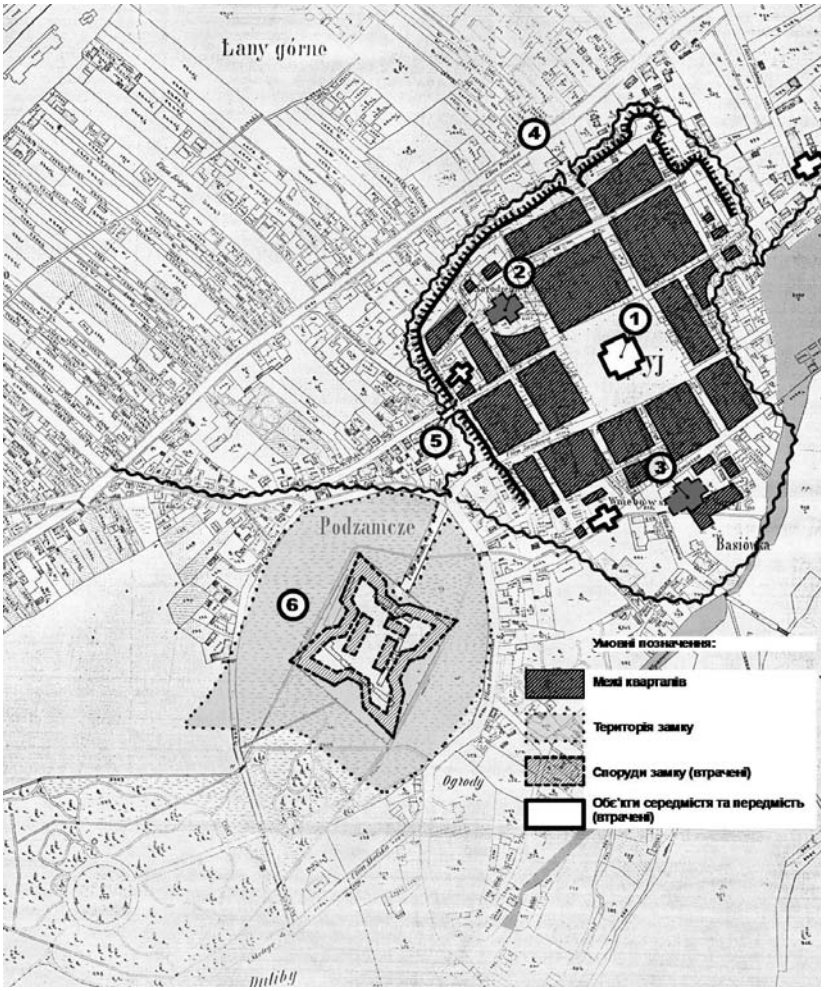

Рис. 3. Схема розвитку містобудівної структури Стрия: розпланувальні елементи періоду XVIII ст. накладено на карту поч. XX ст. **Експлікація: 1.** Споруда ратуші (втрачена); **2.** Костел Різдва Пресвятої Богородиці XV ст.; **3.** Церква успіння Богородиці XIX ст. (зведена на місці костелу Марії Магдалини поч. XVII ст.); **4.** Львівська в'їзна брама (втрачена); **5.** В'їзна брама (втрачена); **6.** Стрийський замок XV – XVI ст. (втрачений).

При вивченні відомих історичних джерел зустрічаємо кілька згадок про стрийський замок та міські укріплення. А саме – 1588 роком датується перший відомий опис замку, нажаль не збережений. Також відомими є згадки про виділення коштів управителями міста на відбудову міських укріплень впродовж всього XVII ст. Найціннішою із цих згадок є та, яка підтверджує право жителів Стрия на користування деревом з лісів Стрийського староства на потреби міста і відбудову міських укріплень, надане 1681 року королем Яном III Собеським. На основі цих історичних згадок можемо робити висновок про існування міських укріплень, очевидно, муровано-дерев'яного типу. На сьогоднішній день споруди замкового комплексу є повністю втрачені. Підтвердженням існування замку у місті Стрию є система вулиць, яка повторює складну овальну форму території колишнього замкового утворення. При співставленні існуючих планів міста з XVIII ст., XIX ст. та сучасної топо-геодезичної підоснови вдалось досить точно визначити місцерозташування Стрийського замку (Рис. 3). Сьогодні ця територія частково зайнята міським парком та частково спортивним підприємством.

Цінним збереженим елементом містобудівної структури Стрия виступає площа ринок із приринковими кварталами, які зберегли впродовж століть не тільки особливості розпланування, але і традиційний образ історичного середмістя [9]. На початку 19 ст. посеред ринку ще стояла дерев'яна ратуша, навколо неї стояли низькі дерев'яні будинки з виступаючими піддашшями на дерев'яних стовпчиках. Нажаль на даний час міська ратуша є втрачена, але існуючі масштабні переважно 2-во, 3-ри поверхові ринкові будинки дають уявлення про характер історичного середовища на первісних етапах розвитку. Також при розробленні схеми розвитку містобудівної структури Стрия: було виявлено, що первісна парцеляція та поділ на квартали приринкової забудови чітко прослідковуються у розпланувальній структурі середмістя та зберігається у пізніші періоди розвитку міста аж до теперішнього часу.

Незважаючи на бурхливі історичні події від часу закладення міста впродовж кількох наступних століть в історичних джерелах зустрічаємо описи, що стосуються значних об'єктів об'ємно-розпланувальної структури міста частина з яких існує і сьогодні. Найвидатнішою пам'яткою архітектури з якою пов'язана історія міста Стрия є костел Різдва Пресвятої Богородиці XV ст. (сьогодні Санктуаріум Матері Божої Покровительки Людських Надій), споруда якого була багато разів перебудована, але яка є одним із базових елементів розпланувальної структури міста на всіх етапах його розвитку. Він розташований традиційно у приринковій дільниці середмістя, будучи багато разів руйнованим пожежами та іншими згубними впливами є цінним елементом та символом міста. Після кількох перебудов та реконструкцій існуючий

сьогодні костел є важливим автентичним елементом, на який можемо опиратись у процесі ідентифікації цінних історичних об'єктів первісної розпланувальної структури міста.

Інші сакральні об'єкти та комплекси – костел Марії Магдалини поч. XVII ст., п'ять дерев'яних православних церков, синагога XVII ст., православний монастир XVII ст., монастир Францисканів XVIII ст. – які існували від періоду виникнення міста та неодноразово перебудовувались нажаль сьогодні є втрачені.

Проаналізувавши відомі описи та зображення, співставивши історичні та сучасні картографічні матеріали вдалось зробити висновки щодо збережених цінних елементів історичного ядра міста (Рис. 3). На даний період серед збережених елементів середмістя є:

- частково збережена розпланувальна структура колишнього середмістя Стрия;
- збережена з невеликими змінами об'ємно-просторова структура площі ринок та прилягаючих кварталів;
- частково збережені квартальна забудова колишнього середмістя та система міських вулиць;
- збережені із змінами історичні сакральні споруди.

3. Висновок.

Представлена у статті проблема дослідження історико-архітектурного розвиту міста Стрия є першим кроком на шляху відтворення первісного образу міста.

У підсумковій частині проведеного дослідження можемо стверджувати, що на території міста Стрия знаходиться значна кількість цінних об'єктів з багатим історичним минулим, які потребують ґрунтовного міждисциплінарного дослідження. Проведення наукових розвідок на стику дисциплін дасть можливість розкрити особливості розвитку існуючих історичних об'єктів, виявити та ідентифікувати втрачені цінні складові первісної об'ємно-розпланувальної структури міста.

Історико-містобудівна спадщина міста Стрия не була до цього часу предметом широких наукових досліджень. Більшість цінних елементів історичного середовища на сьогоднішній день не мають відповідного статусу, не є інвентаризовані, паспортизовані, тобто більшість історичних об'єктів потребують проведення робіт з виявлення, ідентифікації, наукового вивчення, класифікації, інвентаризації та паспортизації нововиявлених пам'яток архітектури.

Для збереження історичного середовища та цінної історичної забудови міста необхідне розроблення науково-проектної документації (історико-

архітектурного опорного плану, історико-містобудівних обґрунтувань, проектів формування охоронних зон пам'яток архітектури та містобудування та ін.), яка може стати точкою відліку у довготривалому процесі раціональної організації співіснування історичного та сучасного середовища міста.

Література:

1. Efirlich L. Starostwa w Halickiem. Lwów, 1914, с. 35.
2. Територіальні діалекти і власні назви. К., 1965, с. 160.
3. Przewodnik naukowy i literacki. Lwów, 1886, с. 601.
4. Залозецький В. Д."Ньсколько свьдьній о гор. Стрьіь", - "Червона Русь", 1890, № 41 – 48.
5. Gwagnini A. Sarmatiae Europeae descriptio. Gracoviae, 1578, с. 70.
6. Przewodnik naukowy i literacki, с. 612.
7. Ісаєвич Я. Братства та їх роль у розвитку української літератури XVI—XVIII ст., с. 112.
8. Slownik geograficzny. T. XI. – Warszawa, 1891. – с. 429.
9. Prochaska A. Historja miasta Stryja. Lwów,1926, с. 42 – 46.

Аннотация

В статье раскрыто проблему развития исторического города Стрыя, который находится в Львовской области. Исследованы ценные элементы градостроительного наследия, которые происходят с периода закладки города (XV в.) и которые были снивелированы со времен прихода австрийских властей и до сейчас. На основе проведенного анализа исторических источников сделаны выводы относительно историко - градостроительного развития города и впервые представлены в литературе передмета.

Ключевые слова: историко-градостроительное развитие, исторический город, ценный исторический объект.

Abstract

The article deals with the problem concerning development of the historic city Stryi, located in Lviv region. Valuable elements of urban heritage, originated from the period of city foundation (XVc.), which were lost from the time of Austrian government arrival till nowadays, were investigated in this article. Based on the analysis of historical sources, conclusions regarding historical and urban development of the city were drawn and these results were presented in the literature of subject for the first time.

Keywords: historical and urban development, historic city, valuable historical object.

УДК 711.435

Б. С. Посацький, *к. арх., проф.*
Л. С. Людкевич *м. арх.,*
Національний університет «Львівська політехніка»

МІСТОБУДІВНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЦЕНТРУ МІСТЕЧКА (на прикладі смт Щирець Львівської області)

Анотація: розглянуто природні, історичні, соціально-культурні передумови розвитку та ревіталізації містечка (селищ міського типу) Щирець як осередку обслуговування локального значення. Звернуто увагу на значення історико-культурної спадщини у процесі ревіталізації поселень такого типу.

Ключові слова: ревіталізація, містечко, селище міського типу, площа, пам'ятка архітектури.

У системі розселення Львівської області розташовано 35 селищ міського типу, які в минулому (в дорадянський період до 1939 р.) традиційно називалися містечками, тобто зовсім малими містами. Більшість з них були засновані у ХІУ – ХУІ ст. і у минулому функціонували як осередки торгівлі та ремесла, що обслуговували навколишні сільські поселення. Сьогодні населення містечок коливається в межах від 1 тис. мешканців до 7 тис. мешканців, серед них Щирець з чисельністю населення 5,9 тис. осіб відноситься до більших поселень. На початку ХХІ ст. у цих поселеннях гостро постала проблема урбаністично-архітектурної ревіталізації просторового середовища містечок з метою покращання умов життєдіяльності та підвищення привабливості поселень.

В даному контексті розуміємо поняття ревіталізації як комплекс заходів, що мають своєю метою створення кращих просторових умов для суспільно-економічно розвитку. У комплекс заходів входять наступні завдання: - урбаністично-архітектурні – ремонти і модернізація будинків та їх комплексів у пов'язанні з формуванням культурного краєвиду даної території; - технічні – покращання якості міської дорожної та інженерної інфраструктури; - суспільні – протидія негативним суспільним явищам, підвищення безпеки; - економічні – економічне пожвавлення, розвиток підприємництва, комерційних заходів, туризму; - середовищні – покращання стану природного довкілля, зменшення забруднення та шкідливих викидів [1]. У статті розглянуто історичні, соціально-культурні та просторові передумови розвитку та ревіталізації містечка (селищ міського типу) на прикладі Щирця.*

Містечко Щирець (офіційно селище міського типу) розташоване на правому березі річки Щирки – притоки Дністра, за 29 км на південний захід від

Львова на залізничній колії Львів – Стрий – Ужгород. Перші згадки про містечко зустрічаються у документах 1113 р. (за іншими даними — 1125 р.), в перші десятиріччя XIII ст. в околицях Щирця, як території Галицько-Волинського князівства відбувалися збройні сутички між галицькими князями та угорськими і польськими загонами, у 1241 р. містечко було зруйноване і спалене татаро-монголами.

Стародавній Щирець містився на невисокому, пласкому пагорбі (тепер тут центральна площа Щирця). Місто зі всіх боків було оточене мурами, підступитись до яких було доволі важко: з західного боку пагорба протікав (і нині протікає) невеликий струмок, який впадав у інший, більший струмок (притока річки Щирки), що проходив з південного боку пагорба, а зі сходу протікала річка Щирка. Щоб утруднити доступ до міських укріплень, на струмках зводили греблі. Отже місто з трьох боків оточували водні перепони і болота. Лише з півночі не існувало таких перепон, тому там було вирито глибокий рів (тепер тут проходить дорога на сусіднє село Піски).

Півтори століття пізніше, у 1397 р. Щирець отримав від польського короля Владислава Ягайла самоврядування за магдебурзьким правом, в документах ХУ ст. місто згадується як повітовий центр [2]. Місто було розташоване на торговому «соляному шляху» (Прикарпаття – Дрогобич – Щирець – Львів) та торговому шляху з Волині через Львів на Ужгород. У другій половині ХУIII ст. у Щирці налічувалося 102 будинки, а в передмістях 411 селянських хат, населення становило близько 2500 осіб [3].

Наприкінці XIX ст. у описі Щирця відзначалося, що над містом домінує пагорб висотою 313 м, який зветься «церковним», оскільки тут стоїть церковка, перебудована зі старовинного замочка, від якого залишився оборонний мур з баштою і бійницями. Під стрімкими схилами пагорба розташований гіпсовий кар'єр з фабрикою, що випускає три сорти гіпсу: - дрібнозернистий для виготовлення скульптур і штукатурок, - звичайний для будівельних розчинів, - подрібнений гіпс як мінеральне добриво [4].

*У статті використано матеріали магістерської кваліфікаційної праці Людкевич Л. «Планувально-просторове формування центрів історично сформованих містечок (на прикладі с.м.т. Щирець Львівської області)». Науковий керівник проф. Посацький Б. С. Працю виконано на кафедрі містобудування НУ «Львівська політехніка» у 2014 р. за ініціативою та за сприяння А. Крижанівського.

У 1880 р. у Щирці було 169 будинків, в яких проживало 1754 мешканці, які за віросповіданням поділялися наступним чином: 152 греко-католики, 114 римо-католиків, 1385 іудеїв та 103 особи інших віросповідань. З них поляками вважали себе 183 особи, українцями – 112 осіб, німцями – 1459 осіб [5].

Впродовж XX ст. населення містечка зростало, процес прискорився у другій половині XX ст. (радянський період) і досягло у 2000 р. 5,9 тис. осіб [6]. За радянських часів Щирець деякий час (1939 – 1941, 1944 - 1959) виконував функції районного центру (у 1959 р. територію Щирецького району приєднали до Пустомитівського).

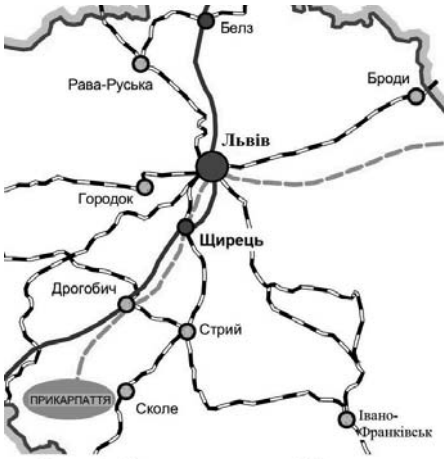

Рис. 1. Розташування Щирця у мережі шляхів.

Територія Щирця в сучасних межах витягнута вздовж долини р. Щирки і залізничної колії Львів – Стрий, займає площу 249 га. Річка Щирка розвивається на міській території в мережу струмків, каналів та ставків. Переважаюча частина території сучасного міста займає рівнинний правий беріг р. Щирки, натомість на лівому на високому пагорбі знаходиться укріплена церква Різдва Пресвятої Богородиці в оточенні старих дерев. Більша частина території зайнята житловою садибною забудовою, невеликі промислові зони розташовані у північній (виробництво будівельних матеріалів) і південно-східній частинах міста (виробництво будівельних матеріалів, підприємства харчової промисловості), значну частину займає територія зовнішнього транспорту.

Функції сучасного центру містечка розташовані переважно в межах історичного ядра з ринковою площею, оточеною дрібними кварталами регулярної форми у плані. Заклади і установи торгівлі та побутового обслуговування традиційно зосереджені у перших поверхах забудови ринкової площі та у навколишніх кварталах. Тут розташовані: селищна рада, дитяча музична школа, відділення банку, аптека, перукарня, ветеринарна клініка, бюро ритуальних послуг, заклади торгівлі і громадського харчування, дитячий майданчик, самовільні автостоянки.

З північного-заходу на південний схід площу перетинає головна вулиця Щирця, яка одночасно є складовою автошляху районного значення Львів – Миколаїв (рух зовнішнього транспорту), що створює труднощі у функціонування центру містечка та аварійні ситуації.

У Щирці збереглося історичне розпланування міського центру (історичне ядро) та пам’ятки архітектури: Згідно матеріалів історико-архітектурного опорного плану Щирця на території міста виділяються території історичного ареалу (11,9 га), цінного історичного ландшафту (26,8 га), місця історичних

поселень (13 га), старий єврейський цвинтар поза сучасними межами містечка на лівому березі р. Щирки, налічується 28 пам арх., історії та монументальних об'єктів, понад 80 об'єктів збереженої історичної забудови. Зазначено, що внаслідок воєнних руйнувань впродовж XX ст. втрачені архітектурні пам'ятки: оборонні мури, брами, синагоги, водяний млин.

Забудова центру містечка переважно садибна (одно-, дво-поверхова), збереглася периметральна структура забудови ринкової площі (з точки зору розпланування площі). Натомість свої автентичні форми (окрім поділу на парцелі) ця забудова втратила внаслідок воєнних руйнувань першої і другої світових воєн. Тому нинішні будинки на ринковій площі являють собою надбудови XX ст. на стінах перших поверхів або фундаментах старіших будівель. Південніше історичного ядра також розташовані декілька кварталів багатоквартирної малоповерхової та середньо поверхової (до 5 поверхів) забудови другої половини XX ст., які розташовані нижче по рельєфу.

Проведений аналіз умов зорового сприйняття архітектурно-ландшафтних домінант та пам'яток архітектури дозволив визначити головну міську домінанту – оборонну церкву XVI ст., що займає вершину пагорба на лівому березі річки Щирки. З пагорба відкривається повна панорама Щирця та околиці, отже, тут перетинаються головні напрямки (візуальні осі) просторової композиції містечка. Внутрішні візуальні осі спрямовані на Троїцьку церкву і костел Св. Станіслава, вони співпадають з основними напрямками пішохідного пересування у історичному ядрі Щирця.

З точки зору ролі Щирця у системі розселення Львівської області та у локальній системі розселення містечко буде і надалі зберігати традиційну роль осередку обслуговування прилягаючих сільських поселень. Розташування на одному з транзитних напрямків «зі Львова на південь» (Львів – Миколаїв – Стільсько) обумовлює використання туристичного потенціалу містечка (природні умови долини річки та історична спадщина українського, польського та єврейського народів).

У сучасному процесі розвитку Щирця постає проблема ревіталізації просторового середовища центру містечка з метою покращання умов життєдіяльності з допомогою урбаністично-архітектурних заходів [7]. Поставлена мета дозволяє сформулювати завдання урбаністично-архітектурної ревіталізації, що означає трансформацію розпланування і забудови до стану, який забезпечує повноцінне функціонування поселення. Загальним завданням можна вважати формування відповідного вимогам часу громадського простору в історичному центрі містечка, що вимагає, перш за все, оптимізації функціонального зонування центру з виділенням історичної ринкової площі як головного громадського простору містечка.

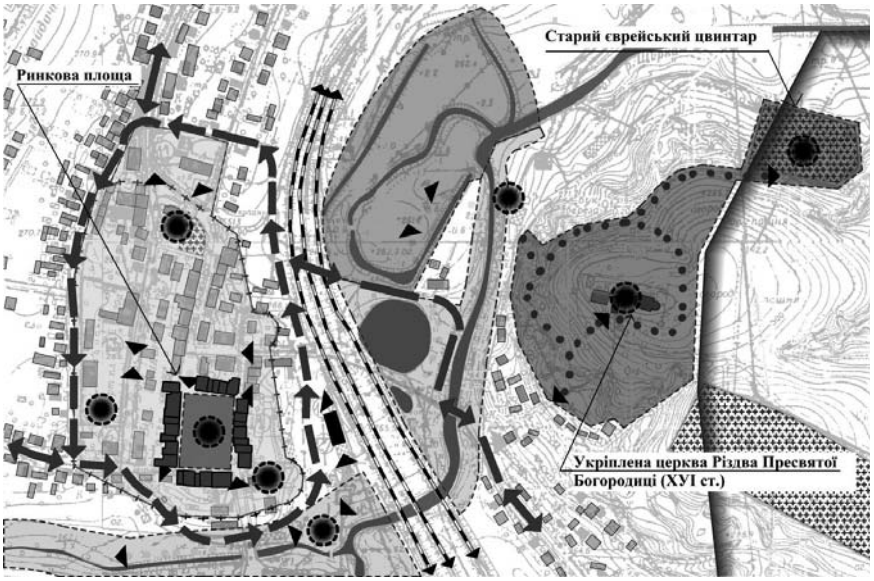

Рис. 2. Концепція розпланування центру Щирця.

Формування громадського простору передбачає перегляд планувальної організації території та реконструкцію і доповнення забудови. Першочерговим завданням постає формування історично властивої центрам містечок пішохідної зони, необхідне сьогодні взаємне поєднання (і, водночас, розмежування) транспортних та пішохідних зв'язків. Порівняно невеликі розміри території центру дозволяють забезпечити радіуси пішохідної доступності основних об'єктів в межах 500 – 700 м.

Схема розпланування Щирця дозволяє організувати кільцеву транспортну вулицю навкруги історичного центру і сполучити її з транзитними транспортними напрямками. Таким чином можна сформувати пішохідну зону з ринковою площею і оточуючими кварталами у правобережній частині містечка, закріпити існуючі пішохідні зв'язки до архітектурно-ландшафтної домінанти на лівому березі Щирки – оборонної церкви ХУІ ст. В оточенні церкви існують передумови для формування пішохідної паркової території, важливої складової ландшафтно-рекреаційної зони Щирця. В результаті може бути сформована розвинута пішохідна зона на правому і лівому берегах річки Щирки, у яку увійдуть громадсько-торговий центр містечка і паркова територія. Тут річка і розташовані вздовж неї транспортні комунікації (автошлях, залізниця) виступають основою природно-містобудівного каркасу Щирця в цілому та його центру зокрема.

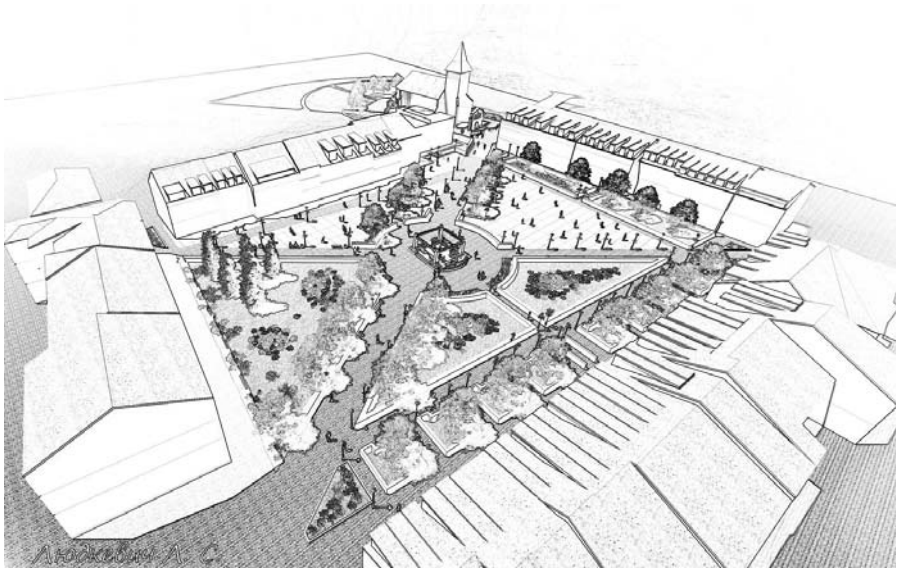

Рис. 3. Концепція формування простору ринкової площі Щирця.

Центральне місце у формуванні громадського простору Щирця належить історичній ринковій площі. Сьогодні площа не може ефективно виконувати цю роль насамперед з причини поділу її по діагоналі вулицею-дорогою транзитного руху, тобто фактичного відокремлення однієї частини від іншої. Забудова площі не має достатньої площі приміщень для розміщення необхідних функцій, благоустрій та озеленення території випадкові і безсистемні. ростоpовою концепцією передбачено формування ринкової площі як багатофункційного пішохідного простору, у якому можуть відбуватися різні види діяльності, від щоденного життя до святкових урочистостей і заходів. Територія площі поділяється (знову діагонально) на дві зони: - зона переважаючого озеленення; - зона переважаючого замощення. Перша зона передбачується для короткочасного відпочинку, використання другої може змінюватися залежно від потреб (влаштування виставок, ярмарків, зборів, мітингів, концертів, ігор та ін.).В центрі площі розташовується декоративна альтанка чотирикутної форми, покликана символізувати місце колишньої ратуші. У повсякденному використанні альтанка може служити місцем відпочинку, а в разі потреби - імпровізованою трибуною для виступів художньої самодіяльності тощо. Альтанка оточена декоративним мощенням та озелененням з використанням вертикальних форм зелені.

Концепцією передбачено просторове впорядкування оточуючої ринкову площу периметральної забудови з встановленням її висоти у 2-3 поверхи з

мансардами, маючи на увазі формування цілісного образу площі. На північній стороні приймається висота 3 поверхи, на південній та західній – 2 поверхи, на східній пропонується змінна поверховість від 3 до 2 поверхів, виходячи з міркувань загальної гармонійності і уникнення композиційного конфлікту з костелом Св. Станіслава ХУІІ ст., розташованого у південно-західному наріжнику площі.

На площі передбачено декоративне мощення з застосуванням природного каменю та озеленення з застосуванням партерних квітників, клумб, боскетів тощо.

Формування пішохідного простору історичної площі разом з парковою територією на березі річки Щирка та мережею пішохідних зв'язків між ними дозволять дозволять створити передумови загальної суспільно-економічної та середовищної ревіталізації центру містечка.

Література

1. Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast. Pod red. P. Lorensa I J. Martyniuk Peczek. – Gdańsk: Wydawnictwo Urbanista, 2009. – С. 8.
2. Історія міст і сіл УРСР. Львівська область. - К.: Головна ред. УРЕ, 1968. – С. 592, 593.
3. Історія міст і сіл УРСР. Львівська область. - К.: Головна ред. УРЕ, 1968. – С. 595.
4. Słownik geograficzny Królewstwa Polskiego. T. XI. – С. 851.
5. те ж джерело – С. 851.
6. Івченко А. Містечка України. Довідник. - К.: НВП «Картографія», 2000. – С. 30.
7. Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast. Pod red. Piotra Lorensa i Justyny Martyniuk-Pęczek. – Gdańsk: Urbanista, 2009. – С.8.

Аннотация

В статье анализируются градостроительные предпосылки ревитализации центра исторического поселка городского типа на примере местечка Щирец Львовской области. Показана концепция формирования пешеходного пространства в центре как предпосылки социально-экономической и средовой ревитализации центра посёлка городского типа.

Summary

This article analyses the preconditions of revitalization of historic urban center's (downtown) of townships on example of countrytown Shczyrec in Lviv region. It shows the conception of formation of pedestrian space in the center of township as the premise of social-economic revitalization of towncentre.

УДК 711. 4

В. О. Яценко
кандидат архітектури, доцент кафедри містобудування
Київського національного університету будівництва і архітектури

КОТЕДЖНІ МІСТЕЧКА – НОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ ВЕЛИКИХ МІСТ УКРАЇНИ

Анотація: в статті розглянуто особливості появи, територіального розміщення нового елемента розселення приміської зони великих міст – котеджного містечка. Законність процесу розміщення, проектування, будівництва та реалізації житла. Особливості експлуатації. Можливі та існуючі наслідки для системи розселення та самих жителів.

Ключові слова: котеджне містечко, новий елемент, система розселення, приміська зона, місто, сільські території, індивідуальне житло.

Існуюча система розселення складається з двох форм – місто і село.

Головним чинником класифікації міст є кількість жителів в ньому. Основними факторами класифікації сіл є не так чисельність населення, як сільськогосподарська направленість його діяльності.

За критеріями виробництва села діляться на тваринницького, землеробного, садівницького та інших направлень.

Не так давно така система поповнилась ще одним «утворенням» яке називає себе «котеджним містечком» різних видів (екологічне, етнічне, сучасне і т.д.) як у кого спрацьовує фантазія, «сучасним житловим комплексом» та багато інших нових термінів.

І все було б не погано, вирішується проблема житла міста яке знаходиться поруч, заможні люди переселяються в передмістя для покращення умов життя, якби не проблеми, які виникнуть через десяток років, коли ці утворення будуть в стадії експлуатації.

Далі по порядку розглянемо яким чином новий елемент системи розселення відбирає території, як правило кращі та стає «господарем» ситуації, законність та незаконність процесу і наслідки. І якщо в цивілізованих країнах цей процес, що отримав термін «субурбанізація» носить регульований характер, то в нас це серіал детективних, фантастичних історій, основними фігурантами яких є бізнес, закон, успішні люди, земля, схеми.

Розпочнемо з найбільш популярного, яким скористались бувші чиновники, які стали «успішними».

Перший крок – це після розпаду колгоспів – колгоспні паї, яким на початку незалежності було приділено максимум уваги. А все заради того, щоб

ще раз обдурити селянина. Бо це був прямий шлях запустити великий бізнес для розбазарювання землі, а не розпаювання.

Отримавши бумажку люди почали за правилами «броунівського» руху бігати, щоб кудись його прилаштувати. От тут-то і появились ті хто обіцяв за ці бумажки райське життя. Якщо ваучер на віртуальну долю можна було продати, або кудись вкласти в якийсь «лохотрон» під виглядом успішного сирного заводу, то «паї» на землю стали дуже ласим шматочком для великого бізнесу. І якщо ваучери проїли давно і пробачили цей «лохотрон» державі, то з паями шкоди самій державі стало набагато більше, появився чорний ринок землі, результатом якого зараз велика кількість власників паїв уже не в 3 га, а в 100-200 га, які стоять в бур'янах в процесі зміни цільового призначення під житло та введення їх в межі населених пунктів, з можливістю на них будувати. І це з землями сільськогосподарського призначення, які нібито за законом не підлягають зміні. Проте методи «успішних» людей – це вже компетенція інших професій. Але серед власників землі появилась ще одна категорія, яка отримала назву «дауншіфтерів», які все обіцяли аби заволодіти землею. А так як продавати землю за законом неможна було, то в хід пішли обхідні схеми.

Самим характерним став принцип «дворянства», який дозволяв скуповувати не землю, а долю іншого також як сам.

Інша схема – це знову віддати свій пай у користування нових прототипів колгоспів, це означало віддати в володіння успішному чиновникові, який після притягував у співучасники великий бізнес. І знову підписуючи всі бумаги, що власник паю буде отримувати якусь компенсацію, він має забути, що він був власником, а тепер уже є співвласником величезної компанії, яка є реальним власником, і вже з землею буде поступати, виходячи з своїх потреб.

Ще один шлях держава обіцяла отримання землі через публічні торги, так як цей шлях тягне за собою ще більш корупційний шлейф, то розглядати його не будемо. Дуже мало хто ним користується, тому що гроші закінчуються ще за багато часу до початку будівництва.

Принцип хто більше заплатить може вас взагалі лишити можливості купити землю.

Третій шлях отримання землі – це випросити у держави любим способом. Простіше всього переїхати на село прописатись і тоді як повновласний житель села вимагати землю. Доречи, це закріплено законом, що Вам повинні виділити землю, якщо Ви не володієте такою.

Звичайно ділянка невеличка, але це тільки початок, сам же процес діє за принципом снігової баби.

Ці методи створила бюрократична машина яка передбачила, що звичайній людині земля не потрібна, а от чиновникові, оточеному «діловими»

та «успішними» людьми є можливість попрацювати. Тому процес отримання дозволів на великі ділянки для сильних світу цього звичайна справа, а далі розпродати маленькими кусочками для бувших власників – це вже справа під силу тільки успішним людям.

От і виходить якщо землю не можна «продати» - то можна її «купити» і навпаки. А держава, як той бідний житель села стоїть за тином і дивиться на процес в надії, що колись щось і їй перепаде.

Висновком всього є те, що землю для майбутнього котеджного містечка, яке буде як болячка в існуючій системі сільського розселення можна придбати без якихось економічних, соціальних, інженерних та інших обґрунтувань.

Ну і звичайно іншим словом як інтервенцією сільських територій це назвати не можна.

Як уже згадувалось раніше новомодний термін «котеджне містечко» появився зовсім недавно, вже за часів нашої незалежності, коли одні проснулись одного ранку на купі грошей, а інші з обіцянками, що скоро буде жити краще.

Як свідчать соціологічні опитування, 53% громадян України віддали б перевагу своєму будинку за містом [1].

Лідером будівництва заміських котеджних містечок є Київ. В даний час навколо міста будується більше 5-7 котеджних містечок на відстані до 20 км [2] Мал. 1.

За останні роки в Київській області кількість містечок зросла катастрофічними темпами:

2005 р. - 34
2006 р. - 90
2007 р. - 108
2008 р. - 138
2009 р. - 252
2010 р. - 284
2011 р. - 305

Лідерами стали Києво-Святошинський та Обухівський райони. Майже відсутні котеджні містечка в Фастівському і Баришівському, що є доказом впливу великого міста, в якому проживає основна маса людей здатних матеріально побудувати заміський будинок.

На 2011 рік в Києві і Київській області:

побудовано - 4064 котеджів;
будується - 5500 котеджів;
проектувалось - 12608 котеджів.

I

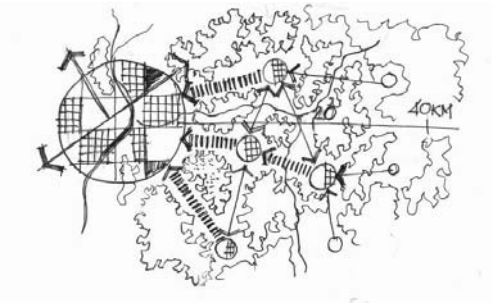

II

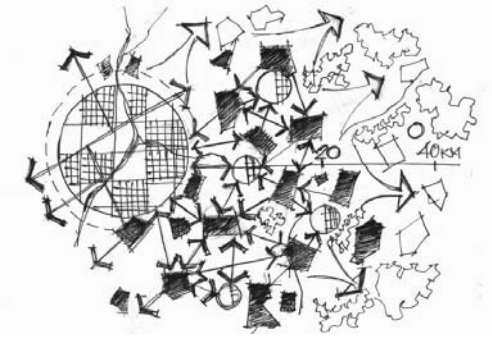

Мал. 1 Деградація приміської території, або головний біль архітекторів в майбутньому
I – період до 1960 років
II – період після 1990 років

- місто центр. О - населені пункти передмістя /існуючі/; - «котеджні містечка»; - рекреаційні території; → інженерно-транспортні зв'язки.

Термін «котеджне містечко» - це в якійсь мірі вигадка з метою звільнити руки забудовника від деяких норм і правил особливо в системі обслуговування та соціальній сфері. Вкладати кошти в соціальну сферу у вигляді дитячих садочків, шкіл і т.д., ніяк не входить в план отримання максимальних прибутків. Та і потенціальному науковцеві набагато легше замилити очі на стадії проекту, що все буде і буде рядом за кращими світовими зразками. Звичайно і фактор виділення землі під «світлу» ідею поки що проходив набагато простіше.

Ще один досить важливий фактор лохотрону таких містечок, це ідея, що всі сусіди будуть як члени однієї родини, за принципом клубу з подібними інтересами, можливостями та баченням майбутнього проживання. На першому етапі створення ідеї все так, проте життя є таким, яким його творять самі люди.

Одним з недоліків, є те, що такі котеджні містечка розташовуються за межами населених пунктів, тим самим створюють додаткове навантаження на територію у вигляді додаткової мережі доріг, інженерних комунікацій, екологічного погіршення оточення.

Нове утворення освоївши свою територію здебільшого в хороших природних умовах гадає, все навколо нічиє і ним можна користуватись як йому заманеться, доходячи до абсурду, забруднюючи його відходами, роблячи смітники, звалища, пустирі там де була природа.

В середньому котеджні містечка невеликі, близько 50 котеджів, інколи є і більші. Великі не вигідно будувати забудовнику, тому, що виникає необхідність закладати в проект повноцінну соціальну сферу, а це небажано для прибутку.

В кінцевому результаті все лягає на плечі жителям тому, що забудовник зекономивши на початку будівництва в малому містечку змушує значно більше платити за обслуговування ніж жителями великих містечок.

Якщо за Земельним кодексом України житлове будівництво може проводитись тільки в межах населених пунктів на землях цільове призначення яких дозволяє таке будівництво, то як котеджні містечка виникають за межами та ще й на найпривабливіших територіях?

Якщо ст. 39 Кодексу стверджує, що житлове будівництво ведеться тільки згідно генерального плану населеного пункту, то згідно якого генерального плану визначено призначення земельної ділянки де ведеться будівництво?

Виходить що на якомусь етапі здійснюється грубе порушення закону, а ще більше корупційні дії, тому, що земля все-таки виділяється.

Існує багато «схем», які дозволяють здійснювати порушення закону, а може деякі з них і не є такими через недосконалість самих законів. Як говорять, якщо не заборонено, то не є порушенням, неважливо, що результат негативний.

Найпоширеніший шлях це через дачні та садові кооперативи.

В попередній статті уже була спроба розібратись в цих викривлених за сутністю двох феноменах. Нагадаю, що за законом, а саме Земельним кодексом, території для дачних та садових кооперативів можуть відводитись за межами населених пунктів. Різниця суттєва, якщо дачні ділянки передбачають будівництво на землях рекреаційного призначення то садові на землях сільськогосподарського призначення. Використання дачної ділянки надає перевагу будівництва будинку цілорічного проживання, а ведення підсобного садівництва за бажанням.

Використання садової ділянки в основі своїй передбачає ведення садівництва, городництва, а будинок має сезонне призначення.

Поєднує їх одна і та ж біда, вони не мають поштового адресу і не можуть бути елементом постійного проживання з регістрацією.

І там і там можна будувати садові та дачні будинки, які, доречі, не мають обмежень в розмірах, хіба що заборонено, щоб садова ділянка в більшій частині була зайнята будівлями, але це більше обмовка ніж правило.

В ДБН 360-92 «Планування і забудова міських і сільських поселень» чітко визначені критерії садового і дачного будинків. Зазначено, що садовий будинок не має відповідати нормативам, що регламентують житлове будівництво ДБН В.2.2-15-2005 «Житлові будинки. Основні положення» так як є будинком сезонного використання. [3]. Дачний будинок навпаки

рекомендується дотримуватись норми житлового будівництва і має відповідати архітектурно-планувальному завданню п. 3.48.

Підтвердженням цього стало роз'яснення Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 1 липня 2006 р. «… розташування та проектування зазначених котеджів на території дачних поселень встановлюється не статутом дачних товариств, повинно здійснюватися згідно з нормативами, встановленими для житлових будинків садибної забудови», з урахуванням вимог ДБН Б.2.4-1-94, ДБН 360-92, Державних санітарних ПіН 173, а також ДБН В.2.2.-15-2005. [2].

Виходячи з того, що Законодавство забороняє будівництво житлових будинків за межами населених пунктів, а будівельні і санітарні норми дозволяють в їх рамках будувати садові та дачні будинки, появилась можливість під прикриттям дачних і садових кооперативів будувати котеджні містечка.

І знову, якщо «не дозволяється», то можна будувати. От такі невтішні несумісності.

Головною умовою дотримання законності є правила записані уставом садового і дачного кооперативів, що забудовником можуть бути тільки фізичні, а не юридичні особи.

Згідно ст. 121 громадяни можуть бути суб'єктами права власності земельної ділянки під садівництво або дачу. А отже земельне законодавство не дозволяє отримання будівельними компаніями як юридичними особами у власність чи оренду будь-яких земельних ділянок, які можуть використовуватися для будівництва котеджних містечок.

За законом дачні і садові товариства є юридичні особи, але процес створення базується на уставові фізичних осіб, які укладають договір про сумісне існування, тобто володіння землями загального користування. Далі земельні ділянки передаються у власність і будівництво може вестись на умовах власника земельної ділянки.

Власник земельної ділянки в такому вигляді зовсім не інтересує будівельну компанію, яка лишається права вигідно продавати готову продукцію – побудований будинок.

На цьому етапі будівельна компанія або шукає іншу схему, або, як правило, відмовляється. Існує ще варіант підставних фізичних осіб але реальний продаж створить ускладнення продажу і подальшої приватизації. Багато компаній пішли таким шляхом, що привело до перенасиченням ринку нереалізованими будинками.

В світі існує так звана англійська система будівництва заміських котеджних містечок, проте в нас відсутня правова база її впровадження і саме

на початку процесу отримання земельної ділянки. Суть системи, це отримання компанією земельної ділянки на 100-200 котеджів, будівництво, продаж, приватизація, але за держаними правилами.

У нас цей шлях прокладається з порушенням законодавства і одним з варіантів є залучення пайових власників землі, або оренда, або скупка паїв про згадувалось на початку.

Якщо абстраговано розглядати необхідність в житлі, бажання міського населення жити в більш сприятливих екологічних умовах, в приватному будинку, то ідея котеджних містечок нібито і непогана, якби вона не мала стихійного, непланового, необґрунтованого характеру в розташуванні, економіці та плануванні територій.

Ряд спеціалістів ратують за надання юридичним і фізичним особам рівних прав оренди земельних ділянок під будівництво житлових будинків. Можливо, але чи не створить рівність прав в інтенсифікації самовільного розселення і так зруйнованої системи розселення, особливо зони впливу великих міст.

Таке вирішення проблеми може зруйнувати головний аргумент потенційних жителів – це екологічні умови. Під забудову підуть землі на яких взагалі житло заборонено будувати. Тому перш чим надавати такі права, потрібно повернутись до робіт з районного планування, які зможуть обґрунтувати функціональне територіальне планування. Визначать можливу ємкість території без значного погіршення екологічної ситуації.

Результатом розрахунків проектів районного планування повинне стати і надання статуту новим котеджним містечкам в існуючій системі розселення. Сьогодні, поки що, ці утворення ще не місто, але уже і не село, а так якийсь «курортник» системи розселення з незрозумілими правами і обов’язками, проте користується всією інфраструктурою і міста і району як інженерною так і соціальною.

Одне зрозуміло – потрібна законодавча легалізація всього процесу від отримання землі до отримання права власності на землю і житло, тому що процес набрав значних обертів, які приведуть до дуже великих ускладнень. Люди, на сьогодні, в індивідуальному житлі вбачають чи не єдину можливість збереження своїх статків, а це означає, що потреба буде рости тільки на добре прораховані програми. Тому що необдумане будівництво величезних котеджів в 500 м^2 і ›, які в великій кількості пустують уже визвало тенденцію нового процесу вирішення їх подальшої долі.

Такий процес навіть отримав свою назву – реконцептуалізація. Складне слово, а значення просте до неможливого, як з одного будинку зробити два, а то і більше.

Як могло прийти таке в голову при терміні індивідуальний житловий будинок попробуємо розібратись в наступній статті.

Взагалі дана публікація може назвати різні відгуки, проте мета її не ставилася розкрити всі механізми і взаємовідносин закону забудовника та архітектора.

Щоб зрозуміти всі процеси законного і незаконного будівництва, отримання дозволів, землі і т.д. можна написати цілий підручник. Цього разу метою було звернути увагу, що проблема може перерости в катастрофу, а ми маємо розуміти, що на цій землі ще потрібно жити нашим дітям.

Процес роздумів має свої обґрунтовані висновки які можна швидше назвати негативними наслідками цього незвичайного явища – будівництва котеджних містечок:

1. Котеджні містечка будуються не за вимогами тих, хто в них житиме, а хто їх будує і продає.
2. Початкове будівництво в природному оточенні існує тільки на час будівництва і продажу, слідуючим кроком буде освоєння наступної земельної ділянки і природна привабливість першої зникає.
3. Котеджні містечка – це чисто бізнес програма, а не мета створити покращені умови проживання, принаймні поки що було так.
4. Розчарування власників будинків в процесі експлуатації.
5. Непродумана помилка будівництва будинків великої площі, які були доступні тільки невеликій кількості людей.
6. Невідповідність проектних обіцянок реальним пропозиціям соціальних і інженерних умов майбутніх жителів.
7. Ідея одночасного будівництва подібних будинків перетворилась в довгобуди та законсервовані нереалізовані об’єкти.
8. Пік будівництва не врахував можливі економічні спади в суспільстві.
9. Не враховано особливості існуючої системи розселення, що привело до антагонізмів між жителями існуючих сіл та новобудовами.
10. Розміщення котеджного містечка дуже часто стає екологічним агресором по відношенню до природи, рослин, тварин. Інколи рослини і тварини зникали назавжди.
11. Відокремлення містечка від оточення за допомогою, парканів, закритості визиває дурний естетичний присмак для всіх і всього.
12. Проектна документація зроблена нашвидкоруч, не враховує дуже багато факторів особливо коли мова йде про складні геологічні, гідрологічні та інші умови. Яскравим прикладом для Київської області є намивні території Конча-Заспи, Богданівки, містечок в Житомирському напрямку з високими ґрунтовими видами. Це тема окремої публікації.

13.Відсутня стратегія подальшої долі містечка, як повноцінного елемента системи розселення, або хоч приміської зони. Дана урбанізація, яку не можна віднести ні до міста ні до села.

14.Демографічні прорахунки в тому, що житель в любому суспільстві весь час змінює свої погляди та ставлення до головних життєвих цінностей.

15.Закладені умови забудови котеджних містечок, як правило, практично не передбачають зміну стратегії їх використання. А це призводить до дуже швидкого соціального старіння і втраті початкових переваг здебільшого надуманих як складових бізнес-планів.

16.Проживання в котеджних містечках через їх замкнутість потребує великих місячних плат за комунальні послуги.

17.Відсутня яка-небудь класифікація котеджних містечок.

18.Довгий термін будівництва всієї інфраструктури містечка, а це головна умова покупця сьогодні призводить до морального і фізичного старіння побудованих котеджів, які були на проектний період невраховані. Через деякий час проект стає збитковим.

19.Втручання бізнес правил в творчий процес на стадії проекту стає причиною швидкого морального старіння ще на стадії будівництва.

20.Прорахунки в місті вибору земельної ділянки, але це проблема і закону і власника.

21.На стадії проектування не враховано типи розвитку попиту майбутніх жителів, тому по закінченні будівництва уява про котедж та його оточення у потенційних покупців більш сучасна ніж йому пропонують.

22.Регіональні особливості районів, які є прямими донорами створення клієнтів на купівлю того чи іншого житла невраховані. Наприклад, якщо район аграрний, то слід подумати чи там буде попит на елітне житло за відсутності зовнішньої інженерної інфраструктури.

23.Спроба створити окрему класифікацію «еліти», «бізнес», «економ» немає ніякого економічного, соціального чи демографічного підґрунтя, щось середнє між «бачив», «пробував», «хочу». Відсутність стратегії в розумінні приводить до «гібридних» поселень, які не мають ні естетичної, ні економічної, екологічної та життєвих привабливостей для потенційних бажаючих.

24.Ціноутворення котеджів складається часто з позиції успішності бізнесу, який приймає участь в створенні містечка, а не з реальних умов і потреб. Прибуток нівелює всі нюанси житлового бізнесу, який з часом починає помирати.

25.Будинок побудувати і продати – головний лозунг інвестора, а все інше, що обіцялось в попередній програмі стає міфом і в подальшому лягає на плечі жителя. Містечко стає «резервацією» за високим тином де немає можливості

купити навіть хліба. І знову на допомогу можуть ще прийти принципи агломерірування містечок, але потрібна нова стратегія, стратегія сумісного взаємо доповнення в процесі існування.

Література

1. Руденко – Мініх І. Переселення: власний будинок став не лише втіленням давньої мрії, а й вигідним вкладенням коштів // Дзеркало тижня. – 2006 4-10 листопада.

2. Інформаційний бюлетень Мінбуду України. – 2006, №7 (1 липня 2006).

3. ДБН 360-92** Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. – К.: 1992.

4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. №2768-III, Відомості Верховної Ради України від 25.01.2002 р., №3, с. 27.

Аннотация

В статье рассмотрены особенности возникновения территориального размещения нового элемента расселения пригородной зоны больших городов – котеджного городка. Законность процесса размещения, проектирования, строительства и реализации жилья. Особенности эксплуатации возложенные и существующие последствия для системы расселения и самих жителей.

Ключевые слова: котеджный городок, новый элемент, система расселения, пригородная зона, город, сельские территории, индивидуальное жилье.

Abstract

Are new elements of suburban zone of large citis. The main features of cottage settlement’s territorial development are observed in this article. The legality of accommodation, design, construction and implementation of housing is researched. Operation features and possible consequences for the settlement system and the residents are observed in the article.

Keywords: cottage settlement, new element, settlement system, suburban zone, city, country territories, individual housing.

УДК 711:382

Г. М. Юрчишин,
канд. арх., проф.,
К. Т. Голубчак
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ, ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ДУХОВНО-РЕКОЛЕКЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ПРИКАРПАТТЯ

Анотація: розглянуто передумови розвитку паломництва та релігійно-пізнавального туризму в Україні, як важливої складової духовного виховання нації. На основі світових аналогів запропоновано напрями архітектурно-просторової організації духовно-реколекційних центрів в рекреаційній сфері Прикарпаття.

Ключові слова: паломництво, релігійно-пізнавальний туризм, Прикарпаття, рекреація, духовно-реколекційні центри.

Постановка проблеми. Швидкі темпи розвитку усіх сфер сучасного суспільства вимагають блискавичної реакції та відповіді на складні філософсько-світоглядні питання нації. Моральні та духовні цінності залишаючись незмінними по суті, повинні бути адекватними за формою вимогам часу. Прогрес у науці, техніці, на грунті соціально- економічних змін у світі змінювалися, а отже і потреби людини у релаксації і відпочинку слід наповнювати високими естетичними складовими. На сучасному етапі швидкого розвитку суспільства часто виникає бажання спокійно поміркувати про життя та поринути у світ інших реалій. Тобто потреба у духовному відпочинку сьогодні надзвичайно велика.

Тому, у зв’язку зі зростанням потреби духовного відпочинку, дедалі яскравіше виділяється релігійний туризм. Розвиток релігійно-пізнавального та паломницького туризму у сучасному суспільстві веде до духовного збагачення нації. Релігійний туризм є самостійною підгалуззю і одним із перших видів туристичних подорожей. Він задовольняє духовні потреби віруючих різних віросповідань, забезпечує ознайомлення населення з маловідомими сторінками історії релігії й одночасно сприяє формуванню культури міжконфесійних і міжнаціональних відносин, утвердження національної свідомості та любові до рідного краю, самосвідомості, відтворення історичної пам’яті, виховання патріотизму, розвитку естетичних і художніх смаків. [1]

Виклад основного матеріалу. За визначенням релігієзнавців релігія - це феномен духовного життя, світоглядна основа, що відбивається в ідеалах,

уявленнях, морально-етичних нормах та інших формах опредмечування історичного досвіду людства, які виконують регулятивну роль у життєдіяльності людини, формують її ставлення до навколишнього світу, спрямовують соціальну активність і поведінку. Тому незаперечною є роль релігійних уявлень у формуванні будь-якої національної культури. [2]

Вважається, що обов'язком кожного свідомого християнина є очищення і збагачення свого внутрішнього храму шляхом черпання сил від рідних святинь.. У паломницьких прощах та подорожах історико-архітектурна сфера переплітається з духовністю. На фоні релігійно-духовної байдужості та моральної деградації суспільства (зокрема молодого покоління) все актуальнішою стає необхідність тісного єднання людини з церковним життям. Споконвіків релігія відігравала значну роль у суспільному житті та побуті українців. І на сучасному етапі Церква, володіючи високим рівнем довіри українців, є важливою складовою українського суспільства.

Тому на сьогоднішньому етапі одним з найпопулярніших видів туризму у світі та в Україні зокрема, є релігійний туризм. Виділяють два основні напрями релігійного туризму: релігієзнавчий та паломницький. Перший передбачає поїздки для релігієзнавців та науковців з науковою ціллю, а також ознайомлення з сакральними памятками та історією релігії. Під паломництвом мається на увазі відвідання святих місць для духовного поклоніння, а також місіонерські подорожі для проповідування віровчення.

При формуванні релігійно-туристичних маршрутів першочергову увагу приділяють храмам, монастирям, каплицям та іншим місцям збереження чудотворних ікон, цілющих джерел, мощей святих чи інших цінних реліквій, що викликають особливу увагу та інтерес з боку паломників та релігієзнавців. Особливою цінністю володіють скульптурні та живописні роботи релігійної тематики, а також унікальна сакральна архітектура.

Світова практика організації релігійного туризму показує, що значного поширення набуло проектування спеціальних закладів духовного відпочинку - духовно-реколекційних центрів, які зосереджуються у місцях найбільшої концентрації паломників та мирян.

В процесі дослідження даної теми було виявлено велику кількість світових аналогів, проаналізувавши які, можна класифікувати дані заклади наступним чином:

Окрім того майже в усіх нижче наведених світових аналогах простежується типова планувальна схема та функціональне зонування приміщень.

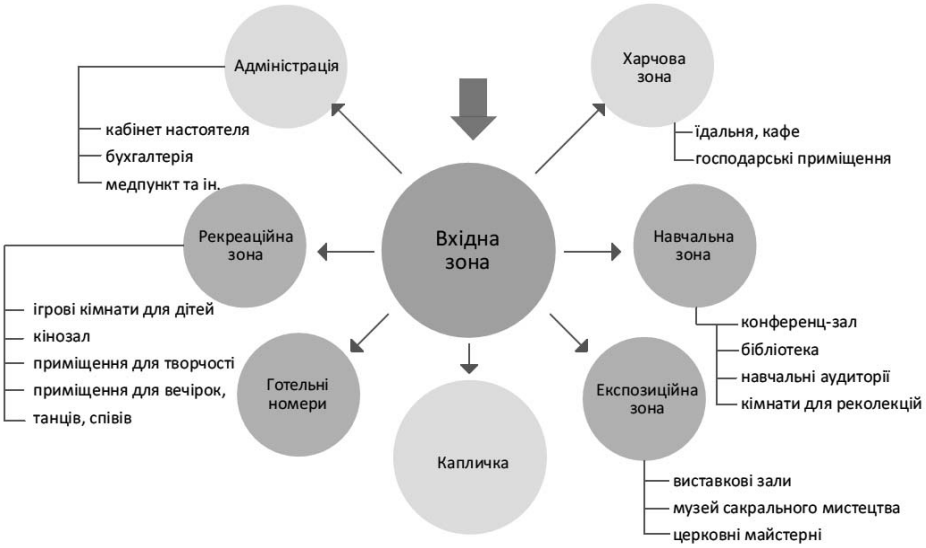

Рис. 1. Монастир та реколекційний центр у Ліверпулі, Англія.

Рис. 2. Парафіяльна церква з навчальними приміщеннями у Норвегії.

Рис. 3. Центр духовного життя, Нью-Йорк, США.

Рис. 4. Молодіжний центр при церкві у м. Грінвіл

Рис. 5. Реколекційний центр Св. Ігнатія, Монсерат, Іспанія

Що стосується сучасного стану релігійно-туристичної інфраструктури в Україні та на Прикарпатті зокрема, то, на превеликий жаль, вона знаходиться в занедбаному стані. Тому одним зі шляхів розвитку релігійного туризму в нашій країні є створення мережі духовно-реколекційних відпочинкових центрів при парафіях, храмових комплексах, монастирях та місцях паломництва. Потреба в закладах даного типу, без сумніву, надзвичайно велика. Такі комплекси можуть надавати паломниках широкий спектр послуг: недільна школа для дітей, катехизації для парафіян різних вікових груп, конференції та семінари на релігійну тематику, релігійні вечірки та фестивалі духовної музики, християнські табори для дітей та молоді, спальні номери для відпочинку після паломництв, духовні вправи, реколекції (медитації, іспит совісті, молитви та розважання). Все це є своєрідним способом оздоровлення душі, що є особливо необхідним для сучасної людини, яка, гублячись у хаосі сьогодення, прагне здобути душевний мир, спокій, віднайти відповіді на питання та хоча б на певний період відпочити від життєвих турбот.

Такі духовно-реколекційні паломницькі комплекси можуть бути багатоцільового призначення – як кінцевий пункт паломницької подорожі для прочан та туристів, а також постійно функціонуюче місце зустрічей та християнського відпочинку для місцевих жителів та мешканців ближніх сіл та міст.

Керівництво даними закладами доцільно доручити монахам, монахиням, священикам, які найкраще зможуть присвятити себе цій справі. Ченці 21 століття є значно відкритішими та ближчими до людей. Цього вимагає сучасність з її швидким розвитком технологій, які проникають в усі сфери людського життя. З цих причин сучасні священики та монахи роблять все можливе, щоб допомогти мирянам пізнати віру зсередини та сприяти їхньому духовному зростанню.

Івано-Франківська область з її значним релігійно-туристичним потенціалом забезпечує всі необхідні умови для створення цілої мережі таких реколекційно-духовних центрів у різних куточках нашої області та при різноманітних сакральних установах. Без сумніву найбільшим попитом серед паломників вже віками користуються місця появи Богородиці, місця збереження чудотворних ікон та цілющі джерела. Жителі Прикарпаття споконвіків і до сьогодні з пошаною та глибокою вірою прибігають під заступництво Божої Матері, чиї чудотворні ікони зберігаються у восьми населених пунктах Прикарпаття. Крилос, Гошів, Погоня - що року в кожне з таких святих місць прибуває від кількох сотень до декількох тисяч прочан.

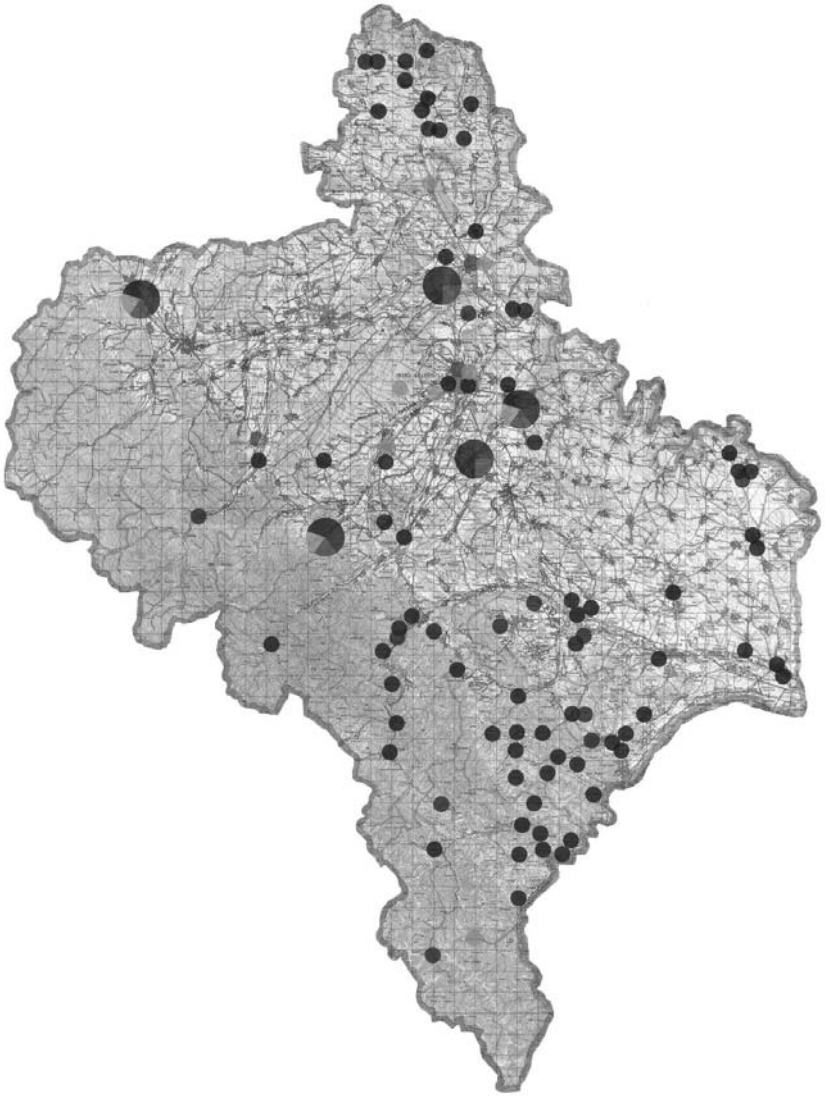

Монастирі та монастирські комплекси
Церкви та храмові комплекси
Місця збереження Чудотворних ікон
Цілющі джерела
Некрополі

Рис.6. Схема розташування головних сакральних об’єктів Прикарпаття.

За даними, які наводить Шикеринець В. В., Івано-Франківська область посідає третє місце в Україні за кількістю пам’яток архітектури і містобудування. На сьогодні під охороною держави в області налічується з XII ст. і до XX ст. 1423 пам’ятки архітектури, з них 513 культових споруд – 482 церкви (127 мурованих і 335 дерев’яних), 24 костели та 7 синагог, зокрема 87 пам’яток національного значення, більшість з яких – це пам’ятки дерев’яної і мурованої архітектури, та пам’ятки житлового і громадського будівництва, зосередженого, здебільшого, в історичних містах [3, 4]. Кожна з цих пам'яток володіє цінною багатовіковою історією та втілює неоціненну культурно-духовну та архітектурну спадщину нашого краю.

Цінними об'єктами релігійно-туристичної інфраструктури Прикарпаття і водночас важливими пам'ятками архітектури і містобудування є монастирські комплекси.

Значну архітектурну цінність представляють костели, храми 18-19 століття, а також пам'ятки дерев'яної церковної архітектури. Також важливими об'єктами релігійно-туристичних ресурсів нашої області є некрополі, місця поховання вищих ієрархів, польські, німецькі, іудейські, російські цвинтарі та могили.

При формуванні туристичних маршрутів нашої області слід не оминути увагою цінні зразки дерев'яного народного зодчества. Дерев'яні храми у всій своїй самобутності втілюють у собі неоціненну багатовікову спадщину народного мистецтва, традицій та культури. Залучення таких храмів у туристичну інфраструктуру без сумніву наповнить її багатим духовним змістом. На території Івано-Франківщини знаходяться сотні унікальних дерев'яних церков, споруджених у своєрідному стилі, що несе у собі всю повноту традицій нашого краю. Проте, на превеликий жаль, кількість таких храмів кожного року зменшується, вони руйнуються під впливом згубних погодних умов та людської байдужості. Цінні автентичні будівельні матеріали, якщо не знищуються повністю, то замінюються сучасними. Можливо популяризація дерев'яних храмів серед туристів стане шляхом до їхнього порятунку та збереження для наступних поколінь.

Отож, в процесі аналізу сакрально-туристичного потенціалу нашої області було виявлено та прокласифіковано ряд факторів, що впливають на формування духовно-реколекційних закладів.

Отож, як бачимо, Прикарпаття володіє невичерпною кількістю сакральних ресурсів, які є чудовим фундаментом для розвитку та процвітання релігійно-туристичної сфери. Практично у кожному куточку Івано-Франківщини знаходяться неоціненні шедеври сакрального мистецтва, які являють собою гармонійний синтез народних традицій, історії та культури. Тому на сьогодні

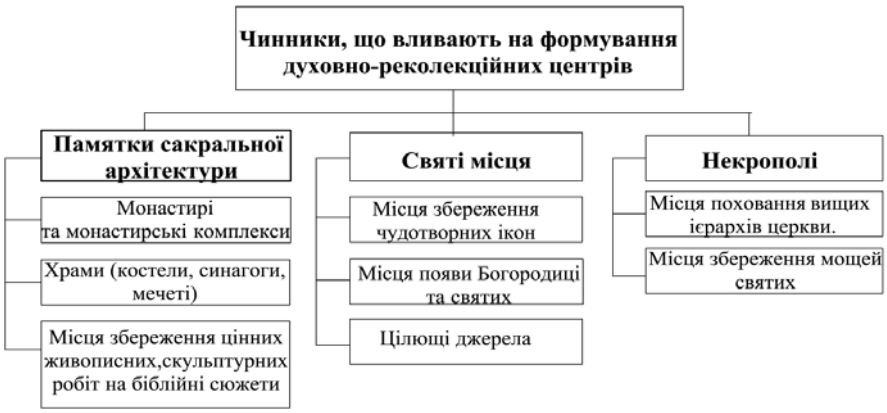

дуже важливим є глибоке вивчення та дослідження цінних сакральних об'єктів нашої області для подальшого використання їх у туристично-екскурсійній галузі.

Безперечно формування мережі церковних готелів, виставкових залів сакрального мистецтва, облаштування наметових містечок для паломників і особливо духовно-реколекційних центрів по всій території Івано-Франківської області стане потужним ривком у піднесенні сфери релігійного туризму на новий рівень. Функціонування таких закладів не тільки притягне нові туристичні потоки вітчизняних та іноземних відвідувачів, але й наповнить зміст релігійно-туристичної галузі Прикарпаття новим духовно-просвітницьким сенсом.

Духовно-реколекційні центри, які вже десятиліттями успішно функціонують при відомих паломницьких центрах та парафіях світу, для нашої країни стануть запорукою духовного відродження нації.

Література

1. Медвідь Л. І. Релігійний туризм як один з напрямів розвитку туристичної галузі Закарпатської області / Л. І. Медвідь // Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи [Текст]: мат. Міжнар. Наук. Конф. “Туризм і розвиток регіону” (19 – 21 жовтня 2011 р., м. Івано-Франківськ; м. Яремче). — Вип. 3 / гол. Ред. В. Клапчук; Відп. Секр. В. Шикеринець; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. — Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. — С. 361.

2. Сапєлкіна З. П. Релігієзнавчий туризм в Україні. Режим доступу: http://www.tourlib.columb.net.ua/

3. Прикарпаття: спадщина віків: Історико-культурологічне видання / [За ред. М.В. Кугутяка]. – Львів: Манускрипт, 2006. – С.164–186.

4. Шикеринець В. В. Релігійний туризм як один із напрямків розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області / В. В. Шикеринець // Ефективність державного управління: зб. Наук. Праць. - Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. - Вип. 30. – С. 241-246.

Аннотация

В статье рассмотрены предпосылки для развития паломничества и религиозно-познавательного туризма в Украине, как важной составляющей духовного воспитания нации. На основе мировых аналогов предложены направления архитектурно-пространственной организации духовно-реколекционных центров в рекреационной сфере Прикарпатья.

Annotation

The preconditions of pilgrimage and religious tourism in Ukraine as an important component of the nation's spiritual education are considered in the article. The ways of architectural and spatial organization of spiritual retreat centers in the recreational area of PreCarpathians are proposed on the basis of world analogues.

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

УДК 728.5

Л. Ю. Брідня,
Канд. арх. доцент кафедри Архітектурного проектування цивільних будівель і споруд КНУБА

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ХАРЧУВАННЯ У ГОТЕЛЯХ

Анотація: у статті розглядаються архітектурні аспекти організації закладів харчування у складі готелів. Проаналізовані основні форми організації харчування проживаючих, особливості їх застосування, архітектурно-планувальні параметри відповідних приміщень та обладнання

Ключові слова: готель, заклади харчування, готельні заклади харчування.

Забезпечення проживаючих харчуванням є невід'ємною складовою сервісного готельного обслуговування, а також одним з найбільших джерел прибутку при експлуатації готелів. У зв'язку з чим, дану групу приміщень готельних закладів можна вважати другою по значенню після житлової.

Склад приміщень закладів громадського харчування відрізняється залежно від: класу комфортності та місткості готелів, особливостей розташування, спеціалізації, тощо. У ДБН В.2.2.-20:2008 [3] наводиться перелік типів та місткості підприємств харчування залежно від рівню комфортності та місткості готелів, до складу яких вони входять. Однак, наведені там показники є тільки рекомендованими. Для правильного розрахунку структури громадського харчування у складі готелів необхідно провести послідовний аналіз багатьох факторів, до яких можна віднести: розташування готелю у складі населеного пункту чи курортно-рекреаційної місцевості; основний передбачуваний склад проживаючих; спеціалізацію готелю; близькість до інших закладів громадського харчування і т. ін. Причому, має враховуватися режим роботи закладів харчування, розраховуватися динаміка їх відвідування, оборотність посадочних місць впродовж певного часу, можливий коефіцієнт наповнюваності тощо.

Так, у туристичних готелях, розрахованих на прийом організованих груп відвідувачів, кількість посадочних місць у закладах харчування має бути не меншою від загальної місткості готелю. У закладах середньо-високого рівню комфортності (3*-5*) загального типу, а також у туристичних та курортних

готелях місткістю понад 100 місць, - сумарна кількість місць підприємств громадського харчування у їх складі у 1,2 -1,5 разів перевищує загальну місткість готелів. В той же час, у готельних закладах невисокого рівню комфортності (1*-2*) цей показник – у двічі менший за загальну кількість спальних місць. У ділових готелях це співвідношення на рівні 1:0,8-0,9 (місце в номері/посадочне місце у закладах харчування цього готелю), причому більша їх частина припадає на ресторанну групу.

Проектуються готельні підприємства громадського харчування відповідно до вимог нормативних документів для таких установ. Однак проектування та експлуатація таких закладів саме у складі готелів має ряд особливостей.

Підприємства громадського харчування у складі готелів можуть бути закритого та відкритого типів. Перші – розраховані тільки на проживаючих у готелі, другі – відкриті для всіх, але надають проживаючим першочергове право користування. Такі підприємства, як правило, мають окремий вхідний вестибюль, з'єднаний з громадською зоною готелю, але відокремлений охоронною зоною від його житлових поверхів. Як показує практика, влаштування окремого входу для відвідувачів ресторанної групи приміщень може збільшувати кількість відвідувачів таких закладів приблизно на 70% (в той же час, відсутність окремого входу зменшує цей показник до 10%).

Харчування проживаючих у готелі може включати: тільки сніданок (система *bed & breakfast* (BB)); інші типи одноразового харчування (тільки вечеря чи, набагато рідше, - тільки обід); дворазове харчування (*напів-пансіон*) (*half board* (HB)) – сніданок/вечеря чи сніданок/обід; триразове харчування (*повний пансіон*) (*full board* (FB)) – сніданок, обід та вечерю; систему «все включено» (*all inclusive* (AI)) чи *ultra all inclusive* (UAI)) – що передбачає крім триразового харчування повне забезпечення всіх потреб проживаючих у їжі та напоях (закуски, пізні сніданки, пізні вечері, барні послуги, тощо), при системі *ultra all inclusive* (UAI) – також спиртні напої, свіжоприготовлені соки, морозиво, солодощі та десерти відомих міжнародних брендів.

Необхідно враховувати динаміку використання готельних закладів харчування впродовж певних сезонів, а також впродовж доби; розраховувати прогнозовану їх заповнюваність, тип харчування та обслуговування, а відповідно – склад виробничих приміщень, обслуговуючий персонал, оздоблення, тощо. У навчальному посібнику для вищих закладів, що здійснюють підготовку спеціалістів з готельної та ресторанної справи «Проектування готелів» (за редакцією Мазеракі А.А., КНТЕУ, 2012 р.) [2] наводяться детальні розрахунки динаміки відвідування ресторанної групи готелів, типів харчування, виробничої програми приготування їжі та роботи

доготівельних цехів, розрахунок кількості та складу обслуговуючого персоналу та інших показників.

Основні типи закладів громадського харчування у складі готелів: *ресторани, бари, буфети та їдальні.*

Ресторани – основний заклад громадського харчування у складі готелів, де обслуговування здійснюється офіціантами індивідуальним чи бригадним методом (останній варіант – в основному у великих готелях з обслуговуванням за системою «шведський стіл» (*smorgasboard*)). Як правило, мають окремий вестибюль з гардеробом та вбиральнями, загальною площею 0,45 м2 на місце у залі, та аванцзалом (залом очікування), площею у 0,15 м2 на відвідувача. У складі ресторанних місць готелів приблизно 20% займають місця для відвідувачів банкетних залів. У складі 5-зіркових готелів передбачаються також *нічні клуби* - заклади громадського харчування, розраховані на показ видовищних програм. Нічні клуби будуються зазвичай за типом вар'єте – з посадочними місцями у вигляді амфітеатру з танцювальним майданчиком, гримерними, приміщеннями для реквізиту, світлотехніки, тощо.

Бари у складі готелів за місцем розташування діляться на: вестибюльні (лоббі-бари); ресторанні; банкетні; при басейнах, фітнес-центрах та саунах; допоміжні. В готельних номерах 3-5-зіркових готелів передбачаються міні-бари (міні-холодильники з певним усталеним наповненням із закусок та напоїв).

Буфети - підприємства ресторанного господарства, де реалізують із споживанням переважно на місці: холодні закуски, солодкі страви, холодні та гарячі напої, соки та кондитерські вироби. Основний склад буфету: зал (з робочим місцем для буфетника та столами для харчування), доготівельні приміщення та приміщення для миття посуду. У буфетах здійснюється харчування мінімум 10% від загальної кількості проживаючих у готелі. *Поверхові буфети* за допомогою службових ліфтів та підйомників повинні мати зручний зв'язок зі складами та виробничими приміщеннями ресторану готелю.

Їдальні – у складі готелів або виступають у ролі більш дешевої альтернативи ресторанного обслуговування (зазвичай у курортних готелях невисокого рівню комфортності) , або ж використовуються для забезпечення харчування працівників готелів. Останні найчастіше вирішуються з лініями прилавків для самообслуговування та розташовуються поряд з виробничими приміщеннями закладів харчування.

Банкетні зали – одночасно відносяться до культурно-дозвільної групи приміщень та закладів харчування готелів. Організація банкетів, торжеств, прийомів та презентацій фізичними та юридичними особами у готелях – розповсюджена практика, що забезпечує великий додатковий прибуток сучасним готелям. У складі готелів часто передбачаються *багатофункціональні*

зали, які дозволяють використання їх - як у якості банкетно-розважальних приміщень, так і для проведення конференцій, семінарів, нарад, тощо. В залежності від використання, такі зали можуть забезпечувати різну місткість та обладнання.

Заклади громадського харчування (зали та виробничі приміщення) повинні мати зручний зв'язок з іншими групами громадських та житлових приміщень готелів: житловими поверхами, культурно-дозвільною, спортивно-оздоровчою та бізнес-групою готелів, багатофункціональними та банкетними залами. У випадку, коли передбачається обслуговування проживаючих у номерах (сніданки, обіди, вечері, закуски), на кожному житловому поверсі, поряд із службовим ліфтом, рекомендується розташовувати приміщення для зберігання запасу столової білизни, посуду, приборів, келихів, фужерів; устаткування для приготування закусок та напоїв; миття скляного посуду (шафи, серванти, виробничі столи, кип’ятильники, вбудовані електроплити чи мікрохвильові печі, мийки, тощо). Санітарно-гігієнічні вимоги до таких приміщень – як для виробничих приміщень підприємств громадського харчування.

Обслуговуючий персонал для закладів громадського харчування готелів повинен мати: окремий службовий вхід до готелю з вестибюлем, роздягальні, душові, санвузли, кімнати для відпочинку та адміністративно-господарські приміщення. Персонал, що займається приготуванням їжі та миттям посуду, має забезпечуватися спеціальним одягом, перетин шляхів пересування цього персоналу від роздягальні до виробничих приміщень зі шляхами працівників чи відвідувачів не допускається.

Важливим моментом забезпечення громадського харчування у сучасних готелях є *організація сніданків для проживаючих*, оскільки саме сніданки у готелі є невід’ємною складовою сучасного готельного сервісу. Сніданки в готелях можуть організовуватися у наступних формах: столи-буфети (з самообслуговуванням); прийом попередніх замовлень; реалізація скомплектованих порцій; бригадне обслуговування; обслуговування у номерах. Кожна з цих форм вимагає окремого рішення приміщень закладів громадського харчування.

Найбільш розповсюдженою формою організації сніданків (а також «бранчів» (пізніх сніданків-обідів) (*brunch* (*breakfast+lunch*)) у великих готелях є система «шведського столу (лінії)» (*smorgasbord*), яка передбачає можливість самостійного вибору відвідувачами складу сніданку (самообслуговування чи самообслуговування, поєднане з бригадним обслуговуванням офіціантами). Для готелів малої місткості така система не є економічно доцільною, перевага

надається обслуговуванню за попередніми замовленнями чи реалізації скомплектованих наборів.

Для організації «шведських столів» застосовується стаціонарне чи пересувне обладнання з одно- або двобічним підходом до нього відвідувачів у вигляді столів-буфетів чи фуршетних столів. Продукція розташовується у певному порядку (зліва – направо) (Рис.1): соки та прохолодні напої в асортименті; молочні продукти; масло та масляні суміші; салати; холодні страви; гарячі закуски; хлібо-булочні вироби; гарячі напої. Для гарячих закусок у лінію встановлюють вбудовану чи пересувну плиту. Для підтримки страв у гарячому стані – облаштовуються прилавки з вбудованими мармітами з місцями для ємностей. Мінімальна довжина такої лінії – 3-4 м, ширина – 1,5–2 м, висота 0,75-0,9 м. Бажана відстань від лінії до зони прийому їжі – приблизно 1,5 м. При обслуговуванні у вигляді столів-буфетів – загальна довжина 5-7 м (основний «закусочний» стіл – найдовший). Використовуються столи: закусочний (холодні закуски); для гарячих закусок і супів - з різними гарнірами в асортименті; для гарячих напоїв; для соків та холодних напоїв; для столового вина. Страви розташовуються на столах у два-три яруси (по центру столу влаштовується гірка, а в пристінному виконанні – 2-3 пристінні яруси-«сходинки».

Організація сніданків може здійснюватися в готельних ресторанах, барах, кафе та буфетах (в тому числі – поверхових). Головна умова – забезпечення зручного зв’язку з виробничими приміщеннями зони громадського харчування готелю. Обладнання для «шведських столів» може бути стаціонарно розташоване у залах або ж бути пересувним (в останньому випадку – необхідно передбачити приміщення чи зону для його зберігання). Оскільки організація сніданків у готелі носить регламентований характер та здійснюється впродовж фіксованого (незначного) періоду часу (зазвичай з 7.00 до 10.00 ранку), для невеликих готелів найчастіше використовується пересувне обладнання, також, для готелів, де харчування здійснюється за системою «тільки сніданок» (BB), у якості місця організації сніданку може використовуватися лоббі-бар у вестибюлі готелю. Додаткові столи-буфети можуть ховатися у вбудованих нішах, або можуть застосовуватися розсувні перегородки, що відкривають доступ з виробничих приміщень кухонної зони до бару, вестибюлю або салону готелю. Така організація харчування в готелях може бути дуже зручною для використання при реконструкції невеликих готелів середнього рівню комфортності, що відрізняються обмеженими площами громадського харчування.

Література

1. Rutes W.A., Penner R.H. Hotel Planning and Design/ Walter Rutes, Richard Penner; Watson-Guptill Publications. - New York, 1985 // Edazione italiana. Pubblistampa, - Milano, 1990, 296 p.
2. Проектування готелів: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. А. Мазеракі, М.І. Пересічний, С.Л.Шаповал та ін.: за ред. А. Мазеракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 340 с.
3. ДБН В.2.2.-20:2008. Будинки і споруди. Готелі [Електронний ресурс]: Державні Будівельні норми України // Будінфо. – 2008. – Режим доступу: http://www.budinfo.org.ua/doc/1006403.jsp.
4. ДБН В.2.2.-25:2009. Будинки і споруди. Підприємства харчування [Електронний ресурс]: Державні Будівельні норми України // Будінфо. – 2008. – Режим доступу: http://www.budinfo.org.ua/doc/1006403.jsp.

Аннотация

В статье рассматриваются архитектурные аспекты организации общественного питания в составе гостиничных учреждений. Приводятся основне их формы, архитектурно-планировочные параметры основних помещений и оборудования.

Ключевые слова: гостиница, общественное питание, гостиничные рестораны, гостиничное обслуживание.

Absract

The article considers the architectural aspects of catering as part of hotel establishments, the main forms of architectural and planning parameters of the basic facilities and equipment.

Key words: hotel, hotel restaurant, catering, hotel catering.

УДК 004.021:004.92

І. В. Бірілло,
канд. тех. наук, доцент кафедри дизайну
Київський національний університет культури і мистецтв

РЕТРОСПЕКТИВА ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЮТЕРНИХ ЗАСОБІВ В АРХІТЕКТУРНОМУ ПРОЕКТУВАННІ

Анотація: проаналізовано етапи застосування комп'ютерних засобів в архітектурному проектуванні та ретроспектива розвитку цього процесу. Досліджено можливості застосування комп'ютерних засобів в архітектурно-будівельній галузі. З’ясовано перспективні напрями досліджень по створенню архітектурних об’єктів.

Ключові слова: комп'ютерні засоби, архітектурне проектування.

Постановка проблеми. Застосування комп'ютерних засобів у всіх сферах життя суспільства стає характерною ознакою сучасного світового розвитку. Постійно зростаючий рівень комп'ютерних технологій, динамічний розвиток програмних і апаратних засобів тягнуть за собою бурхливий перехід від традиційних методів ведення проектно-конструкторських робіт у галузі архітектури до використання нових автоматизованих систем розробки.

Ринок інформаційних технологій світу і України зокрема, насичений спеціалізованими програмними засобами для автоматизації окремих етапів проектування будівель і споруд. Кожен з цих програмних засобів має свою модель подання об'єкта будівництва і оперує тими атрибутами елементів моделі, що необхідні для вирішення задач автоматизації певного етапу проектування будівельного об'єкта [1].

Сучасне архітектурне проектування є складною організованою системою діяльності, знаходиться на стику планування, будівництва, науки і мистецтва. Включає естетичні, інженерно-технічні, функціональні, екологічні, ергономічні, технологічні та інші завдання і проблеми, які вирішуються в процесі архітектурного проектування і реалізації об‘єктів. Саме тому, тема застосування комп'ютерних засобів в архітектурі привертає особливу увагу і дає реальну можливість простежити на конкретному історичному матеріалі передумови їх застосування в архітектурному проектуванні на основі розвиваючого науково-технічного прогресу. Адже, сьогодні, цілісного обґрунтування концепції формування, історії становлення та розвитку застосування цих засобів в архітектурі не досліджено в повному обсязі.

Аналіз літератури з проблеми дослідження. Різним теоретичним і методичним аспектам в галузі оптимізації містобудування та архітектури присвячені роботи: Азгальдова Г. Г., Бархіна Б. Г., Дьоміна М. М., Єжова В. І., Ковальського Л. М., Лаврика Г. І., Макухіна В. Ф., Михайленка В. Є., Сазонова К. О., Слєпцова О. С., Тімохіна В. О., Фоміна І. О., Яблонського Д. Н., Буравченка С. Г., Василенка Л. В., Григор’єва Е. П., Яблонської Г. Д. та інших.

Питаннями осмислення проявів нових теорій і технологій в сучасному проектуванні і нових «нелінійних» (дигітальних, комп'ютерних) форм в архітектурі займалися І. А. Добріцина, Н. В. Касьянов, Н. А. Рочегова, Є. В. Барчугова, Е. В. Хайман, Г. І. Ревзін, А. А. Асанович, В. А. Юзбашев, та ін.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є всебічний огляд та визначення основних етапів ретроспективи застосування комп'ютерних засобів в архітектурному проектуванні.

Основна частина. Методика і форми реалізації архітектурно-будівельного проектування завжди змінювалися з часом і залежали від рівня

розвитку людства в ту чи іншу епоху. Вони ж і характеризували рівень цього розвитку, оскільки завжди враховували і використовували найсучасніші на той момент знання, винаходи і науково-технічні досягнення. Іншими словами, стан архітектурно-будівельної галузі завжди характеризує і відображає ступінь розвитку всього суспільства. У процесі розвитку проектування десятиліттями вироблялися, удосконалювалися і доводилися до найвищого виконавського рівня численні методи і технології його реалізації.

Поява електронних обчислювальних машин у 50-60-і роки XX ст. створила сприятливе середовище для розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у цілому. Перші застосування комп'ютерів в проектуванні ґрунтувались на автоматизації інженерних розрахунків, які могли обробляти лише незначну кількість інформації.

Розвиток кібернетики, електроніки та інформатики створили можливість комплексного застосування комп'ютерних технологій в проектуванні, що викликало необхідність зміни способу мислення, та спонукали на необхідність проведення дослідження ролі і місця комп'ютерної технології в архітектурному проектуванні. Цій проблемі були присвячені роботи Л. М. Авдотьіна, С. Врони, Дж. Джиро, Ч. Істмана, Н. Кросса, В. Мічеля А. Шімского.

У 1950 р. під керівництвом академіка С. О. Лебедєва м. Києві була змонтована перша в континентальній Європі програмно-керована мала електронно-лічильна машина «МЭСМ».

У 60-х на початку 70-х років XX століття було розроблено багато програм, які зачіпали різні стадії проектування. Але, із-за відсутності нової технології проектування, яка б включала автоматизовані етапи проектного процесу, їх впровадження в проектну практику не відбулося. Це викликало прагнення до інтеграції існуючих у розпорядженні проектувальників комп'ютерних інструментів і до створення автоматизованих систем проектування. Почали розроблятися комплексні програми, що охвачували увесь проектний процес. Ці системи були призначені для рішення інженерних задач (система ICES - Integrated Civil Engineering System -1962 рік, автоматизована система об’єктів будівництва АСПОС-1966 рік та інші). У 1962 році було розроблено першу вітчизняну напівпровідникову обчислювальну машину широкого призначення «Днєпр», запущено в серійне виробництво малу цифрову електронну обчислювальну машину «Промінь», призначену для автоматизації інженерних розрахунків середньої складності (1963 рік).

Тільки, починаючи з 70-тих років з'являються роботи, в яких комп'ютер розглядається не тільки як посередник в проектному процесі, а як генератор архітектурних форм (Ж. П. Дуарте, Р. Кравчик, В. Мічел, Ц. Содду, Г. Стіни,

Дж. Фрейзер). Розпочинається автоматизація будівельного конструювання, для розрахунку і проектування будівельних конструкцій.

У 70-х роках з'явилися програмні комплекси для різних ЕОМ (ЕКСПРЕС, МІРАЖ), у яких був реалізований МСЕ, що дало можливість інженерам за єдиною методикою вирішувати завдання по теорії пружності, і стрижневих систем. Програми мали свої сильні і слабкі сторони при розрахунку конкретної конструкції.

У кінці 70-х років розпочалася розробка принципово нової технології синтезу тривимірних об'єктів - комп'ютерного графічного просторового проектування. К. А. Сазоновим було розроблено математичне та програмне забезпечення, створено першу в світі систему комп'ютерного графічного просторового проектування, яка мала назву InteAr. Це дозволило графічно на перспективних зображеннях створювати поверхні модельованих об'єктів і виконувати їх просторове розміщення. Система InteAr більш ніж на 10 років випередила аналогічні розробки в інших країнах. У 80-і роки InteAr використовувалася в понад 100 проектних організаціях архітектурно-будівельного напрямку.

У 80-х роках, із появою персональних комп’ютерів та відповідного програмного забезпечення, почалось застосування комп’ютерної техніки для розробки архітектурної проектної документації. Розпочався етап комп’ютеризації проектних архітектурних організацій.

У 1982 році компанією Autodesk випускається перша версія AutoCAD, під назвою MicroCAD, яка використовувалась як електронний кульман для створення пласких креслень. Наявність вбудованої мови програмування (Lisp, а потім і інших) дозволило адаптувати програму для різних областей проектування. Пізніше, Autodesk на базі AutoCAD розробила «Autodesk Architectural Desktop» (останні версії якого відомі, як «AutoCAD Architecture»). Autodesk є першою акціонерною компанією-виробником САПР.

Згодом, компанією GRAPHISOFT для архітектурного проектування, запускається ArchiCAD. З появою цієї системы, яка потіснила AutoCAD на ринку архітектурних САПР, архітектори почали працювати в архітектурних термінах, працюючи над планами поверхів, одночасно створювати об'ємну модель проектованої будівлі. Прискорений та вдосконалений інтерфейс програмного комплексу ArchiCAD, забезпечує ефективність інструментарію архітектора, з удосконаленою навігацією, істотно підвищуючи швидкодію в 2D проектуванні [2, 3].

У 1987 році із введенням кольорового зображення, GRAPHISOFT презентує концепцію Віртуального будівлі - першу інтегровану систему інформаційної моделі будівлі. У 2004 році ця система з новими, і

вдосконаленими можливостями, потужними архітектурним інструментарієм переросла у комплексне рішення в області технологій Virtual Building для Архітекторів. Технологія Віртуального будівлі стала важливою віхою в розвитку САПР.

У кінці 80-х років починається і масове впровадження програмних комплексів сімейства Ліра-САПР, призначених для проектування і розрахунку будівельних і машинобудівних конструкцій різного призначення на статичні (силові і деформаційні) і динамічні дії. У процесі свого розвитку розрахункова програма ЛІРА-САПР (її попередники - ЕКСПРЕС, МІРАЖ, ЛІРА-ЄС, ЛІРА-СМ, Ліра 9.6, та інші) увібрала в себе всі самі передові ідеї в галузі сучасного високотехнологічного будівництва. Програми для розрахунку конструкцій застосовувалися при будівництві багатьох значущих споруд і об'єктів.

На початку 90-х років уперше в Україні та СНД спеціалістами інституту «УкрНДІПроцивільсільбуд» було розроблено й впроваджено в проектну практику сучасні технології проектування, що базувались на застосуванні комп’ютерної техніки за програмою «АТЛ-Проект» (програми «Маестро»). Розпочалось активне використання програмного забезпечення в автоматизації робочих місць архітекторів, конструкторів. Напрямки діяльності включали: методологію; наукові дослідження; розробку проектів житлових будинків; розробку усіх видів проектної документації в галузі містобудування, планування та забудови міст; роботи із стандартизації, та інше.

Наступний етап по впровадженню та застосуванню комп'ютерних засобів в архітектурному проектуванні можна назвати етапом – інновацій та адаптації (90-ті роки). У цей період почалось впровадження в практику принципів віртуальної реальності. Спочатку в військових тренажерах, потім в комп'ютерних іграх, і нарешті, вони стали областю зацікавленості архітекторів-проектувальників.

У 1989 році започаткувалось параметричне моделювання, коли вийшли перші системи з можливістю параметризації. Першопрохідцями були Pro/ENGINEER (тривимірне твердотіле параметричне моделювання) від Parametric Technology Corporation і T-FLEX CAD (двовимірне параметричне моделювання) від Топ Системи. На відміну від двовимірного креслення або тривимірного моделювання параметризація має значно більші можливості.

У 1990 році підрозділ Autodesk- Multimedia Division, представляє систему 3D Studio, який пізніше був доопрацьований, удосконалений для повноцінної роботи з 3D-графікою та перейменований у 3D Studio Max. Програмний пакет 3D Studio Max містить потужний інструментарій не тільки для безпосереднього тривимірного моделювання, а й для створення якісної

анімації. Високоякісні архітектурні та дизайнерські проекти вражають своєю правдоподібністю та 3D-спецефектами.

Компанія Autodesk залишається одним із провідних виробників систем автоматизованого проектування та програмного забезпечення для конструкторів, дизайнерів, архітекторів. І у 2002 випускає систему Autodesk Architectural Studio, де тривимірна архітектурна модель може бути виконана на досить високому професійному рівні, починають впроваджуються модулі моделювання та візуалізації. Тим не менш, багато фахівців вважають за краще в AutoCADi формувати набори пласких креслень і специфікацій, а автоматично одержувану з креслень 3D-модель використовувати як заготовку для детального опрацювання і візуалізації безпосередньо в 3D MAX.

На цьому ж етапі, об’єднавши компанію Revit Technology та AutoCAD, компанія Autodesk представляє продукт Revit Series. Сьогодні Autodesk Revit є потужним програмним комплексом для архітекторів та проектувальників, який реалізує принцип інформаційного моделювання будинків (Building Information Modeling, BIM), надає можливості тривимірного моделювання елементів будівлі і плоского креслення елементів оформлення, організації спільної роботи над проектом, починаючи від концепції і закінчуючи випуском робочих креслень та специфікацій.

У 2007 світовий лідер постачальників програмного забезпечення для архітектури, проектування та будівництва компанія Nemetschek придбавши контрольний пакет акцій GRAPHISOFT, розширила межі проектування ArchiCAD ввівши нові інструменти вільного моделювання форм та зробивши плавний перехід на технологію BIM.

Значним кроком у розвитку застосування комп'ютерних засобів в архітектурному проектуванні став перехід від розрізнених операцій з виконання окремих архітектурних завдань до єдиного процесу проектування, заснованому на цифровій моделі об'єкта (BIM). Початок XXI ст., переорієнтація архітектурного проектування на тривимірну геометричну модель, електронним втіленням якої є BIM модель будівлі та її складових є основою комплексного розв’язання архітектурних завдань на сучасному етапі.

Однією із інтегрованих програмних комплексів є Allplan. Інтелектуальні інструменти Allplan дозволяють працювати як у тривимірному просторі для створення об’ємної моделі з ескізного проекту, так і у площині креслення, створюючи робочу документацію [4]. Комплекс включає роботу по таких напрямках, «ув’язаних» між собою єдиним інформаційним середовищем: архітектурне проектування; конструювання, будівельне проектування; проектування й розрахунок інженерних мереж будинку; оцінка вартості будівництва й проектних робіт.

Незважаючи на велику кількість програмного забезпечення для потреб тривимірного проектування архітектурних об‘єктів, виникає необхідність у виборі універсальної системи, на базі якої можна було б швидко та ефективно виконувати різні види робіт. Для виконання розробок складних технічних об'єктів, необхідно використання комп'ютерів і потужного програмного забезпечення, що дозволить гармонійно поєднувати форму і зміст проекту, оптимізувати процес розробки і виконання конструкторської документації. Але, ще багато проектних підприємств використовують не ефективні засоби управління проектами, застарілі технології, що тягне за собою велику кількість переробок, збільшення терміну виконання робіт, збільшення витрат, зниження загальної якості проекту.

Переорієнтація архітектурного проектування на тривимірну геометричну модель, електронним втіленням якої є BIM модель будівлі та її складових є основою комплексного розв’язання архітектурних завдань сьогодення.

Висновки. Якщо проаналізувати ретроспективу застосування комп'ютерних засобів в архітектурному проектуванні, то можна побачити, що вона перетворилась в перспективну галузь з багатьма напрямами свого розвитку, особливими інструментами, системою; стала складовою частиною концепцій розвитку інформатизації суспільства в цілому.

Аналіз упровадження засобів комп’ютерних технологій в архітектурі з початку 50-х років XX ст. до сьогодення, дозволив виявити етапи та особливості їх застосування в архітектурному проектуванні. Сучасний рівень розвитку комп'ютерних технологій дозволяє створювати просторові моделі об'єктів з практично необмеженими можливостями, забезпечуючи більшу достовірність рішення геометричних та інших завдань для просторової моделі, що дозволяє перейти на якісно новий рівень розробки, як цього вимагає сучасне суспільство.

Література

1. Бородавка Є. В. Цифрова модель об'єкта як засіб інтеграції архітектурно-будівельних програмних комплексів / Є. В. Бородавка // Східноєвропейський журнал передових технологій. – 2006. – №2/2(20). – С. 1-4.

2. Норенков И.П., Маничев В.Б «Основы теории и проектирования САПР». М.: Издательство «Высшая школа». 1990 г. — 335 с.

3. Прохорский Г.В. Информационные технологии в архитектуре и строительстве. М.: КноРус, 2010. — 264 с.

4. Бірілло І.В. Впровадження хмарних технологій у архітектурне проектування на основі САПР ALLPLAN // САПР ALLPLAN. Інноваційне

проектування в архітектурі і будівництві. Матеріали семінару Міжнародної науково-практичної конференції. М. Київ, 17 - 21 лютого 2014. – С. 8 - 10.

Аннотация

Проанализированы этапы применения компьютерных средств в архитектурном проектировании и ретроспектива развития этого процесса. Исследованы возможности применения компьютерных средств в архитектурно-строительной отрасли. Определены перспективные направления исследований по созданию архитектурных объектов.

Ключевые слова: компьютерные средства, архитектурное проектирование.

Annotation

This article gives an analysis of the stages of the application of computer tools in the architectural design and a retrospective of the development of this process. The possibility of using computer tools in the architectural and construction industry. Identified promising areas of research on the architectural objects.

Key words: computer tools, architectural design.

УДК 697.1

доцент кафедри теплотехніки **П. М. Гламаздін,**
к.т.н., доцент кафедри архітектурних конструкцій **В. С. Пінчук**
Київський національний університет будівництва та архітектури

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ БУДІВЕЛЬ ВИЩИХ УЧБОВИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація: розглянуто вплив функціонального призначення будівель на складання програми енергоаудиту та основні шляхи підвищення енергоефективності будівель вищих учбових закладів.

Ключові слова: енергоаудит, енергоефективність, енергозбереження.

Вступ. В сучасних економічних умовах при обмеженні коштів особливо актуальним стає розробка та впровадження проектів енергозбереження. Будівельний фонд закладів вищої освіти в основному потребує реконструкції з точки зору дотримання нормативного рівня комфорту внутрішнього середовища і ще більше з точки зору теплоспоживання.

Постановка проблеми. Картина енергоспоживання існуючих будівель повинна базуватись на результатах проведення енергетичного аудиту і включати не тільки фактори теплової ізоляції будівель, але й інші фактори. Аналіз можливостей підвищення енергоефективності експлуатації будівель

закладів вищої освіти, проведений авторами раніше [1] показав, що різні будівлі університетських комплексів виконують різні функції і це не дає змоги застосовувати однакові стандартні технічні рішення для їх термомодернізації з урахуванням специфічних вимог санітарних та гігієнічних норм (освітленості, шуму та інших).

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженню загальних проблем визначення технічного стану будівель, їх енергоаудиту та реконструкції присвячено роботи Амирханова Д., Андрижиевского А., Зеркалова Д., Прокопенко В., Сухоноса М., Фокіна В., Шутенка Л., та інші.[1, 2, 5, 8, 9, 10, 12]. У процесі багаторічної експлуатації конструктивні елементи й інженерне устаткування під впливом фізико-механічних і хімічних факторів постійно зношуються та знижуються їх експлуатаційні якості, в тому числі теплотехнічні характеристики інженерних систем. Та і нормативна документація в будівництві постійно вдосконалюється, особливо з точки зору енергоефективності. Проблеми експлуатації будівель з роками загострюються і це потребує створення правових, економічних, технічних, організаційних умов їх подальшої ефективної експлуатації. В повній мірі все це стосується будівель вищих учбових закладів.

Мета роботи. Полягає в розгляді впливу функціонального призначення будівель на складання програми енергоаудиту та рекомендацій щодо розроблення напрямків підвищення енергоефективності об’єкту.

Основна частина. Будівлі вищих учбових закладів мають ряд особливостей, які вимагають від проектувальників прийняття нестандартних комплексних рішень при роботах по забезпеченню нормативної енергоефективності існуючих споруд [4]. Енергоаудит є ключовою частиною загального комплексу робіт по забезпеченню енергоефективності будівель. Предметом енергетичного аудиту будівель є системне обстеження витрат постачання енергії, аналіз її втрат і видача рекомендацій з ефективного використання енергоресурсів. Методологія ведення енергоаудиту залежить від технічного завдання на проведення енергоаудиту та від складу використовуваного в ході обстеження контрольно-вимірювального обладнання.

Кінцевою метою енергоаудиту є визначення потенціалу підвищення енергоефективності будівлі і розроблення плану реалізації цього потенціалу. При виконанні цієї задачі необхідно враховувати індивідуальні характеристики будівлі і місце її розташування. Зокрема для будівель вищих учбових закладів необхідно при аналізі враховувати наступні фактори:

- Функціональне призначення будівлі;
- Конструктивне рішення і геометричні показники;

- Нормативні санітарно – гігієнічні вимоги до мікроклімату приміщень будівлі;
- Стан огороджуючих конструкцій і їх відповідність сучасним нормативним вимогам;
- Технічні рішення внутрішніх інженерних систем, їх відповідність сучасним нормативним вимогам і рівню техніки;
- Місцеві кліматичні умови;
- Орієнтація будівлі по сторонах світу.

Під час розроблення плану підвищення енергоефективності будівлі бажано поділити запропоновані заходи на категорії в залежності від витрат, необхідних для їх реалізації. Можна виділити чотири категорії заходів:безвитратні, низьковитратні, середньовитратні, високовитратні.

Для будівель вищих учбових закладів до безвитратних заходів можна віднести:

- Належне технічне обслуговування;
- Експлуатація приміщень в відповідності до проекту та призначення;
- Роз'яснювальна робота по економії енергоресурсів, використання методичних посібників і плакатів;
- Оптимізацію розкладу занять з точки зору витрат енергоносіїв для їх проведення.

До низьковитратних можна віднести:

- Встановлення ефективнішого обладнання;
- Регулювання ущільнення вікон та дверей;
- Підтримання огороджувальних конструкцій в належному стані;
- Ремонт теплової ізоляції трубопроводів інженерних систем;
- Встановлення теплових екранів за опалювальними приладами;
- Вчасна ревізія запірно-регулюючої арматури;
- Заміна електричних ламп на економні з встановленням пристроїв автоматичного включення, виключення;
- Встановлення нових (автономних) пристроїв управління;
- Демонтаж чи кардинальна зміна конструкцій декоративних решіток опалювальних приладів;
- Регулярне миття вікон, приладів опалення та вчасне чищення ламп освітлення;
- Навчання персоналу.

До складу середньовитратних заходів входять наступні:

- Влаштування автоматизованих вузлів вводу теплоти в кожну будівлю;
- Улаштування балансувальних клапанів в системі опалення;

- Встановлення зовнішніх регульованих та оптимізованих сонцезахисних пристроїв на світлопрозорих конструкціях.

Високовитратні заходи включають роботи з термосанації будівлі, модернізацію всіх внутрішніх інженерних систем, утилізацію всіх викидних теплових потоків та комплексну автоматизацію роботи всіх інженерних систем будівлі.

Будівлі вищих учбових закладів відрізняються від більшості адміністративних та житлових будівель архітектурно-планувальними рішеннями, що в свою чергу вимагає індивідуальних технічних рішень для улаштування внутрішніх інженерних систем.

Яскравим прикладом такої будівлі є архітектурний корпус КНУБА. Він має оригінальне архітектурно – планувальне рішення насамперед з боку світлопрозорих огороджувальних конструкцій. Більша частина світла потрапляє в учбові аудиторії або через зенітні ліхтарі,або через великі за площею світлопрозорі конструкції,що вимагає особливого підходу до улаштування систем опалення.

Проведені тепловізійні обстеження та розрахунки опору теплопередачі зовнішніх стін, світлопрозорих конструкцій, покрівлі, перекриття над підвалами, вузлів примикання конструкцій показали невідповідність сучасним вимогам ДБН В.2.6- 31-2006 і зміні № 1до нього теплотехнічних показників огороджувальних конструкцій і це не дивно, враховуючи рік вводу в експлуатацію об’єкта - 1982р., а також прийняття змін мінімально допустимих значень опору теплопередачі огороджувальних конструкцій з часом.

Особливе занепокоєння викликає примикання конструкції зенітних ліхтарів до покриття будівлі. Конструкція зенітних ліхтарів морально та фізично застаріла. Рами скління ліхтарів в деяких місцях розсохлися, не мають ущільнюючих прокладок, виконані з одинарного скління – все це сприяє значним тепловтратам під час опалювального періоду. Розрахунок двовимірного температурного поля за допомогою програмних засобів показав, що температура на внутрішній поверхні світлопрозорої огороджувальної конструкції $t_{роз}$ = -3,3 °С . Згідно зміні № 1 до ДБН В.2.3-31-2006 мінімально допустима температура на внутрішній поверхні світлопрозорих огороджувальних конструкцій житлових і громадських приміщень, для коробок та штапиків, а також світлопрозорих зон, включаючи дистанційні рамки t_{min}=6 °С. Оскільки $t_{роз}$ = -3,3 °С < t_{min}=6 °С то умова не виконується. Враховуючи, що в лекційних аудиторіях вищих учбових закладів при будівництві в 80 –х роках минулого століття дуже часто застосовували зенітні ліхтарі, то така проблема існує для аналогічних будівель. При заміні ущільнювачів, а також застосуванні теплоізоляційних матеріалів потрібно

враховувати термін ефективної експлуатації і на нашу думку його необхідно підвищити порівняно з прийнятими в зміні № 1 до ДБН В.2.3-31-2006 ще мінімум на десять років. Слід враховувати, що провести планове очищення ліхтарів буває складно і це впливає на стан природнього освітлення. Враховуючи наведене рекомендуємо включати в програму енергоаудиту вищих учбових закладів розрахунок чи інструментальне вимірювання відповідності умов природного освітлення та звукоізоляції світлопрозорих конструкцій нормативним вимогам.

Конструкція будівлі дозволяє використати низку різних засобів для підвищення енергетичних характеристик. Це стосується як термосанації, яка є складовою частиною термомодернізації, так і модернізацію внутрішніх інженерних систем. При проведенні термосанації враховуючі специфічне розташування світлопрозорих конструкцій у покрівлі учбових аудиторій, що призвело до великої площі непрозорих огороджень у конструкції стін, з'являється можливість використати прозорі накладки на кшталт стін Тромба-Мішеля [6]. Це дасть змогу не тільки зменшити теплові витрати через непрозорі огородження, а й використовувати сонячне опромінення стін вдень для акумулювання його теплоти і використання його вночі. При цьому для посилення ефекту на несучу стіну наноситься шар матеріалу із включенням кульок з теплоакумулюючою речовиною , що переходить фазовий перехід – при нагріванні він тане, а при охолодженні твердіє. В цих процесах теплота фазового переходу або акумулюється (вдень), або виділяється (вночі). Це в рази збільшує кількість акумульованої вдень і відданої вночі теплоти [3].

Проблемою з точки зору тепловтрат є велика прозора частина стіни, що огороджує внутрішній простір центрального коридору, в які виходять двері учбових аудиторій з обох його сторін. Безумовно, ця частина стіни має бути виконана з сучасного Low-E скла [7], обрамленого в подвійні склопакети. В нижній частині цієї стіни, точніше перед нею в середині приміщення необхідно влаштувати декоративну кам'яну гірку, що також буде виконувати функцію акумулювання теплоти вдень [11].Необхідна заміна зенітних ліхтарів в покрівлі учбових приміщень Внутрішні інженерні системи також повинні бути модернізовані. Система опалення виконується комбінованою – чергове опалення водяне, а основне – повітряне, суміщене з вентиляцією. Зважаючи на специфічне скління більшості аудиторій, опалювальні прилади застосовуються різної конструкції – під великою заскленою площею південної стіни влаштовуються підлогові конвектори, бажано з вентиляторами, оскільки висота скляної вставки достатньо велика. В аудиторіях з зенітними ліхтарями вікна в бокових стінах вузенькі і розміщувати під ними звичайні радіатори недоречно.

В цих аудиторіях пропонується влаштовувати опалювальні прилади у вигляді плінтусних конвекторів.

Для проведення ефективної термомодернізації будівлі прийдеться реконструювати внутрішні інженерні системи: вентиляцію, опалення та гаряче водопостачання. Всі ці системи живляться з одного абонентного вводу і індивідуального теплового пункту. Зараз будівля під'єднана до зовнішньої мережі за залежною схемою і абонентський ввід не автоматизований. Реконструкція внутрішніх систем повинна починатися з реконструкції абонентного вводу, а саме організації незалежного під'єднання до зовнішньої мережі шляхом улаштування додаткового теплообмінника для під'єднання системи опалення та калориферів системи вентиляції. Обов'язковою є автоматизація роботи абонентного вводу, об'єм якої повинен включати регулювання температури внутрішнього теплоносія за температурою зовнішнього повітря та зміну температури теплоносія згідно днів тижня та годин на протязі доби.

Висновки. На складання програми енергоаудиту впливає функціональне призначення будівель. Рекомендується включати в програму енергоаудиту вищих учбових закладів поряд з традиційними дослідженнями і розрахунок чи інструментальне вимірювання відповідності умов природного освітлення та звукоізоляції світлопрозорих конструкцій нормативним вимогам. Під час розроблення шляхів підвищення енергоефективності будівель вищих учбових закладів необхідно враховувати їх індивідуальні характеристики, місце розташування та поділити запропоновані заходи на категорії в залежності від витрат.

Перспективи подальших досліджень. У подальших дослідженнях необхідно звернути увагу на методи вибору оптимальної сукупності заходів енергозбереження з урахуванням економічних, технічних та виробничих критеріїв.

Література

1. *Амирханов Д. Р.* Основы энергосбережения / Амирханов Д. Р. – В.: Инст. совр. Знаний, 2005. – 155 с.
2. *Андрижиевский А. А.* Энергосбережение и энергетический менеджмент / А. А. Андрижиевский, В. И. Володин. – Минск: Высш. Шк., 2005. – 294 с.
3. *Бекман Г., Гилли П.* Тепловое аккумулирование энергии. М.: Мир, 1987. - 272 с.

4. *Гламаздін П.М., Пінчук В.С.* Енергоаудит об'єктів, що включають кілька споруд різного призначення. / Житлово – комунальне господарство України №4 (67) травень 2014. – С.38-41.
5. *Зеркалов Д. В.* Енергозбереження в Україні / Зеркалов Д. В. – К.: Основа, 2006. – 684 с.
6. *Зоколей С.В.* Солнечная енергия и строительство. – М.: Стройиздат, 1979. -208 с.
7. *Підгорний О. Л., Щепетова І. М., Сергейчук О. В.* та ін. Світлопрозорі огородження будинків. / Навчальний посібник – К.: Видавець Домашевська О. В., 2005. – 282 с.
8. *Прокопенко В. В., Закладний О. М., Кульбачний П. В.* Енергетичний аудит з прикладами та ілюстраціями. / Навчальний посібник. - К: Освіта України, 2009. - 438 с.
9. *Сухонос М. К., Молодченко Т. Г., Прасол В. М.* Аналіз технічного стану житлового фонду України та пропозиції щодо його оцінки. / Економічний вісник Донбасу № 1 (35), 2014. стр. 51 - 55.
10. *Фокин В. М.* Основы энергосбережения и энергоаудита / Фокин В. М. – М.: Машиностроение-1,2006. – 256 с.
11. *Харченко Н. В.* Индивидуальные солнечные установки. – М.: Энергоатомиздат, 1991. – 208 с.
12. *Шутенко Л. М.* Технологічні основи формування і оптимізації життєвого циклу міського житлового фонду: автореф.дис.на здобуття ступеня д.т.н. / Л. М. Шутенко. – ХДФМГ.-Х.,2002. – 43 с.

Аннотация

В статье рассмотрено влияние функционального назначения зданий на составление программы энергоаудита и основные пути повышения энергоэффективности зданий высших учебных заведений.

Ключевые слова: энергоаудит, энергоэффективность, энергозбережение.

Annotation

The article considers the influence of the functional purpose of buildings on the drawing up of an energy audit program and the main ways to improve the energy efficiency of buildings of higher education institutions.

УДК 726.7:727.4

О. І. Жовква
канд. арх.,
Департамент містобудування
та архітектури КМДА

АРХІТЕКТУРА МУСУЛЬМАНСЬКИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ НА ПРИКЛАДІ МЕКТЕБІВ ТА МЕДРЕСЕ

Анотація: у статті розглядається питання формування мусульманської духовної освіти, в світовому контексті, презентованої мектебами та медресе. У статті досліджено архітектурно-планувальні рішення мусульманських духовних навчальних закладів Криму та Азії, виявлено особливості і закономірності їх архітектурно-планувальної композиції та запропоновано шляхи розвитку архітектури сучасних духовних навчальних закладів.

Ключові слова: медресе, мектеб, мечеть.

Ісламські культові споруди дуже часто проектували та сьогодні проектують як комплекси до складу яких окрім культової споруди (безпосередньо мечеті) також входять такі навчально-просвітні об’єкти, як мектеби, медресе, бібліотеки, ханаки і навіть мавзолеї (історичні приклади). Надзвичайного розповсюдження у мусульманському світі набули сакрально-освітні комплекси, сформовані з медресе, мектебів та мечетей.

Що стосується мусульманської системи освіти, то класична система релігійної освіти в ісламі ділиться на дві сходинки. Перша сходинка презентована мектебами. Дані заклади зазвичай створювались при медресе та мечетях. Таким чином початкова мусульманська школа, як древньохристиянська і древньоєврейська школи, відрізнялась релігійною направленістю. Згодом (при халіфах-омеядах) у арабів виникла вища школа, представлена системою медресе (арабською мовою – «місце, в якому вчаться»). Отже, другу сходинку формують медресе - навчальні заклади середнього і вищого ступеню з підготовки мусульманського духовенства. Слід зазначити, що дані освітні заклади виникли та сформувались значно раніше, ніж освітні заклади у Європі. На жаль сьогодні невідома точна дата створення першого в світі навчального закладу – медресе у Багдаді. Орієнтовною датою його заснування вважають IX ст. На початку XII ст. перші медресе з’явились і на Північному Кавказі.

Що стосується Європи, то перший європейський університет виник у XI ст. на Балканах у Фесалоніках, який, згідно наукової гіпотези, закінчили Кирил і Мефодій. Через сторіччя у 1158 р статус університету отримали вища

школа в Італії; датою заснування Кембріджського університету вважається 1209 р.; у 1253 р Роббер де Сорбон, духівник короля Людовика Святого, створив у Латинському
кварталі коледж, який згодом з'єднався з Паризьким університетом і став одним з знаменитіших університетів Європи – Сорбоною [1].

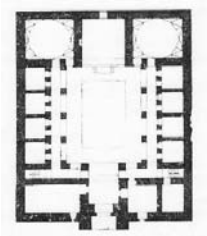

Рис. 1 Медресе у м. Конья

Однак у даний період провідне місце у сфері вищої освіти займає Мала Азія. Так у XIII ст. у м. Конья діяло три крупних медресе серед яких: **Сирчали** (рис. 1), **Каратай** та **Інже Мінар**.

Що стосується теренів сучасної України, то слід зазначити, що медресе у Криму з"явились досить рано. Відомо, що в столиці Кримського Улусу м. Ескі Крим існувала розгалужена мережа медресе, яка формувалась приблизно із 360 закладів. У Солхаті, одному з крупних кримських міст, хан Узбек в ознаменування свого приходу до влади у 1314 р. побудував мечеть, а згодом до неї прибудовано медресе, рис. 2. У створенму навчальному закладі починають вивчаюти теологію, риторику, арабську мову, арифметику, астрономію та правознавство [6].

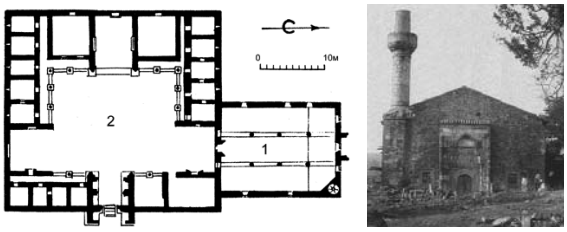

Рис. 2 Мечеть і медресе у Солхаті

З архітектурно-планувальної точки зору медресе являло собою квадратну в плані, зі стороною приблизно 26 м., будівлю з великим відкритим внутрішнім двором, вимощеним кам'яними плитами [2]. Особливістю архітектурного рішення є те, що мечеть і медресе мали спільну стіну. По периметру двору розташовувались приміщення різного призначення. На північній і східній стороні знаходились житлові кімнати (худжри) для вихованців, а також приміщення для занять. Вздовж келій з усих боків тягнулись галереї у вигляді навісів на опорах. Великі глибокі ніші – айвони слугували аудиторіями для занять вихованців закладу. Головне приміщення, у якому читались лекції і велись заняття, знаходились у північно-східному кутку. Весь комплекс медресе був оточений потужною кам'яною стіною вузькі вікна в якій освітлювали житлові кімнати. На східній фасадній стіні був запроектований величний вхідний портал, оздоблений різьбою по каменю. Медресе примикало до простої мечеті із трьома парами стовпів, поздовжньо поєднаних арками та двоскатним перекриттям.

Найбільш відомим у Криму і за його межами безумовно було **Зинджирли – медресе** (рис. 3) - середньовічний вищий духовний навчальний заклад у Бахчисараї, який зберігся і до наших часів. Медресе входило до складу релігійно – культурного комплексу, який формували: мечеть Зинджирли, розташована південно-східніше медресе і дюрбе (мавзолей).

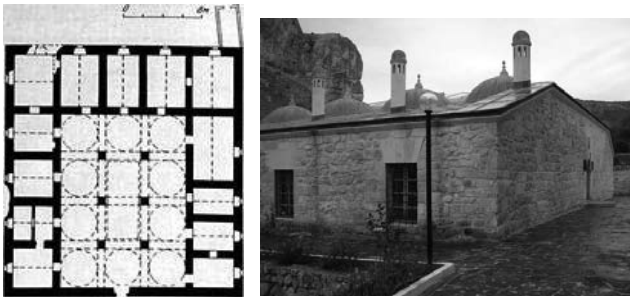

Рис. 3 Зинджирли медресе у м. Бахчисарай

Рівень підготовки у закладі був досить високий. З дня заснування діяло два курси навчання – низький та вищий. На нижчому курсі вивчали арабську мову, на вищому - готували спеціалістів з арабської мови, служителів культу, вчителів, держаних службовців. У Зинджирли медресе приймали вихованців, які вміли читати і писати, тобто вже мали початкову освіту [2].

У 2003-2008 роках була проведена реставрація медресе у ході якої будівлі повернуто історичний вигляд, але сьогодні як навчальний заклад Зинджирли – медресе не використовується, тут проводять різноманітні мистецькі акції.

За планувальною схемою медресе подібне до медресе хана Узбека, однак дещо менше за розмірами. Будівля одноповерхова, квадратна у плані, із внутрішнім двором, вимощеним кам'яними плитами. Її екстер'єр позбавлений парадності: гладкі фасадні стіни прикрашають невеликі вікна та двері, що ведуть в галерею. Покрівля медресе багатоскатна із виведеними назовні димоходами.

Рис. 4 Орта медресе у м. Бахчисарай

Загалом кримські медресе можна умовно поділити на певні типи. Найбільш авторитетними були столичні Бахчисарайські медресе (Зинджирли, Орта та Ханське медресе). До II типу відносяться міські та навіть сільські медресе. III тип формують дерев'яні медресе, яких на сьогодні майже не зберіглись.

Бахчисарайське **Орта медресе** (рис. 4) входило до трійки головних мусульманських духовних навчальних закладів. Комплекс медресе, збудований у кінці XVII століття, формували: саме медресе, мечеть, дюрбе, гостинний двір. На території комплексу, площею близько 2,5 га., також знаходився чудовий фруктовий сад. У радянські часи споруди комплексу пристосували під виробничі приміщення. На сьогодні зберіглась лише будівля Орта - медресе, побудована на поч. XX ст. , інші будівлі на жаль не зберіглись.

Будівля Орта медресе у плані прямокутна, двоповерхова, з навчальними кімнатами на першому та другому поверхах.

Про **медресе на території Ханського палацу** існує мало даних, рис. 5. Згідно архівних матеріалів будівля примикала до фасаду Великої Ханської мечеті. У Ханському медресе готували майбутніх мул. Зовнішні стіни закладу були зведені з бутового каменя. З середини будівля медресе членувалась перегородками на ряд приміщень серед яких були і келії (уди) у яких вихованці навчались самостійно. У комплексі споруд Ханського палацу також функціонував окремий бібліотечний корпус де зберігалось до 400 томів літератури.

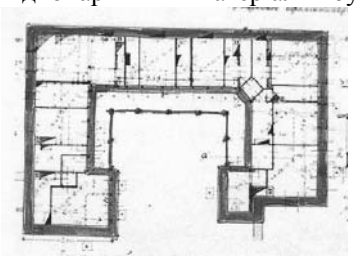

Рис. 5 медресе Ханського палацу у м. Бахчисарай

Після приєднання Криму до Росії, незадовільний стан кримськотатарських медресе поставив перед освітянами проблему їх реформування. На думку національних педагогів медресе повинно було стати вищим навчальним закладом у ланцюжку: мектебе – мектебе руштіє – медресе. Перші реальні пропозиції відносно реформування медресе Криму вперше були винесені у сер. 80-х р. XIX ст.: у медресе хотіли змінити навчальні програми із введенням ряду наукових дисциплін. На поч. XX ст. пропонувалось підвищити статус приміських медресе до рівня вищих навчальних закладів, ввести навчальним закладом II рівня мектебе – руштіє. Вони повинні були стати закладами середнього рівня, а мектеби - початкового.

Що стосується формування мусульманської духовної освіти у Азіатських країнах, то, бузумовно, слід згадати таку перлину з наукової та архітектурної точки зору, як ансамбль самаркандських медресе, зведений на площі **Регістан (м. Самарканд, Узбекистан) у 1417** р. Ансамбль сформований із трьох медресе: Улугбек (1417-1420), Шир-Дор (1619-1636), Тіля-Карі (16147-1660) [4], рис. 6.

За архітектурно-художніми якостями найбільш досконалим в ансамблі є **медресе Улугбека –** найстаріший та найкрупніший у Середній Азії вищий

духовний навчальний заклад, заснований онуком Тамерлана – Мірзо Улугбеком, у якому навчали богослів'ю, точним і світським наукам.

Дане медресе профункціонувало із деякою перервою до 1918 року і було відреставроване у 1950-60роках майже з нуля.

За своєю архітектурно-планувальною композицією споруда закладу прямокутна в плані з відкритим двором, оточеним арками у два яруси із лоджіями. Спочатку медресе було двоповерхове з чотирма куполами над кутовими аудиторіями і високими мінаретами по кутках. Найбільша аудиторія, розташована по осі головного входу, слугувала мечеттю. У медресе

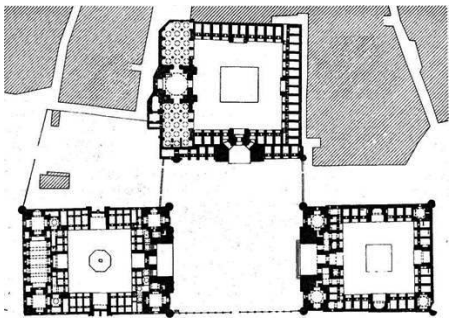

Рис. 6 Ансамбль самаркандських медресе,Узбекистан

знаходилось п'ятдесят худжр – келій у яких проживало більше 100 вихованців.

Особливо тонко і витончено за кольоровою гамою і складом орнаменту виконано опорядження фасадів і інтер'єрів медресе: на глибокому синьому тлі глазурі – білі, жовті, зелені, чорні розетки квітів, блакитні і зелені стеблі, білі і жовті каліграфічні розписи, переплетені флоріальним візерунком орнаменту. Головний вхід підкреслений величним порталом з аркою-нішею, який займає дві третини головного фасада, і звернений на площу Портал облицьований кольоровою майолікою. З обох боків портальної арки знаходяться дві орнаментальні стрічки [2]. Зображення зіркового неба на порталі медресе не випадкове, оскільки засновник закладу - Улугбек присвятив своє життя астрономії і був переконаний, що не можна обмежувати систему освіти лише рамками богослівя. Чотири мінарети декоровані візерунками із ізразцової цегли, орнамент схожий на килимовий.

У XVII ст. було збудовано ще два медресе - Шир-Дор і Тілля Карі. Об"єкти відрізняються великими розмірами і розкішним опорядженням, однак за своїми художніми і архітектурними якостями все ж таки дещо поступаються вищезгаданому медресе Улугбека.

Медресе Шир-Дор (у перекладі «Будівля із левом») будувалось майже 17 років. Воно знаходиться на одній осі із медресе Улугбека, повторюючи в основному його фасад і планування і стало його дзеркальним відображенням (у східній архітектурі даний архітектурний прийом називається «прийом кош» і застосовується досить часто). Кути мінаретів головного фасаду фланковані баштами. Композицію доповнює пара куполів на циліндричних барабанах. В архітектурному декорі використані викладки з глазурованої цегли, мозаїки та мармурові плити, що робить опорядження споруди надзвичайно вишуканим [2].

Через 10 років, на місці колишнього караван-сарая, було збудовано третє **медресе Тілля-Карі** (у перекладі «опоряджене золотом»), яке замкнуло із північної сторони ансамбль площі Регістан. Медресе, окрім своєї основної задачі - навчання студентів, також виконувало роль соборної мечеті.

Внутрішній двір медресе одноповерховий, план асиметричний: із трьох сторін розташовані худжри, а із західної сторони - дворова мечеть. Внутрішній двір - прямокутний. Медресе вирізняється чудовою геометричною строгістю форм. Воно незвичне тим, що його головний вхід розташований на бічному фасаді, не на одній осі із мечеттю, як прийнято. Головний вхід у медресе закцентований величним порталом. Майоликовий темпан порталу розписаний зеленими медальйонами, жовтим листям, бірюзовими стеблями, золоченими арабесками.

Будівля медресе має багате єкстер"єрне та інтер"єрне кольорове оздоблення, настінний живопис. Внутрішнє оздоблення справді вражає, особливо насиченість центрального залу рельєфним розписом і позолотою.

На початку XV ст. у північно-західній частині Самарканда був збудований один із найзнаковіших архітектурних ансамблів - **Гур-Емір,** рис. 7. Даний величний комплекс складався з ханаки, медресе Мухаммад Султана (онука Аміра Тимура (Тамерлан)) і більш пізньої гробниці – мавзолею самого Тимура та його нащадків [2, 4].

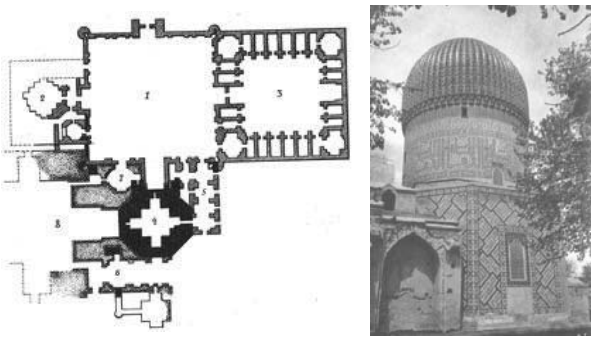

Рис. 7 Ансамблів Гур-Емір у м. Самарканд

Медресе було невеликим, з типовою дворовою композицією, і передбачалось для навчання дітей самаркандської знаті.

Навпроти медресе розташовувалась ханака з центральним залом і келіями – худжрами. Обидві будівлі були зведені за наказом Мухаммада

Султана. Він задумував даний комплекс як центр ісламської освіти. Однак його раптова смерть у 1403 р призвела до зміни призначення комплекса. Амір Тимур наказав приступити до будівництва мавзолею, який і замкнув ансамбль з півдня. Двір комплексу оформили єдиною декоративною стіною, по кутам розташовувались чотири мінарети, а з півночі його прикрасили чудовим вхідним порталом.

Мавзолей представляє собою чудовий зразок середньовічної арабської архітектури. Його ребристий купол та стіни суцільно вкриті мозаїкою із світло і темно блакитної глазурованої плитки, а також позолотою і розписом. Оздоблення інтер'єру формують оніксові панелі, покриті розписом, різьбою і інкрустовані напівдорогоцінним камінням. Із комплексу споруд до наших днів зберігся лише мавзолей і вхідний портал.

Монументальні будівлі Бухари XVI ст. часто являють собою ансамблі з двох будівель, звернутих один до одного і розмежованих вулицею або площею, що, як вже зазначалось, було розповсюдженим архітектурним прийомом у східній архітектурі. Як ще один приклад можна згадати соборну мечеть **Калян (1514р.) і медресе Мірі-Араб** (1536 р.) (рис. 8) між якими возвеличується 47 метровий мінарет мечеті [4].

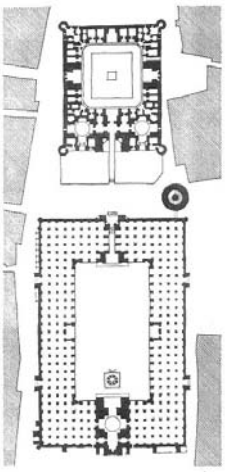

Рис. 8 Мечеть Калян і медресе Мірі-Араб у м. Бухара

Медресе Мірі -Араб є другим найкрупнішим за розміром медресе (після медресе Кукельдаш) у Бухарі.

Воно представляє собою чотирьохайвану споруду, двір якої оточений двома поверхами худжр (загальною кількістю 114 келій. План і система розташування приміщень в медресе аналогічне медресе Улугбека. У трьох кутках медресе знаходяться навчальні класи, в четвертому – некрополь - усипальниця. У медресе типовий для Бухари фасад, розчленований глибокими стрільчастими нішами, розташованими симетрично з обох сторін від головного порталу. Портали у дворі мають стрункі пропорції і прекрасні, з мистецької точки зору, мозаїки з домінуванням рослинних орнаментів у блакитно – лілових

тонах. Головний фасад у центрі підкреслений порталом із нішею та фланкований з двох сторін баштами. Головний портал медресе Мірі - Араб розташований строго на одній осі з порталом мечеті Калян.

Мечеть Калян за своїм типом також належить до чотирьохайванних споруд із великим двором, арочно-купольною галереєю, яка його оточує. Разом з мінаретом і медресе Мірі -Араб мечеть Калян формує цілісний знаковий архітектурний ансамбль міста.

Вже згадане вище **медресе Кукельдаш**, яке входить до складу комплексу «Лябі Хауз» (в перекладі «на березі пруда») у Бухарі, поправу вважається одним з найкращих медресе Узбекистана, рис. 9. У центрі ансамблю знаходиться ставок а по його берегах – медресе (Кукельдаш та Надір Діван-бегі), ханака, мечеть та інші споруди.

Медресе Кукельдаш являє собою двоповерхову будівлю з класичним чотириайванним двором та великим мозаїчним порталом, прикрашеного витонченими колоннами з позолоченого зеленого онікса. План медресе традиційний для даного типу споруд і складається з двору, 160 худжр, дарсхани і мечеті. Фасади медресе опоряджені майолікою. Медресе можна вважати уособленням найкращих медресе епохи.

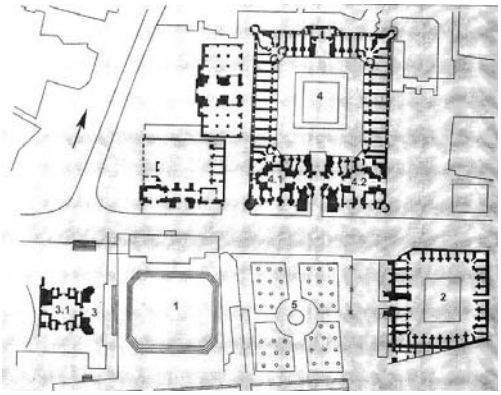

Рис. 9 Комплексу «Лябі Хауз» у Бухарі

В цілому згадані вище пишно оздоблені знакові архітектурні комплекси Узбекистану, зокрема Самарканда, який став символом нової імперії Тамерлана від Індії до Середньомор'я, проектувались та зводились із амбіцією конкурувати в архітектурному сенсі із євроазіатськими столицями і символізували зародження Центрального азіатського імперського стилю.

Підбиваючи підсумки, також слід зазначити, що медресе можна вважати першими поліфункціональними навчальними комплексами, у яких була присутня, як навчальна так і сакральна, житлова, рекреаційна, адміністративна та інші функції. Дані мусульманські духовні навчальні заклади можна взяти за основу для розробки удосконаленого сучасного типу поліфункціонального компактного духовного навчального закладу – «духовний навчальний комплекс». Простором для архітектурних пошуків може бути удосконалення функціонально-планувальної схеми із врахуванням сучасних вимог до

навчального процесу, а також пошуки у напрямку архітектурного образу, який все-таки не може повністю відійти від іконографічних схем минулих літ. Архітектура сучасного духовного навчального закладу, зважаючи на новітні тенденції в архітектурі XXI ст., також повинна відчувати вплив канонів та сакральної форми минулих століть [9].

Список використаних джерел

1. Бунин А. В., Саваренская Т. Ф. История градостроительного искусства: В 2 т.- М.:Стройиздат, 1979.-Т.1-496с.
2. Длужневская Г. Мусульманский мир Российской империи.-СПб.: узд-во «Лики России», 2010.-304 с.
3. Жукова Т.Ф. Медресе Средней Азии. Генезис, эволюция, современное использование: Автореф. дис. канд. архит./ Ордена Трудового Красного Знамени институт живописи, скульптуры и архитектуры им. И. Е. Репина.- СПб., 1992.
4. Козлова Д. Н., Маневич И. А., Мордвинцева Н. Б., Шахов М. А. Драгоценные жемчужины Востока.- М.: Белый город. – 208 с.
5. Культові будинки та споруди різних конфесій: Посібник з проектування / за ред. В. В. Куцевича.- К.: «КиївЗНДІЕП», 2002 – 117 с.
6. Морженков Р. М. Кримські пам’ятки.- Сімферополь: «СВІТ», 2008.-216 с.
7. Халитов Н.Х. Мусульманская культовая архитектура Волго-Камья с IX до нач. XX веков: Автореф. дис. док. архит./ НИИ теории архитектуры и градостроительства (ВНИИТАГ). - М., 1992.
8. Хамед Халид Михамед Забен Архитектура дворцов исламского мира (на примере стран Ближнего Востока): Автореф. дис. канд. архит. / Киргизский гос. университет строительства, транспорта и архитектуры.- Бишкек, 2000.
9. Шукуров Ш.М. Архитектура современной мечети. Истоки.-М.: Прогресс-Традиция, 2014.-232 с.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос формирования мусульманского духовного образования, представленного мектебами и медресе, в контексте мировой образовательной традиции. В статье анализируются архитектурно -планировочные решения мусульманских духовных учебных заведений Крыма и Азии, определены закономерности их композиционного решения. Ключевые слова: медресе, мектеб, мечеть.

Annotation

The paper reviews formation of the Moslem religious education in a global context, presented by Maktabs and Madrasas. The paper examines the architectural and planning concepts of Moslem religious educational establishments of Crimea and Asia, features and patterns of their architectural and planning composition are identified and the development path of the architecture of modern religious educational establishments is proposed.

Keywords: Madrasa, Maktab, mosque.

УДК 7.012.32:625.712.(100)(045)

Л. Р. Гнатюк,
канд.арх., доцент
Я. І. Полищук,
О. А. Музыченко,
бакалавр,
Национальный авиационный университет, г. Киев

ФОРМООБРАЗОВАНИЕ ВЕЛОСИПЕДНЫХ ПАРКОВОК

Аннотация: в статье поднимается проблематика развития велотранспорта, как экологически чистого способа передвижения. Рассмотрено форомобразование велопарковок в мире. Предложена классификация и формообразование велосипедных парковок.

Ключевые слова: велосипедная парковка, экология, формообразование, функция, транспортная обстановка.

Постановка проблемы. Велосипедный транспорт является наиболее экологически чистым и во время заторов на дорогах является оптимальным вариантом передвижения. Люди в развитых странах мира пересаживаются с автомобилей на велосипеды, поскольку это полезно для здоровья, для экологии, а также экономически выгодно. С увеличением количества велосипедов, необходимо увеличить количество парковок для них. И если в мире достаточно высокоразвита данная тематика, то в Украине к вопросу решения велопарковок пока подходят формально.

В Киеве, столице Украины, используют велосипед для повседневных поездок, но дизайн велопарковок не соответствует уровню европейской столицы (рис. 1.). Необходимо поднимать вопрос о формообразовании велосипедных парковок, особенно в местах обучения подрастающего поколения (при школах, университетах), а также возле торгово-развлекательных и бизнес центров.

Рис.1. Велосипедные парковки в Киеве

Учитывая, что первый велосипед, похожий на используемые в наши дни, Rover — «Скиталец» изготовлен в 1884 году английским изобретателем и вопрос парковок за рубежом решается не только функционально, но и креативно.

Предлагается изучить мировой опыт, создать классификацию, и на этой базе креативно разрабатывать парковочные места для велосипедов в зависимости от функциональной необходимости.

Анализ последних исследований и публикаций. В работе А.Н. Пюльккянена, В.С. Лещенка, а именно "Спутник Велосипедиста"[2], рассматриваются конструкции современных советских велосипедов и их детали. Приведено описание разборки, сборки и регулировки узлов, а также ремонта велосипеда. В работе Д.А. Полищук "Велосипедный спорт"[3], изложены основы техники велосипедного спорта. В книге И.Я. Аксенова "Единая транспортная система" [4], раскрывается значение транспорта СССР, подчеркиваются преимущества социалистического строя для реализации эффективной технической политики в развитии всех видов транспорта, излагаются основы транспортного процесса. В работе Т. Комшилова "Велосипед Артамонова" [5], рассмотрено велосипед и экспонаты музея г. Нижнего Тагила. В данных работах не рассматривался процесс формообразования велосипедных парковок.

Формулировка целей статьи. Раскрыть проблему развития велотранспорта, как экологически чистого способа передвижения, рассмотреть формообразование велопарковок в мире. А также предложить классификацию и формообразование велосипедных парковок.

Основная часть. В Дании, Франции, Голландии и Италии (рис. 2) велосипед является основным средством передвижения по городу. Во многих городах мира передвижение на велосипеде является не только удовольствием и основным средством передвижения. Что и обуславливает высокий интерес к устройству парковочных мест [2].

А) Велосипедная парковка в Дании

Б) Италия бюро MAGMAPROGETTI

В) Велопарковка в Париже, Франция *Г) Голландия*

Рис 2. Велосипедные парковки в Дании, Италии, Франции, Голландия

Велопарковки в Барселоне, Испания (рис. 3) - для туристических прогулок предусмотрены городские велосипеды, которые не принадлежат кому-то в частности.

Рис 3 Велопарковки в Барселоне

В связи с разнообразными возможностями городской среды и выделенного места городскими властями возможно различные типы композиционного формообразование парковок [3].

В местах с узким тротуаром и зажатой линией парковки, рекомендуется использовать схемы параллельные установки велосипедов (рис. 4).

А) Компании Holbech Design *Б) Велосипедная парковка в Париже г. Оденсе*

Рис. 4. Параллельные велопарковки

При достаточном месте перпендикулярно зданию стены - двусторонняя парковка велосипедов (рис. 5). Парковка-цветок в городе Валенсия.

При недостаточном месте и зажатом пространстве вдоль стены - приподнятая вверх парковка велосипедов (рис. 6).

А) Парковка-цветок в испанском городе Валенсия

Рис 5. Перпендикулярные, двусторонняя парковка велосипедов

А) Испания, Барселона *Б) Копенгаген, City Bike* *В) Япония*

Рис. 6. Приподнятая вверх парковка велосипедов

Остановки общественного транспорта при достаточно зажатом пространстве возможно оборудовать подвесной парковки велосипедов (рис. 7).

А) Копенгаген, Дания *Б) велопарковка Hercules Чёртово колесо*

Рис 7. Подвесная парковка велосипедов

При всестороннем подъезде - удобной парковкой будет - круговая (рис. 8.). Круговые вело стойки вокруг деревьев, столбов - это инновационные стойки позволяют создание зон парковки для велосипеда в необычных местах, таких как дерево или столб [4].

А) Россия, Москва *Б) Италия*

Рис 8. Круговые велопарковки

В местах особо зажатых - возможна вертикальная парковка велосипедов (рис. 9), которая станет интересным акцентом в городском пространстве.

Рис 9. Вертикальные парковки велосипедов в Копенгагене проект RAFAA

Возможна установка парковок с определенным художественным образом, которые могут кроме функциональной нагрузки быть также и городской скульптурой [6].

А) велопарковка Грузия, дизайнер — Зураб Шавадзе

Б) велопарковки Девида Бирна, Нью-Йорк

В) Велопарковки городе Роанок в штате Виржиния с образом расчески и очков

Рис 10. Скульптурные велопарковки

В городе Роанок в американском штате Виржиния, установлена велопарковка в виде карманной расчески (рис. 10).

Для японских вело-фанатов компания Store MUU (рис.11) создает специальные парковки-столы, являющимися полноценными арт-объектами, за которыми можно пообедать, посидеть в интернете или даже полноценно работать в с девяти утра до шести вечера [7].

Рис. 11. Велопарковки Японии, компания Store MUU

Выводы. Велосипедные парковки могут изготавливаться различных размеров, при этом их длина будет меняться в зависимости от количества

устанавливаемых на каждой велосипедной парковке велосипедов, форме и зависеть от места расположения в пространстве.

Предлагается классифицировать велопарковки за принципом формообразования на: параллельные, перпендикулярные, вертикальные, круговые, подвесные, приподнятые, круговые, скульптурные и арт-объекты.

Перспективы дальнейших иследований: Проведение студенческих конкурсов на формоообразование велопарковок. Планируется создание новых велосипедных парковок в Киеве.

Список використаної літератури

1. France Vélo Tourisme [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.francevelotourisme-partenaires. com. для доступа к информ. ресурсам требуется авторизация. — Название с экрана.

2. *Пюльккянен А.Н. , Лещенко В.С.* "Спутник Велосипедиста. — Лениздат" / А. Н. Пюльккянен, В. С. Лещенко 1960.

3. *Штейнбах В.Л.* Большая олимпийская энциклопедия / В. Л. Штейнбах - М., 2006. «Олимпия Пресс» — 784 с.

4. *Полищук Д.А.* «Велосипедный спорт» / Д. А. Полищук К.: Олимпийская литература, 1997. — 344 с.

5. *Аксенов И.Я.* "Единая транспортная система": Учеб. для вузов / И.Я. Аксенов – М: Высш. шк., 1991. — 383 с. 4. Комшілова Т. "Велосипед Артамонова: Легенди і документи Тагільський робочий" / Т. Комшілова — 1987. — 157 с.

6. *Красников А.А.* "Тактика в велосипедном спорте"/ А. А. Красников М.: Физкультура и спорт, 1968. — 134 с.

7. Український інформаційний центр велотранспорту [Электронный ресурс] Режим доступа: http://velotransport.info / — Название с экрана.

Анотація

У статті піднімається проблематика розвитку велотранспорту, як екологічно чистого способу пересування. Розглянуто формоутворення велосипедних парковок у світі. Запропоновано класифікацію і формоутворення велосипедних парковок.

Ключові слова: велосипедна парковка, екологія, формоутворення, функція, транспортна обстановка.

Abstract

The article raises the problems of cycling as an environmentally friendly way to travel. Considered foromobrazovanie veloparkovok in the world. A classification and shaping bicycle parking.

Keywords: bicycle parking, ecology, morphogenesis, function, traffic situation.

УДК72.01

Н. Г. Зенькович,
кандидат архітектури, КНУБА

ПРИЙОМИ ЕТНОДИЗАЙНУ У ВИДОВИЩНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація: у статті досліджується особливості сучасного етапу використання складових етнодизайну у видовищного середовища. Наведені основні прийоми його використання та надана їх характеристика.

Ключові слова: етнодизайн, видовищне середовище, театралізація, світлодіодні екрани, відеомепінг.

Єтнодизайн – це повернення до національних культурних джерел на тлі домінування культури сучасного технократичного суспільства. Етнічний стиль передбачає максимальне використовування у середовищі різноманітних елементів (декору чи інших парадигм національної ідентичності), які відображають культурні та історичні особливості будь-якої нації чи держави. По суті це вияв впливу етнічних традицій на формування сучасного середовища. В якому окремі елементи етнічного стилю: орнамент, скульптура, традиційні форми просторових об’ємів або предметного наповнення, будівельні матеріали-набувають не тільки нового значення, а й отримають нове прочитання.

Використання окремих елементів етнодизайну у різних видах середовища надає можливості трансформації елементів декоративно-прикладного мистецтва, а іноді і змінює ставлення до них самих. Так сьогодні навіть традиційний орнамент набуває самостійної цінності і використовується у цілком не характерних для нього площинах. Прикладом може служити використання українського орнаменту при замощенні пішохідних вулиць чи майданів.

Любий дизайн передбачає створення середовища у певному стилі. А етностиль – це структурна система декоративних елементів народного (етнічного) побуту використовуваних у певному архітектурному (закритому) чи міському або ландшафтному (відкритому) просторі за допомогою стилізації. Стилізація – це копіювання візуальних форм культурного обумовленого зразка. Це може бути перенесення деяких етнічних ознак (орнаментальні деталі, декоративні елементи) на проектний об’єкт, чи стилізація самогоцьогооб’єкт у у характерних візуальних етнічних ознаках. Окремі такі елементи можуть займати у просторі різні положення. Особливе значення при цьому надається мистецькому оформленню масових колективних дійств, які справляють найбільш емоційно-психологічний вплив на маси Так видовищне середовище

сприяє утвердженню національній ідентичності і єдності спільноти, відроджуючи етнічні зв'язки й етнічну ідентифікацію. Таким чином архітектура та її складова- дизайн середовища, своїми засобами допомагають утверджувати національну ідентичність у просторово-матеріальній структурі суспільства.

В 50-ті роки 20-го ст.широке поширення набуло застосування на фасадах будівельдекоративних орнаментальних композицій у вигляді рельєфів та глазурованих розписів облицьованих керамікою – так званої фігурної кераміки.Керамічні панно їдуть від розписів українських хат, тому використання кераміки у структурі фасадів чи в інтер'єрах громадських приміщень завжди стає важливим елементом етнодизайну.

Прикладом такого етнодизайну у видовищному середовищі є будівля літнього театру у місті Нова Каховка. Споруджений у 1952році у парковій зоні міста, цей театр і зараз є культурним центром міста. Тут багато років проходив Міжнародний фестиваль «Таврійські ігри».Ця витончена споруда несе в своїй об'ємно-просторовій композиції багато ознак етнічного стилю.На вертикальних елементах порталу сцени,її завершеннях, акустичній раковині сцени – було дуже вдало застосовано декоративні елементи народного мистецтва. Вони не тільки підкреслювали етнічну належність споруди, а й надавали видовищному середовищу почуття святковості,урочистості та незвичайності. І таким чином готували глядача до самого театрального дійства.

Театралізація – це засіб створення цілісного художнього образу з багатьох елементів: форми,об'єму,кольору, деталі,озеленення, скульптури. Спільним для цих складових є поєднання окремих їх частин у єдине ціле для створення цілісного образу. Але у створенні образа етнічні елементи на той час мали лише тільки прикладний характер, будучи доповненням до того що проходило на ігровій площадці.

Сучасне прочитання етнодизайну у видовищному середовищі стає більш значимим та масштабним.Іноваційне впровадження новітніх технологій у видовищний процес, застосування високопрофесійних світлодинамічних екранівсприяєпредставленню українських традицій та самобутності на новому естетичному, масштабному та технічному рівні.

Світлодизайн – це новий напрямок у організації видовищного процесу у якому за допомогою різноманітних світлових рішеньвдається досягти оптимального зорового комфорту, використання достовірних образів та динамічності сприйняття самого видовища. Впровадження сучасних візуально вражаючих засобів та їхнове просторове розміщення при якомузадня частина ігрового майданчика та попланові куліси - це великі світлодіодні екрани, дозволяє зробити більш декораційне оформлення сцени більш реалістичним,сприйняття видовища більш цільним та монументальним, а

також, досягти сприйняття самого дійства з більш великої відстані.Таке декораційне оформлення сцени замість доповнення до вистави, стає її кульмінаційним акцентом. Це добре видно на концертах провідних майстрів, де на глядача впливає не тільки спів, танець, ай динамічна, кольорова,емоційназадня фронтальна стіна сцени, яка підкреслює смислове, етнічне значення самого дійства. При цьому візуально розширюється ігровий простір, змінюється масштаб сприйняття дійства, і вже артист стає доповненням до тих етнічних елементів, що проецируються на світодіодному екрані.

Останнім часом технічне оформлення видовищного простору досягає ще більш значного розвитку. Ще більш емоційним, а також, таким, що не потребує зміни простору і не шкодить його поверхням є відео-меппінг. Це сучасна технологія, що проецирує зображення (3D- проекція) на фасадах будівль, окремій стіні або архітектурних елементах об'єктів середовища. Вона створює не тільки ілюзію зміни розмірів та положення у просторі цих об'єктів,їх кольорову гаму, а і дозволяє їх як би «перевдягнути», примушуючи ці статичні елементи візуально «рухатись». Таким чином утворюється віртуальний простір, якийпоєднує реальні фізичні об'єкти з допоміжним зображенням (так звана «допоміжна реальність»).Залежно від того на що проецирується таке 3D зображення,відео-меппінг може бути – архітектурним (при проекції на фасад споруди), або ландшафтним(при проекції на природний об'єкт – гори чи дерева).

Використання такої технології перетворює звичайний вид будівлі чи пейзажу у феєричне, святкове або урочисте шоу яке не може оставити глядачів байдужими. Таке світлове оформлення будівель, споруд чи ландшафту під час проведення різноманітних культурно-масових видовищних заходів, повністю перетворює звичайне середовище, візуально змінює зовнішній облік споруд, справляє враження ілюзії трансформації простору (зовнішній геометрії об'єктів, зломів, розрізів, тріщин – тобто деформації форми). Така інтерактивна світлова інсталяція залишає надзвичайне враження і не завдає шкоди оточуючій забудові.

Використання сучасних візуальних засобіввідео-мепінгу на ту чи іншу поверхню одночасно з використанням традиційних форм театрального дійства (з артистами) створює ще більш вражаючий за своїми емоціями спектакль. А перенесення демонстраційної площини з вертикальної на горизонтальну ігрову площину вражає не тільки своїми розмірами, а й дає нове прочитання етнічним елементамоформлення дійства і створюєвражаюче прочитання національної ідентичності видовищного середовища. Прикладом такої організації театралізованої простору може служити святкове відкриття та закриття

Олімпіади у Сочі у лютомуцього року.Олімпійській стадіон «Фішт» став центром чудового театралізованого дійства відкриття ігор.

Фантастична ідея перетворити ігрове поле стадіону на величезний екран, на площені якого (розмір зображення становив 100х60м2) проходило само театралізоване дійство, зробило це дійство ефектним, винятковим та запам'ятовующимся. А масштабність ігрового простору (на арені одночасно знаходилось 800 артистів, 70 рухомих декорацій) та його окремих етнічних елементів оформлення підкреслила красу етнічної культури країни, що приймала Олімпіаду.Це було саме технологічне шоу, яке демонструвало красу національної культури країни. Завдяки понад 120 проекторам, що подавали зображення на арену, 8 ліфтів під ареною для подачі декорацій, складних конструкцій направляючих на стелі покриття, що забезпечували використання повітряного простору,-було створено гігантський інтерактивний простір. Цей простір забезпечував видовищність та динамічність дійства,створював вражаюче враження на глядачів та відкривав нові горизонти перед режисерами для нових театралізованих спектаклів. Бо змішення декількох видовищних жанрів (театр, кіно, цирк) у єдиному просторі відкривають нові перспективи у формуванні видовищного середовища.

Література

1. Кара-Васильєва Т. В. Декоративнее мистецтвоУкраїни ХХ століття. У пошуках "великого стилю" / Т. В. Кара-Васильєва, З. А. Чегусова. – К.: Либідь, 2005. – 280 с.

3. Синтез мистецтв: навч.посіб. / В. Г. Чернявський, І. О. Кузнецова, Т.В. Кара-Васильєва, З.А. Чегусова.-К.: НАУ, 2012. - 320с.

4. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды: Учебник / Шимко В. Т. – М.: "Архитектура-С", 2006. – 384 с.

5. Черкес Богдан. Національна ідентичність в архітектурі міста:Монографія.-Львів: Лівівськаполітехніка.- 2008. – 268 с.

Анотация

В статье исследуется особенности использования элементов современного этнодизайна в современной зрелищной среде. Приведены основные прийомы его применения и дана их характеристика.

Ключові слова: этнодизайн, зрелищнаясереда, театрализация, светодиодныеэкраны, видео-мепинг.

Annotation

The article e xamines the use of particula relements of modern etnodesign in spectacular surroundings. The main ways its use and given their characteristics.

Keywords: etnodesign, spectacular, surroundings, dramatization, lightdiodniscreens, videomapinh.

УДК 721.01

В. М. Клюзко
аспірант ПАТ «КиївЗНДІЕП»

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ ВИСОТНИХ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

Анотація: у статті висвітлені та систематизовані фактори, що впливають на формування енергоефективних висотних поліфункціональних будівель. Визначені складові факторів та окреслені необхідні заходи, з метою їх врахування при розробці проектних рішень енергоефективних висотних поліфункціональних будівель.

Ключові слова: енергоефективність, висотні поліфункціональні будівлі, фактори.

Починаючи з середини XX століття, спеціалісти розробляють наукові та методологічні основи проектування та будівництва будівель, що покращують середовище перебування людини. Енергоспоживання будівель виділено основним критерієм оцінки якості проекту, враховуючи, що «традиційні» будівлі наділені великими резервами підвищення теплової ефективності. Насамперед основна увага приділяється заходам по збереженню енергії. Будівлі отримують статус «енергоефективних».

Під енергетичною ефективністю розуміють здатність будівлі та її інженерних мереж забезпечувати заданий рівень витрат теплової енергії для підтримання оптимальних параметрів внутрішнього мікроклімату в приміщеннях [1]. При цьому оптимальні параметри внутрішнього мікроклімату являють собою поєднання показників, які при тривалому та систематичному впливі забезпечують нормальний тепловий стан організму людини, що знаходиться у приміщенні.

Аналіз зведених енергоефективних поліфункціональних висотних будівель дозволив виявити та систематизувати основні фактори що впливають на їх формування.

За характером впливу, можна виділити дві групи факторів:

- зовнішні, що включають: містобудівний, природно-кліматичний, екологічний та соціально-економічний;
- внутрішні, що включають: функціонально-планувальний, архітектурно-художній, конструктивний та інженерно-технічний.

Містобудівний фактор характеризується питаннями: розміщення висотних об’єктів в структурі міста; врахування композиційно-просторових

особливостей естетичного сприйняття висотної забудови; функціональної взаємодії висотних будівель з оточуючими їх об'єктами; підключення висотних будівель до транспортної та пішохідної мережі; підключення висотних будівель до зовнішніх інженерних мереж.

Розростання території міст та ущільнення міської забудови є передумовами раціонального використання ділянок міської території. Збільшення кількості транспорту та довжини маршрутів, недостатня кількість паркувальних місць, вимагають від архітекторів передбачати такі об'ємно-планувальні рішення висотних будівель та прийоми їх розміщення в структурі міста, які зможуть оптимізувати рух транспорту та людей, що відвідуватимуть будівлю.

При підключення висотних будівель до транспортної та пішохідної мережі необхідно передбачати їх вплив на існуючу територію, та забезпечувати оптимальні можливості руху, паркування, та інші можливості, з метою уникнення перевантаження транспортної та пішохідної мережі.

В зв'язку з виникненням значних навантажень на зовнішні інженерні мережі, що пов'язані з розміщенням висотних будівель, в проектних рішеннях необхідно передбачати прийоми зменшення цих навантажень, як приклад – організацію енергозабезпечення будівель за допомогою альтернативних джерел енергії. Необхідно зауважити, що вибір прийому енергозабезпечення в цьому аспекті, залежить передусім від розміру, конфігурації та розміщення в структурі міста ділянки під забудову. Зокрема, при розташуванні ділянки в щільній структурі міської території доцільно передбачати будівлі з компактною об'ємно-просторовою структурою та використовувати відповідні прийоми розміщення енергогенеруючого устаткування: на дахах будівель, інтегрованих в об'ємно-планувальну структуру, тощо. У випадку розміщення будівель на достатньо великих периферичних територіях або у передмістях, з'являються можливість вибору складу, розміру, кількості та розташування елементів енергозабезпечення, а також формування конфігурації об'ємно-просторової структури будівлі, виходячи з вимог збільшення коефіцієнту корисної дії елементів енергозабезпечення.

Ще однією актуальною проблемою є поступове зменшення кількості зелених насаджень в великих містах та недостатня кількість громадських просторів. Компенсувати недостатню кількість цих елементів можливо за рахунок включення зимових садів, атріумів, та інших громадських зон в об'ємно-планувальну структуру будівель. Таким чином рекреаційні громадські зони виконують не тільки функцію забезпечення комфортного мікроклімату всередині будівель, а також розвантажують міське середовище та

використовуються у якості місць спілкування та відпочинку співробітників і відвідувачів будівлі.

Узагальнюючи окреслені аспекти, можна зауважити, що прийоми розміщення висотних поліфункціональних будівель в міському середовищі мають значний вплив на формування їх об’ємно-просторової структури, і як наслідок, на вибір засобів забезпечення енергоефективності, які передбачаються проектом.

Природно-кліматичний фактор має значний вплив як на розміщення висотних енергоефективних будівель, так і на формування їх об’ємно-планувальної структури та архітектурно-художнього образу в цілому. Він включає в свій склад наступні характеристики оточуючого середовища: інсоляційний режим території (кількість сонячних днів), вітровий режим території (середня швидкість, переважний напрямок вітру та його повторюваність), кількість опадів, температурно-вологісний режим. В залежності від цих параметрів, проектні рішення висотних енергоефективних будівель повинні формуватися таким чином, щоб забезпечувати оптимальні умови їх експлуатації та ефективно використовувати відновлювані джерела енергії в умовах визначеного клімату. Це досягається шляхом вибору оптимальних параметрів будівель, зокрема: оптимальної форми та матеріалів поверхні зовнішньої оболонки, розташування будівлі відносно кліматичних показників, вибір та використання систем генерації енергії, їх розміщення в структурі будівель, в залежності від домінуючих кліматичних характеристик території.

Вплив екологічного фактору тісно пов'язаний з природно-кліматичним, проте має певну специфіку. На відміну від природно-кліматичного фактору, що вимагає врахування особливостей кліматичних характеристик території забудови, екологічний об’єднує сукупність заходів для досягнення гармонійного співіснування висотної будівлі та оточуючого її середовища. Він передбачає врахування екологічного навантаження висотної будівлі на наявний екологічний баланс території, та включає наступні складові: зниження викидів парникових газів, взаємозв’язок природнього та штучного середовища, антропогенний вплив на оточуюче середовище та безпеку людини. З метою оптимізації енергетичного балансу «енергоефективних» висотних будівель, при розробці їх проектних рішень, повинні впроваджуватися заходи мінімізації негативного впливу висотних об’єктів на зазначені складові енергетичного балансу території.

Також необхідно зауважити, що впровадження деяких енергоефективних технологій може негативно впливати на екологію оточуючого середовища. Зокрема, використання сонячних батарей, що містять у своєму складі

напівпровідниковий кремній, для виробництва якого застосовують шкідливі корозійні пожежовибухонебезпечні речовини та робить їх екологічно небезпечними. При використанні вітрових генераторів в структурі висотних будівель необхідно передбачати заходи для зменшення виникаючого вібраційного та шумового забруднення.

Внаслідок прагнення до екологічного балансу архітектурного-містобудівного середовища, розвинутими зарубіжними країнами були розроблені екологічні стандарти для будівництва, що являють собою системи екологічних критеріїв оцінки проектів. Найбільш розповсюдженими системами екологічної оцінки будівель є: BREEAM (Building Research Establishment), що була розроблена в Великобританії в 1990 році; HQE (Haute Qualité Environnementale) – у Франції, в 1990 році; LEED (The Leadership in Energy & Environmental Design) – США, в 1993 році; CASBEE (Comprehensive Assessment System for Built Environment Efficiency) – в Японії, в 2001 році; Green Star – в Австралії, в 2003 році; SBTool (International Initiative for a Sustainable Built) – в Канаді, в 2007 році; Three Star – в Китаї, в 2007 році; DGNB (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen) – в Німеччині, в 2009 році; SBAT (The Sustainable Building Assessment Tool) – в Південній Африці, в 2010 році; «Зелёный Стандарт» - в Росії, в 2011 році. Визначені екологічні стандарти в проектній практиці більшості країн є рекомендованими та виступають у ролі показників якості проектів.

Соціально-економічний фактор головним чином характеризується зацікавленістю керівництва країни та інвесторів у впроваджені енергоефективних технологій в архітектуру та будівництво. Це обумовлюється наявністю нормативно-правового забезпечення для проектування енергоефективних будівель, розвинутою та стабільною системою інвестування подібних проектів, підвищенням рівня науково-технічного розвитку громадськості, підвищення життєвого рівня населення, вдосконаленням технологій будівництва, розвитком промисловості, розвитком інфраструктури міста та держави в цілому. Як свідчить досвід, наявність державних програм, що датують енергоефективне будівництво, збільшує кількість зацікавлених інвесторів та надає економічної доцільності впровадженню енергоефективних технологій в проектуванні висотних будівель.

Впровадження окреслених вище систем сертифікації будівель за критеріями енергоефективності мотивують інвесторів на замовлення проектів, які б відповідали цим стандартам. Разом з тим, як свідчить світовий досвід, за умови державної підтримки подібних ініціатив, енергоефективні технології та устаткування, що включені до об’ємно-планувальних рішень висотних будівель громадського призначення, зокрема: генераторів енергії, пасивних засобів

енергозбереження, – приймають рекламний характер, використовуючи тим самим інформаційний потенціал архітектури в просуванні ідей енергоефективного будівництва. Узагальнюючи викладений вище матеріал можна констатувати, що соціально-економічний фактор обумовлює можливість появи та розвитку енергоефективного проектування поліфункціональних висотних будівель.

Вплив функціонально-планувальний фактор обумовлюється необхідністю забезпечення та оптимізації всіх функціональних процесів, що передбачаються у будівлі, а також наявністю додаткових функцій, що пов’язані зі специфікою енергоефективності будівлі. Основними складовими функціонально-планувального фактору є: організація основних груп приміщень, організація технічних приміщень, організація комунікаційних зв’язків між приміщеннями, а також зв'язок будівлі з оточуючим середовищем. Функціонально-планувальний фактор переважно впливає на зручність та компактність розміщення основних та технічних груп приміщень, ефективне використання площі, ефективну організацію генплану, розташування вертикальних комунікацій та використання вертикального транспорту. Проте, енергоефективні заходи не впливають на процеси в приміщеннях основних функціонально-планувальних елементів, крім того, вільне планування виробничих просторів сприяє підтриманню оптимального температурного режиму та комфортного мікроклімату за рахунок вільного переміщення повітряних мас. Таким чином, можна зробити висновок, що впровадження енергоефективних заходів не впливає на організацію функціонально-планувальної структури основних груп приміщень функціонально-утворюючих елементів.

Однією із задач при проектуванні енергоефективних поліфункціональних будівель, що вирішується за рахунок прийомів функціонально-планувальної організації є максимальне забезпечення природним світлом виробничих приміщень. Разом з тим, з метою зменшення навантаження на системи кліматизації будівлі, часто є необхідним зменшення проникнення прямої сонячної радіації в будівлю протягом жаркого періоду року. Таким чином, при формуванні об’ємно-планувальних рішень енергоефективних висотних будівель, функціонально-планувальна структура вимагає не тільки забезпечення функціонального взаємозв’язку між певними процесами, а також оптимізації забезпечення цих процесів енергією.

Вплив архітектурно-художнього фактору насамперед формується за рахунок архітектурного задуму автора – основної ідеї архітектурного проекту, матеріалів та кольорових рішень, що мають бути втілені. Майже всі відомі висотні будівлі набули популярності не стільки за рахунок своєї висоти скільки

завдяки яскравості естетичного образу. Ряд висотних будівель завдяки оригінальності своїх архітектурно-художніх рішень отримали статус архітектурних символів міст в яких вони зведені.

Архітектурно-художній фактор впливає на створення художнього образу будівлі, доцільність та сучасність проектного рішення, вибір та використання довговічних, практичних будівельних матеріалів, що відповідають естетичним вимогам. Кольорове рішення облицювальних матеріалів будівлі, поміж іншого, впливає на енергозатрати будівлі, за рахунок фізичних властивостей кольору поглинати та віддзеркалювати світлові промені.

При формуванні образу висотної енергоефективної поліфункціональної будівлі, постає завдання виявити не тільки особливості функціонально-утворюючих елементів, що формують будівлю, а також її приналежність до енергоефективних будівель, що відповідають сучасним вимогам та високим стандартам забезпечення якості перебування людей. На формування образу висотної енергоефективної поліфункціональної будівлі також можуть впливати: містобудівне оточення об’єкту, специфіка складових функціонально-утворюючих елементів, національні традиції, стилістичні вподобання автора, та ін. Також необхідно зауважити, що наявність додаткових функціональних приміщень для розміщення та обслуговування енергогенеруючих елементів, забезпечення пасивного енергозбереження, та необхідність врахування особливостей формоутворення висотних енергоефективних поліфункціональних будівель (формування аеродинамічної форми об’єму, захист від перегріву внутрішнього простору, забезпечення природного освітлення приміщень, та ін.), вимагають використання специфічних архітектурно-художніх прийомів.

Архітектурно-художній фактор формування висотних поліфункціональних енергоефективних будівель об’єднує: архітектурно-художні, об’ємно-просторові та архітектурно-композиційні рішення, що тісно взаємопов’язані між собою. Архітектурно-художні рішення висотних енергоефективних поліфункціональних будівель передбачають роботу над виглядом об’єкту за допомогою опрацювання об’ємно-просторових, архітектурно-композиційних рішень та архітектурно-художніх прийомів. Об’ємно-просторові рішення – передбачають моделювання зовнішньої форми об’єму будівель на основі об’ємно-планувальних рішень, що приймаються в якості вихідного матеріалу для роботи. Архітектурно-композиційні рішення будівель включають побудову загальної композиції будівель, в тому числі об’ємно-просторової композиції об’єму і фронтальної композиції фасадів, при розробці об’ємно-просторового рішення за допомогою засобів архітектурної

композиції, що сприяють організації її структури та гармонізації, а також архітектурно-художніх прийомів побудови композиції.

Основними складовими конструктивного фактору, що впливають на енергоефективність висотних поліфункціональних будівель, є: оптимальність, сучасність та унікальність конструктивних систем будівель. Оптимальність конструктивного рішення дозволяє зменшити енергетичні та матеріальні витрати на виробництво елементів конструкцій, а також заощадити матеріали та час при споруджені будівлі. Унікальність конструктивних систем передбачає врахування ними всіх особливостей об'єкту, здатність витримувати додаткові навантаження, що пов'язані з функціонуванням енергоактивного устаткування, та являє собою гармонійне поєднання архітектурних та інженерних рішень. Сучасність конструктивних рішень характеризується використанням останніх досягнень науки в галузі розробки конструктивних рішень для мінімізації енерговитрат на їх виробництво, зведення та експлуатацію, завдяки чому забезпечується довговічність та економія матеріалів. Конструктивні рішення висотних поліфункціональних будівель мають значний вплив на енергоспоживання будівель на всіх етапах його існування: від виробництва матеріалів до зведення та експлуатації.

В зв'язку зі специфікою висотних енергоефективних будівель одним із найбільш важливих факторів, що впливає на їх формування, є інженерно-технічний фактор. Вплив інженерно-технічного фактору ґрунтується передусім на необхідності розміщення в структурі будівель різноманітних інженерних систем, що вимагає, в свою чергу, наявності додаткових груп приміщень для розміщення інженерно-технічного устаткування та побудови оптимального взаємозв'язку цих приміщень з приміщеннями функціонально-утворюючих елементів. Системи енергозабезпечення можуть бути сконцентровані в спеціальних шахтах, що органічно пов'язані зі стовбурами жорсткості. Іноді для системи інженерного устаткування передбачуються спеціальні простори у зовнішніх стін або технічні поверхи для розміщення складних систем комунікацій. Всі ці рішення суттєво впливають на загальний вигляд будівлі та вибір економічної конструктивно-планувальної схеми. [2].

Важливим в цьому аспекті також є енергопостачання висотних будівель, вимоги до надійності якого є більш високими, у порівнянні з вимогами до енергопостачання будівель меншої поверховості. Забезпечення тепловою та електричною енергією в висотних будівлях повинно передбачатися не менше ніж від двох незалежних джерел енергії [3]. Таким чином, можна зробити висновок, що використання альтернативних джерел енергозабезпечення при експлуатації висотних енергоефективних поліфункціональних будівель є доцільним, як в якості додаткового джерела при традиційному

енергозабезпеченні, так і в якості основного, при комбінації декількох видів альтернативних джерел енергії.

Висновок. Проектування висотних енергоефективних поліфункціональних будівель достатньо складна багатофакторна задача, для вирішення якої є необхідним комплексний підхід. В кожному окремому випадку вплив факторів є нерівнозначним, в залежності від конкретної ситуації мають значення різні складові, які вимагають більш детального аналізу.

Врахування окреслених факторів дозволяє повною мірою зрозуміти характер процесів, вплив яких необхідно враховувати, та умов, що є необхідними для забезпечення енергоефективності висотних поліфункціональних будівель. Це дає можливість розробляти проектні рішення, які в кожному конкретному випадку найкращим чином відповідатимуть поставленим задачам забезпечення енергоефективності.

Список використаної літератури

1. Табунщиков Ю. А. Энергоэффективные здания. / Ю. А. Табунщиков, М. М. Бродач, Н. В. Шилкин. – М.: АВОК-ПРЕСС, 2003. – 200 с.
2. Шулер В. Конструкции высотных зданий: пер. с англ. Л. Ш. Килимника / под ред. Г. А. Казиной. / В. Шуллер – М.: Стройиздат, 1979. – 248 с.
3. Реттер Э. И. Архитектурно-строительная аэродинамика./ Э. И. Реттер – М.: Стройиздат, 1984. – 294 с., ил.
4. Молодкин С. А. Принципы формирования архитектуры высотных енергоефективных жилых зданий: Дисс. … канд. арх. / С. А. Молодкин – М., 2007. – 124с.

Аннотация

В статье рассмотрены и систематизированы факторы, влияющие на формирование энергоэффективних высотных полифункциональных зданий. Определены составляющие факторов и описаны необходимые мероприятия с целью их учёта при разработке проектных решений энергоэффективних высотных полифункциональных зданий.

Ключевые слова: энергоэффективность, высотные полифункциональные здания, факторы.

Annotation

The article discusses and systematized factors influencing the formation of high-rise energoeffektivnih multifunctional buildings. The components of the factors described and the necessary measures with a view to taking them into account in the development of design solutions energoeffektivnih multifunctional high-rise buildings.

Keywords: energy efficiency, high-rise multifunctional building factors.

УДК 72.025.4/9

Н. А. Лещенко
кандидат архітектури,доцент кафедри
інформаційних технологій в архітектурі
Київського національного університету
будівництва та архітектури

ПРОПОЗИЦІЇ ПО РЕКОНСТРУКЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО АНСАМБЛЮ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ МІСТА БАР ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація: в статті пропонується модель реконструкції архітектурного ансамблю історичного центру міста Бар, визначається напрямок сучасного розвитку міста як туристичного центру при створенні туристичного маршруту по малим містам Поділля.

Ключові слова: історичне мале місто, архітектурний ансамбль «старого міста», модель реконструкції, планувальна структура, пішохідний простір, торговий ряд, культурний ряд, туристичний центр.

Зараз є дуже актуальним питання збереження існуючої культурної спадщини та гармонійного сучасного розвитку історичних центрів малих міст України. Як слід грамотно використовувати історичний потенціал малого міста та його сучасні можливості для перспектив його подальшого розвитку? В яких напрямках слід розвивати малі міста і як це треба робити? Такі питання, наразі, є спільними і актуальними для всіх малих міст України.

Міське архітектурне середовище в ході історичного розвитку завжди має зміни. Питання в тому, як їх проводять? Як нове співвідноситься з історично складеним? Якщо оновлення середовища зроблено на засадах спадкоємності, то воно зберігає свою культурну спадщину і водночас розвивається. Архітектурне середовище не застигає, перетворюючись до музею, а залишається живим, активним. Саме такі принципи спадкоємного розвитку слід застосовувати для відродження та сучасного використання архітектурної спадщини малих історичних міст.

В Україні нараховується 120 історичних малих міст, значна кількість з них, 40, знаходяться в Подільському регіоні [1]. В кожному з цих міст є унікальні пам’ятки архітектури та містобудування державного та місцевого значення. Вони складають величезний історичний скарб малих міст, цікавий для використання місцевими мешканцями та відвідання туристами. Було б доцільним на їх базі створити єдиний туристичний маршрут – «архітектурне намисто малих історичних міст України».

Існуючі пам'ятки архітектури є цікавими історичними «родзинками» цих міст. Але вони потребують гідного і не менш цікавого та зручного сучасного оточення. Місцеві мешканці та туристи, які приїзджають подивитися пам'ятки архітектури і познайомитися з історією малого міста, повинні мати всі сучасні умови для зручного проживання та подальшого відпочинку в цьому місті. Основна стратегія полягає в створенні таких сучасних умов для людини, щоб, приїхавши в місто на день побачити його історичні споруди, вона побажала залишитися в місті на відпочинок на декілька днів. Це буде дуже вигідним для поповнення бюджету міста.

Тому перед архітекторами стає задача не тільки грамотно відреставрувати пам'ятки архітектури, а й створити гідну сучасну інфраструктуру міста. Зручне, цікаве, гарне оточення для пам'яток, де можна було б провести вільний час, поспілкуватися, відпочити, де б виникало бажання залишитись, як можна довше. В місті повинна бути достатня кількість гарних готелів, кафе, місць загального користування, пішохідних просторів, облаштованих майданчиків відпочинку, скверів, парків і т.п.

Збереження, відновлення та подальший сучасний розвиток архітектурного середовища історичних центрів малих міст має враховувати їх містобудівні, архітектурні, історичні, природні, соціальні, національні, релігійні та економісні особливості. Бути комплексним. Така модель комплексної реконструкції та розвитку пропонується при ревалоризації історичного центру м. Бар Вінницької області.

Бар – історичне мале місто, що знаходиться в західній частині Вінницької області. Має 16,5 тисяч мешканців населення. Вперше згадується у 1401 році, як місто Рів [2]. Сучасну назву місто Бар отримує в 1537 році на честь італійського міста Барі. Саме з цього періоду вся історія міста, його розбудова і розквіт були пов'язані з ім'ям польської королеви Бони Сфорци, італійки за походженням. В 1540році Бар отримав Магдебургське право [3].

«Старе місто» займає центр сучасного міста. Бар достатньо добре зберіг свою історичну планувальну структуру. Про це свідчить історичний план міста. Трохи гірше зберіглась його об'ємно-просторова структура. Це, доречі, є характерним для багатьох малих міст України.

Бар має низку пам'яток архітектури національного та місцевого значення. Це є Свято-Успенський храм (1757р.); комплекс будівель жіночого Покровського монастиря, келії (1797р.) та дзвіниця (1908р.); костел Св. Анни (1811р.); будинок, в якому мешкала родина Коцюбинських (1872-1876рр.) [4] та аптека (1911р.), що належить до цінної забудови. Нажаль, Барська фортеця (1537р.) [4] зараз знаходиться у вігляді руїн.

Бар є дуже красивим історичним містом і може бути дуже цікавим для туристичного відвідання. Для сучасного розвитку міста як туристичного центру при створенні туристичного маршруту по малим містам Поділля України необхідні відповідні реконструктивні заходи.

Стратегія реконструкції історичного центру полягає у гармонійному поєднанні історичної та сучасної архітектури для створення єдиного сучасного якісного архітектурного середовища, де головною є людина, мешканці міста та туристи.

Концепція перспективного розвитку міста була розроблена з урахуванням виявлених закономірностей еволюційного розвитку міста, а також особливих рис його функціонально-просторової та архітектурно-художньої організації, що складають своєрідний «генетичний код» міста. На основі співставлення архівних даних і результатів натурного обстеження був проведений збір і узагальнення історико-культурної і архітектурної спадщини міста Бар. Результатом науково-пошукових досліджень, проведених по місту Бар, став історико-опорний план, як комплексний містобудівний обліково-охоронний документ, що зафіксував відповідну інформацію про нерухомі пам’ятки культурної спадщини міста та пов’язане з ним довкілля. Основою для розробки проекту реконструкції історичного центру міста стало розроблене історико-містобудівне обгрунтування. Воно допомогло визначитись з вимогами та обмеженнями при виборі методів реконструктивного втручання в історичне середовище.

Для відродженння історичного значення міста Бар та його подальшого активного сучасного розвитку була визначена його пріорітетна сучасна функція. На сьогодні місто може розвиватися як туристичний, культурний та духовний центр, центр релігіозного туризму на Поділлі. Згідно вибраному напрямку подальшого розвитку міста пропонується наступна модель його реконструкції: пішохідне «старе місто» - зелена рекреаційна зона – рядова сучасна житлова забудова.

Проект реконструкції історичного центру міста Бар передбачає організацію соборної площі та регенерацію ринкової площі. Слід було забезпечити планувальне та просторове об’єднання забудови «старого міста» в єдиний поліфункціональний архітектурний ансамбль. За для цього пропонується створити загальний пішохідний простір між соборною та ринковою площами.

Новим акцентним об’єктом, який би об’єднав між собою соборну і ринкову площі, має стати духовний культурний комплекс міста, «культурний ряд».

Пропонується організувати нові туристично-готельний та житловий квартали. Забудова нових кварталів – периметральна, щільна, 2-4 поверхи, з внутрішнім простором, який активно використовується. Передбачається розміщення готельного комплексу та житлових будинків з кафе, магазинами, сувенірними лавками, художніми та декоративно-прикладними майстернями на першому поверсі.

Проектом передбачається створення торгівельно-громадського кварталу, «торгового ряду», який буде формувати східну частину нової ринкової площі.

Щоб звільнити цінну в історичному відношенні частину міста від шкідливих впливів потоків транзитного транспорту, слід перенести автовокзал за межі історичного центру міста. Будинок автовокзалу після реконструкції перетворити в молодіжний культурний центр.

Одною з основних складових у відродженні історико-культурної спадщини міста Бар має бути відбудова замку. Замок має стати пам’яткою засновниці міста, королеві Боні Сфорци. Як приклад розвитку туристичного направлення міста Бар може бути організація мистецьких фестивалів та етнофестивалів на території замку. Організація музею історії міської культури. Організація відкритого концертного майданчика та облаштування загальноміської рекреаційної зони. Організація зони відпочинку з оглядовими майданчиками перед замком і на територіі замку та обхідної доріжки навколо храмів та замку.

Проектом передбачається благоустрій соборної та ринкової площ шляхом організації місць відпочинку з фонтанами, клумбами, зеленими майданчиками та скверами.

Пропонується встановити санітарно-захису смугу річки Рів. Створити рекреаційну зону та набережну вздовж річки Рів та передбачити організацію виходів до річки з соборної та ринкової площ. Також цікавим буде організувати річковий причал для прогулянкових водних трамваїв.

В будинку, де мешкала родина Коцюбинських, після його цілісної реставрації доцільним буде створити музей Михайла Коцюбинського.

В рамках реконструкції та розвитку міста Бара, як туристичного центру дуже важливим буде розробка програми формування іміджу міста. Випуск сувенірної продукції.

Розвиток зв’язків міста Бар з містом Барі (Італія). Організація міжнародних конференцій та форумів по темі відродження європейської міської культури міста Бар.

Розвиток партнерських відносин між секторами: громада міста - влада міста - бізнес міста – вищі навчальні заклади міста, має стати ключовим, вирішальним моментом в запропонованій стратегії реконструкції та сучасного якісного розвитку міста Бар, створенні міста – регіонального культурного,

туристичного та рекреаційного центру. Бар має стати родзинкою в туристичному кільці історичних малих міст Поділля України.

Література

1. Методические рекомендации по исследованию историко-архитектурного наследия в городах Украины // Е.Е. Водзинский и др. – К.: КиевНИИ градостроительства, 1982. – 120 с.
2. Український степовий кордон в середині 16 століття. Спогади Бернарда Претвича. – Запоріжжя – Київ, 1997, – с.54.
3. Єсюнін С. Місто Бар Могилівського повіту у другій половині XIX – на початку XX ст.: Соціально-економічні аспекти // Третя Могілів-Подільська краєзнавча конференція. – Могілів-Подільський, Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – с. 116 - 117.
4. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР: В 4 т. / Госстрой УССР. Укрпроектреставрация. Киев НИИТИ. – К., 1985. – Т. 2: Винницкая обл., Волынская обл., Ворошиловградская обл., Днепропетровская обл., Донецкая обл., Житомирская обл., Закарпатская обл., Запорожская обл., Ивано-Франковская обл., Кировоградская обл., Крымская обл. – 336 с.

Аннотация

В статье предлагается модель реконструкции архитектурного ансамбля исторического центра города Бар, определяется направление современного развития города как туристического центра при создании туристического маршрута по малым историческим городам Подолья Украины.

Ключевые слова: исторический малый город, архитектурный ансамбль «старого города», модель реконструкции, планировочная структура, пешеходное пространство, торговый ряд, культурний ряд, туристический центр.

Annotation

The article proposes a reconstruction model of the arcitectural ensemble of the Bar historic center. The direction of modern town development as a tourist center to create a tourist route to the small historical Podil Ukraine towns is determinate.

Keywords: small historical town, «old town» architectural ensamble, reconstruction model, planning structure, pedestrian space, shopping arcade, cultural arcade, touristical centre.

УДК 726.5

О. Е. Смолінська
ст. викладач кафедри архітектури та середовищного дизайну
Національного університету водного господарства
та природокористування

ТИПОЛОГІЯ ОБ'ЄМНИХ КОМПОЗИЦІЙ ДЕРЕВ'ЯНИХ ЦЕРКОВ ВОЛИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Анотація: у статті проаналізовано характер храмобудівної спадщини Волині з точки зору вирішення об'ємно-просторових структур. Запропоновано класифікацію об'ємних композицій дерев'яних церков Волині XIX – початку XX ст. З'ясовано, що попри запровадження практики будівництва храмів за «зразковими» проектами, на території колишньої Волинської губернії подекуди зберігалися традиційні типи новозбудованих волинських храмів, що зумовило існування широкого спектру об'ємно-просторових композицій в дерев'яному зодчестві досліджуваного регіону.

Ключові слова: Волинь, дерев'яна церква, об'ємна композиція.

Постановка проблеми. Величезна кількість дерев'яних храмів, що збереглися на території історичної Волині як наслідок перебування краю у складі Російської імперії, на перший погляд видаються дуже подібними між собою, а тому, на думку деяких дослідників, маловартісними з мистецької точки зору. Однак серед двох сотень досліджених зразків дерев'яної храмобудівної спадщини даного регіону двох однакових церков не виявлено. Таким чином, у даній роботі буде здійснена спроба розкрити повноту і різноманіття об'ємно-композиційного вирішення дерев'яних церков Волині XIX – початку XX ст.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковий інтерес до вивчення храмобудівної спадщини Волині має досить багату традицію, починаючи від перших спостережень Г. Павлуцького і закінчуючи працями сучасних авторів В. Завада, П. Ричков, В. Рожко, С. Гаврилюк та ін. Усі вони здійснювали спроби систематизації церковних споруд за певними параметрами (планувальна структура, об'ємно-просторова композиція, архітектурна школа тощо). Проте ґрунтовні дослідження у цих працях стосуються, переважно, автентичного сакрального зодчества XVII – XVIII ст. Найбільш повно типологію традиційної церковної архітектури історико-етнографічних регіонів України сформували такі українські дослідники як Ф. Волков (Ф. Вовк), Л. Маслов, П. Юрченко, Г. Логвин, І. Могитич, Л. Прибєга, В. Завада, В. Вечерський, О. Годованок та ін. В російській літературі найбільш повну класифікацію планувальних та

об'ємно-просторових структур дерев'яного церковного зодчества запропонували І. Грабар та М. Красовський. В усіх згаданих дослідженнях об'єктом наукового аналізу були, головним чином, дерев'яні храми, збудовані до XIX ст. З огляду на це, залишається недостатньо невисвітленою проблема типологічної класифікації зразків церковного зодчества пізнішого періоду, зокрема XIX – початку XX ст., коли більша частина територій України перебувала у складі Російської імперії. Таким чином, дана робота спрямована на заповнення прогалин, хоча б частково, в загальній картині типології храмобудівної спадщини України.

Мета роботи – проаналізувати та виявити характерні риси об'ємно-просторового вирішення у храмовій архітектурі Волині XIX – початку XX ст., сформувати типологію об'ємних композицій дерев'яних церков Волині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внаслідок другого (1793 р.) і третього (1795 р.) поділів Польщі Волинь увійшла до складу Російської імперії. Адміністративний кордон новоствореної Волинської губернії фактично співпадав з територіальними рамками історичної Волині. З точки зору сучасного адміністративно-територіального устрою, Волинська губернія охоплювала територію нинішньої Волинської та Рівненської областей, північні райони Тернопільської та Хмельницької областей і західну частину Житомирської області (рис. 1).

Рис. 1. *Волинська губернія на карті сучасної України*

За зміною геополітичного устрою регіону послідували зміни й у церковно-будівничій справі. Будівництво сакральних споруд на території самодержавної імперії було одним з найважливіших умов існування та

розповсюдження православ'я. У цьому процесі активну участь брали і населення, і офіційні церковні органи.

Починаючи з правління Миколи I, осмислення національної ідеї розглядалося з позиції повернення до витоків Російської державності. Так, в 30-х роках XIX ст. з наказу імператора Миколи I його придворний архітектор Костянтин Тон розробив атлас взірцевих проектів церков, що відповідали особливостям давнього російського церковного зодчества. За основу архітектурного вирішення таких проектів було взято храми московської архітектурної школи XVI – XVII століть. За цими зразками потрібно було будувати храми на теренах всієї імперії [1, с. 4]. Ця обставина стала головною причиною так званої «шаблонної» храмової архітектури Волинського краю [2].

Об'ємно-просторове вирішення церковних споруд згідно з альбомом зразкових проектів варіюється від простої форми дерев'яної каплички так званого «хатнього типу» до складної структури кам'яного п'ятиглавого храму [3]. Виявлені пам'ятки дерев'яного церковного зодчества Волині XIX – початку XX ст. дають підстави стверджувати, що крім запропонованих варіантів об'ємно-планувальних вирішень церков, опрацьованих столичним архітектором К. Тоном, в процесі будівництва на місцях створювалися нові унікальні зразки композиційних структур. Класифікація об'ємних композицій дерев'яних церков Волині XIX – початку XX ст. подана на рис. 2.

Головним типом дерев'яних храмів, що будувалися в краї протягом XVII – XVIII ст., був тризрубний з одним або трьома верхами. Поряд із церквою традиційно розташовувалася невелика дзвіниця. Однак в XIX ст. на території історичної Волині з'являється новий різновид храму – з прибудованою до чолового фасаду дзвіницею, що відповідає російській традиції [4]. При цьому кістяк планувальної структури залишається незмінним: три зруби бабинця, нави і вівтаря, почергово розташовані вздовж осі схід-захід.

Найпростішою і найменш поширеною є група храмів дахового або хатнього типу. Серед виявлених храмів хатнього типу – однозрубні (дво-, тридільні) та двозрубні (дво-, тридільні) церкви (рис. 3). Багато з них мають автономні дзвіниці (Церкви в с. Самари, с. Стара Вижівка, с. Цир Волинської області та ін.), менше церков представлені з надбудованою (церква в с. Острів Рівненської області) чи прибудованою дзвіницею (церква в с. Острівці Рівненської області). Особливістю цієї групи церков є продовгуватий в плані об'єм, накритий двосхилим дахом, увінчаний на гребені невеликою банькою або декоративною маківкою.

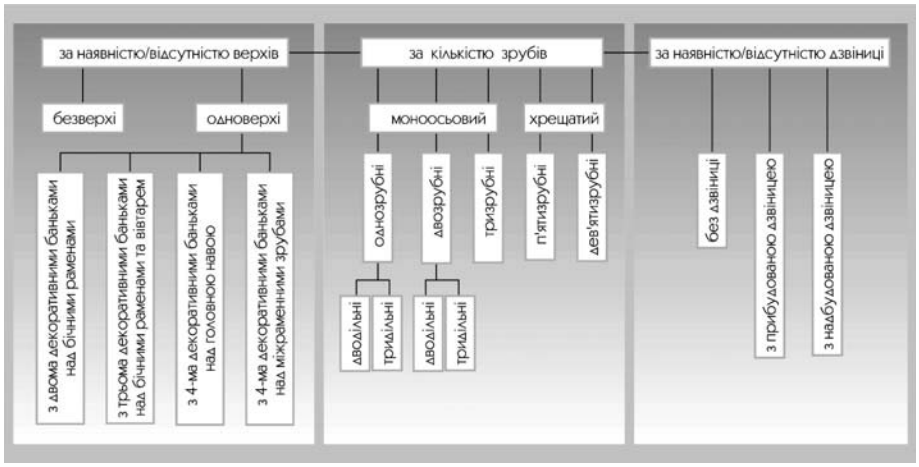

Рис. 2. *Класифікація об'ємних композицій дерев'яних церков Волині XIX – початку XX ст.*

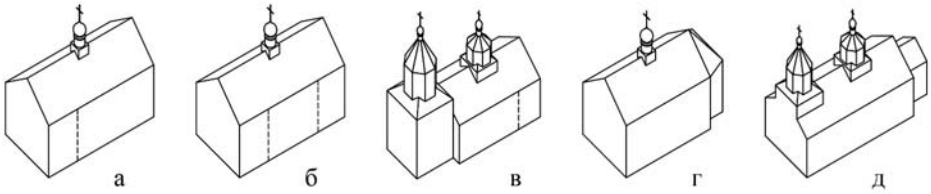

Рис. 3. *Група храмів хатнього типу: а) безверхий однозрубний дводільний; б) безверхий однозрубний тридільний; в) одноверхий однозрубнийз прибудованою дзвіницею; г) безверхий двозрубний дводільний; д) одноверхий двозрубний з надбудованою дзвіницею.Кресленики автора.*

Досить широко представлені церкви тризрубної композиції типу «корабель» (рис. 4). Така планувальна схема передбачає три зруби бабинця, нави і вівтаря, розташованих вздовж осі захід-схід. Зруб нави у плані квадратний або наближений до квадрату та дещо вищий і ширший. Часто до північної і південної стін вівтаря прибудовувалися додаткові зруби ризниці та паламарні. Ця група храмів включає безверхі та одноверхі споруди.

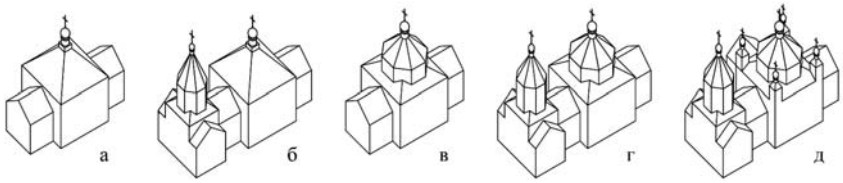

Рис. 4. *Група храмів тризрубної композиції: а) безверхий тризрубний тридільний; б) безверхий тризрубний з прибудованою дзвіницею; в) одноверхий тризрубний; г) одноверхий тризрубний з прибудованою дзвіницею; д) одноверхий (з 4-ма декоративними маківками) тризрубний з прибудованою дзвіницею. Кресленики автора.*

Тризрубні безверхі церкви, як правило, накриті різновисокими дахами. В цьому випадку церковна зала завершується чотирисхилим (пірамідальним) дахом, увінчаним по центру декоративною маківкою та підшитим в інтер'єрі підвісною стелею (Церкви в с. Аршичин, с. Добривода, с. Лючин, с. Мошків, Рівненської області та ін.). Іноді конструкція даху ускладнюється невеликим декоративним заломом (Церкви в с. Баїв, с. Кримне, с. Перемиль Волинської області, с. Хотин Рівненської області та ін.). Іноді головна нава має у плані квадратну форму зі скошеними кутами, в такому випадку центральна частина церкви накривається восьмигранним дахом (Церкви в с. Ворокомле, с. Вощатин Волинської області, с. Срібне Рівненської області, с. Болязуби Тернопільської області та ін.).

Відомий історик російського мистецтва, знавець церковного зодчества І.Е. Грабар у своїх працях виділяє кілька типів дерев'яних храмів, зокрема «клітські», «шатрові» (наметові), «кубуваті», «ярусні», «багатоглаві». Дерев'яний храм, в основу якого покладена конструкція «восьмерик на четверику», автор називає «ярусним» і повідомляє, що до Росії він прийшов з України і поширився на нових територіях в кінці XVII ст. [5; 6, с. 414]. Тож, взаємовплив російських та українських традицій у церковній архітектурі є беззаперечним.

Тризрубні одноверхі церкви з прибудованою до чолового фасаду дзвіницею (Церкви в с. Буща, с. В. Любаша Рівненської області, с. Новий Вишнівець Тернопільської області, с. Середня Деражня Житомирської області та ін.), зведені на Волині протягом XIX – на початку XX ст., стали другим за популярністю типом храмів, привнесених сюди зі столиці Російської імперії. Урізноманітнення композиційного вирішення таких церков здійснювалося за рахунок певних прийомів пропорціонування, а також використання оригінальних елементів та деталей, які рідко повторювалися в оздобленні решти храмів.

Заборона будувати церкви в «малоросійському стилі», що надійшла зі столиці імперії в 1803 р. [7, с. 15], далеко не завжди і не скрізь досягала своєї мети. Тому в місцях, віддалених від губернського міста Житомира, народ завзято дотримувався своїх улюблених форм і як і раніше будував тризрубні одноверхі церкви волинського типу з автономно розташованою дзвіницею (Церкви в с. Липки, с. Вільгір Рівненської області, с. Метельне Волинської області та ін.) Також було виявлено кілька одноверхих храмів п'ятизрубної композиції, збудованих в традиціях місцевої волинської школи (Церкви в с. Устечко Тернопільської області, с. Сокіл Волинської області та ін.).

Найбільшу частку дерев'яних православних храмів, збудованих на Волині протягом досліджуваного періоду, складають п'ятизрубні одноверхі церкви хрещатої композиції (рис. 5) з прибудованою до західного фасаду дзвіницею (Церкви в м. Дубровиця, Рівненської області, с. Бовсуни Житомирської області, с. Мізюринці Тернопільської області та ін.). Таких будівель було виявлено близько сотні, що становить половину від загальної кількості досліджених храмів XIX – початку XX ст. Особливістю цієї групи церков є планувальна схема, подібна до форми латинського хреста, коли рамена бічних зрубів і вівтаря мають приблизно однакову довжину, а зруб притвору дещо видовжений по осі схід-захід.

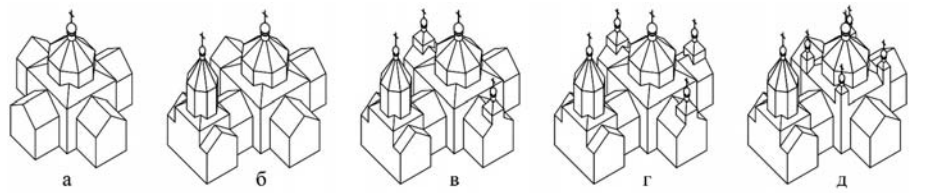

Рис. 5. *Група храмів хрещатої п'ятизрубної композиції: а) одноверхий п'ятизрубний; б) одноверхий п'ятизрубний з прибудованою дзвіницею; в) одноверхий п'ятизрубний з прибудованою дзвіницею і 2-ма декоративними баньками над бічними раменами; г) одноверхий п'ятизрубний з прибудованою дзвіницею і 3-ма декоративними баньками над бічними раменами та вівтарем; д) одноверхий (з 4-ма декоративними маківками) п'ятизрубний з прибудованою дзвіницею. Креслениками автора.*

Найменш поширеною є група одноверхих дев'ятизрубних церков (рис. 6). Крім звичних п'яти зрубів, згрупованих на перехресних осях, тут з'являються прибудови між раменами просторового хреста. Як правило, такі храми увінчані масивною банею над головною навою, а прибудови завершуються декоративними баньками (с. Бугрин, с. Великий Мидськ Рівненської області).

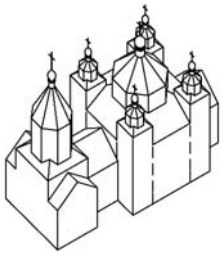

Рис. 6. *Одноверхий дев'ятизрубний храм із 4-ма декоративними баньками над міжраменними зрубами. Кресленик автора.*

Висновки. Використання «взірцевих» проектів на новоприєднаних територіях жорстко регламентувалося з боку державної адміністрації. Будівництво за «взірцями» було чи не єдиною можливістю зведення церков в умовах перебування Волині у складі Російської імперії. Проте, незважаючи на існуючий ряд обмежувальних настанов, певні можливості для прояву творчості у місцевих майстрів були. Рекомендовані зразки трансформувалися відповідно до побажань замовника (церковної громади), сформованих місцевих традицій та художніх смаків теслярів-виконавців. Таким чином, нині ми маємо численну і розмаїту групу дерев'яних храмів, які варто досліджувати задля подальшого збереження цієї спадщини.

Література

1. Маслов Л. Дерев'яні церкви Холмщини та Підляшшя / Леонід Маслов. – Краків: Українське Видавництво, 1941. – 20 с.

2. Смолінська О.Е. Шляхи проникнення неоросійського стилю в архітектуру дерев'яних церков Волині / О.Е. Смолінська // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник. – Вип. 32. – К.: КНУБА, 2013. – С. 124-132.

3. Атлас планов и фасадов церквей, иконостасов к ним и часовен, одобренных для руководства при церковных постройках в селениях / Издание Святейшего Синода. – М.: Синодальная типография, 1911. – 50 с.

4. Ричков П. Дерев'яні церкви Волині XIX – початку XX століть: місцева традиція та зовнішні впливи / П. Ричков, О. Смолінська // Одне надійне життя… (до 100-річчя від дня народженняЛеоніда Маслова). – Луцьк: «Твердиня», 2009. – С. 363-375.

5. Грабарь И.Э. Главные типы великорусского деревянного храма [Електронний ресурс] / И.Э. Грабарь, Ф.Ф. Горностаев. – Режим доступу: http://www.portal-slovo.ru/art/35834.php.

6. Грабарь И. Э. История русского искусства. – Т. 1: Архитектура. До-Петровская эпоха. – М.: Изд-во И. Кнебеля, 1910. – 513 с.

7. Жилюк С.І. Російська православна церква на Волині (1793-1917 рр.) / С.І. Жилюк. – Житомир: Журфонд, 1996. – 174 с.

8. Плужников В.И. Типология объёмных композиций в культовом зодчестве конца XVII – начала XX в. на территории Брянской области / В. И. Плужников // Памятники русской архитектуры и монументального искусства: Стиль, атрибуции, датировки / В.И. Плужников. – М.: Наука, 1983. – С. 157-198.

Аннотация

В статье проанализирован характер храмостроительного наследия Волыни с точки зрения решения его объемно-пространственных структур. Автором предложена классификация объемных композиций деревянных церквей Волыни XIX – начала XX вв. Установлено, что несмотря на введение практики строительства храмов по «образцовым» проектам, на территории бывшей Волынской губернии местами сохранялись традиционные типы нововозведенных волынских храмов, что обусловило существование широкого спектра объемно-пространственных композиций в деревянном зодчестве исследуемого региона.

Ключевые слова: Волынь, деревянная церковь, объемная композиция.

Annotation

The author analyses the character of wooden churches of Volyn, especially its spatial structure. The author proposes a classification of three-dimensional compositions of wooden churches of Volhynia XIX – early XX centuries. The article indicates that despite the introduction of the practice of building churches with the use «exemplary» projects in the former province of Volhynia here and there preserved the traditional features in the architecture of the new churches. This has led to the wide range of types of three-dimensional compositions in the wooden architecture of the region under study.

Keywords: Volhynia, wooden church, three-dimensional composition.

УДК 725;727;002.2;008

П. С. Сингаївський
аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі,
Київський національний університет будівництва і архітектури

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ, ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ МІСТА

Анотація: розкрито зв'язок між тенденціями розвитку архітектури громадських комплексів і станом культури суспільства. Виконано огляд та аналіз загального розуміння поняття культури. Запропоновано узагальнений перелік функцій культури. Розглянуто поняття постіндустріального суспільства – сучасного етапу розвитку людства – та роль масової культури в ньому як фактору впливу на формування, функціонування й розвиток

громадських об’єктів. Визначено актуальність розробки апарату оптимізації функціональних моделей архітектурних об’єктів.

Ключові слова: архітектурні об’єкти; громадські комплекси; постіндустріальне суспільство; поняття культури; функції культури.

Незалежно від часу, місця та соціально-економічної ситуації, головним осередком функціональних процесів життєдіяльності будь-якого типу урбанізованого середовища є сельбищна територія. Функціональне ядро сельбищної території утворюють окремі або комплексні архітектурні об’єкти громадського призначення [4]. Чільне місце у формуванні такого ядра посідають об’єкти, що задовольняють культурно-побутові потреби населення. З плином часу та зміною етапів формування різних суспільств змінюються й вимоги до таких архітектурних об’єктів збоку різних верств населення. Ці вимоги, своєю чергою, залежать від загального рівня культури конкретного суспільства.

В умовах постійно зростаючого впливу масової культури та її розвитку, пов’язаного зі зростаючим рівнем інформатизації суспільства, для відповідного підвищення рівня якості інформатизації архітектурних та містобудівних процесів, перед архітекторами постає завдання майже безперервного моніторингу та аналізу кореляції рівня культури й архітектурної діяльності.

З огляду на те, що термін «культура» на сьогодні налічує понад 500 визначень, виникає потреба аналізу сучасного розуміння культури як такої. Також на відповідну оцінку існуючого етапу й тенденцій розвитку архітектури громадських комплексів та їхній функціональний склад впливає розуміння критеріїв культури та їхнього місця в існуючій культурній парадигмі.

Культура як явище має безліч граней, охоплюючи всі аспекти взаємозв'язку людини зі світом. До того ж, саме ставлення до культури багато в чому залежить від дослідницьких установок: крім культурологів її вивчають філософи, історики, етнографи, соціологи тощо. Залежно від теоретичної методології формується і погляд на культуру, висвітлюються ті чи ті її риси [10].

Більшість дослідників схильні розглядати культуру як наслідок суспільно корисної діяльності людини – діяльності, спрямованої на постійний розвиток і вдосконалення створеного, що передбачає спільні зусилля. Тому культура є критерієм еволюції суспільства й, водночас, засобом об’єднання його членів.

Тому, по-перше, культура не є чимось зовнішнім по відношенню до людства, оскільки там, де є суспільство, існує й культура, за умови, що суспільство розглядається не як будь-яке угруповання людей, а лише таке, яке виникає й існує на ґрунті суспільно корисної діяльності.

По-друге, культура виступає як система спільних цінностей, матеріальних та духовних ідеалів. Якщо культура завжди є виявом певного рівня розвитку людини, то й сама людина як суб'єкт, носій культури формується у процесі культурно-творчої діяльності. Людина в її суспільному, не біологічному вимірі — це результат засвоєння мови, присутніх у суспільстві цінностей і традицій, оволодіння прийомами й навичками трудової діяльності тощо.

Тому, по-третє, культура — це міра людського в людині та суспільстві, головна характеристика розвитку людини як суспільної істоти. Культуру часто порівнюють із найвищим шаром життя на Землі, що виник разом з людиною і розвивається разом із нею. Гуманістичні духовні цінності є рушієм цього розвитку, вони ж задають його вектор: потяг до них підносить людину. Саме культура, а не матеріальне виробництво, становить справжню мету загальнолюдської цивілізації.

Культура як загальнолюдська соціальна інституція реалізує свою діяльність через сукупність таких функцій:

- **Адаптативна** - забезпечення пристосування (адаптації) людини до навколишнього середовища.
- **Перетворювальна** – культура як знаряддя творчої діяльності людей з метою задоволення їхніх різноманітних індивідуальних потреб і потреб суспільства. Ця функція здійснюється людьми за допомогою різних засобів виробництва, наукових досліджень тощо.
- **Креативна** - процес пізнання людиною світу та самої себе через здатність створювати щось нове або вдосконалювати та пристосовувати для своєї діяльності природні об'єкти.
- **Інформативна** - передавання накопиченого соціального досвіду як «по вертикалі» (від покоління до покоління), так і «по горизонталі» — у процесі обміну духовними цінностями між народами.
- **Комунікативна** - формування різних способів і типів спілкування між людьми. Комунікація відбувається за допомогою знаків та символів, а також мови, яка є найефективнішим засобом комунікації.
- **Інтегративна** - об'єднання людей у соціальні групи та формування культурної ідентичності, що передбачає комплекс чинників, таких як норми і зразки поведінки, ціннісні орієнтації та мову.
- **Нормативна** - створення норми, стандартів та правил поведінки, що стають основою для моралі, права та ідеології.
- **Релаксаційна** - забезпечення фізичного та психологічного відпочинку людини. Природними засобами розрядки індивіду є сміх і плач. Фестивалі, свята й ритуали забезпечують релаксацію для груп людей.

- **Сигніфікативна** – надання окремим речам та явищам значення і цінності.

Прагнення оцінювати об’єкти, класифікувати їх і групувати в класи обумовлює те, що в більшості сучасних суспільств вирізняють декілька форм культури: елітарну, народну й масову.

Елітарна культура доступна, як правило, вузькому колу людей, еліті суспільства. До елітарної, чи високої, культури належить класична музика, т.зв. серйозна література, концептуальне мистецтво, які важко оцінити без належного рівня освіти. Створюється елітарна культура фахівцями високого класу.

Народна культура (яку ще називають традиційною, або ж фольклором) створюється аматорами, що не мають професійної підготовки, і тісно пов'язана з життям широких народних мас. Її репрезентують казки, легенди, міфи, народні пісні й танці, примітивістський живопис. За формою вияву ті чи ті елементи народної культури можуть бути індивідуальними, груповими, масовими.

Проте справді масовою в сучасному суспільстві є культура, що апелює до всіх без винятку й розрахована на масове споживання. Вона виникла під впливом засобів масової інформації, поширюється ними й дедалі успішніше витісняє і елітарну, й народну культуру. Через неминучу стандартизацію та уніфікацію масовій культурі притаманна поверховість, а тому вона має меншу художню цінність і, як правило, значно менше збагачує особистість духовно, ніж культура елітарна чи народна.

В індустріальному суспільстві чергова зміна культурної парадигми стала очевидною вже на початку другої половини XX ст., коли мас медіа стали доступні практично всім верствам населення. Сьогодні і сама культура, й наука про неї увійшли в новий етап розвитку. У межах комплексної теорії еволюції суспільства цей етап розглядається як найвищий, окреслюючи поступ відповідних соціальних систем. Д. Белл цю завершальну стадію розвитку означив як постіндустріальну (таку, що йде за доіндустріальною та індустріальною), С. Леш, С. Крук і Ж.-Ф. Ліотар – як постмодерністську (наступну за класичною й модерністською), А. Тофлер – як «третю» (ставлячи її за «першою» і «другою»), П. Друкер – як посткапіталістичну, Р. Інґлегарт – як стадію постмодернізації.

Настання якісно нового етапу розвитку людства, перехід суспільства до його постіндустріальної фази, а культури до фази постмодернізму, розпочався наприкінці 50-х років минулого століття [6]. Одним із перших, хто поставив питання про кореляцію культури постмодерну й сучасної науки, був Ж.-Ф. Ліотар. У своїй праці «Стан постмодерну», опублікованій 1979 р., цей філософ

зазначає, що модерн і постмодерн не можуть бути різко протиставлені, оскільки постмодерн є переосмисленням модерну. Постмодерну притаманний «скептицизм відносно метанаративів», сформованих Новітнім часом. Поняття прогресу означає необхідність позбутися старого поняття авторитету [1].

Префікс «пост» (лат. – після, те, що йде за) зазвичай вказує на хронологічну послідовність, спадковість і певне протиставлення, а, отже, і на прагнення зафіксувати певну межу між двома етапами розвитку. Також варто зазначити, що, на думку багатьох культурологів, ця межа між модерном і постмодерном проявляється в якісній відмінності: модернізм є крайньою формою вияву культури інноваційно-креативного типу, її кризовою стадією; постмодернізм — стадією зародження нового виду культури.

Діалектика зв’язків модернізму і постмодернізму може визначатись як продовження в запереченні. Прояви постмодерну на початку XX ст. ілюструє твердження Ортеґа-і-Ґассета з його класичної роботи «Повстання мас». Європа створила систему норм, цінність і плідність яких доведена століттями. Ці норми не найкращі з можливих, але вони, без сумніву, обов’язкові, допоки буде створено або, принаймні, означено нові. «Тепер народ маси відміняє нашу систему норм, основу європейської цивілізації, проте, оскільки він не здатен створити нову, він не знає, що йому робити…» [8].

Так утворилася порожнина між культурою повсякденною та спеціалізованою. Її заповнила культура масова, діставши функцію транслятора культурних змістів між двома вищеозначеними – спеціалізованою і повсякденною [6].

Тезис Н. Хрєнова про засіб зв'язку як не просто передавач інформації, а, незалежно від змісту переданого повідомлення, також засіб структурування реальності, заслуговує на особливу увагу. Висновок автора про те, що «в сучасному суспільстві мистецтво не може функціонувати ефективно поза системою масової комунікації, хоча зберігає і продовжує використовувати традиційні способи функціонування», пов’язаний із широковідомою тезою М. Маклуена: «Засіб передачі повідомлення сам є повідомленням» («mediaismessage»). Тобто, навіть у випадку, коли мистецтво формується поза масовою культурою, взаємини публіки з мистецтвом, що їх формує масова комунікація, надають мистецтву рис однорідності [3].

Отже, масова комунікація різною мірою пов’язана з усіма типами виробництва й розповсюдження культурних цінностей і нав’язує свою систему регуляції. Одним із проявів такої регуляції є те, що в активний культурний обіг включаються лише ті продукти творчості, які залучені через апарат масової комунікації, так само будь-який об’єкт набуває цінності, якщо є продуктом масового споживання.

А масово споживається тільки те, що має потужний сугестивний (притягальний та переконливий) потенціал, яскраві видовищні форми [3].

Американський соціолог, засновник теорії постіндустріального (інформаційного) суспільства Деніел Белл у статті «Масова культура та сучасне суспільство» зазначав, що з одночасним розповсюдженням серед найширшої аудиторії єдиної системи ідей, образів і розваг за допомогою кіно, радіо, телебачення тощо поняття "культура", що колись означало моральну й інтелектуальну вишуканість, втратило елітарний зміст [10].

Теорія постіндустріального суспільства отримала широке визнання на початку 70-х років XX ст. завдяки фундаментальним роботам Р. Арона та Д. Белла, хоча як ідея була сформульована А. Пенті ще на початку минулого століття. Характерними рисами постіндустріального суспільства є те, що базовим типом виробничої діяльності стає не виготовлення, а обробка; головним ресурсом – не енергія, як в індустріальному суспільстві, а інформація; економічний сектор переходить від виробництва товарів до виробництва послуг, у структурі зайнятості панують професійні та технічні класи, а рішення приймаються на базі нової «інтелектуальної технології». Послідовник Д. Белла професор Каліфорнійського університету М. Кастельс говорить про новий спосіб суспільного розвитку – інформаційний: «У новому, інформаційному способі розвитку, джерело продуктивності полягає в технології продукування знань, обробці інформації та символічній комунікації. Зрозуміло, що знання та інформація є конче важливими елементами в усіх способах розвитку… Однак, специфічним для інформаційного способу є вплив знання на саме знання як головне джерело виробництва».

Перехід від одного стану суспільства до іншого в сучасній соціології називають модернізацією, яка як теорія, пояснює процес трансформації будь-якого суспільства за зразком передових країн світу.

Проте теорія модернізації була розроблена насамперед для опису процесів, які відбуваються у країнах, що розвиваються, тож перехід від індустріального до постіндустріального (інформаційного) типу суспільства характеризується підвищенням «попиту-пропозиції» на нематеріалістичну (постматеріалістичну) складову. Характерно, що масова культура й «консюмеризм» як один з її проявів, пов'язаний у першу чергу з матеріалістичною складовою (споживанням матеріальних благ), теж розвивається з другої половини XX ст. Таке паралельне існування пов’язане з трансформативно-інформативною функцією масової культури. З її допомогою відбувається роз’яснення глобальних ідей для вузькопрофільних спеціалістів, яким масова культура допомагає не губитись у безмежності інформаційних потоків; обмін та засвоєння конкретних ідей у вигляді благ матеріальних.

Такий висновок обумовлений ще й твердженням американського соціолога і політолога Р. Інґлегарта, що поширення нематеріалістичних цінностей не тільки спричинене зміною поколінь (оскільки мотиваційні орієнтири закладаються ще в ранньому віці і слабко залежать від підвищення матеріального становища в процесі життя), а й корелює з освітнім рівнем людей, враховуючи, що саме розвиток постматеріалістичних цінностей багато в чому обумовлює господарський і культурний прогрес західних країн.

Також дослідження Р. Інґлегарта охоплюють не тільки західні, але і країни «третього світу», і колишнього соціалістичного табору. Так, у праці «Модернізація та постмодернізація: культурні, економічні та політичні зміни 43 суспільств» (1997), автор описав зміни, що відбулися в ціннісній орієнтації населення з руйнуванням почуття соціальної та економічної захищеності. З 90-х років у пострадянських країнах формується суто економічна, матеріалістична система цінностей, що часом робить соціальну обстановку в цих країнах набагато більш далекою від сучасних стандартів, ніж у значно менш розвинених в господарському аспекті, відсталих регіонах планети [7].

Концентрація на суто матеріалістичному призвела до значного скорочення фінансування та майже цілковитої відсутності інформаційної підтримки з боку держави закладів культури, просвіти та частково закладів дозвілля. Це, своєю чергою, стало причиною різкого падіння попиту на елітарну культуру, в класичному розумінні, збоку населення, а надто молоді. Так утворився родючий ґрунт для росту масової культури, спрямованої на матеріальні потреби. Ініціатива в організації культурно-дозвіллєвих заходів та закладів перейшла до приватних інвесторів, які здебільшого зацікавлені в «культурі споживацтва».

В наслідок такого споживацького підходу традиційні інститути культури – театри, концертні зали, музеї та бібліотеки, за відсутності належного менеджменту та забезпечення необхідної інформаційної підтримки з боку державних органів управління, виявляються неконкурентоспроможними. У той же час реальна соціальна потреба в культурі проявляється в численних громадських та індивідуальних ініціативах організації культурних заходів [2].

Як наслідок, маємо, здебільшого, все ту ж масову культуру, проте вона є результатом творчості постіндустріального чи наближеного до нього зразка. Тяжіння до творчості як прояв нематеріалістичної вмотивованості особистості (групи, соціуму) в рамках інформаційної концепції є рушійною силою і засобом набуття переваг при модернізації суспільства.

Проблеми сучасного формування та розвитку культурно-просвітницьких об’єктів у складі багатофункціональних громадських комплексів в Україні пов’язані, з одного боку, з періодом соціально-економічної стагнації, що

розпочався у 90-х рр. XX ст., з іншого боку - з розповсюдженням універсальної масової культури. Сьогодні така добре відома і водночас відносно нова для України форма громадського закладу, як мол (англ. *mall*, скорочено від *shopping mall),* не тільки стала невід'ємною складовою великих міст як майданчик ефективної реалізації побутово-господарських матеріальних потреб населення, а й дедалі частіше виступає об'єктом інтеграції різних функцій масової культури.

Разом з тим, останніми роками в Україні поширюються культурно орієнтовані об'єкти нового типу, а в лексиконі українців, зацікавлених у розвитку культури індивідуальної, все частіше звучить новий англіцизм – кластер (*cluster*). Як узагальнення тлумачень терміну кластер можна запропонувати «сукупність взаємопов'язаних первинних одиниць». Для громадських комплексів, включаючи культурні та мистецькі центри, такими одиницями виступають первинні функціональні елементи.

У такому контексті основою успішного функціонування міст стає визнання та актуалізація своїх культурних активів. Провідні урбаністи світу констатують, що сьогоднішні міста мають один головний ресурс – людський капітал [2]. Отже, одним з найактуальніших завдань архітектурної науки є розробка апарату оптимізації функціональних моделей архітектурних об'єктів для реалізації творчого потенціалу населення.

Література

1. Жан-Франсуа Лиотар (1979) «Состояние постмодерна». Перевод с французского Н. А. Шматко «Институт экспериментальной социологии», Москва: Издательство «АЛЕТЕЙЯ», Санкт-Петербург, 1998
2. Звіт за результатами аналітичного дослідження ГО «Агенція культурних стратегій» [Електронний ресурс] Режим доступу WWW/URL:http://junost.org.ua/sites/default/files/zvit_aks_skiba_redagovaniy.pdf
3. Зрелища в эпоху восстания масс / Хренов Н.А. — М. : Наука, 2006. — 646с.
4. Інформаційна модель містобудівної класифікації типів об'єктів громадського призначення (підприємств, споруд, земельних ділянок): А.с. 45385. Україна. Державна служба інтелектуальної власності України / О. І. Сингаївська, М. М. Дьомін, А. А. Орел, П. С. Сингаївський. - № 45385; Заявл. 02.07.2012; Опублік. 03.09.2012.– 172 с.:іл.
5. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. М., 2005.

6. Культурологія: навч. посіб. / В.М. Шейко, Ю. П. Богуцький, Е.В. Германова де Діас. — К.: Знання, 2012. — 494 с. [Електронний ресурс] Режим доступу WWW/URL:http://pidruchniki.com/1584072043828/kulturologiya
7. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В. Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. 640 с. [Електронний ресурс] Режим доступу WWW/URL:http://iir-mp.narod.ru/books/inozemcev/index
8. Ортеґа-і-Ґасет Х. Бунт мас / Хосе Ортега-І-Гассет. Переклад з іспанської В. Бурітардта. — Ню Йорк.: Видання Організації оборони чотирьох свобод України (ООЧСУ), 1965. — 158 с.
9. Соціальна структура суспільства та соціальна стратифікація [Електронний ресурс] Режим доступу WWW/URL:http://ua-referat.com/Соціальна_Структура_суспільства_та_соціальна_стратифікація
10. Яртись А. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. посібник. Вид. 2-е, перероб. і доп./ За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. — Львів: Світ, 2005. — 568 с. з іл. [Електронний ресурс] Режим доступу http://www.readbookz.com/books/210.html

Аннотация

Раскрыта связь между тенденциями развития архитектуры общественных комплексов и состоянием культуры общества. Выполнен обзор и анализ общего понимания термина «культура». Предложен обобщённый перечень функций культуры. Рассмотрено понятие постиндустриального общества – современного этапа развития человечества – и роль массовой культуры в нем как фактора, влияющего на формирование, функционирование и развитие общественных объектов. Определена актуальность разработки аппарата оптимизации функциональных моделей архитектурных объектов.

Ключевые слова: архитектурные объекты; общественные комплексы; постиндустриальное общество; понятие культуры; функции культуры.

Abstract

This article examines the connection between the latest trends in the architecture of community centers and the status of culture in society. The author makes an overview of and then analyzes the current understanding of the concept of culture; lists the basic functions of culture; and probes into the essence of postindustrial society – the modern stage of civilizational development – and the role of mass culture as a factor of the formation, functioning and development of public buildings. Developing tools for the optimization of functional models of architectural objects is defined as a topical task.

Key words: architectural objects; community centers; postindustrial society; concept of culture; functions of culture.

УДК 711.+727.1

Самандиджан Хамидреза
аспирант кафедры Архитектурного проектирования гражданских зданий и сооружений,
Киевский национальный университет строительства и архитектуры

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ЗДАНИЙ

Аннотация: в статье рассмотрены и проанализированы современные направления в строительстве многофункциональных жилых зданий.

Ключевые слова: многоэтажное строительство, вертикальная архитектура, экологичность, инновации.

Общие положения

Согласно классификации Urban Land Institute, многофункциональный, или мультифункциональный (mixed-use), комплекс – это объект, который получает доход от трех и более функциональных назначений, имеющих независимый спрос. Некоторые участники украинского рынка относят к многофункциональным комплексам также объекты с двумя равнозначными функциями, например, торгово-развлекательные, торгово-офисные, офисно-складские, гостинично-офисные, офисно-жилые, гостинично-жилые и т.д.

Эксперты отмечают разделение многофункциональных комплексов согласно архитектурному исполнению на горизонтальные (размещение различных функций в отдельных объектах, объединенных одной концепцией) и вертикальные (размещение нескольких функций в одном архитектурном, как правило, высотном объеме). Выбор того или иного варианта в процессе разработки проекта напрямую зависит от размера, конфигурации, ограничений и расположения земельного участка.

Рассматривая проекты высотных комплексов, можно определить тенденции развития высотных жилых комплексов в будущем.

«Вертикальный город» — одно из направлений архитектуры высотных сооружений будущего. Есть много проектов, в которых раскрывается данная идея. Среди них пирамидальные структуры «Мега-Сити», X-seed (Япония), «Зиккурат Дубай», конусообразная Ultima-tower, проект «Башни Тысячелетия» в Токио.

Очень популярным становится «Био-эко-морфизм». Архитектура становится изменчивой, связанной с природными формами, но в отличие от бионики 70-80-х годов меняется суть самого пространства. Примерами

подобных высотных комплексов являются: Superster (Пекин), Sky-terra (Сан — Франциско), Sentul (Куала-Лумпур).

В строительстве на первое место выходят конструкции, способны и к трансформации и созданию различных форм без внутренних опор, инженерные системы с возможностью регулирования климатических параметров, легкие кровельные покрытия и пленки, имеющие физические свойства обычных «тяжелых» материалов.

Рис. 1 Sky-terra в Сан – Франциско

Проект комплекса на проспекте Мира в Москве разработан 2004 г. (арх. В.Бурмистров, И.Зверьков). Жилищно-офисный комплекс состоит из трех высотных башен. Две башни запланированные под жилье, третья — под офисы. Башни имеют динамическую биоморфную живую форму и завершаются шпилями в виде кристаллов и призм.

Высотные объемы объединяются с системой малоэтажных сооружений, включающих гипермаркет, детский сад, спортивный комплекс, под домом расположен паркинг. При сохранении всех необходимых функций жилого комплекса, архитектура его напоминает огромное растение с бутонами.

Согласно принятым в последние годы международными стандартами (регламентами), многие разработчики проектов высотных зданий в промышленно развитых государствах мира обязаны включать природоохранные технологии в свои работы, чтобы снизить негативное

воздействие на окружающую среду. Акцент строителей и контролирующих их органов явно сместился на обеспечение экологических стандартов.

Сейчас на основе экологического развития архитектуры зарождается «биологический стиль». Он включает не только архитектурно-конструктивные новации, но и достижения в области инженерии, применяемой для создания интеллектуальных самодостаточных и саморегулируемых домов.

Проектом предусматриваются максимальное использование естественного дневного света, снижение расхода энергии и уменьшение солнечного перегрева. Кроме того, дождевая вода будет собираться для использования в системах отопления, вентиляции и кондиционирования башни, а охлаждение конструкций будет осуществляться с помощью комбинации вентиляционных каналов, и других конструктивных решений.

Экологическую 68-этажную башню, вращающийся- «Green Environmental Tower» запроектировала компания Dynamic Architecture. Здание отличается отдельным вращением каждого этажа. Важная особенность этой башни — огромные горизонтальные ветровые турбины, встроенные в промежутки между этажами. Диаметр их меньше, чем диаметр этажей, так что эти турбины практически не будут заметны. Вращающиеся турбины сами по себе, вне всякой зависимости от этажей. Ветер должен полностью обеспечить потребность дома в электроэнергии. Каждая из турбин будет выдавать максимальную мощность в 300 киловатт.

Рис. 2 «Green Environmental Tower» в Дубаи

Инновационной является и технология быстрого возведения башни с монтажом этажей прямо на месте. Традиционная строительная техника потребуется строителям лишь при возведении центрального лестничного ядра здания, вокруг которого и будут вращаться этажи и ветровые турбины. Сборные элементы, навешиваются на центральное ядро и составляют 90% от общего объема конструкции дома.

Здание «Green Environmental Tower» запроектировано многофункциональным. Часть этажей займет отель, часть — квартиры разной площади, офисы и ресторан. Наконец, несколько верхних этажей — пентхаузы. Оригинально решена проблема с парковкой. Лифты для автомобилей, предоставят владельцам квартир возможность парковки поэтажно возле квартиры.

Можно выделить следующие современные тенденции организаций многофункциональных комплексов :

1. Атриумные пространства и зимние сады, как элементы, формирующие структуру здания

Атриумы изначально создавались для внесения дополнительного комфорта в здание, повышали его престиж, благоприятно влияли на внешний облик здания. Такая структура разрешает ряд проблем: проблемы психологического дискомфорта, снижение энергозатрат, влияние на биоклиматическую среду здания, влияние на форму здания.

2. Развитие пространства по вертикали здания

а) иной принцип организации внутреннего пространства - организация связей между различными функциональными зонами. Создание обособленных мультифункциональных комплексов, включающих в себя множество различных функций.

б) «вертикальные улицы» как основа структуры зданий – формообразующий фактор, влияние на внутреннюю структуру и внешний облик здания.

Размещение привычного пространства «улицы» в вертикальной плоскости здания открывает новые возможности городской среды, решает проблему нехватки территории, транспорта. Привычные функциональные объекты-парки, театры, музеи, магазины; расположенные в вертикальной структуре, связанные коммуникациями, образуют качественно иной принцип построения пространства. Улица «уходит» в интерьер здания, формируя его по новым принципам.

3. Высотные здания, как новая биоклиматическая структура – создание зданий на основе биоклиматических принципов организации пространства, «зеленые» здания, биоклиматические эксперименты Кена Янга.

Идеи и принципы "биоклиматического дизайна" включают в себя:

- правила размещения центрального ствола высотного здания со стояками инженерных сетей
- использование естественной вентиляции
- выбор ориентации и конфигурации здания
- использование солнцезащиты
- использование воздухозаборников
- использование атриумов
- использование "skycourts" - глубоких лоджий для создания промежуточного пространства между внешней средой и интерьером - своего рода альтернативы традиционной солнцезащите.

Эти "парки в небе" должны уравновесить "неорганическую" массу (аппаратура, конструкции) здания с "органикой" и создать, таким образом, эффективную экосистему. "Слабое место классической конструктивной схемы - это то, что более 65% энергии потребляется на этапе эксплуатации конструкции здания. Каждый год от 36 до 45% затрат энергии приходятся на процесс строительства. Строительный мусор составляет почти четвертую часть всех отходов цивилизации, а 100% энергии после её эксплуатации теряется в атмосфере".

Тенденции высотного строительства получают новое направление – экологическое. Архитекторы, задумались о связи с природой и комфорте людей в небоскребах. Плохая экология крупных городов заставляет создавать «зеленые здания», дома- сады.

Развитие парков и скверов происходит не только на поверхности земли - в горизонтальной плоскости, но и в вертикальной (вертикальное озеленение зданий). Нехватка земли под застройку в крупных городах делает высотное строительство наиболее перспективной областью развития архитектуры. Синтез архитектуры и природы открывает новые возможности для жизни и работы людей в 21 веке.

Если раньше прогресс в высотном строительстве обусловливали преимущественно коммерческие и престижные цели, то теперь на передний план выходят новые инновационные принципы сооружения небоскребов. Прежде всего ставка делается на передовые инженерные и строительные технологии, которые обеспечивают прочность, устойчивость и пожарную безопасность зданий.

На первый план также выходит экологическая безопасность жизнедеятельности на верхних этажах в сверхвысоких сооружениях. Изменяется функциональное содержание высотных комплексов. Современные

небоскребы берут на себя значительное количество социальных аспектов городской среды. В стилобатной части, а иногда и на верхних этажах, предусматриваются учреждения культурно-бытового назначения, которые рассчитаны не только на тех людей, живущих или работающих в небоскребе, а обслуживают также других жителей города.

Изменяется также архитектурно-композиционная роль высотных акцентов. Предпочтение отдается не отдельным сверхвысоким башням, а силуэтным высотным комплексам, которые влияют на панораму всего города, подчеркивают или проявляют рельеф территории и другие градостроительные и природные особенности.

Эти аспекты высотного строительства особенно актуальны для современной застройки крупных городов России со значительным рельефом местности и своеобразным характером исторической застройки (Москвы, Днепропетровска, Одессы и других), которые сделали ставку на высотное строительство. В связи с этим для России особенно интересен опыт высотного строительства в ведущих городах Западной Европы, которые имеют много общего с историческими тенденциями формирования российской административно-промышленных центров.

Сложности строительства и эксплуатации многофункциональных многоэтажных зданий

Привычная инженерная начинка здания из-за вызванных высотой дома конструктивных особенностей превращается в сложнейшую систему. Сложнейшую с точки зрения эксплуатации. И для обслуживания своих неординарных зданий застройщики создают собственные структуры. Мимо проблемы эксплуатации здания не проходит ни один инвестор, решившийся изваять не просто дом, а особый дом - высотку. От фундамента до крыши высотный дом особенный.

Из-за отсутствия правил строительства практически невозможно проконтролировать его качество. При этом действующие федеральные и московские нормативные документы на проектирование жилых зданий распространяются на жилые здания до 25 этажей включительно.

В соответствии со ДБН в.2.2.15-2005 проектирование таких зданий, комплексов (кроме соблюдения действующих нормативных документов) необходимо выполнять по индивидуальным техническим условиям по всем разделам проекта, разработанным для объекта.

Технические условия на проектирование инженерных систем должны включать особенности противопожарной защиты здания с учетом конкретных объемно-планировочных решений, включать комплекс дополнительных

инженерно-технических мероприятий. Технические условия должны согласовываться в установленном порядке с органами надзора и утверждаться заказчиком.

Уровень комфорта по метеорологическим условиям в жилых помещениях определяется заданием на проектирование. При строительстве и проектировании инженерных систем высотных жилых зданий возникают проблемы, требующие специального изучения и принятия нестандартных решений. Это проблемы противодымной защиты при пожаре, воздействия окружающей среды, теплоснабжения и отопления, вентиляции, систем автоматизации и управления, наконец, проблемы безопасности и психологического дискомфорта.

Одной из проблем строительства является дешёвая рабочая сила. Только в самых крупных компаниях, развивающих высотное домостроение, понимают, что экономить на рабсиле не стоит, и привлекают зарубежных строителей, например, из Южной Европы. Но площадки, на которых трудятся «иностранные специалисты», можно по пальцам пересчитать. Как и организации, обладающие хорошей техникой для высотного строительства, например, специальными кранами. В США, где этот процесс максимально индустриализирован, многие элементы зданий делаются на заводах, а на месте небоскребы просто собираются, как конструкторы.

Впрочем, у «высотной» проблемы есть и другие аспекты. Один из них – архитектурно-культурный. Как считают ученые, современные здания-гиганты нарушают исторический облик наших городов. Они закрывают всю панораму центра города. К сожалению, у нас нет специального закона об охране исторических видов. А во многих странах подобные законодательные акты действуют более 100 лет. В европейских столицах власти стараются превратить исторический центр в жилой квартал с малоэтажной застройкой. Именно такая градостроительная политика ведется в Париже и Амстердаме».

Немногочисленный состав застройщиков, при том, что конкуренция на рынке недвижимости весьма высока, объясняется просто: технологии возведения небоскребов очень сложны, требуют согласования во множестве инстанций и вложения больших денег. Кроме того, после терактов 11 сентября в США и российские власти ужесточили требования безопасности для недвижимости такого рода. Например, на каждой высотке необходимо разместить минимум одну вертолетную площадку для возможной эвакуации жильцов, а во избежание жертв при возникновении пожаров все здание разделяется на специальные блоки, которые в случае возгорания становятся полностью автономными друг от друга. Кроме того, каждый этаж обязательно

оборудуется современной системой пожаротушения (напор воды под давлением + инертный газ), ее стоимость может составлять $20 тыс.

Но и это не все возможные для большинства строительных фирм сложности. Одна из них – строительная техника. Например, в нашей стране не было подъемных кранов, способных работать на больших высотах. Например, во многих компаниях, при строительстве своих небоскребов используют кран, который «цепляется» за уже построенные этажи и «ползет» вверх вместе с растущим зданием. Когда нижние этажи уже готовы и возникает необходимость «нарастить» кран, нижняя его часть разбирается и освободившиеся звенья крана крепятся к нему сверху. Кроме того, для строительства высотных домов требуется бетон особого качества.

Одна из основных особенностей эксплуатации высотных зданий - очищение фасада и окон. Здесь не обойтись без специалистов по промышленному альпинизму. Промальпинизм - это специальная технология выполнения работ на высотных зданиях и объектах при помощи альпинистских методов передвижения и страховки. Специалисты говорят, что по технике работы с альпинистским снаряжением промышленный альпинизм наиболее близок к спелеологии. Промышленные альпинисты работают там, где использование строительных лесов, автовышек или люлек затруднено, экономически невыгодно или вообще технически невозможно.

Проблема эвакуации людей из высотного здания также актуальная. В старых высотках был предусмотрен особый способ: с верхних этажей здания должны были протягиваться вниз надувные рукава, по которым, как по горке, люди могли спуститься на землю. К счастью, ни одного случая продемонстрировать эту систему в действии в столице не представилось. Крыша высоток должна быть такой конструкции, чтобы обеспечить посадку вертолета для спасения людей в случае аварий или пожара на верхних этажах дома, куда не дотягиваются пожарные лестницы.

Список использованных источников

1. Табунщиков Ю. А. Аэродинамика высотных зданий /АВОК. 2004. № 8.
2. Семенов П.Отели и материаловедение. / П. Семенов // Современный дом – Москва, 2004 –№10. –С 20-22.
3. Репин Ю. Г. Пространственный город теория и практика / Юрий Гаврилович Репин – К.,Феникс.,2009 – 267с.
4. Небоскребы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.membrana.ru/particles/tag/151 -Membrana (люди, идеи, технологии).
5. Лежава И. Будущее города /Илья Лежава//Проект Россия – М., 2010 - № 58 - С. 205 – 209.

6. Skyscraper news [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://skyscrapernews.com.
7. Ken Yeang.Eco Skyscrapers / Ken Yeang, Ivor Richards – Australia:, Images Publishing, 2007 — 160 с.
8. http://research-journal.org
9. http://psk35.ru/
10. «Энергоэффективные здания» Ю. А. Табунщиков, М. М. Бродач, Н. В. Шилкин.

Анотація

В статті проаналізовані та розглянуті сучасні напрямки в будівництві багатофункціонійних житлових будівель.

Ключові слова: багатоповерхове будівництво, вертикальна архітектура, екологічність, інновації.

Abstract

The article is reviewed and analyzed the modern tendencies of construction of the multi-use high-altitude buildings.

Keywords: high-rise building, vertical architecture, sustainability and innovation.

УДК 725.578(091)(045)

Н. Б. Мирошнікова
студентка 5 курсу, кафедри архітектури
Національного авіаційного університету
Ю. О. Дорошенко,
д. т. н., проф.
кафедри архітектури
Національного авіаційного університету

БУДИНКИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ: РЕТРОСПЕКТИВА ТА ТИПОЛОГІЯ ЗАКЛАДІВ ОПІКИ

Анотація: у статті розглянуто ретроспективу становлення закладів опіки, розглянута типологія подібних закладів та проаналізований вітчизняний і зарубіжний досвід проектування, будівництва та експлуатації закладів опіки дітей-сиріт.

Ключові слова: заклад опіки, будинок виховання, розвиток дитини.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей, позбавлених батьківської опіки. Небувала духовна, економічна, політична, соціальна криза, яка потрясла Україну, привела до збільшення числа сімей з тим або іншим рівнем соціальної, психологічної або структурної дезорганізації. Різке падіння життєвого рівня населення зумовило таке явище, як відмова батьків від дитини у зв'язку з відсутністю можливості її прогодувати. Кризові явища в суспільстві спричинили зростання злочинності, наркоманії, алкоголізму, психічних захворювань, розширивши витоки дитячого неблагополуччя.

В Україні, згідно зі статистичними даними, кількість врахованих дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, наближається до 1 млн. чоловік, і, що особливо тривожно, протягом останніх десятиліть зберігається стійка тенденція щодо зростання контингенту таких дітей.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. Наукові дослідження з проблеми сирітства почали проводитися в Україні з середини 90-х років. Санітарно-гігієнічні аспекти проблеми дитячої бездоглядності розглядалися в лабораторії Гігієни дитинства Інституту гігієни та медичної екології ім. О. М. Марзеєва АМН України (кер. Полька Н.С., шифр теми ВН.16.29.99., № державної реєстрації 0199U002424 1999р.).

У 1999 році були розроблені гігієнічні нормативи улаштування вихованців закладів опіки “Тимчасові санітарні правила і норми улаштування, обладнання, утримання притулків для неповнолітніх та організації харчування і медичного забезпечення дітей” (ДСанПІН 5.5.3.052 – 99). Окремі аспекти організації дитячих закладів опіки розглянуті в роботах педагогів, психологів, соціологів та фахівців інших спеціальностей. Проблему дитячої безпритульності та її подолання висвітлювали В. Виноградова-Бондаренко, І. Діптан, А. Зінченко, С. Кульчицький, Є. Шаталіна, теоретико-методичні основи діяльності інтернатних закладів відображено у працях Б. Кобзаря, Н. Яремченко. Історію становлення, розвитку та трансформації установ інтернатного типу досліджували В. Слюсаренко, В. Покась, С. Заєць. Опіку над дітьми в добу трансформації соціального устрою аналізували С. Бадора, Т. Завгородня, Б. Ступарик.

Для вивчення даної проблеми важливе науково-практичне значення мають дослідження та проектно-творчі роботи з питань архітектури навчальних закладів:

- щодо удосконалення роботи шкільних закладів – *Начевої О. О., Консулової Н.А., Сьомки С.В., Дячок О.М.;*

- з проектування закладів дитячого оздоровлення та лікування – *Гусєва В. В., Хаханової Л.П., Подчаска-Вишинської В., Степанова В. К., Тхор Є.О.;*

- з проектування виправних закладів для неповнолітніх засуджених – *Третяк Ю.В.;*

- з проектування та удосконалення роботи закладів щодо виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – *Кабанова І.В., Мубаракшиної Ф.Д.*

Архітектурній організації дитячого рекреаційного середовища присвячені роботи Крижановської Н.Я., Солодилової Л.А, Петровської О.В.

Важливе значення для вивчення означеної проблеми мали роботи педагогів та психологів, присвячені дитячому вихованню: Макаренка А.С., Сухомлинського В.А., Власової О.І., Козубовської І.В.

Проведені в останні роки окремі фрагментарні розробки з даної проблеми (архітектурно-планувальні пропозиції щодо улаштування притулків для неповнолітніх, які були розроблені в КиївЗНДІЕПі) потребують поглиблення та удосконалення.

Тому виникла необхідність обґрунтування науково-методичних основ для проектування та будівництва таких закладів опіки, які забезпечать належні умови для проживання, навчання, виховання, медичної та соціальної реабілітації, духовно-культурного розвитку дітей, позбавлених батьківської опіки.

Метою статті є вивчення ретроспективи становлення закладів опіки та аналіз типології таких закладів.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку системи соціального захисту неповнолітніх бере свій початок з часів правління Костянтина Великого (Візантія), де було вперше введено державне піклування над самотньою дитиною. Виховні будинки тих часів мали назву брефотрофій. Італійські міські притулки для сиріт та безпритульних дітей XV-XVI ст. навчали ремеслам, музиці, а особливо співу (з метою підготовки співаків для церковних хорів). Найбільш поширеним місцем розташування були церковні та монастирські комплекси, де створювалися умови для проживання та постійних репетицій.

У 1445р. було відкрито виховний будинок Оспедале дел'ї Інноченті (арх. Брунелеско). У 1471р. було перебудовано Оспендале Сан Спіріто у Венеції.

У Російській Імперії питання опіки дітей-сиріт поставали ще під час правління царя Михаїла Федоровича (XVII ст.). Під час правління Катерини II (1763) було стверджено план Імператорського виховного будинку в Москві. У

1763 році за підтримки президента Російської академії мистецтв І. І. Бєцького в Москві розпочалось будівництво Виховного будинку на набережній Москви-ріки. За планом цей величний ансамбль складався з центрального корпусу карделож та двох бічних корпусів -"квадратів" з внутрішніми дворами. Крім житлових чарунок вихованців, до складу Виховного будинку ввійшли: дві домові церкви, капличка, лікарня, житлові квартири вихователів, службових та священнослужителів, пральня. Передбачалось улаштування прилеглих садів. На кінець XIX ст. в Російській Імперії працювала розгалужена мережа закладів соціальної підтримки не лише безпритульних дітей, але й дорослих безхатченків (нічліжні будинки, будинки працелюбства, заміські притулки).

Проблема дитячої безпритульності та бездоглядності не є новою для сучасної історії України. Увагу привертає перша половина XX ст., коли соціально-політичні потрясіння в країні спровокували появу величезної кількості самотніх дітей. Напередодні першої світової війни в Російській Імперії нараховувалося близько 2,5 млн безпритульних дітей. До 1917 року в Україні діяло кілька благодійних товариств, які опікувалися проблемами нужденних дітей: Київське товариство землеробних колоній та ремісничих притулків, Чернігівське товариство опікування, Харківське товариство соціальної опіки, Товариство надання допомоги хворим дітям у Києві та ін. Під їхньою опікою до початку 1917 року знаходилось 99 притулків. У 20-30-ті роки розроблялися типові проекти дитячих дошкільних установ, дитячих будинків, шкіл-комун. Обґрунтуванням для норм та складу приміщень виступали педагогічна програма закладу та режим його роботи (різновиди діяльності, склад дітей, тривалість їх перебування у закладі). Значну роль у профілактиці безпритульності відігравав Український Червоний Хрест, який надавав матеріальну допомогу дітям під час стихійних лих, проводив оздоровчі кампанії, на свої кошти утримував яслі, дитячі будинки.

Голодомор 1932-1933 років багато в чому перекреслив здобуте у ліквідації дитячої безпритульності. Виникла нова її хвиля, породжена колективізацією, голодомором, політичними репресіями.

Поштовхом для сучасної хвилі дитячої бездоглядності та появи "вуличних" дітей та підлітків стали політичні та соціально-економічні потрясіння в країні на початку 90-х рр. XX ст.

Аналізуючи загальну мережу сучасних закладів опіки, можна виявити основні типологічні види будинків для безпритульних:

1) *будинок маляти;*
2) *дитячий будинок;*
3) *школа-інтернат;*
4) *дитячий будинок сімейного типу;*

Будинок дитини - дитячий заклад для утримання та виховання дітей віком від 1 місяця до 3 років, від яких відмовилися батьки в пологовому будинку чи покинули їх напризволяще. Ці будинки знаходяться у відомстві Міністерства охорони здоров'я.

Дитячий будинок - державний виховний заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Існує три типи дитячих будинків: дошкільні - для дітей 3-6 років; шкільні - для дітей 6-17 років; змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку. У будинку діти залучаються до різних видів діяльності: пізнавальної, трудової, спортивної, ігрової, побутової тощо. При кожному дитячому будинку діє опікунська рада, в яку входять представники місцевих органів народної освіти, члени педагогічного колективу.

Школа-інтернат для дітей-сиріт - державний навчально-виховний заклад для дітей-сиріт, дітей з неповних сімей, а також дітей, які потребують допомоги держави через хворобу батьків, втрати з ними зв'язків, позбавлення батьківських прав, в якому діти можуть виховуватися і навчатися від 3 до 17 років.

Дитячий будинок сімейного типу - це окрема родина, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі. Така родина бере на виховання і спільне проживання не менше 5 дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування.

В країнах світу розвиваються *альтернативні форми виховання дітей*, які проживають в дитячих установах. В більшості країн світу в останні 20 років постійно спостерігається схожа тенденція: відмова, від великих дитячих установ і підтримка дітей в їх природному (родинному) середовищі проживання.

В таких країнах, як Румунія, Угорщина будь-яка інтернатна установа максимально наближена до створення родинної атмосфери виховання і не може утримувати більше 20-30 дітей.

У західних країнах, зокрема у США та Великобританії, не залишилося дитячих будинків у традиційному розумінні. Для дітей же, які зазнали тяжких психологічних травм та потребують тимчасового або тривалого відокремлення від родини, існує можливість перебування у закладах типу "групових будинків". Члени команди цього закладу (до складу якої можуть входити психіатр, соціальний працівник, учитель, педіатр, дитячий працівник, психотерапевт, юрист, інколи – священик та батьки) проводять первинне оцінювання проблем та потреб дитини, на підставі чого складається план психологічної реабілітації для кожної дитини (орієнтовно три місяці). По закінченні визначеного терміну команда оцінює зміни та результати

психологічного впливу, після чого приймається рішення про подальшу долю дитини.

У Швеції протягом останніх 20 років у системі піклування про дітей стратегія полягає в тому, що розробляючи і вживаючи заходи, необхідно акцентувати увагу не тільки дитину і її родину, а й також паралельно протистояти процесам, які виключали родину із суспільства. Виходячи з цієї стратегії, персонал помістив дітей у родини і втілює свою роботу з дитиною в домашньому середовищі замість дитячого будинку.

В Білорусії також віддається перевага влаштуванню дітей у родини, де виховання дитини обходиться в 5-7 разів дешевше, ніж у школі-інтернаті та дитячому будинку. В дитячих будинках сімейного типу сьогодні виховується 8 тисяч дітей різного віку. У цих родинах (їх зараз 29) – 200 прийомних дітей, 60 – рідних [5, 6]. Є в цій країні, ще й дитяче селище – це один з варіантів дитячого будинку сімейного типу. Воно побудоване в місті Кобрине Брестської області за підтримки представників Німеччини. Дитяче селище складається з триповерхових котеджів, розташованих в мальовничій місцевості, у ньому проживають 12 матерів-вихователькок і 120 дітей різного віку – від 1 до 15 років.

Творцем педагогічної системи "дитячих селищ" був австрійський педагог, лікар Герман Гмайнер (1919-1985). В 1949 р. він створив в Імсті перший будинок для дітей, позбавлених батьківського піклування. В кінці 1950 р. п’ять будинків утворили там "дитяче селище". В 1993 р. соціально-педагогічні утворення такого типу діяли вже у 120 країнах світу.

В результаті ретроспективного вивчення становлення закладів опіки, аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду організації подібних закладів, можна зробити такі висновки:

1) *проблема сирітства існує з давніх часів і досі є актуальною;*
2) *протягом історичного розвитку людства змінювались форми та методи виховання сиріт, і відповідно до цього мінялась організація закладів опіки;*
3) *державні установи надають прихисток безпритульним, проте існуючі типи закладів опіки мають низку гострих соціальних, соціально-педагогічних та психологічних суперечностей, що ускладнюють процес адаптації випускників дитячих будинків до самостійного життя: проблеми у сфері міжособистісних стосунків, неготовність до взаємодії із соціумом, відсутність ясного уявлення про самостійне життя, інфантилізм, нездатність передбачити наслідки своїх вчинків, відсутність добре сформованих соціально-побутових навичок, невміння заповнити свій вільний час соціально-прийнятним дозвіллям, недостатність сформованості самоконтролю та самодисципліни.*

Висновки. Враховуючи розглянуті аспекти, суспільно важливим завданням є вироблення принципово нового типу закладу опіки, пошук ефективних архітектурно-планувальних рішень такого будинку виховання дітей-сиріт, де забезпечуватимуться усі умови для проживання, навчання, виховання, медичної та соціальної реабілітації, духовного та естетичного розвитку молодого покоління. Основу типології закладів опіки складуть будинок маляти, дитячий будинок, школа-інтернат, дитячий будинок сімейного типу. У процесі розробки і наукового обґрунтування ця типологія має доповнитися новим закладом опіки – будинком виховання і розвитку дітей-сиріт при монастирі.

Література

1. Національна програма "Діти України" / Виховна робота в закладах освіти України. Випуск ІІ. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. - К.: ІЗМН, 1998.-355 с.
2. Психологічні особливості розвитку особистості дитини в умовах інтернатного закладу.: Метод. реком. /Упоряд. О.Г.Антонова-Турченко. - РНМК.- К., 1992.- С. 42.
3. АхаїмоваА.О. Історична еволюція закладів соціального захиту самотньої дитини // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: Зб. наукових праць. Спецвипуск.– К.: КиївЗНДІЕП, 2004. – С. 44-48.
4. Соціальна підтримка сиріт.: Інформаційно-методичний бюлетень Українського державного центру соціальних служб для молоді / Упоряд. І.Б.Іванова, І.Д.Звєрєва. - К., 1996.- №2.- С.52.
5. Фролов А., Трушина Ю. История создания «детских деревень» семейного типа // Социальная педагогика. - 2004.- №1.- С.29-31.
6. Чечет В. Альтернативні форми виховання дітей, які проживають у дитячих установах.// Управління освітою. - 2003.- №15-16.- С. 10-11.

Аннотация

В статье рассмотрена ретроспектива становления учреждений опеки, рассмотрена типология подобных учреждений и проанализирован отечественный и зарубежный опыт проектирования, строительства и эксплуатации учреждений опеки детей-сирот.

Ключевые слова: учреждение опеки, воспитательный дом, развитие ребенка.

Annotation

In article the retrospective of formation of organizations of guardianship is considered, the typology of similar organizations is considered and domestic and foreign experience of designing, construction and operation of organizations of guardianship of orphan children is analyzed.

Keywords: guardianship, orphanage, a child's development.

УДК:72.01.57

А. В. Михайленко
канд. арх., доцент каф. ІТА, КНУБА

ВІД І-МОДЕЛІ ДО І-ПРОСТОРУ В АРХІТЕКТУРІ

Анотація: стаття порушує питання впливу дигітальних технологій на сучасну архітектуру. Обговорюються переваги використання і-технологій у створенні архітектурного середовища, простору. Розглядаються перспективи технологій проектування, архітектурної естетики та тектоніки, особливості параметричного проектування в напрямку самоорганізації архітектурних форм.

Ключові слова: інформаційна модель, інфопростір, параметризація, BIM, віртуальна архітектура.

Актуальність та стан проблеми. На рубежі XX-XXI століть розвиток інформаційних технологій дозволив науці і техніці досягти небувалих висот, а інформаційна насиченість повсякденного життя набула такого рівня, що можна вже говорити про появу нової, цифрової культури.

Завтрашній день архітектури здебільшого зумовлений наукою, зокрема - відкриттями у сфері нанотехнологій. Початкова практика архітектурного проектування, перевлаштувавшись на комп'ютерні технології, використовувала їх як ефективне знаряддя для спрощеного проведення креслярських робіт. Але до справжньої творчої революції в архітектурі необхідно було змінити початкові основи творчого процесу, перейти на нові технології проектування та будівництва. Саме завдяки переходу з аналогового проектування на дигітальне або цифрове, нові технології почали набувати цивілізаційного значення. Рано чи пізно все, з чим має справу людина, стає продуктом дигітальних технологій. Ці технології починають визначати зміст і якість нашого життя [1].

Виклад основного матеріалу. Всі учасники архітектурної діяльності визнають той факт, що інформаційні технології мають істотний вплив на архітектуру, освіту, науку і процес проектування, як наслідок - становлення віртуальної, електронної і дигітальної архітектури.

Нинішнє століття - століття інформації, що зумовлює вагомі наслідки. Все в навколишньому матеріальному середовищі і науці підлягає процесу оцифруванню та шифруванню системами кодів, символів, знаків, графів. Інформація сприймається на рівні організованої системи кодів, кожен з яких несе своє позначення і зміст. І архітектура техногенного періоду, аналогічним чином, може бути систематизована, обґрунтована і підпорядкована певному алгоритму формоутворення.

В. Мітчел, аналізуючи розвиток інформаційних технологій і виявляючи найбільш важливі з них, прийшов до висновку, що XXI століття це цифрова ера в розвитку технологій, в якій архітектура вже не є «автономним медіумом» і не тільки має справу з простором, масою і світлом, але тепер вона, безсумнівно, служить конструктивною основою, що дозволяє знаходити і вилучати сенс з переплетених потоків звукової, текстової, графічної та цифрової інформації [2].

Якщо раніше в проектно-дослідній роботі архітектор часто обмежувався тільки створенням тривимірної комп'ютерної моделі об'єкта або віртуальної сцени, то тепер постало питання формування віртуального інформпростору, сплетеного з комплексу елементів, процесів та образів, що успадкували участь різних дійових осіб. Смислоутворюючим фактором стає інформація, що обумовлена соціальною потребою. А дигітальність, як цифрове інформаційне втілення, в поточному столітті стає провідним напрямком архітектури.

Цінність і складність прикладних програм дигітальної архітектури визначається комплексністю завдань, які ця архітектура здійснює. В них, як єдиному цілому, вирішуються архітектура об'єкта, його конструкція, фінансова вартість, розрахунки елементів, екологія, містобудівне оточення, аналізується контекст споруди у соціальному та природному середовищі. Проблеми ці розглядаються не як окремі стадії проекту, а як його єдина мета, кожна ланка в якій вагома.

Архітектура являє собою певний інформаційний простір (інфопростір, і-простір), який є способом передачі стану середовища - простору буття. В епоху інформаційного вибуху вона повинна бути відображенням картини світу в сучасно-культурному просторі, в залежності від подій, що відбуваються в певних часових рамках. Архітектура опинилася перед завданням, що не має прецеденту в її історії, звернутися до методів мислення сучасної науки: семіотики, нової філософії, мікрофізики, біохімії, психології, антропології, синергетики, математики [3].

З початком XXI століття поява BIM (Bilding Information Modelling) знаменувало народження революційно нової технології проектування, яка прийшла на зміну раніше усталеної технології CAD і багато в чому стала схожою на інтерактивний «архів» для документів, мета якого - збирати і роздавати інформацію. Саме BIM став розглядати весь ланцюжок формування та забезпечення об'єкта і відображати весь його життєвий цикл.

Сучасні програми BIM, спеціально зорієнтовані на архітектурно-будівельну галузь (AEC), генерують комплексні рішення для архітекторів і проектувальників, повноцінно відображають унікальні проектні процеси і стандарти кожного проекту. В основі BIM лежить побудова та використання єдиної об'ємної віртуальної моделі будівлі з метою вилучення з неї всієї

необхідної документації, включаючи креслення, презентаційні матеріали, результати проведення розрахунків, вартісної оцінки тощо. Причому всі розділи і доданки цієї цифрової моделі в корені взаємопов'язані, а розвинені технології спільного використання даних сприяють ефективній взаємодії, яка зводиться до співпраці внутрішньої та зовнішньої.

Державні організації, міжнародні інститути (IAI - International Alliance for Interoperability) та основні виробники програмного забезпечення (Autodesk, Graphisoft, Bentley, Nemetschek та ін.) прийшли до створення універсальної комунікаційної платформи даних в будівельній індустрії. Становленню і-моделі сприяло створення галузевого промислового стандарту даних і універсального середовища, в якому будівельні елементи зберігають оригінальну інформацію BIM і лише вдосконалюються протягом всього терміну життя проекту. При обміні і маніпулюванні даними у форматі IFC всі структурні об'ємні елементи моделі будівель і споруд зберігають свою сутність і призначення згідно до класифікації будівельних елементів з оригінальними властивостями і параметрами, незалежно від використовуваного програмного середовища і виконуваних з ними операцій. Можливість взаємодії на всіх етапах життєвого циклу будівлі досягається і за допомогою засобів колективної роботи, що забезпечують комплексну інформаційну мобільність.

На поточний момент альтернативи інформаційному моделюванню немає, незважаючи на різні підходи до 3D моделювання, що з'явилися, лазерним скануванням або хмарними технологіями, новими засобами з'єднання растрових і векторних зображень, параметризації тощо.

В останні роки намітився прогрес в інструментах концептуального проектування, що дозволяють з'єднувати концептуальні моделі з результатами вузькоспеціалізованого, окремодисциплінарного аналізу. Все частіше спеціальні мобільні додатки дозволяють оперувати з і-моделями із застосуванням "легких" мобільних пристроїв: смартфонів, планшетів.

Інтелектуальні засоби для виявлення колізій і помилок, конфліктних ситуацій, моделювання імітаційних процесів - сприяють поглибленню інформаційного моделювання, що надає користувачам аналітичні та симуляційні можливості, необхідні для інтерактивного співробітництва з метою збільшення продуктивності за рахунок оптимізації технічних розробок.

Відбиття інформаційних технологій простежується на різних рівнях - поява нових типів будинків (медіацентри), вплив на функціональну структуру, оптимізація об'ємно-просторових характеристик, насичення інтер'єру та екстер'єру архітектурно-художніми властивостями (медіаобрази), вдосконалення процесу проектування (пошуку рішень) [4]. Інформатизація позначилась на архітектурі у вигляді нових методів проектування, орієнтованих

на створення віртуальності, дискретності, інтерактивності, адаптації простору, в той же час і-простір виступає також як апарат дослідження архітектурного простору. Архітектор тепер може не тільки спроектувати середовище і розрахувати його фізичні характеристики за участю і-моделі, а й моделювати процеси, які там будуть відбуватися, передбачати і аналізувати не-/очікувані випадки.

Методи проектування, як альтернатива раніше усталеним методам, передбачають створення не архітектурної форми - цілісної «у своєму роді», підпорядкованої канонам проектування, а ультрасучасного простору, який є:

- інтерактивним (взаємодіє з середовищем);
- віртуальним і адаптивним (має здатність комбінувати частинки, елементи самого простору, в залежності від зміни умов);
- мобільним (знаходиться в постійному русі).

Завдяки взаємодії цифрового моделювання та інформаційного поля, архітектурне проектування виходить на зовсім новий щабель, де архітектор шляхом систематизації, генерування параметрів факторів контексту (середовище, історія, мобільність населення, соціальні групи і т.д.) створює інфомодель простору шляхом використання інтегральних принципів, яка закладається в програму цифрового моделювання. [5]

Розвиток сучасних технологій і ОТ виводять проектувальників на рівень цифрового моделювання новітньої архітектури (морфінг, метафоризація, візуальний відбір, скриптові методи, параметризація і т.д.).

Параметричне проектування вимагає використання спеціального програмного забезпечення, яке враховує фізичні і конструктивні особливості, що впливають на об'єкт, емоційне сприйняття простору, постійний процес оновлення форми тощо.

Параметризація - найбільш автоматизований напрямок в технології проектування, іноді зване засновниками (Патрік Шумахер та Заха Хадід) та прихильниками «джерелом зародження нового архітектурного стилю». Параметризм є результатом творчого використання систем параметричного проектування в напрямку самоорганізації архітектурної форми.

Як правило, одразу за формальним задумом-ідеєю архітектора, починається створення прообразу сценарію можливого його втілення, встановлення найрізноманітніших зв'язків, що вимагає підвищених знань математики та програмування. В значній мірі "самостійно" винаходжувані і згенеровані комп'ютером структури і форми безпосередньо породжуються під впливом різного роду факторів (в системі коригування та обмежень) і знаходять віртуальне втілення у величезній кількості варіацій. Контроль і відбір - прерогатива саме архітектора. При цьому до основоположних ознак відносять

органічність форми і конструкції, принципи біоніки, інтенсивну взаємодію всіх систем об'єкта, неприйняття до повторення і типізації, штучного складання композицій з окремих форм, максимальне прагнення уникати гострих форм через адаптовані геометричні об'єкти, домінування фрактальних структур тощо.

Нелінійність в архітектурі проявляється, в першу чергу, у вигляді особливої техніки створення архітектурної форми. У наявності зміна загальної теорії конструювання з переважанням природних алгоритмів конструювання і формоутворення, геометрії нелінійних систем, перехід до естетики складних форм [6]. В таких випадках, в якості програмного забезпечення пов'язують застосування додатків Grasshopper, програми Rhinoseros, Processing та ін. Параметрична модель - основа для подальшої розробки проекту і гармонійного функціонування об'єкта або простору за допомогою додатків BIM, або безпосередньої передачі окремих деталей на виробництво до верстату з ЧПУ.

Серед реалізованих проектів віртуальної архітектури останнього часу досить згадати Арнофф-центр Пітера Ейзенмана, Музей Гуггенхейма в Більбао Френка Гері та Єврейський музей в Берліні Деніела Лібеськінда, будівлю культурного центру Гейдара Алієва в Баку - Захі Хадід. Форма кожного з цих проектів частково згенерована за допомогою віртуальних методів, що включають в себе комп'ютерне моделювання та макетування. Для нової форми характерні процесуальність (невпинне перетворення) і гетерогенність (непередбачуване змішування різних типів геометрій, криволінійних і складно-складчастих структур). Все це є підтвердженням того, що архітектурна форма розглядається як прототип системи живого організму і здатна до самоорганізації. Це є черговим підтвердженням про виникнення нової моделі мислення, про новий і-простір, про віртуальну реальність чи кіберпростір [6].

Висновки. Характерно, що віртуальна реальність, як і дигітальна архітектура вільна від обмежень фізичної реальності. У архітектора, нарешті, з'явилася можливість вийти за межі звичної тривимірності, піти від статичного уявлення про архітектуру, що відкриває нову свободу - свободу динаміки не тільки у віртуальному, але і в реальному світі.

Цілком очевидна перебудова не тільки архітектурної естетики, а й самої тектоніки сучасних архітектурних форм. Саме віртуальний напрямок в архітектурі наочно демонструє здатність професії до постійного розвитку, просуванню як теорії, так і практики [6].

З розвитком цивілізації, суспільство і середовище будуть все більш насичуватися інформаційними та комунікаційними просторами. Це тягне за собою істотну зміну навколишнього простору та його складового середовища - архітектури. Прийдешні трансформації у свідомості людини, її світовідчутті і світопізнанні ініціюють необхідність заздалегідь виявляти основоположну

параметричну модель архітектурного формоутворення і, ґрунтуючись на єдиній універсальності, створювати нові принципи і методи проектування.

Література

1. Середюк И. Дигитальные формы современного архитектурного дизайна. Интернет-журнал «Форма», 2013. – Режим доступа: http://www.forma.spb.ru/magazine/digital-forms.shtml
2. В. Митчелл. Располагающие слова. Проект International № 17. - 2011.
3. Серебренникова Т. А. Принципы формообразования в архитектуре в эпоху информационного взрыва. УралГАХА. – Режим доступа: http://book.uraic.ru/project/conf/txt/005/archvuz30_pril/015/015.htm
4. Шангарев Н., Конева Е., Десятов Л. Архитектура в контексте развития информационных технологий. УралГАХА. Материалы конференции GISAP. – Режим доступа: http://gisap.eu/ru/node/5902
5. Серебренникова Т. А., Раевский А. А. Архитектура как инфопространство. Интегральные принципы формообразования в архитектуре. – Режим доступа: http://archvuz.ru/2011_22/11
6. Антипанов А. И. Цифровые технологии как фактор развития архитектуры. МГТУ им. Г. И. Носова. 2014. - 6 с. – Режим доступа: http://www.sworld.com.ua/konfer34/438.pdf
7. П. Шумахер. Манифест параметризма. Хитека. 2013. – Режим доступа: http://www.hiteca.ru/2013/10/manifesto.html

Аннотация

Статья затрагивает вопросы влияния дигитальных технологий на современную архитектуру. Обсуждаются преимущества использования i-технологий в создании архитектурной среды, пространства. Рассматриваются перспективы технологий проектирования, архитектурной эстетики и тектоники, особенности параметрического проектирования в направлении самоорганизации архитектурных форм.

Ключевые слова: информационная модель, инфопространство, параметризация, BIM, виртуальная архитектура.

Abstract

The article reviews the question of influence of digital technology on modern architecture. It analyzes the benefits of using i-technologies to create the architectural environment, space. The perspectives of technology design, architectural aesthetics and tectonics, parametric design features towards self-organization of architectural forms are discussed.

Keywords: information model, infospace, parameterization, BIM, virtual architecture.

УДК 725.388

В. М. Рижик
аспірант кафедри основ архітектури і архітектурного проектування
Київський національний університет будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СУЧАСНИХ АВТОВОКЗАЛІВ

Анотація: розглянуто особливості функціональної структури сучасних автовокзалів. Визначено основні і додаткові послуги, що надаються пасажирам, перевізникам та населенню. Проаналізовано об'єкти функціонального навантаження, наведено вимоги щодо їхнього розміщення та зв'язку між собою.

Ключові слова: автобусна станція, автовокзал, автовокзальний комплекс, функціональна структура.

Постановка проблеми. Основою функціонального рішення будівлі, насамперед, є її призначення. За останні роки виникла потреба адаптації автовокзалів до нових містобудівних умов та функцій, які диктує сучасний ринок. Автовокзали перестали виконувати деякі свої громадські функції, наприклад, харчування, оскільки з'явилась конкуренція з боку інших об'єктів. Функціональна структура більшості радянських автовокзалів застаріла і не сприяє виконанню функції комфортного транспортного обслуговування в будівлі, тому пасажири часто вимушені шукати інші місця для проведення часу в очікуванні свого рейсу. На цю проблему також впливає відсутність зон релаксації та розваг в будівлях великих автовокзалів. Окрім цього, бракує умов та організованих зон для комерційної діяльності, наприклад офісів, щоб утримання автовокзалу було рентабельнішим. Тому дослідження особливостей функціональної структури сучасних автовокзалів залишається актуальним, оскільки змінюються потреби пасажирів і з часом виникає необхідність пристосовувати функціональне наповнення будівлі під їхні потреби.

Вивченням питань даної теми займалися дослідники, які створили низку фундаментальних наукових робіт, що можна вважати основоположними для дослідження у галузі архітектури транспортних споруд. Вони були написані ще в минулому столітті. Так, у роботі Голубєва Г.Є. "Современные вокзалы железнодорожного, речного, морского, автомобильного и воздушного транспорта" узагальнений досвід вітчизняного та зарубіжного проектування і будівництва автовокзалів, наведені варіанти розміщення на генеральному плані.

Цікавою є робота В.М. Батирєва "Будущее вокзалов", де вперше автором на історично-культурному тлі розглядаються еволюція і сучасний стан цього

своєрідного масового типу громадських споруд, його місце в розвитку країни, міста, населеного пункту, показаний вплив вокзалів на розвиток міської структури. Ближче до сучасного розуміння вокзалів, як багаторівневих та багатофункціональних транспортних споруд, наблизився у своїх роботах Г. Є. Голубєв. В його праці "Многоуровневые транспортные узлы" особливу увагу приділено розвинутим багатофункціональним комплексам, а також системам транспортних споруд та вузлів, що розвиваються, в умовах міст різної величини.

В.Р. Захаров висвітлює питання функціональних особливостей вокзалу у дослідженні "Формирование многофункциональной системы обслуживания пассажиров в совмещенных вокзальных комплексах». Проблему об'єднаних пасажирських споруд різних видів транспорту розглядає у своїй роботі "Объединенные пассажирские станции и вокзалы" В.П. Дахно.

Мета статті. Виявити основні особливості функціональної структури сучасних автовокзалів та визначити шляхи вдосконалення їхнього зонування.

Виклад основного матеріалу. Як засвідчує практика проектування і будівництва автовокзальних комплексів, ці об’єкти є складними за функціональною організацією, з різним складом та розмірами функціональних зон, оскільки, з одного боку, вони є громадськими будівлями, а з іншого – транспортними спорудами, які можуть поєднувати різні види транспорту.

Пасажирські будівлі усіх видів магістрального транспорту призначені, здебільшого, для здійснення двох функцій: по-перше, для обслуговування пасажирів, по-друге, для управління режимом роботи транспортних засобів і розміщення експлуатаційного персоналу (ці функції можуть здійснюватися в окремих спорудах). Проте соціальний розвиток сучасного суспільства, зростання його потреб змушують постійно розширювати і коригувати функції пасажирських будівель [8].

Слід розділяти послуги, що забезпечуються автовокзалом – ті, що надаються пасажирам, і ті, що отримують перевізники. Обов'язковими послугами, що надаються населенню та пасажирам, є користування послугами приміщень автовокзалу з метою здійснення функцій чекання поїздки, купівлі квитків, довідки, збереження багажу, вбиралень. До обов'язкових послуг, що надаються перевізникам, також належать послуги посадки пасажирів у автобус, диспетчеризації руху автобусів, надання платформ для посадки та висадки пасажирів і місць на майданчику відстою автобусів, кімнат короткотермінового відпочинку водіїв, інформування водіїв щодо дорожніх умов і безпеки дорожнього руху, проведення технічного огляду та прибирання автобусів.

До додаткових послуг належать послуги з попереднього продажу квитків, бронювання місць, замовлення квитка за телефоном, замовлення таксі,

замовлення автобуса, переоформлення квитка, відпочинку в готелі автостанції, харчування, кімнат матері та дитини, довідкового бюро, доставка квитка додому, замовлення квитка для поїздки з іншого міста.

Населенню, пасажирам та перевізникам можуть надаватися також інші види обов'язкових та додаткових послуг згідно з чиним законодавством. За договором з власником автостанцій, перевізникам можуть відводитися приміщення для облаштовування офісів, а також відокремлені посадочні платформи [6].

Планування автовокзалу повинне передбачати чіткий функціональний розподіл. На генплані можна виділити такі функціональні зони: привокзальна площа; перон прибуття; перон відправлення; автостоянки: для працівників вокзалу; гостьова; відстій автобусів; автомобілів таксі; накопичувальний майданчик.

Будівля автовокзалу може бути призначена як для пасажирів, вантажу, так і для будь-яких інших конкретних цілей. Забезпеченню кожної зазначеної вище функції в структурі автовокзалу відповідає певна функціональна зона.

Зміна умов функціонування автовокзалів може спричинятися, крім підвищення рівня транспортного обслуговування пасажирів, також організацією нових форм громадського обслуговування, пов'язаних з торгівлею, громадським харчуванням, дозвільними видами діяльності [7, с. 592]. Вокзали різної класифікації, як правило, мають такий базовий склад груп основних приміщень:

пасажирські – де зосереджені приміщення та служби, що забезпечують надання послуг, потрібних пасажирам, і необхідних для управління транспортним процесом. Пасажирські приміщення включають єдиний пасажирський зал із зонами очікування, операційні касові, роздільні (конкорс) – вестибюль, зал очікування, кімната матері й дитини, торговий зал, буфет або кафе, камеру схову, медпункт, торговельні кіоски, довідкові бюро, пошту-телеграф, санвузли тощо;

адміністративно-службові – приміщення адміністрації, диспетчерські, кімнати чергових по вокзалу, кімнати персоналу, кімнати водіїв, облаштування зв’язку, підсобні приміщення кас, приміщення для здачі виручки та отримання квитків та ін.;

підсобно-технічні – виробничі або підсобні приміщення кафе або буфету, приміщення технічних пристроїв – котельні, бойлерні, трансформаторні й вентиляційні камери, склади, господарські комори та ін. [2].

Важливим функціональним елементом, навколо якого організовуються інші функціональні зони, пов’язані з обслуговуванням відвідувачів, є

вестибюль. Це розподільчий простір, через який проходять усі транзитні шляхи як пасажирів, так і відвідувачів автовокзалу (у тому числі й зустрічаючих).

Для пасажирів, що мають намір залишитися в місті на декілька днів, для їхньої зручності й комфорту необхідно організувати, окрім функцій прибуття – очікування – відправлення, також і декілька додаткових функцій. Таким пасажирам потрібні сон і відпочинок, то виникає потреба у забезпеченні проживання й організації торгово-побутового обслуговування, тобто забезпеченні харчування і побутового обслуговування, а також здійснення різних покупок – від побутових дрібниць до сувенірних товарів. Наповнюваність усіма цими функціями залежить від значущості автовокзалу, а також від містобудівних особливостей. Крім того, автовокзал може виконувати і додаткові функції з організації виставкового простору, дозвілля та розваг, туристичних бюро, а також розміщення офісів.

На планах об’єкта можна виділити такі функціональні зони і бажані зв’язки між ними (див. схему функціональної структури основних груп приміщень автовокзалу): зону обслуговування вокзалу необхідно зв’язати з інформаційно-розподільчим простором; операційні зали – з рекреацією; зали очікування – з громадським харчуванням і платформами, дозвіллям і розвагами; адміністративно-службова зона повинна мати зв’язок із зоною офісів; уздовж переходу між залами – торгівля; підсобно-технічні приміщення, зв’язані безпосередньо з платформами, повинні мати окремий вихід на привокзальну ділянку.

Створення багатофункціональних вокзальних комплексів вимагає розширення площ, відведених для надання додаткових послуг пасажирам і відвідувачам. Відсутність вільних площ комерційного призначення не дозволяє розвивати сферу послуг і за рахунок цього покривати збитки на утримання вокзалів. Тому, завдяки функціональному навантаженню автовокзали повинні стати центрами не тільки транспортного обслуговування, а й громадськими, інформаційними та культурними об'єктами [4].

Функціональні блоки формуються з окремих приміщень. Причому приналежність деяких приміщень конкретно до того чи іншого блоку не обов’язкова – вони можуть розташовуватися на їхній умовній межі.

Подібне блокування зручне у функціональному відношенні і є досить економічним, оскільки дозволяє замість трьох окремо розташованих споруд звести цільний автовокзальний комплекс. Переваги блокування особливо очевидні в умовах малих і середніх міст.

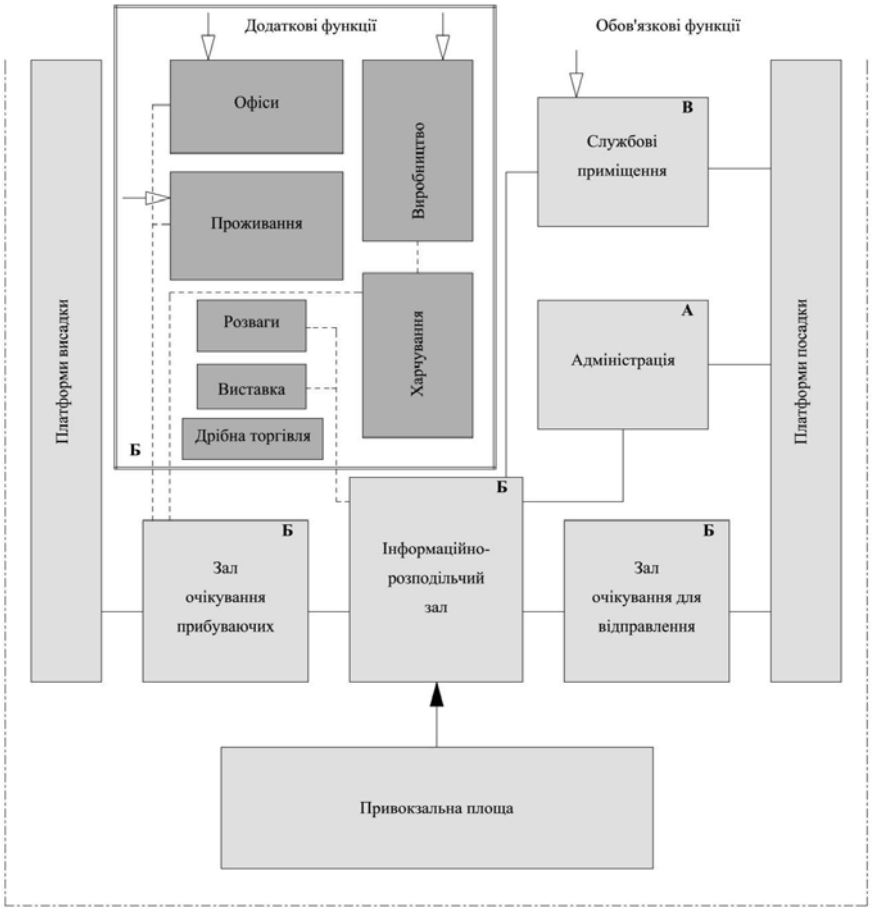

Основні обов'язкові потоки пасажирів

Необов'язкові потоки пасажирів

Транспортні потоки

Вхід відвідувачів

Вхід персоналу

А - адміністративно-службовий блок

Б - пасажирський блок - пасажирські приміщення основного і допоміжного призначення

В - підсобно-технічний блок - службові і допоміжні приміщення

Обов'язкові функції: очікування поїздки, продажу квитків, довідки, вбиралень, посадка-висадка пасажирів, зберігання поклажі.

Додаткові функції (об'єкти функціонального навантаження): відпочинок в готелі; харчування; кімната матері й дитини; торгівля; культура і розваги; спорт; побутове обслуговування; службові приміщення з попереднього продажу квитків, бронювання, замовлення за телефоном, доставки і т. п., кімнати для водіїв.

Принципова схема функціональної структури основних груп приміщень автовокзалу

Функціональна зона торгово-побутового обслуговування представлена закладами харчування: ресторан з банкетними і фуршетними залами, барами, кафе, а також торговими підприємствами – магазинами з товарами першої необхідності, одягу, галантереї тощо.

До різних функціональних частин автовокзалу є окремі входи з привокзальної території. Зв'язок приміщень на поверхах та між ними відбувається завдяки горизонтальним і вертикальним комунікаціям.

Однак слід зауважити, що деякі сторони функцій можуть реалізуватися тільки завдяки цілісності гармонійно організованої, виразної форми, як, наприклад, ідейно-художня функція витвору зодчества. Процес архітектурної творчості незалежно від направляючої його концепції ніколи не розвертається лише в одному напрямку – від функції до форми як до кінцевого результату. Практично форма, як вираження упорядкованості функціонального процесу, завжди підказує нові «ходи» його організації, заставляє уточнювати і удосконалювати цю організацію, народжуючи зустрічний рух думки – від форми до функції [5, с. 13].

Висновки. Особливістю автовокзалу є поєднання функцій громадської будівлі й транспортної споруди. Визначено, що громадська зона автовокзалу може мати елементи функціонального навантаження на адміністративно-ділову зону, торгову, культурно-розважальну, зону харчування, зону побутового обслуговування, спортивну зону, а також об'єкти, що можуть належати до інших категорій. Функціональні зони можуть поєднуватися і на їхній умовній межі мати спільні приміщення.

Функціональна структура будівлі вокзалу забезпечує взаємоузгоджену організацію руху транспорту, пасажирів і відвідувачів, з поділом потоків прибуття і відправлення, а також дальніх, місцевих, транзитних та приміських пасажиропотоків. Визначено, що з комерційних цілей для рентабельності будівлі автовокзалу у великих містах функціональне навантаження має бути представлене якомога різноманітнішими закладами.

Автовокзал – поліфункціональний об'єкт. Він може бути інтегрованим у вокзали інших видів транспорту, торговельно-розважальні центри, офісні будівлі тощо. Тому зараз, коли відбувається будівництво великих пересадкових комплексів, вивчення особливостей функціональної структури сучасних автовокзалів являється перспективним.

Список літератури:

1. *Голубєв Г. Е.* Многоуровневые транспортные узлы / Г. Е. Голубев – М.: Стройиздат, 1981. – 152 с.

2. *Гольденберг Ю.А.* Автовокзалы и пассажирские автостанции. – М.: Изд-во «Транспорт», 1971 г. – с. 1-160.

3. *Дахно В.П.* Объединенные пассажирские станции и вокзалы. – К.: Будівельник, 1965. – 79 с.

4. *Захаров В. Р.* Формирование многофункциональной системы обслуживания пассажиров в совмещенных вокзальных комплексах: дис. канд. экон. наук: 08.00.05 / Захаров В. Р. – Москва, 2005. – 161 с.

5. *Иконников А.В.* Функция, форма, образ в архитектуре. – М.: Стройиздат, 1986. – 288 с., ил.

6. Про затвердження типового технологічного процессу надання послуг пасажирських автостанцій та автовокзалів / Міністерство транспорту України. Наказ № 565 від 28.08.2001. – Інформаційний портал України: ua.info.biz.

7. *Рижик В.М.* Класифікація сучасних автовокзалів // Містобудування та територіальне планування. Науково-технічний збірник. – К., – КНУБА. – №50. – 2013. – с. 592.

8. *Серебров Б. Ф.* Формирование архитектуры автовокзальных комплексов в России: дис. канд. архитектуры: 18.00.02 / Серебров Б. Ф. – Новосибирск: НГАХА, 2003. – 250 с.

Аннотация

Рассмотрены особенности функциональной структуры современных автовокзалов. Определены основные и дополнительные услуги, предоставляемые пассажирам, перевозчикам и населению. Проанализированы также объекты функциональной загрузки, приведены требования по их размещению и связи между собой.

Ключевые слова: автобусная станция, автовокзал, автовокзальный комплекс, функциональная структура.

Annotation

The features of modern bus stations functional structure was considered in the article. The author identified the basic and additional services that provided for passengers, carriers and the public. The objects of functional capacity and requirements for their location and connection to each other also elucidated.

Key words: bus station, bus terminal, transport interchange complex, functional structure.

УДК 728

К. Г. Рижкова,
аспірантка ОДАБА

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ КОРПУСІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СВІТУ

Анотація: стаття присвячена формуванню науково-дослідних підрозділів у вищих навчальних закладах, на прикладах будівель кампусів університетів світового рівня із матеріально-технічною базою для лабораторних досліджень.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, науково-дослідні підрозділи.

Для науки є природнім повсякчасна та швидка зміна вимог та умов. Ось чому світовий досвід розставляє акценти на будівлях науково-дослідних комплексів, які за своєю структурою та архітектурним задумом, на сьогодні, є домінантою всесвітньовідомих ВУЗів технічного профілю. Таким чином найбільші інноваційні лабораторії та науково-дослідні комплекси, які у минулому столітті часто знаходились у старих корпусах, які не відповідали вимогам організації робочого простору дослідників,- сьогодні об’єднані під дахом досконалих за своєю архітектурно-планувальною організацією та композиційною структурою будівлях.

Це твердження виправдовується на прикладі найвідомішого вищого навчального закладу у світі, ядром якого є науково-дослідні комплекси, - Массачусетського технологічного інституту. Більш ніж 150 років душею Массачусетського технологічного інституту є наукові дослідження та інженерне мистецтво. Його філософія - «навчання в маніпуляціях і миттєвих деталях науки, які можна застосувати лише на практиці, а в пізнанні і розумінні всіх основних наукових принципів».

Інститут та науково-дослідний центр, розташований у Кембріджі, штаті Массачусетс, у Сполучених Штатах Америки, займає не лише лідируючі позиції серед престижних університетів світу, а й є новатором у сфері робототехніки та штучного інтелекту. Окрім того його освітні та наукові інженерні програми із року у рік визнаються одними із найкращих за версією американського журналу «Звіт. Новини і Світ. США», U.S. News & World Report.

Лабораторії Массачусетського технологічного інституту бачили інженерні вишукування, філософські роздуми, генезис лінгвістичних відкриттів Ноама Чомські і народження хакерської культури. Але будівлі кампусів інституту, до проектування яких були залучені відомі архітектори, такі як Алвар Аалто, Ееро Саарінен, за 150 років неодноразово змінювали свій

зовнішній вигляд, вносячи тим сам вклад не лише у розвиток науки і техніки, а й у розвиток архітектури будівель вищих навчальних закладів та дослідних центрів при них.

У 1868 році при Массачусетському технологічному інституті була заснована Школа архітектури та містобудування, де у 2007-2008 навчальному році навчалося 650 студентів, в основному за програмами магістратури, хоча кафедра архітектурного проектування пропонує програму і для бакалаврів.

Крім цієї кафедри, провідне місце займає кафедра урбанізації та міського планування, кафедра масових комунікацій, центр дослідження нерухомості, центр візуальних досліджень та дослідницькі лабораторії. Кожен із цих підрозділів є першим у своєму роді, наприклад кафедра міського планування, створена в 1932 р., є найстарішою в цій галузі; а лабораторія кафедри масових комунікацій відома в усьому світі як родоначальник мультимедійних систем та інкубатор нових дизайнерських ідей. Центр дослідження нерухомості першим запропонував повномасштабну університетську програму для ріелторів і в даний час залишається лідером в цій області, а центр візуальних досліджень пропонує нові види образотворчих мистецтв, такі як плазмові скульптури, голографічні методи створення зображень та ін.

Нова будівля Школи архітектури та містобудування (рис.1) знаходиться на східній стороні кампусу Массачусетського технологічного інституту, вздовж течії річки Чарльз з Бостона Бек-Бей. Цей новий дослідний та навчальний комплекс, площею 15 142 м^2, складається із лабораторних комплексів, лекційної зали, конференц-залів, виставкових та актової залів та займає шість поверхів над землею і один під землею. Школа архітектури та містобудування є яскравим прикладом архітектури, яка відповідає сучасним вимогам науки, забезпечуючи безпосередній зв’язок між навчальним процесом та дослідницькою діяльністю.

«…Чудо цієї будівлі полягає у серії взаємопов'язаних двоповерхових просторів…»,- каже Енді Ліппман, заступник директора Школи архітектури та містобудування.

Лабораторії відкритого типу, розташовані на різних рівнях, утворюють кілька відкритих атріумів, які у свою чергу являють собою простір для полегшення комунікації між дослідниками. Структура фактично включає в себе два атріумних простори: нижній громадський атріум, і верхній атріум, навколо якого зосереджені усі лабораторії.

Геометрична, ортогональна форма нової будівлі Школи архітектури та містобудування знаходиться в різкому контрасті з похилими, розташованими у шаховому порядку фасадами сусіднього Стата центру – Школи інженерії

Массачусетського технологічного інституту (рис. 2), запроектованого архітектором Френком Гері, у 2002 році.

Стата центр розташований на місці колишньої будівлі №20 в ансамблі Массачусетського технологічного інституту, яка була поспіхом збудована в якості тимчасового будівлі історичного будинку для Радіаційної лабораторії під час Другої Світової війни, і була знесена у 1998 році. Протягом 55 років, «тимчасовий» характер будівлі звужував можливості дослідницьких груп, оскільки архітектурно-планувальна композиція та робочий простір лабораторій не створював відповідні умови для глибоких наукових досліджень. Тому приміщення будівлі використовувались для проміжних, ненаукових цілей інституту, наприклад слугували приміщенням науково-дослідного товариства, діяльність якого була зосереджена на вивчення електронних інженерних моделей.

Будівля Школи інженерії, названа на честь головних інвесторів проекту Рея Стата і Марії Стата, має ряд невеликих аудиторій і класів, які використовуються Департаментом електротехніки та комп'ютерних наук та деякими випускниками, наприклад Тіма Беренса-Лі, який заснував Консорціум інтернет мереж. Стата Центр вміщує під своїм дахом: факультет лінгвістики і філософії, велику кількість науково-дослідних лабораторій з практично усіх предметів, лабораторії системи прийняття рішень, кафедри інженерії, комп'ютерних наук та найголовнішими є лабораторії штучного інтелекту.

Архітектурно-планувальна організація досить прості за своєю структурою: є дві дев'ятиповерхові структури, кожна з яких містить двоповерхові кімнати громадського користування та відкритті простори для вільної комунікації дослідників, неформального спілкування та співпраці. Серед особливостей будівлі можна виділити широкий основний прохід, який носить назву «Чарльз М» та простягається по всій довжині будівлі на першому поверсі, дозволяючи студентам безперешкодно просуватися по шляху до лабораторій. Окрім того будівля, завдяки гнучкій планувальній схемі, на четвертому поверсі розділяється на дві окремі структури, точніше на дві окремі групи приміщень, що носять англійські назви «G Tower» і «D Tower», відповідно до імен спонсорів будівель, Білла Гейтса та Олександра Дрейфуса. Однак вільний простір, який утворився між двома структурами - слугує приміщеннями для більшості лабораторій, які мають гнучку планувальну схему, що дозволяє дослідникам змінювати робочу площу в залежності від потреб проекту. Окрім цього планувальною схемою одного із поверхів (четвертого) передбачено великі лабораторії для розміщення спеціальних дослідницьких груп, що працюють над єдиним проектом.

Ще однією особливістю проект Стата Центру можна вважати «призначені простори", таке рішення чітко визначних за своїм найменуванням вільних площ є контпродуктивним, адже забезпечує роботу не лише у лабораторіях та навчальних аудиторіях. Велика кількість закутків, відкритих майданчиків, утворених планувальною схемою оснащені необхідним устаткуванням для навчального процесу чи роботи за комп'ютером. Ідея полягає в тому, щоб дослідники мали можливість постійно змінювати вектор своєї роботи, чому сприяє вільна об'ємно – просторова конфігурація будівлі. Такий спеціальний, мінливий підхід до дослідження змушує вчених і дослідників кинути новий погляд на старі ідеї чи навпаки - відпустити старі ідеї і шукати нові можливості для дослідницької діяльності.

Сьогодні винахід створюється не на базі випадкової взаємодії, а в результаті дослідної роботи, яку забезпечує територія лабораторій, без архітектурних прогалин, і при відповідних установах. Навчально-дослідний комплекс із вільним доступом в структурі вищих навчальних закладів покращує ефективність як самого ансамблю університету, так і містобудівну ситуацію довкола нього.

Одним із нещодавно реалізованих проектів навчально-дослідних комплексів при вищих навчальних закладах є проект Манчестерського Національного Графен Інституту, збудованого групою архітекторів Джестіко і Вайлс, на місці колишнього вікторіанського Альберт клубу, членом якого був Фрідріх Енгельс, у 2013 – 2015 рр.

Інститут отримав свою назва на честь графену - створеного з одного шару атомів вуглецю. Графен був визнаний як найтонший матеріал, який коли-небудь вимірювався, будучи при цьому міцнішим за алмаз, гнучкішим за гуму, і маючи більше провідних властивостей ніж мідь. Графен був досліджений на базі лабораторій у Манчестерському університеті під патронатом професора Андре Гейма і Костянтина Новосьолова, які були нагороджені Нобелівською премією з фізики в 2010, за їх новаторську роботу в галузі дослідження графена.

Створення інституту фінансується урядом Великобританії та Європейським науково-дослідницького фондом Європейського Союзу, під керівництвом професора Новосьолова, з метою розвитку дослідницької діяльності при вищому навчальному закладі. Очікується, що будівля інституту буде забезпечувати сучасним лабораторним робочим простором дослідників університету Манчестера та співпрацюватиме з іншими британськими університетами, що беруть участь не лише у дослідженнях в області фізики, інженерії, а й у ряді досліджень проблем урбаністики та міського планування, та впливу IT-технологій на життя людини.

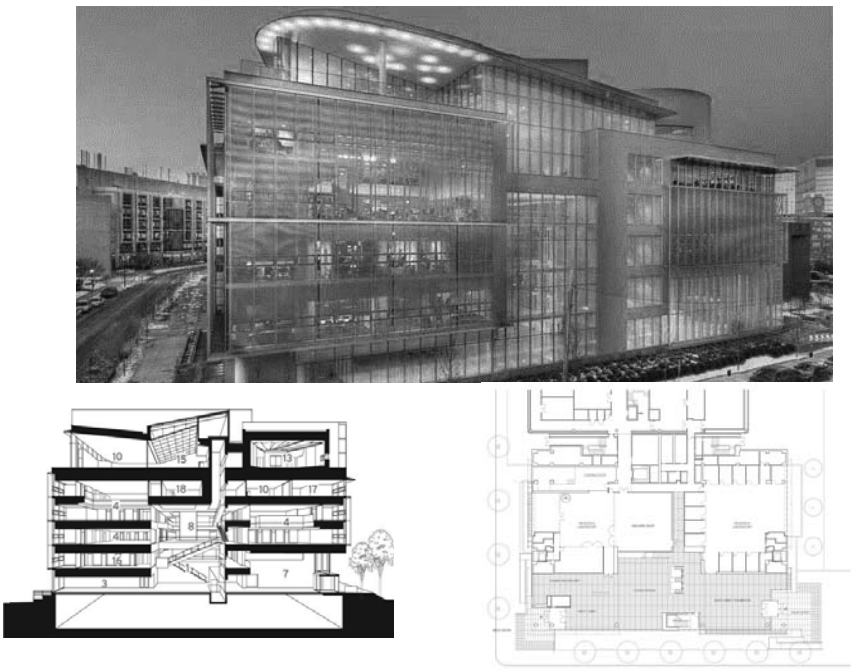

Рис.1. Школа архітектури та містобудування, арх. Фуміхіко Махі, 2009 р.

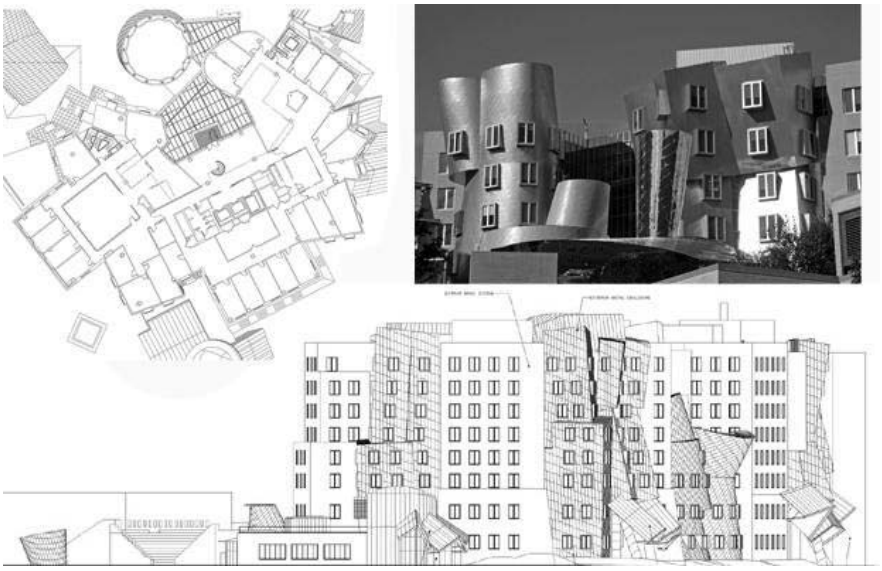

Рис.2. Фасад Стата Центру, запроектованного арх. Френком Гері, 2002 р.

За скляним фасадом будівлі знаходиться п'ятиповерхова будівля, загальною площею у 7600 квадратних метрів дослідницького простору, серед яких можна виділити дві лабораторії із гнучкою планувальною системою, які займають увесь нижній поверх, і 1500 квадратних метрів, відведених під дослідницькі лабораторії. Також під своїм дахом Інститут розміщує лазерні, оптичні, метрологічні та хімічні лабораторії; офіси, конференц-зали; на верхньому поверсі знаходяться тераса та кафе. Облицювання фасаду нержавіючою сталлю та композитними матеріалами, викликає асоціативний ряд із технічними здобутками, демонструючи сферу діяльності університету.

Література:

1. Джессі Рассел. Рональд Кохн. Массачусетський технологічний університет. – Книга по требованию, 2012.
2. Нейман О. Ціломудрена архітектура. Нещодавні роботи Ф.Гері // Архітектурний Вісник, №4 (85) 2005.
3. Хіткот Едвін. Стаючи більшим. Інтернет-видання «The Long», 2014.
4. Цитович Г.Н. Особливості функціонування, розрахунку і проектування наукових підрозділів у вищих навчальних закладах різного профілю \\ Система і типи навчальних і кооперованих будівель. - М.: Стройиздат, 1981. - вип.8.

Аннотация

Статья посвящена формированию научно-исследовательских подразделений при высших учебных заведениях, на примере зданий кампусов университетов мирового уровня с материально-технической базой для лабораторных исследований.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, научно-исследовательский подразделения.

Annotation

The article is devoted to the formation of research units in universities, the examples of excellent university campus buildings for laboratory studies.

Keywords: higher education institutions, research units.

УДК 728.5

О. Є. Рогожнікова
кандидат архітектури,
доцент кафедри теорії архітектури КНУБА

БАЗОВА СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ ГОТЕЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: у статті викладена базова сучасна класифікація готельних комплексів, надані відомості щодо виникнення готелів.

Ключові слова: готель, готельний комплекс, типи та класифікація готелів.

Згідно загальноприйнятому визначенню готель – це будинок, призначений для тимчасового проживання громадян, що прибули в даний населений пункт. Перші згадки про місця розміщення подорожуючих відносяться до древнього Єгипту. У Греції та Римі ще в IV сторіччі до т.ч. існували готельні заклади для розташування учасників та глядачів гімнастичних та кінних змагань, святкувань, торгових ярмарок у Дельфах, Ефесі, Афінах, Олімпії, Коринфі, Римі. У середні віки розвиток торговельних зв'язків призвів до значного розвитку готельного господарства. Так, наприклад, у Мілані у XII ст.. нараховувалось вже біля 150 готелів. В Росії в 13 – 18 ст. на почтових трактах між поселеннями були створені постійні житлові пункти – ями, де подорожуючі мали можливість відпочити, купити обід, нагодувати або змінити коней. У крупних торговельних пунктах існував інший тип готелів – гостинні двори, де зупинялися та проводили ділові операції російські та іноземні купці. При великих монастирських комплексах, таких як Києво Печерська Лавра та Михайлівський монастир, передбачалися так звані «странноприїмні будинки». Це були готельні корпуси з окремими номерами для розміщення заможних паломників та корпуси з загальними кімнатами, що здавалися незабезпеченим за низьку платню чи безкоштовно. З розвитком капіталізму, коли торгові поїздки значно звеличили клієнтуру готелів, остаточно склався сучасний тип міських готелів з кімнатами – номерами різних типів, що згруповані вздовж коридорів, с загальними холами, рестораном та підсобними приміщеннями.

ДБН В.2.2-20:2008 «Готелі» розглядає термін «готель» згідно з вимогами ДСТУ 4527 «Національний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення.» як будинок або комплекс приміщень для тимчасового розміщення (проживання), що складається не менше ніж з семи номерів. Готель має номерний фонд, службу приймання, інші служби, що забезпечують надання готельних послуг.

Типи та класифікація готелів. Відрізняють декілька основних класифікацій готелів, а саме – за *призначенням, поверховістю, місткістю та рівнем комфорту (за категорією)*.

Основною типологічною ознакою при класифікації готелів є їх ***призначення***. Згідно з ДСТУ 4527: 2009 до готелів та аналогічних готелям засобів розміщування слід віднести:

- готель – засіб розміщення, який має номерний фонд, службу приймання, інші служби, які забезпечують надавання готельних послуг;
- агро-готель – готель, розташований у сільській місцевості, який має умови для сільськогосподарської діяльності під час відпочинку;
- база відпочинку – аналогічний готелю засіб розміщення з мінімальними зручностями, зазвичай, сезонного функціонування, розташований у рекреаційній зоні, який забезпечує умови для відпочинку;
- апартамент – готель; апарт-готель – готель, у якому номерний фонд представлений житловими кімнатами, у складі яких є кухня або функціональна зона з умовами для самостійного готування їжі;
- будинок відпочинку - аналогічний готелю засіб розміщення, зазвичай цілорічного функціонування, розташований у рекреаційній зоні, який забезпечує умови для відпочинку з надаванням послуг оздоровчо – профілактичного характеру у регламентованому режимі;
- гостьовий будинок - аналогічний готелю засіб розміщення з умебльованими кімнатами та з мінімальними зручностями: здебільшого пропонують сніданок;
- готельно-офісний центр – готель, частина приміщень якого не є номерним фондом, а спеціально обладнана і використовувана як офіси;
- клуб-готель – готель, розташований при клубі, в якому організують дозвілля та надають інші послуги переважно членам клубу;
- конгрес-готель – готель, який має умови для організування і провадження конгрес-заходів;
- курортний готель – готель, розташований на території курорту, який має умови для відпочинку та оздоровлення;
- мотель – готель, розташований за межами міста вздовж автошляху, як правило, в одно- двоповерховій будівлі або в частині будівлі з окремим входом, який має умови для паркування й технічного обслуговування автомобілів;
- готель-люкс – готель, який має тільки номери типу «люкс» та (або) апартамент, президентський апартамент;
- готель-резиденція – готель-люкс закритого типу, призначений для обслуговування державних посадових осіб;
- палац-готель – готель, розташований у будівлі, яка є історико-архітектурною пам’яткою палацової або замкової архітектури;

- пансіонат – аналогічний готелю засіб розміщення оздоровлю вального призначення, розташований у заміській або рекреаційній зоні з регламентований режимом харчування та відпочинку;
- профілакторій - аналогічний готелю засіб розміщення, як правило, відомчого підпорядкування, призначений для організовування відпочинку та загального оздоровлення, який має умови для надавання послуг профілактичного лікування професійних хвороб;
- санаторій – готель, розташований на території курорту або рекреаційної зони, який забезпечує надавання послуг лікування у регламентованому режимі;
- туристична база - аналогічний готелю засіб розміщення, розташований на туристичному маршруті з активними способами пересування туристів і має умови для харчування та організування активного відпочинку у регламентованому режимі;
- туристичний комплекс - аналогічний готелю засіб розміщення з двох або більше будівель, в якому забезпечують надавання комплексу послуг: у більшості випадків надають послуги харчування, торгівлі, зв'язку та розважання;
- гірський притулок – засіб розміщення, розташований у віддаленій гірський місцевості на туристичному маршруті з активними способами пересування, призначений для короткочасного перебування та відпочинку;
- костел; молодіжний готель – готель, у якому номери, розташовані зазвичай за коридорною системою, має умови для самостійного готування їжі та санітарно-технічні зручності на поверсі або у блоці; може організовувати харчування у закладі ресторанного господарства.

Таке типологічне розмаїття можна поділити на наступні групи у відповідності до їх призначення:

1. Готелі загального типу: готель, апартамент-готель; апарт-готель; готель-люкс; готель-резиденція; палац-готель. Це традиційний тип готелю, що розташований звичайно в крупних містах, має високий рівень комфорту та пропонує великий набір послуг.
2. Готелі для ділових людей – бізнес-готелі: готельно-офісний центр; клуб-готель, конгрес-готель, конгрес-центр. Такі готелі забезпечені додатковою функцією для проведення ділових операцій та заходів з організації нарад, семінарів, конгресів тощо.
3. Туристичні готелі: гостьовий будинок; кемпінг; мотель; туристична база; туристичний комплекс; гірський притулок. Готелі пропонують широкий спектр послуг по обслуговуванню та проживанню туристичних груп та окремих подорожуючих.

4. Курортні готелі: база відпочинку; будинок відпочинку; курортний готель; пансіонат; профілакторій; санаторій. Такі готелі розташовані у курортних зонах, зазвичай великі чи середні по місткості, з обов'язковим медичним обслуговуванням та повним набором послуг.
5. Дитячі , молодіжн та для профільного відпочинкуі: дитячий табір; табір праці та відпочинку; молодіжний готель; агроготель.
6. Готелі, що розміщені на транспортних засобах: акварель; ботель тощо.

За поверховістю готелі поділяють на: малоповерхові - 1-2 поверхи; середньої поверховості - 3-5 поверхів; підвищеної поверховності - 6-9 поверхів; багатоповерхові - 10- 40 поверхів; висотні - вище за 40 поверхів.

Місткість готелів вважається малою при числі місць до 100, середньою – до 500місць, великою – вище 500.

Збільшення місткості готелю призводить до підвищення його комфортабельності (за рахунок розвитку готельних служб та технічного оснащення) та зниженню собівартості готельного місця. У крупних та найкрупніших містах будують готелі істотно більшої місткості. Проте, при необхідності забезпечити 2000 та більше місць є сенс переходити до будування готельних комплексів, що включають декілька будинків.

Істотним елементом загального визначення готелів є їх класифікація відносно рівня комфорту. Вираженням цієї класифікації є категорії, котрі в багатьох державах, в тому числі і в Україні, визначають кількістю зірочок.

Згідно з ДСТУ 4269:2003 «Класифікація готелів» класифікацію ***за категорією*** здійснюють згідно із загальною характеристикою готелю, яку визначають комплексом вимог до: матеріально-технічної оснащеності; переліку надаваних послуг; кваліфікації персоналу.

Категорії позначають символом - «*» (зірка). Готелі класифікують за п'ятьма категоріями. Найвищу категорію готелю позначають «*****», найнижчу – «*». Вимоги до кожної категорії готелів, наведені в цьому стандарті є мінімальними і їх потрібно виконувати у повному обсязі.

Стосовно наявності певних типів приміщень, цю класифікацію можна представити наступним чином:

«*»	Вхід до готеля «*» безпосередньо з вестибуля, автостоянка біля готеля або на відстані не більше ніж 400м, кількість місць – не менше 20% від кількості номерів. До складу громадських приміщень входять зона приймання (рецепція), служба приймання та відпочинку; приміщення для переглядання телепередач. Номерний фонд містить не менше ніж 60% одно- та двомісних номерів. Житлова площа номерів (без площі санвузлів коридора та

	балкона) нормується наступним чином: одномісні – 8 м²; двомісні – 10 м²; тримісні – 14 м²; чотиримісні – 16 м². Приміщення для надання послуг харчування у готелях категорії «*» не передбачаються. Для надання додаткових послуг додаткових послуг передбачені кімната побутового обслуговування та камера схову.
«**»	До складу приміщень включено теж саме, що й в готелях «*», але номерний фонд розраховується на 80% одно- та двокімнатних номерів з площами житлових кімнат відповідно: одномісні 9м²; двомісні – 12м²; тримісні – 16м²; чотиримісні – 18м². Крім того, у готелі «**» обов'язково повинен бути ресторан, кафе, їдальня або бар – щонайменше один об'єкт з вище перерахованих. Вхід до ресторану може бути з готелю,
«***»	Починаючи з категорії «***» і вище готелі, крім основного входу до вестибюлю та входу в ресторан з готелю, мають окремий службовий вхід та вхід з вулиці до об'єкта ресторанного господарства. Приміщення для переглядання телепередач у готелях класу «***» та вище не передбачаються, замість них влаштовуються по поверхові холи (салони). Номерні фонди містять 100% одно- та двокімнатних номерів. Площа номерів у готелях «***» становить (без урахування площі коридорів, санвузлів та балконів): однокімнатних – 10м²; двокімнатних – 14м². Також у тризіркових отелях передбачаються багатокімнатні номери. Послуги харчування у готелі «***» надають кафе або ресторан з кількістю сидячих місць не менше ніж 75% від кількості місць у готелі. Для надавання додаткових послуг передбачені окрім тих, що обслуговують готелі нижчих категорій, наступні приміщення: зал універсальний для проведення культурних або ділових заходів; приміщення для біологічного відновлення організму та занять спортом: плавальний басейн, сауна, тренажерний зал, солярій, масажна, спортивний зал – щонайменше два об'єкти з вищеназваного. Ця вимога є обов'язковою якщо готель розташований у курортно – рекреаційній зоні; перукарня, якщо кількість номерів більша ніж 50; магазин та торговельні кіоски.
«****»	До складу приміщень входить більшість того, що й у готелях «***». Крім того передбачаються у групі приміщень для надання

	додаткових послуг бізнес – центр з телефонами, копіювальною технікою та комп'ютерами. У ресторанній групі приміщень слід розташовувати банкетні зали, можливо такі, що можна трансформувати у конференц – зал, бар, окреме приміщення для харчування персоналу. Сам ресторан повинен мати кілька залів, окремі кабінети, кількість столів не менше 75% від кількості номерів; клас обслуговування не нижчий за «вищий». Вхід до готелів «****» та вище має бути обладнаний повітряно – тепловою завісою та дашком на шляху від автомобіля. Автостоянка для цих категорій повинна бути з охороною. Також може передбачатися гараж з основними видами технічного обслуговування автомобілів. Кількість місць – не менше ніж 25% від кількості номерів, для мотелів – 100%. Номерний фонд готелів «****» призначений для 100% одно- та двомісних номерів. Площа житлової кімнати номерів: одномісного – 12м²; двомісного – 15м². У чотирьохзіркових готелях проектуються також багатокімнатні номери, які повинні мати щонайменше вітальню площею не менше ніж 16м², спальню із санвузлом (ванна, душ, умивальник, унітаз), коридор з додатковим туалетом. Кількість багатокімнатних номерів – не менше ніж 5% від загальної кількості номерів. Усі номери у готелі повинні бути з підвищеною звукоізоляцією дверей та вікон, яка забезпечує захист від вуличного шуму.
«*****»	Склад приміщень п'ятизіркових готелів такий же, як і готелів «****», але приміщення проектуються на більш якісному рівні з застосуванням опоряджувальних матеріалів вищої якості, декоративні елементи інтер'єру – у авторському виконанні, освітлювальні прилади – виняткового дизайну та на індивідуальне замовлення. Вимоги до площ житлових кімнат номерного фонду: одномісного – 14м²; двомісного – 16м² Багатокімнатні номери – як у готелях «****». Вимога до звукоізоляції стін, дверей та вікон – повністю запобігти проникненню стороннього шуму з вулиці до готельних приміщень. Що стосується приміщень для харчування та надання додаткових послуг – склад такий же, як у готелях «****» плюс медичний кабінет і додатковий бар у зоні приймання (рецепції).

До готелів «***» та вище висуваються також вимоги стильової виразності архітектурно – просторових рішень, будинки таких готелів повинні органічно

вписуватися в архітектурний ансамбль вулиці чи площі. У готелів «***» певному архітектурному стилю повинен відповідати головний фасад. Категорії «****» та «*****» повинні мати усі фасади, що відповідають певному, чітко вираженому архітектурному стилю; у випадку реконструкції будинку, який є історико-архітектурною пам'яткою потрібно зберегти початковий вигляд фасадів, фресок, вітражів.

Сучасний замовник може суттєво впливати на формування структури готельного комплексу у конкретному випадку. Відповідно до їх категорії, функції та послуги готелю не можуть бути зменшені. Але збагачення функцій готелю (готельного комплексу) може відбуватися за рахунок залучення до його складу груп приміщень, що типологічно відносяться до інших категорій. Так, відповідно до спеціального завдання, до сучасних готельних комплексів різної місткості та призначення можуть бути додані: розвинений блок приміщень спортивного призначення; група приміщень спеціального лікувального призначення; розширений склад приміщень торгівельно-офісного центру тощо. Ділянки готельних комплексів, в залежності від розташування, також можуть виконувати дещо розвиненіші функції аніж їх закладено у відповідну категорію: історико-культурні, спортивно-розважальні, оздоровчі тощо.

Література

1. С.И. Пищова. Роль архитектури в формировании имиджа гостини – Туризм и культурное наследие. Межвузовский сборник науч. Трудов. Вип.1. Москва.
2. С.В.Кролевец. Рекомендации по проектированию гостиниц малой вместимости – ЦНИИЄП жилища, 1982, Москва.
3. А.Л.Гельфонд. Архитектурное проектирование общественних зданий и сооружений. – Москва, Стройиздат, 1985.
4. Ю.Г. Репін. Унікальне та ординарне в архітектурі – Київ, «Фенікс», 2007.

Аннотация

В статье представлена базовая современная классификация гостиничных комплексов, представлены сведения о возникновении гостиниц.

Ключевые слова: гостиница, гостиничный комплекс, типы и классификация гостиниц.

Annotation

The article says about basic modern classification of hotel complexes, information about the origin of hotels is presented.

Key worlds: hotel, hotel complex, types and classification of hotels.

УДК 725.711.55

М. О. Руденко,
аспірантка кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ БУДИНКІВ І СПОРУД, СФОРМОВАНИХ НА ТЕРИТОРІЇ РЕКУЛЬТИВОВАНИХ КАР'ЄРІВ

Анотація: у статті визначаються п'ять основних принципи архітектурно-планувальної організації громадських будинків і споруд сформованих на території рекультивованих кар'єрів.

Ключові слова: принцип, антропогенне середовище, кар'єр.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток гірничовидобувної промисловості, збільшення обсягів видобутку корисних копалин призводить до порушення і неможливості використання значних земельних площ як у містах, так і поза ними. Чимало земель у центральних частинах міст та за їх межами стають непридатними під будівництво, організацію рекреаційних зон, тощо. Ідея використання під будівництво рекультивованих територій набуває поширення у сучасній архітектурі, тому необхідність аналізу та подальшої розробки принципів архітектурної організації будівельних об'єктів на порушених територіях набуває актуальності.

Аналіз публікацій. Різними аспектами архітектурного проектування та будівництва на порушених територіях займались: І. В. Лазарєва, Г. В. Тищенко**,** Ю. А. Бондар, О. В. Чемакіна, та ін. Питання містобудування та екології міста вивчені в роботах А. Е. Гутнова, Н. С. Краснощекова, А. Н. Тетіора.

Формулювання цілей статті. Визначити основні принципи архітектурно-планувальної організації громадських будинків і споруд, сформованих на території рекультивованих кар'єрів.

Виклад основного матеріалу. Визначення принципів архітектурно-планувальної організації громадських будинків і споруд на території рекультивованих кар'єрів потребує урахування наступного ряду аспектів:

— містобудівний: впровадження ефективного використання міської території, збереження архітектурної цілісності міста та ліквідація непридатних для будівництва територій;

— екологічний: поліпшення екологічного стану території міста, забезпечення екологічного захисту територій від шкідливих факторів, збереження природних ресурсів і т.д. [3];

— соціальний: забезпечення мешканців міста місцями громадської активності;

— ландшафтний: забезпечення реновації порушених територій [7];

— інженерно-технічний: відновлення мережі міського транспорту та інженерних комунікацій.

При характеристиці різноманітних систем принципи відображають суттєві характеристики, що відповідають за правильне функціонування системи, без яких вона не виконувала б свого призначення [1]. Опираючись на вимоги, фактори впливу на систему, теоретичну модель можна виділити основні принципи формування громадських будинків в споруд в умовах складного штучного рельєфу.

Для проблеми, що розглядається було виділено п'ять основних принципів: функціональної доцільності, раціонального використання територіального ресурсу, екологічної стійкості, соціально-економічної доцільності, взаємодії з антропогенним та природнім середовищем. Ці принципи можна розглядати, як задачі, поставлені перед архітектором, кожна з них відіграє роль у формуванні об'єкта [5].

Принцип функціональної доцільності сформовано на основі аналізу досвіду та тенденцій проектування громадських будинків і споруд в умовах складного штучного рельєфу. Він передбачає раціональний вибір функції, яка планується надаватися території [8].

Це стосується і вибору типу рекультивації: сільськогосподарського, рекреаційного, природоохоронного або будівельного напрямку. У разі звернення до будівельної рекультивації, під цей принцип також підпадає вибір типології будівлі, яка планується до будівництва.

Принцип раціонального використання земельного ресурсу розглядає кар'єр як порушені території, що розривають внутрішні транспортні зв'язки та містобудівну цілісність міста. Він передбачає першочергову забудову на території міського центру та під центрів, далі – периферії, стосовно ж заміських території, то будівельна рекультивація не завжди є доцільною для них. Основа даного принципу – включення до міських територій порушених земель, що призведе до покращення функціонально-планувальної структури міста.

Принцип екологічної стійкості набуває все більшої популярності серед усіх сфер будівництва. Він передбачає застосування екотехнологій у запроектованому будинку, а саме – прийомів планування сонячного дому, використання відновлюваних джерел енергії, місцевих матеріалів, обваловка північної сторони будівлі матеріалами з відвалів, використання озеленення та ін. [2]. За мету ставиться покращення екологічного стану міста, захист території

від шкідливих природних та антропогенних чинників: різних типів ерозії, порушення цілісності біосистем, тощо [9].

Принцип взаємодії з антропогенним та природним середовищем полягає у гармонійному вписанні будівлі у порушені території: відновлення природних ресурсів і разом з тим розширення антропогенної структури [6]. Принцип звертає увагу на необхідність враховувати вплив виробництва на навколишнє середовище, не допускати перевищення порогів стійкості екологічних систем, щоб не викликати незворотних процесів у природі, здатних призвести до її деградації.

Принцип соціально-економічної доцільності полягає у вивченні особливостей попиту у сфері послуг, які планується надавати для запобігання зниження економічної ефективності будинку чи споруди. Функціонально-просторова організація будівлі повинна відповідати соціально-економічним вимогам для запобігання дострокового старіння будинку. Відміни в характері способу життя, функціонування та розвиток господарства в межах однієї країни обумовили проблему її поділу, районування.

Економічний і соціальний розвиток - це процес, спрямований на раціональне використання місцевих природних і трудових ресурсів, ефективний розвиток економічного потенціалу певної території, розвиток соціальної інфраструктури, сфери послуг для населення, виробництво товарів народного споживання, забезпечення охорони навколишнього середовища. Системний економічний і соціальний розвиток спрямований на досягнення економічної і соціальної ефективності, передбачаючи підвищення продуктивності суспільної праці, виробництво продукції з найменшими затратами, підвищення життєвого рівня населення. Отже, необхідним є врахування потреб різних соціальних груп суспільства для розуміння доцільності будівництва а даному регіоні, вигода від такого будівництва (рис. 1).

Висновок. При визначенні основних принципів необхідним є врахування вимог, що ставляться до системи, факторів впливу на неї, теоретичної моделі та приведеного ряду аспектів.

У статті визначено наступні принципи: функціональної доцільності, раціонального використання територіального ресурсу, екологічної стійкості, соціально-економічної доцільності, взаємодії з антропогенним та природнім середовищем.

Ці принципи можна розглядати, як задачі, поставлені перед архітектором, кожна з них відіграє значну роль у формуванні будівельного об’єкта.

ПРИНЦИПИ	ОСОБЛИВОСТІ
ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ	Відповідність функціональної спрямованості освоєння порушених територій до містобудівних та природно-кліматичних факторів.
РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РЕСУРСУ	Підвищення ефективності функціонального використання порушених територій шляхом реалізації її містобудівного потенціалу і потенціалу її містобудівних звязків. Вдосконалення функціонально-планувальної організації міста на основі включення в неї порушених територій.
ЕКОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ	Поліпшення екологічного стану території міста, забезпечення екологічного захисту територій від шкідливих чинників. Збереження природних ресурсів, реновація порушених територійта ін.
ВЗАЄМОДІЇ З АНТРОПОГЕННИМ ТА ПРИРОДНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ	Вдосконалення функціонально-планувальної організації міста шляхомі включення в неї порушених територій; в тому числі в систему міських центрів, рекреаційних зон, тощо.
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ	Економічне та соціальне обгрунтування застосованих способів рекультивації у даній ситуації. Вирішення проблем соціального та економічного характеру на міському рівні.

Рис. 1 Принципи проектування громадських будинків в умовах складного штучного рельєфу

Література

1. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин // – М.: Наука, 1973. – 271 с.

2. Вязовская А. В. Теория освоения архитектуры ландшафтом / А. В. Вязовская / Международная научно-техническая конференція студентов: Сборник докладов (15-19 марта 2010 г.) / Моск. Гос. Строит. Ун-т. – М.: МГСУ, 2010. С. 208 - 212.

3. Гозак А. П. "Культурная экология" Реймы Пиетили. / А. П. Гозак // — М.: Стройиздат, 1983. — С. 104 - 115.

4. Крупеников И. А. Некоторые проблемы рекультивации земель (создание новых культур ландшафтов) / И. Крупеников, А. Холмецкий// — М.: Знание, 1999. — 48 с.

5. Лаврик Г. И. Методологические основы районной планировки. Введение в демоэкологию: учебник: допущено УМО / Г. И. Лаврик. – Белгород: ОАО «Белгород. обл. тип.», 2007. – 116 с.

6. Мамаєва Є. Т. Рекультивація міських земель, порушених будівництвом на Уралі / Є. Т. Мамаєва // Екологічні аспекти оптимізації техногенних ландшафтів. – Свердловськ: УНЦ АН СРСР, 1984 – С. 57 - 62.
7. Саймондс Джон Ормсби. Ландшафт и архитектура / Джон Ормсби Саймондс // – М: Изд-во литературы по строительству, 1965 г., 193 с.
8. Сухова С.В. Многофункциональные городские объекты на историко-промышленных территориях (на примере центральной части г. нижний Тагил Свердловской области) / С. В. Сухова, Н. А. Усик // [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://archvuz.ru/2010_22/49.
9. Щербань В. К. Ландшафт и архитектура города / В. К. Щербань // — К. : Будівельник, 1987. — 87 с.

Аннотация

В статье определяются пять основных принципов архитектурно-планировочной организации общественных зданий и сооружений, сформированных на территории рекультивированных карьеров.

Ключевые слова: принцип, антропогенная среда, карьер.

Abstract

This article presents five basic principles of civil buildings and structures that formed on the territory of reclaimed quarries architectural –planning organization.

Keywords: principle, the built environment, the quarry.

УДК 725.8.012 (045)

А. В. Хмельницька
аспірантка кафедри АПЦБіС ,
Київський національний університет будівництва і архітектури

МІСЦЕ КУЛЬТУРНО-ВИДОВИЩНИХ ЦЕНТРІВ В СУЧАСНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ ТИПОЛОГІЇ

Анотація: в статті розглядаються культурно-видовищні центри,як перспективний тип сучасних закладів культури,їх основні структурні елементи, проведено порівняльний аналіз діючих нормативних документів України і РФ, а також наукових і інших джерел з метою визначення місця культурно-видовищних центрів в сучасній зарубіжній і архітектурній типології.

Ключові слова: громадські будівлі, заклади культури, культурно-видовищні центри, архітектурна типологія

Актуальність проблеми.

Поступальні якісні зміни в сучасному українському суспільстві і, як наслідок, активізація культурних процесів, зростання попиту населення на доступ до різноманітних культурних благ, задоволення потреб різних соціально-демографічних груп потребують відповідних змін не лише у мережі існуючих закладів культури, а і в самій моделі культурного центру.[5]

Стан існуючої мережі закладів культури є незадовільним через низку причин (недофінансування з бюджетів різних рівнів, слабка розвиненість механізмів спонсорської і меценатської підтримки, неефективний менеджмент у сфері культури і конкретно у закладах культури, неналагодженість взаємозв'язків між владою, бізнесом і закладами культури і ін.) і вимагає серйозного реформування. Так, існуючий державний сектор закладів культури не в змозі задовольнити попит населення, водночас в світовому зарубіжному досвіді, а також на прикладі досвіду РФ знаходимо підтвердження успішній діяльності (в тому числі економічної) культурно-видовищних центрів і їх мережі.

Мета роботи.

Виявити основні структурні елементи культурно-видовищних центрів, як нового перспективного типу культурно-видовищних і дозвіллєвих будівель, проаналізувавши нормативні і наукові джерела, визначити місце досліджуваних об'єктів в сучасній архітектурній типології, провести порівняльний аналіз чинних нормативних документів – вітчизняних і зарубіжних (на прикладі РФ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальнотеоретичними питаннями і питаннями проектування культурно-видовищних будівель, а також концертних залів займалися такі російські науковці, як В.І.Александров, О.В.Анісімов, Ю.П.Гнєдовський. В науковій роботі В.С.Атанова [14] дані пропозиції по проектуванню будівель культурних центрів з гнучкою об'ємно-планувальною структурою станом на кінець 80-х рр. Об'ємне, комплексне дослідження І.Д.Рябишевої і ін.[11] в рамках серії «Архітектору-проектувальнику» по питанням проектування концертних залів донедавна було єдиним. Оновлені вимоги висвітлені в нових російських «Рекомендаціях…»[10], що вийшли в розвиток і доповнення до територіальних нормативних документів [9].

Питаннями типології закладів культури займались відомі українські вчені і дослідники, такі як: М. Р. Савченко, П. П. Безрідний, Г. В. Зенькович, В. В. Куцевич [5], В. І. Проскуряков [6], Н. Г. Зенькович, О. П. Чижевський, С. М. Лінда [4].

Аналіз останніх публікацій показує необхідність досліджень у виявленні перспективних типів культурно-видовищних закладів.

Основна частина.

Архітектурна типологія будівель і споруд має на меті систематизацію і розробку принципів формування типів будівель з урахуванням їх бажаних рис і характеристик. Основні логічні форми, що використовуються типологією, як науковим методом – класифікація (встановлення зв'язків між класами об'єктів), типологізація (визначення номенклатури типів і видів будівель). Також вона розкриває різноманітний спектр вимог до будівель, встановлює основні параметри норм проектування, складу, розмірів приміщень, взаємозв'язок з технологічним оснащенням. [12] Однією з головних задач архітектурної типології є визначення тенденцій і перспектив вдосконалення та появи нових типів будівель і споруд.

В умовах сучасного розвитку суспільства і наявних в ньому культурних трансформацій, зростання і диференціації попиту на культурні блага відповідно у різних соціальних груп населення, а також фізично і морально застарілої існуючої інфраструктури закладів культури [5,6,14] – виникає питання про створення сучасних різноманітних культурно-видовищних закладів нових типів. Ця думка підтверджена і у дослідженнях провідних радянських вчених. Так, ще у наукових розробках А.В.Анісімова [13] кінця 80-х рр. йдеться необхідність створення комплексної системи театрально-видовищного обслуговування і вияві життєздатних типів відповідних будівель – і пропонується створення нового театрально-видовищного центру для м. Москви. Однак, орієнтованість виключно на видовищні функції – включення в структуру великих театральних, концертних, філармонічних залів, балетного театру і камерної опери загальною місткістю не більше 12 000 чоловік у сучасних умовах призведе до нерентабельності подібних закладів.

Одним з перспективних типів нових закладів культури можуть бути культурно-видовищні центри, що почали складатися в окрему функціональну модель з 70-х рр. XX-го ст. Наприклад, в дослідженнях В.С.Атанова йдеться мова про те, що «склалася функціональна структура культурних центрів, котра включає видовищні міроприємства (ведуча функція), гурткову роботу, організацію виставок, ідеологічну і виховну роботу». [14] Автором виведено декілька типів таких культурних центрів (з його основних робіт), що складаються з наступних елементів різної місткості: великого і малого залів, танцювального залу, кафе, клубних кімнат. Однак, майже за 30 років ця модель є застарілою і з точки зору потреб сучасного суспільства, і з точки зору практики ефективної діяльності, а також розвитку технологій, що є невід'ємною складовою частиною, інтегрованою в сучасну архітектуру.

Виходячи з проведеного автором статті аналізу культурно-видовищних центрів в порівнянні з вищезгаданою моделлю культурних центрів, основною

функцією залишається видовищна функція, однак з функціональною диференціацію залів, приміщення для «гурткової, ідеологічної і виховної роботи» – клубні кімнати – трансформувалися в аудиторії, універсальні приміщення, конференц-зали. Функція організації експозиції доповнилася і потребує розширеного складу приміщень для можливості самостійного ознайомлення з експозицією.

Спираючись на дослідження світового досвіду проектування, основним формуючим ядром таких культурно-видовищних центрів є один або декілька залів одного або різних видів концертної діяльності з включенням до складу центру музеїв, галерей, бібліотек, відеотек, а також конференц-залів, ресторанів, кафе.

Для визначення місця культурно-видовищних центрів в архітектурній типології необхідно проаналізувати чинні нормативні документи. Так, класифікація громадських споруд, до яких вони відносяться, здійснюється за «Державним класифікатором будівель і споруд» [1] та ДБН В.2.2-9-2009 «Громадські будівлі і споруди» [2]. Вимоги до проектування культурно-видовищних закладів викладені в ДБН В.2.2-16-2005 «Будинки і споруди. Культурно-видовищні та дозвіллєві заклади». [3]

За переліком видів громадських будівель і споруд, наведеному в ДБН В.2.2-9-2009 [2] культурно-видовищні центри різної місткості відносяться до групи «Будинки культурно-видовищних, закладів дозвілля та культових закладів», а точніше – до підгруп «Будинки дозвілля (клуби, центри культури і дозвілля та ін.)» і «Видовищні будинки (театри, концертні зали, кінотеатри, цирки та ін.)». В більш крупних культурно-видовищних центрах з доданням приміщення музеїв і бібліотек, що переносить їх в групу «Багатофункціональних будинків..».

В «Державному класифікаторі..» наведені основна функція (видовищна) лежить в межах класу 1261 «Будівлі для видовищних центрів», додаткові – в межах підкласу 1262 «Музеї і бібліотеки».ДБН В.2.2-16-2005 [3], введений на заміну ВСН 45-86, поширюється на проектування однозальних і багатозальних будинків та споруд культурно-видовищних та дозвіллєвих закладів в складі:

- кінотеатрів цілорічної та сезонної дії з кіно– та відеозалами, а також відеокомплексів;
- театрів драматичних, музично-драматичних, музичної комедії, опери та балету;
- клубів, центрів дозвілля. [3]

Водночас, норми не поширюються на проектування культурно-видовищних та дозвіллєвих закладів місткістю понад 1500 місць для глядачів, спеціалізовані театри і кінотеатри, які подекуди є складовими частинами культурно-

видовищних центрів. В чинних нормативних документах також наведена класифікація кінотеатрів і театрів, проте в порівнянні з російськими нормами, не наведена класифікація глядацьких залів, як складової частини демонстраційного комплексу. В загальних вимогах до всіх культурно-видовищних закладів наведені основні функціональні комплексні групи приміщень, такі як: приміщення комплексу для глядачів; приміщення демонстраційного комплексу; приміщення, що обслуговують сцену (естраду): приміщення для творчого і технічного персоналу, склади; адміністративно-господарські приміщення; виробничі приміщення;приміщення клубного комплексу. [3]

Аналізуючи чинні нормативні документи близького зарубіжжя на прикладі РФ, що поширюються на проектування культурно-видовищні заклади, слід зазначити що загальні вимоги дані відповідно в СНиП 31-06-2009 «Общественные здания и сооружения. Актуализированная редакция СНиП 2.08.02-89*» [7] і СП 118.13330.2012. «Общественные здания и сооружения. Актуализированная редакция СНиП 31-06-2009». [8] СП 118.13330.2012 в свою чергу це «свод правил – документ в области стандартизации, в котором содержатся технические правила и (или) описание процессов проектирования (включая изыскания), производства, строительства, монтажа, наладки, эксплуатации, хранения, перевозки, реализации и утилизации продукции и который применяется на добровольной основе в целях соблюдения требований технических регламентов»[16].

Так, за приведеним в зазначених документах переліком, виділяють два окремі підкласи – «Будівлі і приміщення культурно-просвітницького призначення і релігійних організацій» та «Видовищні і дозвіллєво-розважальні заклади», які в свою чергу відносяться до класу «Споруди, будівлі і приміщення для культурно-дозвіллєвої діяльності населення і релігійних обрядів».

Слід звернути увагу на те, що в системі російських чинних нормативних документів здійснена пожежно-технічна класифікація будівель і пожежних відсіків згідно Федерального закону від 22 липня 2008 г. № 123-ФЗ «Технический регламент о требованиях пожарной безопасности». Так, громадські будівлі і споруди різного функціонального призначення поділяються на класи функціональної пожежної безпеки, до яких висуваються свої вимоги по ступеням вогнестійкості.[7, 8]

Порівнюючи основні вимоги українських і російських нормативних документів, суттєвими є розбіжності в показниках, що є визначальними для глядацьких залів. Так, в українських нормах [3] визначається площа залу (м²) на 1 місце, тоді як в російських нормативах [7, 8] на одне місце даний показник

визначеного об'єму (м³). Подальший аналіз норм РФ, а також відсутність відповідних посилань в переліку нормативних документів, вказує на викладення основних вимог до залів, кінотеатрів і т.д. в структурі СНиП 31-06-2009 «Общественные здания и сооружения». Однак, вимоги до проектування культурно-видовищних закладів викладені в територіальних нормах для м. Москви [9] (на основі ВСН 45-86) і у рекомендаціях, по проектуванню концертних залів [10], розроблених на основі попередніх наукових досліджень [11].

Згідно МГСН 4.17-98 [9] місткість і тип культурно-видовищного закладу визначається завданням на проектування з урахуванням потреб міста в різних формах і видах культурного обслуговування. Цікавим є принцип нормування культурно-видовищних закладів в даному документі , згідно якого визначений «..переход к индивидуализированному типологическому разнообразию современных культурно-зрелищных зданий и комплексов в отличие от традиционной типологии объектов культуры с жестко регламентированным составом. Этим определяются принятые в настоящих нормах условия нормирования требований по основным технологическим единицам».[9] Визначеними технологічними одиницями є комплекси і групи приміщень (для українських норм), тільки їх виділено значно більше (17 проти 6 в вітчизняних документах). Наприклад, окремо виділені приміщення музейно-експозиційного комплексу, приміщення бібліотек, приміщення відеотек, медично-оздоровчого призначення, а також інші [9]. Однак, незважаючи на відмежування від традиційної типології, в нормативній літературі дається номенклатура рекомендованих клубів для м. Москви, які поділяються на дозвіллєві, профільні і клубні блоки – з поділом відповідних груп на типи з зазначеними групами приміщень, а також надана класифікація глядацьких залів, що свідчить про недостатність наукових досліджень в сфері виявлення нових типів культурно-видовищних закладів і їх аналізу.

Суттєво перспективним, на думку автора, є те, що в аналізованих нормах [9, 10] всі культурно-видовищні заклади розподілені на 3 групи за рівнем комфорту, що відображається відповідно в наборі послуг, складі і параметрах приміщень, а також оснащенні технологічним обладнанням. Відповідні рівні комфорту це: 3 – загальноприйнята норма, 2 – підвищений рівень, 1 – найвищий рівень комфорту.

Висновки.

В статті розглянуті основні питання архітектурної типології сучасних культурно-видовищних закладів, а саме – розгляд перспективних і створення нових типів закладів культури з огляду на нові соціально-економічні обставини і світову практику. Розглянуті культурно-видовищні центри як перспективний

тип закладів культури на сьогоднішній день, його основні функціональні елементи, а також їх місце в архітектурній типології на основі аналізу чинних вітчизняних і зарубіжних нормативних документів в сфері будівництва.

Проведено порівняльний аналіз українських і російських норм у сфері проектування культурно-видовищних закладів, в результаті чого виявлений ряд відмінностей. Так, в українських нормах проведено узагальнення типів і видів сформованих культурно-видовищних закладів (спеціалізовані і нові типи і заклади потребують завдання на проектування і додаткових наукових розробок), тоді як в територіальних російських наведені вимоги до окремих функціональних елементів, дані відповідні переліки приміщень основних технологічних одиниць за рівнем комфорту, що більше підходить для проектування нових типів культурно-видовищних закладів. Водночас, наведена номенклатура клубів для м. Москви, а для інших, перспективних, типів закладів культури класифікацій не наведено, що може свідчити про недостатність наукових досліджень.

Перспективами подальших досліджень, з урахуванням аналізу норм і окресленої недостатності наукових розробок, є визначення перспективних типів культурно-видовищних центрів, складу приміщень для різних типів з урахуванням кількості населення, що обслуговується, можливості диференційованого надання послуг відповідно для різних соціальних верств населення, а також з наданням рекомендацій по забезпеченню різних рівнів комфорту.

Список використаних джерел

1. ДК 018-2000 «Державний класифікатор будівель та споруд». – К.: Держстандарт України, 2000.
2. ДБН В.2.2-9-2009 «Будинки і споруди. Громадські будинки і споруди. Основні положення» – К.: Мінрегіонбуд України, 2009.
3. ДБН В.2.2-16-2005 «Будинки і споруди. Культурно-видовищні та дозвіллєві заклади» – К.: Держбуд України, 2005.
4. Лінда С.М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навч. Посібник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 608 с. – ISBN 978-966-553-878-3.
5. Куцевич В. В. Реформування архітектурно-методологічної бази проектування об’єктів соціокультурного призначення в сучасних умовах України: Автореф. дис. д-ра архітектури: 18.00.02 / Куцевич В.В. – КНУБіА - К., 2004. - 34 с.
6. Проскуряков В.І. Принципи розвитку архітектурної типології українського театру: Автореф. дис. д-ра архітектури: 18.00.02 / Проскуряков В. І. – КНУБіА – К., 2002. – 35 с.
7. СНиП 31-06-2009. Общественные здания и сооружения. Актуализированная редакция СНиП 2.08.02-89*. – М., Минрегион России, 2009.

8. СП 118.13330.2012. Общественные здания и сооружения. Актуализированная редакция СНиП 31-06-2009. – М., 2012.
9. ТСН 31-317-99 (МГСН 4.17-98) Культурно-зрелищные учреждения. – М.: Правительство Москвы, 1998.
10. Рекомендации по проектированию концертных залов – М.: Правительство москвы, Москомархитектура, 2004.
11. Концертные залы: Серия «Архитектору- проектировщику» / Рябышева И. Д., Видгольц О. М., Гаклина В. Д. [и др.]– М., Стройиздат, 1975. – 152 с., ил.
12. Змеул С.Г., Маханько Б.А. Архитектурная типология зданий и сооружений: Учеб. Для вузов: / Змеул С.Г., Маханько Б.А. Издание стереотипное. – М.: Архитектура - С, 2004. – 240с., ил. – ISBN 5-9647-0050-0.
13. Анисимов А.В. Формирование системы театрально-зрелищных зданий крупнейших городов (на примере Москвы): Автореф. дис. д-ра архітектури: 18.00.02 / Анисимов А.В.– Моск. Ордена труд. Знам. Арх.-ный институт.–М., 1988. – 25 с.
14. Атанов В.С. Принципы проектирования зданий культурных центров с гибкой планировочной структурой: Автореф. дис. к-та архітектури: 18.00.02 / Атанов В. С. – Моск. Ордена труд. Знам. Арх.-ный институт. –М., 1987. – 25 с.
15. Федеральный закон от 27 декабря 2002 г. N 184-ФЗ Федеральный закон РФ "О техническом регулировании" – М., 2002.

Аннотация

В статье рассматриваются культурно-зрелищные центры, как перспективный тип современных учреждений культуры, их основные структурные элементы, проведен сравнительный анализ действующих нормативных документов Украины и РФ, а также научных и других первоисточников с целью определения места культурно-зрелищных центров в современной зарубежной и украинской архитектурной типологии.

Ключевые слова: общественные здания, учреждения культуры, культурно-зрелищные центры, архитектурная типология

Annotation

The article is considering cultural and performing arts centers, as perspective type of modern cultural institutions, and considering the main structural elements of these centers. The comparative analysis of valid Ukrainian and Russian building codes and scientific original sources was implemented to determine the place of cultural and performing arts centers in current foreign and Ukrainian architectural typology.

Keywords: public buildings and works, cultural institutions, cultural and performing arts centers, architectural typology.

УДК 728.5

Є. Л. Яновицький,
Асистент Кафедри
Архітектурного проектування
будинків і споруд КНУБА
К. Т. Галак,
Асистент Кафедри
Архітектурного проектування
будинків і споруд КНУБА
Київський Національний Університет Будівництва і Архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ТА ДОСВІД ПРОЕКТУВАННЯ І БУДІВНИЦТВА СУЧАСНОГО ГОТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «ХАРКІВ-ПАЛАС» НА ПЛОЩІ СВОБОДИ В М. ХАРКІВ

Анотація: розглянуто основні аспекти проектування сучасного високозіркового готельного комплексу та його інтегрування в історично-сформоване містобудівне середовище на основі реального об'єкту будівництва, який був успішно реалізований до проведення в Україні чемпіонату з футболу «Євро-2012».

Проведений аналіз прийняття в процесі проектування таких планувальних та архітектурних рішень, які виявилися найбільш прийнятними, як з точки зору інвестиційної привабливості так і з точки зори архітектурної гармонійності.

Проект даного 5-ти зіркового готелю «Харків-Палас» розроблено ТОВ «Архітектурне Бюро «С. Бабушкін» в 2011 році. Головні архітектори, автори проекту Свістунов О. В., Яновицький Є. Л. Творчий Керівник Бабушкін С. В.

Ключові слова: готель, архітектурна організація готелів, містобудівництво, реконструкція містобудівного середовища.

Як відомо, влітку 2012 року в Україні та Польщі був проведений чемпіонату з футболу «Євро-2012». Одним з міст, яке приймало матчі цього чемпіонату, було обрано місто Харків, як один з найбільш розвинених центрів сходу України на Слобожанщині. Харків, як відомо, це великий науковий, культурний, промисловий транспортний осередок України з населенням, яке складає орієнтовно 1,5 млн осіб. Для прийняття матчів та в процесі підготовки до чемпіонату в місті Харкові, як і в цілому по Україні було розгорнуто масове будівництво спортивних, інфраструктурних транспортних об'єктів, та споруд готельної галузі.

При чому, якщо в будівництві загально-державної транспортної та спортивної інфраструктури інвестором найбільш активно виступала Держава,

то при будівництві готельної мережі використовувалися як правило, приватні інвестиції.

Розвиток туристичної галузі – один з пріоритетних напрямків економічних перетворень у сфері економіки України. Готельне господарство відіграє ключову роль у становленні туристичної індустрії країни. І таким чином є доволі привабливим видом бізнесу з точки зору великих інвестицій.

Отже, однією з відомих вітчизняних девелоперських компаній в період підготовки до проведення чемпіонату було прийнято рішення про будівництво найсучаснішого багато-зіркового готельного комплексу в м. Харків.

Основною темою цього проекту було обрано створення бізнес-готелю, як площадки для проведення значних бізнес конференцій, різноманітних зустрічей різних форматів в найбільш комфортних та зручних умовах для учасників цих заходів на основі досвіду найбільш відомих світових готельних операторів, таких як, «Хілтон», «Маріотт», та «Шератон». Однак, треба зазначити, як позитивний фактор, що саме оператором цього готелю стала відома вітчизняна компанія, яка вже на той момент мала значний досвід в будівництві та експлуатації багато-зіркових готелів в Києві, Криму, та інших містах України. Такий багатофункціональний бізнес-готель дає можливість активно використовувати його не тільки в період проведення спортивних змагань, але і на протязі всього періоду експлуатації, як саме це і показав час, який вже пройшов з моменту введення даного готельного комплексу в експлуатацію. Дане будівництво за своїми основними рисами пов’язане з розширення меж та напрямків міжнародного туризму та економіки в цілому, ростом типологічної різноманітності та спеціалізації туристичного бізнесу, розвитком діяльності готельних корпорацій.

Отже для даного будівництва багатофункціонального торгівельно-офісного центру з готелем, адміністративними приміщеннями та підземним паркінгом була обрана ділянка, яка розташована у північно-східній частині майдану Свободи в м. Харків. Ділянка розташована в історичному центрі Харкова та межує з найбільшою площею Європи. З північно-східного боку ділянка обмежена вул. Трінклера та просп. Правди, із заходу межує із будівлею північного корпусу державного Університету ім. Каразіна (колишня військова академія ім. Говорова). Капітальні будівлі та цінні зелені насадження на ділянці були відсутні; існували тимчасові будівлі колишнього будівельного майданчика метрополітену. Рельєф спокійний. Ділянку перетинає велика кількість підземних інженерних мереж (теплотраса, водогін, каналізація, електромережі, газопровід, шахта метро, тунелі метрополітену). Місце проектування оточують мало-, середньо- та багатоповерхові будівлі житлового, адміністративно-офісного, допоміжного та ін. призначення.

Неподалік ділянки було намічено перспективне будівництво виходу з існуючої станції метро «Держпром» в бік вул. Трінклера.

Ділянка проектування розташована в історичному ареалі м. Харкова у комплексній охоронній зоні будівель - пам'яток архітектури та містобудування на майдані Свободи, просп. Правди, вул. Сумській та у зоні регулювання забудови. В найближчому оточенні перебувають будівлі - пам'ятки архітектури та містобудування місцевого значення, зокрема: та будівля готелю «Харків», північний корпус державного Університету ім. Карамзіна (колишня військова академія ім. Говорова). У архітектурно-просторовому середовищі цієї території переважає забудова, що має статус пам'яток культурної спадщини місцевого значення.

Містобудівний аспект

У містобудівному і композиційному рішенні враховувалася сформована ситуація і принципи забудови кварталів даної території. Забезпечення збереження історично сформованого розпланування з огляду на його значну історико-культурну цінність.

Ансамбль забудови майдану Свободи у м. Харкові, який за своїми розмірами - 12 гектарів належить до найбільших в Європі, є одним з найкращих містобудівних ансамблів в Україні, що характеризується досконалим розплануванням, виразністю об'ємно-просторового та стилістичного вирішення монументальних будівель - складових ансамблю.

а)

б)

Рис. 1. Готель «Харків» (Арх. Г.А.Яновицький, 1936р.,Харків):
а) проект 1936 р. б) сучасний стан

Основною висотною домінантою є корпус готелю «Харків», зведений на розі вул. Трінклера і просп. Правди. Готель «Харків» функціонує зараз у якості 2-зіркового готельного закладу.

Рис. 2. Будівля «Держпрому» (Арх. Троценко В., 1923р., Харків):

Свого часу проект готелю «Харків», виконаний архітектором Г. А. Яновицьким, у 1937 році одержав найвищу оцінку фахівців на Всесвітній міжнародній виставці у Парижі, вважався взірцем архітектури пізнього конструктивізму та відносився до кращих зразків готельного будівництва даного періоду.

Завдяки оригінальній об'ємно-просторовій композиції та збереженій первісній конструктивістській стилістиці архітектури фасадів серед практично рівновисоких будівель, що формують майдан Свободи, акцентна роль належить Будинку Держпрому.

Враховуючи специфіку містобудівної ситуації, видові точки поєднано в сукупності точок візуального сприйняття частин просп. Правди і вул. Трінклера, частини території майдану Свободи, а також частини території саду ім. Т. Шевченка, прилеглої до майдану на проміжку від будівлі колишнього Будинку піонерів до будівлі головного корпусу університету. При цьому, особливо важливими є видові точки та зони видимості, зосереджені у південно-західній частині майдану Свободи, а саме, прилеглі до саду ім. Т. Шевченка, а також в р-ні пам'ятника В.Леніну.

Слід зазначити, що з просп. Правди та вул. Трінклера візуальне сприйняття об'єкта проектування буде вкрай обмеженим, а з вул. Сумської практично не сприйматиметься.

Історичні відомості

Північно-західна частина нагірного планувального району м. Харкова починає формуватися у першій третині XIX століття. З появою в 1869 році у

Харкові залізничного сполучення в цей бік почали тяжіти основні транспортні потоки, а згодом і загальноміський центр.

Території розташовані на північний захід від вул. Сумської, наприкінці XIX - на початку XX століття належали університету і були резервними для розвитку університетського саду. На частині з них містилися клініки та навчальні корпуси медичного факультету, військового лазарету, за якими починалася незабудована місцевість, пересічена ярами та заросла чагарниками. Вперше університетські землі були включені до меж міста в 1886 році, та розплановані на прямокутні квартали вздовж дороги до Москви. Запропоноване розпланування виявилося невдалим, і в 1891 році було вирішено віддати ці землі під розміщення науково- медичного центру Харківського університету. Проект було реалізовано у вигляді клінічного містечка (нині - обласна клінічна лікарня), при цьому розпланування залишалося регулярним, проте була дещо змінена система координат, що повніше враховувала існуючі транспортні зв'язки.

До часів закінчення громадянської війни Харківський науково-медичний центр набув значення одного із загальноміських під центрів, при цьому частина університетських земель залишалася незабудованою.

У грудні 1917 року, коли Харків стає столицею Української Радянської Республіки, виникає необхідність визначення місця для проведення масових заходів - мітингів, демонстрацій, парадів тощо. Внаслідок надто щільної забудови, що склалася в історичному центрі, масові заходи загальноміського та загальнодержавного значення проводилися на харківському іподромі.

В 1923 році остаточно визріла ідея будівництво нового столичного центру. Оскільки знесення капітальних будівель в історичному центрі міста було економічно недоцільним, вирішено створити новий центр на незабудованих університетських територіях. В результаті проведеного конкурсу, кращим було визнано проект архітектора В. Троценка, який запропонував на колишніх університетських землях розпланувати круглу площу, вздовж якої віялоподібно розташовувалися квартали, розділені радіальними і кільцевими вулицями. Згідно із вказаним проектом, зберігалася існуюча квартальна забудова Клінічного містечка, а також окремі капітальні будівлі. Кругла площа (згодом отримала назву ім. Ф. Дзержинського) мала поєднуватися через сквер з однією з основних міських артерій - вулицею Сумською.

Першою будівлею, зведеною на площі протягом 1925-1929 років, став Будинок державної промисловості (Держпрому, за проектом архітекторів С. Серафимова, С. Кравця, і М. Фельгера), який трактувався його авторами як будівля-трибуна, а площа перед ним - як форум. Невдовзі, на конкурсній основі

було запроектовано та споруджено інші будівлі на площі (Будинок кооперації, Будинок проектів, готель „Інтернаціонал”).

Під час війни 1941-45 рр. найменш пошкодженим виявився Будинок Держпрому, інші будівлі на площі були значно перебудовані у дусі панівного на той час т. зв. «сталінського ампіру». Недобудований Будинок кооперації передали Військово-інженерній академії (реконструкцію завершено у 1954 р.), на руїнах Будинку проектів в 1957 р. відбудовано Університет, також реконструйовано після пожежі готель „Інтернаціонал” (нині готель «Харків»). Найбільш помпезною є будівля Обкому КПУ (нині - облдержадміністрація та міська рада), збудована на місці зруйнованої будівлі ЦК КП(б)У на вул. Сумській, яка замикає осьову перспективу скверу, що поєднує вулицю з ансамблем площі. У 1954 році ансамбль площі було доповнено Будинком проектних і будівельних організацій та Будинком Діпрококсу з боку вул. Сумської.

Основним композиційним акцентом став зведений у центрі площі у 1963 р. пам’ятник В. Леніну, після чого частину площі за пам’ятником було озеленено. Таким чином, у першій половині 1960-х рр. площа набуває композиційного завершення. Саме між будівлями готелю «Харків» та колишньої військової академії міститься ділянка проектування.

Слід зазначити, що відповідно до проектів забудови колишньої пл. Дзержинського, виконаних у 1930-х роках, в межах ділянки проектування передбачалося спорудження будівель, співмасштабних з існуючими будівлями на майдані Свободи - Держпрому, університету та колишньої військової академії, які мали завершити формування ансамблю забудови центральної площі м. Харкова.

Крім того, у 1960-х рр. було проведено конкурс на проект будівлі, що мала увійти до ансамблю площі - Будинок промкооперації, однак проект не було реалізовано (на цій ділянці нині міститься будинок дитячих організацій - колишній Будинок піонерів).

Напередодні 350-річчя міста на майдан було перенесено пам’ятники: засновнику Харківського університету, засновнику Харківської губернії та споруджено пам’ятник засновникам міста Харкова, що дозволило наповнити простір майдану новим ідеологічним змістом.

Ділянка об’єкту проектування є частиною місцевості вздовж дороги з Харкова до Москви, долученої до міських територій та розпланованої у 80-х роках XIX століття у зв’язку з розміщення науково-медичного центру Харківського університету (клінічного містечка).

Після набуття Харковом статусу столиці Радянської України та у зв’язку із необхідністю створення нового загальноміського і урядового центру, на

початку 1920-х років територію було перепланповано за проектом арх. В. Троценка зі створенням великої круглої площі, вздовж якої віялоподібно розташовувалися квартали, розділені радіальними і кільцевими вулицями, а також, із відступом від червоної лінії забудови площі - монументальні будівлі урядових та державних управлінських структур, яким притаманний острівний характер розташування.

Існуюча забудова кварталів, прилеглих до майдану Свободи, зокрема забудова Клінічного містечка, була сформована протягом кінця XIX - першої половини XX століть і має різноманітні стильові ознаки (історизм, еклектика, модерн) та розпланувальні особливості, а також, переважно є мало- та середньоповерховою. Особливістю району, де розміщена ділянка проектування, є збереженість історичного розпланування, поєднання історичної забудови з ландшафтними утвореннями, що мають історичну цінність.

Генеральний план

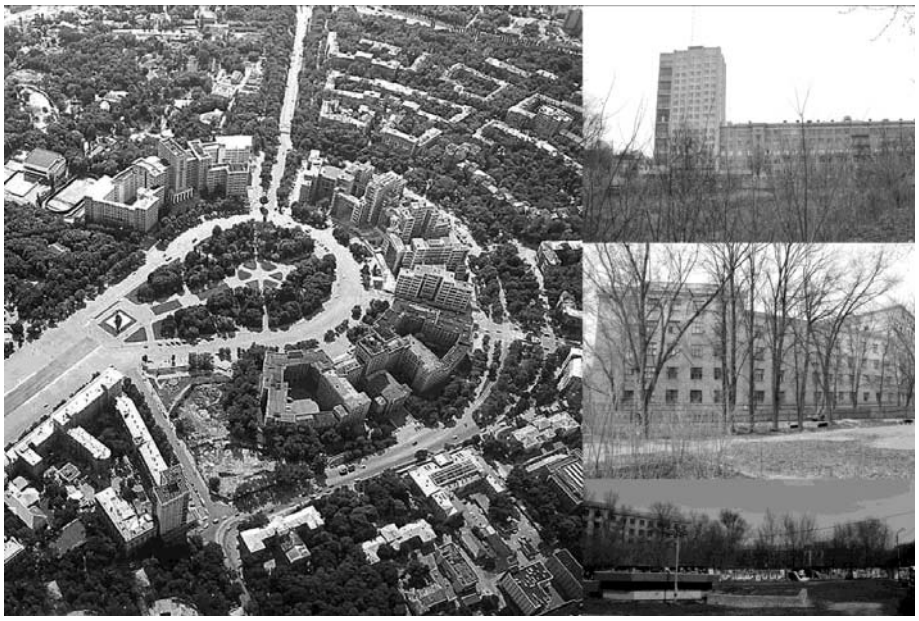

Рис. 3. Площа Свободи. Харків. Існуюча ситуація на ділянці будівництва.

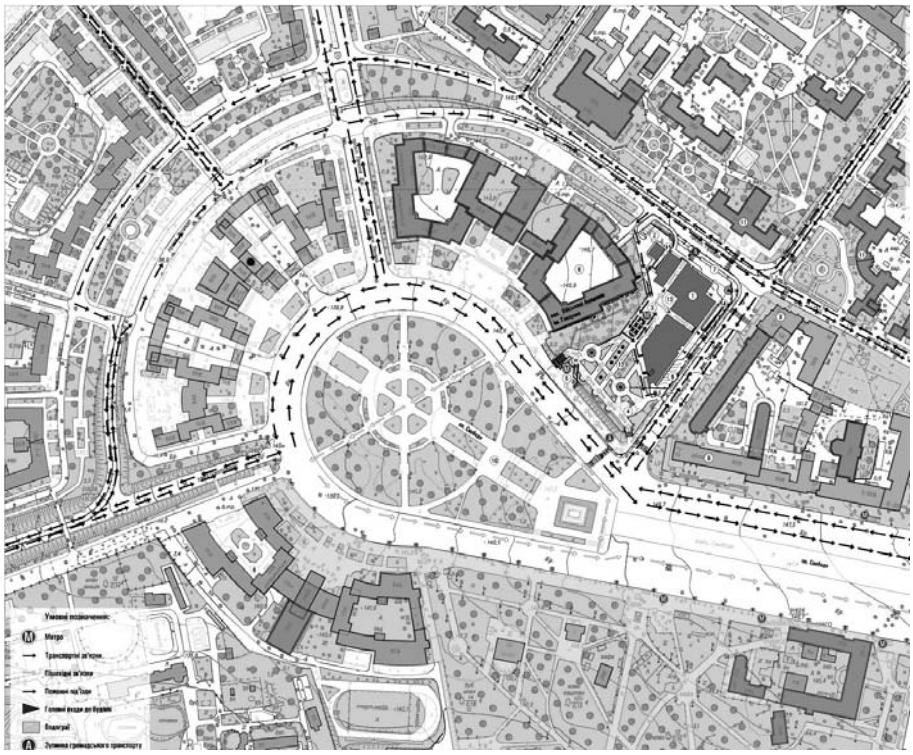

Рис. 4. Ситуаційний план. Транспортно - пішохідна схема

Генеральний план будівництва багатофункціонального торгівельно-офісного центру з готелем, адміністративними приміщеннями та підземним паркінгом передбачає максимальне використання території відведеної ділянки, рельєфу ділянки при організації автостоянок, підходів і під'їздів до будинку з дотриманням діючих будівельних, містобудівних, протипожежних нормативів. Генеральним планом враховувалися основні існуючи транспортні та пішохідні зв’язки та потоки. На першому етапі проектування, в процесі вирішення абрису забудови ділянки було прийнято рішення сформувати внутрішню міні-площу, яка концентрувала б простір перед будівлею та нібито затягувала його від великого масштабу всієї площі Свободи до масштабу курдонеру.

Функціонально такий простір визначався насиченістю пішохідних та рекреаційних потоків. Таким чином було визначено, що саме на цих основних осях повинна з’явитися торгівельна функція у вигляді невеликих торгівельних молів з бутіками та магазинами, які пронизували будівлю на рівні 1-го поверху та зв’язували пішохідні частини вулиць з внутрішнім простором площі.

Рис. 5. Візуалізація проектна.

Однак саме містобудівна ситуація вимагала і організацію суцільної масштабної забудови рогу вулиць Трінклера і пр. Правди вздовж червоних ліній на ділянці будівництва.

Аналіз містобудівної ситуації в ув'язці з основними попередніми техніко-економічними показниками будівлі показав, що для розміщення гостьового паркінгу та завантажувальну рампу готелю доцільно передбачити в підземному поверсі.

Об'ємно-планувальні рішення

Об`ємно-планувальні рішення виконані у відповідності з положеннями завданням на проектування, діючими ДБН в галузі архітектури і містобудування, з врахуванням реалій історичного середовища, передпроектних розробок та пропозицій, висновків історико-містобудівного обґрунтування щодо об'єму проектованого будинку, результатів висновків щодо забезпечення інсоляції та освітленості оточуючих будинків.

Основою при вирішенні об'ємно-просторової композиції будівлі стало вирішення готельної частини, як атриумного простору. Саме цей ефектний інтер'єр багатоповерхового атріуму став візитною карткою цього готелю.

Поверховість готелю (11 поверхів) та кількість номерів була визначена завдяки бізнес-розрахункам з рентабельності та містобудівного аналізу. Згідно з цими розрахунками кількість готельних номерів була обмежена 180 ще на етапі ескізного проектування.

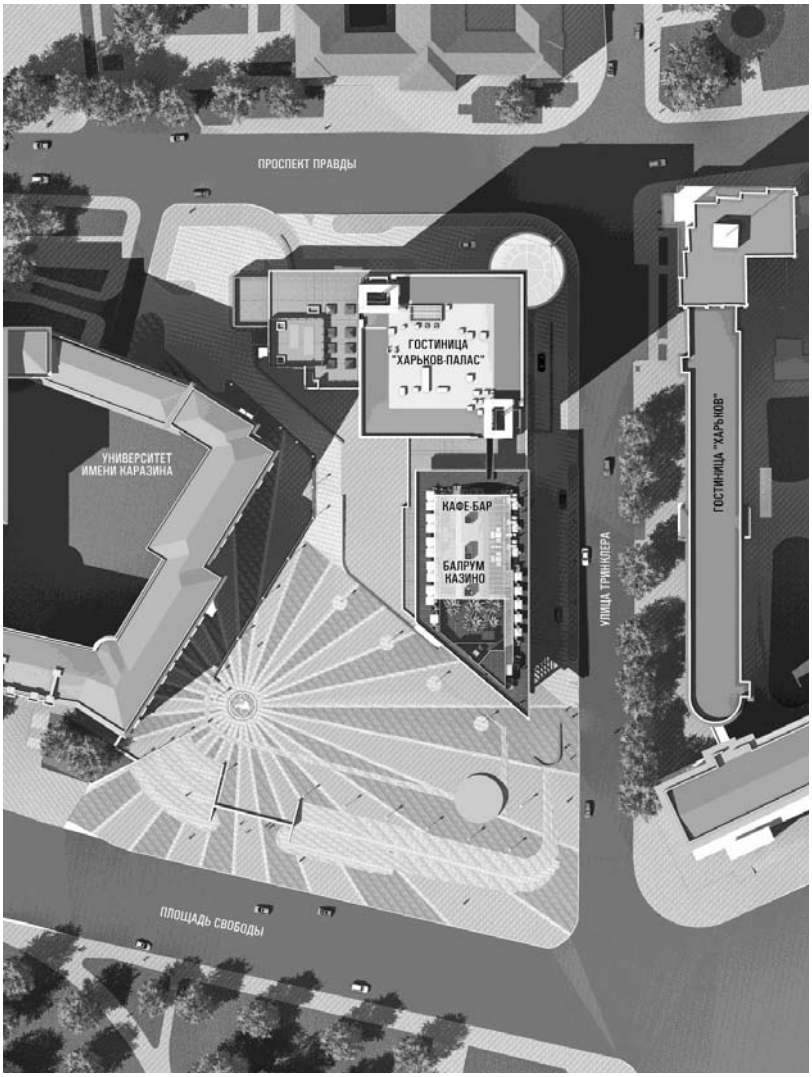

Рис. 6. Схема генплану

Одною із значних функціональних особливостей даного об’єкту є наявність великого багатофункціонального залу для проведення різноманітних

громадських заходів, таких як бізнес-конференції, банкети, концерти та інше. Такий зал в міжнародній практиці готельного будівництва має назву «балрум». Багатофункціональність такого залу досягається завдяки влаштуванню внутрішніх мобільних розсувних перегородок, які можуть розділити зал на 2 або 3 частини, а також наявністю сцени та примикання залу до обслуговуючої зони готелю через допоміжний коридор. Такий зал, у комплексі з роботою групи громадського харчування та спортивно-оздоровчої зони, з точки зору бізнесу забезпечує рентабельну діяльність готелю навіть у несприятливі туристичні сезони при невеликій наповненості номерного фонду.

Форма будівлі була обумовлена навколишнім оточенням, в тому числі підземним, а саме: розташуванням під частиною території вестибюлю метрополітену. Запроектовано компенсаційні заходи згідно чинних норм, що до влаштування додаткового входу/виходу з метро «Держпром». Дотримані нормативні відстані до зовнішніх стін та входів до центру. Також для зручності

Рис. 7. План підвального поверху

доступності до входу/виходу з метро передбачено відкриті проходи – галереї в рівні першого поверху комплексу, з вул. Тринклера та пр. Правди.

Рис. 8. Візуалізація проектна

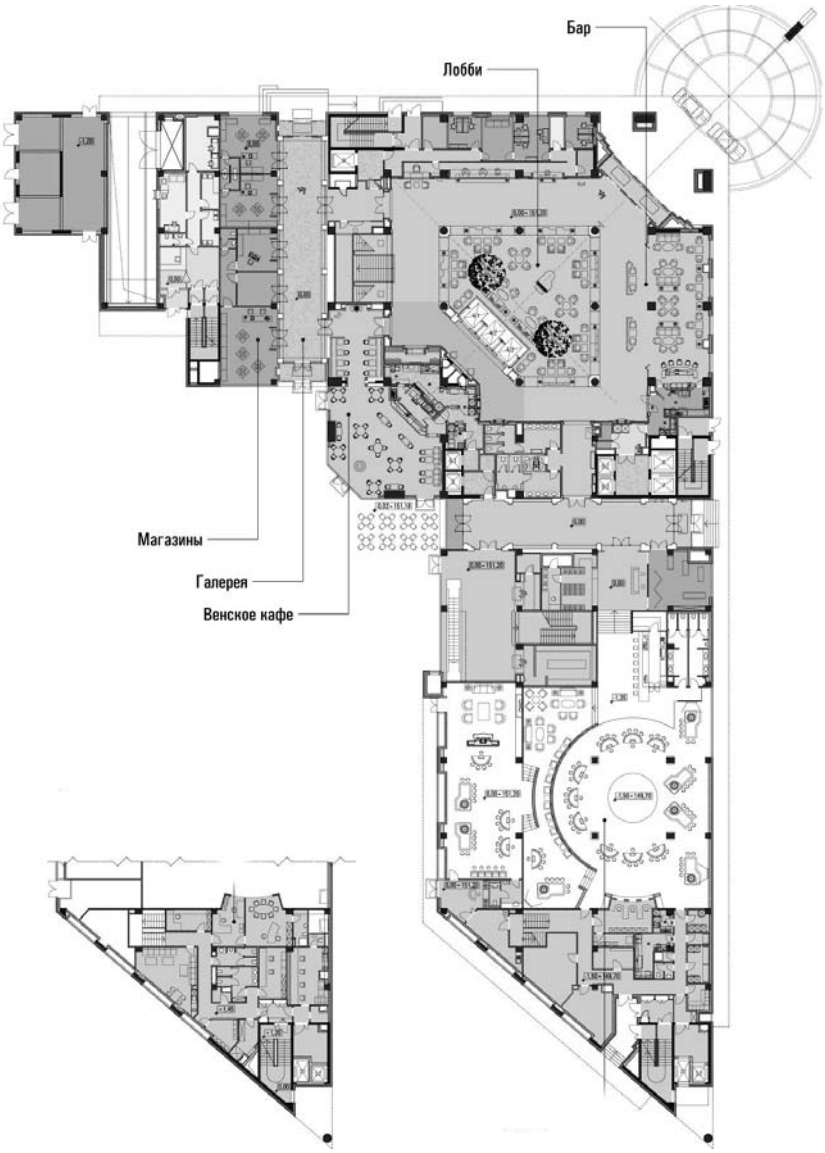

Рис. 9. План 1-го поверху

комплекс містить у собі підземний рівень і одинадцять надземних поверхів.

Функціональні зони:

- Зона номерного фонду.
- Зона громадських приміщень:
  - зона громадського харчування.
  - зона конференцій та переговорів.
  - зона додаткових громадських приміщень.
- Зона технічних, складських та службових приміщень:

- в т.ч. зона адміністративних приміщень.
- в т.ч. зона допоміжних приміщень, інженерні и технічні приміщення.

Всі функціональні зони готелю з'єднуються необхідними горизонтальними і вертикальними взаємозв'язками: коридорами, сходами ескалатором та ліфтами.

На рівні -5,60, -5,40, -4,80 розташовано поверх, який містить у собі паркінг, розрахований на 54 м/місця, завантажувальну зону з коморами зберігання, камерами СТК, НТК, доготівельне відділення з приміщеннями підготовки продуктів, пральню, гардеробні та столову для персоналу, ряд допоміжних приміщень. Також на цьому поверсі розміщено технічні приміщення такі, як: насосна ВК вузол вводу та водо підготовки, насосна АПГ з пожежним резервуаром, тепловий вузол, дизель-генераторна, кабельний простір ТП, венткамери, електрощитові.

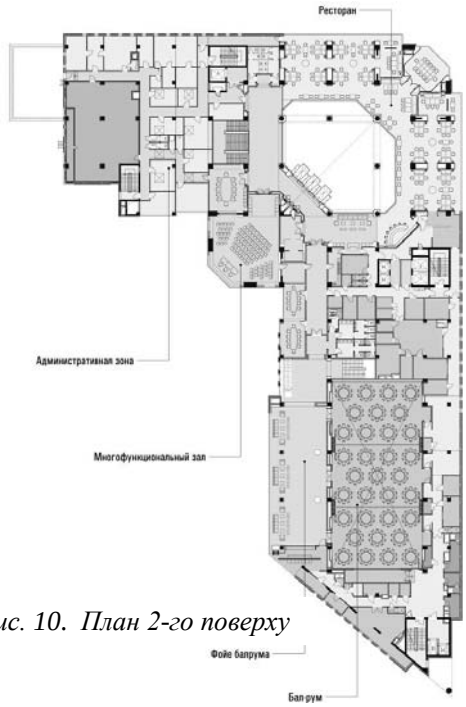

Рис. 10. План 2-го поверху

Також на рівні -5,60, для господарських потреб, передбачено окремий під'їзд з розворот ним майданчиком та розвантажувальними рампами – дебаркадер.

Зв'язок підземного і наземного простору здійснюється групами швидкісних пасажирських, грузових і сервісних ліфтів, та розрахунковою кількістю сходів. Також центральна частина будівлі містить в собі атріумний простір, що огороджено перилами, до атріуму є доступ з

кожного поверху готелю комплексу.

Перший поверх (позн +0,00, -1,50.) висотою 4,2-5,4 метрів. На цьому рівні розташовано основні входи до комплексу. Головний вхід до готелю, що

веде безпосередньо до вестибюлю, де розташована служба прийому гостей, розташовано на розі вул. Тринкера та пр. Правди. Вхід до торгівельної частини розміщено також з пр. Правди. Вхід до казино розташовано з вул. Тринклера. Для персоналу передбачено окремий вхід. З боку пр. Правди запроектовано вїзд/виїзд до розвантажувальної зони – дебаркадеру.

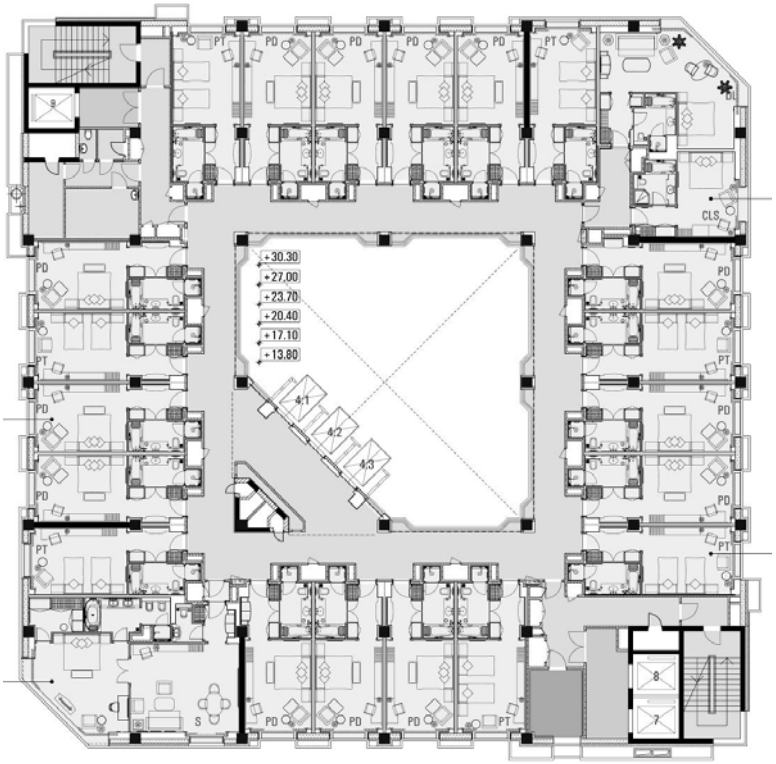

Рис. 11. План типового поверху

На першому поверсі розташовано: вестибюль готелю з лоббі, що обслуговується з зони основної кухні, рецепцію з офісами, приміщення зберігання багажу. Лаунж бар, кафе, бар-кафе, також обслуговується з зони основної кухні. Казино з гардеробом, санвузлами для відвідувачів, допоміжними приміщеннями, хол бал-руму, магазини, що сполучаються зручним зв'язком зі службовими зонами (деякі з них мають вхід/вихід з галерей та службові санвузли), службові та гостьові вбиральні. Також на цьому поверсі

розташовано ТП, що розділяється з основним комплексом рампою, яка веде до господарської розвантажувальної. Біля службового входу розташовано пожежний пост, диспетчерська інженерних систем, приміщення відеоспостереження.

Над першим поверхом в осях 9-14 та А-Д на рівні +1,45 розміщено антресольний поверх, в якому розміщені допоміжні та обслуговуючі приміщення розважальної зони.

На другому поверсі (позн. +4.20) розташовано бізнес-центр. Доступ до нього забезпечено за допомогою широких сходів та ескалатора що ведуть з першого поверху. Конференц-зал, кімнати переговорів обладнано системами для підключення аудіо і відео апаратури, спеціального концертного освітлення, системами для синхронного перекладу, системами регулювання міри освітленості і механізмами зашторювання вікон, системами відео-навігації.

Зал багатофункціонального призначення для проведення виставок, показів банкетів, тощо, має можливість трансформування в кімнати переговорів завдяки розсувним перегородкам для забезпечення багатофункціональності та універсальності в експлуатації. Також його ефективність зростає завдяки вільності від несучих конструкцій.

Всі зони конференц-залу мають можливість працювати автономно, інженерні системи забезпечують різні комфортні умови в різних приміщеннях. Допоміжні приміщення конференц-зони забезпечено зв'язком з основною кухнею. Роздаткова, (що розміщена на цьому поверсі) розташована в безпосередній близькості від банкетного залу і кухні, та має організований зв'язок з ліфтами. Також розміщені на цьому поверсі фойє з баром, кладові меблів (що обслуговують вищезазначені приміщення), артистичні, приміщення перекладачів.

Зали ресторанів також розміщено на поверсі з позн. +4,20 та мають безпосередній зв'язок з основною кухнею, яка включає в себе всі необхідні виробничі приміщення.

Адміністративна зона, венткамера ресторанів та лоббі, низка допоміжних приміщень також розташовано на другому поверсі комплексу.

На позн.+8,45, в осях 14-9 та осях А-Д розміщено венткамеру казино.

На третьому поверсі (поз.+10,50) запроектовано двадцять чотири готельних номери. Двадцять два номери типу «Прем’єр» - стандартні житлові номери, та два номери типу «Полулюкс» - підвищеної комфортності. В числі номерів «Прем’єр» передбачено два спеціалізовані номери, для проживання людей з обмеженими фізичними можливостями. Також на третьому поверсі розташовано службові зони номерного фонду які розташовані біля службових ліфтів. Службова зона включає: комору для зберігання білизни і витратних

матеріалів, службовий туалет, кімнату покоївки, кімнату начальника господарства. Також на поверсі розташовано технічне приміщення – поверхова венткамера.

На типових поверхах, з четвертого по дев'ятий (поз.+13,80...+30,30), розташовано по двадцять три готельні номери на поверх. Двадцять один номер типу «Прем'єр» - стандартні житлові номери, один номер типу «Полулюкс» - підвищеної комфортності, один номер типу «Люкс» - двокімнатний номер підвищеної комфортності. Також на кожному типовому поверсі розташовано службові зони номерного фонду які розташовані біля

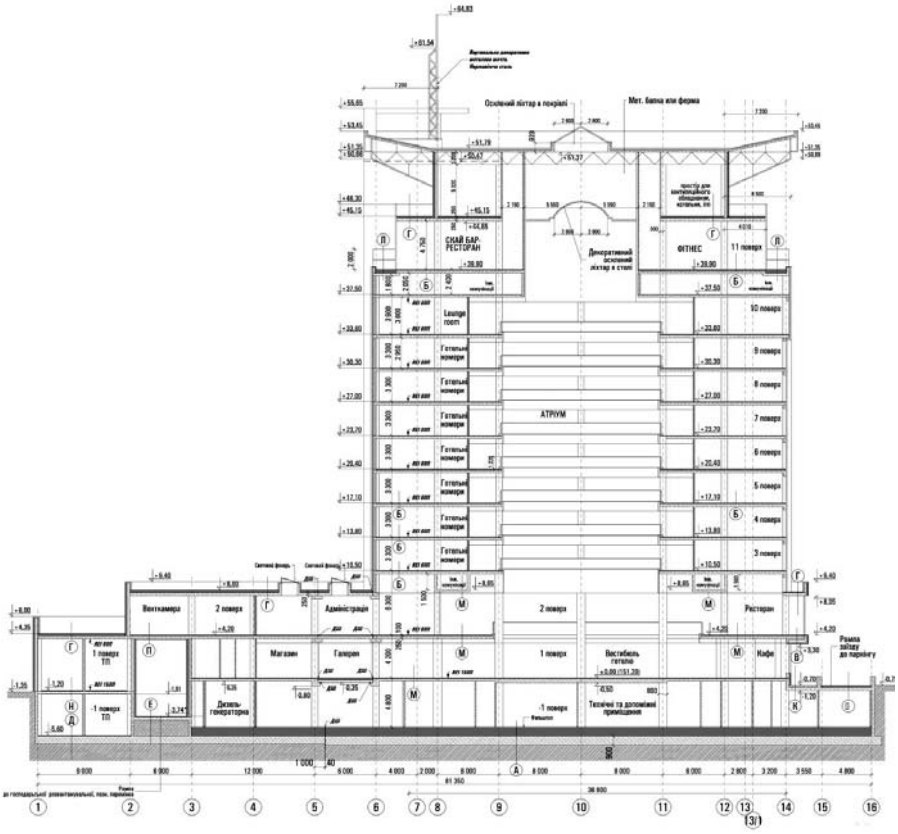

Рис. 12. Розріз

службових ліфтів. Службова зона включає: комору для зберігання білизни і витратних матеріалів, службовий туалет, кімнату покоївки, кімнату начальника господарства. Також на поверсі розташовано технічне приміщення – поверхова венткамера.

На поз. +33,60 розміщено представницький поверх, який містить вісімнадцять готельних номерів. Один «Президентський номер» з лаунж баром, один номер типу «Полулюкс» - підвищеної комфортності, та шістнадцять номерів типу «Прем'єр» - стандартні житлові номери. Також на поверсі, як і на вищевказаних поверхах з готельними номерами, розташовано службові зони номерного фонду які розташовані біля службових ліфтів. Службова зона включає: комору для зберігання білизни і витратних матеріалів, службовий туалет, кімнату покоївки, кімнату начальника господарства. Також на поверсі розташовано допоміжне приміщення бару, що обслуговує лаунж бар.

Між десятим та одинадцятим поверхами на позн.+37,50 розташовано технічне підпілля для прокладання інженерних комунікацій.

На одинадцятому поверсі (поз. +38.40) розташовано фітнес-центр, що включає в себе: басейн, тренажерний зал, сауну, масажні, роздягальні, санвузли, салон краси (роздягальні фітнес-центру передбачені як для гостей

готелю, так і для власників абонементів). Також на поверсі розміщено скай-бар, банкетний зал, кухня з доготівковим приміщенням, допоміжні приміщення комплексу.

Над одинадцятим поверхом (поз.+44.55) розташовано технічні приміщення: котельня, теплопункт, венткамери, електрощитова.

На кожному поверсі є технічні приміщення з вертикальними комунікаціями, підсобні та допоміжні приміщення.

При будівництві застосовуються матеріали найвищої якості у вишуканих гармонічних кольорах. Інтер'єри окремих залів і приміщень розроблені з урахуванням розташування будинку в сформованому середовищі і спрямовані на збереження і збільшення інформаційного середовища.

Прекрасне розташування, першокласне устаткування готелю, привабливість фасадів і інтер'єрів, широкий спектр послуг з можливістю проведення ділових зустрічей і дозвілля разом із сучасною інфраструктурою зроблять цей комплекс бажаним місцем зустрічі ділових людей з усього світу.

У готелі рівня 5 зірок передбачено індивідуальний дизайн інтер'єрів з використанням: мармуру, коштовних порід дерева, декоративних елементів обробки, кераміки, картин, озеленення і тому подібних елементів інтер'єру. Також використано сучасні екологічно чисті, високоякісні матеріали вітчизняного та імпортного виробництва.

Проектом передбачено поліпшене оздоблення робочих приміщень та високоякісне оздоблення готельних номерів, адміністративних приміщень, приміщень загального призначення: конференц зали, обідні зали кафе, ресторани, фітнес-центр.

Стиль обраного декору внутрішнього простору готелю відповідає історико-культурним факторам, та сформованому навколишньому середовищу об'єкту проектування.

Крім того в основі прийнятого рішення, щодо внутрішнього дизайну готелю
лежить ділова спрямованість багатофункціонального центру.

Фасади будинку були вирішені з використанням стильової мови та декоративних елементів, що були притаманні архітектурі Харкова в кінці XIX сторіччя до Першої світової війни. Загалом це можна назвати наслідуванням конструктивізму кінця XIX сторіччя.

Зовнішнє оздоблення проектуємих в заданому стилі фасадів передбачає застосування архітектурних деталей з використовуванням традиційних стилістичних матеріалів та кольорів зовнішнього опорядження.

В той же час в оздобленні фасадів будинку застосовуються наступні матеріали:

- Глуха частина фасаду передбачає використовування плит граніту та керамограніту білого, сірого кольорів.
- Скляна частина фасаду передбачає використовування спайдерної, стойково-рігелної та структурної систем фасадів з застосуванням комбінацій тонованого сірого та прозорого скла.

Передбачено художнє освітлення фасадів в темний час доби.

Основні техніко-економічні показники по об`єкту:

Площа забудови	5237,90 м2
Поверховість	11 поверхів
Умовна висота будинку	38,40 м
Загальна площа будинку	26 227,00 м2
Корисна площа будинку	22 253,72 м2

Рис. 13. Реалізація об'єкту

Рис. 14. Реалізація об'єкту

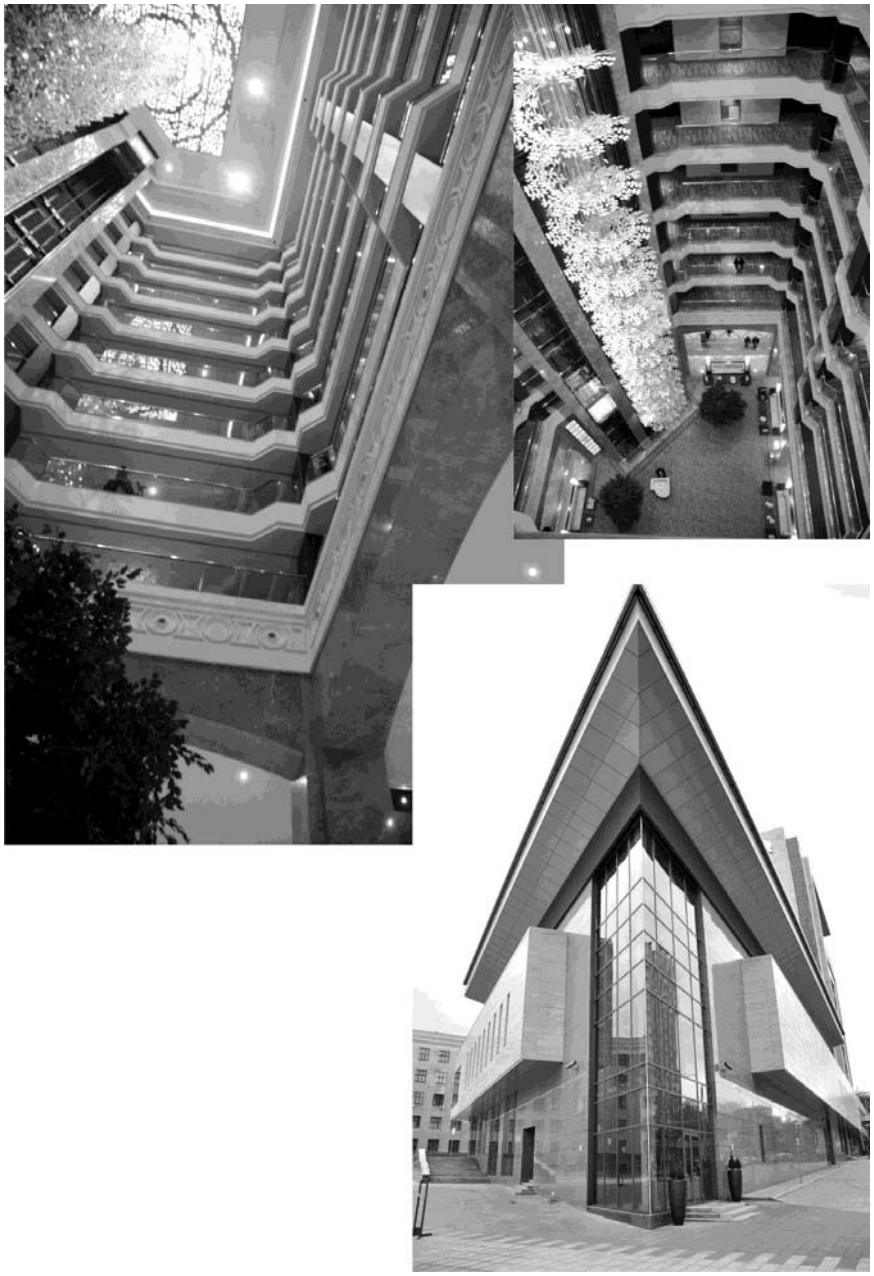

Рис. 15. Реалізація об'єкту

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Бондаренко Г. А.* Гостиничное и ресторанное хозяйство: Учебно-практическое пособие./ Г. А. Бондаренко. – Минск: БГЭУ, 1999.
2. *Барановский М. И.* Комплексы отдыха и туризма/ М.И. Барановский. – К., Будівельник, 1985.- 123 с.
3. *ДБН В.2.2-20:2008* Будинки і споруди. Готелі. – Чинний від 01.04.2009.
4. *ДБН 360-92*** Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. – Чинний з 19.03.2002. - К.: 2002.
5. *ДБН В.2.2-9-2009* Будинки і споруди. Громадські будинки і споруди. Основні положення – Чинний від 01.07.2010.

Аннотация

Рассмотрены основные аспекты проектирования современного высоко-звездного гостиничного комплекса и его интеграции в исторически сложившееся градостроительную среду на основе реального объекта строительства, который был успешно реализован к проведению в Украине чемпионата по футболу «Евро-2012».

Проведенный анализ принятия в процессе проектирования таких планировочных и архитектурных решений, которые оказались наиболее приемлемыми, как с точки зрения инвестиционной привлекательности так и с точки зори архитектурной гармоничности.

Проект данного 5-ти звездочного отеля «Харьков-Палас» разработан ООО «Архитектурное Бюро« С. Бабушкин »в 2011 году. Главные архитекторы, авторы проекта Свистунов А. В., Яновицкий Е. Л. Творческий Руководитель Бабушкин С. В.

Ключевые слова: гостиница, архитектурная организация гостиниц, градостроительство, реконструкция градостроительной среды.

Summary

The key aspects of the design of modern high-star hotel and its integration into the historically formed urban environment based on real construction project, which was successfully implemented in Ukraine for the football championship "Euro 2012".

The analysis of the decision in the design process of planning and architectural solutions that were most acceptable, both in terms of investment attractiveness and in terms architectural harmony.

The project of the 5-star hotel "Kharkiv Palace" designed Ltd. "Architectural Bureau" S. Babushkin " in 2011 year. The main architects, Svistunov O. V. Yanovytskyy E.L. Creative Director Babushkin S. V.

Keywords: hotel, architectural organization hotels, town planning, reconstruction of the urban environment.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ 3

І. В. Буллах Конкурсне проектування як важливий засіб професійної підготовки студентів архітектурних спеціальностей. 3
С. М. Данилов Архитектурная наука и проблема достоверности информации. 11
В. П. Дубинский Сценарии демографического кризиса как составляющая архитектурной прогностики. 19
К. Д. Липовцева Класифікація закладів, що подібні за функцією до реабілітаційних центрів для безпритульних. 29
І. А. Лисюк, Д. М. Ільченко Досвід влаштування зон відпочинку в аеропортах України. 35
С. М. Лінда Творчість Антона Попеля у контексті репрезентації ідеї «архітектури, що говорить». 41
М. О. Макухін Основні засади архітектурно-просторового вирішення багатофункціональних мостових споруд. 51
О. В. Малійова Творчий шлях професора архітектури М. О. Гусєва (до ювілею кафедри АПЦБС КНУБА). 61
В. Я. Маланюк Особливості формування палацово-паркового ансамблю у Корсуні. 67
О. М. Набок Актуальні аспекти дослідження припортової території міста Києва. 72
О. Л. Нешта Особливості зведення зрубу традиційних дерев'яних храмів Західної України. 78
Г. А. Негай Співрозмірність Спасо-Преображенського собору у Пепеславлі-Залісському (Росія) 83
Ю. С. Соколовська Методи реновації масової забудови. 89
О. В. Кардаш, А. В. Куруленко, О. А. Ярема Дослідження умов дизайн-проектування демонстраційних приміщень за ознаками «шоу-рума» 97
В. Є. Сисков Сучасні потреби глядацької аудиторії як показник необхідності реновації театральних будівель. 103
Г. М. Хавхун Графіка в інтер'єрі 108
Л. В. Шлапко До проблеми формування мережі оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів на рівні районного планування. 114
Г. В. Шевцова Японська архітектура синто періодів Нара-Хейан: буддійськи впливи та самобутність. 121

А. С. Шевельова Проблематика дослідження містобудівних аспектів організації військових містечок України. 126
Т. В. Ширяєв Готельне господарство Києва в 30-х роках XX ст. Тенденції розвитку. 132
О. Р. Горбик, О. Є. Творонович, І. О. Творонович Нова версія тлумачення імені Щек, одного з братів-засновників Києва та текстові моделі його зброї-символу в аспекті ретроспективного протодизайну. . . . 141
Ю. В. Крумеліс Визначення вартості пам'яток світового і національного значення (на прикладі Софіївського собору в м. Києві). 148
Б. Б. Слажнєв Композиція сучасного багатоповерхового житла. 168
Ю. О. Ковтун Трирівнева структура взаємозв'язку людини та архітектурного простору (за принципом мандали). 175

МІСТОБУДУВАННЯ 187

М. С. Авдєєва, А. Б. Капліна Особливості формування житла для вимушених переселенців зони АТО. 187
Н. Ю. Авдєєва Особливості формування архітектурного середовища в Умовах розвитку території Києва в межах стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина». 194
Ю. Л. Богданова, М. А. Висоцька Розвиток курортно-реабілітаційних комплексів як передумова економічного становлення Прикарпатська. . . . 201
М. М. Бородич Принципи формування функціонально-планувальної структури системи рекреації та туризму районного рівню (на прикладі Бахчисарайського району АР Крим). 207
Р. П. Гончарик Післявоєнні роки в архтектурі Івано-Франківська 1944-1955 років. 213
В. В. Деревянко Применение нечетких и лингвистических переменных при оценке качества архитектурных проектов. 218
М. М. Дьомин, А. И. Сингаевськая, П. П. Чередниченко Несправедливость пространства. 226
О. В. Кардаш, А. Л. Рубцов, В. О. Свірко Впорядкування міського середовища із застосуванням елементів благоустрою. 233
С. С. Кисіль Особливості формування системи багатоповерхових перехоплюючих автостоянок у найзначніших містах. 242
Н. В. Кутрик Нормативно - правове забезпечення однородинного будівництва в містах. 247
Н. Р. Мисак Походження і трансформація принципів мікрорайонування. 256

О. О. Михайлик Заплава р. Дніпро: сучасний стан, проблеми та шляхи відновлення екологічної рівноваги. 270
О. Б. Обідний Використання прийомів мобільної архітектури як засіб динамічного формування мережі об'єктів шкільного обслуговування. . . . 277
І. П. Смадич Застосування методу пошуку радіального осередку в контексті нових видів рекреації на Прикарпатті. 283
В. А. Смілка Структура містобудівного моніторингу. 292
І. О. Мерилова Історичні етапи розвитку будівель позашкільної освіти на Дніпропетровщині. 297
В. А. Ніколаєнко, К. В Чирва Організація архітектурного освітлення річкових вокзалів. 304
О. С. Логвиненко Кластер – як система управління рекреаційними системами малих міст. 308
А. М. Плешкановська Планування реконструктивної діяльності як умова розвитку міст. 314
О. П. Тишкевич Особливості функцінально-планувальної структури будівель сільських шкіл. 321
В. Г. Топорков, О. І. Башкірцева Особливості архітектурно-образного вирішення музеїв авіації та космонавтики. 328
З. В. Лукомська Особливості історико - містобудівного розвитку міста Стрия. 334
Б. С. Посацький, Л. С. Людкевич Містобудівні передумови ревіталізації просторового середовища центру містечка (на прикладі смт Щирець Львівської області). 342
В. О. Яценко Котеджні містечка – новий елемент системи розселення приміської зони великих міст України. 349
Г. М. Юрчишин, К. Т. Голубчак Релігійний туризм, як передумова розвитку духовно-реколекційних центрів Прикарпаття. 359

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД. 369

Л. Ю. Брідня, Особливості організації закладів харчування у готелях. . . . 369
І. В. Бірілло Ретроспектива застосування компютерних засобів в архітектурному проектуванні. 374
П. М. Гламаздін, В. С. Пінчук Шляхи підвищення енергоефективності будівель вищих учбових закладів. 381
О. І. Жовква Архітектура мусульманських освітніх закладів на прикладі мектебів та медресе 388

Л. Р. Гнатюк, Я. І. Полищук, О. А. Музыченко Формообразование велосипедных парковок. 397
Н. Г. Зенькович Прийоми етнодизайну у видовищному середовищі. 404
В. М. Клюзко Фактори, що впливають на формування енергоефективних висотних поліфункціональних будівель. 408
Н. А. Лещенко Пропозиції по реконструкції архітектурного ансамблю історичного центру міста Бар Вінницької області. 416
О. Е. Смолінська Типологія об'ємних композицій дерев'яних церков Волині XIX – початку XX ст.. 421
П. С. Сингаївський Сучасне розуміння культури, її вплив на формування, функціонування та розвиток громадських об'єктів як невід'ємної складової міста. 428
Самандиджан Хамидреза Современные направления в строительстве многофункциональных зданий. 437
Н. Б. Мирошнікова Ю. О. Дорошенко Будинки виховання дітей-сиріт: ретроспектива та типологія закладів опіки. 445
А. В. Михайленко Від І-моделі до І-простору в архітектурі 452
В. М. Рижик Особливості функціональної структури сучасних автовокзалів. 458
К. Г. Рижкова Практика формування науково-дослідних корпусів у вищих навчальних закладах світу. 465
О. Є. Рогожнікова Базова сучасна класифікація готельних комплексів. . 471
М. О. Руденко Принципи архітектурно-планувальної організації громадських будинків і споруд, сформованих на території рекультивованих кар'єрів. 478
А. В. Хмельницька Місце культурно-видовищних центрів в сучасній зарубіжній і українській архітектурній типології. 482
Є. Л. Яновицький, К. Т. Галак Особливості та досвід проектування і будівництва сучасного готельного комплексу «Харків-Палас» на площі свободи в м. Харків. 490

Шановні науковці!

В Київському національному університеті будівництва і архітектури видаються науково-технічні збірники „Містобудування та територіальне планування” (відповідальний редактор професор Осєтрін М.М.) і „Сучасні проблеми архітектури та містобудування” (відповідальний редактор професор Дьомін М.М.), які визнані ВАК України, як наукові фахові видання України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Випуски збірників в обов’язковому порядку розсилаються в бібліотеки та організації згідно вимог ВАК України до розсилки авторефератів дисертацій, в бібліотеки провідних профільних науково-дослідних та проектних організацій, вищих навчальних закладів освіти в яких ведеться підготовка фахівців за напрямами „Архітектура” та „Будівництво”, а також окремим провідним фахівцям вказаних напрямів, які є членами спеціалізованих вчених рад по присудженню наукових ступенів.

Збірники видаються за рахунок коштів авторів та спонсорів.

Вимоги до статей.

Рукописи статей, що подаються до нашого збірника, повинні бути оформленні на аркушах **формату А4 з полями: верхнім - 25 мм (для розміщення в подальшому колонтитулу), боковими і нижнім - 20 мм** (для зручності виготовлення макету і розмножувальних матеріалів). Вони подаються українською або російською мовами у відповідності до вимог, викладених в постановах президії ВАК України від 10.02.1999 р. №1-02/3 „Про публікації результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію” та від 15.01.2003 р. №7-05/1 „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”, в електронному виді та відповідно у роздрукованому вигляді на аркушах формату **А4** (без нумерації сторінок (для великих статей можлива нумерація на звороті роздруківки) та обов’язково з підписом автора (ів) на останній сторінці), в текстових редакторах типу Word **шрифтом Times NR Cyr 14 р**., який повинен бути відформований в межах формату 245х170 мм **з інтервалом 18 пт.** (набирається в позиції "**точно**");

Кожна стаття повинна мати свій індекс УДК (Універсальної десятинної класифікації), який розміщується в лівому верхньому куті. Прізвища авторів та їх відповідні ініціали, ***титули і звання, повну назву організації (закладу) слід розміщувати з правого боку.***

Заголовок набирається великими буквами, жирним шрифтом, того ж розміру (14 р.) і форматується по центру. Над заголовком і під ним пропускається один рядок.

Потім після заголовку і підзаголовних даних розміщують анотацію на мові тексту матеріалу, що публікується. Далі через один рядок перед текстом наводять ключові слова, які вибирають з тексту цього матеріалу і виділяють поліграфічними засобами (бажано курсивом того ж шрифту).

По тексту статті повинно бути чітко видно стан проблеми, її актуальність і новизна, особистий вклад автора (авторів) в це дослідження. Якщо передбачається публікація матеріалу частинами в декількох випусках збірника то кожну частину слід завершувати поміткою „Продовження (закінчення) буде”. На сторінках з початком кожної наступної частини матеріалу, що публікується, в підстрочному зауваженні або перед текстом роблять помітку „Продовження (закінчення)” та вказують номер (и) випуску (ів) видань, в якому (їх) були надруковані попередні частини цього матеріалу.

Рисунки та формули повинні бути вмонтовані в її електронний текст по місцю автором і чітко читатись в форматі сторінок збірника (фактично на аркуші формату А5 після відповідного зменшення тексту на форматі А4).

Після тексту статті повинно бути розміщено пристатейні бібліографічні списки у відповідності до ГОСТ 7.1-84, ГОСТ 7.16-79, ГОСТ 7.18-79, ГОСТ 7.34-81, ГОСТ 7.40-82.

Бібліографічні записи в пристатейних бібліографічних списках повинні бути пронумеровані.

Після бібліографічного списку необхідно розмістити анотації та ключові слова на англійській мові та ще на одній з мов, що не відповідає мові оригіналу статті – російській або українській.

До матеріалів статті необхідно додавати авторську довідку ***(вказати місце роботи чи навчання, посаду, наукові ступені та вчені звання, контактні телефони, почтову адресу для переписки, при можливості „Email”)*** та рекомендацію наукового підрозділу, де підготовлена стаття, у вигляді витягу з протоколу засідання, на якому вона розглядалась, завіреного керівництвом та печаткою закладу, для опублікування у відповідному науково-технічному виданні.

За зміст статті несуть відповідальність автор та науковий підрозділ, який рекомендував її для опублікування. Рецензент статті (призначається редколегією) несе моральну відповідальність за рекомендацію статті до друку.

Контактні телефони:

Збірник „Містобудування та територіальне планування”:
відповідальний секретар, доцент кафедри міського будівництва КНУБА **Чередніченко Петро Петрович** – робочий тел. 24-15-543 та 245-42-04; мобільний –067-442-13-36 (він же відп. секретар збірника *„Містобудування та територіальне планування”*).

Збірник „Сучасні проблеми архітектури та містобудування”:
заступник відповідального редактора, кандидат технічних наук, профессор, завідувач кафедри інформаційних технологій в архітектурі КНУБА **Товбич Валерій Васильович** – робочий тел. 245-48-40; мобільний –067-442-77-45.

Наукове видання

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Випуск 38

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Державному комітеті інформаційної політики України (серія КВ № 2649 від 16 червня 1997 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата архітектурних та технічних наук. (Постанова президії ВАК України від 14 квітня 2010р. №1 – 05/3).

Адреса редколегії: 03037, м.Київ-37, Повітрофлотський пр., 31. КНУБА.
Тел. 245-42-04.

Підписано до друку 20. 03.2015 р. Формат 60x84 1/16.
Обл.-вид. арк. . Тираж 150. Зам. №

Фірма “ВІПОЛ”
03151, м.Київ-151, вул. Волинська, 60